GÜNTER GRASS

Teneke Trampet

GÜNTER Grass

Teneke Trampet

Gendaş Kültür

Teneke Trampet 1979 yayımlandığında, eleştirmenler tarafından, okunuşu esnasında dikkat isteyen kitaplar arasında anılmıştı. Zaman, usta işi büyük eserlerin okunmasını kolaylaştırır. Teneke Trampet'de fazlasıyla var olan bu özellik, Günter Grass'ın tartışılmaz dehasının kanıtı olduğu gibi, onun nereye varacağı belli olmayan buluş yeteneğinin de dev anıtıdır.

Bu kitap, bir Alman'ın Almanya üzerine mazoşizme varan haşin eleştirisinin apaçık dışavurumudur.

Hiç büyümek istemeyen küçük Oscar'ın öyküsünü okurken aynı zamanda zamanımızın alışılmış edebi sembollerinden biriyle tanışacaksınız.

Teneke Trampet, hiç abartısız XX.Yüzyılın Edebiyat Tarihi'ne bu kimliği veren başlıca yapıtlardandır.

Günter Grass

1927 yılında Almanya Danzig'de doğdu. Çocukluğu ve ilk gençliği Danzig'de geçti. Genç yaşlarda asker oldu ve esir düştü. 1946 yılından sonra Düsseldorf'a gelerek orada resim ve heykel çalıştı. Bir süre Paris ve İtalya'da yaşadı. Bu yıllarda şiir ve oyunlar yazmaya başladı. Sonraları Berlin'e yerleşti ve diğer sanatsal çalışmalarının yanında edebiyata ağırlık vermeye başladı. 1959 yılında yayımladığı Teneke Trampet (Die Blechtrommel) adlı romanıyla dünya edebiyat kamuoyunun dikkatini çekti. 1960'lı yıllarda sosyal demokratların saflarında politikaya aktif olarak katılan Grass, barış hareketlerinde ve insan hakları mücadelesinde de entelektüel tavrın simgesi oldu. Birçok ödülün sahibi olan Grass, birçok kez aday gösterildiği Nobel Edebiyat Ödülü'nü 1999 yılında kazandı.

Kitabın Özgün Adı: Die Blechtrommel

Teneke Trampet

I. Baskı: Cem Yayınevi Gendaş Yayınlarında 1. Baskı: Mayıs 2000

ISBN 975-308-178-2

Çatalçeşme Sk. No: 19 Cağaloglu-İstanbul Tel: (0212) 512 33 86 - 512 94 67 (Pbx) Faks: 520 82 12

Günter Grass

TENEKE TRAMPET

Çeviren: Kâmuran Şipal
İSTANBUL
Gendaş Kültür

Anna Grass için

BİRİNCİ KİTAP

BOL ETEKLİK

Ne yalan söyleyeyim, bir akıl ve ruh hastalıkları kliniğinin sakinlerindenim. Bakıcım göz altında tutuyor beni, gözlerini üzerimden pek ayırmıyor, çünkü kapıda bir gözetleme penceresi var ve bakıcımın gözleri o malum kahverengi renkte, ben mavi gözlünün bir türlü içini göremiyorum.

Dolayısıyla bakıcım asla bir düşmanım olamaz. Hatta sevdim bile onu; kapı arkasından bakıp duran bu adam, odama ayak atmaya görsün, kendisine başımdan geçen olayları anlatıyor, aradaki gözetleme penceresi onu, beni tanımaktan alıkoymasın istiyorum. Anlattıklarıma da adamcağız değer veriyor anlaşılan; çünkü biraz bir şeyler uydurup söyledim mi, altında kalmamak için bana düğümlerden yaptığı en son heykelcikleri gösteriyor. Bir sanatçı mı, değil mi, orasını bir yana bırakalım; ne var ki, eserlerini sergilese, basında olumlu yankı uyandıracağı, ayrıca kendine üç beş alıcı bulacağı kuşkusuz. Ziyaret saatlerinden sonra, bakımıyla görevlendirildiği hastaların odalarını dolaşıp, bayağı sicimleri topluyor, dolaşık yerlerini açıp düzeltiyor bunları, üst üste çok katlı düğümler alarak hayaletlere benzeyen birtakım heykelcikler yapıyor, sonra da alçıya daldırıp donduruyor hepsini ve tahta altlıklar üzerine yerleştirdiği örgü şişlerine geçiriyor.

Eserlerini renkli yaratmak düşüncesiyle oynayıp duruyor ikide bir. Bense onu bundan vazgeçirmeye çalışıyor, beyaz nikelajlı madenî karyolamı gösterip bu eşsiz yatağı, gözleri önünde allı morlu canlandırmasını rica ediyorum. Bakıyorum, hastabakıcı ellerini dehşete kapılarak başının üzerinde kavuşturuyor, olanca korkusunu biraz fazla donuk ve katı yüzünde açığa vurup renkli tasarılarından el çekiyor.

Yani, benim beyaz nikelajlı hastane yatağım bir ölçüt bu konuda. Hatta benim için ondan da ileri bir şey, neden sonra erişilmiş bir hedef, bir avuntudur. Hani idare izin verip bir iki yerini değiştirebilsem, inancım bile

olabilirdi; yatağı çeviren kafesi yükselttirildim o zaman, kimse de bundan böyle fazla yanıma sokulamazdı.

Ziyaretçiler, benim beyaz madeni çubuklar arasına örülmüş sessizliğimi haftada bir gün sekteye uğratıyor. O gün olunca geliyorlar: Beni kurtarmak isleyenler, beni sevmekten hoşlanıp bende kendilerine saygı duymak, bende kendilerini takdir etmek ve tanımak isleyenler. Ne kafasız, ne sinirli, ne arsız şeyler hepsi! Tırnak makaslarıyla karyola kafesimin beyaz nikelajının orasını burasını kazıyor, tükenmez ya da kopya kalemlerini çıkarıp üzerine uzunlamasına yakışıksız insan resimleri çiziktiriyorlar. Avukatım, günaydın haykırışıyla odayı ayağa kaldırarak içeri dalıyor ve her defasında naylon şapkasını karyolamın sol alt bacağına geçiliyor; ziyaret süresince -avukatların da anlatacakları bitmiyor bir türlü- bu zorba davranışıyla beni denge ve neşeden ediyor.

Ziyaretçilerim, getirdikleri hediyeleri, üzerine muşamba yayılmış beyaz masanın üzerine, suluboya bir haşhaş resminin altına istif ediyor, kurtarılmam konusunda sözde o sıra uyguladıkları ya da ilerisi için uygulamayı tasarladıkları planlarını bana bir bir açıklayıp bıkıp usanmadan özgürlüğe kavuşturmak isledikleri beni, hısım akraba sevgilerinin yüksek düzeyine inandırdıktan sonra, yeniden çekip gidiyor, kendi haz dolu yaşamlarına dönüyorlar. Derken, odayı havalandırıp hediye paketlerinin sicimlerini toplamak üzere, bakıcım Bruno geliyor. Topladığı sicimlerin düğümlerini çözüp açarak çevresine sessizlik yayıyor; öyle ki sonunda sessizliği Bruno'dan, Bruno'yu sessizlikten ayırt edemez oluyorum.

Bruna Münslerberg -yani bakıcım; kelime oyununu bir yana bıraktım şimdi- benim için beş yüz yaprak yazı kâğıdı alıp geldi. Saucrland'lı bekâr ve çocuksuz bir adam olan Bruno, bu kâğıt stoku yetmedi mi, küçükler için oyuncak eşyaların da satıldığı kırtasiye mağazasına bir kez daha uğrayacak ve anılarımı Allah'ın izniyle eksiksiz üzerine dökebileceğim çizgisiz kâğıtları sağlayacak. Doğrusu ziyaretçilerim, örneğin Avukat Bey'den veya Klepp'leri bana böyle bir hizmetle bulunmalarını dünyada rica edemezdim; bir ilâç gibi bana sundukları tasa dolu sevgileri, boş kâğıt gibi sakıncalı bir nesneyi yanlarında getirip benim, durmadan heceler salgılayan kafama al buyur demekten elbet alıkoyardı onları.

Bakıcım Bruno'ya: "Canım, Bruno'cuğum, n'olur, bana beş yüz yaprak kız oğlan kız kâğıt alır mısın?" dediğim zaman, gözlerini odanın tavanına dikerek ve beni bir örnek vermeye çağırır gibi işaret parmağını da aynı yöne

uzatarak: "Beyaz kâğıt, demek istiyorsunuz sanırım, Bay Oskar?" diye cevapladı.

Ama ben, kız oğlan kız sözcüğünde direttim, kırtasiye mağazasında da böyle söylemesi için Bruno'ya ricada bulundum. İkindi üzeri kâğıt paketiyle döndüğünde, baktım düşünceli bir hali var; gözlerini birçok kez, uzun uzun, sanki parlak esinlerinin kaynağı olan tavana dikti. Nihayet: "Söylemem için tam da kelimesini bulmuşsunuz, Bay Oskar!" dedi. "Ben, kız oğlan kız kâğıt isleyince, yüzü pancar gibi kızardı tezgâhtar kızın, sonra gidip kâğıtları getirdi."

Kırtasiye mağazalarındaki tezgâhtar kızlar üzerine Bruno'yla uzun boylu bir söyleşiye girmeyi göze alamayıp kâğıda kız oğlan kız dediğim için pişman oldum; sesimi çıkarmayarak, bakıcım odadan çıkıp gidene kadar bekledim, sonra beş yüzlük paketi açtım.

Elimle terazileyip tartarak fazla oyalanmadım katı, esnek paketle; içinden on yaprak sayıp aldım, gerisini komodinin gözüne tıktım. Dolmakalem çekmecede, albümün yanıbaşında duruyor; içi dolu, yani mürekkep de tamam. Peki, ama nasıl başlamalı?

Bir orta noktadan yola koyularak hikâye etmeye başlayabilirsiniz bir serüveni; sonra geriye olduğu gibi, ileriye doğru atak adımlarla yürüyüp işi karıştırabilirsiniz. Ama çağdaş bir tulumla da davranıp zaman ve uzaklıkların tümü üzerinden bir sünger geçer, hele şükür son anda zaman ve mekân sorununu çözdüğünüzü ilân edebilir ya da ettirebilirsiniz. Ama daha anlatıya başlarken bugün artık bir roman yazılamayacağını ileri sürebilir, ancak sonradan, kendiniz de fark etmeksizin ortaya zorlu bir eser koyup varlığı mümkün en son romancı edasıyla boy gösterebilirsiniz. Bana da söylemişler, kişilik sahibi kimselerin bulunmadığını, kişilik denen nesnenin yilirildiğini, insanların yalnızlık, ortak bir yalnızlık içinde, kişisel bir yalnızlık hakkından yoksun yaşayıp isimsiz ve kahramansız bir kitle oluşturduğunu, dolayısıyla roman kahramanları diye bir şeyin bundan böyle söz konusu edilemeyeceğini başta kesinlikle belirtmek uygun düşer, alçakgönüllü bir izlenim uyandırır, demişlerdi. Hani söylenildiği gibidir belki bütün bunlar, doğru ve gerçek şeylerdir. Ama yine de ben, kendim Oskar ve bakıcım Bruno hesabına şunu açıklamak islerim ki, ikimiz de kahramanız bizim; birbirinden büsbütün değişik kahramanlarız; Bruno gözetleme penceresinin önünde, ben gözetleme penceresinin gerisinde;

Bruno kapıyı açmaya görsün, tüm dostluk ve yalnızlığımıza karşın, ikimiz de henüz isimsiz ve kahramansız bir kitle oluşturmaktan uzak bulunuyoruz.

İşte şimdi çok eskilere dönüp başlıyorum anlatmaya; çünkü öz yaşamını kayda geçirmeden önce, anne ve babasından hiç değilse birini anımsama sabrını gösteremeyen kimse bu işe kalkışmasa daha iyi eder. Benim sakini bulunduğum akıl ve ruh hastalıkları kliniğinin dışında karmaşık bir yaşam sürenler, sizlerin hepinize ve siz kâğıt stokumun varlığından bir şey sezinleyemeyen dostlarımla haftalık ziyaretçilerime, izin verirseniz şimdi Oskar'ın anneannesini tanıtmak istiyorum.

Anneannem Anna Bronski, ekim ayında bir ikindi üzeri eteklikleri içinde, bir patates tarlasının kıyıcığında oturuyordu. Öğleden sonra görecektiniz anneannemi! Doğrusu o ne beceriklilikti!

Elinde tırmık, kurumuş patates yapraklarını güzelce bir araya toplayıp öbekler yapmış, öğleyin üzerine domuz yağı sürdüğü marmeladı ekmeğini yemiş, derken tarlayı son bir kez çapalamış, nihayet eteklikleri altına, nerdeyse ağzına kadar patates dolu iki sepet arasına çökmüştü. Ayağındaki burunları birbirine bakan çizmelerin dik pençeleri önünde için için yanan patates yapraklarının ateşi, astımlı hastalar gibi arada bir başını kaldırıyor, dumanını pek de meyilli olmayan yer kabuğu üzerinden, alçacık ve salınarak ötelere yolluyordu. Yıl, bin sekiz yüz doksan dokuzdu ve Kaschubei'in[1] göbeğinde oturuyordu anneannem; Bissau'a yakın, kiremilhaneye daha yakın, Ramkau önünde, Viercek gerisinde, Brennlau şosesi doğrultusunda, Dirschau ile Karlhaus arasında, Karaorman ile Goldkrug'u arkasına almış oturuyor, ucu kömürleşmiş bir fındık dalıyla kızgın külleri eşeleyip, patatesleri altına sürüyordu.

Az önce etekliği üzerinde özellikle durarak, umarım yeteri kadar açık seçik: "Anneannem eteklikleri altına çökmüştü" dedimse ve hatta kitabın bu ilk bölümüne "Bol eteklik" başlığını koydumsa, söz konusu giysiye neler borçlu olduğumu bildiğim içindir. Yalnız bir değil, üst üste dört eteklik giyerdi anneannem. Hani en üste bir üst eteklik, onun altına üç tane iç eteklik giyerdi anlaşılmasın; dört tane, dördü de üst eteklik giyerdi. Her eteklik bir ötekisini taşır, anneannem de belli bir düzene uyup etekliklerin sırasını günden güne değiştirerek, bunların dördünü birden üzerinde taşırdı. Dün en üstteki eteklik bugün hemen onun altında yer alır, ikinci yerde bulunan üçüncü yere geçer, daha dün üçüncü yerdeki, bugün anneannemin tenine iyice sokulurdu. Dün kendisine en yakın etekliğin ise bugün açıkça

nakışlı yüzü, daha doğrusu nakışsız yüzü görünürdü; çünkü anneannem Anna Bronski'nin etekliklerinin tümü aynı patates rengine kaçardı; bu renk yakışıyor olmalıydı kendisine. Renk tonlarından ayrı, büyükannemin etekliklerinin bir diğer belirleyici özelliği daha vardı ki, bunlara bol keseden kumaş harcanmasıydı. Rüzgâr çıktı mı geniş bir çember çizer, şişip kabarırdı eteklikler; rüzgâr dinince porsuyup kendilerini bırakır, rüzgâr yanıbaşlarından geçse lakır lakır eder, arkadan esmeye görsün, dördü birden anneannemin önüsıra uçuşup dururdu. Oturacağı zaman, önce etekliklerini elevşirip öyle otururdu anneannem.

Sürekli kabaran, üzerinden sarkan, katlar, ve kıvrımlar yapan, ya da katı ve boş, yalağın yanıbaşında yer alan dört eteklikten ayrı, bir beşinci etekliği daha vardı anneannemin. Bu beşinci etekliğin patates rengindeki öbür dört eteklikten hiçbir başkalığı yoktu. Bu beşinci eteklik de hep beşinci eteklik olarak kalmaz, o da kendi erkek kardeşleri gibi -çünkü etekliklerin cinsiyeti erkektir hep- yer değiştirirdi. Üstle taşınan dört üst eteklikten biriydi o da! Onun da ötekiler gibi sırası gelince, yani her beş cumada bir, çamaşır teknesini boylaması, cumartesi günü mutfak penceresi önüne gerilen ipe asılması ve kuruduktan sonra ütü tahtası üzerine yatırılması gerekiyordu.

Anneannem evin büyük temizliğini yaptığı, ekmek pişirip çamaşır yıkayarak ütü ütülediği cumartesi akşamları, ineği sağıp yemini suyunu verdiği, tepeden tırnağa banyo teknesi içine girip sabunlu suya kendinden biraz bir şeyler kattığı ve sonra iri çiçek motifleriyle bezenmiş bornozuna sarılıp yalağın kenarına iliştiği zaman, giyilmiş dört eteklikle yeni yıkanmış eteklik, yere yayılmış duruyor olurdu önünde.

Anneannem, sağ işaret parmağını sağ gözünün alt gözkapağına dayar, kimseye, erkek kardeşi Vinzent'e bile akıl danışmayarak hemen kararını verirdi: Çıplak ayakları üzerinde dikilir, patates rengi parlaklığını en çok yitirmiş etekliği ayak parmaklarıyla sürüp kenara alır ve boşalan yere temiz etekliği geçirirdi.

Cumartesiyi izleyen pazar günü kiliseye giderken bu yeni baştan düzenlenmiş eteklik dizisini sağlam bir inançla bağlı bulunduğu Hazreti İsa onuruna ilk kez üzerine geçirirdi, anneannem. Eleklikler içinde yeni yıkanmış elekliğin yeri neresiydi acaba?

Yalnız temiz değil, biraz da kendini beğenmiş bir kadındı anneannem; en iyi etekliğinin göze görünecek yerde, hava güzelse güneşe karşı bulunmasına dikkat ederdi.

Ama şimdi anneannemin patates ateşi karşısında oturduğu bir pazartesi ikindisiydi. Pazartık etekliği pazartesi günü anneanneme bir eteklik daha yaklaşır, pazar günü tenceğiziyle ısıttığı eteklik, pazartesi günü tam da pazartesiye uygun düşen kasvetli bir görünümle etekliklerin en üstünde anneannemin kalçalarından aşağı dökülürdü. Anneannem, belli bir ezgi gözetmeksizin rasgele bir ıslık tutturmuş çalıyordu; derken, bir fındık dalıyla külleri eşeleyip ilk patales kebabını çekti ateşten. Rüzgâr vurup serinletsin diye, patates yumrusunu için için yanan tepeleme patates yapraklarının oldukça uzağına aldı. Üstü kömürleşmeye başlayarak kabuk kabuk yarılmış yumruyu, ucu sivri bir dal parçasına geçirerek ağzına götürdü. Islık çalmayı bırakan ağzı, rüzgârda kuruyup patlamış dudaklarının arasından hava üflüyor, külleri ve toprakları patates kabuğundan uzaklaştırmaya çalışıyordu.

Patatesi üflerken gözlerini yumuyordu anneannem. Yeteri kadar üflediğine güven getirir getirmez, önce bir gözünü, sonra öbürkünü açtı; aralarındaki boşluklardan gerilerin görülebildiği, ama başkaca bir kusuru bulunmayan ön dişleriyle patatesi ısırdı; ama hemen yine çekti dişlerini; henüz fazla sıcak patates yarımını, unumsu ve buğular çıkararak açık ağzında tuttu; ateşin dumanını ve ekim havasını soluyup duran şişkin burun deliklerinin yukarısında belerttiği gözlerini tarla üzerinden ötelere dikti, telgraf direklerinin dilimlere ayırdığı ve kiremithane bacasının ancak üstten bir parçasının görülebildiği yakın ufku süzmeye başladı. Telgraf direkleri arasında bir şeyler kımıldıyordu. Anneannem, ağzını yumup dudaklarını içeri çekti; gözlerini kısıp geviş gelirir gibi patates yumrusunu çiğnemeye koyuldu ağzında. Telgraf direkleri arasında bir şeyler kımıldıyordu. Bir şeyler hopluyor, sıçrıyordu direklerin orda. Üç adam, telgraf direkleri arasında hoplayıp sıçrıyordu; derken her üçü bacaya doğru koşmaya başladı, sonra dolanıp arkasına geçtiler bacanın, biri ters yüz edip yeni bir hızla ileri atıldı, kısa ve şişmana benziyordu, kiremithane üzerinden geçip gitti; ötekiler ince uzundu daha çok, ama hemen arkadan onlar da seğirttiler, işte yine direkler arasındaydılar; ama kısa ve şişman, birden yön değiştirdi ve daha çabuk hareket eder gibiydi ince uzunlardan, hoplayıp sıçrayan öbür ikisinden daha çabuk hareket eder gibiydi. Kısa ve şişmanın baca üzerinden yuvarlanıp gittiğini görünce, ince uzunlar gene bacaya doğru seğirtmek zorunda kaldılar ve bacaya iki karış uzaklıkla hızlanıp gözden kayboldular, artık usanıp bıkmış gibiydiler bu koşudan; derken kısa boylu da bacadan aşağı atladı, ufkun gerisinde görünmez oldu.

Orada da kaldılar hepsi, mola verdiler ya da kılık değiştirdiler, belki de kiremit döküp para aldılar. Anneannem, moladan yararlanıp ucu sivri değneğiyle patateslerden bir ikincisini şişlemek islemiş, ama değneği isabet etliremememişti. Çünkü kısa ve şişmana benzeyen adam, üzerinde deminki giysi, yine ufku tırmanmaya çalışıyordu; sanki ufuk bir çilli de adam hoplaya zıplaya peşinden kovalayanları çil gerisinde, kiremitler arasında ya da Brentau şosesi üzerinde bırakmıştı. Öyleyken acele ediyor, telgraf direklerinden daha da tez davranmak istiyordu; uzun, yavaş adımlarla tarla üzerinden doğru yaklaşıyor, ayakkabılarının pençelerinden etrafa balçık sıçratıyor, ne kadar uzun adımlar alsa da yine balçık içinde güç belâ ilerleyebiliyordu. Bazen yere yapışıp kalmışa benziyor, sonra yine uzun bir zaman kımıldamaksızın âdeta havada duruyor, kırk dönümlük tarla içinden çukur yola doğru toprakla yarıklar açarak ilerleyen topuğunu taze sürülmüş tarlaya her seferinde yeniden bastırmadan, sıçramasının tam orta yerinde alnını, kısa ve geniş, silecek vakit bulabiliyordu.

Derken çukur yola varmayı başardı; kısa ve şişman daha yeni gözden kaybolmuştu ki, bu arada kiremilhaneyi şöyle bir kolaçan elmiş öbürleri de ufuktan ince ve uzun tırmanıp çıktılar. Çizmeli adımlarını işte öylesine uzun ve ince atıyorlar, oysa çizmeleri balçığa da az bulaşmıyordu. Anneannem patatesleri şişlemeyi bırakmıştı, her Allah'ın günü görülebilecek bir manzara değildi çünkü; boyları değişik büyüklükte de olsa üç büyük adam, telgraf direklerinin çevresinde hoplayıp zıplıyordu. Derken kiremithanenin az kalsın, bacasını koparacak oldular, sonra belli aralarla, ilkin kısa ve şişman, arkadan ince ve uzunlar, ama üçü de güçlük ve inatla, çizmelerinin tabanlarında daha çok balçık taşıyarak iki gün önce Vinzcet'in sürdüğü ve büyükannemin yeni temizlediği tarladan, sıçraya zıplaya geçtiler ve çukur yolda gözden kayboldular.

Artık gitmişti her üçü de, anneannem nerdeyse soğumuş bir patatesi şişlemeye cesaret edebilirdi; kabuğundan tozları ve külleri şöylece bir üfleyip patates yumrusunu hemen tümüyle ağız boşluğuna yerleştirdi ve bir şey düşündüyse şunu düşündü: Allah bilir ya, kiremithanenin adamları bunlar. Hâlâ patatesi ağzında döndüre döndüre çiğneyip duruyordu ki, çukur yoldan zıplayıp çıktı biri, kara bir bıyık üzerinden deli gibi çevresine bakındı; iki sıçrayışla gelip bir önüne, bir arkasına, bir yanına dikildi ateşin; burda sövüp saydı, orda korkuya kapıldı; bilmiyordu nereye gitsin; geri dönemezdi, geriden inceler, çukur yoldan uzunlar geliyordu. Sonunda dövünmeye başladı, dizlerine dizlerine vurdu elleriyle. Başında iki gözü

vardı, ikisi de yuvalarından fırlamak ister gibiydi; alnından ter boşanıyordu. Derken tıkanır gibi nefes alıp bıyıkları titreyerek sürüne sürüne yaklaştı; anneannemin ateşin önünde duran çizmelerinin pençelerine kadar sokulmayı göze aldı; tâ burnunun ucuna kadar yaklaşıp, kısa ve şişman bir hayvan gibi, büyükanneme baktı. Anneannem dayanamayarak iç geçirdi, ağzındaki patatesi çiğneyemez oldu, çizmelerinin pençelerini yatırdı; kiremithaneyi, kiremitleri pişirip boyayanları düşünmekten vazgeçti; birden etekliğini, hayır, dört etekliğinin dördünü yukarı kaldırdı; öyle ki, kiremithane işçilerinden olmayan adam, kısa ama şişman, tüm vücuduyla girebildi eteklikleri altına ve bıyıkları kayboldu ortadan ve artık bir hayvana da benzemiyordu; artık ne Ramkau'lı, ne de Viereck'liydi, korkularıyla eteklikler altındaydı ve dizini dövmüyordu artık, o hırıltılı solumayı, türemeyi ve elleriyle dizlerini dövmeyi bırakmıştı. Dünyanın yaradılışındaki o ilk ya da son gün gibi sessizdi ortalık: Hafif bir rüzgâr patates yapraklarının ateşiyle bir söyleşiyi sürdürüyor, telgraf direkleri seslerini çıkarmaksızın kendi kendilerinin sayımını yapıyor, kiremithanenin bacası hazırol durumunda dikiliyordu. Anneanneme gelince, orasını burasını düzeltip ikinci eteklik üzerindeki en üst etekliğine doğal bir görünüm vermeye çalışıyor, dördüncü eteklik altında adamı pek hissetmiyor, tenine böyle yeni ve şaşırtıcı gelen şeyin ne olduğunu hele üçüncü etekliğiyle hiç anlamamışa benziyordu. Bu şey şaşırtıcı olduğundan, ama en üst eteklik uslu uslu durduğundan ve sonra üçüncü eteklik gibi ikincisi de henüz hiçbir şeyin farkına varmadığından, anneannem külü eşeleyerek içinden birkaç patates daha çıkardı; sağ dirseğinin altındaki sepetten dört çiğ patates alıp teker teker kızgın küllerin içerisine sürdü, üstlerini de yine küllerle kapadı, ateşi dürtükledi ardından, duman canlandı. Başka da ne yapsındı anneannem?

Anneannemin eteklikleri henüz yatışmış, kıyasıya diz dövmeler, yer değiştirmeler ve dürlüklemelerle doğrultusunu yitiren patates yaprağı ateşinin koyu dumanı yine rüzgâra uyup, tarla boyunca sarı soluk sürünerek güneybatıya henüz yönelmişti ki, eteklikler altındaki kısa ama şişman adamı kovalayan uzun ve inceler, ansızın çukur yoldan çıkıverdi ve anlaşıldı ki gerçekten uzun ve inceydiler ve görevlerinin gerektirdiği jandarma üniformaları vardı üzerlerinde.

Anneannemin önünden az kalsın dolu dizgin geçip gidiyorlardı. Hatta ateşin üzerinden atlamıştı biri. Ama ansızın akıllarına geldi; ayakları ve ayaklarında topukları vardı; topukları üzerinde fren yapıp döndüler, çizmeli

adımlar attılar ve üzerlerinde üniformalar, duman içinde dikildiler ve kısa öksürüklerle duman içinden, dumanları da birlikte sürükleyerek yine çekip aldılar üniformalarını, hâlâ kısa kısa öksürerek anneanneme döndüler, Koljaiczek diye birini görüp görmediğini sordular; çünkü akıllarınca, anneannemin adamı görmüş olması gerekiyordu; değil mi ki orada, çukur yolun yanıbaşında oturuyordu anneannem; Koljaiczek de işte bu çukur yoldan kayıplara karışmıştı.

Ama Koljaiczek adında kimseyi görmemişti anneannem, Koljaiczek adında birini tanımıyordu çünkü. Kiremithanedekilerden olup olmadığını öğrenmek isledi bu Koljaiczek'in, çünkü yalnız kiremithanedekileri biliyordu. Ama üniformalılar, Koljaiczck'i, kiremithanedekilerle hiçbir alıp vereceği bulunmayan, bücür bir adam diye tanıttılar. Anneannem anımsar gibi oldu derken, böyle birini görmüştü, koşa koşa geçmişti yanından; belirsiz bir hedefi kastederek, sivri değneğin ucundaki tüten patatesle Bissau yönünü gösterdi. Patatese bakılırsa, kiremithane bacasından sağa doğru altıncı ve yedinci telgraf direkleri arasında olmalıydı bu yer. Ama koşarak yanından geçip giden adam Koljaiczek miydi, bunu bilmiyordu anneannem; bilmemesini de çizmelerinin pençeleri önündeki ateşle bağışlatmaya çalıştı, ateşin yanması zaten yeterince uğraştırıyordu kendisini; baksana, şöyle doğru dürüst yanmayı bilmiyordu! Bir de yanıbaşından koşarak geçip giden ya da duman içinde dikilen adamlarla mı ilgilenecekti! Zaten tanımadığı kimseleri hiç merak etmezdi anneannem; bütün tanıdıkları ise Bissau'da, Ramkau'da, Viereck'te ve kiremithanede olanlardı, bu kadarı da kendisine pekâlâ yetiyordu.

Anneannem, işte bunları söyleyerek biraz kini çekti, ama hayli sesli bir iç çekişti bu, dolayısıyla üniformalılar ortada iç çekilecek ne olduğunu öğrenmek istediler. Anneannem ateşe doğru başını salladı; hani demek istiyordu ki, doğru dürüst yanmayan ateşten ve biraz da duman içinde dikilen bir sürü adamdan ötürüdür iç çekişi. Sonra birbirinden aralıklı ön dişlerini ağzındaki patatesi çiğnemeye vererek, gözbebeklerini sol yukarıya kaydırdı.

Jandarma üniformalılar, anneannemin dalgın bakışından bir şey çıkaramayarak, telgraf direklerinin gerisindeki Bissau'ı bir kolaçan edip etmemek konusunda karara varamadılar; dolayısıyla, ellerindeki karabinalarla oracıkta henüz yanmamış patates yaprağı yığınlarını dürtüklemekle yetindiler. Ansızın akıllarına esip anneannemin dirsekleri

altındaki nerdeyse ağzına kadar dolu iki patates sepetinin ikisini de devirdiler yere; çizmelerinin önüne örme sepetlerden yalnız patateslerin dökülüp neden bir Koljaiczek'in yuvarlanmadığını uzun bir süre kavrayamadılar. Sanki Koljaiczek, bu kadar kısa sürede patates yığını içine dalıp izini kaybettirebilirmiş gibi, usulcacık ve kuşkuyla, patateslerin çevresinde dolandılar; beri yandan ustalıkla nişan alıp kasaturalarını önlerindeki patates yığınına sapladılar, ama onların canlı bir nesneye isabet elliğini gösteren bir ses işitmediler. Hiçbir fare yuvası, köstebeklerin yığdığı hiçbir toprak tepecik, ne kadar kel olursa olsun hiçbir çalılık yoktu ki, üniformalıların midelerini bulandırmasın. Ama kuşkuları, dönüp dolaşıp anneannemin üzerinde toplanıyordu. Anneanneme gelince, bulunduğu yere kök salmış gibi oturuyor, göğüs geçiriyor, gözbebeklerini gözkapaklarının altına çekip gözlerinin akını açıkta bırakıyor, ne kadar ermiş varsa Kaschubei dilindeki adlarıyla hepsini tek tek sayıp döküyor, bunu da doğru dürüst yanmayan ateşten ve devrilmiş iki patates sepetinden dolayı kahırlanmış bir edayla ve yüksek sesle yapıyordu.

Üniformalılar, rahat bir yarım saat kaldılar anneannemin yanında. Ateşin bazen uzağına, bazen yakınına gelip dikildiler, kiremithane bacasını süzdüler; bir ara Bissau'ı ele geçirmek isleyip, derken saldırıyı sonraki bir zamana ertelediler ve morarmış ellerini ateşin üzerine tuttular. Anneannem, iç geçirmelerine ara vermeksizin, adamların her birine elindeki incecik değneğe geçirilmiş ve kabuğu yer yer çatlamış birer patates uzattı. Ama adamlar tam patatesleri çiğniyorlardı ki, ansızın üniformaları geldi akıllarına; sıçradıkları gibi bir taş atımı uzaklığa seğirttiler, çukur yolun kenarındaki katırtırnakları boyunca ilerlediler, bir tavşanı ürkütüp kaçırdılar; ama Koljaiczek değildi tavşan. Derken yine ateşin başına dönüp, karşılarında sıcak buğular çıkaran unumsu patatesleri buldular; az önce devirmeyi kendilerine ödev bildikleri sepetlerden yuvarlanmış çiğ yumruları uslu uslu, biraz da yorulmuş bir edayla yeniden toparlayıp sepetlere doldurmaya başladılar.

Ancak akşamın ekim göğünü sıkıştırıp ince ve çapraz bir yağmur yağdırması ve mürekkebe benzeyen bir loşluğu ortalığa çöktürmesi üzerine, acele ve neşesiz, bir de tutup tarla içindeki gittikçe karanlığa gömülen bir kayaya saldırdılar; kayanın hesabını gördükten sonra da pes ettiler. Biraz bacaklarını çalıştırıp, üzeri habire yağmurla örtülen ve enine boyuna tütüp duran ateşi kutsar gibi ellerini uzattılar, yeşil duman içinde bir kez daha öksürdüler. Yeşil duman içinde yaşaran gözlerin ve çizmelerin Bissau'a

doğru öksürüklü ve gözyaşlı bir koşusu... Burada bulunmadığına göre Bissau'da olması gerekiyordu Koljaiczek'in; zaten jandarma dediğin iki olasılık tanır hep.

Yavaş yavaş sönüp giden ateşin dumanı anneannemi pek bol bir beşinci eteklik gibi sarıp sarmalamıştı; anneannem de, tıpkı Koljaiczek gibi iç geçirmelerinden ve ermişlerin kutsal adlarından oluşan bir eteklik altındaydı sanki. Ancak üniformalılar uzakta kımıldanan telgraf direkleri arasında, akşam içinde giderek eriyen noktalara döndüğünde, anneannem, oturduğu yere kök salmış da henüz dal budak salmaya başlayan kökünü, toprakları, toprak parçalarını da birlikte çekip alarak yeniden söküp çıkarır gibi hayli zahmetli doğruldu.

Koljaiczek, kendini öyle başı açık, kısa ve şişman, ansızın yağmur altında bulur bulmaz, bir üşüme hissetti; pantolonunun düğmelerini ilikledi çarçabuk; içindeki korku ve sınırsız barınak ihtiyacı, eteklikler altımdayken ona pantolon düğmelerini çözük tutmasını öğüllemişti. Pistonunun bir anda soğumasından çekinerek elini acele düğmeler üzerinde gezdirdi, çünkü güz mevsimine özgü üşütme tehlikesiyle doluydu hava.

Derken anneannem, kül allından dört kızgın patates daha bulup çıkardı. Üçünü Koljaiczek'e verip birini kendine ayırdı ve patatesi henüz ısırmamıştı ki, kiremithanenin adamlarından olup olmadığını sordu Koljaiczek'e; oysa Koljaiczek'in başka bir yerden geldiğini, kiremithanede çalışmadığını bilmesi gerekiyordu, dolayısıyla aldığı cevaba pek aldırmadı. Koljaiczek'in sırtına hafif sepeti vurdu, kendisi de ağır sepeti yüklenerek kamburunu çıkardı; ayrıca, tırmıkla kazmayı da kavradı boştaki eliyle. Sepetle, patateslerle, tırmık ve kazmayla, dört eteklik içinde, Bissau-Abbau'a doğru yel gibi seğirtmeye koyuldu.

Bissau değil de, daha çok Ramkau yönünde bulunuyordu gidecekleri yer. Derken kiremithaneyi solda bırakıp içinde Goldkrug'un ve arkasında Brenntau'ın yer aldığı Karaorman'a saptılar. Ormanın önünde, bir çukurluk içinde Bissau-Abbau görülüyordu. Joseph Koljaiczek, kısa ve şişman, anneannemin arkasından oraya doğru yürüdü; anneannemin etekliklerinden ayrılamaz olmuştu artık.

SAL ALTINDA

Bir akıl ve ruh hastalıkları kliniğinin sabunlu sularla ovulup temizlenmiş madenî karyolasında ve Bruno'nun gözüyle silâhlı bir gözetleme penceresinin görüş alanı içinde uzanmış yatarak Kaschubei'deki bir patates yaprağı ateşinin dalga dalga dumanlarını ve bir ekim yağmurunun çapraz serpintilerini neden sonra anlatmaya kalkmak, hiç de kolay değil. Ustalık ve sabırla kullanılırsa asıl konuyu kâğıt üzerine dökebilmem için gerekli tüm ayrıntıları anımsayabildi teneke trampetim ve trampetimi her gün, üç dört saat konuşturabilmemi sağlayan hastane idaresinin izni elimde bulunmasaydı, bir nine ve dedesinin varlığını belgelerle kanıtlayamayan zavallı biri durumuna düşerdim.

Trampetim bu konuda şunları söylüyor: Bin sekiz yüz doksan yılı ekim ikindisi Güney Afrika'da Krüger Amca,[2] İngiliz düşmanı gür kaşlarına fırçayla çeki düzen verir ve Dirschau ile Karthaus arasında, Bissau Kiremithanesi yakınında aynı renk dört eteklik içinde oturan büyükannem, ermişlerin adlarını kahırlı bir edayla vurgularken, dumanların, korkuların, göğüs geçirmelerin eşliğinde ve çapraz yağan yağmurun altında, iki jandarmanın soruları ve dumandan bulanık bakışları önünde annem Agnes, kısa boylu ama şişman Joseph Koljaiczek tarafından ana rahmine düşürüldü.

Anneannem Anna Bronski, daha aynı gecenin siyahı beyaza dönüşmeden adını değiştirip sakrament'leri[3] bol keseden dağıtan bir rahibin yardımıyla Anna Koljaiczek yaptırarak Yusufçuğunun peşine düştü; Mısır eline değilse bile, onun salcı olarak bir yere kapılanıp şimdilik jandarmaların elinden yakasını kurtardığı Mottlau ırmağı kıyısındaki eyalet başkentine geldi.

Annemin doğum yeri olması nedeniyle Moltlau ağzındaki şimdiden adı edilmeye değer kentin henüz adını vermiyorsam, sadece okuyucunun merakını biraz körüklemek içindir. 1900 yılının temmuz sonu -tam o sıra

imparatorluk savaş filosu için yapılacak gemi sayısının iki katına çıkarılması planlanmış bulunuyordu- annem, aslan burcunda dünyaya açtı gözlerini. Kendine güven, romantik bir mizaç, gönlü yücelik ve kibir.

Domus vitae adı da verilen ilk hane ascendant burcunda: Kolay etkilenebilen balıklar. Güneşle Neptün karşı karşıya; yedinci hane ya da *domus malrimonii cexorus*: Karışık durumlar beklenebilir. Bilindiği üzre dalak ve karaciğer hastalığına yol açan, ekşi gezegen de denen, oğlak burcunda saltanat sürüp aslan burcunda tahtından inen, Neptün'e yılanbalıkları sunup karşılığında köstebek alan, vişneye, soğana ve pancara bayılan, lav püskürüp şarabı mayalandıran Zühal yıldızı Zühre'yle karşı karşıya. Sekizinci ölümcül haneye kurulan Zühal ve Zühre, kaza ve belayı akla getiriyor, oysa patates tarlasındaki döllenme, akrabalar hanesindeki Ularit'in koruyuculuğu altında ilerisi için en atak bir mutluluğu müjdeliyordu.

Bu noktada annemin itirazını araya sıkıştırmadan yapamayacağım; annem, patates tarlasında ana rahmine düşürüldüğünü asla kabul etmemiştir. Babası -bu kadarını itiraf ederdi hani- patates tarlasında bu yolda bir denemeye kalkışmıştı gerçi; ama gerek babasının durumu, gerek annesinin pozisyonu bir gebelik için gerekli koşulları sağlayacak kadar isabetli seçilmemişti.

"Bu olsa olsa ya geceleyin biz kaçarken ya da dayım Vinzent'in üstü açık arabasında oldu. Belki de Troyl'a gidip salcıların yanında başımızı sokacak bir yer bulduğumuz zaman olmuştur." İşte bu sözlerle annem, varlığının temelinin atıldığı tarihi belirlemeye çalışırdı hep. Aslında gerçek durumu bilmesi gereken anneannem de başını sallayarak söyleneni sabırla dinler ve bütün dünyaya ilân edercesine: "Elbette kızcağızım!" derdi. "Ya üstü açık arabada oldu, ya Troyl'da. Ama tarlada değil bak! Rüzgârlıydı çünkü tarla; üstelik bir yağmur yağıyor, bir yağmur yağıyordu ki, sanki göğün dibi delinmişti."

Anneannemin kardeşinin adı Vinzent'ti. Vinzent, karısının erken ölümü üzerine yayan yapıldak yola düşüp Tschenstochau'a hacca gitmiş, orada Matka Boska Częstochowska'dan[4] aldığı bir direktifle eve dönmüştü: Malka Boska Częstochowska'ya bundan böyle Polonya'nın müstakbel kraliçesi gözüyle bakacaktı. O gün bugün Vinzent'in bütün işi acayip kitapları karıştırmak olmuş, okuduğu her cümlenin Tanrı Anası'nın Polonya tahtı üzerindeki hak iddiasını doğruladığı sonucuna varmış, elindeki

çiftlikte üç beş tarlanın yönelimini kızkardeşine bırakıp kendisi bir kenara çekilmişti. O zamanlar çelimsiz ve gözü yaşlı dön yaşında bir çocuk olan oğlu Jan, kaz çobanlığı yapıyor, renkli küçük resimler topluyordu; daha o erken yaşta pul biriktirmeye başlamıştı ki hiç de hayra yorulacak bir şey değildi bu.

İşte anneannem, Polonya'nın ilâhi Kraliçesi'ne adanmış bu çiftliğe, patates sepetleriyle Koljaiczek'i alıp getirmişti; kardeşi Vinzent de olup biteni öğrenir öğrenmez Ramkau'a koşmuş, kapısını yumruklayarak rahibi evinden çıkarmış, Anna'yı Joseph'e nikahlaması için onu alıp sakrament'lerle donanmış olarak çiftliğe getirmişti. Daha rahip efendi, gözünden uyku akarak, esnemelerle uzayıp giden takdis törenini bitirip semiz tarafından bir domuz budunu yüklenerek, o mübarek sırlçağızını oradakilere dönüp yola koyulmaya kalmadan, Vinzent üstü açık arabasını koşmuş bulunuyordu. Evli çifti arkadaki samanlarla boş çuvallar arasına yerleştirmiş, soğukta titreyerek incecikten bir ağıl tutturan Jan'ı ise yanına oturtmuş, sonra da beygire dosdoğru ve acar acar gece içine dalıp gitmesini çıtlatmıştı; çünkü balayı yolcularının aceleydi işi.

Ortalık karanlıktı henüz; ama gece sona ermek üzereydi ki eyalet başkentinin kereste limanına vardı araba. Koljaiczek gibi salcılıkla uğraşan eş dost, kaçak evli çifte kapılarını açtı. Eh, bu durumda Vinzent geri dönebilir, beygirceğizini Bissau'a doğru sürebilirdi artık; doyurulmaları gereken bir inekle bir keçi, yavrularıyla bir dişi domuz, sekiz kazla bir köpek kendisini bekliyordu; sonra, oğlu Jan'ı yalağa yatıracaktı, çünkü hafif ateşi vardı çocuğun.

Joseph Koljaiczek üç hafta saklandı, ortalarda gözükmedi, ikiye ayırıp yeni bir biçim verdi saçlarına, bıyığını kesip atlı, temizinden bir kafa kâğıdı sağladı kendisine ve salcı Joseph Wranka adıyla bir iş buldu. Peki ama, neden Koljaiczek, bir sefer dönüşü yolda çıkan kavgada saldan aşağı yuvarlanan, Modlin'in üst kesiminde Bug ırmağında boğulan, ancak âkibeti konusunda resmi makamların bilgisi bulunmayan salcı Wranka'nin kimlik belgesini cebine sokmuş, tomruk tüccarlarına ve hızarlara iş için başvurmuştu? Çünkü bir süredir salcılık yapmayan Koljaiczek, daha önce Schwelz yakınındaki bir hızarda çalışmış ve burada kışkırtıcı bir renge, yani beyaz ve kırmızıya boyadığı bir çil yüzünden hızarcı ustasıyla patırtı etmişti de onun için. Bir çitten, yani bir hiç'ten kavga koparılabileceğini söyleyen deyimi herhalde haklı çıkarmak amacıyla olacak, hızarcı ustası çilleri bir

beyaz, bir de kırmızı lata koparmış ve bu Polonya latalarını Koljaiczek'in Kaschubei'li sırtında parçalayıp o kadar çok beyaz - kırmızı yakacak tahta parçasına dönüştürmüştü ki, sopadan geçirilen Koljaiczek, bunu kendisi için yeter bir neden görüp, o günü izleyen yıldızlı bir gecede, yeni işletmeye açılmış beyaz badanalı hızarı, bölünmüş, ama asıl bu bölünmeyle birleşmiş olan Polonya şerefine kızıl alevlere boğmuştu.

Yani Koljaiczek bir kundakçı, hem de birden çok kundaklama olayının faili olan bir kundakçıydı; çünkü söz konusu olayı izleyen günler, Batı Prusya'daki hızarlar ve kereste yığınları, çift renkli yanıp tutuşan milli duygulara kundaklık yapmıştı. Polonya'nın geleceğinden her söz açılışında olduğu gibi, bu yangınlardan da Meryem Ana payına düşeni almıştı. Başı Polonya tacıyla süslü bir Tanrı Anası'nı birçok hızarın yangında çökmüş çatıları üzerinde gördüğünü ileri sürenler çıkmış olabilir ve belki bu kimselerin bazıları hâlâ hayattadır. Büyük yangınlarda hiç eksik olmayan seyirci topluluğu, bir söylentiye göre, Boğurodzica, yani Tanrı Anası ilâhisini okumuştu hep; kısacası, şu kadarına inanabiliriz ki Koljaiczek'in çıkardığı yangınlarda her vakit ağırbaşlı bir hava esmiş, kundakçı aleyhinde seyirci topluluğu boyuna yeni antlar içmişti.

Kundakçı Koljaiczek ne kadar töhmet altında tutulan ve polisçe aranan kişiyse, o kadar masum, boynu bükük, kendi halinde, kimselerin arayıp sormadığı, halta salak biri olan ve tütününü günlük istihkaklara bölerek çiğneyen Joseph Wranka bundan böyle ben buradayım diyemediğinden ve kimse de kalkıp onun hakkında nelamelli sorular soramadığından, tıpkı ırmakta boğulan Wranka gibi bir cüsseye ve yumurta biçiminde bir kafaya sahip Koljaiczek, Wranka'nin ceketini üzerine geçirmiş, sonra da onun şimdiye kadar bir suç işleyip ceza görmemiş resmi belgeli tenine bürünmüş, pipo içmeyi boşlayıp kendini tütün çiğnemeye alıştırmış, hattâ Wranka'nin en kişisel özelliğini, yani tekleme huyunu bile ondan devralarak yıllarca tutumlu, hafif kekeme ve efendi bir salcı kimliğiyle boyuna ormanları sallara yükleyip Niemen, Bobr, Burg ve Weichsel yoluyla ovaya taşımıştı. Hani şurasını da unutmadan söyleyelim ki, Veliahl'ın hassa süvari alayında, Mackensen komutasında onbaşılığa kadar yükselmiş bir adamdı Koljaiczek; Wranka'nin henüz askerliğini yapmamış olmasına karşın, Wranka'dan dört yaş daha büyük Koljaiczek, Thorn'daki topçu alayında hiç de parlak denemeyecek şekilde hizmet edip buradan terhis edilmişti.

Bütün haydutların, katillerin ve kundakçıların en azılıları, haydutluk, katillik ve kundakçılıklarını sürdürürken bir yandan da dürüst bir işe güce kavuşma fırsatı kollar ve kimilerinin bir arayış sonucu ya da rastgele önlerine çıkar bu fırsat. Koljaiczek de Wranka kimliğine büründükten sonra o ateşli huyundan öylesine şifa bulmuş ve karısı Anna'ya öylesine iyi bir koca olmuştu ki, sadece bir kibriti görmek bile korkudan kendisini titretmeye yetiyordu. Mutfaktaki masanın üzerine, kendilerini beğenmiş ve sere serpe, yan gelip kurulan kibrit kutularının asla canları güven altında değildi artık; bu ayartıcı nesneleri Koljaiczek pencereden dışarı fırlan fırlan veriyor, dolayısıyla anneannem öğle yemeğini vaktinde sofraya çıkarmak için akla karayı seçiyordu. Evde çoklukla karanlıkta oturuluyor, çünkü gaz lambasını yakacak bir kibrit bulunamıyordu.

Ama yine de Wranka kazak biri değildi. Pazarları anneannemi alıp Niederstad'taki kiliseye götürüyor, kendisiyle resmen evli karısının patates tarlasındaki gibi üst üste dört eteklik giymesine ses çıkarmıyordu. Kışın ırmaklar buz tutup salcıların işi kötüye sardı mı, salcılarla istifçilerden ve dok işçilerinden başka kimsenin bulunmadığı Troyl'da efendi efendi vakit geçiriyor, evde kızı Agnes'e göz kulak oluyordu. Kız da babasına çekmişti âdeta; ya emekleyip yalağın altına giriyor ya da gardırop içinde vakit geçiriyor, misafir geldiği zaman kumaş bebeklerini alıp masanın altına kaçıyordu.

Yani Agnes için önemli olan, bir yere gizlenmek ve gizlendiği yerde, annesi Anna'nın eteklikleri altında babası Joseph'in bulduğundan bir başka haz, ama ona benzer bir güvenlik bulmaktı. Kundakçı Koljaiczek, kızının korunmaya olan ihtiyacını anlayacak kadar pişkin bir adamdı. Bu yüzden, bir buçuk odalı evin balkonumsu cumbasında birada tavşanı kümesi çalacağı zaman özellikle kızının boyunu boşunu ölçü almış, ona göre bir kulübecik çalıvermişti. İşle çocukken böyle bir kulübede günlerini geçiren annem, bir yandan bebekleriyle oynamış, bir yandan büyümüştü. Sonraları okula gidince bebeklerinin yüzüne bakmaz olmuş, cam bilyeler ve renkli tüycüklerle oynayarak çıtkırıldım ve nazenin güzelliklere karşı ruhundaki eğilimi ilk kez açığa vurmuştu.

Kendi yaşam öyküsünü anlatmaya başlamak için yanıp tutuşan ben, izin verirseniz, bundan böyle Columbus gemisinin Schichau dokunda kızaktan indirildiği bin dokuz yüz on üç yılına kadar Wranka'ları izlemeyerek onları kendi hallerine bırakacağım; çünkü 1913 yılına kadar aile salları durgun

sularda kayıp gitti Wranka'ların; ama bu tarihte de, hiçbir şeyi unutmayan polis, düzmece Wranka'nin izini ele geçirdi.

Şöyle oldu olay: Her yazki gibi 1913 Ağustosunda da Koljaiczek, Kijew'den büyük bir sal alarak Pripet yoluyla kanaldan geçirecek, Bug yoluyla Modlin'e getirip Weichsel'den aşağı indirecekti. Hepsi on iki salcı, hizmetinde çalıştıkları hızarın islim üzerindeki "Radaune" römorkörüne atlayıp, Westlich Neufâhr'den Tole Weichsel'e doğru yola koyularak Einlage'ye geldiler. Sonra Weichsel'den yukarı vurup Kasemark, Letzkau, Czattkau, Birschau ve Pieckel önünden geçtiler, akşam üzeri de Thor'a varıp demirlediler; Kijew'de tomruklar salın alınırken işin başında duracak yeni hızarcı ustası, karadan römorköre çıktı burada. Sabaha karşı saat dörtle Radaune demir aldığı zaman, hızarcı ustasının güvertede bulunduğu söyleniyordu. Koljaiczek onu ilk kez kahvaltıda gördü. Karşı karşıya oturmuşlardı; ekmeklerini ağızlarında çiğneyip arpa kahvelerini höpürdettiler. Koljaiczek hemen tanımıştı hızarcı ustasını. Başı damdazlak biri olan tıknaz hızarcı ustası, votka getirtip oradakilerin kahve fincanlarına doldurltu; sofranın öbür başında fincanlara votka konulması sürüp giderken, ağzındaki lokmayı çiğneyerek tanıttı kendini: "Bakın, bilmiş olasınız, ben yeni hızarcı ustanızım, adım Dückerhoff'tur, disiplin isterim, anlaşıldı mı, disiplin!"

Oradakiler, hızarcı ustasının isteğine uyarak sırayla adlarını söyleyip fincanlarını kafalarına diktiler; gırtlaklarındaki adem elmaları kalkıp kalkıp olurdu. Sıra Koljaiczek'e gelince, ilkin fincanı kafasına dikti, sonra: "Wranka!" dedi, bir yandan da Dückerhoffu süzdü. Dückerhoff daha önce söylenen isimlerde nasıl başını sallamışsa, gene öyle başını salladı; öbür salcıların isimlerini nasıl tekrarlamışsa, gene öyle tekrarladı: "Wranka!" Ama yine de Dückerhoff, ırmakta boğulup giden o salcının ismini özel bir biçimde, hani sert olmaktan uzak, daha çok düşünceli bir edayla vurgulamış gibi geldi Koljaiczek'e.

Derken Radaune, baş kıç yapıp değişik kılavuzlar yardımıyla kumsallardan ustaca sıyırdı kendini, yalnız tek bir yön tanıyan balçıksı bozbulanık akıntıya karşı yalpalayarak yol almaya koyuldu. Sağ ve soldaki setler gerisinde hep aynı manzara: Hasat edilmiş pürüzsüz, pürüzsüz değilse tümsekli tarlalar, çalılıklar, çukur yollar, katırtırnaklarıyla bezenmiş bir boğaz; tek başına çiftlikler, çiftlikler arasında uzanan düzlükler: Süvari hücumları için biçilmiş kaftan, soldaki kumluktan doğru çarkederek gelen

bir mızraklı süvari alayı için, çalılıklardan doludizgin geçen atlılar için biçilmiş kaftan, genç süvari subaylarının düşlerinde yaşattıkları bir arazi, şimdiye kadar yapılmış ve ileride boyuna yapılacak savaşlarla savaş tabloları için birebir yerler: Tatarlar, atları üzerine uzanıp yatmış, hafif süvariler, atlar üzerinde dimdik. Kılıçlı Rahipler Tarikatına[5] mensup süvariler, atlardan yuvarlanıyor ve tarikatın efendisi, tarikat pelerinini kana boyuyor, göğsündeki zırhın bütün kopçaları tamam, yalnızca Mosovien dükünün kopardığı bir tek kopça eksik. Ve atlar, sonra hiçbir sirkte bulunamayacak bu kır atlar, yerinde duramayan, püsküller ve ince boncuklarla süslenip bezenmiş atlar; kirişlerine ve kaslarına diyecek yok; karinen kırmızısı şişmiş burun kanatları, bulutlar püskürüyor ve bulutları delik deşik ediyor mızraklar; flamalar, inik mızraklar gözyüzünü ve akşam kızıllığını parçalara bölüyor. Kılıçlar sonra ve orada, arka planda -her tablonun bir arka planı vardır- ufka sımsıkı perçinlenmiş tütüp duran bir köycük, yağız atın arı bacakları arasında güzel güzel yalıyor; sinmiş duran damlar; yosun tutmuş, üzerleri saman kaplı; evlerde bir kenara kaldırılmış duran zırhlar, kendilerinin de söz konusu tabloda yer alacakları, ağır süvariler arasında hafif taylar gibi, Weichsel'in iki yakasında, setler gerisinde uzanan ovada boy gösterecekleri yarınları düşlüyorlar. Wloclawek'e geldiklerinde, Koljaiczek'in ceketine hafifçe dokundu Dückerhoff: "Söylesene bakayım a be Wranka, yıllar önce sen bir ara Schwelz'de bir hızarda çalışmadın mıydı, ha? Hızar da yanıp kül olmadı mıydı, ha?" Koljaiczek, hayır anlamında güçlükle başını salladı, bir şey başını sallamasına engel olmuştu âdeta; beri yandan ustalıkla davranarak bakışlarına mahzun ve yorgun bir ifade verdi; onun bu bakışları karşısında Dückerhoff sormaya niyetlendiği daha başka soruları sormaktan vazgeçti.

Bug ırmağının Weichsel'e karıştığı ve Radaune'nin Bug içine dümen kırdığı Modlin'e geldiklerinde, Koljaiczek, salcıların âdetine uyarak küpeşteye yaslanıp üç kez suya tükürmüştü ki, Dückerhoff, elinde bir puro, yanıbaşına gelip dikildi, ateşini istedi Wranka'dan. Ne zaman ateş ya da kibrit sözcüğünü işitse, Koljaiczek'in tüyleri diken diken olurdu hep. "Bre herif, niye kızardın öyle? Ateş istedik alt tarafı. Karı olsan neyse. Karı mısın yoksa len?"

Modlin'i arkalarında bırakmışlardı ki, ancak o zaman Koljaiczek'in yüzündeki kırmızılık, utanç kırmızılığı değil de bir vakit ateşe verilen hızarların gecikmiş yansısı olan kırmızılık kayboldu.

Modlin'le Kiyev arasında, yani Bug'tan yukarı doğru çıkıp Bug'u Primet'e bağlayan kanalda yol alırken ve Primel'i izleyip Dinyeper'e ulaşıncaya kadar, Koljaiczek - Wranka ile Dückerhoff arasında kayda değer bir konuşma geçmedi. Salcılar arasında, dümenci ve ateşçilerle kaptan, kaptanla boyuna değişen kılavuzlar arasında erkekler için normal sayılabilecek, hatta belki gerçeklen normal kimi olaylar geçmiş olabilir kuşkusuz. Kaschubei'lı salcılarla Siellin'li dümenci arasında bir patırtı çıktığı da düşünülebilir ve römorkörde bir ayaklanmanın başlangıcını oluşturabilir bu patırdı: Bakarsın mutfakta toplanılmış, kuralar çekilerek girişilecek ayaklanmada iş bölümü yapılmış, parolalar belirlenip bıçaklar bilenmiştir.

Her neyse, biz bırakalım şimdi bunları. Ne politika yüzünden çıngar çıkıp bir Alman - Polonya bıçaklı döğüşü oldu, ne de gemideki yaşam koşullarının bozukluğundan ötürü elle tutulup gözle görülür bir ayaklanma. Kömürleri uslu uslu gövdesine indirip yoluna devam etti römorkör. Bir ara, sanıyorum Plock'dan az sonraydı, bir kumluğa oturdu, ama kendi gücüyle yine yakayı kurlardı. Derken Neufahrwasser'li kaplan Barbusch ile Ukrayna'lı kılavuz kaplan arasında kısa süren seri bir ağız dalaşı, hepsi o kadar. Seyir defterinde kayıtlı bundan öte bir şey yok pek.

Koljaiczek'in kafasından geçen düşünceler için bir seyir defleri veya hızarcı uslası Dückerhoff'un iç dünyasını yansıtacak bir günlük tutmak gerekse ve tutmak isteseydim, değişik olaylar ve serüvenler, kuşkular ve bunları doğrulayan olaylar, güvensizlikler ve bunların tez elden giderilmesi gibi yeteri kadar anlatacak şey bulurdum. Hem Koljaiczek, hem Dückerhoff, ikisi de korkuyordu. Dückerhoff'un korkusu daha büyüktü; çünkü Rusya'da idiler. Dückerhoff da Wranka'nın akıbetine uğrayıp güverteden aşağısını boylayabilir veya -artık Kiyev'e varmış bulunuyoruz- insanın koruyucu meleğini kaybedeceği o başı sonu seçilemeyen koca tomruk labirentlerinin birinde, ansızın bir yığından ayrılan ve bundan böyle hiçbir şeyin durduramayacağı bir sürü tomruk arasında kalabilirdi. Ama bakarsın kurtarılabilirdi sonra; bir Koljaiczek tarafından kurtarılabilirdi: Koljaiczek hızarcı ustası Dückerhoff'u Pripet ya da Bug'un sularından çekip alır, onu koruyucu meleklerin ayak almadığı bir tomruk labirentindeki tomruk çığı önünden son anda yakalayıp kurtarabilirdi. Bu konuda, az kalsın ırmakta boğulan ya da tomruklar altında ezilen Dückerhoff'un hâlâ güçlükle soluyup gözlerinde bir nebze ölüm barındırarak, Wanka'nın kulağına: "Sağol Koljaiczek, sağol kardeşim" sözlerini ve çaresiz biraz

susup: "Ödeştik gayrı, bir sünger geçelim üzerinden!" cümlesini fısıldadığını ve her ikisinin de buruk bir dostlukla, mahcup gülümseyerek, birbirlerinin çekingen, ama nasırlı ellerini sıktıklarını anlatabilsem, ne güzel olurdu.

Biz bu sahneyi, fotoğrafları çarpıcı bir güzellik taşıyan filmlerden biliriz; öyle filmler ki, hani birden yöneticilerinin akıllarına eser, harikulade bir oyun çıkaran birbirine düşman iki kardeşi, iyide kötüde birbirinden ayrılamayan ve bundan böyle anca beraber kanca beraber, bin bir serüvenin üstesinden gelen mıymıntı kimseler yaparlar.

Gelgelelim Koljaiczek ne Dückerhoff'un boğulmasını sağlayacak bir fırsat geçircbildi eline, ne de onu ilerden ağır ağır yuvarlanıp gelen tomruklu bir ölümün pençesinden çekip kurtarabildi. Dückerhoff, gözünü açıp firmasının çıkarını kollayarak tomrukları satın aldı Kiyev'de; sonra tomruklar dokuz sala yüklenirken başlarında bulundu; âdet olduğu üzere, salcılar arasında ovaya dönüş için bol bol Rus parası dağıttı avans olarak; derken trene atladığı gibi Varşova, Modlin, Deutsch - Eylau, Marienburg, Dirschau üzerinden çalıştığı hızara döndü; Klawitter dokuyla Schichau arasındaydı hızar.

Haftalar boyu sürecek sıkı bir çalışmadan sonra salcıları Kiyev'den alıp ırmaklardan ve kanaldan geçirerek Weichsel'den aşağı indirmeden düşünüyorum da, acaba diyorum Dückerhofl kundakçı Koljaiczek olduğundan emin miydi Wranka'nın? Bana sorarsanız, hızarcı ustası, kendi halinde, iyi niyetli, bönlüğüne karşın herkesçe sevilen Wrankay'la aynı römorkörde eğleştiği süre, onun kendisinden her kötülük beklenebilecek Koljaiczek olabileceğine ihtimal vermemiş, ancak trene atlayıp bir kompartımana girerek koltuklardan birine oturduğu zaman bu inancını yitirmişti. Ve tren varacağı yere vardığı, Danzig merkez garına girdiği vakit -hani şimdi açığa vuruyorum bunu- Dückerhoff, Dückerhoff'ça kararlarını almış bulunuyordu. Bavullarını bir faytona alıp eve gönderdi, kendisi elini kolunu sallayarak çevik adımlarla Wiebenwal yakınındaki polis karakoluna yollandı. Birer ikişer sıçrayarak çıktı merdivenleri; kısa, ama yoğun bir arayıştan sonra aradığı odayı bulup girdi içeri; oda o kadar soğuk döşenmişti ki, yalnızca olaylara değinen az ve öz bir rapor vermeye zorladı Dückerhoffu: Hani hızara ustası bir ihbarda bulunuyor değildi, Koljaiczek - Wranka işinin bir gözden geçirilmesini rica ediyordu, o kadar. Görevliler de bunu yapacaklarına söz verdiler.

Tomrukların, üzerinde kamıştan kulübecikler ve salcılarla değişik ırmaklardan aşağı aheste aheste sürüklendiği ilerideki haftalar, bir sürü resmi dairede bir sürü evrak yazılıp çizildi, Joseph Koljaiczek'in askerlik dosyası çıkarıldı ortaya; falan filanına Batı Prusya topçu alayında silik bir topçu olarak askerliğini yapmıştı Koljiczek. Sarhoş durumda avazı çıktığı kadar bağırarak söylediği yarı Polonyaca, yarı Almanca bozguncu sözlerden dolayı her defasında üçer gün olmak üzere iki kez hapis cezasına çarptırılmıştı. Langfuhr'daki hassa süvari alayında askerliğini yapmış Onbaşı Wranka'nin dosyasında bulunmayan yüzkaralarıydı bunlar; Wranka, adı geçen alayda övülecek şekilde hizmet etmiş ve bir manevrada tabur habercisi olarak Veliahl'ın dikkatini çekip takdirini kazanmış, ayrıca bir taler ödül almıştı. Ancak bu taler Onbaşı Wranka'nin askerlik belgelerinde kayıtlı değildi; bunu anneannem, kardeşi Vinzent'le sorguya çekildiklerinde yüksek sesle yana yakıla açıklamıştı.

Ama anneannem, kundakçı sözcüğüne yalnız bu açıklamayla karşı çıkmamış, başka belgeler de öne sürmüştü; öyle belgeler ki Joseph Wranka'nin daha 1904 yılında Danzig - Niederstadt Gönüllü İtfaiyeciler Derneği'ne üye yazıldığını ve bütün salcıların işi tatil ettikleri kış aylarında gönüllü itfaiyeci olarak irili ufaklı birçok yangınlara karşı savaştığını tekrar lekrar belirtiyordu. Bir belge de vardı ki, burada İtfaiyeci Wranka'nin merkez cer atölyesinde büyük yangında yalnız yangını söndürmekle kalmayıp, iki tesviyeci çırağını kurtardığı açıklanıyordu. Tanık olarak çağrılan İtfaiye Müdürü Hecht de bu yolda beyanda bulunmuştu. Şöyle başlıyordu Hecht'in tutanağa geçen sözleri: "Yangınları söndüren bir kimse nasıl olur da yangın çıkarabilir? Heubude'deki kilise yanarken, onu yangın merdiveni üzerindeki haliyle hâlâ gözlerimin önünde görür gibiyim. Küller ve alevler arasından silkinip çıkan, sadece yanan kiliseyi değil, bu dünya yangınını ve Rabbimiz İsa'nın susuzluğunu da söndüren bir Anka Kuşuydu sanki. Vallahi, size söylüyorum, her kim yollarda herkesin kendisine yol açlığı, sigorta ortaklıklarının el üstünde tuttuğu, ister bir simge olarak, ister gördüğü işten ötürü cebinde hep biraz kül taşıyıp başına bir itfaiyeci miğferi geçiren bu adama, kim bu mübarek zata, kim bu eşi bulunmaz Anka Kuşu'na kırmızı horoz der, boynuna bir değirmen tası geçirilmeyi ve..."

Sizin de hani fark ettiğiniz gibi, Gönüllü İtfaiye Müdürü Hecht, konuşmasını bilen bir rahipti; pazardan pazara Langgarten'deki St. Barbara Kilisesi'nin mimberinde dikilir, Koljaiczek aleyhindeki kovuşturma ve soruşturmalar yürütülürken, cennetlik itfaiyeci ve cehennemlik kundakçıya

ilişkin benzetmelerini, benzer sözlerle cemaatinin kafasına dönüp dolaşıp sokmaya çalışmakta bir küçüklük görmezdi.

Gelgeldilim cinayet masası memurlarının St. Barbara Kilisesine yolları düşmediğinden, ayrıca Anka Kusu'nu Wranka'yi temize çıkaran bir söz görmeyip bunda Majestelerine yöneltilmiş bir aşağılamanın kokusunu aldıklarından Wranka'nin gönüllü itfaiyeciliğinde bir bityeniği sezdiler.

Çeşitli hızarlardan raporlar istenip Wranka'nin memleketinden belgeler getirildi. Wranka, gözlerini Tuchel'de dünyaya açmış, oysa Koljaiczek, Thoru'da doğmuştu. Öte yandan, eski salcıların ve uzak akrabaların ifadelerinde ufak tefek uyuşmazlıklar vardı. Testi boyuna gidip gelmişti suya, kırılmayacaktı da ne olacaktı? Soruşturmalar tam bu noktadayken büyük sal topluluğu, ülkenin sınırına varmış bulunuyordu ve Thorn'dan sonra el altından denetlenmeye, iskelelerde gözaltında tutulmaya başlandı.

Ancak Dirschau'ı geçtikten sonra, ardına takılmış memurların farkına vardı, büyükbabam. Zaten kendilerini beklemişti; bazen üzerine çöken melankoliye benzer bir miskinlik Letzkau, olmazsa Kâsemark'la bir firara yeltenmekten onu alıkoymuştu; ama böyle bir girişim şimdi geçtikleri ve kendisinin pek iyi bildiği bu yerlerde onu seven birkaç salcı yardımıyla hâlâ gerçekleştirilebilirdi. Einlage geride bırakılmış, sallar aheste aheste, birbirlerine toslayarak Tote Weichsel'de sürüklenmeye durmuştu ki güvertesinde gereğinden fazla tayfa bulunduran bir balıkçı teknesi, göze çarpmadan, salların yanı başında seyrelmeye başladı. Plehnendorf'u biraz geçince sahildeki sazlıktan iki polis motoru fırladı şimşek gibi, sürekli sağa sola seğirtip Tote Weichsel'in gittikçe acılaşarak limana yaklaşıldığını müjdeleyen sularında yarıklar açtı. Heubude'nin ilerisinde, köprünün arkasında "mavi üniformalılar"ın yolu kapamak üzere çektikleri bir kordon görülüyordu. Klawitler dok'u karşısında tomruk yığınları, küçük kayıkhaneler, gittikçe genişleyerek Mottlau'a doğru açılan kereste limanı, çeşitli hızarlara ait iskeleler, sonra büyükbabamın çalıştığı hızarın iskelesi ve salcıların iskele üzerinde bekleşen yakınları ve dört bir yandan "mavi üniformalılar." Yalnızca karşıda, Schichau dok'unda görülmüyorlardı; baştan başa flamalarla donatılmıştı Schichau dok'u, başka bir şeyler oluyordu orada, galiba kızaktan indirilecek bir şey vardı, bir sürü insan, martıları ürkütüp havalandırıyordu, bir şenlik düzenlenmişti orada; acaba büyükbabam için miydi şenlik?

Ne zaman ki büyükbabam kereste limanını mavi üniformalılarla dolu gördü ve motorlar, gittikçe daha çok felâketi müjdeleyerek yönelecekleri yöne yöneltip sallar üzerine dalgalar yollamaya başladı, ne zaman ki büyükbabam kendi şerefine düzenlenen bu masraflı karşılaşmadaki niyeti sezdi, ancak o zaman eski kundakçı Koljaiczck damarı kabardı, yumuşak başlı Wranka'yi âdeta lükürüp atlı içinden, Gönüllü İtfaiyeci Wranka kalıbından sıyrıldı; bağırarak ve kekelemeden, kekeme Wranka ile ilişkisini kestiğini haber verdi kendi kendine ve tabanları kaldırdı, sallar üzerinden, sallantılı geniş tahta yüzeyler üzerinden yalınayak, rende görmemiş bir zemin üzerinden, tomrukları tomruğa atlayarak, bayrakların rüzgârda neşeyle dalgalandığı, kızakla bir şeylerin bulunduğu Schichau dokuna doğru tomruklar üzerinden kaçmaya başladı; güzel güzel nutuklar atılıyor Schichau dokunda, kimse Wranka ya da Koljaiczek diye bağırmıyor, sadece şu sözler işitiliyordu: Sana SMS[6] Columbus adını veriyorum -Amerika- kırk bin ton üzerinde bir deplasman -otuz bin beygir gücü- majestelerinin gemisi -birinci sınıf bir sigara salonu- ikinci sınıf bir yemekhane, mermer bir jimnastik salonu, bir kitaplık -Amerika majestelerinin gemisi- dalgalar arasında bir tunel -gezinti güvertesi- yaşasın zafer çelenkli, cıvadıraya çekilen anavatan Hamasi. Prens Heinrich dümen başında, büyükbabam Koljaiczek ise yalınayak, ayakları tomruklara dokunmuyor sanki, nefesli sazlar topluluğuna doğru seğirtiyor -böyle prenslere sahip bir ulus- büyükbabam saldan sala - halk sevgi gösterisinde bulunuyor, yaşasın zafer çelenkli ve bütün dokların sirenleri çalıyor, Columbus, Amerika, özgürlük ve iki motorlu bir tekne, sevincinden âdeta çılgına dönmüş, büyükbabamın yanı sıra, büyükbabam sandaldan sandala, majestelerinin sandalları ve derken yolunu kesiyorlar, oyunbozanlık ediyorlar, çaresiz duruyor büyükbabam, oysa ne de güzel hızlanmıştı, şimdi tek başına bir sal üzerinde, Amerika'yı da görmeye başlamıştı, motorlar salın uzunlamasına iki yanında şimdi ve büyükbabam ister istemez suya atıyor kendini; yüzerken görenler var büyükbabamı, bir sala doğru yüzüyor ve sal Mottlau'dan içeri kayıyor ve polis motorları yüzünden büyükbabamın suya dalması, motorlar yüzünden sular altında kalması gerekiyor ve sal sürükleniyor büyükbabamın başının üzerinde, bir türlü arkası gelmiyor, sal boyuna bir başka sal doğuruyor, senin salından sal, sonsuzluğa dek: Sal.

Motorlar motorlarını durdurmuş, amansız göz çiftleri su yüzeyini tarıyordu. Ama bir daha dönmemek üzere veda edip gitmişti Koljaiczek; nefesli sazlar müziğinden, sirenlerden, gemi kampanalarından ve

majestelerinin gemisinden, Prens Heinrich'in gemiyi vaftiz konuşmasından ve majestelerinin şaşkına dönmüş martılarından uzaklaşmış. Yaşasın Zafer Çelenkli'den, majestelerinin gemisinin kayması için kızağa sürülen majestelerinin sabunundan uzaklaşmış, Amerika'dan, "Columbus"ları ve polisin sonu gelmeyen tomruklar üzerindeki arayıp taramalarından uzaklaşmıştı.

Büyükbabamın cesedi bulunamadı. Ama ben onun sal altında can verdiğine kesin olarak inanmıyorum; ancak, gerçekleri ayrılmamak için, büyükbabamın mucizevi kurluluşuyla ilgili çeşitli söylentilerden de burada söz açmadan duramayacağım.

Bir söylentiye göre, sal altında tomruklar arasında bir boşluk ele geçirmiş büyükbabam; tam ağzını burnunu su yüzünde tutmasına, nefes alıp vermesine yetecek kadarmış boşluk. Ama yukarıya doğru öylesine daralıyormuş ki, gecenin geç vaktine kadar salları, hatta sallar üzerindeki kamış kulübeleri arayıp tarayan polislerin gözünden kaçmış. Sonra da büyükbabam karanlığa sığınıp -ilerisi böyle söylentinin- kendini suda sürüklenmeye bırakmış; bitkin, ama sağ salim Mottlau'ın karşı kıyısına, Schichau dokunun oraya ulaşmış, hurda demirler arasında barınacak bir yer bulmuş kendine ve sonradan, galiba Yunanlı tayfalardan yardım görerek şimdiye kadar kaçak pek çok insana yataklık yapmış olması gereken ne idiğü belirsiz tankerlerden birine kapağı atmış.

Daha başka bir söylentiye göre de, o sıra henüz ciğerleri güçlü iyi bir yüzücü olan Koljaiczek, su altında yüze yüze yalnız salı geçmekle kalmamış, Mottlau'ın karşı kayısıyla aradaki o hatırı sayılır uzaklığı geride bırakıp, Schichau dokundaki şenliğin düzenlediği yere varmış sağ salim, ortalığı heyecana vermeden dok işçilerinin, sonra da coşkunluk içindeki halkın arasına karışmış, oradakilerle "Yaşa, Ey Zafer Çelenkli" dizesini terennüm etmiş, ayrıca sık sık alkışlayarak Prens Heinrich'in "Columbus" la ilgili vaftiz konuşmasını dinlemiş, gemi başarıyla kızaktan indirilince kalabalığa karışıp yarı ıslak giysilerle şenlik alanından toz olmuş, ertesi günü de bir adım daha ileri gidip -işte bu noktada ilk kurtulma söylentisi ikincisiyle çakışıyor- ne idüğü belirsiz Yunan tankerlerinden birine kaçak yolcu olarak kapağı atmış.

Hiçbir şeyin eksik kalmaması için bir üçüncü söylentiye de değinmeden geçemeyeceğim burada; söylentiye göre, büyükbabam su üstünde yüzen bir tahta parçası gibi akıntıyla sürüklene sürüklene denize varmış, burada

balıkçılar tarafından hemen sudan çıkarılıp üç millik bölge dışına getirilerek İsveç bandıralı bir açık deniz teknesine teslim edilmiş. İsveç'te büyükbabam yavaş yavaş, mucize denecek bir şekilde yine eski gücüne kavuşmuş ve kalkıp Malmö'ye gelmiş ve v.b.

Bütün bunlar saçma tabii ve balıkçı dedikodusu. Liman kentlerindeki hiçbirine güvenilemeyecek o tanıkların beyanları da bana kalırsa beş para etmez hani; sözde bu tanıklar büyükbabamı Birinci Dünya Savaşı'ndan az sonra Amerika'nın Buffalo kentinde göresiymişler; Joe Colchik adını taşıyormuş büyükbabam, Kanada'yla tomruk ticareti yapıyormuş, kibrit firmalarıyla ortaklıklara girip yangın sigortaları kurmuşmuş; para babası olup yalnız yaşayan bir adammış; bir gökdelende kocaman bir masa başında duruyormuş; beş parmağının beşinde de yanıp sönen taşlı bir yüzük varmış; üzerinde itfaiyeci üniforması taşıyıp, Polonyaca şarkılar söyleyebilen Zümrüdüanka adındaki fedaisiyle yangın söndürme talimlerinde bulunuyormuş.

PERVANE VE AMPUL

Bir adam her şeyini bıraktı, kocaman sulardan geçip Amerika'ya gitti ve orada zengin oldu. Adı Polonyaca Goldjaczck mi, Kaschubei'ca Koljaiczck mi. Amerikanca Joc Colchik mi, ne olursa olsun, büyükbabam üzerinde anlattıklarım yeter artık, burada kesmek istiyorum.

Oyuncakçı dükkânlarıyla büyük satış mağazalarından sağlanabilecek basit bir teneke trampeti konuşturup, bir ırmakta nerdeyse ufka kadar uzanıp giden sallar ortaya çıkarmak kolay olmuyor. Ama yine de keresle limanını, körfez yerlerde dönüp duran ve sazlıklarda çürüyüp manidarlaşan tahta parçalarını, Schichau Doku'yla Klawilter Doku'nun ve bazısı yalnız onarım işinde kullanılan o bir sürü kayıkhanenin kızaklarını, vagon lahrikasının hurda çöplüğünü, margarin fabrikasının acı yağ kokan hindistancevizi depolarını ve Spcieher Adasındaki bildiğim bütün saklanılıp gizlenilecek yerleri teneke trampetimden çıkarmasını becerdim. Büyükbabam artık hayatta değil, bana bir cevap vermiyor, imparatorluk filosuna ait gemilerin kızaktan indirilmesini, bir geminin çok vakit yıllar süren ve daha kızaktan indirilmesiyle başlayan batış serüvenini merak etmiyor. Bu kez Columbus idi geminin adı ve filonun "övünç kaynağı" olarak gösteriliyordu; pek tabii Amerika'ya doğru dümen kırmıştı hemen, sonradan batırılmış ya da kendi kendini batırmıştı. Belki yine çıkarılmış sudan, kalafatları geçirilip yeni bir isimle donatılmış, ama belki de hurdaya ayrılmıştı. Hani batmamış, sadece suya dalmış da olabilirdi bu Columbus, büyükbabama öykünmüş olabilirdi; belki de hâlâ kırk bin ton ağırlığı, sigara salonu, mermer jimnastik salonu, yüzme havuzu ve masaj kabinleriyle, diyelim Filipinler Denizi'ndeki uçurumun sekiz bin metre derinliğinde veya Emden Kanalı'nın dibinde sağa sola sürüklenip duruyordu; "Weyer" de veya filo takvimlerinde okumak mümkün bunu. Hani bana öyle geliyor ki, ya birinci ya da ikinci Columbus, savaşla uğradığı bir yüzkarasını onuruna yediremediğinden kendi kendini batırdı.

Sal hikâyesinin birazını Bruno'ya da okudum, sonra tarafsız biz gözle düşüncesini söylemesini rica eltim. "Enfes bir ölüm!" diyerek hayranlığını belirtti Bruno ve hemen sicimlerini alarak, ırmakla boğulan büyükbabamı o düğüm heykelciklerden birine dönüştürdü. Bruno'nun cevabıyla yetindim, öyle çılgınca düşüncelerle kalkıp Amerika'ya göçmekten ve orada büyükbabamın mirasına konmaktan vazgeçtim. Dostlarım Klepp ve Vittlar beni ziyarete geldiler. Klepp iki yüzü de King Oliver tarafından doldurulmuş bir caz plâğı getirdi. Vittlar ise pembe bir kurdelenin ucundan sarkan yürek biçimindeki bir çikolatayı yapmacık bir edayla bana uzattı. İkisi de akla gelebilecek ne densizlik varsa yapmadan bırakmadılar, benim yargılanmamla ilgili bazı sahneleri gülünç bir biçimde yeniden sahneye koydular. Ben de onların gönlünü hoş etmek için, bütün ziyaret günlerindeki gibi neşeli göründüm, hatla en sersemce şakalar karşısında kahkaha almaya hazır bir poz takındım. Klepp caz müziği ile Marksizm'in ilişkisi konusunda çekmeden duramadığı konferansına başlamadan, lQ13'le, yani henüz silahlar patlamadan az önce âdeta uçsuz bucaksız bir sal alımı boylayan ve bundan böyle su yüzüne çıkmayan bir adamın öyküsünü pek umursamaz bir edayla anlatmaya koyuldum; "ölüsü bile bulunamadı," dedim.

Sorum üzerine -hani işte öylesine, pek sıkılmış bir tonla sormuştum- Klepp suratını asıp, yağlı bir boyun üzerinde taşıdığı başını döndürdü; bir ilikleyip, bir çözdü ceketinin düğmelerini; yüzer gibi hareketler yapıp sal altında kalmış süsü verdi kendine. Sorduğum soruyu nihayet üzerinden silkip atlı ve beni cevapsız bırakışırım suçunu öğle sonrasının pek erken saatine yükledi.

Vittlar kaskatı duruyordu; pantolonunun ütüsünün bozulmamasına dikkat ederek bacak bacak üstüne atlı, hani artık sadece gökteki meleklerde raslanabilecek o nazenin ve bir tuhaf kibirli tavrını takındı: "Salın üzerindeyim şimdi!" dedi. "Ne de hoş salın üzeri! Sivrisinekler oramı buramı ısırıyor, öff ne fena!- Salın altındayım şimdi. Ne hoş salın altı! Hiç sinek ısırmılıyor, oh ne rahat! Sal altında sanırım yaşıyabilir insan; yeter ki aynı zamanda sal üzerinde oyalanmak isteyip, sineklere ısırtmasın kendini."

Derken Vittlar, gene o etkili molalarından birini verdi, beni süzdü ve bir baykuşa benzemek islediği zamanlar yaptığı gibi, doğuştan kalkık kaşlarını daha da kaldırdı, sesinde tam bir dramatik ton: "Bana kalırsa sal altında kalıp boğulan adam büyük dayındı senin!" dedi. "Ama büyükbaban da

olabilir. Bir büyük dayı, daha çok bir büyükbaba olarak, adamcağız sana karşı bir yükümlülük hissediyordu, bu yüzden kalkıp ölüme attı kendini; çünkü seni hayatta hiçbir şey bir büyükbaban bulunduğunu bilmek kadar rahatsız etmeyecekti. Yani sen yalnızca büyükbabanın değil, büyükdayının da katilisin. Büyükbaban da işte her gerçek büyükbabanın yapacağını yapıp seni biraz cezalandırmak istedi, suda şişmiş bir cesedi ona buna göstererek: "Benim şu ölmüş büyükbabama bakın! Bir kahramandı o! Peşine düşenlerin elinden kurtulmak için kentlini suya attı!" tarzında lâflar ederek bir torunun duyacağı kıvancı esirgedi senden. Büyükbaban başkalarından ve kendi torunundan cesedini kaçırdı ki, kendisinden sonra yaşayacaklar ve sen torunu uzun zaman onunla meşgul olsun, onu unutmasın."

Sonra bir coşkunluktan ötekisine atlayan Vittlar, kurnazca biraz öne doğru eğilip sözde barışma numarası yaparak ekledi: "Amerika bu, sevin be, Oskar, sevin! Al sana bir hedef işte, al sana bir ödev! Mahkemeyi nasıl olsa kazanacaksın, eh buradan da salacaklar seni. Amerika'ya gitmeyip nereye gideceksin? Her şeyin, hatta kayıp bir büyükbabanın bile yeniden ele geçirilebileceği Amerika'ya!"

Vittlar'ın cevabı ne kadar alaylı ve tümüyle incitici olsa da, dostum Klepp'in ölümle hayat arasında pek bir ayrım gözetmeyen homurtusundan veya "SMS Columbus"un kızaktan indirilmesine ve etrafa dalgalar savurmasına bakarak büyükbabamın ölümüne "enfes bir ölüm" diyen Bruno'nun cevabından daha çok aydınlattı beni. Sinesinde konserve büyükbabalar barındıran Viltlar'ın Amerika'sına karşı övgümü esirgemedim içimden; Avrupa'dan bıkıp trampeti ve kalemi elimden atmak istedim mi beni elimden tutup kaldıracak bir hedef, bir ülkü olacak Amerika. "Ama sen yine yazmana bak, Oskar! Amerika'nın Bufalo kentinde tomruk ticareti yapan ve bir gökdelende oturup kibritlerle oynayan o para babası, ama yaşamaktan bezmiş büyükbaban Koljaiczek'in hatırı için yazmana bak!"

Nihayet Klepp'le Vittlar veda edip gidince, Bruno içerisini adamakıllı havalandırıp, dostlarımın odada bıraktıkları rahatsız edici kokuyu kapı dışarı etti. Bunun üzerine trampetimi yeniden elime aldım, ama artık büyükbabamın ölümünü örtbas eden salları ve tomrukları bırakıp, 1914 Ağustos'undan başlayarak herkesin ister istemez ayak uydurduğu o hızlı ve sıçramalı tempoya geçtim. Bu yüzden, büyükbabamın Amerika'ya göçerek Avrupa'da bıraktığı yaslı ailesinin ben hayata gözlerimi açana kadar izlediği yolu, ancak şöylece, sıçramalı olarak verebileceğim.

Koljaiczek sal altında kaybolduğu vakti, hızar iskelesinde bekleşen salcılarla onların çoluk çocuğu arasında anneannemle kızı Agnes, Vinzent Bronski ile on yedi yaşındaki oğlu Jan da bulunuyor, korku ve telâşla kıvranıp duruyorlardı. Biraz kenarda da, Joseph'in soruşturma nedeniyle kente çağrılan ağabeyi Gregor Koljaiczek dikilmekteydi. Gregor Koljaiczek, polisin karşısına hep aynı cevapla çıkmayı başarmıştı: "Kardeşimi pek tanıdığım yok ki! Bütün bildiğim, adının Joseph oluşu. Galiba on, bilemedin on iki yaşından sonra hiç görmedim kendisini. Küçükken ayakkabılarımı temizler, annemle bira içmek istedik mi, gidip bize bira alırdı."

Büyükbabamın annesinin biraya düşkün bir kadın olduğu böylece ortaya çıkmış, ancak Gregor Koljaiczek'in cevabının polise pek yararı dokunmamışlı. Ama Koljaiczek'in bir ağabeyinin var oluşu pek işine yaramıştı anneannemin. Stettin, Berlin ve son olarak Schneidemühl'de ömrünün birçok yılını geçiren Gregor, bundan böyle Danzig'le kalarak. Bastion Kaninchen yakınındaki bir baruthanede kendine iş bulmuş ve anneannem, düzmece Wranka'yla evliliğinin oluşturduğu karmaşık sorun açıklığa kavuşturulup belgelere geçirildikten bir yıl sonra onunla evlenmişti; Koljaiczek ailesinden gelmeseydi, asla onunla evlenmez veya bu kadar çabuk ona varmazdı.

Baruthanedeki işi, asker elbisesini sırtına geçirmekten ve az sonra da öbür dünyayı boylamaktan esirgedi Gregor'u. Kundakçı Koljaiczek'i yıllar yılı saklayıp barındırmış bir buçuk odalı eve üç kişilik aile yerleşti. Ama derken bir Koljaiczek'in en yakını olan bir diğer Koljaiczek'e ille de benzemesi gerekmeyeceği anlaşılmıştı, çünkü anneannem evlendi daha bir yıl olmadan, Troyl'daki evin bodrumundaki boş dükkânı tutmuş, iğne iplikten lahanaya kadar ne varsa burada salıp kendine bir kazanç yolu aramak zorunda kalmıştı. Baruthanedeki işinden eline tonla para geçen Gregor, bu paranın pek azını bile eve götürmeyerek elindekini avcundakini içkiye yatırıyordu. Gregor'da belki ninemin ninesinden geçmiş bir içki iptilası bulunuyordu; oysa büyükbabam Joseph, arada topu topu bir kadehçik rakı yuvarlamaktan hoşlanır bir adamdı. Hani üzüntüsünden içiyor değildi Gregor; neşeli de olsa —karasevdaya meyli yüzünden seyrekti böyle anları— neşesinden içmez, hiçbir şeyi yarı buçuk yapmak istemeyen biri olduğundan, alkol konusunda da böyle davranır, bu yüzden adamakıllı çekerdi kafayı. Kimse sağlığında kadehindeki ardıç rakısını yarım bırakıp kalktığını görmemişti Gregor'un.

O vakitler on beşinde tombul bir kız olan annem, eli boş olunmayarak dükkândaki işlere yardım ediyor, malların üzerine etiketleri yapıştırıyor, cumartesi oldu mu malları alıp dağılıyor, veresiyeci müşterilerden alacakları toplamak için patavatsız, ama zengin hayal gücüyle dolu, uyaran mektuplar kaleme alıyordu. Ne yazık ki bu mektuplardan bir tanesi bile elimde değil; yoksa şimdi şurada, bir yan öksüz tarafından atılmış o yarı çocuksu, yarı genç kızsı imdat çığlıklarından birkaçını okumak ne hoş bir şey olurdu! Yarı öksüzdü annem; çünkü Gregor Koljaiczek tam bir babanın yerini dolduramıyor, anneannemle kızı, üst üste kapatılmış iki çinko kaptan oluşup içi çokluk bakır ve biraz gümüş parayla dolu kasayı, hep bağrı yanık barutçu Gregor'un karasevdalı bakışından ancak güçlükle kaçırabiliyordu. Gregor 1917 yılında gripten ölünce, bakkal dükkânının kazancı da biraz artmaya yüz tuttu, ama pek fazla da değildi artış, çünkü 1917 yılında satacak ne kalmıştı?

Barutçu Gregor'un ölümünden sonra, annemin cehennemden korktuğu için bundan böyle oturmak istemediği bir buçuk odalı eve, o zamanlar yirmi yaşındaki kuzeni Jan Bronski taşınmıştı. Jan Bronski, Bissau'dan ve babasından ayrılmış, Karlhaus Ortaokulu'nu iyi dereceyle bitirip kasabanın postanesinde staj dönemini tamamlamış ve merkez postanesinde orta dereceli bir memur hayatına başlamak üzere kalkıp Danzig'e, halasının evine gelmiş, o zengin pul koleksiyonunu da beraberinde getirmişti. Pul toplamaya ta çocukluğunun ilk yıllarında başlamıştı Jan, yani postacılığa karşı sadece mesleki değil, her vakit titizlikle sürdürülmüş özel bir ilgisi vardı. Çelimsiz, yürürken hafif kamburunu çıkaran Jan Bronski, şirin, oval ve galiba fazlasıyla sevimli, o vakitler on yedisini süren annem de kendisine gönlünü kaptırmadan duramamıştı. Üç kez askerlik yoklamasına çağrılmış, üçünde de vücut yapısının elverişsizliğinden ötürü geri bırakılmıştı Jan. O zamanlar şöyle biraz dikine büyüyüp boy salan ne varsa, Fransız topraklarında, o ebedi yatay duruma sokulmak için Verdun'a yollandığı düşünülürse, Jan Bronski'nin ne türlü bir vücut yapısına sahip bulunduğu bütün açıklığıyla anlaşılacaktır.

Jan Bronski ile annem arasındaki âşıktaşlığın, pul koleksiyonlarını birlikte seyrederlerken, hepsi ayrı bir değer taşıyan pulların tırtıllı kenarlarını baş başa gözden geçirirlerken başlaması gerekiyordu aslında. Gelgeldim bunun başlaması daha doğrusu patlak vermesi, Jan'ın bir dördüncü kez askerlik yoklamasına çağrılması üzerine oldu. Annem zaten o gün kente ineceğinden, şubeye kadar Jan'a arkadaşlık etmiş ve sonra nöbetçi

kulübesinin yanına dikilip beklemişti; bu kez ille de Fransa'ya gitmesi, o zavallı göğüs kafesini bu ülkenin demirli ve kurşunlu havasında şifaya kavuşturması için Jan'la görüş birliğine varmışlardı. Belki de annem, Jan'ı beklerken, nöbetçinin üniformasındaki düğmeleri dönüp dolaşıp saymış ve her defasında ayrı bir sonuca varmıştı. Belki de o zaman düğmeler üniformalara o türlü yerleştiriliyordu ki, son sayılan düğme hep Verdun'u veya güney Vogez'lerin yukarı Alsas'daki uzantılarındaki birini ya da Somme ya da Marne gibi bir ırmakçığı dile getiriyordu.

Dördüncü kez yoklamaya çağrılan Jan Bronski aradan bir saat geçtikten sonra şubenin kapısından çıkmış, ayakları ayaklarına dolaşarak merdivenleri inmiş, annemin boynuna atılarak o vakitler pek revaçta olan "Ne kıç, ne ense beğenildi, bir yıl sonraya ertelendi" tekerlemesini fısıldamış, annem de bunun üzerine onu ilk kez kucaklayıp bağrına bastırmıştı; bilmem ilerde annemin Jan Bronski'yi daha bir mutlu kucakladığı olmuş mudur?

Hayata gözlerini açışını savaşa borçlu olan bu körpe sevginin ayrıntıları üzerinde bilgim yok pek. Jan, güzel şeylere, şık giysilere ve pahalı eşyalara düşkün annemin isteklerini karşılayabilmek için pul koleksiyonunun birazını elden çıkarmış, söylediğine göre o zamanlar bir de günlük tutmuş, ama ne yazık ki sonradan kaybolmuş bu günlük. Anneannem iki genç arasındaki bu ilişkiye -ilişkinin de akrabalık sınırlarını aştığını düşünmek yanlış olmaz sanırım- göz yummuştu anlaşılan; çünkü Jan Bronski, savaştan az sonrasına kadar Trovill'daki daracık evde kalmış ve ancak, Matzerath adındaki bir bayın evdeki varlığının inkâr edilmez bir durum alması ve ister istemez kabulünün gerekmesi üzerine hurdan ayrılmıştı. Annemin adı geçen bayı, 1918 yazında, Oliva'daki Silberhammer Hastanesi'nde yardımcı hemşirelik yaparken tanımış olması gerekiyor. Ren bölgesinde dünyaya gelen Alfred Matzerath, tam üst baldırını delip geçen, şen şakrak Renli mizacıyla, Agnes Hemşire de içinde olmak üzere bütün hemşirelerin gözdesi kesilmişti. Yarı iyileşen Matzerath bir bu, bir o hemşirenin koluna girerek koridorlarda sekip durmuş, Agnes Hemşire'nin kepi değirmi yüzüne pek yakışıp ateşli bir aşçı olan kendisi de duygulardan çorba hazırlamasını iyi becerdiğinden, anneme hastanenin mutfağında yardım etmeye başlamıştı.

Yarası iyileşen Alfred Malzcraih, Danzig'le kalmış, Ren bölgesindeki eski firmasının, kâğıt sanayii alanındaki bu büyük kuruluşun temsilciliğini

yapmaya başlamıştı. Derken savaş sona ermiş, ilerdeki savaşlara neden olacak barış antlaşmalarının pişirilip kotarılmasına başlanmıştı; Weichsel ağzının çevresinde, aşağı yukarı Nehrung üzerindeki Vogelsang'tan Nogat boyunca Pieckel'e, oradan Weichscl'le bayır aşağı Czatlkau'a, sonra solda bir dik açı yaparak Schönfliess'e kadar uzanan, sonra Saskanschin Ormanı çevresinde Otlomin Gölü'ne kadar bir dirsek yapıp, Mattern, Ramkau ve Bissau'ı, anneanneme bırakarak Klein Katz'da Ballık Denizi'ne ulaşan bölge Bağımsız Devlet ilân ediliyor ve Birleşmiş Milletler'in yönelimine veriliyordu. Polonya, kentin merkez kesiminde bir serbest limanın sahibi oluyor, ayrıca cephane deposunu, Westerplatle'yi, şimendifer idaresini ele geçiriyor, Hevelius Meydanı'nda kendi postanesine kavuşuyordu.

Bağımsız Devlet'in posta idaresi, üzerinde yüksek güverteli bir gemi ve bir arma resmi bulunan altın renginde pullar kullanıyor, Polonyalılar ise mektuplarını kralları Kasimir ve Balory ile ilgili olayları dile getiren mor renkle kasvetli sahnelerle donatıyorlardı.

Jan Bronski, Polonya postanesine geçmiş, onun bu davranışı yani Polonyayı seçişi kendiliğinden gerçekleşmişti. Birçoklarına bakılırsa, Jan Bronski'nin Polonya uyruğuna geçişinin nedenini annemin davranışında aramak gerekiyor. 1919'da, yani Mareşal Pilsudski'nin Kızılordu'yu Varşova yakınında yenilgiye uğrattığı, Weichsel kıyısındaki bu mucizenin Vinzent Bronski gibilerince Meryem Ana'nın, askeri uzmanlarca General Sikorski ya da General Weygand'dan birinin eseri sayıldığı ve talihin Polonyalılar'ın yüzüne güldüğü o yıl, annem Alman uyruklu Matzerath'la nişanlanmışlı. Hani anneannem Anna'nın da Jan gibi bu nişanlanmadan memnun kalmadığına nerdeyse manasım geliyor. Anneannem o sıra biraz hale yola koyduğu bodrum kalındaki dükkânı kızına bırakarak Bissau'a, kardeşi Vinzenl'in yanına, yani kentin Polonya kesimine taşınmış, Koljaiczek'lerle düşüp kalkmadan önce olduğu gibi pancar ve patates tarlalarıyla çiftliğin yönetimini eline almış, günden güne daha çok Tanrı inayetinin kucağına yuvarlanan kardeşinin, Polonya'nın Bakire Kraliçesiyle düşüp kalkmasına ve onunla görüşüp konuşmasına göz yummuş, dört eteklik içinde palates yapraklarının güzsü ateşi önüne çömüp hâlâ telgraf direklerinin dilimlere ayırdığı ufka doğru göz kırpıştırmaya başlamıştı.

Ancak Jan Bronski'nin Hedwig'i, yani kentte yaşayan, ama Ramkau'da tarlaları bulunan bu Kaschubei'li kızı ele geçirip evlenmesi üzerine, annem ile Jan arasındaki ilişki düzelmeye yüz tuttu. Sözde Cafe Woyke'deki bir

danslı eğlentide annemle Jan bir gün tesadüfen karşılaşmışlar ve annem Jan'ı tutup Malzcrath'la tanıştırmıştı. Karakterleri pek değişik, ama annem üzerinde aynı görüşü paylaşan baylar birbirlerinden hoşlanmışlar; hatta Jan'ın Polonya Postanesi'ne geçişini, Ren'li mizacına uygun düşen bir edayla sesini yükselten Matzerath'ın, içki masasında akla esiveren düşüncelerden biri diye nitelemesi gölge düşürmemişti bu yakınlığa; eğlentide Jan annemle, Matzerath da iri kemikli ve enine boyuna Hedwig'le dans etmişti. Hedwig'te bir ineğin anlaşılmaz bakışı vardı, bu da çevresindekilerin ona hep hamile bir kadın gözüyle bakmalarına yol açıyordu. İlk dans bilmiş, onun arkasından daha birçok kez karmakarışık dans etmişler, her dansta bir sonraki dansı düşünmüş, polka'da kendilerini biraz unutur gibi olmuş, İngiliz Valsi'nde kendilerinden düpedüz geçmiş, nihayet çarliston'da kendilerine güven duymaya başlamış, ağır fokslrol'la ise kendilerini dinsel denebilecek bir duyarlığa kaptırmışlardı.

Alfred Matzerath, 1923 yılında, bir kum kibrit fiyatına, yani bir hiç karşılığı bir yatak odası duvarlarının duvar kâğıtlarıyla kaplanabildiği tarihte annemle evlendiği zaman, biri Jan'dı tanıkların, ötekisi Bakkal Mühlen. Mühlen'le ilgili olarak anlatacak pek bir şey yok. Annemle Matzerath'ın Langfuhr banliyösünde, tam rentenmark'ın[7] piyasaya sürüldüğü günler, iyi işlemeyip veresiyeci müşterilerce yıkıma sürüklenen bakkal dükkânını kendisinden devren satın almaları dolayısıyla adı edilmeye değer biri sadece Mühlen. Troyl'da bodrum katındaki dükkânda her türlü veresiyeci müşteriye karşı ustalıklı davranmasını öğrenen, ayrıca doğuştan bir ticari yeteneğe, zekâ ve hazırcevaplığa sahip bulunan annem ile tutar yeri kalmamış dükkânı pek kısa zamanda öylesine adam etmişti ki, Matzerath zaten pek iş kalmamış kâğıt sanayiindeki ticari temsilcilik görevinden ayrılmış, dükkânda anneme yardım etmeye başlamıştı.

Annemle Matzerath birbirini harikulade bütünlüyordu. Annem, tezgâhın başında müşteriler karşısında çalışıyor, Ren'li Matzeratlı ise çeşitli firma temsilcilikleriyle konuşup görüşerek ve toptan alış veriş işlerini yürüterek anneminkinden geri kalmayan başarılı bir çalışma ortaya koyuyordu. Öte yandan, Matzerath, büyük bir hevesle önlüğü kuşanıyor, bulaşıkların yıkanması da içinde olmak üzere mutlak işlerini görüyor, bu da daha çok alamünil yemek taraflısı annemi bir yükten kurtarıyordu.

Dükkâna bitişik ev dar ve kullanışsızdı, ama Troyl'daki -kendim görmeyip yalnız kulaktan işittiğim- eve göre yine de yelerince orta halli

sayılabilirdi ve annem, hiç değilse evliliğinin ilk yılları, Labes Caddesi'ndeki bu evde kendini rahat hissetmiş olmalıydı.

Çokluk, persil paketlerinden geçilmeyen ve bir yerinde hafif dirsek yapan uzun bir koridoruyla geniş bir mutfağı vardı evin; ama mutfağın rahat yarısını konserve kutuları, un lorbacıkları ve yulaf ezmesi paketleri dolduruyor, iki penceresiyle yazın Ballık Denizi'nden çıkarılmış istiridye kabuklarının süslediği bir ön bahçe ve caddeye bakan oturma odası, bu zemin katın ağırlık noktasını oluşturuyordu. Duvar kâğıtlarının fazla şarap kırmızısına karşılık, şezlongun kumaşı âdeta erguvan rengindeydi. Uzatılıp kisalabilen yuvarlak köşeli bir masayla siyah deri kaplı dört sandalye ve sürekli yeri değiştirilen yuvarlak bir sigara sehpası, siyah bacaklarıyla mavi halı üzerinde dikiliyordu. İki pencere arasında bir ayaklı saat, siyah ve altından; erguvan rengi şezlongun yanı başında, ilkin kirayla alınıp sonradan azar azar parası ödenen siyah bir piyano; piyano önünde, uzun yeleli bir hayvanın beyaz - sarımsı postu üzerinde bir döner kolluk. Piyanonun karşısında siyah bir büfe; siyah beyzi köşeli sürme cam kapaklar, porselen eşyanın ve masa örtülerinin saklandığı gözler üzerinde iri ve siyah oyma süsler; ayakları siyah pençelere benziyor büfenin; üst kısmı da yine siyah. İçinde yapma süs meyvelerinin görüldüğü bir kristal çanak ile piyangoda kazanılmış yeşil vazo arasında, annemin ticari yeteneğinin sonradan açık kahverengi bir radyoyla dolduracağı bir boşluk.

Yatak odası sarı renkte tutulmuş olup dört katlı kira evinin avlusuna bakıyordu. Bu evlilik kalesindeki yatağın sayvanı açık maviydi. Yatağın başucunda açık renk bir çerçeve içinde camlattırılmış tövbe eden bir Magdalena tasviri bulunuyor, tasvirde Magdalena el rengi teniyle bir mağarada yatıyor, resmin üst sağ kenarına doğru bakarak anlayıp ofluyor ve göğsü üzerinde o kadar çok parmağı ovup duruyordu ki, insan sanki parmakların sayısı ondan fazlaymış sanısına kapılarak onları dönüp dönüp saymadan duramıyordu dersem lütfen inanınız bana. Yalağın karşısında aynalı kapaklarıyla beyaz cilalı bir gardırop, solda bir tuvalet masası, sağda üzeri mermer bir komidin duruyor, oturma odasındaki gibi kumaş bir abajur içerisine alınmamış lamba iki pirinç kolla tavandan sarkıyor ve arkada ampullerin görülebildiği hafif pembe porselen abajurlar gerisinden ortalığı aydınlatıyordu. Bugün uzun bir öğle öncesini trampetimi konuşturarak harcadım, sorular yönelttim trampetime, yatak odamızdaki ampullerin kırk mı, yoksa altmış mumluk mu olduğunu bilmek istedim. Benim için çok önemli bu soruyu kendime ve trampetime soruşum ilk değil. Gerilere dönüp

o ampullerin yanına varana kadar çokluk, saatler geçiyor aradan. Çünkü trampetimi gösterişe kaçmaksızın adamakıllı konuşturarak hastanenin tek tip aydınlatıcılar ormanından bir yol bulup Labes Caddcesi'ndeki yatak odamızın ampullerine dönünceye kadar her defasında bir sürü evlere girip çıkmam ve bu arada ilgili düğmeleri açıp kapayarak binlerce ışık kaynağını uyandırmam ya da uykulara daldırmam gerekiyor.

Annem evde doğum yaptı. Sancısı tuttuğunda hâlâ dükkânda dikiliyor, yarım kiloluk ve iki yüz elli gramlık mavi kese kâğıtlarına şeker dolduruyordu. Sonunda da işte doğumevine gitmekte geç kalınmış, yakındaki Herla Sokağı'nda oturan, ama artık küçük alet çantasına seyrek el atan yaşlıca bir ebe çağrılmıştı. Ebe gelmiş, yatak odasında annemle benim birbirimizden ayrılmamızı sağlamıştı.

Gözlerimi açmış, dünyanın ışığını altmış mumluk iki ampul olarak görmüştüm. Dolayısıyla hâlâ bugün İncil'deki "Işık olsun dedi ve ışık oldu" sözleri, Osram-Ampul Firması'nın en başarılı reklamlarından biri gibi gelir bana. Annemin apış arasındaki o zorunlu yırtılma dışında doğumum tam bir düzen içinde geçmiş, annelerin, embriyonların ve ebelerin aynı şekilde takdir ettiği baş konumunda kolaycacık sıyrılıp çıkmıştım dışarı.

Hemen söyleyeyim ki kulakları delik, ruhsal gelişimini daha doğmadan tamamlamış ve bundan böyle işi sadece bu gelişimin örneklerini ortaya koymak olacak bebelerden biriydim. Bir embriyonken nasıl bütün dış etkilere kendimi kapalı tutmuş ve kendimden başkasının sözünü dinlemeyerek döl suyunun aynasında boy gösterip kendi kendime saygı duymuşsam, ampuller altında anne ve babamın ağzından kendiliğinden dökülen ilk sözlere de eleştirisel bir açıdan kulak kabartmışım. Kulaklarım kirişteydi. Ufacık, bükük, arkaya yapışık, ama kuşkusuz zarif kulaklarım, ilk izlenimler olması bakımından benim için bundan böyle çok önem taşıyacak sözlerin bir tekini bile ıska geçmiyordu. Dahası var: Kulaklarımla kaptığım sözleri hemen o minik beynimle değerlendiriyor, bütün işitip duyduklarım üzerinde yeteri kadar düşünüp falan şeyi yapmaya, ondan başkasını ise kuşkusuz yapmaktan kaçınmaya karar veriyordum.

"Oğlan!" dediğini işitmiştim, kendini babam sanan Bay Matzerath'ın. "İlerde dükkânın başına o geçer. Eh, neden bu kadar uğraşıp didindiğimizi artık biliyoruz demektir."

Annem ise, işten çok oğlunun donanımını düşünüyordu: "Biliyordum zaten oğlan olacağını, bazen kız olacak dedim ya, olsun, biliyordum gene."

Böylece daba erkenden kadın mantığıyla tanışmış bulunuyordum. Derken şöyle dediğini işittim annemin: "Hele bir üç yaşına gelsin, Oskar'cığıma bir teneke trampet alacağım."

Annemle babamın vaatlerini uzunca bir süre karşılıklı teraziye vurarak, ben, yani Oskar, yolunu şaşırıp odadan içeri giren bir pervaneyi izlemeye, pervanenin sesine kulak kabartmaya başlamıştım. Orta boyda tüylü bir şey olup, altmış mumluk ampullerin çevresinde pervanelere özgü çemberler çiziyor, sağa sola gölgeler düşürüyor, gergin kanatlarının eniyle kıyaslanmayacak genişlikteki gölgeler bütün mobilyasıyla titreşime sürükledikleri odayı bir genişlik ve büyüklükle donatıyordu. Ama ışık ve gölge oyunundan cok, pervane ile ampul arasındaki söyleşi oldu benim aklımda kalan. Pervane, bildiklerini üzerinden almak için sanki çırpınıyor, söz konusu ışık kaynaklarıyla sonraları yarenlik edecek vakit bulamayacakmış gibi çene çalıp duruyordu. Pervane ile ampul arasındaki bu söyleşi, âdela pervanenin son günah çıkarmasıydı ve ampullerin çıkardığı günahın da ne türlü bir günah çıkarma sayılacağı düşünülürse, pervane ilerde başka günahlar işlemeye ve çapkınlıklara fırsat bulamayacaktı.

Bugün Oskar sade bir dille der ki: Pervane trampet çalıyordu. Ada tavşanlarının, tilkilerin, dağ farelerinin trampet çalar gibi sesler çıkardıklarını işittim. Trampet çalar gibi öterek bir fırtınayı davet edebilir kurbağalar. Ağaçkakana gelince, gagasıyla trampet çalarak kurtları yuvalarından dışarı uğrattığı söylenir. Nihayet insan da davul çalar, zil çalar, trampet çalar; trampet gibi ses çıkaran toplu tabancalardan, trampet yaylım ateşinden söz edilir. Sonra insanın elleri ve yumrukları, kapılarda trampet çalarak, evden çıkarabilir bir kimseyi; trampet çalınarak insanlar bir araya toplanabilir, trampetle gömütlüğe uğurlanabilir insanlar. Bunu da işte trompetçiler yapar. Müzisyenler vardır, yaylı sazlar ve vurmalı çalgılar için besteler düzerler. Ayrıca kışlalardaki akşam yat trampetlerini ve askeri törenlerde bandolarca çalınan trampet havalarını anımsatmak ve Oskar'ın bugüne kadar olan kendi denemelerine de işaret etmek islerim. Ama bütün bunlar, söz konusu pervanenin, doğumun şereline altmış mumluk iki basit ampulün çevresinde düzenlediği trampet cümbüşü yanında hiç kalır. Olur hani, Afrika'nın en siyah bölgesindeki siyahilerle Amerika'da yaşayıp Afrika'yı henüz unutmamış zenciler, bu ritim bakımından örgütlenmiş bu insanlar arasında tıpkı benim pervane gibi ya da ona benzer biçimde veya Afrika pervanelerine özenerek -ki bilindiği üzere Afrika pervenaleri Doğu

Avrupa pervanelerinden daha iri ve gösterişlidir- hem mazbut, hem taşkın ve özgür, davullarını konuşturabilenler vardır. Ben kendim Doğu Avrupa ölçülerine bağlı kalıyor, yani doğum saatimin benekleri kahverengiye kaçan orta boydaki pervanesinden ayrılmayıp ona, Oskar'ın üstadı gözüyle bakıyorum.

Eylülün ilk günlerindeydi. Güneş Bakire Burcu'nda bulunuyor, uzaklardan bir yaz sonu fırtınası, sandıkları dolapları yerlerinden oynatıp gece içinden yol alarak bize doğru yaklaşıyordu. Merkür bana eleştirisel bir ruh, Uranüs buluştan yana zengin bir kala bağışlıyor. Zühre küçük çapta mutluluk, Mars ise hırslı bir karakter müjdeliyordu. Ascendant Hanesi'nde yükselen terazi beni bir duyarlıkla donatıyor, aşırılıklara sapmaya ayarlıyordu. Neptün yaşamın ortasındaki onuncu haneyi tutmuş, beni mucize ve aldatmalar arasına yerleştiriyor, üçüncü hanede Jupiter karşısında yer alan Satürn ise soyum sopum üzerinde kuşkular uyandırıyordu. Ama kimdi bu pervaneyi yollayan? Kimdi pervaneyi ve bir yaz sonu fırtınasının o bir başöğretmence gürlemelerine izin verip annemin vaadettiği trampete karşı içimdeki hevesi körükleyen, söz konusu çalgının benim için giderek daha somut ve daha özlenir kılan?

Yalancıktan çığlığı basıp kendime ağlamaktan mosmor olmuş bir bebe süsünü vererek, babamın önerisini, yani bakkal dükkânıyla ilgili bütün sözlerini düpedüz geri çevirdim; annemin isteğini ise zamanı gelince, yani üçüncü yaş günümde iyi niyetle yeniden gözden geçirecektim.

Geleceğime ilişkin bütün bu düşünüp taşınmalar bana şunu gösterdi ki annemle babam Matzerath, benim itiraz ve kararlarımı sezip gerektiğinde bunlara saygı gösterecek yetenekten yoksundular. Dolayısıyla Oskar, tek başına ve anlaşılmadan, ampuller altında yattı; altmış, yetmiş yıl sonra kesin bir kısa devre tüm ışık kaynaklarını elektrik cereyanından yoksun bırakana kadar bunun değişmeden böyle sürüp gideceği sonucunu çıkardı, daha ampuller altındaki bu hayal başlamadan yaşamak şevkini yitirdi. İşte o vakit embriyonal baş konumuna tersyüz dönmek istediğini daha bir güçle açığa vuracak oldum, ama ileride alacaklarına söz verdikleri trampet beni bundan alıkoydu.

Hem zaten ebe hanım da göbeğimi kesmişti; elden ne gelirdi artık.

ALBUM

Bekçiliğini yaptığım bir hazine var elimin altında. Sadece takvim günlerinden oluşan bütün o berbat yıllar boyunca bu hazineyi bekledim, saklı tuttum, arada bir çıkarıp baktım, marşandiz trenindeki yolculukta değerli bir eşya gibi göğsüme bastırdım; uyumak istedi mi, hazinesi üzerinde, fotoğraf albümü üzerinde uyudu Oskar.

Her şeyi açıklayan ve kendisi açık seçik ortada duran bu aile kabristanı elimde olmasa ne yapardım? Yüz yirmi sayfalık, titizlikle sayfanın bütün yüzeyine dağıtılmış, bir yerde simetri kurallarını gözetip diğer bir yerde simetriye yan çizen dört ya da altı, bazen da yalnız iki resim. Deri bir cildi var albümün, eskidikçe daha çok deri kokuyor. Öyle zamanlar oldu ki, hava ve rüzgâr albümün üzerine çullandı, resimler çıktı yerlerinden; perişan halleri, âdela harap olmuş resimciklerin alıştıkları eski yerlerine kavuşmalarını sağlayacak bir yapıştırıcı bulmak için geniş bir zaman aramaya, uygun bir fırsat kollamaya zorladı beni. Bir resim albümündeki anlatı zenginliği, bu dünya yüzünde başka nerede vardır? Hamarat bir amatör fotoğrafçı kimliğiyle bizi her pazar yukardan aşağı, yani boylarımızı alabildiğine kısaltıp, ışık durumunu biraz iyi, biraz kötü ayarlayarak resimlerimizi çeken ve kendi albümüne yapıştıran Aziz Tanrı, dilerim elimden tutsun, ne denli haz duyarsam duyayım, yakışık almayacak ölçüde uzun süre tek bir resim karşısında oyalanmaktan alıkoyarak, bu albüm içinden selametle geçirsin beni; Oskar'ın dolambaçlı yollara sapma hevesini körüklemesin; çünkü fotoğrafların asıllarını ortaya koymayı ne kadar istiyorum bilseniz.

Ayrıntılara kaçmadan albümle ilgili birkaç söz: Alabildiğine değişik üniformalar görülüyor bir yerde, moda ve saç tuvaletleri değişiyor; bir yerde annem daha tombul, Jan daha bir kendini koyvermiş; bir yerde hiç tanımadığım kimseler;-kim olduklarını tahminle çıkarmam gerekiyor. Peki ama, bu resmi de kim çekti? Sonunda baş aşağı bir iniş; yirminci yüzyıla

geçerken sanat resmi yozlaşıp günümüzün pratik resmine dönüşüyor. Örneğin büyükbabam Koljaiczek'in o abide gibi duran fotoğrafıyla dostum Klepp'in vesikalık fotoğrafını alalım ele; kahverengimsi bir renk tonu gösteren büyükbabamın portresiyle Klepp'in o düz, damga! damga! diye bağıran vesikalık resminin sadece yan yana konulması, fotoğrafçılıktaki ilerlemenin bizi nerelere kadar getirdiğini her vakit yeniden gösteriyor bana. Şipşak fotoğraf makinelerinin yalnızca o bir sürü ıvır zıvırını düşünmek yeter. Bu arada Klepp'ten çok, kendi kendime sitemde bulunmam gerekiyor; çünkü albümün sahibi benim, seviyeyi korumak bana düşerdi nihayet. Günün birinde cehennem kapımızı çalarsa, en seçkin işkencelerinden biri, insanın çırılçıplak soyulup yaşadığı günlerin çerçeveli resimleriyle bir odaya tıkılması olacaktır. Aman çabuk biraz coşkunluk: Enstantane fotoğraflar, şipşak fotoğraflar, vesikalık fotoğraflar arasındaki ey insan! Flâş ışığındaki insan! Eğik Piza Kulesi önünde dikilen insan! Vesikalık resimler elde edebilmek için sağ kulağını objektife çeviren insan! Tamam, şimdi yine bir yana bırakabiliriz coşkuyu: Belki bu cehennem bile katlanılır bir şey olacaktır insan için; çünkü resimlerin en kötüleri düşlenir, çekilmez, çekilseler bile banyo yapılıp tab edilmezler.

Klepp'le ben, resimlerimizi makkaroni yeyip dostluk kurduğumuz Julich Sokağı'ndaki ilk günler çektirmiştik. Ben kafamda o zamanlar gezi plânları kuruyordum. Yani o sıra öylesine üzgündüm ki, bir geziye çıkmak ve dolayısıyla bir pasaport almak için harekete geçmek niyetindeydim. Ama beri yandan Roma, Napoli, ya da hiç değilse Paris'i kapsayacak dört başı mamur bir geziyi finanse edebilecek nakit param olmadığı için sevinçliydim, çünkü bir ruh sıkıntısıyla geziye çıkmaktan daha neşesiz bir şey olamazdı. Ama ikimizde de o kadarcık para bulunduğundan Klepp'le sinemalara gidiyor, Klepp'in zevkine uygun kovboy filmleriyle benim zevkimi okşayan, örneğin hemşire rolünde Mana Schell'in ağladığı, başhekim rolündeki delikanlının pek çetin bir ameliyatın hemen ardından balkonun açık kapısı önünde Beethoven'in piyano sonatlarını çalıp bir sorumluluk duygusuyla beyaz perdede boy gösterdiği filme benzer filmler seyrediyorduk.

Ama topu topu iki saat sürmesine pek üzülüyorduk filmlerin. Bazısını da iki kez göreceğimiz geliyordu. Çokluk film bitiyor, gişeden aynı film için yeniden bir bilet alacak oluyorduk. Ama salondan çıkıp gişe önünde bekleşen uzun ya da kısa kuyruğu görür görmez cesaretimiz uçup gidiyordu. Yalnız kasadaki kızdan değil, gerçekten arsızca denecek bakışları

yüzlerimizde gezinen o büsbütün yabancı tiplerden işte öylesine utanıp sıkılıyorduk ki gişe önündeki kuyruğu daha da uzatmayı göze alamıyorduk.

Böylesi günler, hemen her filmden sonra, vesikalık fotoğraflarımızı çektirmek üzere Graf Adolf Meydanı'na yakın bir fotoğrafçı atölyesinde alıyorduk soluğu. Atölyede artık bizi tanıyorlardı; biz içeri girer girmez bıyık altından gülümsüyor, ama nazik bir dille buyurup oturmamızı söylüyorlardı; biz atölyenin müşterileri, dolayısıyla saygıdeğer kişilerdik. Bugün belleğimde yalnızca sevimli bir bayan olarak kalan genç kız, art arda bizi o sırada boşalan bir kabinden içeri tıkıyor, birkaç el harekeliyle ilkin benim, sonra Klepp'in orasını burasını çekip çekiştirerek düzeltiyor, çakıp sönen ışığa bağlı bir zil sesi peş peşe altı kez buzlu cam üzerine geçtiğimizi bildirene kadar belli bir noktaya bakmamızı söylüyordu.

Fotoğraflarımız çekilip ağzımızın köşelerinde hâlâ hafif bir kasılma sürüp giderken, kız bizi rahat hasır koltuklara olunuyor, tatlı bir dille -hep tatlıydı zaten ve tatlı bir giysisi vardı- beş dakika sabretmemizi rica ediyordu. Seve seve bekliyorduk, nihayet beklediğimiz bir şey vardı: Nasıl çıktıklarını öylesine merak ettiğimiz vesikalık resimlerimiz. Bilemedin yedi dakika sonra hâlâ güler "yüzlü"den başka bir sözle anlatamayacağım kız iki zarf uzatıyor, biz de ücreti bayılıyorduk.

Klepp'in hafifçe öne fırlamış gözlerindeki o zafer ifadesi! Zarfları alır almaz en yakın bir birahanenin yolunu tutuyorduk; çünkü kimse tozlu sokak ortasında gürültü patırtı içinde dikilip gelip giden yayalar önünde bir engel oluşturarak vesikalık fotoğraflarını gözden geçirmekten hoşlanmaz. Nasıl fotoğrafçı atölyesine sadık kalıyorsak, bira içmek için de hep Friedrich Caddesi'ndeki birahaneye gidiyorduk. Bira, soğanlı kan sucuğu ve kara ekmek söylüyor, daha söylediklerimiz yoldayken tahta masanın bütün yuvarlak yüzüne henüz biraz nemli resimlerimizi yayıyor ve o saat getirilip önümüze konan birayı içerek kan sucuğunu yerken, zorlanmış yüz çizgilerimizin seyrine dalıyorduk.

Ayrıca son sinema dönüşü çektirdiğimiz resimleri hiç eksik etmiyorduk yanımızdan. Böylece iki resmi karşılaştırma fırsatı buluyorduk; bir yerde de bir karşılaştırma fırsatı çıkmaya görsün, neşeli bir hava ya da Ren Bölgesi'ndeki deyimle, hava yaratılması için birincisinin arkasından bir ikinci, bir üçüncü, derken bir dördüncü bira söylenebiliyordu.

Ama gene de burada üzüntülü bir insanın, vesikalık bir resim yardımıyla üzüntü konusunu yok edebileceğini ileri sürmek istediğimiz sanılmasın.

Çünkü gerçek üzüntünün zaten bir konusu yoktur, hiç değilse Klepp'le benim üzüntümüzün bağlanabileceği bir neden yoktu ve işte bu bağımsız sevinç, nedensizliğiyledir ki hiçbir kasvete boğulamayacak kadar bir gücü içeriyordu. Üzüntümüzle flört etmek için bir imkân varsa, bunu da yalnız fotoğraflar sağlıyordu bize; çünkü seri olarak şipşak çekiliveren bu fotoğraflarda kendimizi açık seçik değil, ama ondan daha önemlisi pasif ve nölralize edilmiş durumda buluyorduk. Kendi kendimize dilediğimiz gibi davranabilir, beri yandan bira içip kan sucuklarına gaddarca girişebilir, hava yaratıp oyun oynayabilirdik. Özellikle bu amaç için yanımızda taşıdığımız makaslarla resimcikleri büküp katlıyor, kesip doğruyorduk. Eski ve yeni resimleri yan yana koyuyor, kendimize tek gözlü, üç gözlü biçimler veriyor, burunlarımızdan kulaklar yapıyor, sağ kulağımızla konuşup susuyor, alnımızı getirip çenemize buyur ediyorduk. Bu montaj işini yalnız kendi resimlerimize reva görüyor değildik; Klepp, kimi ayrıntıları benden ödünç alıyor, ben de karakteristik bazı parçalar için ona başvuruyordum; böylece yeni ve umduğumuz gibi daha bir mutlu varlıklar yaratmayı başarıyorduk.

Biz -biz demekle Klepp ve beni kastediyorum, monte edilmiş kişiler sözümün dışında- Rudi diye çağırdığımız garsona, birahaneye her uğrayışımızda, ki birahane haftada en az bir kez görüyordu yüzümüzü, bir resim armağan etmeyi âdet haline getirmiştik. Hani on iki çocuğa babalık, bir sekizine de vasilik yapabilecek tipte bir adam olan Rudi, bizim derdimizden anlıyordu. Profilden çekilmiş düzinelerle ve cepheden çekilmiş ondan fazla resim toplanmıştı kendisinde. Her seferinde duygularımızı paylaşan bir yüz takınıyor, uzun boylu danışıp görüşmeler ve kılı kırk yaran bir seçme sonunda ayırdığımız resimleri kendisine uzatmamıza karşılık teşekkürlerini sunuyordu.

Büfedeki bayana ve kucağında sigara tablasıyla ortada dolaşan kızıl saçlı kıza asla bir resim armağan etmemiştir Oskar; çünkü kadın milletine fotoğraf armağan etmeye gelmez, bunları sadece kötüye kullanırlar. Ama bütün o miskinliğine bakmayarak, kadınlara bir türlü doymak bilmeyen ve delilik derecesine varan boşboğazlığıyla her kadının önünde, içinde ne var ne yok dışarı vuran Klepp, anlaşılan bir gün benden habersiz bir resim vermiş sigaracı kıza; çünkü resmini geri alabilmek için bu ağzı süt kokan çok bilmiş kızla önce nişanlanıp sonra da evlenmek zorunda kaldı.

Vaktinden önce davranarak albümün son yaprakları üstüne fazla söz harcadım. Söz konusu budalaca şipşak resimler bu kadar söze lâyık değiller

doğrusu; olsalar da ancak bir karşılaştırmaya olanak vermeleri, albümün ilk sayfalarındaki büyükbabanı Koljaiczek'e ait portrenin bugün bile üzerimde ne büyük ne eşsiz bir elki yaptığını gösterecek bir karşılaştırmaya olanaklı kılmaları bakımından buna lâyık olabilirler.

Oymalı bir sehpanın yanı başında, kısa ve geniş, dikiliyor büyükbabam. Ne yazık ki resmi bir kundakçı değil, gönüllü bir itfaiyeci olarak çektirmiş, yani bıyıksız. Ama göğsündeki can kurtarıcı madalyası, kalıp gibi üzerine oturan üniforma ve sephayı bir mihraba çeviren itfaiyeci miğferi, kundakçı Koljaiczek'in bıyıklarını nerdeyse aratmıyor. Gözleri nasıl da ciddi, yirminci yüzyılın bütün acı ve kahırlarından nasıl da haberli bakıyor öyle! Ortadaki siyasal durumun bütün trajikliğine karşın, bu mağrur bakış, İkinci İmparatorluk Dönemi'nde herkesin aşinası bulunduğu pek makbul bir bakış olsa gerek; çünkü aynı bakış Gregor Koljaiczek'de, bu ayyaş ama fotoğraflarda daha çok ayık izlenimi uyandıran barutçu ustasında da var. Elinde takdis edilmiş bir mum tutan Vinzent Bronksi'nin resmi ise, Tschenslochau'da çekildiğinden daha çok mistik bir hava taşıyor. Çelimsiz Jan Bronski'nin resmine gelince, bilinçli bir karasevdanın, fotoğrafçılığın emekleme yıllarındaki olanaklarıyla ele geçirilen bir kanıtını sergiliyor.

O dönemin kadınlarında ise, söz konusu bakışa ve buna uygun düşen poza seyrek rastlanmakla. Nihayet Tanrı hakkı için tam bir kişilik sahibi anneannem Anna bile, Birinci Dünya Savaşı kopmadan çekilen resimlerinde yapmacığa kaçarak salakça bir gülümsemeyi yüzüne oturtmuşa benziyor ve alabildiğine ketum, üst üsle dört etekliğinin yabancılara barınaklık yapan genişliğinden hiçbir şey sezdirmiyor.

Kara bezleri altında sağa sola sekip durarak fotoğraf objektiflerini açıp kapayan fotoğrafçılara, Birinci Dünya Savaşı yıllarında da gülümsemeye devam edildi. Bu zamana ilişkin iki kartpostal büyüklüğünde sağlam bir kart üzerine çekilmiş bir resim bulunuyor albümde; aralarında yardımcı hemşire olarak annemin de yer aldığı yirmi üç hemşireyi Silberhammer Askeri Haslanesi'nde gösteriyor; ortada tutunacak bir dal gibi dikilen doktorun çevresine ürkek ve çekingen kümelenmiş hepsi. Yaraları az çok iyileşmiş muhariplerin de katıldığı kostümlü bir balonun fotoğrafla zaptcdilen bir sahnesi ise, hastanede çalışan bu hatunları biraz daha serbest tavırlar içinde gösteriyor; bir gözünü kırparak, birini öpmek ister gibi, ağzını huzmeyi göze alıyor annem; melek kanatlarına ve gelinliklerinden saçlarına karşın, âdeta meleklerin de bir cinsiyeti var demek istiyor.

Annemin önünde diz çöken Matzerath, üzerine öyle bir giysi geçirmiş ki, âdeta bunu günlük giysisi yapmaya can atar gibidir: Başında kolalı aşçı takkesiyle kaşığını havada sallayan bir aşçı. Buna karşılık, göğsünde ikinci sınıf bir Demir Haç Nişanı taşıyan askeri ünilormalı resminde o da Koljaiczek'ler ve Bronski'ler gibi trajik bir bilinçlilik içinde doğru karşıya bakıyor; resimlerdeki tüm kadınlara bir üstünlüğü var.

Ama savaştan sonra bir başka yüz takınıldığı görülüyor. Erkeklerin bakışlarında biraz bitkin bir ifade var; şimdi resimlerde poz vermesini beceren, ciddi ciddi bakmak için ellerinde neden bulunan, gülümsemeleriyle bile yaşamanın kahkahalarını alttan alta sezdirmeye, karşı duramayan kadınlardır. Hani iyi de gidiyor onlara bu poz, 1920 ile 1930 arası yıllarının hüznü kadınlara güzel yakışıyor. Olurmuş, ayakta ve yarı yatarak, kara saçtan hilâlleri şakaklarına yapıştırıp resim çektiren kadınların Madonna ile fahişe tipini birbiriyle uzlastırıp, bağdaştırmanın üstesinden geldikleri görülmüyor mu?

Yirmi üç yaşındaki annemin resmi -gebelik zamanının başlamasından az önce çekilmiş olmalı-sakin halkın içeren ve yuvarlak başını gergin elli boynu üzerinde hafif yana eğen, ama resmini seyreden oldu mu, gözlerini doğru ona çeviren genç bir kadını gösteriyor ve sırf şehveti gıcıklayan kenar çizgilerini, kendisinin ve hemcinslerinin ruhunu hareketsiz bir eşya, diyelim bir kahve fincanı ya da bir sigara ağızlığı gibi maviden çok bir grilik içinde algılamaya alışmış bir çili göz ve melankolik bir gülümsemeyle çözüp dağıtıyor, bu kadın. Sıfat olarak kullanacağım ruh dolu sözcüğünün annemin bakışını tanımlamaya yetmeyeceği kuşkusuz.

O zamanlardan kalma grup halinde çekilmiş resimlere gelince: Daha ilgi çekici değilse de daha kolay değerlendirilebilen ve daha aydınlatıcı şeyler hepsi. Rapallo Antlaşması[8] imzalandığında gelinlikler ne kadar da gelinsi, ne kadar da ciciymiş. Matzerath, kendi düğün resminde kolalı bir de yaka takmış; yakışıklı, şık, nerdeyse aydın kişileri andıran bir görünüşü var. Sağ ayağını öne doğru atmış, belki de böylece yaşadığı günlerin bir film artistine, örneğin Harry Liedtke'ye benzemek istiyor. O zamanlar kısaymış giysiler; annemin binlerce plilerle donatılmış beyaz gelinliği, kopçalı iskarpinler içinde âdeta dans etmek için yaratılmış ayaklıklarını açıkta bırakıyor. Öbür resimlerde bütün düğün halkını hep bir arada buluyoruz. Kentliler gibi giyinip poz vermiş kimseler arasında hep de anneannem Anna ve onun hidayete ermiş kardeşi Vinzent, o taşralı katılığı ve insana güven

telkin eden köylü tedirgin ligiyle dikkati çekiyor. Annem Agnes, halası Anna ve kendini İsa'ya vakfeden babası Vinzent gibi aynı patates tarlasından gelen Jan Bronski, Kaschubci'lı köylü aslını bir Polonya posta sekreterinin o resmi şık görünüşünün gerisinde saklamasını biliyor. Gürbüz ve geniş bedenli kimseler arasında pek ufak telek ve çelimsiz dikilmesine karşın, yüzündeki adela kadınsı denecek durgunluğu sağlayan bir tuhaf gözleri, kendisi kıyıda kenarda kalsa bile, her resimde orta noktayı oluşturuyor.

Hemen düğünden sonra çekilen bir resme hayli zamandır bakıp duruyorum. Teneke trampetime sarılmalıyım; trampetimin değnekleriyle mat ve kahverengimsi dörtgeni karşıma alıp kartpostal üzerinde seçilebilen o üçlü yıldızı trampetimin lake tenekesi üzerine buyur etmeliyim.

Söz konusu resim, Magdeburg Sokağı ile Heeresanger'in yaptığı köşede Polonya Öğrenci Yurdu yanındaki bir evde, yani Bronski'lerde çekilmiş olmalı; çünkü arka planda üzerine güneş vurmuş sarmaşıklarla örtülü bir balkon var, evlerin önlerine yapıştırılmış gibi duran bu tür balkonlar kentin Polonya kesimindeki evlerde görülüyor sadece. Annem oturmuş, Malzcrath'la Jan ayakta dikiliyor. Ama o nasıl oturuş, o nasıl ayakta dikiliş! Bruno'ya aldırttığım bir pergel, bir cetvel ve bir gönyeyle bu trium-viral'ın -çünkü annem eksiksiz bir erkeğin yerini buluyordu- üç üyesinin birbirine karşı konumunu belirlemek isleyecek kadar sersemce davrandım. Boyunlardaki eğim açılarını ölçtüm, bacakları birbirine eşit sayılamayacak bir üçgen çıktı ortaya. Paralel kaydırmalara başvurdum, zoraki çakışmalar sağladım, pergelle darbeler indirdim resme; pergelin ucu anlamlı bir biçimde dış bölgeye, yani yeşil sarmaşıkların ortasına rastladı ve bir nokta oluşturdu; çünkü bir nokta arıyordum; noktaya inanan, nokta hastası bir davranışla bir görüş noktası olmasa bile bir tutamak noktası, bir çıkış noktası ele geçirmekti amacım.

Bu amatörce ölçüp biçme işinde elime geçen, sadece minik, ama yine de rahatsız edici delikler oldu. Pergelin ucuyla bu değerli fotoğrafın en önemli yerlerini oydum. Ne olağanüstlüğü vardı, sanki bu resmin? Beni bu dikdörtgen kartpostal üzerinde matematik ilişkiler ve hayli gülüne bir davranışla kozmik bağıntılar aramaya, hatta bunları bulmaya götüren neydi? Üç insan: Oturan bir kadınla ayakta duran iki erkek. Kadının yeni yıkanıp taranmış siyah saçları var. Matzerath'ın saçları sarı, kıvırcık; Jan'ınkiler ise düz, arkaya taranmış. Üçü de gülümsüyor; Jan Bronski'den daha çok

gülümsüyor Matzerath, ama her ikisi de üst dişlerini göstererek anneminkini kal kal aşan bir gülümsemeyle gülümsüyorlar. Annemin sadece ağzının kenarlarında belli belirsiz bir gülümseme seçiliyor, gözlerinde hiçbir gülümseme belirlisi yok. Matzerath'ın sol eli annemin sağ omzunda dinleniyor; Jan ise sağ eliyle annemin oturduğu sandelyenin arkalığından şöylece tutuvermiş. Dizleri sağa dönük, kalçalarından yukarısı tam cepheden gözüken annem, kucağında kitaba benzer bir şey tutuyor; uzunca bir süre Bronski'nin pul koleksiyonlarından biri sandım bunu, derken bir moda dergisi ve nihayet sigara kutularındaki ünlü artist resimlerinden bir koleksiyon gözüyle bakmaya başladım. Fotoğraf makinesinin objektifi açılıp kapatılarak resim çekildiği anda, kucağındaki nesnenin yapraklarını çevirmek istiyormuş gibi bir hali var, annemin ellerinin. Üçü de mutlu görünüyor, sacayağının ayaklarından birinin kendisine gizli kasalar yaptırmasının ya da daha başları bu çeşit kasaları gizlice elde bulundurmasının sürprizlerine karşı bağışık oldukları için birbirlerini kutluyorlar âdeta. Öte yandan her üçü de bir dördüncü kişiye, yani kızlık adı Lemke olan Jan'ın eşi Hedwig Bronski'ye muhtaç bulunuyorlar; çünkü o sıra belki Stephan'a hamile olan Hedwig Bronski'nin, bu üçlü mutluluğu hiç değilse fotoğraf üzerinde zaptedebilmek için makineyi üçlü grubun ve onun mutluluğunun üzerine çevirmesi gerekiyor.

Ben albümden daha başka dikdörtgen kartpostallar çıkarıp, bu kartpostalla karşılaştırdım: Annemi Matzerath ya da Jan Bronski'yle bir arada gösteren resimler. Bunların hiçbirinde de o değiştirilemeyecek şey, o en son çıkar yol, balkonlu resimdeki kadar açıkça belli etmiyor kendini. Jan'la annem bir arada: Bir trajedi, bir define arayıcılığı havası, bir bıkkınlığa dönüşen ya da bıkkınlığı beraberinde getiren bir aşırılık kokusu var resimde. Annemle Matzerath yan yana: Bir halta sonu iktidarı damlıyor resimden; Viyana Pirzolası kızartılıyor, yemekten önce biraz mız-mızlanılıp yemekten sonra esneniyor, yatmadan önce nükteler anlatılıyor ya da evliliğin düşünsel bir arka plana kavuşması için duvarlara vergi hesapları çiziktiriliyor. Ama yine de ben, bu fotoğrafa geçirilmiş can sıkıntısını, daha sonraki yıllar Frcudental yakınındaki Olivia Ormanı'nın kulisleri önünde çekilen ve annemi Jan Bronski'nin kucağında gösteren uygunsuz enstantane resimlere üstün tutuyorum. Çünkü bu rezalet —Jan'ın bir eli annemin etekliğinin altında kaybolmuş— annemin Matzerath'la evlenmesinin ilk gününden başlayarak zina yolunda yürüyen bedbaht sevgililerin gözü kararmış tutkusunu kanıtlıyor yalnızca. Matzerath burada, öyle sanıyorum

ki resmi çeken duygusuz biri rolünü oynamış. Balkonlu resimdeki o serinkanlılıkları, o uyanık bilinçlilik taşan jestlerden hiçbir şey sezilmiyor; böylesi jestler, belki de ancak iki erkeğin annemin sağına soluna geçip dikilmeleri veya Heubude Plajı'nın kumsalında olduğu gibi, annemin ayakları dibine uzanmaları durumunda gerçekleşebiliyordu.

Hayatımın ilk yıllarının bu en önemli üç insanını sacayağı durumunda gösteren bir dikdörtgen kartpostal daha var albümde. Balkonlu resimdeki kadar yoğun olmamasına karşın, ondaki gergin barış havası bu resimden de etrafa saçılıyor; galiba yalnız bu üç kişi arasında sağlanabilen, hatta imzalanabildi bir hava, bu. Tiyatro oyunlarında rağbet gören o sacayağı temasına istediğiniz kadar atıp tutabilirsiniz; ama sahnede iki kişi, helak oluncaya kadar birbiriyle konuşup durmaktan ya da içten içe bir üçüncü kişinin çıkıp gelmesini özlemekten başka ne yapabilir. Benim resimciğimde ise üç kişi var. Skat oynuyorlar. Yani gayet düzgün olarak ellerine dizdikleri iskambil kâğıtlarını yelpazeler gibi önlerinde iniliyorlar; ama bir oyun çıkarmak isteyen bir edayla ellerindeki kozlara bakmayıp fotoğraf makinesine çevirmişler gözlerini. Jan'ın eli bozuk paraların yanı başında dümdüz duruyor, yalnız işaret parmağı havaya kalkık; Matzerath tırnaklarını masanın örtüsüne geçirmiş, annem ise ufak, enfes bir şakada bulunuyor: Elindeki kartlardan birini çekip almış, fotoğraf makinesinin objektifine gösteriyor, ama oyun arkadaşlarına çaktırmadan yapıyor bunu. Bir tek jestle, bir kupa kızının yalnızca gösterilivermesiyle ustaca bir simge ne kadar kolay davet edilebiliyor; öyle ya, kim kupa kızı üzerine yemin etmez.

Bilindiği üzere ancak üç kişiyle oynanabilen skat oyunu, annemle iki erkek için yalnız en elverişli oyun değil, şeytana uyup şu ya da bu düzende ikili var olmaya çalışarak, altmış altı veya tavla gibi sersemce oyunlar oynamaya sürüklenecekleri zaman sığındıkları bir barınak, dümen kırdıkları bir liman oluyordu.

Hiçbir eksikleri olmadığı halde beni dünyaya geliren bu üç kişiyle ilgili olarak anlattıklarım yeter. Kendimden konuşmaya başlamadan, bir çift söz de annemin arkadaşı Bayan Gretchen ve onun postacı kocası Alexander Schelfler üzerinde söylemek isterim. Adam dazlak kafası, kadın ise rahat, yarısı altından kazma dişleriyle gülümsüyor. Adamın bacakları kısa, hep sandalyede oturuyor, ayakları yerdeki halıya erişmiyor bir türlü; kadın ise kendi eliyle ördüğü dantellerden geçilmeyen giysiler içinde. Ayrıca karı-

koca Scheffler'i şezlonglara uzanmış ya da "Willielm Guslloff" adındaki KdF[9] tenezzüh vapurunun tahlisiye sandalları önünde, Doğu Prusya Denizcilik Hattı'na ait "Tannenberg" in gezinti güvertesinde gösteren resimler. Karı-koca her yıl gezilere çıkıyor; Pillau'dan, Norveç'den, Azor Adaları'ndan, İtalya'dan hatıra eşyalar satın alıyor, bunları örselemeden ve sağ salim, adamın pasta çörekler yapıp sattığı, kadının ise yastık kılıflarını dantellerle donattığı Kleinhammer Yolu'ndaki eve getiriyorlardı. Alexander Scheffler, konuşmadığı zamanlar, dilinin ucuyla bıkıp usanmadan üst dudağını ıslatıyor, onun bu davranışını ise, Matzerath'ın dostu olup karşımızda, biraz yan taraftaki bir evde oturan Manav Greff terbiyesizliğe kaçan bir zevksizlik görüp hoş karşılamıyordu.

Greff evli barklı bir adam olmasına karşın, kocalıktan çok izci önderliği yapıyordu. Bir resim var ki, kısa pantolonlu bir üniforma içinde, geniş bedenli, soğuk ve gürbüz bir kimse olarak gösteriyor Bay Greff'i. Üniformasında kılavuz kordonları, başında bir izci şapkası. Yanı başında aynı kılıkta sarışın, gözleri biraz iri, aşağı yukarı on üç yaşında bir oğlan dikiliyor. Greff sol eliyle oğlanı omuzundan kavramış, sevecenlikle onu kendine doğru çekiyor. Oğlanı seçemedim; ama Bay Greff'i daha sonra karısı Lina aracılığıyla tanımış, nasıl bir adam olduğunu anlamıştım.

KdF - lenezzüh vapuru yolcularının enstantane fotoğraflarıyla o ince izci erotiğinin belgeleri arasında kaybettim kendimi; dolayısıyla hemen albümün birkaç yaprağını çevirip kendime, benim kendi resimlerime gelmek istiyorum.

Güzel bir çocuktum doğrusu. Resim, 1925 yılının Paskalyasında çekilmiş. Sekiz aylıktım o zaman; albümün bir sonraki sayfasında aynı boyutlarda bir resmi bulunan ve resminden anlatılamayacak bir bayağılık taşan Stephan Bronski'den iki ay küçüktüm. Dalga dalga oyulmuş bir kenarı vardı benim resmin; gerektiğinde adres yazmak için arkasına çizgiler çekilmiş, belki aile içinde kullanılmak üzere çok sayıda tab ettirilmişti. Benim yerim, kartpostalın yaygın dikdörtgeni içinde tastamam simetrik bir yumurta biçimindeydi. Anadan doğma ve âdeta yumurta sarısını canlandırarak, Arktis ülkesindeki beyaz bir ayının çocuk fotoğrafı alanında uzmanlaşmış meslekten bir fotoğrafçıya armağan etmiş olması gereken bir post üzerine yüzükoyun uzanmıştım. O zamanlar çekilen pek çok fotoğrafta olduğu gibi, benim bu ilk resim için de, günümüzün insanlık dışı düz siyah - beyaz fotoğrafına karşılık insani diye niteleyebileceğim o eşsiz ve

kahverengimsi sıcak renk tonu seçilmişti. Birkaç ışık lekesiyle yumuşatılmış mat bir siliklik içindeki, belki de elle resmedilmiş dallar ve yapraklar, fotoğrafın arka planını oluşturuyordu. Yassı bir sükûna dalmış, pürüzsüz ve gürbüz vücudum, hafif verev durumda, ayının yurdu olan kutup ülkesinin etkisine kendini bırakmış post üzerinde dinlenirken, yusyuvarlak çocuk başımı ıkına sıkıla havada tutuyor, o anda çıplaklığımı seyredenlere ışıl ışıl gözlerimi dikmiş bakıyordum.

Bütün çocuk resimleri gibi buna da işte bir çocuk resmi denebilir. Lütfen bir bakın ellerime: Benim bu ilk resmimin, çeşidi albümlerin hep aynı şirin varlığı gösteren sayısız fotoğraflarından kesinlikle ayrıldığını siz de ister islemez itiraf edeceksiniz. Yumruklarımı sıkmış olarak görülüyorum resimde. Henüz karanlık bir dokunma içgüdüsüne uyup, kendinden geçmiş, postun kıl püskülleriyle oynayan sosis parmaklar değil bunlar. Bu minik pençecikler, bir ağırbaşlılık içinde bir araya toplanmış, başın iki yanında havada süzülüyor; her an inmeye, her an el almaya hazır durumdalar. Neye? Teneke trampete.

Doğumumda üçüncü yaş günü için bana alacaklarına söz verdikleri nesne henüz ortada görülmüyor; ama usla bir foto montajcısı için benimkisi gibi bir vücut durumunda en ufak bir rötuşa başvurmaksızın, bir çocuk trampetinin şöyle münasip, yani küçültülmüş bir klişesini resmin içerisine sıkıştırmak hiç de güçlük doğurmazdı. Ancak benim hiç ilgilenmediğim o salak kumaş da hayvan da uzaklaştırılmalıydı resimden; çünkü ilk süt dişlerinin çıkmak üzere bulunduğu o zekâ dolu ve aydın görüşlü yaşı konu alan her bakımdan başarılı kompozisyon içinde, bir yabancı cisim gibi duruyordu.

Sonraları kutup ayılarının postlarına yatırmaktan vazgeçmişler beni. Galiba bir buçuk yaşındayken, yüksek tekerlekli bir arabada bir çit önünden, beni ittikleri görülüyor; kazıkların uçlarıyla aralarındaki çapraz bağlantıları bir kar tabakası o kadar açık seçik belirtmiş ki resmin 1926 Aralığı'nda çekilmiş olması gerekliğini sanıyorum. Resme uzunca bir süre bakınca, katran kokan kaba çitle, geniş kışlalarından benden önce Mackensen süvarilerini barındıran, benim zamanımda ise Bağımsız Danzig Devleti'nin polisine barınaklık eden Hochstriess banliyösü arasında bir bağ kuruyorum. Ancak bu isimdeki banliyöde oturan bir tanıdığı da anımsamıyor, dolayısıyla sonradan bir daha aranmayan ya da binde bir

gidip görülen bir ahbabı, anne ve babamın bir kezlik ziyaretinde söz konusu resim çekilmiş olmalı diyorum.

Çocuk arabasını aralarına almış annemle Matzerath mevsimin soğukluğuna aldırmayarak sırtlarına bir palto ve manto geçirmemişler. Annem uzun kollu bir Rus bluzu giymiş; bluz üzerine işlenmiş süsler, kış ortasında çekilmiş resme şunları söylüyor âdeta: Rusya'nın göbeğinde Çar ailesinin bir resmi çekiliyor, foloğraf makinesi Rasputin'in elinde, ben Çarın oğluyum ve çit gerisine Menşeviklerle Bolşevikler sinmiş, bombalar hazırlıyor, benim hükümdar ailemi yok etmeyi kararlaşlırıyorlar. Matzerath'ın o korkusuz, Orta Avrupa'lı ve ilerde görüleceği üzere çok şeylere gebe küçük burjuvalığı, fotoğrafta uyuklar görünen bu korkunç öykünün o yaman sivriliğini törpüleyip alıyor: Sakin bir yer olan Hochstriess'e gidilmiş, kışlık palto ve mantosuz, evden bir an dışarı çıkılmış, tam istenildiği gibi şaklabanca bakıp duran küçük Oskar, ortaya alınarak ev sahibi tarafından fotoğraf çekilmiş ve hemen ardından eve dönülerek sıcak, tatlı ve şen, kahve ile kaymaklı pasta başına oturulmuştu.

Oskar'ı yatar, oturur, emekler, koşar durumda, bir yaşında, iki yaşında, iki buçuk yaşında gösteren rahat bir düzine daha enstantane resim var albümde. Resimler az çok başarılı düşmüş, ama hepsi de, üçüncü yaş günüm dolayısıyla çektirilen o boy resmim için sadece bir basamak oluşturuyor.

Bu boy resmimde ona, yani trampete kavuşmuş görünüyorum. Kenarında beyaz - kırmızı sivri üçgenlerle karnımın önünde gıcır gıcır sarkıyor trampet. Gerçekten kararlı bir yüzle kendimden emin, tahta değnekleri trampetimin tenekesi üzerinde çapraz tutuyorum. Sırtımda çizgili bir kazak var, ayaklarıma pırıl pırıl rugan iskarpinler geçirmişim. Saçlarım temizlik hastası bir fırça gibi tepemde duruyor; mavi gözlerimin her birinde, maiyetinde kendisine yardım edecek kimse bulunmayan ve işin tek başına üstesinden gelmek zorunda kalan bir iktidar iradesi yansıyor. O zamanlar bu resimde öyle bir pozun üstesinden gelmiştim ki, sonradan bu pozu elden çıkarmaya neden görmedim. O zaman karar vermiştim, ne olursa olsun politikacı, hele bakkal olmayacaktım asla; daha çok bir nokta oluşturacak ve öyle kalacaktım - öyle de kaldım; bu boydan, bu kılık kıyafetten yıllar yılı ayrılmadım.

Büyük insanlar, küçük insanlar, Hazreti Davul ve Goliath, Kulaktaki Adam ve Gardemass, Küçük Ayı, Büyük Ayı, Küçük ve Büyük ilmihallerdeki ayrımlardan yakamı kurtarmak, ayna önünde tıraş olurken

bile kendisini babam sanmaktan vazgeçmeyen bir adamın eline bir yetmiş iki boyunda yetişkin bir kimse olarak kendimi teslim etmemek ve Matzerath'ın arzusunca yirmi bir yaşındaki Oskar için yetişkinlerin dünyasını canlandıracak bir bakkal dükkanına karşı hiçbir yükümlülüğün altına girmemek için, üç yaşındaki çocuk olarak kaldım hep; bir cüce, bir Parmak Çocuk, bir türlü boy atmayan bir bücür olarak kaldım. Bir kasayı boyuna tıkırdatıp durmamak için trampetime sarılıp, üçüncü doğum günümden sonra bir karış bile büyümedim; üç yaşında, ama üç kat daha akıllı bir çocuk olarak kaldım hep; yetişkinlerden boyca çok aşağılarda, ama yetişkinlere üstün, gölgesini onların gölgesiylc ölçmek istemeyen, yetişkinler, ömürlerinin sonuna kadar habire bir gelişmeyi sayıklayıp dururken kendisi şimdiden iç ve dış gelişimini tamamlamış, yetişkinlerin yeteri kadar zahmetler ve çok vakit kahırlarla öğrendiklerinin hepsine çoktan sahip olmuş ve bunları şimdi sadece çevresine kabul ettirmeye çalışan, sırf bir şeyin büyüdüğünü kanıtlayabilmek için her yıl bir öncekinden daha büyük iskarpinler ve pantolonlar giymek zorunda bulunmayan üç yaşında, ama üç kat daha akıllı bir çocuk olarak kaldım.

Ama beri yandan, bu noktada Oskar'ın da kendisindeki bir gelişimin varlığını teslim etmesi gerekiyor, yine de bir şey vardı içimde büyüyen - doğrusu her vakit benim yaranma olmuyordu bu büyüme- ve büyüye büyüye sonunda İsevi bir büyüklük kazandı; ama o günler hep üç yaşında bir trampetçi olarak kalan Oskar'ı görecek göz, Oskar'ı dinleyecek kulak hangi yetişkinde bulunuyordu ki.

CAM, CAM, CAMCIK

Mademki az önce Oskar'ı trampet ve trampet değnekleriyle gösteren bir boy resminden söz açtım ve resim çekilirken üç mumlu pasta çevresinde toplanan doğum günü kalabalığı karşısında Oskar'ın aldığı, çoktan beri içinde olgunlaşagelen kararları açığa vurdum, şimdi de, albüm yanıbaşımda suskun ve kapalı durduğu için, kimi olayları dile getirmeden yapamayacağım. Hani bu olaylar benim neden hep üç yaşında kaldığımı açıklamayacak, ama yine de olmuş bitmiş şeyler hepsi ve bunlara yol açan benim.

İşin başından beri farkındayım zaten: Büyükler beni anlamayacak, onların gözlerinin seçebileceği gibi büyümezsem bana gelişimi geri kalmış diyecekler, beni ve kendi paralarını alıp yüzlerce doktora taşıyacak, hastalığımın şifasını değilse bile, nedenini arayıp bulmaya çalışacaklardı. Bu yüzden, doktor muayenelerini katlanılır bir ölçüyle sınırlandırabilmek için, daha kendileri hastalığımı bir nedene bağlamadan, büyüyüp serpilemeyişime akla yakın bir neden bulup bu nedeni onların eline benim teslim etmem gerekiyordu. Güneşli bir eylül günü, yani üçüncü yaş günümdü. Üflenen bir cam gibi narin, gevrek bir yaz sonu. Gretchen Scheffler'in bile boğuk çıkıyordu kahkahaları. Annem piyano başında, Çingene Baron'dan parçalar çalıyor. Jan annemin oturduğu taburenin arkasında dikiliyor, vücuduyla annemin omuzlarına dokunuyordu; notaları okumak ister gibiydi âdeta. Matzerath ise mulfakta akşam yemeğini hazırlıyordu. Anneannem Anna, Hedwig Bronski ve Alexander Schelfler'le beraber sebzeci Greff'len yana kaymıştı; çünkü Bay Grelf'de boldu serüvenler, izci serüvenleri, sadakat ve gözüpeklik isteyen serüvenler. Ayrıca ayaklı bir saat vardı odada, ince dokunmuş eylül gününün hiçbir çeyreğini ıska geçmiyor ve herkes de bu saat gibi enikonu meşgul bulunuyordu; Çingene Baron'ını Macar ülkesinden kalkan bir yol Vogeslerde[10] dolaşan Greff'in izci oymakları üzerinden aşarak,

Kaschubei'den gelme horoz mantarlarının döş yerinden domuz eti ve çırpma yumurtayla tavada kızardığı Matzerath'ın mutfağının yanından geçliği için, hafiften trampetimi tıngırdatıp odadan sıvıştım; bir solukta dükkana inip tezgâhın başına geçtim. Piyano, horoz mantarları ve Vogesler uzakta kaldı. Derken kilere inilen kapağın açık olduğunu gördüm; yemeğin üzerine sofraya çıkaracağı bir karışık meyva konservesini almak için kilere inen Matzerath, sonradan kapağı kapamayı unutmuştu anlaşılan.

Ancak aradan bir dakika gibi bir süre geçtikten sonradır ki, kiler kapağının benden istediği şeyi kavrayabilıniştim. Yo hayır, canıma kıymak falan değil. Canıma kıymanın güç bir yanı yoktu asla. Gelgeldim yapmayı tasarladığım öteki iş çetin, can sıkıcı bir şeydi, bir fedakârlığa bakıyordu ve benden ne zaman bir fedakârlık beklense her seferinde olduğu gibi, alnımda tomurcuk terler birikmişti. En basta trampetimin başına bir şey gelmesini islemiyordum; basıla basıla aşınmış basamaklardan sağ salim aşağı indirdim onu ve aşağı düşüp de örselenmemesini akla yakın göstermek için un çuvalları arasına yerleştirdim. Sonra yine sekizinci, hayır ondan bir aşağı basamağa kadar tırmandım. Hani beşincisi de aynı işi görürdü, ama kazadan sağ çıkışım ve alacağım yara berenin inandırıcılığı ondan aşağı bir basamakla bağdaşmazdı doğrusu. Ancak sonra daha yukarı, fazlasıyla yukarı, onuncu basamağa çıktım ve nihayet dokuzuncuda karar kılıp yuvarladım kendimi aşağı; bir raf dolusu ahududu şurubu şişesini de beraberimde sürükleyerek, kilerimizin çimento zemini üzerine yüzüstü düştüm.

Daha bilincimin önüne bir perde çekilmeden, denememin başarısını doğruladım kendi kendime: Kasten beraberimde alaşağı ettiğim ahududu şişeleri, Maizerath'ı mutfaktan, annemi piyano başından, yaş günü topluluğunun geri kalan konuklarını da Vogeslerden alıp dükkâna, kilerin açık kapağına getirecek ve sonra merdivenlerden aşağı indirecek kadar gürültü çıkarmıştı.

Sağa sola akan ahududu şurubunun kokusunu daha onlar gelmeden içime çektim; beri yandan baktım, başım kanıyordu. Onlar daha merdivendeyken, böyle bayıltıcı ve yorgunluk verici kokan Oskar'ın kanı mı, yoksa ahududu şurubu mudur diye düşündüm kendi kendime. Ama her şeyin yolunda gidip trampetimin en ufak bir hasar görmeyişine enikonu sevindim.

Sanıyorum Bay Greff beni kucalayıp yukarı taşıdı. Ancak oturma odasında, galiba yarısını ahududu şurubunun, yarısını kendi körpe

kancağızının oluşturduğu o bulut içerisinden sıyrılıp çıktı, Oskar. Doktor henüz gelmemişti; annem bağırıyor, kendisini yatıştırmak isteyen Matzerath'ın suratına katil! katil! diyerek elinin yalnız ayasıyla değil, aynı zamanda tersiyle habire şamarlar indiriyordu.

İşte böylece -doktorlar da sonradan sık sık doğruladı bunu- zararsız değilse bile, yine de tarafımdan dozu iyi ayarlanmış küçük bir düşüşle, büyüklerin eline bir türlü gelişip serpilemeyişimin o çok önemli nedenini verdim; ayrıca, hani kendim de istemeksizin, halim selim bir adam olan Matzerath'cağızı suçlu bir Matzerath'a dönüştürdüm. Kiler kapağını açık bıraktığından, annem bütün suçu onun üzerine yüklüyordu ve annemin sık değilse bile bazen insafsızca başına kaktığı bu suçu yıllar yılı omuzlarında taşıyıp durdu Matzerath.

Kiler merdiveninden düşüşüm ilkin dört hafta hastanede kalmama yol açtı, sonra sonra, doktor belâsından az buçuk kurtulur gibi oldum; yalnız çarşamba günleri gidip Dr. Hollatz'a bir görünüyorduk, o kadar. Daha ilk trampetli günümde dünyaya bir işaret çakmayı becermiştim; büyükler işin iç yüzünü kavramaya fırsat bulamadan durumum açıklığa kavuşmuştu. Artık şöyle dediklerini işitiyorum: Üçüncü yaş gününde bizim küçük Oskar'cığımız kiler merdiveninden yuvarlandı, bir yerine bir şey olmadı ama, büyüyüp serpilemedi yavrucak.

Bana gelince, trampeti tıngırdatmaya başlamıştım artık. Kirayla oturduğumuz ev dört kattı. Zemin kattan başlayıp tavan arasına kadar trampetimi çala çala çıkıyor, sonra yine merdivenlerden iniyorum. Labes Caddesi'nden Max Halbe Meydanı'na, oradan Neuschollland'a varıyor, Anton Möller Yolu, Maria Caddesi, Kleinhammer Parkı, Aktien Bira Fabrikası, Aklien Gölü, Fröbel Çayırı, Pcstalozzi Okulu üzerinden Neuer Markl'a geliyor, sonra yine Labes Caddesi'ne sapıyordum. Trampetim buna katlanıyor, oysa büyükler pek katlanamıyorlar, trampetimin sözünü kesmek, teneke oyuncağımın yoluna durmak, trampet değneklerime çelme takmak istiyorlar, ama her seferinde cüceliğim ve bücürlüğüm imdadıma yetişiyordu.

Tenekeden bir çocuk trampetine başvurarak büyüklerle aramda gerekli bir uzaklık sağlama yeteneği, kiler kapağından aşağı yuvarlanmamdan az sonra gelişen bir sesle birlikte ortaya çıkmıştı; bu ses öylesine tiz perdeden sürekli olarak ve titreşimli bir ahenkle şarkılar söylememi, bağırmamı ve bağırarak şarkılar söylememi sağlıyordu ki kimse kulaklarını tırmalayan

trampetimi elimden çekip almak yürekliliğini gösteremiyordu. Çünkü trampetimi almaya kalktılar mı, çığlık atmaya başlıyordum; çığlık da atmaya göreyim, en değerli eşyalar parça parça kırılıp dökülüyordu; çağırdığım türkülerle camları tuz buz edecek bir güç vardı sesimde. Çığlıklarım çiçek vazolarının canına okuyor, şarkılarım pencere camlarını dize getiriyor, odalara girip çıkan havayı yönetiyordu. Sesim bakir, dolayısıyla amansız bir elmas gibi ve bekâretini yitirmeden büfe camlarını yırtıp geçiyor, camların gerisinde cici eller tarafından armağan edilmiş hafif tozlu ve sülün gibi zarif likör kadehlerine yükleniyordu.

Çok sürmedi, sahip olduğum yetenekler bizim sokakla, Brö-Sen Caddesi'nden hava alanı yakınındaki bahçeli evlere kadar bir bölgede, yani bütün semtte duyuldu. "Ekşi Ringa balığı, bir, iki, üç." veya "Kara aşçı kadın geldi mi?" ya da "Ben bir bir şey görüyorum, sen görmüyorsun," gibi oyunlarına katılmak istemediğim komşu çocukları benimle karşılaştılar mı, hemen iğrenç bir koro halinde yaygaraya başlıyorlardı:

Cam, cam, camcık

Birasız şeker

Bayan Holle pencereyi açacak

Bayan Holle piyano çalacak.

Elbet sersemce ve anlamsız çocuk tekerlemeleriydi bunlar ve beni pek öyle rahatsız etmiyordu; trampetimin ardı sıra yürüyüp camcık ve Bayan Holle arasından vurup geçiyor, doğrusu bir çekicilikten yoksun bulunmayan şarkının budalaca ritmine kendimi kaptırarak cam, cam, camcık diye trampetimi konuşturuyor, fareli köyün kavalcısı olmasam da çocukları peşimden sürükleyip götürüyordum. Hatta bugün bile, örneğin Bruno, odamdaki pencerenin camını temizlerken bu dizelere ve bunların söylenişindeki ritme trampetimde yer ayırmadan duramıyorum.

Benim için, hele anne ve babam için komşu çocuklarının alaylı şarkısından daha rahatsız edici ve can sıkıcı bir şey vardı ki o da mahallemizdeki haşarı ve arsız veletler tarafından kırılan camların da benim hesabıma, daha doğrusu benim sesimin hesabına geçirilmesi, bunun da evdekiler için masraflı bir durum yaratmasıydı. Hani başlangıçta, çokluk sapanlarla tuz buz edilen mutlak pencerelerindeki camların bedelini hiç de

güzel güzel ödemiş değildi annem; ama o da sonunda bendeki sesin iç yüzünü kavradı, zarar ziyan talebinde bulunanlardan delil isteyip kırılan camların bedelini ödemeye başladı, soğuk ve donuk gri gözlerle süzüp durdu gelenleri. Komşularımız doğrusu bana haksızlık ediyordu. Hani o zamanlar çocuksu bir yok etme hırsının üzerime çullandığını, küçüklerin bazen iç yüzü karanlık plansız anlipatilerini ortalığı kırıp geçirerek açığa vurmaları gibi, benim de cam ve cam eşyalara karşı böyle nedeni belirsiz bir nefret duyduğumu sanmak kadar yanlış bir şey olamaz. Ancak oyun oynayan kimselerdir ki taşkınlıktan şunu bunu yok ederler. Ama ben oyun oynamıyor, trampetim üzerinde çalışıyordum; sesime gelince, o da ilk zamanlar yalnızca kendini savunuyordu. Ne var ki trampet üzerinde çalışmamın geleceğine ilişkin tasalarım, ses tellerimi böyle bir amaca yöneltmek zorunda bırakmıştı beni. Eğer aynı ses tonları ve aynı çarelere başvurarak, örneğin Bayan Gretchen Scheffler'in eşsiz hayal gücünden doğan o sıkıcı ve baştan aşağı nakışlarla bezenmiş masa örtülerini parçalayabilsem ya da piyano üzerindeki o iç karartıcı cilayı söküp alabilseydim, camdan mamul bütün eşyaları sağlam ve çın çın bırakmaktan memnunluk duyardım. Ama işte masa örtülerini ve cilaları umursadığı yoktu sesimin; yorulmak bilmez çığlıklarımla ne duvar halılarındaki desenleri silip atabiliyor, ne de uzayıp giden, kabarıp inen ve taş devrindeki gibi zahmetle birbirine sürtünen iki ses tonu sayesinde yakıcı bir ısı oluşturup salondaki iki pencere önünde kuru bir fitil gibi duran ve sigara dumanlarıyla tütsülenmiş bulunan perdeleri dekoratif alevlere dönüştürecek kıvılcımı çıkarabiliyordum. Matzerath ya da Alexander Scheffler'in oturduğu bir sandalyenin bacağını şarkı ve türkülerimle kesip alamıyordum örneğin.

Kendimi daha zararsız ve daha az keramet içeren bir yoldan savunabilsem pek sevinirdim. Gelgeldim, zarar ziyana yol açmayacak hiçbir şey bana hizmet etmiyordu; sözümü dinleyen bir tek cam vardı, dolayısıyla ceremeyi o çekiyordu.

Bu yoldaki ilk başarılı oyunumu üçüncü yaş günümden az sonra sundum çevreme. Kendisine kavuşalı dört haftayı biraz geçmiş, bendeki o hamaratlıkla çala çala trampetimin pek tutar yerini bırakmamıştım. Gerçi beyaz - kırmızı yanıp duran çerçevesi alt ve üst yüzeyi birbirine bağlıyordu, ama ses veren yüz kısmının göbeğindeki delik, artık gözden kaçacak gibi değildi ve trampetimin alt yüzeyine pek yüz vermediğimden, giderek büyüdü bu delik, saçak saçak oldu, kenarlarında keskin zikzaklar belirdi,

üzerine vurulmaktan yufkalaşmış teneke parçacıkları kopup trampetin içerisine düştü ve onlar da her vuruşla keyifsiz keyifsiz takırdamaya başladı. Salondaki halı ve yatak odasının kırmızı - kahverengi zemini, boyuna işkencelere göğüs germek zorunda bırakılan trampetimin teneke yüzeyinde daha fazla tutunamayarak yere düşen cila parçacıklarıyla ışıldar olmuştu.

Tehlikeli ölçüde keskin teneke köşelerinin bir yerime batabiIeceğinden korkuyordu evdekiler. Hele, kiler merdiveninden düşmemden sonra, bana ne kadar göz kulak olsa gene az bulan Matzerath, trampetimi çalarken dikkatli davranmamı öğütlüyordu. Bilek damarlarım gerçekten her vakit, alabildiğine bir oynaklıkla trampetimin göbeğindeki kraterin kenarına yakın bulunduğundan, itiraf edeyim ki, Matzerath'ın korkuları aşırı olmakla beraber, pek de yersiz değildi. Nihayet bütün tehlikeyi silip alabilirdi yeni bir trampet; gelgeldim yeni bir trampet almayı da evdekiler hiç akıllarından geçirmiyordu; aslında eski trampetimi, benimle hastaneyi boylayıp benimle aynı zamanda taburcu edilen, benimle merdivenlerden inip çıkan, benimle arnavut kaldırımları ve yaya kaldırımlar üzerinde yürüyüp "Ekşi ringa, bir, iki, üç," arasından, "Ben bir şey görüyorum, sen görmüyorsun," ve "Kara aşçı kadın geldi mi?" önünden geçen bu teneke trampetimi elimden almak istiyor, ama yerine bir başkasını koymaya yanaşmıyorlardı.

Sözde aptalca çikolatalarla tavlayacaklardı beni. Annem dudaklarını sivrilterek çikolatayı uzatıyor, Matzerath da yapmacık bir hışımla benim sakat trampetime el atıyordu. Bense hurda oyuncağıma sarılıp bırakmıyordum. Matzerath, trampetimi tutmuş çekiyordu habire. Derken benim ancak trampetimi konuşturmaya yetecek güçlerim azalıyor, kırmızı alevler bir bir elimden kayıp gidiyordu. Tam, yuvarlak çerçeve elimden sıyrılmak üzereyken, o güne kadar sessiz ve nerdeyse uslu bir çocuk diye bilinen Oskar, o helak edici ilk yaman çığlığın üstesinden geldi: Odadaki ayaklı saatimizin bal rengindeki rakam tablasını toz ve sineklerden koruyan yuvarlak traşlı cam mahfaza çatır çatır çatladı, parçalar yer yer yeni parçalara bölünerek kahverengi - kırmızı zemin üzerine döküldü; çünkü halı, saatin durduğu yere kadar uzanamıyordu. Ama saatin içine bir şey olmamıştı; rakkas, hani bir rakkas hakkında böyle bir şey söylenebilirse, istifini bozmadan yoluna devam etti, göstergeler de ondan geri kalmadı. Normal olarak en ufak bir darbeye, örneğin sokaktan yuvarlanarak geçen bir bira arabasının sarsıntısına tepki gösteren duyarlı, nerdeyse isterik saatin

zil mekanizmasını bile etkilememişti altığım çığlık; yalnız cam mahfaza çatlamış, ama adamakıllı çatlamıştı.

"Eyvah, saat gitti!" diye bağırarak trampeti bıraktı, Matzerath. Şöyle bir göz atınca gördüm ki, çığlığım saatin kendisine bir zarar vermemişti, gitti denilen yalnız cam mahfazaydı. Ne var ki Matzerath için, ayrıca annem ve o pazar ikindisi bize misafir gelen amcam Jan Bronski için cam mahfazadan daha fazla bir şeyler elden gitmişe benziyordu. Bet benizleri atmış, yuvalarında sağa sola oynayan çaresiz gözlerle birbirlerine bakıyor, ellerini sobaya uzatıyor, piyano ve büfeye tutunuyor, ama yerlerinden kıpırdamayı göze alamıyorlardı. Jan Bronski, gözlerini yalvaran bir edayla döndürüp kurumuş dudaklarını oynatıyordu. Bugün bile öyle sanıyorum ki amcam aşağı yukarı: "Oh, Rabbimin Kuzusu, dünya günahlarını çekip aldın üzerine -Mişere nobis" gibi şefaat ve merhamet dilenen bir duanın sözlerini mırıldanmaya başlamıştı harıl harıl. Söz konusu duayı üç kez yineledikten sonra şunları ekledi: "Oh, Rabbim, evimden içeri ayak atacağın kadar sana lâyık değilim, ama ne olur bir tek söz söyle..."

Tanrı tabii hiçbir şey söylemiyordu. Hem saatin kendisi değil, yalnız cam mahlazası kırılmıştı. Ama büyüklerin saatlerine karşı duyguları son derece tuhaf ve çocuksu oluyor; öyle çocuksu ki bu anlamda bir çocuk olmadım ben hiç. Beri yandan saat denen şey, belki de en muazzam eseri büyüklerin. Gel gör ki, büyükler yaratıcı olabildikleri, çabalarıyla, hırslarıyla ve biraz da şansları yaver gidip gerçekten yaratıcı oldukları ölçüde, hemen yarattıkları nesnenin, o çığır açan buluşlarının yaratıkları olup çıkıyorlar.

Oysa saat denilen şey, öteden beri büyükler olmadan bir hiçtir sadece. Büyükler onu kurar, ileri ya da geri alır, tutup saatçiye götürür, elden geçirtir, temizletir, gerekirse tamir ettirir. Guguk kuşunun pek erkenden yorgun düşmüş ölüşlerinde, tepetaklak olmuş tuzluklarda, sabah vakti örgü örmelerde, sol taraftan insanın yoluna çıkan kara kedilerde, çivinin sıva içinde gevşemesiyle duvardan düşen amcamın yağlı boya resminde ve aynalarda olduğu gibi, büyükler bir saatin gerisinde ve içinde de aslında bir saatte bulunandan çok fazla şey görüyorlar.

Romantik yaradılışlı biri olmasına karşın durumu herkesten daha serinkanlı görüş o delişmenliğiyle her işareti hayra yormasını bilen annem, hemen kurtarıcı sözleri söyledi, "Kırılan şeyde uğur vardır," diye sesini yükseltti parmaklarını çıtlatarak, sonra faraşla süpürgeyi getirdi, cam kırıklarını ya da uğur dediği şeyi süpürüp bir araya topladı.

Annemin sözlerine bakacak olursam, elimden trampetimi almaya kalkışanların evlerinin pencere camlarını, dolu bira bardaklarını, boş bira şişelerini, çevrelerine bahar kokuları salan lavanta şişeciklerini, süs meyveleriyle donatılmış kristal çanakları, sözün kısası cam fabrikalarında cam üfleyicilerin soluğuyla camdan üretilen, kimi sadece hammaddesi camın bedeli karşılığında, kimi de sanal eseri olarak piyasaya sürülen camdan yapılmış ne varsa, hepsini attığım çığlıklar, söylediğim şarkı türkülerle kırıp dökerek, anneme, babama, hısım akrabalarıma, tanıdığım tanımadığım kimselere bol bol uğurlar getirmişim sonradan.

Öyle fazla da hasara yol açmamak için -çünkü zarif ve gevrek cam eşyaları seviyordum- o olmadan küçük yatağıma yatmak islemediğim teneke trampetimi elimden almaya kalktılar mı, oturma odamızdaki çevreye dört koldan aydınlık salan dört ampullü avizenin ampullerinden birini veya birkaçını haklayıveriyordum hemen. Böylece dördüncü yaş günümde, 1928 Eylül ayının başında bir akşam, yelkenli bir gemi ve bir itfaiye arabası gibi bana olmadık şeyler armağan eden, ama bir teneke trampeti benden esirgeyen yaş günü kalabalığını, anne ve babamı, Bronski'leri, büyükannem Koljaiczek'i, Scheffler'leri ve Grell'leri, kısaca benim kurşun askerlerle vakit geçirmemi arzulayan, o deli saçması itfaiyeciliğe, oynanmaya değer bir oyun diye bakmamı isteyen, benim kırık dökük, ama vefakâr trampetimi bana çok gören, benden teneke trampetimi alıp yerine o pek çirkin yelkenlerle donatılmış küçük ve komik tekneyi elime tutuşturmaya çalışan bu kişileri, gözleri beni ve dileklerimi görmezden gelen bütün bu insanları, odayı dört dönen ve avizedeki dört ampulün de canına okuyan çığlığımla dünya yaratılmazdan önceki zifiri karanlığa gömdüm.

Büyükler hep böyledir zaten: İlk korkulu bağrışmalardan, ışığa tekrar kavuşmayı âdeta cam yürekten dilemelerden sonra karanlığa alışıvermişlerdi. Küçük Stephan Bronski'den başka, karanlıktan kendine pay çıkaramayan yalnızca anneannem Koljaiczek olmuştu; anneannem eteğine yapışmış sızlanan Stephan'la dükkâna inip, elinde yanan mumlarla dönerek odayı aydınlatınca, hayli içkili yaş günü topluluğunu tuhaf bir eşleşme halinde buldu.

Bluzu bir kenara kaymış annem, bekleneceği üzere, Jan Bronski'nin kucağına tünemişti. Kısa bacaklı Pastacı Alexander Schelfler'in âdeta Bayan Grell'in içerisinde kaybolduğunu görmek, hoş bir manzara değildi doğrusu. Matzerath ise, Gretchen Schefller'in altın kazma dişlerini yalıyordu habire.

Yalnızca Hedwig Bronski ellerini kucağında tutuyor, hiç içki içmemişken tatlı ve yumuşak bir sesle, bir hüznü peşi sıra sürükleyerek ve kendisini de katılmaya çağırarak şarkı söyleyen Manav Greff'e yakın, ama yine de ondan biraz uzak, mum ışığında dindar, ineksi gözlerle oturup duruyordu. İki sesli bir izci sarkısıydı söyledikleri: Riesengebirge'de[11] kol gezen Rubezaht[12] adında bir periyi anlatmaktaydı.

Beni unutmuşlardı. Masanın altında Oskar kırık dökük trampetiyle oturuyor, belli bir tutumlulukla tenekeden yarı buçuk havalar çıkarmaya çalışıyordu; ama aralıksız sürüp giden trampet gürültüsü, birbirleriyle yer değiştirip, kendilerinden geçerek salonda uzanmış yatan ya da oturanların hoşuna gitmişti anlaşılan; çünkü trampet sesi, kendilerini alabildiğine zorlamalarına ve pek yoğun bir çaba göstermelerine karşın bir türlü önüne geçemedikleri şapurtuların ve emip somurma seslerinin bir vernik gibi üzerini örtüyordu.

Anneannem odaya girdiğinde de çıkmadım masanın altından, elindeki mumlarla gazaba gelmiş bir baş meleğe benzeyen anneannem, mumların ışığında Sodom'u gördü; Gomorra'yla karşı karşıya bulunduğunu anladı hemen; elinde titreyen mumlar, bayrağı açtı, olup bitenleri tümüyle rezalet diye niteledi; mumları kahve fincanlarının tabakları üzerine yerleştirip büfeden skal kâğıtlarını alarak masanın üzerine fırlattı; hâlâ sızlanıp duran Stephan'ı avutup, yaş günü eğlencesinin ikinci bölümünün başladığını açıklayarak, Riesengebirge'de kol gezen Rubezahl romantizmine son verdi. Bunun üzerine Matzerath, avizedeki duylara çarçabuk ampuller taktı, sandalyeler masaya yaklaştırıldı, bira şişeleri pat küt açıldı, derken başımın üzerinde sayısı bir leniğin onda birine bir skal oyunu başladı. Annem daha başta sayısı çeyrek fenik olsun diye bir öneride bulunduysa da, ama amcam Jan, göze alamadı bu kadarını; boş turlar ve arada bir dörtlü grand'Iar, onaya sürülen parayı hatırı sayılır ölçüde yükseltmese, leniğin onda biri gibi bir pintilikle sürüp gidecekti oyun.

Masanın altında, dört bir taraftan sarkan masa örtüsünün siperinde keyfime diyecek yoktu doğrusu. Üstümde iskambil kâğıtlarıyla masaya inen yumruklara trampetimi hafiften tıngırdatarak karşılık veriyor, kendimi oyunun akışına uyduruyordum. Oyun başlayalı ancak bir saat geçmişti ki kendi kendime şu haberi ilettim: Jan Bronski kaybediyordu. İyi kâğıtlar geliyor, yine de kaybediyordu. Bunun da şaşılacak bir yanı yoktu, oyunu dikkatle izlemiyordu çünkü. Aklı, elindeki ikisiz karodan bambaşka

yerdeydi. Oyunun hemen başında, bir yandan halasıyla konuşmasını sürdürürken, öte yandan, deminki ufak çaptaki cümbüşü bayağılaştırarak siyah iskarpinini sol ayağından sıyırmış, başımın yanından uzattığı gri çoraplı ayağıyla karşısında oturan annemin dizini arayıp bulmuştu. Dizine dokunulduğunu hisseder hissetmez, daha çok masaya yaklaşmıştı annem; o anda Matzerath'ın artırmasına karşılık otuz üçte pas diyen Jan, annemin eteğini havalandırmış, önce ayağının ucunu, sonra o gün giyildiği kuşkusuz temiz denebilecek çoraplı ayağını annemin bacakları arasında gezdirmeye başlamıştı. Aşağılarda gittikçe daha çok çaba gösteren Jan'ın yukarıda, Oskar'ın bile bir uyurgezer şaşmazlığıyla kazanacağı oyunları kaybetmesine karşılık, masanın altındaki yün çoraplı rahatsızlığa aldırmayan annemin gergin masa örtüsü üzerindeki en atak oyunları, bu arada dörtsüz bir ispatiyi, bir yandan pek nükteli konuşmalarda bulunup kazanmasına bravoydu doğrusu!

Daha sonra yorgun Stephan'cık da emekleyerek masanın altına geldi ve çok geçmeden uyuyup kaldı burada; babasının pantolonlu bacağının annemin entarisi altında ne aradığına bir türlü akıl erdirememişti.

Açık ve bulutlu arasında değişen bir hava. İkindi üzeri hafif bir sağanak. Ertesi günü Jan Bronski gelerek yelkenli gemiyi, bir gün önce bana verdiği yaş günü armağanını geri aldı; Zeughaus Pasajı'ndaki Sigusmund Parkus'un dükkânına götürüp bu hiçbir şeye benzemeyen oyuncağı bir teneke trampetle değiştirdi. Yağmurda hafif ıslanmış olarak ikindi sonu, benim artık avcumun içi gibi bildiğim beyaz - kırmızı alevlerle donatılmış trampetle bize uğradı. Yeni trampeti bana uzatıp beyaz - kırmızı verniğinin kırıntılarından başka bir şeyi kalmamış o canım eski trampetimin enkazına sarılmak istedi. Amcam yorgun eski trampete, ben yenisine yapışırken Jan'ın, annemin ve Matzerath'ın gözleri Oskar'ın üzerine dikilmişti; öyle ki az kalsın gülmeden yapamıyordum; ne yani, benim ille de eskiye yapışıp kalacağımı, yüreğimde birtakım ilkeler besleyip barındırdığımı mı sanıyordu bunlar?

Oradakilerin beklediği çığlığımı atmadan, camların canına okuyan o şarkı türkülerimi çağırmadan, eski hurda trampeti uzattım ve iki elimle yenisine sarıldım hemen. Adamakıllı kendimi vererek iki saat talim ettikten sonra yeni trampete de alıştım.

Ancak çevremdeki büyüklerin hepsi Jan Bronski gibi anlayışlı değildi. 1929 yılında beşinci yaş günümden az sonra - New York borsasının gümbür

gümbür yıkılışından söz ediliyordu ikide bir ve ben de acaba o uzak Buffalo kentinde kereste ticaretiyle uğraşan büyükbabamın bir kaybı olur mu bu işte diye düşünüp duruyordum- annem artık öyle görmezden gelinemeyecek bir durum alan serpilip gelişemeyişim dolayısıyla endişeye kapıldı, beni elimden tutarak her çarşamba Braunshof Caddesi'ndeki Dr. Hollatz'ın muayenehanesine götürmeye koyuldu. Aşırı derecede sıkıcı ve uzadıkça uzayan bu muayenelere ses çıkarmadan katlandım, çünkü Dr. Hollatz'a yardım eden lnge Hemşire'nin beyaz ve göz okşayıcı giysisi daha o zamanlar hoşuma gitmiş, bana savaş yıllarında çekilmiş fotoğraflardaki annemin hemşirelik günlerini anımsatmıştı; Inge Hemşire'nin giysisindeki o ikide bir değişen katlar ve kıvrımlarda enikonu oyalanarak, doktorun boru gibi kalın sesli ve bazen bir amca gibi tatsız lâf kalabalığını işitmezden gelebiliyordum. Gözlük camlarıyla muayenehanedeki demirbaş eşyaları yansıtarak -krom, nikel ve lake bir sürü eşya vardı muayenehanede; ayrıca içersinde yılanlar, moloklar, kara kurbağalar, domuz, insan ve maymun embriyonları bulunan, üzerleri güzel güzel etiketlerle donatılmış kavanozların dizildiği raflar ve vitrinler görülüyordu- ispirtoya yatırılmış nesneleri gözlük camlarıyla zaptederek, Dr. Hollatz, muayenelerden sonra kaygılı bir edayla hastalık serüvenimin sayfalarını karıştırıp başını sallıyor, sık sık anneme kiler merdiveninden aşağı yuvarlanışımın öyküsünü anlattırıp dinliyor, annemin kiler kapağını açık bırakan Matzerath'a ver yansın edip, Matzerath'ı her zaman için bu işte suçlu olarak göreceğini açıklaması üzerine onu yatıştırmaya çalışıyordu.

Dr. Hollatz, aylar sonra yine bir çarşamba günü kendisini ziyaret ettiğimizde, o vakte kadar uyguladığı tedavi yönteminin başarısını kendi kendine, belki bu arada Inge Hemşire'ye kanıtlamak için elimden trampetimi çekip almaya kalkınca, o yılan ve kara kurbağa koleksiyonunun büyük bir bölümünü ve çeşitli yaratıkları içeren embriyon koleksiyonlarının tümünü darmadağın ettim.

İçi dolu, ama ağızları açık bira kadehleriyle annemin o zarif parfüm şişecikleri sayılmazsa, ilk defadır ki Oskar, ağızları bin bir özenle kapatılmış bir yığın dolu kavanozu haklamaya kalkmıştı. Elde edilen başarı eşsizdi ve bütün muayenehanedekiler, hatta benim cam eşyaya karşı ilişkimi bilen annem için yaman ve şaşırtıcı bir şey olmuştu. Fazla değilse bile, daha sesimi biraz yükseltir yükseltmez, Dr. Hollatz'ın bütün o iğrenç ve acayip nesneleri sakladığı vitirini enine boyuna kestim, sonra da vitrin camından âdeta kare biçiminde bir parçayı öne doğru devirip linolyum kaplı zemin

üzerine düşürdüm; kare biçimini koruyamayan cam, binlerce küçük parçaya ayrıldı; attığım çığlığa biraz profil bağışlayıp âdeta bonkörce bir kesinlik kazandırdı ve zengin bir biçimde donatılmış bu sesle deney tüplerini bir bir ziyaret etti.

Tüpler, şangır şungur kırılıp dökülüyordu. Şişelerdeki biraz koyulaşmış yeşilimsi alkol, içindeki biraz kasvetli bir görünüm arzeden ilâçlı nesneleri de birlikte sürükleyerek muayenehanenin kırmızı linolyum döşemesine akıyor, odayı deyim yerindeyse elle tutulur diri bir kokuyla öylesine dolduruyordu ki, sonunda annemin midesi bulandı ve Inge Hemşire, Braunshof Caddesi'ne bakan pencereleri açmak zorunda kaldı. Ama koleksiyonlarının kaybını kendisi için bir başarıya dönüştürmenin üstesinden geldi Dr. Hollatz: Söz konusu suikastten ancak birkaç hafta geçmişti ki, benimle, yani attığı çığlıklar cam eşyaları tuz buz eden Oskar'la ilgili olarak kaleme aldığı bir yazıyı "Doktor ve Dünya" adındaki bir tıp dergisinde yayınlattı. Söylendiğine göre, Dr. Hollatz'ın yirmi sayfayı aşkın bu yazıda savunduğu tez, içerde ve dışarda büyük yankı uyandırmış, yetkili ağızlar yazının lehinde ve aleyhinde laflar etmişlerdi. Dergiden pek çok nüsha da kendisine gönderilen annem, bu yazı dolayısıyla beni tasalandıran bir gurura kaptırmıştı kendini; Greff'lere, Schefller'lere, Jan'a ve yemeklerden sonra sık sık kocası Matzerath'a yazıdan parçalar okumadan duramıyordu. Hatta bakkal dükkanının müşterileri bile annemin bu yazıdan kimi bölümleri kendilerine okumasına ister istemez katlanıyor ve tıp terimlerini yanlış olmakla beraber zengin hayal gücü sayesinde hakkını vererek vurgulayan anneme hayranlık duyuyorlardı. Adımın ilk kez bir gazeteye geçmesi benim için şuncacık bir anlam taşımamış, benim daha o zamanlar enikonu uyanık kuşkum, Dr. Hollatz'ın eserciğini, daha bir dikkatle bakınca kendini açığa vuran gerçek niteliğiyle görmemi, yani bir öğretim üyeliği için yatırım yapan bir doktorun sayfalar dolusu, beceriksiz denemeyecek, ama asıl konuyla ilgisiz boş lakırdısı olarak değerlendirmemi sağlamıştı.

Sesinin artık içinde diş fırçası bulunan bir bardağı bile yerinden kımıldalamadığı, bir zamanki Dr. Hollatz'a anımsatan doktorların boyuna yanına girip çıktıkları, üzerinde Rorschah denemesi diye nitelenen denemeler yapılıp, çağrışım yöntemine ve daha başka testlere başvurularak, kliniğe kapatılmasını gerektiren hastalığına çil çil bir isim bulunmaya çalışıldığı bugün, yatmakta olduğu akıl ve ruh hastalıkları kliniğinde Oskar, sesinin o ilk arkaik dönemini fazla düşünüyor hep. O ilk dönemde ancak

darda kaldıkça, ama o zaman da adamakıllı, kuvarz kumundan mamul nesneleri şarkı ve türküleriyle tuz buz etmişse, daha sonraları, sanalının yükseliş ve çöküş dönemlerinde dıştan bir zorlama olmaksızın bu yeteneğinden yararlanmıştı. Sırf oyun içgüdüsünden, bir son dönem mannizminin etkisi altında kalıp, kendini sanat sanal içindir ilkesine vererek, şarkılar ve türkülerle camın bünyesine nüfuz etmeye çalışmış ve bu arada yaşı ilerleyip durmuştu.

GÜNLÜK PROGRAM

Klepp, zaman zaman günün saatlerini nasıl geçireceğimizi gösteren programlar yaparak öldürüyor vakti. Bu arada midesine boyuna kan sucuğuyla hafif ısıtılmış mercimek çorbası indiriyor, hayalperestlerin çok tıkman kimseler olduğunu hiç tereddütsüz ileri süren benim tezi doğruluyor böylece. Klepp'in, çeşitli sütunları doldurup programı hazırlarken gayreti eksik etmemesine gelince: Bu da ancak gerçek haylazların işten tasarruf sağlayan buluşlar ortaya koyabileceğine ilişkin benim bir diğer tezimi haklı çıkarıyor.

Bu yıl da Klepp, gününü saatler halinde planlamak için iki haftayı aşkın bir çaba gösterdi. Dün beni ziyarete geldiğinde uzunca bir süre saklayıp nihayet dokuz kat yapılmış kâğıdı cüzdanından çıkardı; gözleri parlayarak, daha şimdiden kendisinden memnun bir tavırla bana uzattı; yine işten tasarruf sağlayan bir buluşun üstesinden gelmişti.

Kâğıda çarçabuk bir göz gezdirdim; pek de yeni bir şey içerdiği yoktu: Saat onda kahvaltı, ardından kahve, mümkünse yatağa gelecek, sonra yatak içinde oturularak bir saat flüt çalınacak, sonra kalkılıp bir saat odada, yarım saat de avluda dolaşılıp gayda talim edilecek, günde iki saat ya bira içilip kan sucuğu yenecek, ya sinemada ya bira içilmeden film seyredilecek ve bu iş, bir gün biri, bir gün öbürü olmak üzere sıraya konacak, ama sinemadan ya bira içilmeden önce ya da bira içilirken yasaklanmış KPD[13] için çaktırmadan propaganda yapılacak mutlaka, ancak propaganda yarım saat sürdürülüp aşırılığa vardırılmayacak, haftanın üç akşamı "Einhorn" lokalinde dans müziğiyle geçirilecekti; cumartesi gününün ikindi birası KPD propagandasıyla beraber akşama alınıyordu, çünkü cumartesi ikindileri Yeşil Sokak'taki bir saunada masajlı banyoya ayrılmıştı; banyonun ardından "U 9" a yollanılacak, üç çeyrek kızlarla koruyucu sağlık egzersizleri yapılacak, saunadan çıkılıp aynı kızla ve kızın kız arkadaşıyla Cafe Schwab'da kahve içilip pasla yenilecek, dükkânlar kapanmadan az

önce bir berbere gidilip sakal traşı olunacak, gerekirse saç da kestirilerek folomaton'da şipşak bir resim çektirilecek, sonra yine bira içilip kan sucuğu yenilecek, KPD'nin propagandası yapılacak ve keyif çatılacaktı.

Klepp'in özene bezene çiziktirdiği bu sanki ısmarlama programdan övgümü esirgemedim, bir kopyasını da çıkarıp bana vermesini rica eltim kendisinden, arada kalan bazı ölü noktaları nasıl dolduracağını bilmek istedim. Bir an düşünüp: "Uyuyarak, olmazsa KPD'yi düşünerek," diye cevapladı Klepp.

Acaba Oskar'ın kendi günlük programıyla ne zaman tanıştığını Klepp'e anlatımı mı?

Kauer Teyze'nin çocuk yuvası ile tatlı tatlı başlamıştı. Hedwig Bronski her sabah beni evden alıyor, oğlu Slephan'la beraber Posadowski Yolu üzerinde bulunan Kauer Teyze'ye götürüyordu. Burada altı ilâ on kadar yumurcak - hep de rahatsızlanıp gelmeyen birkaç kişi çıkıyordu - bıkıp usanana kadar oyun oynamak zorunda bırakılıyorduk. Bereket versin trampetime bir oyuncak gözüyle bakılıyordu da tahta küplerle oynamak zorunda bırakılmıyordum; salıncak atlar ise, ancak trampet çalan kâğıt miğferli bir süvari gerektikçe sürülüyordu altıma. Trampetim için Kauer Teyze'nin bin bir düğmeyle düğmelenmiş siyah ipekten giysisini konu alıyordum. Rahatça diyebilirim ki, yüzü kırışıklardan geçilmeyen sıska Frolayn Kauer'i, trampetimi tıngırdatıp kostümünün düğmelerini çözerek ve ilikleyerek birkaç kez soyup giydiriyordum her gün; hani aslında vücuduyla ilgilendiğim yoktu.

Öğle sonraları Ersberg'e tırmanıp Gutenberg Anıtı önünden geçerek kestane ağaçlı yollardan Jäschkentaler Ormanı'na yaptığımız geziler o kadar tatlı sıkıcı ve hafif çocuksu şeylerdi ki, bugün bile Kauer Teyze'nin o kâğıtsı el hareketlerini izleyerek söz konusu gezileri resimli kitaplarda yapmayı arzuladığım oluyor.

İster sekiz, ister on iki yumurcak olalım, ister istemez arabaya koşuluyorduk. Koşum bir araba okunu andıran açık mavi örme bir sicim oluyor, bu sicimden okun sağında ve solunda hepsi on iki çocuk için altışar yün gem bulunuyordu. On santimetre aralarla çıngıraklar asılmıştı sicime. Dizgini elinde tutan Kauer Teyze'nin önü sıra çıngırakları çın çın öltürüp boşboğazlık ederek kentin dış mahallelerinin güzsü sokaklarında yol alıyor, ben de bu arada trampetimi koyu kıvamlı tıngırdatıyordum. Bazen Kauer Teyze, "Ey Hazreti İsa, senin için yaşar, senin için ölürüm" ilahisini ya da

"Ey deniz yıldızı, selam sana"yı söylemeye başlıyor, "Oy Meryem Ana, koş imdadımıza" ve "Tanrının Anası azii-iiiiz, aziiz" sözlerini aydınlık ekim havasına buyur ettiğimizi işiten yolcuların içleri kalkıyordu. Biz, caddeden geçerken ister istemez durdurulması gerekiyordu trafiğin; "Deniz Yıldızı"nı karşı kaldırıma doğru söyleyerek yürüyor, bu arada tramvay, otomobil ve at arabası gibi taşıtlar yolda birikiyordu. Yolun öbür yakasına vardık mı, Kauer Teyze bizi karşıya geçiren trafik polisine ipeksi çıtırdayan eliyle teşekkür ediyor, "Rabbimiz İsa bu iyiliğinizi karşılıksız bırakmayacak," diye vaatte bulunup, ipekten giysisini hışırdatarak uzaklaşıyordu.

Oskar'ın ilkbahar gelip altıncı yaş günü kullandıktan sonra, Stephan yüzünden ve onunla beraber, giysisinin düğmeleri çözülüp iliklenebilir Kauer Teyze'den ayrılmak zorunda kalışına üzüldüm doğrusu. Politika burada da işe burnunu sokmuş, her yerde olduğu gibi burada da kimi zorba davranışlara yol açmıştı: Bir gün Erbsberg'e gelmiştik yine, Kauer Teyze yün koşumumuzu çıkarmıştı; körpe fidanlar ışıl ışıl parlıyor, dallarda kımıl kımıl bir yaşam göze çarpıyordu. Kauer Teyze, üzerini arsız yosunların örttüğü bir ve iki saatlik yürüyüş yollarını gösteren bir işaret taşına oturdu. Baharın gönlünde bir hoş duygular uyandırdığı bir genç kız gibi tratatalı bir hava mırıldanıyor, ancak bir keklikte görülebilecek çevik devinimlerle başını sağa sola oynatarak bizler için yeni bir koşum örüyordu. Hani örülüp bilince öyle de acı kırmızı olacaktı ki! Ama ne çare bu koşumu başıma geçirmem kısmet değilmiş; çünkü bir ara, korulukta bir bağırtıdır koptu. Kauer Teyze hemen havalandı, ördüğü koşumu ve kırmızı yün iplikleri ardı sıra sürükleyerek sesin geldiği yöne tin tin seğirtti ve koruluktan içeri daldı. Ben de Froylayn Kauer'le kırmızı yün ipliğinin peşine takıldım ve az sonra daha çok kırmızıyla karşılaştım: Stephan'ın burnundan kan boşanıyor, saçları bukle bukle ve şakaklarında mor damlacıklar görülen Lothar adında bir çocuk, çelimsiz ve gözü yaşlı Stephan'ın göğsüne oturmuş, sanki burnunu içeriye göçertmek ister gibi ha babam veriştiriyordu.

Her vuruşta da "Polak!"[14] diye haykırıyordu tiz bir sesle. "Polak!" Kauer Teyze beş dakika sonra yine açık mavi koşumlarımızı başlarımıza geçirmişti -yalnız ben dışarda kalmış, kırmızı iplikleri sarıp topluyordum-; hepimizi karşısına alıp âyinlerde kurban edilme ve değişim bölümleri arasında okunan bir duayı söylemeye başladı: "Utanıp sıkılarak, içimiz nedamet ve hicranla dolu..."

Sonra Erbsberg'ten aşağı inmeye başladık. Gutenberg Anıtı önünde durduk. Burada ağlayıp sızlayan ve mendili burnuna bastıran Stephan'ı uzun parmağıyla gösterip yumuşak bir dille şöyle dedi Kauer Teyze: "Ne yapsın, o da küçük bir Polonyalı işte, elinden ne gelir!"

Kauer Teyze'nin tavsiyesine uyularak Stephan bir daha çocuk yuvasına yollanmadı. Oskar, Polonyalı değildi, Stephan'a da öyle pek değer verdiği yoktu, ama yine de kendisini yalnız bırakmak istemedi. Derken Paskalya ve Paskalyayla beraber okula başlama zamanı çıkagelince bir deneyecek oldular. Gözünde bağa çerçeveli bir gözlük, hiçbir sakınca doğurmayacağı sonucuna vardı Dr. Hollatz ve sesini yükselterek açıkladı: "Küçük Oskar için hiçbir sakıncası yok bunun."

Stephan'ı da Paskalya'nın ardından bir Polonya okuluna yollamak isteyen Jan Bronski, bu fikrinden bir türlü caydırılamadı; anneme ve Matzerath'a ikide bir tekrarlayıp durdu: Kendisi Polonya hizmetinde çalışan bir memurdu, postanede doğru dürüst çalışan bir memura da Polonya Devleti tatlı para veriyordu; nihayet kendisi de bir Polonyalıydı ve başvurulan kabul edilir edilmez eşi Hedwig de Polonya uyruğuna geçecekti; hem Stephan gibi uyanık ve ortanın üstünde yetenekli bir çocuk, Almanca'yı babasının evinde de öğrenebilirdi; küçük Oskar'a gelince -ne zaman Oskar'ın adını ağzına alsa hafifçe göğüs geçirmeden duramıyordu Jan- Oskar da Stephan gibi altı yaşındaydı; gerçi doğru dürüst konuşamıyordu henüz, zaten yaşına göre hayli geri kalmış sayılırdı; boyu boyuna gelince, her şeye rağmen bir denemeliydi, okul yükümlülüğü okul yükümlülüğüydü, yeter ki okul idaresinin bir itirazı olınasındı.

Gelgeldim okul idaresi, Oskar'ı okula kabule yanaşmayarak, doktordan bir rapor isledi. Dr. Hollatz "Cüssesi üç yaşındaki bir çocuğunkinden farksız olup, henüz konuşmasını pek becerememekle beraber, zekâsı beş, altı yaşındaki bir çocuğunkinden hiç de geri kalmaz sağlam bir oğlan," diye rapor verdi benim için. Ayrıca benim tiroid bezimden söz açtı.

Ancak evde, hem de okula başladığım ilk gün, sesimdeki elmaslara etki güçlerini açığa vurdurtmak zorunda kaldım; çünkü Matzerath, pek akıllıca davranmayarak benden, Fröbel Çayırı karşısındaki Peslalozzi Okulu'ndan eve trampetsiz dönmemi ve okula giderken de trampetimi yanıma almamamı işlemişti.

Ama sonunda Matzerath zora başvurarak, kendisinden olmayıp yeteri kadar sağlam sinirlerle donatılmadığı için bir işine yaramayacak trampetimi

elimden almaya kalkar kalkmaz, hakiki olduğu söylenen bir vazoyu attığım bir çığlıkla ikiye böldüm. Hakiki vazo, hakiki parçalar halinde halı üzerine serilip kalınca, vazo üzerine titreyen Matzerath bana eliyle vuracak oldu; ama birden annem sıçrayıp kalktı ayağa; o sırada Stephan'ı elinden tutarak, okula yeni başlayan çocuklara armağan edilen içi şekerleme dolu külahla şöyle ayak üslü ve sanki tesadüfen bize uğramış Jan araya girdi.

"Rica ederim, Alfred!" dedi Jan, sakin ve yapmacık sesiyle Matzerath da Jan'ın mavi ve annemin gri bakışları karşısında elini indirip pantolonunun cebine soktu.

Pestalozzi İlkokulu sgraffilos ve fresklerle modern larzda bezenmiş, kiremit kırmızısı, üç katlı, uzunlamasına düz çatılı yeni bir binaydı ve o vakitler henüz pek faal Sosyal Demokratların hayli sıkıştırması sonucu, çocuğu bol banliyö semtinin Şehir Meclisince yaptırılmıştı. Binanın kendisi fena değildi, ama kokusu ve sgraffitoslarla[15] freskler üzerinde spor yapan Jugendstil[16] üslûbundaki oğlanları hoşuma gitmedi.

Doğal denemeyecek kadar bodur, ama yine de yeşermekten geri kalmayan ağaççıklar, okulun ana kapısının önündeki çakıllar içinde, yamuk asaları andıran demirden destek çubukları arasında büyüyor, gürültücü ya da alabildiğine sessiz uslu çocukları peşlerinden sürükleyen anneler, ellerinde alacalı bulacalı sivri külahlarla dört bir yandan buraya seğirtiyordu. Oskar hiç daha bu kadar çok anneyi belli bir yönde ilerlemeye çalışırken görmemişti. Dünyaya getirdikleri ilk ya da ikinci yavrularının satılığa çıkarılacağı bir panayıra doğru yola düşmüşlerdi sanki.

Daha ön avluda, mahremiyetle yeryüzündeki her türlü parfümü geride bırakan o şimdiye kadar sık sık anlatılagelmiş okul kokusu duyulmaya başladı. Avlunun çini döşeli zeminine gelişigüzel yerleştirilmiş dört beş mermer havuz bulunuyor, birçok musluktan aynı zamanda sular fışkırıyordu. Kimisi benim yaşımdaki çocukların çevresini sardığı bu havuzlar, bazen vücudunu yana yatırarak yavrularının benzer bir susuzlukla üzerine üşüşmesine göz yuman Dayım Vinzent'in Bissau'daki dişi domuzunu anımsattı bana.

Çocuklar havuzlara eğiliyor, dimdik yükselip boyuna geri devrilen su kulecikleri üzerine abanıyor, saçlarını öne sarkıtıyor, ağızlarını açıp fıskiyelerden çıkan suyun içeri girmesine çalışıyorlardı. Oyun mu oynuyor, yoksa su mu içiyorlardı, orasını bilmiyorum artık. Bazen iki çocuk ağızlarında tuttukları, içine tükürük ve ekmek kırıntıları karıştığına kuşku

bulunmayan ılımış suyu arsızca bağırıp çağırarak birbirlerinin yüzüne püskürtmek için aynı anda havuzdan doğruluyordu. Avluya girişte düşüncesizce davranıp hemen sol bitişikteki açık jimnastik salonundan içeri bir göz atmış, uzun eşeği, tırmanma direklerini, tırmanma halatını, o korkunç ve her vakit devcileyin bir sıçramayı gerektiren barfiks aletini görerek önüne geçilmeyecek gerçek bir susuzluk hissetmiştim; tıpkı öbür çocuklar gibi ben de ağzıma bir yudum su koysam memnun olacaktım. Ama beni elimden tutan annemden de Oskar'ı, bu parmak çocuğu kaldırıp böyle bir havuz üzerine tutmasını işteyemez, trampetimi ayağımın altına koysam da yine fıskiyeye ulaşamazdım. Ancak biraz sıçrayıp şöyle bir göz attım havuzun içine; suyun akıp gideceği deliğin nasıl yağlı ekmek artıklarıyla tıkandığını, yani havuzun haznesinde nasıl pis bir salçanın biriktiğini görünce, hayalde olmakla beraber sanki gerçekten bir çöldekinden farksız şaşkın gezindim, derken içimdeki susuzluk kayboldu.

Annem beni alıp kocaman, sanki devler için yapılmış merdivenlerden çıkardı; biz yürüdükçe çın çın öten bir koridordan geçirdi, kapısının üzerindeki tabelâda 1 A yazılı bir odaya soktu. Ben yaştaki oğlanlarla doluydu içerisi; pencere karşısına gelen duvar dibine sıkışmış anneler, kavuşturdukları kollarında okula başladıkları gün çocuklara verilen o geleneksel, alacalı bulacalı, üstleri saman kağıdıyla örtülü, boyu benim boyumu aşan şekerleme dolu sivri külahları tutuyorlardı. Annem de böyle bir kâğıt külah almıştı yanına.

Ben içeri girince, sınıftaki bütün oğlanlarla anneleri güldü. Trampetime vurmaya kalkan bir çocuğun ayağına, konsere başlayıp da camların canına okumak zorunda kalmamak için birkaç tekme salladım. Çocuk yere yıkıldı, saçları güzel güzel taranmış başını bir sıraya vurdu, dolayısıyla ense köküme bir lokal yapıştırdı annem. Oğlan bağırmaya başlamıştı; tabii, ben bağırmıyordum, çünkü ben ancak trampetimi elimden almaya kalktılar mı yapıyordum bunu. Öbür annelerin önünde geçen bu olaya canı sıkılan annem, beni pencerelerin önüne dizilmiş sıraların birincisinden içeri itti. Pek tabii boyum fazla alçaktı sıraya göre; ama irice ve çilli oğlanların oturduğu arka sıralar daha yüksekti.

Sesimi çıkarmayarak, uslu uslu oturdum, çünkü tasalanmam için bir neden yoktu. Hâlâ ne yapacağını şaşırmışa benzeyen annem, gidip öbür annelerin arasına sıkışmıştı. Belki de geri kalmış, gelişememiş bir çocuk olduğum için öbür annelerden utanıyordu. Bu anne hanımlar da öyle bir poz

takınmışlardı ki, pek de çabuk büyüyüp serpilmiş yumurcaklarıyla iftihar etmeleri için sanki bir neden vardı ortada.

Pencereden Fröbel Çayırı'nı göremiyordum, çünkü pencere pervazının boyu da tıpkı sıranın boyu gibi bana göre değildi. Oysa izcilerin Sebzeci Greff yönetimi altında kamp kurup askercilik oynadıklarını ve izcilere yaraşır daha başka olumlu işler yaptıklarını bildiğim bu çayıra zaman zaman bir göz almayı isterdim doğrusu. Bu göklere çıkarılan çadır yaşamına ben de katılayım diye değil; benim merak ettiğim, kısa pantolonlu Greff'in kendisiydi yalnız. Sarı soluk da olsa ince belli, mümkün mertebe iri gözlü oğlanlara karşı duyduğu sevecenlik o kadar büyüktü ki, Greff bu sevecenliğe tutup izciliğin babası Baden - Powell'in[17] üniformasını giydirmişti.

Külüstür bir mimari yüzünden nefis bir manzaradan olmuştum, ancak gökyüzünü görebiliyordum oturduğum yerden ve sonunda ister istemez bu kadarıyla yetindim. Bulutlar sürekli kuzeybatıdan güneydoğuya göç ediyor, sanki bu yönde olağanüstü bir şeyler bulunuyordu. Şimdiye kadar hiç başını alıp gitmeyi düşünmemiş trampetimi, dizlerimle sıranın gözü arasına sıkıştırmıştım. Sıranın aslında sırt için olan arkalığı, Oskar'ın kafasının arkasını koruyordu yalnız. Geride sınıf arkadaşlarım çan çan gevezelik ediyor, bas bas bağırıyor, gülüp ağlaşıyor, kudurup duruyorlardı. Kâğıt parçalarından yuvarlaklar yaparak bana alıyorlar, ama ben dönüp bakamıyordum; bilinçli bir hedefe doğru seğirten bulutların manzarası, suratlarını buruşturup kaşlarını gözlerini oynatan, iyice zıvanadan çıkmış bu barbar oğlanlar sürüsünden bana daha estetik görünüyordu. Adının Froylayn Spollenhauer olduğunu söyleyen bir bayan içeri girince sessizleşti sınıf. Benim sessizleşmemin gereği yoktu, çünkü ben önce de sessiz ve nerdeyse kendi içine kapalı oturmuş, ilerde olacakları gözlemiştim. Pek açık konuşacak olursam ilerde olacakları gözlemeyi bile gerekli bulmamıştı Oskar; öyle ya, bir eğlenceye ihtiyacı yoktu, yani bir şey gözlememiş, teneke trampetini elinin altında hissederek sırada oturmuş ve Paskalya dolayısıyla silinip temizlenmiş pencere camları arkasından ya da önünden geçen bulutlarla oyalanmıştı.

Froylayn Spollenhauer'in zerafetten yoksun bir giysi' vardı üzerinde, bu da ona kuru, erkeksi bir görünüm veriyordu. Dar ve katı, boyunda kırışıklara yol açan, gırtlak üzerinde kapanan ve benim fark eder gibi olduğuma göre silinip yıkanarak temizlenebildiği bir yakalık, daha da

pekiştiriyordu bu izlenimi. Düz, ökçeli spor ayakkabılarıyla sınıfları içeri girer girmez, çocukların sempatisini kazanmak isleyerek sordu Froylayn Spollenhauer: "Ee, sevgili yavrucuklarım, şimdi sizinle bir şarkıcık söyleyelim mi, ha?"

Cevap olarak sınıfta bir yaygaradır başladı, ama Froylayn Spollenhauer evet, diye yorumladı bu yaygarayı, çünkü yapmacık ve tiz bir sesle "Mayıs geldi" şarkısını okumaya koyuldu, oysa nisanın ortalarındaydık. Froylayn Spollenhauer, mayısın geldiğini müjdeler müjdelemez, kıyamet de koptu. Çünkü daha başla işaretini beklemeksizin şarkının güftesini doğru dürüst bilmeyen ve şarkının o sade ritmini hissedecek en ufak bir duygudan yoksun bulunan arkamdaki haydut sürüsü, duvarların sıvasını tırnaklarıyla kazıyarak karmakarışık böğürmeye başladı. Cildinin sarıya çalan rengine, alagarson kesilmiş saçlarına ve yakalığı altından çıldır çıldır bakıp duran boyunbağına karşın, Froylayn Spollenhauer'in hali dokundu bana. Besbelli okulları tatil bulutlardan kendimi kopararak toparlandım, elimi attığım gibi pantolon askılarımın altından değnekleri çıkarıp şarkının temposunu, yüksek perdeden ve etkileyici, trampetimin teneke yüzeyi üzerine vurmaya başladım. Gelgeldim arkamdaki haydut sürüsünde nerdeydi, bunu anlayacak duygu ve kulak! Yalnız Froylayn Spollenhauer, başını sallayıp cesaretlendirdi beni, duvara âdeta yapışmış oracıkla dikilen anneler grubuna gülümsedi, özellikle annemden yana göz kırptı; ben de bu göz kırpışı ilkin sakin, nihayet bütün hünerimi ortaya dökerek, hiçbir düzen gözetmeden trampetimi çalmaya devam edebileceğime, bir işaret diye yorumladım. Arkamdaki haydut sürüsü, barbarca seslerini araya karıştırmaktan hanidir vazgeçmişti. Tam trampetimin öğrelmeye, eğitmeye, okul arkadaşlarımı öğrencilerim yapmaya başladığı gibi bir hayale kendimi kaptırmıştım ki, Froylayn Spollenhauer sıramın önüne gelip dikildi; dikkatle ve diplomatça, hâttâ kendinden geçmiş gibi gülümseyerek ellerime ve trampet değneklerime baktı; derken ellerini çırparak kendisi de tempoya katıldı, şöyle bir dakika kadar sevimsiz olmayan yaşlıca bir kız gibi davrandı, öğretmenliğini unuttu, kendisi için belirlenmiş karikatür vartık kisvesinden biran sıyrılıp yine insanlaştı; ilgi dolu, çok yönlü, ahlâk kurallarıyla alıp vereceği bulunmayan bir kız olup çıktı.

Ama Froylayn Spollenhauer, trampetimin ritmine pek o kadar çabuk ve doğru dürüst uyamadığını görünce, yeniden o eski yalınkat ve sersem, üstelik karşılığında iyi bir ücret ödenmeyen rolüne döndü; bayan öğretmenlerin ara sıra yapmaları gerekliği gibi toparlandı birden: "Galiba

küçük Oskar dedikleri sensin. Senin hakkında çok şey işitmiştik zaten. Ne de güzel trampet çalıyorsun! Öyle değil mi, yavrucaklarım? Oskar'cığımız iyi bir trampetçi, öyle değil mi?" Çocuklar bağırıp çağırdı, anneler daha çok sokuldu birbirine. Froylayn Spollenhauer yine eskisi gibi kendine hâkim bir tavır takınmıştı. "Ama artık senin şu trampeti sınıfımızın dolabına koysak ha?" diye ekledi tiz bir sesle. "Herhalde yorulmuştur, uyumak ister belki. Sonra okul dağılınca alırsın."

Daha Froylayn Spollenhauer bu ikiyüzlü konuşmayı çabuk çabuk makaralardan boşaltırken, kısa ve güdük edilmiş tırnaklarını gösterdi bana: Allah için ne yorulmuş, ne de uyumak isteyen trampetimi on kez kısa ve güdük tırnakları ile kirletecek oldu. İlkin sımsıkı yapışıp trampeti bırakmadım. Kazağımın kolarını beyaz- kırmızı çerçeveye dolayıp Froylayn Spollenhauer'e baktım; o çok eskimiş ve kalıplaşmış bayan öğretmen bakışlarını üzerimden ayırmadığını görünce, gözlerimi ruhunun derinliklerine daldırıp Froylayn Spollenhauer'in içinde, bu kitabın üç ayrı bölümünde anlatmaya yetecek kadar kepaze şeyler buldum. Ama benim için trampetim söz konusuydu, dolayısıyla Spollenhauer'in iç dünyasından koparıp aldım kendimi; gözlerim onun kürek kemikleri arasında bir yol bulup ilerledi, tazeliğini iyi korumuş teninde uzun kıllarla donatılmış düğme iriliğinde bir ben keşfettim.

İçini okuduğumu mu hissetti, yoksa bir zarara yol açmadan, yalnız bir uyan olsun diye sağ gözlük camını biraz öyle kazıdım da onun için mi parmaklarının boğum yerlerini tebeşir gibi beyaz renge bürüyen zorbalığından vazgeçti, Froylayn Spollenhauer; sanırım gözlük camındaki kazıntıya katlanamamış, tüyleri diken diken olmuştu; bir üşüme ve titreme duygusuyla trampetimi koyverdi. "Sen de amma fena bir Oskar'mışsın!" diyerek gözlerini nereye kaçıracağını bilemeyen annemden yana suçlayıcı bir bakışla baktı; sıkıca tuttuğum trampetimi bana bırakıp döndü, düz ökçeli ayakkabılarıyla yürüyüp kürsüye geldi, çantasından herhalde bir şey okurken taktığı yakın gözlüğünü çıkardı; tıpkı tırnaklarla bir pencere kazınır gibi sesimin kazıdığı ilk gözlüğünü kesin bir el harekeliyle burnunun üzerine yerleştirdi, sonra şöyle bir gerinip toparlandı, çıtır çıtır sesler duyuldu bu arada, yeniden çantasına el atarken: "Evet!" dedi. "Şimdi ders programını okuyalım ha!"

Domuz derisi çantasından bir tomar kâğıt çıkardı, içlerinden birini kendisi için ayırıp kalanını annem de aralarında olmak üzere, oradaki anne

hanımlara dağıttı. Artık huysuzlanmaya başlayan altı yaş çocuklarına ders programının neleri öngördüğünü açıklamaya koyuldu: "Pazartesi: Din dersi, yazı, hesap, oyun. Salı: Hesap, güzel yazı, şarkı, tabiat bilgisi. Çarşamba: Hesap, yazı, resim, resim. Perşembe: Yurlbilgisi, hesap, yazı, din dersi. Cuma: Hesap, yazı, oyun, güzel yazı. Cumartesi: Hesap, şarkı, oyun, oyun."

Tıpkı değişmez bir alınyazısı gibi programı açıkladı, Froylayn Spollenhauer: İlkokul öğretmenleri toplantısında hazırlanan programı ilkin hiçbir harfi küçümsemeyen katı sesiyle okudu, sonra öğretmen okulunda öğrendiklerini anımsayarak hayli yumuşadı, büyük bir sevince kaptırdı kendini, eğitici bir neşe içinde coştu: "Şimdi sevgili yavrucuklarım, programı bir kez de hep beraber tekrarlayalım, olmaz mı! Haydi başlıyorum: Pazartesi?"

Haydut sürüsü pazartesi diye gürledi.

Bunun üzerine Froylayn Spollenhauer: "Din dersiydi, değil mi?" diye sordu. Vaftizli kâfirler, din dersi diye hep birden böğürdüler. Ben sesimi gözeterek din sözcüğünü trampetimin teneke yüzeyinde tıngırdatmakla yetindim.

Arkamdan Froylayn Spollenhauer'in isteğine uyarak bağırdılar: "Yazı." Trampetim iki kez cevap verdi buna. "Hesap." Yine ikili bir trampet vuruşu.

Böylece arkamdan gelen bağırmalar ve önümde Froylayn Spollenhauer'in çocuklara tekrarlayacakları sözleri söylemesi sürüp gitti. Bense bu sersemce oyunu hoş karşılayıp, heceleri ne yavaş, ne hızlı tıngırdattım trampetimin teneke yüzeyinde. Sonunda Froylayn Spollenhauer, kimden emir aldıysa artık, sıçrayıp kalktı; hırslanmıştı besbelli, ama hani arkamdaki veletlere öfkelenmiş değildi, yanaklarının âdeta bir ateş nöbeti kırmızılığına bürünmesine ben yol açmıştım; kimseye zararı dokunmayan Oskar'ın trampeti, benim gibi tempo tutmakta usta birini siğaya çekecek kadar gözüne batmıştı.

"Oskar! Şimdi bana kulak ver bakalım. Perşembe ne vardı? Yurlbilgisi değil mi?" Perşembe sözcüğünü işitmezliğe gelerek Yurtbilgisi için dört, hesap ve yazı için ikişer kez vurdum trampetime; din dersi için yakışık aldığı üzere dört değil, üç kez o biricik hidayete kavuşturucu[18] üçerli trampet darbelerine başvurdum. Ama Froylayn Spollenhauer aradaki ayrımları seçemedi. Trampet vuruşlarının hiçbirisiyle başı hoş değildi. Daha

önceki gibi yine alabildiğine güdük kafalı tırnaklarını gösterip, belki on kez trampetime el uzatacak onu kirletmeye kalktı.

Ne var ki o daha trampetime el sürmeye vakit bulamadan, camların canına okuyan çığlığımı koyverip sınıftaki kocaman üç pencerenin üst camlarını alaşağı etlim; ortadaki camlar ise ikinci bir çığlığınım kurbanı oldu ve yumuşak bahar havası sere serpe içeri dolmaya başladı. Üçüncü bir çığlık atıp alt camları da haklamam aslında gereksizdi, hatta taşkınlıktan başka bir şey olmazdı; çünkü Froylayn Spollenhauer, üst ve orta camların işe yaramaz duruma gelmesiyle hemen pençelerini çekmişti üzerimden. Kendini sanat yönü su götürür bir taşkınlığa kaptırıp son camlara da el uzatacakken, yalpalaya yalpalaya geriye çekilen Froylayn Spollenhauer'i gözden uzak tutmasa, Allah bilir daha iyi ederdi, Oskar.

O kamış değneği de, Froylayn Spollenhauer, kaşla göz arasında nerden çıkardı, hayretti doğrusu! Ama işte değnek belirmişti ansızın elinde; bahar havasıyla kucak kucağa sınıfın havasında titriyor, Froylayn Spollenhauer bu hava karışımı içinde değneği vınlatıp duruyordu; esneklikle elinde oynatıyor değneği, onu aç ve susamış gözü çatlayan ciltlerde, gözü vınn sesinde, bir kamış değneğin insan hayalinde uyandıracağı bir sürü sahneye ve iki tarafın memnun edilmesine can atar bir duruma sokuyordu. Ansızın benim sıranın üzerine şırak diye indirdi değneği; mürekkep hokkasındaki mürekkep, mor mor havaya zıpladı. Sonra, vursun diye elimi buyur etmediğimi görünce, değneği bu kez trampetime, trampetimin teneke yüzüne indirdi, Spollenhauer alçağı, teneke trampetime yapıştırdı değneği. Ne demeye vuruyordu sanki? Bir yere vurmak mı istiyordu? İyi güzel, vursundu, ama ne diye benim trampetimi seçiyordu bunun için? İlle de benim trampetimin teneke yüzüne vurması mı gerekiyordu? Trampet çalmaktan hiç, ama hiç anlamayan onun gibi biri ne diye kalkmış trampetimi kirletiyordu? Gözünde çakan şimşekler de ne oluyordu yani? Boyuna vurmak isteyen bu yaratık nasıl bir hayvandı böyle? Hangi hayvanat bahçesinin duvarlarından atlayıp buraya gelmişti? Kendine nasıl bir av arıyordu, peşinde koştuğu neydi? Sonunda birden Oskar'ın başına üşüştü cinleri; bilmem hangi kuyulardan çıkarak ayakkabısının tabanlarından Oskar'ın üzerine tırmandılar, yukarlara yürüyüp onun ses tellerine el koydular, onu muhteşem ve nefis pencereleri, ışığı zaptedip kırılmalara uğralan Gotik bir katedralin lüm camlarını alaşağı edecek kadar kızışmış bir hayvan gibi nara atmaya zorladılar.

Başka bir deyişle çille bir çığlık salıvermiştim ve Froylayn Spollenhauer'in iki gözlük camını da hiç yalansız tuz buz clmiş-li çığlığım. Kaşları hafif kanayıp içi boş gözlük çerçevesiyle gözlerini kırpıştırarak el yordamıyla geri geri yürüdü Froylayn Spollenhauer. Sonunda bir ilkokul öğretmenine yakışmayacak kadar kendini koyvermiş çirkin bir edayla hüngürdemeye başladı. Arkamdaki haydut sürüsü de kesti sesini, kimisi sıraların altına sindi, kimisi korkudan dişlerini takırdatmaya başladı. Birkaçı sıradan sıraya kayarak annelerine doğru seğirtti. Anne hanımlar, ortadaki hasarı görünce, suçluyu aramaya koyulup annemin üzerine çullanmak istediler, hani ben trampetimi kavradığım gibi sıradan çıkmasaydım, belki de çoktan çullanmış olacaklardı.

Gözü, yarı görmez duruma gelen Froylayn Spollenhauer'in önünden geçerek, intikam tanrıçalarının tehdidi altındaki annemin yanına vardım; onu elinden tutup İA sınıfının esintili salonundan dışarı çıkardım. Çın çın ölen koridorlar, dev çocuklar için yapılmış taş merdivenler. Fıskiyelerinde sular fışkıran granit havuzlarda ekmek kırıntıları. Açık jimnaslik salonundaki barfiks altında tilreşen çocuklar. Ders programını annem hâlâ elinde tutuyordu. Peslalozzi İlkokulu'nun ana kapısının önünde kâğıdı annemin elinden alıp yuvarlayarak saçma bir küre yaptım.

Kapının sütunları arasında, sivri külâhlarıyla ve anneleriyle okula yeni başlayan öğrencilerin dışarı çıkmasını gözleyen fotoğrafçıların, bütün o curcuna havasında kaybolmadan kalmış külahıyla resmini çekmelerine izin verdi Oskar. Derken güneş yüzünü gösterdi. Üstümüzdeki sınıflar arı kovanı gibi uğulduyordu. Fotoğrafçı, kulis olarak kullanılan ve üzerinde "Okula başladığım ilk gün" yazan kara tahtanın önüne dikti Oskar'ı.

RASPUTİN VE ALFABE

Az önce dostum Klepp ve yarım kulakla bizi izleyen bakıcım Bruno'ya, Oskar'ın ders programıyla ilk karşılaşmasından söz açarak dedim ki: Sırtlarında okul çantaları, ellerinde şekerleme külâhlarıyla altı yaş çocuklarının o kartpostal büyüklüğündeki resimlerini çekerken fotoğrafçının geleneksel bir fon olarak yararlandığı kara tahtada "Okula başladığım ilk gün" yazıyordu.

Bu yazıyı hiç kuşkusuz, kendi çocuklarından daha büyük bir heyecan içinde fotoğrafçının arkasında dikilen anneler okuyabiliyordu ancak. Kara tahta önünde duran çocuklar, bu resim kadar güzel fotoğrafların okula başladıkları ilk gün şerefine çekildiğini, bir yıl sonraki Paskalya'nın ardından yeni altı yaş öğrencilerinin okula başlatıldığı gün anlıyor ya da bir yıl öncesinden kalma kendi resimlerindeki yazıyı sökerek çıkarıyorlardı. Sütterlin yazısı[19], sivri uçlarıyla ve içleri doldurulmuş olduğundan düzmece kıvrımlarıyla kötü niyetli sürünerek ilerliyor, yeni bir yaşam döneminin başladığını bildiren sözcükleri tebeşirle kara tahta üzerine geçiriyordu. Gerçekten de bu tip yazı, dikkati çekmesi istenen ve kestirmeden söylenmesi gereken şeyleri, örneğin günlük parolaları dile getirmeye pek elverişliydi. Ayrıca bu yazıyla kaleme alınmış belgeler de vardır belki; kendim görmedim ama, böyle belgelerin bulunabileceğini pekâlâ düşünebiliyorum; bu konuda aşı kâğıtları, spor belgeleri ve elle yazılmış idam fermanları geliyor aklıma. Kara tahta üzerindeki yazının Sütterlin yazısı olduğunu sezdiğim, ama okuyamadığım o zamanlar bile, tahtadaki cümleciğin başındaki Sütterlin karakterli "O" nun yuvarlağı, kenevir kokarak ve sinsi bir kalleşlikle, bana darağacını anımsatacak olmuştu. Ama yine de ben bu cümlecikle saklı anlamı belli belirsiz, kapalı sezmek değil, harf harf okumayı ne kadar isterdim. Çünkü kimse sanmasın ki, alfabeyi sökmüş biri olduğum için Froylayn Spollenhauer'le karşılaşmamızda öyle yüksekten camların canına okumuş ve bir protesto

niteliğindeki trampet vuruşlarıyla ona başkaldırmıştım. Asla yok böyle bir şey; söz konusu cümleciğin Sütterlin yazısı olduğunu sezmekle işin bilmediğinden, en basit okul bilgilerinden bile yoksun bulunduğumdan çok iyi haberim vardı. Ama ne çare, Oskar'ı cehaletten kurtarmak için Froylayn Spollenhauer'in başvurduğu yöntem beni pek sarmamıştı.

Dolayısıyla, Peslalozzi İlkokulu'dan ayrılırken, "Okula başladığım ilkgün, son okul günüm olacak," diye bir kararı asla vermiş değildim. Okul paydos, ne hoş! Koş, haydi eve koş! Böyle şeyler hiç geçmemişti aklımdan.

Hatta fotoğrafçı beni alıp, bir daha bulunduğum yerden ayrılmamak üzere resmin içine oturturken şöyle düşünmüştüm: Burada bir kara tahta karşısında dikiliyor, belki önemli, belki de uğursuz bir yazı önünde duruyorsun; gerçi karakterine bakarak içeriği üzerinde bir yargıya varabilirsin yazının; hücre hapsi, koruyucu hapis, polis gözetimi ve ağır hapis gibi çağırışımları sayıp dökebilirsin; ama sökmeye gelince, sökemezsin onu. Cehaletin ta yarı bulutlu gökyüzüne kadar uzanıyorken, bir de tutmuş bu ders programlı okula bir daha ayak atmamayı kuruyorsun. Peki ama nerede öğreneceksin büyük alfabeyi, Oskar? Nerede öğreneceksin küçük alfabeyi?

Bir büyük, bir de küçük alfabenin[20] bulunduğunu, aslında bir küçük alfabeyle yetinebilecek olan ben, biraz da kendilerine yetişkin adını veren ve onlarsız bir dünya düşünülemeyecek olan büyük insanların karışık yaşayışlarından öğrendim. Bir büyük, bir küçük ilmihale, bir büyük, bir küçük çarpım tablosuna[21] başvurarak bir büyük, bir küçük alfabenin gerekliliğini kanıtlamaya çalışmaktan kimsenin bıkıp usandığı yok nihayet; sonra devlet büyüklerinin bir ülkeyi ziyaretlerinde kendilerini karşılayan nişanlarla dekore edilmiş diplomat ve din büyüklerinin azlık ya da çokluğuna göre bir büyük ya da bir küçük resmi kabulün sözü ediliyor.

Sonraki aylar, öğrenim ve eğilimimle ne Matzerath ilgilendi, ne de annem. İkisi de, annem için pek yorucu ve utandırıcı okula başlatma denemesini yeterli buldular. Amcam Jan Bronski gibi yapıp beni yukarıdan aşağı süzdükçe göğüs geçirdiler; eski hikâyeleri ve üçüncü yaş günümdeki olayı yine kotarıp döktüler ortaya: "O kilerin açık kalan kapağı yok mu! Onu da sen açık bıraktın, yalan mı? Mutfaktaydın sen, daha önce de kilere indin, yalan mı? Kilere inip bir karışık meyve konservesi aldın, yemek üzerine sofraya çıkaracaktın, yalan mı? Sonra da kapağı kapamadan bıraktın, yalan mı?"

Annemin Matzerath'ın başına kaktığı şeylerin hiçbiri yalan değildi; ama gene de biliyoruz ki, aslı yoktu bunların. Gelgeldim, kabahat hep Malzerath'a yükleniyor, hatta arada bir onun ağladığı bile görülüyordu; çünkü bazen yumuşak ve içli biri olup çıkıyordu Matzerath. Bu gibi durumlarda annemle Jan kendisini avutuyor, ben Oskar'a ise Tanrı'nın ister istemez katlanılması gereken ve Allah bilir bir daha bozulmayacak olan yazgısı, neden başa geldiği bilinmeyen bir imtihanı gözüyle bakıyorlardı.

Yani bu ağır imtihana çekilmiş, feleğin sillesini yemiş çilekeşlerden bir yardım bekleyemezdim. İki yaşındaki kızı Marga'yla Steflen Parkı'nın kum havuzunda oynaman için sık sık gelip beni alan Bronski Teyze'ye de bir öğretmen gözüyle bakamıyordum. Gerçi iyi yürekliydi Bronski Teyze, ama aptal mı aptaldı. Dr. Hollatz'ın ne öyle pek aptal, ne iyi yürekli Inge Hemşiresini de silmiştim defterden; çünkü uyanık bir kızdı Inge Hemşire, doktor muayenehanelerindeki rasgele yardımcılardan biri olmayıp yeri doldurulamayacak bir elemandı, dolayısıyla hiç vakti yoktu bana ayıracak.

Her gün birçok kez dört katlı apartmanın yüzü aşkın merdivenini inip çıkarak her katta derdime çare arıyor, apartmandaki on dokuz kiracının öğleyin sofraya çıkaracağı yemeği trampetime, söyletiyor, ama kapılardan hiçbirini çalmıyordum; çünkü ne Heilandt Baba'yı, ne Saatçi Laubschad'ı, hele ne de o şişko Bayan Kater'i veya kendisine karşı duyduğum bütün yakınlığa karşın Truczinski Nine'yi müstakbel öğretmenim olarak görmeye bir türlü yanaşmıyordum.

Tavan arasında trompetçi Meyn oturuyordu. Dört kedisi vardı Meyn'in, ama ayık olduğu zamanı hiç yoktu.

"Zinglers Heights" adındaki bir lokalde dans müziği çalıyordu; Noel gecesi kendisi gibi sarhoş beş arkadaşıyla karlar içinden o sokak senin, bu sokak benim bata çıka yürümüş, ilâhiler söyleyerek sert ayaza karşı savaşmıştı. Bir defasında ona tavan arasında raslamıştım; aşağında siyah bir pantolon, sırtında pahalı bir gömlek arka üstü uzanmış, ayakkabısız ayaklarıyla bir ardıç rakısı şişesini sağa sola yuvarlıyor, beri yandan trompetini harikulade öttürüyordu. Sazını ağzından çekip almadan, sadece başını çevirip arkasında dikilen bana baktı göz ucuyla, trampet çalarak kendisine eşlik etmeye beni lâyık bulduğunu belirtti; teneke trompetini benim teneke trampetime üstün gördüğü yoktu. Birlikte yaptığımız düet, Meyn'in dört kedisini damın üzerine kaçırdı ve yağmur oluklarının hafiften sallanmasına yol açtı.

Teneke çalgılarımızı çalmaya son verince, kazağımın altından "Die Neueste Nachrichten" gazetesinin eski bir sayısını çıkardım, yanıbaşına çöküp düzlediğim gazeteyi Meyn'e uzattım, büyük ve küçük alfabeyi bana öğretmesini istedim.

Ama Meyn, trompetini elinden bırakır bırakmaz sızmıştı. Hepsi üç şey vardı onun için: Ardıç rakısı, trompet ve uyku. Hani ilerde de birçok kez, daha doğrusu Meyn SA-Süvari Alayı'na trompetçi olarak girip, birkaç yıl içmeyi bırakıncaya kadar, önceden provalarda bulunmaksızın düetler yaptık kendisiyle; çatıdaki bacalar, yağmur olukları, güvercinler ve kediler için çaldık, ama yine de bana öğretmenlik yapabilecek biri değildi Meyn.

Dolayısıyla, Sebzeci Greff'i bir deneyecek oldum. Greff, trampet sesinden pek hazzetmiyordu; bu yüzden, trampetimi yanıma almadan, onun yolun karşısındaki biraz yana düşen bodrum kalındaki dükkânına yollandım. Doğru dürüst bir öğrenim için gerekli tüm koşullar vardı ortada; iki odalı evin dört bir yanı, dükkânının içi, tezgâhın üzeri ve arkası hatta patateslerin bulunduğu oldukça rutubetsiz kiler, kitap doluydu: Macera romanları, şarkı türkü kitapları. Der Cherubincshe Wandersmann, Walter Felix'in eserleri, Wiechert'in Das Einfache Leben'i, Dephnis ve Chloe, sanatçı monografileriyle deste deste spor dergileri, ayrıca bilinmez nedenlerden ötürü çoğu sahildeki kum tepecikleri arasında top peşinden hoplayıp sıçrar veya koşarken çekilen ve âdeta yağ sürülmüşçesine ışıl ışıl kaslarını gösteren yarı çıplak oğlan resimleriyle cilt cilt albümler.

Greff'in daha o vakitler dükkânla başı hayli dertteydi. Belediye Zabıtasından gelerek terazi ve tartıları kontrol eden memurlar, bazı uygunsuzluklar görüp hilekârlıktan söz etmiş, Greff de kesilen cezayı ödeyip yeni tartılar almak zorunda kalmıştı. O dertli halinde de, derdini bundan böyle yalnız kitaplara başvurup izci oğlanlarla akşam toplantıları düzenleyerek ve hafta sonu gezilerine çıkarak dağıtılabileceği doğaldı.

Dükkâna ayak atışımı şöylece fark eden Greff, çeşitli malların fiyat etiketlerini yazmaya devam etti; ben de bu olumlu fırsattan yararlanarak üç dört beyaz kart ve bir kalem aldım elime; yazılmış etiketleri örnek edinip Sütterlin yazısına özenerek harıl harıl çiziktirmeye koyuldum, bu yoldan Greff'in dikkatini üzerime çekmeye çalıştım.

Galiba Greff için pek küçüktü Oskar, öyle iri gözleri de yoktu, sonra hayli sarı soluk bir oğlandı. Bu yüzden kırmızı kalemi bırakıp, Greff'in hemen gözüne çarpacak çıplak oğlan resimleriyle dolu eski bir albüme

attım elimi, albümle Greff'in dikkatini çekmek isledim. Greff için anlam taşıdığını sandığım eğilen ya da uzanıp gerinen oğlanların resimlerini, onun da görebileceği gibi eğik tuttum.

Dükkâna bir müşteri gelip kırmızı pancar işlemedikçe bin bir özenle fiyat etiketlerini yazıp çizmekten başka şeye aldırmayan Greff'in başını kaldırıp okuma yazma bilmeyen bana biraz ilgi göstermesini sağlamak için albümün yapraklarını gürültüyle açıp kapamam ya da yapraklarını çabuk çabuk ve hışırdatarak çevirmem gerekiyordu.

Hemen söyleyeyim ki, Greff beni anlamamıştı. Eğer dükkânda izciler bulunuyorsa -öğleden sonra da küçük izci önderlerinden ikisi, üçü eksik olmuyordu- beni zaten hiç görmüyordu gözü. Ama yalnızca, sinirli bir sertlikle ve rahatsız edildiği için öfkeyle sıçrıyor: "Bırak o albümü yerine, Oskar!" Nasıl olsa okuyamayacaksın. Pek aptal bir çocuksun, sonra daha pek ulaksın. Albümü yırtıp atacaksın, o olacak. Altı gulden'den fazla para ödedik ona. Canın oyun istiyorsa, sürüyle patates var dükkânda, lahana var, onlarla oyna!" diye buyruklar yağdırıyordu.

Sonra külüstür albümünü elimden çekip alıyor, donuk ve katı bir yüzle yapraklarını çevirmeye koyuluyor, beni baş lahanalar, frenk lahanaları, kırmızı lahanalar, beyaz lahanalar, şalgamlar ve patates yumruları arasına salıp yalnızlığa terk ediyordu; çünkü trampeti yanında olmuyordu, Oskar'ın.

Gerçi Bayan Greff de vardı ve Bay Greff beni dükkândan kapı dışarı ellikten sonra, çokluk karı kocanın yatak odasına yollanıyordum. Bayan Lina Greff'in haftalardan beri yalakta yattığı zamanlardı; hasta ve keyifsiz yatıyor Lina Greff, çürük gecelik kokuyordu. Akla ne gelirse eline alıyordu da sadece bana bir şey öğretecek bir kitabı almaya yanaşmıyordu.

Sonraki günler Oskar, içinde hafif bir haset duygusuyla yaşıtı çocukların arka çantalarına baktı; çantaların yan taraflarında arduvaz tabelalarındaki yazıları silmek için süngerler ve paçavradan silgiler, büyüklük taslayarak sallanıyordu. Ama yine de, "Ne yapalım, sen kendin işledin bu haltı; okul oyununa ses çıkarmayıp katlanacaktın; Froylayn Spollenhauer'le bir daha düzelmeyecek gibi açmayacaktın aranı; bak şu veletlere, geçtiler seni; sen daha Die Neueste Nachrichten gazetesini doğru dürüst elinde tutamazken, onlar ya büyük ya da küçük alfabeyi yuttular" gibi bir düşünceye kapıldığını da hiç anımsamıyor, Oskar.

Hafif bir hasetten söz açmıştım az önce; evet, ondan öte bir şey değildi. Çünkü şöyle bir koklamak yetiyor, okuldan iyice soğuyordu insan. Siz en

ucuzundan deri arka çantalardaki sarı çerçeveli ve üzerleri pul pul arduvaz tabelalara çiziklirecek yazıları silmekte kullanılan doğru dürüst yıkanmamış, nerdeyse lime lime sünger ve paçavraları, bütün o güzel yazı döktürme çabalarından kalkan buğularla küçük ve büyük çarpım tablosunda yükselen buharların ve cızırdayan, tutukluk yapıp yazmayan, kayan ve tükürükle ıslatılmaları gereken taş kalemlere ait terlerin sindiği bu nesneleri bir kokladınız mı? Ben, arada bir, okuldan evlerine dönen çocuklar yanıbaşımda bir yere çantalarını koyup futbolcu ya da udusçuluk oynadıkları vakit, güneşte kuruyup kavrulan süngerler üzerine eğildim, hani bana öyle geldi ki sanki süngerlerin kolluk altlarına şeytanlar yerleşmiş de böyle gönül bulandırıcı koku bulutları salgılıyor.

Diyeceğim; arduvaz tabelalı okul, pek zevkime göre değildi. Ama Oskar, çok geçmeden eğitim ve öğretimim üzerine alan Bayan Gretchen Scheffer'in de zevkine uygun biri olduğunu ileri sürecek değil hani. Kleinhammer Caddesi'nde Pastacı Schelffer'in dükkân üzerindeki evini dolduran bütün eşyalar bana yukarıdan bakar gibiydi. Süs yerine kullanılan o örtücükler, üzerlerine armalar işlenmiş yaşlıklar, kanepe köşelerinde pusuya yatmış Kathe-Kruse bebekleri[22], nereye ayak atılsa hemen orada bitiveren kumaştan hayvanlar, bir fil ayağı bekleyen porselenler, dört bir yanda göze çarpan gezi hatıraları, örülmeye başlanmış örgüler, işlenmeye başlanmış nakışlar, gergefler, yarıda kalmış düğümler şekiller ve sıçan dişi danteller. Bu tatlı, nefis, rahat ve bunaltıcı ölçüde küçük, kışın aşırı ölçüde ısıtılıp yazın çiçeklerle havası zehirlenen evin varlığını açıklayacak bir tek neden geliyor aklıma: Gretchen Scheffler'in çocuksuz oluşu. Bir çocuğu olup da onun için örgüler örmeyi ne kadar isterdi Bayan Scheffler, ah ne kadar! Suç Bay Scheffler'de mi, yoksa onun kendinde miydi? Ama işte bir çocuğu olsun, onun için örgüler örüp nakışlar işlesin, onu inci boncuklarla donatsın, ona oyalar hazırlasın, onu çatma dikişli öpücüklerle bezesin ne kadar, ah ne kadar isterdi Bayan Scheffler!

Büyük alfabeyi öğrenmek için işte bu evden içeri ayak atmıştım. Bir porselen eşyaya da bir gezi hatırasına zarar vermemek için çok çaba harcadım. O cam nesnelerin canına okuyan sesimi âdeta evde bırakıp geliyordum. Bayan Scheffler, "Eh, yeter artık çaldığın!" deyip altın kazma dişleriyle gülümseyerek trampetimi dizlerimden çekip aldığında ve kumaştan oyuncak ayılar arasına koyacak olduğunda, bir gözümü yumdum hep, sesimi çıkarmadım.

İki Kathe-Kruse bebeğiyle dostluk kurdum, onları bağrıma bastım; hep aptal aptal bakan bu hayvancıkların kirpikleriyle, sanki kendilerine abayı yakmışım gibi oynayıp durdum; bebeklerle bu düzmece, düzmeceliği içinde öylesine o kadar gerçek izlenimi uyandıran dostluğa başvurup Gretchen'in yukardan aşağı iki çizgili, yanlamasına iki kavisli örme kalbine sevgiler örmek işledim.

Planıma diyecek yoktu doğrusu. Daha ikinci ziyaretimde Gretchen bana kalbini açtı, yani nasıl, bir çorap sökülürse öylece söktü kalbinin örgüsünü, bana kalbinin bütün o uzun ve bazı yerinde düğümcükler yapmış, incele incele iplik olmuş liflerini gösterdi; bütün dolapları, sandıkları ve kutucukları açtı önümde; inci boncukla bezenmiş bezleri, kumaşları yaydı; yığın yığın çocuk hırkacıkları, mini mini çocuk önlükleri, mini mini çocuk pantolonları; beş yaşındakilere göre şeyler; Gretchen bunları üzerime tutarak bana uyup uymadıklarına baktı, giydirip çıkardı hepsini.

Sonra da Bay Scheffler'in Muharipler Derneği'nde kazandığı keskin nişancı nişanını gösterdi, ardından resimler sürdü önüme, bizim albümdeki resimlere benziyorlardı biraz; nihayet bebek takımlarına bir kez daha el attı, şöyle pantolana benzer bir şey ararken birden ortaya kitaplar çıktı. Oskar, hani bebek ıvır zıvırları gerisinde kitaplar bulunduğunu çok iyi tahmin elmişti; çünkü Gretchen bir ara annesiyle kitaplar üzerinde konuşurken kulak misafiri olmuş, nişanlılıkları sırasında ve sonradan, ikisi de hemen aynı genç yaşta evlendikleri için birbirleriyle kitap trampa ettiklerini, sinemanın yanındaki kitaplıktan ödünç kitap aldıklarını, okuduklarıyla içlerini tıka basa doldurup bir bakkal ve bir pastacıyla olan izdivaçlarına daha bir zenginlik katmak, daha bir genişlik ve parlaklık vermek istediklerini biliyordu.

Gretchen'in bana sağlayabileceği öyle fazla kitap yoktu. Örgü örüp nakış işlemeye başladı başlayalı, okumayı bırakan Gretchen de galiba Jan dolayısıyla okumaya fırsat bulamayan annem gibi, uzunca süredir üyesi olduğu kitap kulübünün kocaman ciltlerini, örgü örüp nakış işlemediklerinden ve bir Jan Bronski'leri de bulunmadığından henüz okumayı sürdüren kimselere armağan etmişti.

Kötü de olsa kitap kitaptır ve bu yüzden kutsaldır. Gretchen'in evinde ele geçirdiğim kitaplar külüstür, işe yaramaz şeylerdi ve Allah bilir bunların çoğu Doggerbank'ta öbür dünyayı boylayan Gretchen'in denizci kardeşi Theo'nun kitap sandığından çıkmıştı. Koliler Filo Takvimi'nin çoktan

denizin dibine gömülmüş gemilerle dolu yedi veya sekiz cildi, İmparatorluk Bahriyesi'ndeki rütbeleri gösteren bir broşür, deniz kahramanı Paul Bencke üzerine bir kitap; Gretchen'in gönlünün dilediği kesim sanıyorum pek bunlar olamazdı. Danzig'in Erich Keyser tarafından kaleme alınmış bir tarihi ve Felix Dalın adında birinin Totila, Belisar, Teja ve Narses yardımıyla Roma'ya karşı giriştiği savaşı anlatan bir eser de, sanırım aynı şekilde denizci biraderin ellerinde parlaklığını yitirmiş, sırı yerleri örselenmişti. Ayrıca, Gretchen'in kitaplığında Gustav Freytag'ın Alacak ve Verecek[23] hesabını gören eseriyle Goethe'nin gönül akrabalıkları[24] üzerine bir eseri, ayrıca Rasputin ve Kadınlar isminde bol resimli kalın bir cilt gözüme çarptı.

Uzunca bir duraksamadan sonra -seçme yapmak için elimin altında fazla bir şey yoktu, dolayısıyla çabuk karar veremiyordum- neye et attığımı bilmeden, sadece içimdeki sese uyarak ilkin Rasputin'e sonra Goethe'ye uzandım.

Bu ikili uzanış da hayatımı, hiç değilse trampetimden ayrı yaşamaya yeltendiğim hayatı belirleyip etkiledi sonradan. Oskar'ın Akıl ve Ruh Hastalıkları Kliniği'nin kitaplığını bir kültür açık-gözlülüğüyle odasına taşıdığı bu güne kadar da Schiller'e ve Schiller gibilerine boş verdim, Goethe ile Rasputin arasında, üfürükçüyle o allâmci kül arasında, kadınları kendine bend eden o karanlık ruhlu kişiyle, kadınlarca bend edilmeye can atan o aydınlık ruhlu ozanlar kralı arasında bocalayıp durdum. Zaman zaman kendimi daha çok Rasputin'e yakın görmüş, Goethe'nin hoş görüsüzlüğünden çekinmişsem, bunun suçu, içimde uyanan o hafif kuşkudaydı. Eğer Goelhe'nin yaşadığı zamanlarda trampetini böyle konuştursaydın Oskar, Goethe sende doğaya bir aykırılık görür, seni doğaya aykırılığın ta kendisi olarak mahkûm eder, işte öylesine doğal sayılmayan bir kasılma gösterdiği halde şimdiye kadar senin hayranlık duyup özenmeye çalıştığın kendi doğallığını pek tatlı çerezlerle beslerken, seni yumruğuyla olmasa bile Renkler Öğretisi adındaki eserinin kaim bir cildiyle vurup yere sererdi.

Ama biz yine Rasputin'e dönelim. Bayan Getchen Scheffler'in de yardımıyla Rasputin, bana küçük ve büyük alfabeyi söktürmüş, kadınlara nazik davranmayı öğretmiş ve Goethe'nin kırıp gücendirdiği zamanlar, beni avutmuştu. Okumayı öğrenmek, beri yandan her şeyden habersiz biri rolünü

oynamak hiç de kolay değildi; yıllarca altına işeyen bir çocuk rolünü oynamaktan daha çetindi, benim için.

Yatağa işemede nihayet yaptığım şey, her sabah kendimde, üzerimden kolayca sıyırıp alabileceğim bir kusurun varlığını göstermekti. Oysa her şeyden habersiz biri rolünü oynamak; kaydettiğim o hızlı gelişmeleri saklamamı, içimde yeni filizlenen aydın kişilere özgü kendini beğenmişlikle sürekli savaşmamı gerektiriyordu. Büyüklerin bana yatağa işeyen bir çocuk gözüyle bakmalarını omuz silkerek kabulleniyordum; ama yıllar boyu onların bana bir budala gibi davranması, hem Oskar'ı hem de ona öğretmenlik yapan Gretchen'i kırıyordu.

Ben, kitapları çocuk çamaşırları arasından kurtarır kurtarmaz; Gretehen, üzerine düşen öğretmenlik görevini kavrayıp neşesinden bağırıp çağırmaya başlamıştı. Kendini hepten örgüler içine kapayan çocuksuz Gretchen'i ayartarak örgülerinden soyup çıkarmış, nerdeyse mutlu kılmasını becermiştim. Hani Alacak ve Verecek'i okul kitabı yapsam daha çok sevinirdi Gretchen; ama ikinci dersimizde doğrudan doğruya alfabeyi öğrenecekler için satın aldığı bir kitabı önüme çıkarınca, Rasputin de Rasputin diye direttim; boyuna dağ köylülerinin hayatını anlatan romanlardan, Cüce Burun ve Parmak Çocuk gibi masallardan ayrılmadığını görünce, nihayet konuşmayı kafama koydum. "Rasputin!" ve dediğim oldu; ara sıra düpedüz bönlükle davranıyor, Raşu! Raşu diye saçmalıyordu Oskar; böylelikle derslerde neyin okunmasını istediğini Gretchen anlasın, ama Oskar'ın uyanmakta olan ve âdela gagasıyla tek tek heceleri toplayıp devşiren dehâsını sezmesin istiyordum.

Çabuk ve düzenli bir tempoyla öğreniyor, bunu yaparken de pek kafa yormuyordum. Bir yıl sonra Pelersburg'ta, bütün Rus halkını sultası altında tutan hükümdarın özel dairesinde, hep hasta Çariçe'nin çocuk odasında, suikaslçiler ve Ortodoks papazlar arasında, hele Rasputin'in katıldığı cümbüşlerde âdeta evimde hisseder olmuştum kendimi. Tam bana göre bir şeyler vardı bu cümbüşlerde, hepsi de bir kişinin çevresinde dönüp duruyordu. Kitaba yer yer serpilmiş olan kömür gözlü ve sakallı Rasputin'i siyah çoraplı, ama vücutlarının başka yerleri çıplak kadınlarla bir arada gösteren çağdaş gravürlerden de anlamak bunu mümkündü. Rasputin'in ölümünü bir türlü unutamıyordum: Zehirli pastayla içine zehir katılmış şarapla zehirliyor, pastadan daha fazla isteyince üzerine tabancayla ateş ediyorlardı; göğsüne saplanan kurşun Rasputin'de bir raks arzusunu

uyandırınca onu bağlıyor ve götürüp Nowa Irmağı'nın buzlu yüzünde açtıkları bir delikten içeri bırakıyorlardı ve bunların hepsini subaylar yapıyordu; başkent Petersburg'taki hanımefendiler, pedercikleri Rasputin'e kendilerinden istediği her şeyi verirlerdi de asla zehirli pasta vermezlerdi. Kadınlar ona inanıyor, oysa subaylar kişiliklerine karşı yitirdikleri özgüveni yeniden kazanabilmek için Rasputin'i ortadan kaldırmak gereğini duyuyorlardı.

O atletik üfürükçünün yaşam serüveninden ve âkibetinden hoşlanan yalnız ben olmayışım şaşılacak bir şey miydi? Gretchen, el yordamıyla yalpalayarak yine ilk evlilik yıllarındaki kitaplara dönüyor, yüksek sesle okurken zaman zaman çözülüyor, örtüleri sıyırıp alıyor üzerinden, cümbüş sözcüğü geçtikçe ürperip o büyülü sözcüğü özel bir vurguyla belirtiyor, ağzından cümbüş lafı çıktıkça onu yaşamaya hazır bir tavır takınıyor, ama yine de cümbüş deyince gerçek bir cümbüşü hayalinde canlandıramıyordu.

Ama annem Kleinhammer Caddesi'ne gelip pastacı dükkânının üzerindeki derslerde hazır bulunmaya başlar başlamaz, iş kötüye sardı. Bazen bir cümbüşe dönüştü onun bu gelişleri; bundan böyle cümbüş küçük Oskar için bir ders değil, varılmak istenen amacın kendisi oldu; okunan her üç cümlede bir veya iki sesli kikirdeşmelere yol açtı, dudaklarda kuruluklar ve çatlaklar meydana getirdi, Rasputin diledikçe iki evli kadının birbirlerine daha çok sokulmasını sağladı, kanepenin minderleri üzerinde onları tedirginliğe sürükledi, bacaklarını birbirlerinin bacaklarına bastırarak düşüncesini uyandırdı kafalarında. Başlangıçtaki kikirdeşmeler derken bitsin artık'lı göğüs geçirmelere dönüştü! Rasputin kitabından on iki sayfanın okunması, belki de hiç istenmemiş ve pek beklenmemiş olan, ama güpegündüz, öğleden sonra seve seve kabullenilen bir sonuç doğurmuştu; Rasputin'in asla itiraz etmeyeceği, itiraz şöyle dursun, dünya var oldukça bedavadan dağıtacağı bir sonuçtu bu.

Nihayet iki kadın "Aman Allah! Aman Allah!" diyerek dağılmış saçlarının orasını burasını bağlar tuttururken, annem: "Sakın, Oskar'cığım bir şey anlamasın, bunlardan?" diye hatırlatacak oldu.

"Ah ne gezer şekerim!" sözleriyle yatıştırdı annemi Gretchen. "Baksana, o kadar emek veriyorum, gene de bir şey, ama hiçbir şey öğrendiği yok. Okumaya gelince: Galiba hiç sökemeyecek."

Ve benim hiçbir şeyin yerinden oynalamadığı bilmezliğime örnek vermek için ekledi: "Düşün bir şekerim, Agues! Bizim bu okuduğumuz Rasputin

romanı var ya, sayfalarını yırtıp yırtıp alıyor, bir güzel katlıyor, derken bakıyorsun hiçbiri yok ortada. Bazen vazgeçesim geliyor bu ders işinden. Ama sonra bakıyorum kitaptan duyduğu sevince de, haydi yırtarsa yırtsın diyorum. Alex'e söyledim zaten, Noel'de yeni bir Rasputin al da, hediye et bari bize, dedim."

Yani sizin de fark etmiş olduğunuz gibi, üç ilâ dört yıl içinde -işte o kadar, hatta ondan da uzun bir süre öğretmenlik etmişti bana Gretchen Scheffler- Rasputin'deki sayfaların yarısını koparıp almayı başarmış, hepsini kollayıp gözeterek bir afacanlık süsü altında katlamış, sonra eve gidip trampetimi konuşturduğum köşede söz konusu yaprakları yine kazağımın altından çıkarıp düzlemiş ve kadınlar tarafından rahatsız edilmeden gizlice okumak üzere tümünü bir araya yığmıştım. Goethe'de de aynı yola başvurdum; her dört derste bir "Döte! Döte!" diye haykırıp Gretchen'in elinden kitabı ille de almaya kalktım. Yalnız Rasputin'e bel bağlamak niyetinde değildim çünü; çok geçmeden yaşadığımız dünyada her Rasputin'e karşılık bir Goethe bulunduğunu anlamıştım; ya Rasputin Goethe'yi ya da Goethe Raspuiin'i peşinden sürüklüyor, hatta onu yaratıyor, ama gerektiği zaman canını cehenneme yollamakta duraksamıyordu.

Oskar, ciltsiz kitapla tavan arasına veya bisikletliğin arkasındaki Heilandt Baba'nın sundurmasına çekilip Gönül Akrabalıkları'nın kopuk sayfalarını iskambil kartı gibi bir tomar Rasputin'le karıştırıyor, böylece oluşan yeni kitabı giderek artan, ama yine de gülümsemeli bir hayretle okuyordu; Ottilie'yi[25] Rasputin'in kolunda Orta Almanya parklarında uslu uslu gezinirken, Goethe'yi ise sefih bir hayat yaşayan asilzade kızı Olga'yla kızağa kurulmuş, kışın hüküm sürdüğü Petersburg'la cümbüşten cümbüşe seğirtirken görüyordu. Ama biz şimdi yine Kleinhammer Caddesi'ndeki benim dersaneye dönelim. Hani hiçbir ilerleme kaydetmiyor görünmeme karşın, Gretchen, en genç kızsı hazlardan birini tadıyordu bende; benim yakıncağızımda, beri yandan o Rus üfürükçüsünün göze görünmeyen, ama kıllı olduğuna hiç kuşku bulunmayan mübarek eli altında, odadaki ıhlamurları ve kaktüsleri de kendisiyle beraber sürükleyerek bir güzel yeşerip çiçekleniyordu. Ah, keşke o yıllarda Bay Scheffler arada bir elini hamurdan çekse de, pastane için hazırladığı çörekleri bir başka çörekle değiştirseydi! Gretchen, onun tarafından yuğrulup yuvarlanmaya, oyuklarla, deliklerle donatılıp fırına verilmeye dünden hazırdı. Kimbilir, fırından ne

çıkardı sonra? Belki bir çocuk. Gretchen'e bu fırına verilme hazzını çok görmemek gerekiyordu.

Ama böyle bir şeyle de karşılaşılmıyor, dolayısıyla Gretchen okuduğu Rasputin romanının duyguları gıcıklayan şayialarından sonra gözleri çakmak çakmak, saçları hafif dağılmış oturuyor, kazma gibi dişlerini oynatıyor, ama dişleyecek bir şey de bulamayarak "Aman Allahım! Aman Allahım!" diye mırıldanıp insanın özünde saklı yalan o dünya kadar eski mayayı açığa vuruyordu. Annemin Jan'ı vardı, Gretchen'in imdadına koşamıyordu; hani Gretchen şen şakrak biri olmasa, dersin bu bölümünün bir felâketle sona ermesi işten değildi.

Böyle zamanlarda hemen soluğu mutfakta alıyordu Gretchen; az sonra kahve değirmeniyle dönüyor, bir sevgili gibi değirmeni bağrına bastırıyor, kahve çekilirken yanık ve ateşli bir sesle, annemin eşlik ettiği "O Kara Gözler" ile "Kırmızı Sarafan" şarkılarını mırıldanıyor, derken kara gözleri alıp mutfağa götürüyor, ateşin üzerine su koyuyor ve gaz alevinde su ısınırken pastaneye inip çokluk Bay Scheffler'in itirazına aldırmayarak taze bayat ne bulursa alıp getiriyor, her birinin üzerinde ayrı çiçek desenleri görülen kahve fincanları, minik sütlük, şekerlik ve pasla çalallarıyla masayı donatıyor, aralara hercai menekşeler serpiştiriyor, sonra fincanlara kahve dolduruyor, bir yolunu bulup "Çariçe" operetinden melodilere atlıyor, anneme ballı bademler, içi kaymaklı pastalar sunuyordu. Volga kıyısında bir asker duruyor -bademli kurabiyeler- çok melek var mı yanında -yumurtalı köpük kurabiyeler kaymaklı ne de tatlı oluyor, ne de tatlı oluyor. Ve kurabiyeleri, pastaları ağızlarında çiğnerlerken iki kadın daha bir serinkanlı konuşmaya başlıyorlar; az sonra pasta ve kurabiyelere doyuyor, işte öylesine çığırından çıkmış, uçurumlar kadar derin ahlâksızlık batağına gömülmüş çar zamanlarına karşı içtenlikli bir hırsa kaptırıyorlar kendilerini.

Ben o yıllarda aşırı ölçüde pasta ve kurabiye tıkınıyordum. Bu da eldeki resimlerden de görüleceği gibi boyumun uzamasına yol açmış, ama beni daha da bir gebeş ve biçimsiz duruma sokmuştu. Çok vakit, Kleinhammer Caddesi'ndeki dükkânımıza gidip tezgâhın başına geçiyor, Malzerath ortadan kaybolur kaybolmaz bir parça kuru ekmeği bir sicimin ucuna bağlayıp içinde Ringa balığı salamurası bulunan Norveç fıçıcıklarından birine sarkıtıyor, ekmek gırtlağına kadar tuzlu suya doyar doymaz sicimi çekiyordum. Aşırı ölçüde mideye indirilen pasta ve kurabiyelerden sonra bu tuzlu suya banılmış ekmeğin nasıl bir kusturucu ilaç etkisi gösterdiğini

bilemezsiniz. Çok vakit Oskar, kilo vereceğim diye tuvalete kapanıyor kusuyordu; o kadar pasta kusuyordu ki, bir Danzig guldeninden Fazla tutardı hepsi; Danzig guldeni de doğrusu çok paraydı o zamanlar. Gretchen'den aldığım derslerin ücretini ona bir başka şeyle ödüyordum; Çocuk giysileri dikmeye ve örmeye bayılan Gretchen, beni kendisine manken yapmıştı; her cins ve her renk kumaştan hazırlanmış mini mini gömleklerin, kasketlerin, pantolonların ve paltoların üzerimde prova edilmesini hoş karşılamam ve sineye çekmem gerekiyordu.

Bilmem anneni mi, yoksa Gretchen mi akıl etti, beni sekizinci yaş günümde kurşuna dizilmeyi haketmiş küçük bir Çareviç kılığına soktular. Öğünlerde iki kadının Rasputin'e düşkünlüğü doruğuna ulaşmıştı. Bu dönemden kalma bir resim, beni yağları damlamakta olan sekiz mumun çevrelediği yaş günü pastasının yanı başında, üzerimde işlemeli bir Rus gömleği, başımda külhanca yana yatırılmış bir Kazak kalpağı, göğsümde çapraz fişeklikler, ayağımda beyaz bir külot pantolon ve kısa konçlu çizmelerle gösteriyor.

Trampetimin de bu resimde yer alması bir mutluluk doğrusu! Sonra Bayan Gretchen Scheffler'in belki de benim ısrarım üzerine, oldukça Biedermeier üslubuna ve Gönül Akrabalıkları'na uyan, bugün bile elimin altındaki albümde yer alıp, o Goethe ruhunu davet eden, benim iki ruhluluğuma tanıklıkta bulunan, yani benim aynı trampetle Weimar'da "anneler"in[26] yanına inip, Petersburg'la hanımlarla cümbüşler düzenlememi sağlayan kostümü dikmesi ve bana giydirmesi de bir başka mutluluktu!

STOCKTURM'DAN[27] SÖYLENEN ŞARKININ UZAK ETKİSİ

Hemen her gün bir sigara içimi odama gelen, beni tedavi edecekken her defasında tarafımdan tedavi edilip sinirleri biraz daha yatışmış olarak odamdan çıkan Froylayn Dr. Hornsletter'in, doğrusu sigaralarından başka şeyle pek düşüp kalkmayan bu pek çekingen hanım doktorun ikide bir ileri sürdüğüne göre, ben çocukluğumda kendi içine kapalı yaşamış başka çocuklarla gereği gibi oynamamışım.

Hani başka çocuklar konusunda pek haksız sayılmayabilir Froylayn Hornstetler. Öyle ya, Gretchen'in yanındaki öğrenciliğim beni o kadar meşgul ediyor, Goethe ile Rasputin arasında bir o yana, bir bu yana beni öylesine çekip çekiştiriyordu ki, ne kadar istesem çocuklarla halka olup hora tepmeme ve sayışma oyunları oynamama vakit bırakmıyordu. Ama bir bilgin edasıyla kitaplara boş verip, hatta bunlara harf mezarlığı gözüyle bakarak lanetler savurup, sokaktaki insanlarla ne zaman ilişki kurmak istesem, bizim apartmandaki bacaksızlara rastlıyor ve bu acımasız yaratıklarla biraz düşüp kalktıktan sonra yeniden sağ salim kitaplarıma dönebilirsem kendimi mutlu sayıyordum.

Oskar ya dükkândan geçerek evden ayrılıyor, ki o zaman kendini Labes Caddesi'nde buluyordu, ya da kapıyı arkasından vurup kapıyor, oturdukları daireden çıkıp sahanlığa geliyordu; buradan sol tarafı izleyip doğru kendini sokağa atabilir ya da dört merdiveni tırmanıp müzisyen Meyn'in trompetini konuşturduğu tavan arasına çıkabilir, son bir imkân olarak da apartmanın avlusunu seçebilirdi. Cadde, arnavut kaldırımlarıyla döşenmişti. Avlunun stabilize kumu üzerinde ada tavşanları geziniyor, halılar çırpılıyor, tavan arasına gelince, içkili Meyn'le düet yapabilmemizi sağlıyordu, bundan başka bir de manzarası vardı buranın; tavanarasından görülen manzara ta uzaklara bakılabiliyor, kulelere çıkanların aradığı, çatı aralarında oturanları

romantikleştiren o sevimli, ama aldatıcı özgürlük duygusunun insanda uyanmasına yol açıyordu.

Avlunun Oskar için tehlikelerle dolu olmasına karşın, tavan arası güvenilir bir yerdi; ne var ki, Alex Mischke ile avanesi, günün birinde buradan da attılar Oskar'ı. Avlunun boyu apartmanın boyu kadardı, ama ancak yedi adımdı derinliği ve üstüne dikenli tel çekilmiş katranlı bir tahla perdeyle komşu üç avludan ayrılıyordu. Tavan arasından kuş bakışı pek iyi görülüyordu bu labirent: Labes Caddesi'nin, birbiriyle kesişen Herta Caddesi ile Luise Caddesi'nin ve uzakta, karşıda Maria Caddesi'nin evleri biraraya gelip avlulardan hatırı sayılır bir dörtgen oluşturuyor, bu dörtgende öksürüğe karşı bonbon üreten bir Fabrikayla birkaç baharat imalâthanesi bulunuyordu. Bazı avlulardan ağaç ve fidanlar dışarlara taşıyor, o sıra hangi mevsimin yaşandığını haber veriyordu. Gerçi büyüklükleri değişikli avluların, ama adalavşanları ve halı çırpma çubukları bakımından hepsi bir örnekti. Tavşanlar bütün yıl görülebiliyordu avlularda; oysa halılar ev yönetmeliği uyarınca ancak salı ve cuma günleri çırpılabiliyor, böyle günlerde avluların gerçekten büyük oldukları ortaya çıkıyordu. Tavan arasından hepsini işitiyor ve görüyordu, Oskar: Yüzü aşkın taban halısı, yol halısı, yatak önlerine serilen paspaslar, lahana salamurasıyla ovuluyor, sonra fırçalanıp çırpılıyor, sonunda üzerlerindeki desenleri açıkça göstermeye zorlanıyordu. Yüzlerce ev kadını çıplak ve tombul kollarını kaldırıp saçlarını ve saç tuvaletlerini kısa bağlamış eşarplar içinde koruyarak halı cesetleri evlerden çıkarıyor, tahta çubuklar üzerine alıp halı çırpma yelpazelerine sarılıyor ve boğuk darbelerle avluların dartık ve sıkışıklığını darmadağın ediyorlardı.

Oskar bu hep bir ağızdan söylenen temizlik kasidesine karşı bir nefret duyuyordu içinde. Trampetiyle gürültüye karşı savaşıyor, yine de kadınlar karşısındaki çaresizliğini ister istemez itiraf ediyordu. Halı çırpan yüz kadar kadın bir göğü fethedebilir, genç kırlangıçların kanatlarındaki sivri uçları köreltebilir, Oskar'ın nisan havası içine trampetlenmiş tapınakçığını bir iki vuruşta çökertebilirdi.

Halı çırpılmadığı günlerde, apartmanımızdaki bacaksızlar avludaki çubukların üzerinde jimnastik yapıyordu. Ben seyrek iniyordum avluya. Ancak Heilandt Baba'nın sundurması bana biraz güvenlik sağlıyor, çünkü Heilandt Baba, hurda eşyaların saklandığı sundurmasına yalnız benim girmeme izin verip öteki çocukların yürüyüp paslanmış dikiş makinalarını,

şu ya bu parçası noksan bisikletleri, mengeneleri, sıra sıra dizilmiş şişeleri ve sigara kutularında saklanan eğri ya da eğriyken doğrultulmuş çivileri görmesine pek müsaade etmiyordu. Hayli oyalayıcı bir işti çivi doğrultmak: Heilandt Baba ya sandık tahtalarındaki çivileri söküyor ya da bir gün önceden söktüğü çivileri bir örs üzerinde doğrultuyor, hiçbir çivinin ziyan edilmesine gönlü elvermiyordu. Ayrıca, bir evden bir eve taşınılırken yardıma koşan, bayramlarda konu komşunun adatavşanlarını boğazlayan, ağzında çiğnediği tütünün posasını avlunun, merdivenlerin ve tavan arasının neresi rastgelirse tükürüp alan bir adamdı.

Bir gün çocuklar, çocukluklarını yaparak Heilandt Baba'nın sundurmasının yanı başında bir çorba pişirmeye kalktılar. Nuchi Eyke adındaki çocuk, Heilandt Baba'dan kaynayan suya üç kez tükürmesini isledi, Heilandt Baba da bir hayli geriye çekilip isteneni yaptı, sonra sundurmasına girip yine çivi doğrultmaya koyuldu. Derken Alex Mischke yeni bir katkıda bulundu çorbaya, un haline getirilmiş bir kiremit parçasını suya karıştırdı. Oskar çorbanın pişirilmesini merakla izliyor, ama kenarda durup bir şeye karışmıyordu. Alex Mischke ile Harry Schlager, büyüklerden gelip çorbalarına bir göz atan olmasın diye bez ve paçavralardan çadıra benzer bir şey çalmışlardı. Kiremit tozu fokurdamaya başladı derken. Hanschen Kollin ceplerini boca edip Aktien Gölü'nde yakaladığı iki canlı kurbağayı çorbaya bağışladı. Kurbağaların öyle şarkısız türküsüz, ayrıca son bir kez sıçrayıp zıplamadan tencerenin dibini boyladıklarını görünce, cadırdaki tek kız Susi Kater'in yüzünde bir düş kırıklığı ve öfkeli bir ifade belirdi. İlkin Nuchi Eyke, pantolonunun düğmelerini çözerek, Susi Kaler'e aldırış etmeden çorbanın içine işedi. Alex, Harry ve Hanschen izlediler onu. Parmak Çocuk Oskar, on yaşındakilere nasıl işenirmiş gösterecekti ama, biraz olsun sidik gelmedi çükünden. Bunun üzerine herkes gözünü Susi'ye çevirdi; Alex Mischke Susi'ye kenarları ezilmiş persil mavisi emaye bir kap uzaltı. Doğrusu o anda hemen savuşup gitmeyi düşündü Oskar, ama sonra biraz daha bekledi. Anlaşılan fistanının altında bir külolçuğu bulunmayan Susi Kaler yere çömdü, dizlerini elleriyle sardı, önce kabı altına çekerek bel bel önüne baktı ve kap içindeki emayemsi şırıltı kendisinin de çorbaya katacak tuzu olduğunu haber verir vermez burnunu kıvırdı.

İşte bunun üzerine koşarak uzaklaştım oradan. Aslında koşmayacak, sakin serinkanlı yürüyüp gidecektim. Ama ben koşunca, gözleri daha önce çorba tenceresinde balık avlayan oradakiler arkamdan baktı, arkamdan doğru Susi Kater'in sesini işitim: "Ne diye koşuyor o bakayım? Bizi ele

verecek mutlaka." Dört merdivenin dördünü de düşe kalka tırmanıp ancak tavan arasında rahat bir nefes aldığım zaman, bu sözleri hâlâ iğne gibi vücudumda hissediyordum.

Yedi buçuk yaşındaydım o zaman. Susi galiba dokuzundaydı. Klein Kaschen sekizinde vardı ancak. Alex, Nuchi, Hanschen ve Harry on, on bir yaşlarındaydı. Bir de Maria Truczinski bulunuyordu evde, benden biraz büyüktü; ama oynamak için avluya hiç inmez, Truczinski Nine'nin mutfağında bebekleriyle oyalanır ya da Protestan ailelerin çocuklarının devam ettiği bir çocuk yuvasında çalışan yetişkin ablası Guste'yle oynardı.

Dolayısıyla, kadınların oturaklara idrarlarını akıtırken çıkan şırıltıya bugün bile katlanamayışım şaşılacak bir şey mi! Oskar'ın trampetini konuşturup kulaklarını yatıştırdığı, tavan arasında soluğu alıp fokurdayan çorbadan yakayı kurtarmış hissettiği bir anda sökün ettiler hep birden, çorbada tuzu olanlar yalınayak ve ayaklarında potinlerle çıkageldiler; Nuchi de çorbayı getirdi. Oskar'ın çevresini sardılar, en son Klein Haschen göründü. Birbirlerini dürttüler, cırtlak bir sesle birbirlerini uyardılar: "Haydisene!" sonunda Alex arkadan yakaladı Oskar'ı, kollarını kıskaca alarak karşı koyamaz duruma getirdi. Dilini ıslak ve düzgün dişleri arasına kıstırmış gülüp duran Susi, yapılacak işte kötü bir taraf görmediğini açıklayarak Nuchi'nin elinden kaşığı kaptı, kalçalarına sürte sürte gümüş gibi parlattı bu demir parçasını, sonra buğular tüten tencereye daldırıp iyi bir ev hanımı edasıyla tenceredeki lapayı, gereken kıvamı bulması için, yavaş yavaş karıştırdı; kaşığı çorbayla doldurup soğutmak ister gibi üfledi bir süre ve nihayet Oskar'a içirdi; hani ömrümde daha böyle çorba içmedim, lezzetini doğrusu asla unutamayacağım.

Birden Nuchi'nin midesi bulanıp tencere içine kusmaya başladı, vücudumun sağlık ve afiyetini kendilerine iste öylesine dert edinmiş haydut sürüsü beni bırakıp gitti derken; ancak o zaman, birkaç yatak çarşafının asılı bulunduğu tavan arasındaki çamaşır kurutma yerinin bir köşesine emekliye sürüne çekildim ve bir iki kaşık pembe çorbayı içimden dışarı attım, ama kusmuklarda kurbağa artıkları bulamadım doğrusu. Açık duran tavan arası penceresinin altındaki bir masanın üzerine tırmanıp, kuş bakışı uzakta ki evlerin avlularına baktım; dişlerimin arasında gıcır gıcır ezdim kiremit kalıntılarını; bir şey yapmak için güçlü bir istek duyuyordum, Maria Caddesi'ndeki evlerin uzak pencerelerini gözlerimle yokladım şöyle bir; ışıl ışıl cam. Birden o yönde bağırmaya, uzak etkili şarkımı söylemeye

koyuldum; bir başarı elde edemyeceliğimi görüyordum, ama yine de uzak etkili şarkıda saklı olanaklara öylesine inanmıştım ki, bundan böyle avlumuz ve avlular bana dar gelmeye başladı! Uzağa, uzaklıklara, uzak bakışlara susamış beni, tek başıma ya da annemin elinden tutarak, Labes Caddesi'nden, kentin bu kenar semtinden dışarı çıkararak ve evimizin dar avlusundaki bütün o çorbacıların komplolarından kurtaracak her fırsatı değerlendirmeye koyuldum.

Haftanın her perşembesi alışveriş için annem kente inerken, çokluk beni de yanına alıyor, ne zaman Kömür Pazarı'ndaki Zeughaus Pasajı'nda bulunan Sigusmund Markus'un oyuncakçı dükkânından bana yeni bir trampet almak istese beni de beraberinde götürüyordu. O zamanlar, yani aşağı yukarı yedi ile on yaşları arasında, tam iki haftada bir trampetin hakkından geliyordum. On ile on dört yaşları arasında, bir trampetin teneke yüzünde çala çala delikler açmam için bir hafta bile çok gelmeye başladı. Daha sonraları ise yeni bir trampeti bir günde hurdaya çıkarmanın üstesinden gelebiliyordum; beri yandan, ruh durumum bir denge içinde bulunuyorsa trampetimi üç dört ay kollayıp gözeterek, ama yine de hızlı hızlı çalabiliyor, yine de teneke yüzünün cilasındaki birkaç çatlak dışında hiçbir yerini hasara uğratmıyordum.

Ama şimdi sizlere halı çırpma çubukları, çivileri doğrultan Heilandt Baba ve o zamana kadar bilinmedik çorbalar icat eden yumurcaklarıyla evimizin avlusundan ayrılıp annemle iki haflada bir dükkânına uğradığımız Sigusmund Markus'un çocuk trampetleri arasından kendime yeni bir trampet seçebildiğim zamanlardan söz açacağım. Bazen, trampetim daha yarı sağlam duruyorken yine de bazen beni yanına aldığı oluyordu, annemin; bu gibi öğle sonralarını insanda hep biraz müzemsi bir izlenim uyandıran, kilise çanlarının biri bırakıp birini alarak aralıksız gürültüye boğduğu renkli Eski Şehir'de öldürüyordu.

Çokluk hoş bir düzen içinde geçiyordu Markus'u ziyaretlerimiz. Leiser, Sternfeld veya Machwitz mağazalarından gerekli birkaç öteberiyi alıp Markus'a uğruyorduk; en gönül okşayıcı değme komplimanları anneme söylemeyi âdet edinmişti Markus. Anneme kur yaptığı kuşkusuzdu; ama hatırımda kaldığına göre, annemin altın diye nitelediği elini hararetle yakalayıp sessiz sedasız öpmekten öte bir muhabbet gösterisinde de bulunmuyordu ancak şimdi sözünü edeceğim ziyaretimizdeki dize kapanma olayını saymazsak tabii.

Anneannem Koljaiczek'ten gösterişli ve tombul bir vücutla iyi kalpliliği ve hoşa gider bir kendini beğenmişliği tevarüs eden annemin, Sigusmund Markus'un sevgi gösterilerine ses çıkarmamasının başta gelen nedeni, Markus'un arada bir kendisine kelepir ipekli kumaşları, ucuza kapatılmış, ama hiçbir yerinde kusur bulunmayan çıkma hanım çoraplarını satmaktan çok hediye etmesiydi. Hele o gülünç denecek kadar az bir para karşılığı iki haftada bir tezgâh üzerinden bana buyur edilen teneke trampetler!

Dükkâna her uğrayışımızda annem, saat tam dört buçuğa gelince acele yapılması gereken bir iki işi daha olduğunu ileri sürüp, Markus'tan yanında bırakmak istediği ben Oskar'a göz kulak olmasını rica ediyordu, iler seferinde de Markus, garip bir gülümsemeyle annemin önünde eğiliyor ve annem, o pek önemli işlerini yapıp çıkarırken beni, yani Oskar'ı gözbebeği gibi koruyacağına tumturaklı bir dille söz veriyordu. Konuştuğu cümleleri tuhaf bir vurguyla donatan Markus'un, pek halif ve incitici olmaktan uzak, alaylı konuşması annemin zaman zaman kızarmasına ve yoksa bu Markus işin iç yüzünü biliyor mu gibilerden bir kuşkuya kapılmasına yol açıyordu.

Ama annemin önemli dediği ve alabildiğine bir hamaratlıkla peşinden seğirttiği işlerin ne lürlü şeyler olduğunu ben de bilmiyor değildim. Çünkü bir süre Dülgerler Sokağı'ndaki ucuz bir pansiyona gidip gelirken ona arkadaşlık etmiştim; annem merdivenleri çıkarak pansiyonda kayboluyor, bir kırk beş dakika ortalarda gözükmüyordu. Bense bu arada, bir şey söylemeden getirilip önüme bırakılan hep aynı tatsız limonatanın başında, çokluk likörünü sesli sesli yudumlayan pansiyon sahibesinin hemen yanında oturuyor ve bekliyordum. Derken annem, halinde pek bir değişiklik sezilmeksizin merdivenlerden iniyor, önündeki likör kadehinden başını kaldırmayan pansiyoncu kadına veda edip beni elimden tutuyor, ama elindeki sıcaklığın kendisini ele verdiğinden haberi olmuyordu. Sonra, sıcacık ve el ele, Yünlü Dokumacılar Sokağı'ndaki Cafe Weitzke'ye yollanıyorduk. Annem kendisine bir Türk kahvesi, Oskar'a limonlu dondurma söyleyip bekliyordu; derken her zamanki saatinde Jan sanki oradan geçerken kahveye uğruyor ve yanımıza gelip oturarak masanın yatıştırıcı serinlikteki mermer yüzeyine annem gibi bir Türk kahvesi getirtip koyduruyordu.

Hiç çekinmeden önümde konuşuyorlardı, konuşmaları benim hanidir bildiğim şeyleri doğruluyordu:

Annemle Jan amca hemen her perşembe Dülgerler Sokağı'ndaki pansiyonda kiralanan ve kirası Jan Amca tarafından ödenen bir odada buluşuyor, kırk beş dakika burada baş başa kalıyorlardı. Beni peşine takıp Dülgerler Sokağı'na ve oradan Cafe Weitzke'ye getirmemesini sonradan herhalde Jan istemiş olacaktı annemden. Jan bazen pek sıkılgan, annemden de sıkılgan davranıyor, annem haklılığına ve doğruluğuna her vakit, hatta pansiyondaki buluşmaların arkası kesildikten sonra bile inanmakta devam ettiği bir aşk saatinin son dakikalarına benim tanık olmamda bir sakınca görmüyordu.

Dolayısıyla, sonradan, Jan'ın isteği üzerine, hemen her perşembe ikindisi saat dört buçuktan altıya birkaç dakika kalana kadar Sigusmund Markus'un yanında oyalanmaya başlamıştım; Markus, dükkanındaki teneke trampetleri gözden geçirmeme ve bunları çalmama ses çıkarmıyordu. Birden çok trampet üzerinde -başka nerede bulabilirdi bu fırsatı Oskar?- sesimi duyulabiliyor ve Markus'un o mahzun köpeksi yüzüne bakabiliyordum; kafasındaki düşüncelerin nereden geldiğini bilmesem de, uzandıkları yeri, bunların Dülgerler Sokağı'ndaki pansiyonda eğleştiğini, burada üzerinde numaralar yazılı oda kapılarını tırmaladığını ya da "Yoksul Lazarus" gibi Cafe Weitzke'deki küçük mermer masa altına tünediğini seziyordum. Neyi bekliyordu Markus? Kendisine kalacak kırıntıları mı?

Gelgeldim, annemle Jan geride kırıntı bırakmıyor, ne varsa hepsini kendileri tıkmıyordu. Asla doymak bilmeyen ve sonunda kendi başını yiyen büyük bir iştahları vardı. Kendi kendileriyle öylesine meşgul bulunuyorlardı ki, masanın altında tüneyen Markus'un düşüncelerine hafif bir meltemin sırnaşık okşayışı gözüyle bakacakları kuşkusuzdu.

Söz konusu ikindilerin birinde -galiba eylüldü, çünkü annem Markus'un dükkânından pas kahverengisi son bahartık kostümle ayrılmıştı- Markus'un dalıp gittiğini, içine gömülmüş ve yitik, tezgâhın başında dikildiğini görünce, o gün yeni satın alınmış trampetimle dükkândan dışarı süzüldüm. Zeughaus Pasajı'ndan, iki yanında kuyumcuların, mezeci dükkânlarının ve kilabevlerinin dizildiği o serin ve karanlık tünelden içeri girmeye heveslendim. Ama, ucuzluklarına şüphem olmamakla beraber benim yine de satın alamayacağım öteberilerin sergilendiği vitrinler önünde oyalanmadım pek; tünelden geçerek Kömür Pazarı'na çıktım. Zeughaus'ın önündeki tozlu ışığın orta yerine gidip durdum. Binanın bazalt grisini anımsatan ön cephesi, çeşitli zamanlardaki kuşatmalardan kalma irili, ufaklı

top gülleleriyle donatılmış, bu demir kamburların gelip geçenlere kentin tarihini anımsatması istenmişti. Gülleler bana bir şey söylemiyordu; kaldı ki bunların yerlerine kendiliklerinden gelip oturmadıklarını, geçmiş yüzyıllardan kalmış cephaneyi çeşitli kiliselerin, vilâyet konaklarının ve bu arada Zeughaus'in ön ve arka cephesine yerleştirilmesi için İmar Müdürlüğü ile Eski Eserler Müdürlüğü'nün ortaklaşa çalıştırdıkları bir duvarcı ustasının bizim kentte yaşadığını biliyordum. Derken sağda kalan, Zeughaus'dan yalnız dar ve ışıksız bir sokakla ayrılıp sütunlu kapısı görünen tiyatrodan içeri girecek oldum. Düşündüğüm gibi tiyatroyu kapalı bulunca -suare için gişe ancak yedide açılıyordu- trampetimi çalarak, beri yandan gerekliğinde geriye çekilme düşüncesine de kafamda yer vererek, kararsız, sola yürüdüm. Ansızın Oskar, Stockturm'la Uzun Sokağa açılan kapı arasında durdu. Kapıdan geçip Uzun Sokağa, sonra sola sapıp geniş Yünlü Dokumacılar Sokağı'na girmeyi göze alamadım, çünkü annemle Jan bu sokaklaki bir kahvede oturuyordu; henüz gelmemişlerse, Dülgerler Sokağı'ndaki işlerini belki henüz bitirmiş veya mermer masada Türk kahvelerini içip dinlenmek üzere kahveye doğru yola koyulmuş bulunuyorlardı. Tramvayların sürekli gidip gelerek ya kapıdan girmek istediği ya da zil vurarak kapıdan çıkıp gıcırtılarla virajı aldığı ve Kömür Pazarı'na, Odun Pazarı'ıa, kentin merkez istasyonuna yöneldiği yolu nasıl geçip karşıya geldim, bilmiyorum. Belki de büyüklerden biri, herhalde bir polis memuru beni elimden tutmuş, tehlikelerle dolu trafik içinden kollayarak karşıya geçirmişti.

Birden Stockturm'un gökyüzüne yaslanan tuğla cephesinin önünde buldum kendimi ve doğrusu belli bir amaç gözetmeden içimdeki can sıkıntısına uyarak trampetimin değneklerini duvarla kule kapısının demir kasası arasına sıkıştırdım. Tuğladan duvar boyunca yukarlara yollamak istedim bakışımı, ama onu kulenin ön cephesinden koşturmakta güçlük çekiyordum; çünkü duvardaki oyuklardan ve kulenin pencerelerinden sürekli güvercinler havalanıyor, ama az sonra güvercin ölçüşünce kısa bir zaman dinlenmek için yine su olukları ve saçaklar üzerine konuyor, derken tekrar kendilerini duvarda aşağı bırakıyor, bakışımı da bu arada kendileriyle beraber alıp götürüyorlardı.

Güvercinlerin yaptıklarına içerledim. Bakışlarıma acıdım, çekip geriye aldım onları; iki trampet değneğini ciddi bir edayla, beri yandan öfkemi üzerimden atmak için kaldıraç gibi kullandım; fazla direnmedi kapı ve daha kapı bütünüyle açılmadan kendini kulenin içinde döner merdivende buldu

Oskar; merdivenleri çoktan çıkmaya başlamıştı, boyuna sağ ayağını yukarı alıyor, sol ayağını çekip onun yanına atıyordu. Derken zindanın ilk demir parmaklıklı hücrelerine geldi, bir burgu gibi çıktı döne döne; etiketlerle donatılmış olup bakımına titizlik gösterilen işkence aletlerinin sergilendiği işkence odasını geride bıraktı. Merdivenleri tırmanırken -artık sol ayağını yukarı alıyor, sağ ayağını çekip onun yanına alıyordu- dar kafesli bir pencereden bir göz altı aşağılara, kalınlığı üzerinde bir fikir edindi, güvercinleri ürküttü, ama aynı güvercinlere merdivenin bir dönemeç yukarısında tekrar rastladı, yine sağ ayağını yukarı atmaya ve sol ayağını onun yanına çekip almaya başlamıştı; sağ ayağında da sol ayağındaki gibi bir ağırlık hissetmesine karşın, uzun bir süre daha yukarılara çıkmak isteğini duyuyordu. Ama merdivenler onun bu çıkışına vaktinden önce son vermişti. Kulenin mimarisindeki anlamsızlığı ve zavallılığı işte o zaman anladı.

Bilmiyorum Stockturm ne kadar yüksekti ve şimdi ne kadar yüksek? Çünkü sağ salim atlattı savaşı. Bakıcım Bruno'dan, Doğu Alman topraklarındaki Gotik üslûpta mimari eserlere ilişkin bir kitap rica etmek isteğini de duymuyorum. Sanırım, kulenin tepesine kadar kırk beş metre vardı.

Tepedeki külahı kuşatan bir galeride pek de çabuk yorulan merdiven yüzünden çıkışıma son vermek zorunda kaldım. Yere oturup galeriyi çevreleyen sütunlar arasından ayaklarımı uzattım; sağ kolumla kavradığım bir sütunun yanı başından eğilerek aşağılara, Kömür Pazarı'na baktım; sol elimle, bütün merdivenleri benimle çıkmış trampetimi tutuyordum.

Şimdi burada, bir sürü kulesi olan, çanlar çalan, yaşlı ve saygıdeğer, içinde hâlâ Ortaçağ havasının estiği ileri sürülen, binlerce gravüre başarıyla hakedildiği görülen kentin bir panoramasını tasvir ederek, yani Danzig'i kuş bakışı anlatarak sizleri sıkmak niyetinde değilim. Yazı için hiç de nankör bir konu olmadıkları sık sık söylenmesine karşın, güvercinler üzerinde de durmayacağım. Bir güvercin âdeta bir şey söylemez bana, bir martı benim için bir güvercinden daha çok anlam taşır. Barış güvercini sözünde de ancak çelişik anlamda bir doğruluk bulurum. Güvercinlere, gökyüzünün alt kesimlerinin geçimsizlikle üstüne olmayan bu kiracılarına bir barış mesajı emanet etmektense, söz konusu mesajı bir Şahine, hatta bir leş kargasına emanet ederim daha iyi. Sözün kısası: Stockturm'da güvercinler vardı. Ama

güvercinler, eski eserler bakıcılarının himmetiyle eli yüzü düzgün her kule üzerinde vardır nihayet.

Oysa ben başka bir şey kestirmiştim gözüme; Zeughaus Pasajı'ndan çıktığımda kapalı bulduğum Şehir Tiyatrosu. Kubbesinin tepesinde mimikleri, kulisleri, suflörleri, aksesuarı ve bütün sahneleriyle beş perdelik bir oyunun öğütülüp korkunç bir hurdaya çevrilmesini sağlayacak o kol bulunmasa bile, her akşam tıklım tıklım dolu olan bu sanat perisi ve kültür tapınağı, akıl almayacak ölçüde büyütülmüş klasik bir kahve değirmenine, domuzuna benzerlik gösteriyordu. Yavaş yavaş batan ve ufku gittikçe daha çok pembeliğe boğan güneşin, fuayesindeki sütunlu pencerelerden bir türlü ayrılmadığı bu binaya içerledim. Kömür Pazarı'ndan, tramvaylardan, büroların kapanışını kutlayan memur ve müstahdemlerden hemen otuz metre yukarıda, Markus'a ait misk kokulu ucuz eşya mağazasının, Cafe Weitzke'deki serin ve küçük mermer masanın, iki fincan Türk kahvesinin, annem ve Jan'ın hayli yükseğinde bulunuyordum; kirayla oturduğumuz evi, avlumuzu, avluları, eğri çivileri, doğrultulmuş çivileri, komşu çocuklarını ve komşu çocuklarının pişirdiği kiremitli çorbayı aşağılarda bırakmıştım; şimdiye kadar mecbur kalmadıkça çığlık atmamış olan ben Oskar, şimdi ortada zorlayıcı hiçbir neden yokken bir çığlık koyverdim. Şimdiye kadar o tiz perdeden ses tonlarını ancak trampeti elinden alınmak istendiği vakit bir cam eşyadan, cam ampullerden, bayatlamış birayla dolu bir şişeden içeri yollayan Oskar, şimdi trampeti söz konusu olmadan da kuleden aşağı haykırmaya başlamıştı.

Kimse trampetini elinden almak istemiyor, ama yine de bağırıyordu, Oskar. Hani güvercinlerden biri, kendisinden bir çığlık koparmak için pisliğini trampetimin üzerine bırakıvermiş de değildi. Yakınlarda bakır levhalar üzerinde yeşil paslar vardı, cam yoktu; ama yine de bağırıyordu Oskar. Güvercinlerin gözleri kırmızımsı ve ışıl ışıldı, kendisine bakan cam bir göz bulunmuyordu ortada, öyleyken bağırıyordu Oskar. Nereye bağırıyordu, hangi uzaklıktı onu bağırmaya ayartan? Kiremitli çorbanın içilmesinden sonra tavan arasından avlulara doğru plansız, gelişigüzel savrulan çığlıklar, şimdi burada bir hedefe yönelmiş olarak mı sahnelenecekti. Hangi cam nesneyi gözüne kestirmişti Oskar? Hangi cam üzerinde -yalnız cam söz konusuydu nihayet- deneylere girişmek istiyordu?

Bu hedef de, benim yapmacık diyebileceğim yeni ses tonlarımı ilk kez evimizi tavan arasından akşam güneşi vurmuş pencerelerine çeken Şehir

Tiyatrosu, yani o dramatik kahve değirmeniydi. Hiçbirisiyle bir şey elde edemediğim değişik güçteki çığlıklardan sonra, nerdeyse sessiz bir çığlığın üstesinden geldim: kıvanç duyarak ve hain bir gururla kendi kendine müjdeledi, Oskar: Sol fuaye penceresinin ortadan iki camı akşam güneşinden el çekmek zorunda kalmış, bir an önce yeniden camla kaplanması gereken dörtgen biçiminde kara iki kovuğa dönüşmüştü.

Bundan böyle elde edilen başarının doğrulanması gerekiyordu. Yıllardır aramakta olup bir kez ele geçirdiği üslubu, aynı ölçüde muhteşem, aynı ölçüde atak, aynı ölçüde değerli ve çokluk aynı büyüklükteki eserleri parmağı ağzında kalan dünyaya armağan ederek geliştirme yolunu tutmuş modern bir ressam gibi kendi kendimin üretimine geçtim.

Hepsi bir çeyrek saat içinde fuayenin bütün pencerelerini ve kapılardan bir kısmını camdan soyup aldım. Tiyatronun önüne telâşlı bir kalabalığın toplandığını gördüm. Seyirden hoşlanan insanlar vardır hep. Sanatımın bu hayranları beni pek etkiledi, ama şüphesiz Oskar'ın daha hoyrat ve biçimci bir yöntemle çalışmasına yolaçtı. Daha cesur bir deneye başvurmaya ve bütün pencereleri açıp içerleri göz önüne sermeye niyetleniyor, yani açık fuayeden, sonra bir loca kapısının anahtar deliğinden süzülüp henüz karanlık salonu geçerek bütün tiyatro abonelerinin medarı iftiharının, yani tıraş edilmiş çeşitli yüzeylerinin hepsi de ışığı ayna gibi yansılan avize üzerine çullanacak bir çığlık yollamak istiyordum ki, tiyatro önündeki kalabalıkla pas kahverengisi bir kostüm ilişti gözüme: Annem Türk kahvesini içerek Jan'dan ayrılmış. Cafe Weitzke'den dönmüştü demek.

Ama ne yalan söyleyeyim, Oskar yine de o haşmetli avizeye bir çığlık yollamadan duramadı. Ne var ki, çığlığı başarısız kalmıştı anlaşılan; çünkü ertesi günü gazeteler sadece bilinmez nedenlerden ötürü sadece yer yer çatlamış fuaye ve kapı camlarından haber verdi. Günlük hasmın arka safyalarında bununla ilgili bilimsel ve yarı bilimsel incelemeler, haftalarca hayal ürünü zırvaları sütun sütun saçıp döktüler ortaya. "Die Neuesten Nachricten" gazetesi işi kozmik ışınlardan söz açmaya bile vardırdı. Gözlemevindekiler, yani yüksek aşamadaki fikir işçileri güneş lekelerinden dem vurdu.

Ansızın, kısa bacaklarımın elverdiği ölçüde hızlı bir tempoyla kulenin döner merdivenlerinden indim aşağı; biraz soluk soluğa tiyatro önündeki kalabalığın yanına geldim. Annemin pas kahverengisi kostümünün ortalıkta parıldadığı görülmüyordu artık; herhalde annem Markus'un dükkânına

gitmiş, benim sesimin yol açlığı zarar ziyanı anlatıyordu. Oskar, gelişmemiş durumunu ve elmas gibi sesini dünyanın en doğal bir şeyi gören Markus'un, o anda dilinin ucunu yelpaze gibi sağa sola sallayıp beyaz-sarımsı ellerini ovduğunu geçirdi hayalinden.

Dükkânının kapısından içeri ayak alınca karşılaştığım manzara, bana uzak etkili haykırışımla elde elliğim bütün başarıları unutturdu. Markus, annemin önünde diz çökmüştü ve bütün o kumaş hayvanlar, ayılar, maymunlar, köpekler, hatta gözleri açılıp kapanan bebekler, beri yandan itfaiye arabaları, salıncak atlar, onra dükkâna göz kulak olan bütün o kukla adamlar da sanki Markus'la beraber annemin önünde diz çökmek ister gibiydi. Annemin iki elini ellerinin arasına almıştı Markus; ellerinin sırt kısımlarında açık renk ayva tüyleriyle örtülmüş esmer lekeler seçiliyor, gözlerinden yaşlar akıyordu.

Annemin de bakışlarında ciddi bir ifade, ortadaki duruma uygun düşen bir ilgi vardı. "Hayır, Markus. Hayır!" diyordu annem. "Ne olur, bari burada, dükkânda yapma bunu!"

Ama Markus bir türlü susmak bilmiyordu; konuşmasında hiç aklımdan çıkmayan büyüleyici, beri yandan abartmalı bir ton vardı. "Jan Bronski'yle düşüp kalkmayın, çünkü postanede çalışıyor o, Polonya postanesinde, sonu iyi olmaz bakın, çünkü Polonya'yı tutuyor Bronski. Polonyalılara yüz vermeyin! Yüz verecekseniz Almanlara verin! Çünkü Almanlar ilerleyecek, Almanlar yükselecek, bugün değilse yarın, hatta şimdiden kalkınmadılar mı biraz, ama Bayan Agnes hâlâ Bronski'ye yüz veriyor, yalnız kocası Matzerath'la düşüp kalksa neyse. Veya lütfedip Markus'la düşüp kalksa, Markus'a kalkıp gelse! Hem yeni de vaftiz oldu Markus. Londra'ya gideriz sizinle, Bayan Agnes, orada eşim dostum vardır, gereken belgelerin hepsi de tamam, siz yeter ki peki deyin, Bayan Agnes!

Ama Markus'la gelmek istemiyor musunuz, ondan nefret mi ediyorsunuz, güzel, nefret edin. Ancak Markus'un sizden bir ricası var: Şu kaçık Bronski'den çekin elinizi, çünkü Polonya postanesinde kalacağım diye diretiyor o, ama Polonya'nın işi görülecek yakında. Almanlar bir gelmeye görsün, işi bitiktir Polonya'nın."

Önündeki bir sürü imkân ve imkânsızlıktan şaşkına dönen annemin de gözlerinden tam yaşlar gelmek üzereydi ki, Markus kapıda beni gördü; bir elini bıraktı annemin, beş parmağının beşini de konuşturarak beni gösterdi:

"Şu yavrucağı, onu da alırız yanımıza, Londra'ya götürürüz; küçük bir prens gibi bakarım ona. Küçük bir prens gibi."

Derken annem de beni fark etmişti, hafif bir gülümseme belirir gibi oldu yüzünde. Belki Şehir Tiyatrosu'nun camsız kalan tuaye pencereleri aklına gelmiş ya da Markus'un Londra'ya gitme önerisi kendisini böyle keyiflendirmişti. Yine de başını sallayıp, âdeta bir dans davetini geri çevirir gibi, pek fazla düşünmeden: "Teşekkür ederim, Markus, teşekkür ederim. Ama imkânı yok, sahi yok! Biliyorsun Bronski!" demesi doğrusu şaşırttı beni.

Amcamın adını bir parola gibi kabullenen Markus hemen doğruldu, annemin önünde eğilerek: "Bağışlayın Markus'u!" dedi. "Bronski varken böyle bir şey olamayacağını düşünmesi gerekirdi."

Zeughaus Pasajı'ndaki mağazadan çıktık; henüz dükkânların kapanma saati değildi, öyleyken Markus oyuncakçı mağazasını kilitleyip, beş numaralı tramvayın durak yerine kadar geçirdi bizi. Şehir Tiyatrosu'nun önünde hâlâ bir kalabalık vardı ve sağda solda birkaç polis dikiliyordu. Ama ben korkmadım hiç, cama karşı elde ettiğim başarıları o anda pek düşündüğüm yoktu. Markus bana doğru eğilerek, âdeta bizden çok kendisi için şöyle fısıldadı: "Meğer Oskar'ın elinden ne marifetler geliyormuş! Baksana, trampet çalıyor, tiyatronun önünde hadise çıkarmasını beceriyor.

TRİBÜN

Şehir Tiyatrosu'nun fuaye pencerelerini şarkı ve türkülerle kırıp dökmem, sahne sanatıyla ilk kez ilişki kurmamı sağlamıştı. Oyuncakçı Markus'un o öğle sonrası kendisini pek meşgul etmesine karşın, annem tiyatroyla aramda kurulan dolaysız ilişkiyi herhalde fark etmiş olacaktı ki, Stephan ve Marga, Oskar ve kendisi için dört bilet alıp son Advent[28] pazarı her üçümüzü tiyatroda sahnelenen bir Noel masalına götürdü. İkinci yan balkonda ön sırada oturuyorduk. Parter üzerinde tavandan sarkan gösterişli avize, tiyatroyu aydınlatmak için canla başla çalışıyordu. Bunu görünce, Stocturm'dan aşağı şarkılar ve türküler yollayarak onu kırıp dökmediğim için sevindim.

Daha o zamanlar çok, ama pek çok çocuk vardı. Balkonlardaki çocukların sayısı annelerin sayısını geçiyordu; varlıklı kişilerin, yani çocuk yapmakta daha çekingen davrananların oturduğu parterde çocuklarla ve annelerin sayısı aşağı yukarı birbirine denkti. Şu çocuklar da rahat durmaz ki bir türlü! Benimle az çok uslu Stephan arasında Marga Bronski oturuyordu; açılıp kapanan koltuğundan ikide bir kayıp iniyor, bazen balkon parmaklığı önünde jimnastik yapmaya hevesleniyor, koltuğun açılıp kapanmasını sağlayan mekanizma içinde ikide bir sıkışıp kalarak ağlamaya başlıyordu; ama o sersem çocuk ağzına annem bonbonlar tıkıştırdı mı, koyverdiği çığlıklar hafifleyerek çevremizdeki öbür yaygaracı çocuklarınkine göre katlanılır bir durum alıyor ve çok geçmeden kesiliyordu. İkide bir koltuğundan kayıp inerek, ikide bir koltuğuna tırmanmaya çalışarak vaktinden önce yorulan Stephan'ın küçük kızkardeşi, ağzındaki bonbonları emerek temsilin başlamasından az sonra uyuyakaldı; her perde kapanışında alkış için uyandırılıyor, gerçekten de bol bol alkışlıyordu.

Tiyatroda, beni ilk perdeden başlayarak çekip sürükleyen ve kuşkusuz herkesten önce bana hitap eden Parmak Çocuk adında bir masal

oynanıyordu. Oyun ustaca düzenlenmişti; asla sahnede görünmeyen Parmak Çocuk'un yalnızca sesi işitiliyor, büyük büyük insanlar oyuna ismini veren o göze görünmez, ama pek hareketli kahramanın arkasından seğirtiyordu. Bir bakıyorsunuz Parmak Çocuk atın kulağında oturuyor, bir bakıyorsunuz bol para karşılığı babası tarafından iki serseriye satılıyordu. Bir ara serserilerden birinin şapkasının kenarında gezinip, oradan aşağılara sesleniyor, sonra bir fare yuvasına, fare yuvasından çıkıp bir salyangoz kabuğuna giriyor, hırsızlarla hırsızlık yapıyor, derken samanlar arasına karışıp bir ineğin karnını boyluyordu. Parmak Çocuk'un sesiyle konuşmaya başlayan inek boğazlanıyor, hayvanın işkembesinde hapsolup kalmış Parmak Çocuk işkembeyle beraber çöplüğe atılıyor ve orada kurt tarafından yutuluyordu. Ama kurdu, Parmak Çocuk kurnazca kandırıp babasının evine getiriyor ve kilerden içeri sokuyordu; kilerde kurt tam ortalığı yağmalamak üzereyken Parmak Çocuk yaygaraya başlıyor, oyun da tıpkı masallardaki gibi sona eriyordu: Babası hınzır kurdu öldürüyor, annesi de bir makas alıp obur hayvanın karnını yararak Parmak Çocuk'u içinden çıkarıyordu. Hani çıkarıyor diyorsam, yalnız bağırdığı işitiliyordu Parmak Çocuk'un: "Ah babacığım, ah anneciğim! İlkin bir fare yuvasındaydım; sonra bir ineğin işkembesinde, derken bir kurdun karnında aldım soluğu; artık sizden hiç ayrılmayacağım."

Bu son, bana dokunmuştu; başımı kaldırıp bakınca, burnunu mendilinin arkasında sakladığını gördüm annemin, çünkü o da benim gibi sahnede olup bitenleri âdeta yaşamıştı. Duygulanmaktan pek hoşlanırdı annem; bunu izleyen haftalar, hele Noel suresince beni ikide bir tutup bağrına bastı, Oskar'a bazen şakadan, bazen üzgün "Parmak Çocuk'um benim" ya da "Benim mini mini Parmak Çocuk'um" veya "Benim zavallı, zavallı Parmak Çocuk'um" diye fısıldadı.

Ancak 1933 yılında beni alıp ikinci kez tiyatroya götürdü annem. Benim bir yanlış anlamam sonucu, gerçi iyi sonuçlanmadı bu ikinci gidişim, ama üzerimde sürüp giden bir etki bıraktı; hatta bugün bile bu etkiyle çalkanıp durur içim; çünkü olay açıkta olmuş, her yaz gecelen açık havada Wagner müziğinin doğanın kucağına buyur edildiği Zappot Orman Tiyatrosu'nda geçmişti.

Doğrusu evde operadan biraz hoşlanan yalnız annem vardı. Matzerath için operetler bile fazlaydı. Jan ise anneme uyuyordu; müzikal dış görünüşüne karşın güzel melodilere kulakları düpedüz sağırdı, ama aryalara

bayılıyordu sözde. Karthaus Ortaokulu'ndan arkadaşları olup Zappot'la oturan, iskelenin, dinlenme evi önündeki fıskiyenin, otel - kumarhane'nin ışıklarına yukarıdan bakan ve kendileri de ışıkçı olarak Orman Tiyatrosu'nun Opera temsillerinde çalışan Formella kardeşleri tanıyordu.

Oliva üzerinden geçiyordu Zappot yolu. Saray Parkı'nda bir öğle öncesi; kırmızı balıklar, kuğular, ünlü Fısıltı Mağarası'nda annemle Jan Bronski; sonra yine kırmızı balıklar ve bir fotoğrafçıyla el ele ortak çalışan kuğular. Resim çekilirken, Matzerath, beni ata biner gibi omuzlarına bindirdi. Ben de trampetimi onun tam tepesine dayayınca herkes güldü; resim albüme yapıştırıldıktan sonra da zaman zaman gülüşmelere yolaçtı bu davranışım. Derken kırmızı balıklardan, kuğulardan, Fısıltı Mağarası'ndan ayrılış. Yalnız Saray Parkı'nda değil, parkın demir parmaklığı önünde, Glettkau tramvayında, Glettkau dinlenme evinde, her tarafta pazar günü vardı; öğle yemeğini Glettkau dinlenme evinde yedik; Ballık Denizi, yapacak başka işi yokmuş gibi boyuna insanı sularında yıkanmaya çağırıyordu. Sahildeki gezi yolunu izleyerek Zappot'a giderken ansızın pazar karşımıza çıktı. Bütün dinlenme evi ücretlerini Matzerath ödüyordu.

Güney Plajı'nda denize girdik, çünkü burası sözde Kuzey Plajı'ndan daha tenhaydı. Erkekler, plajın erkeklere ayrılan kısmında soyundu; annem bayanlar kısmının bir kabinine götürdü beni; aile plajında herkesin içine anadan doğma çıkmamı istedi. O zamanlar şişmanlığı başını almış giden kendisine gelince: Elli vücudunu saman sarısı bir mayo içerisine tıktı. O bin gözlü aile plajında kendimi fazla çıplak göstermemek için trampetimi önüme tuttum ve sonra yüz üstü kumlara uzandım; davetkâr Ballık Denizi'ne girmeyip önümdekini kumlar içinde saklamak, devekuşu taktiği izlemek istedim.

Matzerath'ın, beri yandan Jan Bronski'nin yeni yapmaya başladıkları yağlı göbekleriyle öylesine gülünç ve âdeta acınacak bir görünüşleri vardı ki, ikindi üzeri kabinlere dönülerek güneşte yanmış vücutların yağla ovulup nivea kremiyle kutsanmasından sonra pazartık giysilerin yine üzerlere geçirilmesine memnun oldum. "Seestern" gazinosunda pasta yedik, kahve içtik. Annem beş katlı pastadan bir üçüncü porsiyon getirtecek oldu, ama Matzerath karşı çıktı buna. Jan ise hem hayır dedi, hem de annemin isteğini makul karşıladı. Annem pastayı söyledi, derken gelen pastadan Matzerath'ın tadımlık bir lokma almasına izin verdi, Jan'a ise kendi elecğiziye yedirdi pastadan; her iki erkeğin de gönüllerini hoş ettikten sonra, kama

biçimindeki pek tatlı pastayı küçük kaşıkla kaşıklayarak midesine indirmeye başladı.

Oh, kutsal krema; üzerine pudra şekeri ekilmiş, açıkla bulutlu arasında değişen pazar ikindisi. Polonya soyluları gözlerinde mavi güneş gözlükleri ve önlerinde koyu limonatalarla masalarda oturuyor, ama limonatalarına el sürmüyorlardı. Hanımlar mor tırnaklarıyla oynuyor, bir mağazadan kirayla aldıkları mevsimlik kürk kaplarının güve tozu kokularını denizden esen rüzgârla bize doğru yolluyorlardı. Matzerath maymunca buldu bu kürk kapları. Ama bir tek öğle sonrası için bile olsa böyle bir kabı kendisinin de seve seve kirayla alacağını belirtti annem. Jan: "Polonya soylularında can sıkıntısı öylesine serpilip boy almış ki" dedi, "borçlarını çoğaltmakta olmasına bakmayarak Fransızca'ya rağbet etmiyor artık, sırl züppeliklerinden en bayağı bir Polonyaca konuşuyorlar."

"Seestern"de oturup boyuna Polonya soylularının mavi güneş gözlüklerine ve mor tırnaklarına da bakamazdık. İçi dışı pastayla dolan annem kalkılması isteğinde bulundu. Dinlenme evinin parkı kapılarını açtı bize; çekilecek yeni bir resim için beni bir eşeğe bindirip kımıldamadan durmaya zorladılar. Kırmızı balıklar, kuğular -doğada neler de yokmuş- ve sonra yine kırmızı balıklar ve kuğular, tatlı suların incileri sayılan yaratıklar.

Hep iddia edildiğinin tersine fısıldamayan porsuk ağaçlarının arasında gazino - kumarhanenin ve Orman Opera evinin ışıklandırıcıları Formella kardeşlere rasladık. Küçük kardeş operada çalışırken duyup işittiği bütün nükte ve fıkraları ilkin üzerinden atmadan yapamadı. Ağabeysi nüktelerin hepsini önceden bilmesine karşın kardeşine olan sevgisinden yeri gelince katıla katıla gülüyor ve gülerken kardeşinden bir fazla altın dişini gösteriyordu; kardeşinin sadece üç altın dişi vardı. Derken maehanelet içmek için Gazino Springer'e doğru yola koyulduk. Annem daha çok Kurfürsten'e gidilmesini istemişti. Gazinodan çıktığımızda hâlâ dağarcığından nükteler dağıtıp duran bonkör Formella kardeş, oradakileri akşam yemeği için Restoran Papağan'a davet etti. Restoranda Bay Tuschel'e rastladık, Tuschel, yarı Zappot'luydu; Zappol'un ise beş sinemasıyla orman içinde bir operası vardı. Ayrıca Formella kardeşlerin şefiydi Tuschel ve biz nasıl kendisiyle tanıştığımıza memnun olmuşsak, o da memnun oldu bizi tanıdığına. Bıkıp usanmadan parmağındaki yüzüğü çeviriyor, ama yüzük bir türlü "dile benden ne dilersen" yüzüğünü ya da sihirli bir yüzüğe dönüşmüyordu; çünkü olup bilen, hiç ama hiçbir şey yoktu ortada, sadece

nükte anlatan Tuschel'di bu kez, üstelik daha önce küçük Formella kardeşten dinlediğimiz nüktelerin aynını anlatıyor, ancak altın dişleri o kadar fazla olmadığı için sözü daha Çok uzatıyordu. Öyleyken gülüyordu bütün masadakiler, çünkü nükteleri anlatan Tuschel'di. Yalnız ben ciddiyetimi koruyor, kaskatı bir yüzle nüktelerdeki can alıcı noktaların canına okuyordum. Ah, yapmacık olmalarına karşın bu kahkaha salvoları bizim tıkındığımız köşedeki pencerenin yuvarlak ve bombeli camları gibi nasıl da etrafa bir rahatlık saçıyordu. Tuschel'in halinde bir şükran ifadesi vardı, nükte üzerine nükte anlatıyordu. Bir ara Goldwasser likörü getirtti; kahkaha ve Goldwasser likörü içinde yüzerken, ansızın parmağındaki yüzüğü bir başka türlü döndürmeye başladı ve bunu yapar yapmaz da gerçekten bir şeyler oldu: Tuschel hepimizi, Orman Operası'na davet elti. Operada oynanacak küçük bir oyunu nihayet o kaleme almıştı; kendisi maalesef gelemeyecekti, randevuları falan vardı, ama ayırtacağı yerleri lütfen kabul buyurmamızı rica ediyordu; bir loca söz konusuydu, oturulacak yerler kolluktu, yavrucağızın uykusu geldi mi uyuyabilirdi. Derken gümüş bir tükenmez kalem çıkardı cebinden, bir kartvizitçik üzerine Tuschel'ce sözler çiziktirdi, bunlar gittiğimiz yerde kapıları açacaktı bize ve gerçekten de açtı.

Daha sonra olanlar birkaç kelimeyle anlatılabilir sanıyorum: İlık bir yaz akşamı; Orman Operası'nda biç yer yok, tamamen dışardan gelen yabancılar doldurmuş tiyatroyu. Daha oyun başlamadan sivrisinekler yetişti; ama hep biraz geciken, bunu nazik bir davranış gören son sivrisinek, kana susamış bir vızırtıyla gelişini haber verir vermez başladı oyun. "Uçan Hollandalı" temsil ediliyordu. Orman Operası'na adını veren ormanın içinden bir tekne, denizlerde korsanlık yapmaktan çok ormanı yağma ederek, sürüne sürüne çıktı ortaya. Tayfalar ağaçlara karşı şarkılar söylüyordu. Derken ben Tuschel'in kolluğunda uyuyakalmışını; gözlerimi açlığımda tayfaların şarkıları ya devanı ediyordu veya yeniden şarkı söylemeye başlamışlardı: Dümenci, haydi dümen başına! Ama Oskar tekrar uyudu ve uyurken annesinin Hollandalıya bu kadar ilgi göstermesine, sanki dalgalar üzerinde kayıp giderek Wagner'ce nefes alıp vermesine sevindi. Annem, Malzerath'la Jan ellerini yüzlerine siper ederek irili ufaklı ağaçları horultularıyla biçmekte olduklarını, bu arada benim de ikide bir Wagner'in parmakları arasından kayıp kurtulduğumu fark etmiyordu. Sonunda büsbütün uyandı Oskar; çünkü ormanın içinde tek başına bir kadın dikilmiş ve haykırıp duruyordu. Sarı saçlı bir kadındı; ışıkçılardan biri, herhalde Formella

kardeşlerden küçüğü, ışıldakla gözlerini kamaştırıp kendisini rahatsız elliğinden: "Hayır! Hayır!" diye bağırıyordu. "Eyvahlar olsun!" Bir ara da şöyle bağırdı: "Kimdir bana bu kötülüğü reva gören?" Ama bu kötülüğü ona reva gören Formella kardeşlerden küçüğü, ışıldağını bir türlü kadının üzerinden çekmiyordu; annemin daha sonra solist diye nitelediği kadının haykırışı, sonunda tek heceli köpürüp kabaran bir yakınmaya dönüştü; ama bu, her ne kadar Zappot Ormanı'nın ağaçlarındaki yaprakları vaktinden önce soldurabildiyse de, Formella'nın ışıldağını bir türlü ele geçirip işini göremedi. O kadar parlaklığına karşın solist kadının sesi başarısız kalmıştı. Bunun üzerine Oskar sıçrayıp yardıma koşmadan, o küstah ışık kaynağını bulup uzak etkili çığlıklarının bir tekiyle canına okumadan, sivrisineklerin verdiği hafif rahatsızlığı da bu arada yok etmeden duramadı.

Bunun bir kısa devreye, kıvılcımların etrafa sıçramasına, gerçi önü alınabilen, ama yine de ortalıkla panik yaratan bir orman yangınına yol açmasını doğrusu istememiştim: kalabalıkla yalnız annemi değil, hoyrat bir şekilde uykularından uyandırılan Bay Matzerath'ı ve Bay Jan'ı da yitirdim; beri yandan trampetim de kargaşalıkta kaybolup gitti.

Tiyatroyla bu üçüncü karşılaşmam, Orman Operası'ndaki geceden sonra piyanomuzun kapaklarını Wagner müziğine açan hafif kilo almış annemi, bin dokuz yüz otuz dört yılının baharında beni sirk havasıyla tanıştırmak düşüncesine götürdü.

Oskar, trapezdeki gümüş gibi parıldayan artistlerden, Busch Sirki'nin kaplanlarından, o becerikli fok balıklarından söz açacak değil sizlere. Hani sirk çadırının kubbesinden düşen falan da olmadı. Hayvan terbiyecilerinden kimsenin ısırılıp koparılmadı bir yeri. Fok balıkları kendilerine öğretilen hünerleri gösterdiler, burunlarıyla havada dengeleyip tuttular topları ve ringa balıklarıyla ödüllendirildiler. Ayrıca çocuklar için eğlenceli pek çok gösteride bulunan ve şişeler üzerinde "Kaplan Jimmy" melodisini çalıp bir Lilipul ekibini yönelen müzikal palyaço Bebra'yla tanışmamı, yine söz konusu sirke borçluyum, ki bu da pek önemli bir tanışma oldu benim için. Manejde rastladık birbirimize. Annemle yanındaki iki kavalyesi bir kafes önünde durmuş, maymunların yakışıksız davranışlarını seyrediyor, o gün istisnai olarak grupla yer alan Bayan Hedwig Bronski de çocuklarına midillileri gösteriyordu. Bana gelince: Bir aslanın yüzüme karşı esnemesinden sonra düşüncesizce davranıp bir baykuşla oyalanmaya başlamıştım. Gözlerimi dikmiş baykuşu süzüyordum, belki de baykuş beni

süzüyordu; derken aptallaşıp kızardı Oskar, ta can evinden vurulmuş gibi usulcacık başkuşun yanından ayrılıp ev olarak kullanılan mavi - beyaz arabaların arasına yollandı, çünkü burada bağlı birkaç bücür keçiden başka hayvan yoklu.

Bebra bir su kovasıyla önümden geçti derken; ayaklarında terlikler vardı, ceketsizdi, pantolon askıları görünüyordu. Sadece şöyle bir karşılaştı bakışlarımız, öyleyken hemen birbirimizi tanıdık. Bebra kovayı bırakıp iri başını yana eğerek bana doğru geldi; boyu, benim boyumdan aşağı yukarı dokuz santimetre uzundu.

Gıptayla yukardan doğru: "Hele bak sen, hele bak sen!" dedi gıcırtılı bir sesle. "Bugün üç yaşındakiler, yeter büyüdüğümüz, deyip fazla boy almak istemiyor." Ben cevap vermeyince, yeniden girişti. "Adım Bebra. Öyle iddia edildiği gibi raslgele bir Savoyarde'nin oğlu değilim, doğru ondördüncü Ludwig'in mahdumu Prens Hugen soyundan geliyorum." Hâlâ sustuğumu görünce, yeniden bir hamle yaptı: "Onuncu yaş günümden sonra büyümeme dur dedim. Biraz geç kaldım ama, olsun."

O bu kadar açık yüreklilikle konuşunca, ben de kendimi tanıttım, ama kasılıp da kafamdan bir soy sop uydurup söylemedim, Oskar! dedim yalnızca. "Ne söylüyorsunuz, kuzum Oskar'cığım! Şu halinizle on dört, on beş hatta on altı yaşında var denebilir sizin için. Olur şey değil! Daha dokuz buçuk yaşındasınız ha?"

Şimdi de benim onun yaşını kestirmem gerekiyordu, kasten biraz düşük tahmin ettim.

"Siz komplimancının birisiniz, genç dostum. Otuz beş öyle mi? O, bir zamanlardı. Ağustosta elli üçüncü yaş günümü kutlayacağım; dedeniz olabilirdim hani."

Oskar, palyaço rolünde gösterdiği akrobasi başarılarıyla ilgili olarak hoşa gider birkaç şey söyledi Bebra'ya, kendisini olağanüstü müzik yeteneğine sahip biri diye niteledi ve biraz haris bir duyguya kapılarak ona kendi küçük hünerlerinden birini gösterdi. Sirk meydanındaki ampullerden üçü, gösterilen hünerin büyüklüğüne çaresiz inanmak zorunda kaldı. Bay Bebra ise: "Bravo! Vallahi bravo!" diye bağırıp hemen yanında çalışmasını önerdi Oskar'a.

Bebra'nın bu önerisini geri çevirdiğime bugün bile hayıflanırım bazen. O zaman şöyle söyleyerek bu işlen yakamı sıyırmıştım: "Biliyor musunuz,

Bay Bebra, kendimi seyircilerden biri olarak görmek daha çok memnun eder beni; bırakın küçük sanatım gizli kalsın, her türlü alkıştan uzak büyüyüp çiçeklensin. Ama sizin gösterilerinize gelince: Bunlardan alkışımı kolay kolay esirgeyemem doğrusu!" Bebra, kırışıklıklardan geçilmeyen işaret parmağını kaldırarak beni uyardı: "Bay Oskar! Benim gibi görmüş geçirmiş bir meslektaşınıza inanın ki, bizler asla seyirciler arasında yer alamayız. Bizlerin yeri sahnedir, arenadır. Bizler gösterilere ışık tutmak, gösterilere yön vermek zorundayız. Yoksa o adamların eline düşeriz. O adamların da bir kez eline düşmeye görelim!"

Nerdeyse kulağımın içine girerek fısıldadı sonra, gözleri sonsuz zamanların gerisinden bakar gibiydi: "Bizimle geleceksiniz, Bay Oskar! Gösterilerin yapıldığı sahneleri elinizde bulunduracak, meşale alayları düzenleyecek, tribünler kuracak, tribünleri şenlendirecek, tribünlerden vaazlar verecek ve insanlık denen şeyin yıkılıp gitmekte olduğunu ilan edeceksiniz. Dikkat edin, genç dostum, neler, neler olmayacak tribünlerde. Tribünler üzerinde bulunmaya, asla tribünler önünde dikilmemeye bakın!"

İsminin çağrılması üzerine Bay Bebra kovasına uzandı: "Sizi arıyorlar, aziz dostum. Yine görüşeceğiz ilerde; değil mi ki birbirimizi kaybedemeyecek kadar küçüğüz. Sonra Bebra'nın dilinden düşürmediği bir söz vardır: Bizim gibi bücür insanlar, tribünlerin üzeri istediği kadar dolu olsun, yine bir köşede kendilerine bir yercik bulurlar. Tribün üzerinde değilse bile altında olur bu yer ama önünde asla! Doğruca Prens Eugen soyundan gelen Bebra söylüyor işle size bunu."

Oskar! Oskar! diye seslenerek bir arabanın arkasından çıkan anneni. Bay Bebra'nın alnımdan öptüğünü, sonra kovasına sarılıp omuzlarını kürek gibi kullanarak arabalardan birine doğru dümen kırdığını son anda görmüştü.

Malzerath ile Bay ve Bayan Bronski'ye çileden çıkmış bir tavırla şöyle dedi: "Tasavvur edin Allahaşkına, lilupulların yanında buldum. İçlerinden biri de alnından öptü Oskar'ı. İnşallah ilerisi için pek bir şey ifade etmez bu."

Ama Bebra'nın alnıma kondurduğu öpücük ilerde benim için çok şeyler ifade edecekti. Herki yılların politik olayları Bebra'yı haklı çıkarmış, meşale alaylarının ve tribünler önünde resmi geçitlerin vakti gelip çalmıştı. Ben nasıl Bay Bebra'nın öğütlerini dinlemişsem, annem de Zeughaus Pasajı'ndaki dükkânda Sigusmund Markus'un kendisine yönelttiği ve perşembe ziyaretlerinde ikide bir tekrarladığı uyarılarının bir kısmına kulak

vermişti. Markus'la Londra'ya gitmeyerek, Malzerath'ın yanında kalmıştı, -doğrusu benim böyle bir yer değiştirmeye pek itirazım olmazdı-, Jan'ı da ölçüyü kaçırmadan ancak arada bir görmeye başlamıştı. Bu da kuşkusuz Dülgerler Sokağı'ındaki kirasını Jan'ın ödediği pansiyon odasında veya ailece oynayıp sürekli kaybettiği için Jan'a pahalıya oturan skal partilerinde oluyordu. Markus'un öğüdünü dinleyerek annemin, daha çok bağlanmasa bile kendisinde karar kıldığı Malzerath 1934 yılında, yani oldukça erken, ortada esen havayı sezerek partiye girdi, ama yine de Zellenteiter'den daha üstün bir mevkiye yükselemedi. Olağanüstü bütün olaylar gibi bir araya toplanılıp bir skal oyunu çevrilmesine neden oluşturan bu terfi dolayısıyla Malzerath, Polonya Postanesi'nde çalıştığı için Jan'a yönelttiği uyarılara daha sert, ama daha sevecen bir hava verdi.

Matzerath'ın Zellenteiter'liğe terhinden sonra, başka da fazla bir şey değişmedi evde. Piyano üzerinde Bay Greff'in bir armağanı olan asık suratlı Beethoven, çividen indirilerek yerine gene öyle asık suratlı Hitler'in resmi asıldı. Ağır müzikten hiç hoşlanmayan Malzerath'a kalsa, Beethoven'i nerdeyse kapı dışarı edecekti. Ama Beethoven sonatlarının o ağır tempolu cümlelerine bayılan, bunlardan ikisini, üçünü notada belirtildiğinden daha ağır bir tempoyla etüt edip arada bir damla damla piyanomuzdan döktüren annem, Beethoven'in şezlong ya da büfe üzerinde bir yere yerleştirilmesi için diretti. Bu da nihayet en tehlikeli bir yüzleşmenin doğmasına yol açtı: Hitler ve dâhi Beethoven karşılıklı olarak duvarlarda asılı duruyor, bakışıyor, gözleriyle birbirlerinin içine nüfuz ediyor, öyleyken birbirlerine ısınamıyorlardı.

Matzerath, her fırsatla bir parçasını satın alarak, yavaş yavaş bir üniforma sahibi olmuştu. Yanlış hatırlamıyorsam parti kasketiyle işe başladı; kayışı çene altını tahriş eden kasketi seve seve, hatta güneşli havalarda bile başında taşıyordu. Bir süre, kafasında bu kasket, beyaz gömlekler giyip siyah boyunbağlar taktı veya kolunda pazıbent bulunan bir deri ceket geçirdi sırtına. İlk kahverengi gömleği satın almasının arası bir halta geçmemişti ki, çizmeler ve kaka renkli külot pantolonlar edinmek istedi, ama annem karşı koydu. Aradan yine haftalar geçti ve günün birinde tam bir üniformaya kavuştu Matzerath.

Her hafta birçok kez, söz konusu üniformayı üzerinde taşımak için fırsat çıkıyor, ama Matzerath onu yalnızca spor salonuna bitişik Mayıs Çayırı'ndaki pazar günü gösterilerine katılacağı zaman giyiyordu. Ancak bu

pazar günleri hava ne kadar kötü olursa olsun üniformayı sırtına geçirmeden duramıyor ve giderken yanına bir şemsiye almaya yanaşmıyordu. Çok geçmeden beylik bir sözü, evde ağzından hayli sık işitmeye başlamıştık: "Görev zamanı görev, içki zamanı içki!" Öğle yemeği için kızartmaları hazırladıktan sonra her pazar sabahı annemi evde bırakıp yola düşüyor ve beni güç durumda bırakıyordu; çünkü pazar günlerine özgü yeni politik durumu sonunda kavrayan Jan, Malzerath'ın bir başka yerde hazırol durumunda dikilmesinden yararlanıp sivil giysisiyle evde yalnız bırakılan annemi ziyarete geliyordu.

Ben bir kenara sinmekten başka ne yapabilirdim? Şezlonga yerleşen annemle Jan'ı ne rahatsız etmek ne de kendilerini gözetlemek hevesine kapılıyor, dolayısıyla üniformalı babam gözden kaybolur kaybolmaz ve daha o zamanlar muhtemel babam gözüyle baktığım sivil giysili Jan gelmeden evden çıkıyor, trampetimi çala çala Mayıs Çayın'nın yolunu tutuyordum.

İlle de Mayıs Çayırı mı olacak diyeceksiniz? Lütfen inanın bana, pazarları rıhtımda görülecek hiçbir şey yoktu; orman gezintilerine de bir türlü karar veremiyordum; Herz Jesu Kilisesi'nin içi ise henüz o vakitler bana bir şey söylemiyordu. Gerçi bunlardan ayrı olarak Bay Greff'in izcileri vardı, ama şimdi bana bir sempatizan gözüyle bakacak olsanız bile itiraf edeyim ki, Mayıs Çayırı'ndaki hercümerci, Greff'lerdeki o cendere içine sıkışmış erotizme üstün tutuyordum.

Gösteride ya Greiser[29] ya da Bölge Eğitim Müdürü Löbsack konuşuyordu. Greiser pek dikkatimi çekmedi asla; fazla yumuşak ve ölçülü bir adamdı, nitekim ilerde Bölge Eğilim Müdürlüğüne atanan Forsler[30] adında Bavyera'lı daha sert birine yerini bırakmak zorunda kaldı. Ama Forsler'i aratmayacak bir adam varsa, oda Löbsack idi. halta Löbsack'ın sırtında bir kambur olmasa, Fürth'lü Forster, kentin rıhtımına tek ayağını bile zor atardı. Değerini doğru takdir edip kamburunu yüksek bir zekâ eseri gördüğünden, Löbsack'ı Bölge Eğilim Müdürü yapmıştı parti. Adam işinin ehliydi. Forsler kötü bir Bavyera şivesiyle boyuna "Topraklarımıza döneceğiz, onları geri alacağız!" diye bağırırken, Löbsack daha çok işin inceliklerine iniyor, Danzig-Platt Almancası'nın her çeşidini konuşuyor, Bollermann ve Wullsutzki'den nükteler ve fıkralar anlatıyor, Schichau Doku'ndaki liman işçilerine, O lira halkına, Emmaus, Schidlilz, Burgerwiesen ve Prausl sakinlerine nasıl hitap edeceğini biliyordu.

Yüzlerinden ciddilik akan komünistlerle bir tanışmaya girmek zorunda kalacak veya arada bazı sosyalistlerin güçsüz protestolarıyla karşılaşacak oldu mu, üniformasındaki kahverengi kamburunu özellikle çıkartıp ona bir yücelik kazandıran bücür adamı dinlemek bir zevkli doğrusu.

Löbsack nüktedan biriydi ve bütün nükteli konuşmalarını kamburundan çıkarıyor, kamburundan adıyla sanıyla söz açıyordu; çünkü böyle şeyler her vakit hoşuna gider dinleyicilerin. Şu kamburum var ya, o kaybolur da komünistler gene başa geçemez diye iddiada bulunuyordu. Kamburunun kaybolmayacağı, kamburunun yerinden oynatılamayacağı ise önceden belliydi; dolayısıyla, kambur ve onunla partililer haklı çıktı, ki bir fikre, bir ideye, bir kamburun ideal bir temel oluşturabileceği sonucu çıkarılabilir buradan. Greiser, Löbsack veya daha sonra Forster konuşacak oldu mu, hepsi de tribünden konuşuyordu. Bu da bodur Sayın Bebra'nın bana övgüsünü yaptığı tribündü. Dolayısıyla uzunca bir zaman tribündeki o kambur ve yetenekli konuşmacı Löbsack'a Bebra'nın bir elçisi gözüyle baktım; Bebra kahverengi bir tebdili kıyafetle tribün üzerine çıkmış, aslında benim de davam olan bir davayı savunuyor, dedim kendi kendime.

Bir tribün de nasıl şeymiş? Kimin için, kimin önünde kurulursa kurulsun, mutlaka simetrik olması gerekir bir tribünün. Dolayısıyla, spor salonunun yanı başında Mayıs Çayın'ndaki bizim tribün de özellikle simetri kuralları gözetilerek kurulup çalınmıştı. Yukarıdan aşağı; üzerinde gamalı haç resmi bulunan yan yana altı sancak, sonra bayraklar, flamalar ve sancaklar, sonra çenelerinin altında kasketlerinin kayışları görülen siyah üniformalı bir dizi SS, sonra da marşlar söyleyip konuşmalar yapılırken ellerini palaskalarının tokasında tutan iki dizi SA, sonra parti mensuplarının oturduğu bir yığın sıra, konuşmacı kürsüsünün arkasında aynı şekilde partililer, annece yüzleriyle kadın derneklerinin yöneticileri, sivil giyinmiş meclis temsilcileri, Almanya'dan gelmiş konuklar, kentin emniyet müdürü veya yardımcısı.

Tribünün alt kısmını Hitler Gençliği, daha doğrusu Gençlik Bölge Fanlar alayıyla Hitler Gençliği Bölge Mızıka Alayı gençleştiriyordu. Bazı gösterilerde yine simetrik olarak sağlı sollu yerleştirilmiş karışık bir koro tarafından ya parolalar söyleniyor ya da güftesi bakımından, bayrakların açılıp gerilmesine hepsinden elverişli olup, zamanın pek sevilen Doğu Rüzgârı marşı çalmıyordu.

Beni alnımdan öpen Bebra, ayrıca şöyle demişti: "Oskar, asla bir tribünün önünde dikileyim deme sakın! Bizim yerimiz tribünlerin üzeridir."

Çok vakit bazı kadın derneklerinin yöneticileri arasında kendime yer bulabiliyordum. Ama maalesef bu hanımlar, gösteri sırasında propaganda için ellerini üzerimde gezdirerek beni okşamadan duramıyordu. Tribünün ayak kısmındaki davullar, fanfarlar ve trampetler arasına teneke trampetimden ötürü karışamıyordum; çünkü trampetim kiralık asker trampetleriyle bir tutulsun islemiyordum. Ne yazık ki, Bölge Eğitim Müdürü nezdindeki bir girişimin de sonuçsuz kalmış, adam beni büyük bir düş kırıklığına uğratmıştı; ne benim umduğum gibi Bebra'nın elçisi, ne de o vaatkâr kamburuna karşın benim gerçek büyüklüğümü biraz olsun anlayacak biriydi.

Tribünlü bir pazar günü, hemen konuşmacı kürsüsünün yanında, karşısına çıkarak parti selamını verdim, ilkin bel bel yüzüne bakıp sonra göz kırparak: "Führer'imiz Bebra'dır" diye fısıldadım, ama Löbsack'ın kafasında bir ışık falan çakmadı, tıpkı Nasyonal Sosyalist Kadınlar Birliği mensupları gibi eliyle okşadı beni ve sonunda Oskar'ı -çünkü nutkunu çekmesi gerekiyordu- tribünden çıkarttı. Alman Kızlar Birliği yöneticilerinden iki kız beni aralarına alıp bütün gösteri boyunca annem ve babamla ilgili olarak sorgulamadan geçirdiler.

Dolayısıyla, partinin daha 1934 yılında, ama Röhm'ün[31] darbe girişiminin etkisi olmadan birçoklarını düş kırıklığına uğratmaya başlamasına şaşmamak gerekiyor. Tribün önünde dikilerek tribünü seyrettikçe, Löbsack'ın kamburunun ancak yetersiz ölçüde yumuşattığı o simetriden kuşkulanmaya başlamıştım. Tabii en başta trampetçilerle fanfarcılara yüklendim ve 1935 Ağuslos'unun boğucu bir pazar günü gösterisinde de tribünün ayak kısmında yer alan o trampetçiler, fifreciler ve fanfarcılarla kozumu paylaştım.

Malzerath, saat daha dokuzda evden ayrılmıştı. Vaktinde evden çıkıp gitmesi için kahverengi deri tozluklarının boyanıp cilalanmasına yardım etmiştim. Sabahın erken saati olmasına karşın dayanılmaz bir sıcak vardı. Matzerath, sokağa çıkmadan terlemeye, parti gömleğinin koltuk altlarında terden gittikçe büyüyen lekeler belirmeye başlamıştı. Tam dokuz buçukta da, üzerinde havadar açık renk bir giysi, ayaklarında ajurlu zarif gri iskarpinler ve başında hasır bir şapka Jan Bronski damladı eve, Jan, benimle biraz oynamak istediyse de, akşamleyin saçlarını yıkamış olan annemden

bir türlü gözlerini ayıramadı. Pek az sonra odada bulunmamın serbestçe konuşmalarını engellediğini, davranışlarının katılaşıp Jan'ın bir tutukluk içinde hareket etmesine yol açtığını fark ettim. İnce yazlık pantolonu anlaşılan Jan'a pek dar gelmeye başlamıştı; dolayısıyla, yanlarından sıvışıp Matzerath'ın izinden yürüdüm, ama Matzerath'ı kendime örnek almak gibi bir niyetim yoktu. Mayıs Çayır'ı yönünde koşuşan üniformalılarla hınca hınç dolu sokaklardan dikkatle kaçınıp, gösteri yerine, ilk spor salonuna bitişik tenis alanından yaklaştım; bu dolambaçlı yol ise tribünün arkadan görünüşüyle tanışmamı sağladı.

Siz bir tribünü hiç arkadan gördünüz mü? Tribünler önünde toplanmadan önce, halkı onların geriden görünüşüne aşina kılmak doğrusu yerinde bir davranış olurdu; bir öneri benimkisi. Bir tribünü geriden seyreden, şöyle doğru dürüst seyredenin bundan böyle açılır gözleri, tribünler üzerinde şu ya da bu biçimde hazırlanıp kotarılan hokkabazlıklara karşı bağışıklık kazanır. Aynı şey, kilise mihraplarının geriden görünüşleri için de söylenebilir; ama bunu bir başka bölümde ele alacağız.

Zaten her vakit yapacağı işi adamakıllı yapmayı huy edinmiş Oskar'a gelince: O çıplak çirkinliği içinde gerçek izlenimi uyandıran tribünün cephe görünüşüyle yetinmeyip üstadı Bebra'nın sözlerini anımsadı ve sadece önden seyredilmek üzere inşa edilmiş bu yapıya, o kaba görünüşlü gerisinden yaklaştı; kendi bedenini ve yanına almadan sokağa asla çıkmadığı trampetini ıkına sıkına payandalar arasından geçirdi; bir ara öne doğru fırlamış bir direğe tosladı, tahtanın birinden kötü kötü başını çıkarmış bir çivi elini delip geçti, derken parti mensuplarına ait çizmelerin başının üzerinde yeri eşelediğini işitti, sonra hanım iskarpineiklerinin sesi geldi kulağına, nihayet alabildiğine bunaltıcı, dolayısıyla ağustos ayına hepsinden uygun düşen bir yere geldi. Tribün ayağının iç kısmının önünde, bir tahta perdenin gerisinde kendine yetecek kadar yer ve barınak bularak, dikkati bayraklarla dağılmadan, gözleri üniformalarla incinmeden, politik bir mitingdeki o akustik güzelliğin tadını çıkarmak istedi.

Konuşmacı kürsüsünün altına sinmiştim. Sağımda solumda ve başımın üstünde bacaklarını açmış, gözleri güneş ışığından kamaşarak, küçük trampetçi Yavrukurl'ların ve Hitler Gençliği'ne mensup büyük trampetçilerin dikildiğini biliyordum. Daha arkada da dinleyiciler vardı; tribünün kabuğundaki yarıklar arasından kokularını alıyordum; oracıkla dikiliyor, dirsekleri ve pazartık giysileriyle birbirlerine dokunuyorlardı.

Bazısı yayan, bazısı tramvayla gelmişti. Bazıları daha önce gezip dolaştıkları ilkbahar panayırından bir şey anlamadıkları için, bazıları da kolundaki nişanlısına bir şey gösterebilmek üzere yapmıştı söz konusu yolculuğu. Öğle öncesi bu uğurda kaynayıp gitse bile, tarih sayfaları yazılırken hazır bulunmak isteyip gelenler de vardı.

Hayır, dedi Oskar kendi kendine, bu kadar insan bu yolu boşuna tepmiş olmamalı. Bir gözünü tribünün kabuğundaki bir budak deliğine yapıştırdı, Hindenburg Ağaçlıklı Yolu'ndan doğru yaklaşan bir kaynaşma farketti; geliyorlardı. Başının üzerinde komutlar duyuldu, bando şefi, elindeki değneği sallayıp sağa sola işaretler çaktı, fanfarcılar fanfarlarını prova edip çalgıların ağızlıklarını ağzılarına uydurdular ve alabildiğine pespaye kiralık askerler gibi, sidol temizleme tozuyla temizlenmiş teneke sazlarını bir öttürdüler ki, Oskar'ın içi sızladı, "SA'dan zavallı Brand" dedi kendi kendine, "Hitler Gençliği'nden zavallı Qucx,[32] sizler boşuna öldünüz."

Söz konusu hareketin kurbanlarının arkasından Oskar'ın söylediği bu anma sözlerini doğrulamak ister gibi, dana derisi gerilmiş trampetler üzerine hemen inen güçlü darbeler, fanfar seslerine karıştı. Kalabalık arasından geçerek tribüne çıkan yol, uzaktan, doğru üniformalıların yaklaştığını belli ediyordu. Birdenbire Oskar'ın ağzından şu sözler döküldü: "Şimdi ey ahali, beni dinleyin! Ey ahali!"

Trampetim tam bana göre elimin altında hazır duruyordu. İlâhi bir yumuşaklık taşıyan değnekleri ellerimle oynatmaya başladım, bileklerimdeki incelik ve zarafete yaslanıp trampetimin üzerine ustaca ve neşeli bir vals temposu oturttum, Viyana ve Tuna'yı davet ederek valsin sesini gittikçe daha içe işleyecek gibi yükselttim. Derken başımın üzerindeki birinci ve ikinci kiralık asker trampetleri benim valsten hoşlandı, büyücek oğlanların o yassı trampetleri de az çok ustalıkla benim açış valsime uydurdu kendilerini. Gerçi bu arada kulak denilen şeyden nasibini almamış Jan gibileri de vardı; ben, halkın o pek sevdiği dörtte üçlük tempoyu hep vurmak isterken, bunlar bumbum, bumbum şamatalarını sürdürdüler. Oskar, umutsuzluğa tam kapılmak üzereydi ki fanfarcıların kafasında birden bir ışık çaktı ve fifreciler, oh Tuna, fifrelerini işle öylesine mavi ötlürmeye başladılar. Sadece fanfar mızıkasının şefiyle trampet ve fifre mızıkasının şefi, hâlâ vals kralına güvenleri olmadığından, çirkin komutlarını sağa sola haykırıyordu; ama onları iş başından uzaklaştırmıştım, artık benim müziğimdi çalan. Halk da bunun için bana

teşekkürde bulunuyordu. Tribün önünde gülüşmeler başlamıştı, valsin melodisini terennüm edenler vardı, oh Tuna ve bütün gösteri alanı üzerinde işte öylesine, Hindenburg Ağaçlıklı Yolu'na kadar işte öylesine mavi, öylesine mavi ve Steffen Parkı'na kadar işte öylesine mavi sekiyordu benim vals ve başımın üstündeki düğmesi sonuna kadar çevrilmiş mikrofonla güçleniyordu. Harıl harıl trampetimi konuşturarak, budak deliğinden bir ara dışarısını kolaçan edecek oldum; baktım, benim valsten hoşlanmıştı halk, coşkunluk içinde sıçrayıp duruyordu. Bir hal olmuştu insanların bacaklarına; şimdiden dokuz çift, dansetmeye koyulmuştu, derken buna bir çift daha katıldı; vals kralının çöpçatanlığı onları bir araya getiriyordu. Yanında Bölge Başkanları, Sturmbann yöneticileri, Forster, Greiser, Rausching[33] ve arkasından uzun kahverengi Kurmay Heyeti kuyruğuyla kalabalık içinde ateş püsküren, bir türlü bir yol bulup tribüne ulaşamayan Löbsack'a ne tuhaftır ki benim vals hiçbir şey söylemiyordu. Basit bir marş müziği tarafından, âdeta bir hortumla emilir gibi trübine çıkmaya alışmıştı, adam.

Oysa benim bu oynak ve uçarı havam, onun halka güvenini yok etmişti. Budak deliğinden Löbsack'ın nasıl kıvranıp durduğunu görüyordum. Ama budak deliği de cereyan yapıyordu, gözlerim esintiden nerdeyse yanmaya başlamıştı, ama yine de Löbsack'ın hali bana dokunmuştu, valsten "Kaplan Jimmy" çarlistonuna geçtim, Palyaço Bebra'nın sirkte boş maden suyu şişeleri üzerinde çaldığı havayı vurmaya başladım. Gelgeldim, tribün önündeki oğlanların çarlistona akılları ermedi, bir başka kuşaktandılar çünkü, çarlistondan, Kaplan Jimmy'den falan tabii haberleri olamazdı. Onlar -oh, aziz dostum Bebra- Jiınmy'yi ve Kaplan'ı değil, karmakarışık bir havayı vuruyor, fanfarlarıyla Sodom ve Gomorra'yi öttürüyorlardı. Bir yandan fifreler kendi başlarına davranıyor, sekiyor, zıplıyor, bir yandan fanfar mızıkasının şefi, sünepe çalgıcıları paylayıp duruyordu. Öyleyken fanfar mızıkasıyla trampet ve fifre mızıkası "Şeytan, hodri meydan" havasını çalıyordu; bu pek kaplansı ayda tribün önünde sıkışık dikilen binlerce partili yoldaşın nihayet bir şeyi anlaması, halkı çarlistona davet edenin Kaplan Jimmy olduğunu anlaması, Jimmy için büyük bir zevkti. Ve Mayıs Çayın'nda henüz dansetmeyen varsa, vakit geç olmadan geride kalmış son damlara uzanıyordu; ancak Löbsack kendi kamburuyla dansetmek zorundaydı, çünkü çevresinde eteklikli kim varsa hepsi meşguldü; ona yardım edebilecek olan Kadınlar Birliği'ne mensup hanımlara gelince; tribünün sert sıraları üzerinden aşağı kayıyor, yalnız

kalan Löbsack'tan enikonu uzaklaşıyordu. Ama Löbsack -böyle yapmasını da kamburu öğütlemişti kendisine- yine de dans etmekten geri durmadı; berbat Jimmy müziğinden hoşlanmış gibi yapıyor, ortada kurtarılabilecek ne kalmışsa kurtarmak istiyordu.

Ama bundan böyle ortada kurtarılacak bir şey kalmamıştı pek. Halk dansederek Mayıs Çayırı'ndan uzaklaşıyordu; Mayıs Çayın hani fena çiğnenip tepelendi, ama yine de yeşil olarak bomboş kaldı sonunda; halk Kaplan Jimmy ile beraber bitişikteki Steffen Parkı'nda gözden kayboldu. Bu parkla Jimmy'nin vaadettiği bataklık ormanlar ve kadifemsi pençecikleri üzerinde dolaşan kaplanlar vardı, daha demin çayır üzerinde itişip kakışan kalabalık için bir balta girmemiş ormandı park. Ne kanun kalmıştı ortada, ne düzen. Ama kültürü daha çok sevenler, ağaçtan on sekizinci yüzyılda ilk kez dikilen, 1807'de Napolyon ordularının kenti kuşatmasında kesilen ve 1810'da Napolyon şerefine yeniden dikilen Hindenburg Ağaçlıklı Yolu'nun gezi yerlerinde, yani bu yolun tarihsel zemini üzerinde benim müziğimi dinleyip dansedebilirdi; çünkü tepemdeki mikrofon kapatılmıştı, Olivia Kapısı'na kadar işililebiliyordu müzik; çünkü tribünün ayak kısmında dikilen oğlanlarla ben, Jimmy'nin zincirinden çözdüğümüz kaplanıyla Mayıs Çayırı'nı, üzerindeki koyungözlü papatyalara varıncaya kadar boşaltmadan işin arkasını bırakmadık.

Derken teneke trampetime çoktan hak etliği dinlenmeyi bağışladım, ama trampetçi oğlanlar bir türlü kendi trampetlerini çalmalarına son vermediler; müzikal etkimin yavaş yavaş etkisini yitirmesine kadar aradan hayli zaman geçmesi gerekiyordu.

Şunu da söyleyeyim ki, Oskar, bulunduğu tribün içinden hemen ayrılamadı, çünkü 5A ve SS mensupları çizmeleriyle bir saat boyunca ha babam tribünün tahtalarını tekmelediler, kahverengi ve siyah taban tahtalarında köşeli oyuklar açtılar, tribünün içinde bir şey arar gibiydiler, bir sosyalistti aradıkları belki ya da komünist bir sabotajcı grubuydu. Oskar'ın numaralarını ve aldatmaca manevralarını burada sayıp dökmeye girişmeden, şu kadarını kısaca açıklayayım ki bulamadılar Oskar'ı; çünkü Oskar'ın dengi kimseler değillerdi. Sonunda tahta labirent sessizleşti yine, karnında Hazreti Yunus'un oturup yağa bulandığı bir balina iriliğinde vardı bu labirent. Yo yo, Oskar, peygamber falan değildi, Oskar acıktığını hissediyordu. "Haydi, düş yola ve o büyük Ninova kentine varıp oradakilere vaazlarda bulun!" diyen bir Rab yoktu ortada. Ayrıca, bir Rab'bin benim

için bir yerde bir rizinus ağacı yetiştirip, aynı ağacı sonra bir kurdun yemesini buyurmasının gereği yoktu. Ben ne Tevrat'taki rizinus ağacından, ne de Ninova'dan ötürü sızlanıyordum; islerse bu Ninova kenti Danzig olsun, Tevrat'la ilişkisi bulunmayan trampetimi kazağımın altına soktum, kendi işim başımdan aşkındı; bir yere toslamamaya, bir çiviye bir yerimi çizdirmemeye çalışarak, peygamberler yutan bir balina büyüklüğüne nasılsa erişmiş, her türlü gösterinin yapıldığı bir tribünün karnından bir yolunu bulup çıktım dışarı.

Islığı öttüre öttüre, üç yaşındaki bir çocuk yavaşlığıyla Mayıs Çayırı'nın kenarını izleyen ve spor salonu yönünde tıpış tıpış ilerleyen bir küçük oğlana kim dikkat ederdi? Tenis alanının gerisinde, tribünün ayak kısmındaki oğlanlar, kiralık asker trampetlerini, yassı trampetlerini, fifrelerini ve fanfarlarını önlerinde tutarak sekip duruyorlardı. Herhalde ceza eğitimidir dedim kendi kendime ve komutanlarının düdüğüne uyarak sekip duran oğlanlara biraz acır gibi oldum. Bir araya toplanmış yöneticilerin oluşturduğu kurmay heyetinden uzakta, bir kenarda Löbsack, yalnızlık içindeki kamburuyla bir gidip bir geliyordu. Hedefinden emin, istikbal yolunun dönemeçlerindeki tüm otları ve koyun gözlerini yolup atmasını, çizmelerinin ökçeleri üzerinde çarkeden Löbsack başarmıştı.

Oskar eve geldiğinde, öğle yemeği sofraya çıkarılmış bulunuyordu. Haşlanmış patates ve kara lahanayla kavrulmuş kıyma, yemek üzerine vanilyalı ve çikolatalı puding. Matzerath, ağzını açıp bir şey söylemedi; annesinin aklı ise başka yerdeydi. Ama öğleden sonra kıskançlık yüzünden ve Polonya Postanesi dolayısıyla karı koca arasında bir kavga patlak verdi. Akşama doğru serinletici bir fırtına, sağanak halinde bir yağmurla ve harikulade trampet çalan doluyla birlikle gelerek hayli uzun bir gösteride bulundu. Bu durumda, Oskar'ın yorgunluktan bitkin düşmüş teneke trampeti dinlenebilir ve artık yalnız çevredeki seslere kulak verebilirdi.

VİTRİN

Uzunca bir süre, daha kesin bir söyleyiş 1938 yılının kasım ayına kadar trampetimle tribünler altında tünedim, az ya da çok başarılar sağlayarak darmadağın ettim gösterileri, konuşmacıları kekelettim, marşları ve koro şarkılarını valslere ve fokstrotlara dönüştürdüm.

Bugün bir akıl ve ruh hastalıkları kliniğinde paralı yatan bir hastayım. Söz konusu olaylar tarihe karışmış olup hâlâ harıl harıl, ama lavında olmayan bir demir gibi dövüldüğü için, tribünler altımdaki trampetimi konuşturmalarıma artık bir uzaklık gerisinden bakabiliyorum. Sabote edilmiş altı ilâ yedi gösteriye ve uygun adımdan uzaklaştırılmış üç dört yürüyüşe ya da tribün önünde yapılan geçit resmine dayanarak kendimi direniş örgütünün bir mensubu gibi görmek, doğrusu aklımın ucundan geçmez. Direniş örgütüne mensup sözü moda şimdilerde. Direniş ruhundan söz açılıyor, direniş çevrelerinden dem vuruluyor, hatta insanda direnişi içe aktarabilme olanağından söz ediliyor ve bunun da adına "iç göç" deniyor. Ya savaşta yatak odalarının pencerelerini karartmakta ihmal gösterdikleri için pasif korunmanın para cezasına çarptırdığı, şimdi ise kendilerini direniş mensupları olarak öne süren o okumuş elendiler!

Ama biz yine Oskar'ın tribünleri altına bir göz atalım. Oskar trampetini konuşturarak acaba gözlerini mi bağlamıştı onların! Üstadı Bebra'nın öğüdünü tutarak girişimi kendi eline almış da, tribün önündeki halkın gülüp dansetmesini mi sağlamıştı? Alabildiğine hazırcevap ve feleğin çemberinden geçmiş biri olan Bölge Eğitim Müdürü Löbsack'ın konserini rezil mi etmişti? 1935 yılı ağustos'unun tek kap yemekli bir pazarında ilk kez ve sonra yine birkaç defa, beyaz-kırmızı rengine karşın Polonyalı olmayan trampetini fırtına gibi konuşturarak kahverengimsi gösterileri dağıtıp önüne mi kalmıştı?

Evet, sizin de itiraf edeceğiniz gibi, yaptım bütün bunları. Ama bunları yaptım diye şimdi bir akıl ve ruh hastalıkları kliniğinin sakinlerinden olan ben, direniş örgülünden biri mi sayılacağım? Bu soruya hayır cevabını vermem gerekiyor ve sizlerden, bir akıl ve ruh hastalıkları kliniğinin sakinleri olmayan sizlerden ricam, bana özel ve estetik nedenlere dayanarak, beri yandan üstadı Bebra'nın uyarmalarına kulak vererek üniformaların renk ve biçimini, tribünlerde normal olarak icra edilen müziğin tempo ve ses gücünü yadsıyan, trampetini konuşturup protestolarda bulunan biraz acayip bir çocuktan başka gözle bakmayınız. O zamanlar, tribünler üzerindeki ve önündeki insanlar külüstür bir trampetle etkilenebiliyordu henüz. Ve itiraf edeyim, camların canına okuyan uzak etkili şarkım gibi, bu hünerimi de giderek geliştirdim.

Trampetimi yalnız kahverengi toplantılara karşı konuşturmuyor, kızıllar olsun, karalar olsun, izciler olsun, PX örgütünden ıspanak gömlekliler olsun, Jehova Tanıkları olsun, Kyffhauser Derneği mensupları olsun, vejeteryanlar olsun, ozon harekeline mensup Genç Polonyalılar olsun, hepsinin toplantılarında tribün altına tünüyordum. Ne söyleseler, ne çalsalar, hangi duada, hangi bildiride bulunsalar, trampetimle bir türlü yarışa çıkamıyorlardı.

Dolayısıyla, yaptığım yıkıcı bir işti. Trampetimle hakkından gelemediğim bir şey çıkarsa, onu da sesimle haklıyordum. Böylece gündüz tribünlerdeki simetriyi konu alan girişimlerin yanı sıra, geceleri de faaliyet göstermeye başlamıştım: 1936 ilâ 1937 kışında ayartıcı rolü oynadım ve ayartıcılıktaki ilk dersleri de büyükannem Koljaiczek'den aldım; büyükannem o seneki kış, haftada bir kurulan Langfuhr Pazarında bir sergi açmıştı; yani bir tezgâhın başına dört etekliğiyle çömüyor, sızlanıp yakınan bir sesle "Taze yumurtalar! Altın sarısı tereyağları! Besili kazlar!" diye bağırıyor, pazar sofralarına çıkarılacak yiyecekleri müşterilere sunuyordu. Salı günleri kuruluyordu pazar. Büyükannem banliyö treniyle Vicreck'ten kalkıp geliyor, Langfuhr'a varmadan az önce tren yolculuğu için giydiği keçe terlikleri çıkarıp o biçimsiz çizmelerini ayağına geçiriyor, iki sepeti kollarına takıp İstasyon Caddesi'ndeki sergisinin yolunu tutuyordu. Sergi üzerinde "Anna Koljaiczek, Bissau" diye bir tabela asılıydı. O günlerde ne kadar da ucuzdu yumurtalar. 15'lik kutular daha hesaplıydı. Büyükannem "Haydi pisi balıkları! Haydi pomuchet, pek güzel!" diye bağırıp duran iki balıkçı kadının arasına çömüyordu. Ayaz tereyağını taş gibi yapıyor, yumurtaları taze tutuyor, balıkların pullarını pek keskin tıraş bıçakları gibi

biliyor, pazarda çalışan Schwerdfeger adındaki adama iş sağlıyor, para kazandırıyordu; bir gözü yoktu adamın, açıkta yanan bir mangal kömürünün ateşinde tuğlalar kızdırıp, bunları gazete kâğıtlarına sararak pazarcı kadınlara ücret karşılığında kiraya veriyordu.

Büyükannem, her saat başı düzenli olarak Schwerdleger'e kızgın bir tuğla getirtip dört etekliği altına sürdürüyordu. Buğular tüten bir paketçiği, Schwerdfeger anneannemin işte birazcık kaldırdığı etekleri altına itiyor, yükünü bir hamlede boşaltıp bir hamlede yeni yük yüklenen demir tuğla iticisi, az sonra büyükannemin eteklikleri altından nerdeyse soğumuş bir tuğlayla çıkıp geliyordu.

Gazete kâğıdı içinde sıcaklığı depo edip sonra onu isteyenin emrine amade kılan bu tuğlalara ne kadar imrenmişimdir. Bugün bile Anneannemin eteklikleri altında böyle sıcacık bir tuğla olarak bulunmayı, boyuna kendimle değiş tokuş edilmeyi pek isterdim doğrusu. Büyükannesinin eteklikleri altında Oskar'ın işi ne diye soracaksınız belki. Büyükbabası Koljaiczek'e öykünüp yaşlı kadının ırzına geçmek miydi niyeti yoksa? İstediği unutmak mıydı? Bir yurt, bir yuva mı arıyordu kendine? Nirvana'da son bulmak mı istiyordu?

Oskar'ın cevabı şöyle: Anneannemin eteklikleri altında Afrika'yı arıyordum, bir kimsenin ille de görmüş olması gerektiği söylenen Napoli'yi arıyordum belki. Irmaklar, sular bir yerde birbiriyle kavuşuyor, bir yerde birbirinden ayrılıyordu; bir yerde sert rüzgârlar esiyor, bir başka yeri ise rüzgâr tutmuyordu; çığıl çığıl yağmur yağıyor, ama kuru yerde oturuyordu insan; gemiler demir atıyor, gemiler demir alıyordu; Oskar'ın yanı başında öteden beri sıcaktan hoşlanan Tanrı Baba oturuyor, bir yerde şeytan dürbününü temizliyor, bir başka yerde melekçikler körebe oynuyordu; ister Noel ağacında ışıklar yansın, ister Paskalyada yumurta aramaya çıkmış olayım veya Azizler gününü kutlayayım, anneannemin etekliklerinin altı yaz mevsimini yaşıyordu hep. Günleri başka hiçbir yerde anneannemin etekliklerinin altındaki kadar huzur içinde geçiremezdim.

Ama anneannem pazarda benim, etekliklerinin altını ziyaret etmeme asla izin vermiyor, başka zamanlarda da bunu seyrek yapıyordu. Yanı başındaki küçük bir sandığa oturarak anneannemin koluna yaslanıyor, böylece etekliklerinin altında o sıcaklığı duyamayışımın acısını çıkarmaya çalışarak kendisinden insanları ayartıcılık hünerini öğreniyordum. Kardeşi Vinzent Bronski'nin eskimiş para çantasını bir ipin ucuna bağlıyor, kum saçıcıların

kirlettiği yaya kaldırımın çiğnenmekten sertleşen karları üzerine atıyordu anneannem; öyle ki, ipi yalnız onunla ben görüyorduk.

Ev kadınları gelip gidiyorlar, her şey ucuzken hiçbir şey satın almak istemiyor, galiba her şeyin kendilerine hediye edilmesini, hatta üste bir şey verilmesini bekliyorlardı; çünkü bir ara bu hanımlardan biri Vinzent'in karlar üzerine atılmış duran para çantasına eğildi; parmakları meşin çantaya değdi değecekken anneannem, kadının biraz şaşırmış parmaklarını da beraber çekerek topladı oltayı, kılık kıyafeti düzgün balığı kendine doğru çekip tezgâhın yanına getirdi ve tamamen güleryüzlü "Buyursunlar Madamcığım!" dedi. "Biraz tereyağı ister miydiniz, altın gibi sarı? Yumurta da var, on beşi bir gulden'e?"

İşle böylelikle Anna Koljaiczek, doğal ürünlerini elden çıkarıyordu. Ben anneannemin bu ayartılarında saklı yatan büyüyü anlıyor, ama doktor ve hasta oyunu oynamak için on dört yaşındaki oğlanları Susi Kaler'le kilere çekip götüren o ayartıya aklım ermiyordu. İçlerinde Alex Mischke'yle Nuchi Eyke kan bağışlayıcı, Susi Kater doktor hanımcık olup beni de hasta yaparak kiremit çorbası gibi kumlu olmayan, ama ağızda kokmuş balık tadı bırakan ilâçları bizim evdeki yumurcakların bana zorla içirmelerinden beri, bu ayartı beni ayarlamıyordu, bu ayartının yolundan kaçıyordum. Benim kendi ayartıcılığım ise maddi bir nitelikten yoksundu ve ayarttığı kimselerden uzak tutuyordu kendini.

Karanlığın basmasından uzun zaman sonra, dükkânların kapanmasından arası iki saat kadar geçince, annemle Matcrath'ın yanından yavaşçacık uzaklaşıyor, kış gecesine salıyordum kendimi. Adetâ kimselerin görülmediği sessiz caddelerde, rüzgâr tutmayan kapı ağızlarına sığınarak, nefis ve leziz çerezlerin satıldığı dükkânların, manifaturacıların, ayakkabı ve saat gibi ele avuca gelip arzu edilmeye değer eşyaları müşterilere sunan mağazaların vitrinlerini göz altında tutuyordum. Vitrilerin hepsi de aydınlatılmış olmuyordu kuşkusuz. Hatta ışığın herkesi, en sıradan kimseleri bile kendine çekmesine karşılık, alacakaranlık seçkin kimselere seslendiğinden, inatlarını sokak fenerlerinden uzakta alacakaranlık içinde müşterilerine sunan mağazaları yeğliyordum.

Benim gözüme kestirdiğim, salınarak önlerinden geçerken göz kamaştıracak kadar aydınlık vitrinlere, vitrinlerdeki mallardan çok fiyat etiketlerine bir göz atanlar, şapkalarının başlarında doğru durup durmadığını ayna gibi vitrin camlarında görmek isleyenler değildi. Kuru ve rüzgârsız

soğukta, iri yumaklar halinde yağan karlardan uzak, sessiz ve lapa lapa yağan karlar ortasında ya da tepemde ayazla büyüyen bir ay, kendilerini beklediğim müşteriler, sanki, kendilerine bir seslenen olmuş gibi vitrinler önünde durakalıyor, gözlerini raflarda uzun süre dolaştırmayarak hemen ya da az sonra vitrinde sergilenmiş nesnelerden sadece birine gözlerini dikiyorlardı.

Yapmayı tasarladığım şey, bir avcının işine benziyor, keskin ve şaşmaz gözlerle sabır ve serinkanlılık gerektiriyordu. Ancak bütün bu ön koşulların gerçekleşmesinden sonradır ki, sesime kan akıtmadan ve acı çektirmeden avın üstesinden gelmek ve onu ayartmak işi düşüyordu. Ayartmak, ama neye?

Hırsızlığa; çünkü en sessiz çığlıklarımdan birini koyvererek vitrin camında, tam en alt rafların hizasında, mümkünse o iştah uyandıran nesnenin tam karşısında yusyuvarlak bir oyuk açıyor, sesimi son bir kez zorlayarak oyuğu itip vitrinden içeri göçertiyordum; bir şıngırtı duyuluyor, ama ses hemen yine boğulup işitilmiyordu, yani tuz buz olan bir camın şıngırtısı değildi bu; ses benim tarafımdan duyulmuyor, çünkü Oskar bunu duymayacak kadar uzakta bulunuyordu. Ne var ki, bir kez tersyüz edildiği kuşkusuz kahverengi kışlık mantosunun yakası tavşan postundan genç kadın, yusyuvarlak deliğin açıldığını işitiyor, tavşan postundan yakasına kadar irkiliyor, karların içine dalıp kaçmak istiyor, ama yerinden kıpırdamıyor, belki kar yağdığından, belki kar fazlalaşınca bütün yasakların ortadan kalkacağını sandığından yapamıyordu bunu. Peki ama, ne diye bakmıyordu çevresine? Kar yumaklarından işkilleniyor, çevresine bakmıyor, sanki kar yumaklarının arkasında yeni kar yumaklarından başka bir şey varmış gibi, sağ elini yine tavşan postuyla kaplı mantosundan dışarı çıkarırken hâlâ çevresine bakmıyordu. Derken bırakıyor bakınmayı, elini oyuktan içeri uzatıyor, o iştah uyandıran vitrinin üzerine kapaklanmış camı bir kenara çekip alıyor, oyuğun kenarında elini yaralamadan ve ayakkabıların ökçelerini örselemeden mat siyah iskarpinlerden önce bir tekini, derken solda kalan öbür tekini yürütüyordu. Ayakkabılar mantosunun sağ ve sol ceplerini boyluyordu hemen. Bir an, beş kar yumaklık bir süre, cana yakın, ama kendisine bir şey söylemeyen bir profil seçiyor Oskar, bunun Sternfels Mağazası'ndaki modellerden biri olduğunu, ne hikmetse o anda sokakta gezmeye çıktığını tam aklından geçirirken yağan kar altında kadın kayboluyor, ilerdeki ilk fenerin sarı ışığı altında bir kez daha belirip ışık çemberinden çıkıyor, genç ve çiçeği burnunda bir evli

hanım ya da özgürlüğüne kavuşmuş bir model olarak oralardan savuşuyordu.

Bu iş yapılıp bittikten sonra -beklemek, pusuya yatmak, trampetimi konuşturamamak, nihayet buzlu camı şarkı ve türkülerimle ısıtıp eritmek çetin bir işti- o hırsız kadın gibi, ama yanımda bir ganimet olmaksızın, kalbimde hem bir ateş, hem bir üşüme, evin yolunu tutmaktan başka yapacak şey kalmıyordu benim için.

Hani yukarıda anlatılan model olayındaki gibi ayartmayı beceremiyordum. Örneğin, belli bir çifti bir hırsız çift yapmak arzusunun içimde yanıp tutuştuğu oluyor, ama ya kadınla erkek her ikisi birden buna yanaşmıyor ya da erkek, elini uzatmışken kadın uzanan eli tutup geriye çekiyordu. Bazen elini uzatmak cesaretini kadın gösteriyor, o vakit erkek diz çöküp yalvarıyor, sonunda kadın, erkeğinin sözünü dinleyip vazgeçiyor, ama bundan böyle de onu küçümsemeye başlıyordu. Bir defasında pek toy izlenimi uyandıran iki sevgiliyi, kar atıştırırken, bir parfüm mağazası önünde ayartmaya kalktım. Erkek, cesur bir davranışla bir şişe kolonya yürüttü vitrinden. Kız ağlayıp sızlanmaya koyuldu ve bundan böyle hiçbir koku sürünmeyeceğini açıkladı. Oysa erkek, kızın güzel güzel kokmasını istiyordu ve ilerdeki ilk fenere kadar diretti. Ama fenerin orada gencecik kız, sanki niyeti beni kızdırmakmış gibi açıkça ayak uçları üzerinde dikilerek erkeği öpmeye başladı, sonunda erkek kardaki ayak izlerini gerisin geri izleyip kolonayı vitrindeki eski yerine bıraktı.

Birkaç kez yaşlıca beylerde de aynı şey geldi başıma, bunların kış gecesi içinde ilerleyen atak adımlarına bakarak aşırı bir umuda kapılıyordum. Huşu içinde bir tütüncü dükkânının vitrini önünde durup, düşünceleriyle Havana'da, Brezilya'da veya Brissa Adaları'nda dolaşıyor, ama ben sesimi yollayıp vitrin camında açtığım ölçülü bicili bir oyuğu "Schwarze Weisheil[34]" adındaki ulak bir puro kutusunun üzerine devirir devirmez, bu beylerin içinde âdeta açılmış duran bir çakı trak diye kapanıveriyordu. Derken tersyüz ediyor, ellerindeki bastonları kürek gibi kullanarak caddenin karşısına geçiriyorlardı; beni ve saklandığım kapı ağzını fark etmeksizin önümden seğirtiyor, o şaşkın, sanki şeytanın tartakladığı yaşlı beyefendi yüzlerinden ötürü Oskar'ın gülümsemesine ses çıkarmıyorlardı. Ancak hafif bir tasa da karışmıyor değildi Oskar'ın gülümsemesine; çünkü söz konusu beyler, çokluk yaşını başını almış bu puro tiryakileri sıcak ve soğuk terler

döküyor, dolayısıyla, hele ani hava değişmelerinde bir üşütme tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorlardı.

O kış sigorta acentaları, bizim semtteki çoğu hırsızlığa karşı sigortalanmış mağazaların uğradığı zarar ziyanı tazmin için kucak dolusu para ödemek zorunda kaldılar. Ben her ne kadar işi büyük hırsızlıklara kadar vardırmıyor, camda açtığım oyukların boyutlarını kasten, vitrinlerden bir defada ancak bir ya da iki parça bir şey kaldırabilecek ölçüde tutuyorsam da, hırsızlık olayları öylesine çoğaldı ki, emniyetteki hırsızlık masası memurları işten göz açamaz oldular; buna rağmen basın tarafından beceriksiz polisler olarak aşağılanmaktan kurlulamıyorlardı. 1936 kasımından Albay Koç'un Varşova'da bir Ulusal Cephe Hükümeti kurduğu 1937 mart'ına kadar 28 hırsızlık ve 64 hırsızlığa teşebbüs olayına rastlandı. Hani hiçbiri de profesyonel hırsız olmayan bu yaşlıca hanımefendilerin, dükkân ve mağazalarda çalışan tezgâhtarların, hizmetçilerin ve başöğretmenlerin vitrinlerden kaldırdıkları eşyalar ya hırsızlık masası memurları tarafından geri alınabiliyor ya da söz konusu acemi vitrin sansarları, arzuladıkları eşyaların kendilerine uykusuz bir gece geçinmesinden sonra polise gitmeyi aklederek orada şöyle söylüyorlardı: "Ah, çok affedersiniz Memur Bey. Bir defa oldu. Bir daha mı, Allah korusun! Ansızın vitrinde bir oyuk beliriverdi; uğradığım dehşetten yarı kendime gelmiş, oyuğun açıldığı vitrini üç yol kavşağı geride bırakmıştım ki, baktım harikulade, pahalı olduğu kuşkusuz, hatta belki de bedeli kolay ödenemeyecek zarif bir çift deri eldiven, paltomun sol cebine yasal olmayan bir yoldan gelip girivermiş."

Ama polis, mucizeye inanmadığından, ele geçirilen kimseler veya kendiliklerinden gidip polise teslim olanların hepsi de, yaptıklarının cezasını dört hafta ile iki ay arasında hapis cezasıyla ödemek zorunda kalıyordu.

Bana gelince: Ceza olarak ara sıra eve kapatılıyordum; çünkü her ne kadar kendi kendine ve akıllılık edip polise itiraf etmiyorsa da, annem camların üstesinden gelebilen sesimin bu hırsızlık oyununda parmağı olduğunu seziyordu.

Kendine tamamen şerefli bir insan süsü veren ve beni sorguya çeken Matzerath'a herhangi bir açıklamada bulunmaya yanaşmıyor ve giderek artan bir ustalıkla trampetimin arkasına ve gelişmekte geri kalmış bir üç yaş çocuğunun hep aynı kalan cüssesi gerisine saklanıyordum. Annem, bu gibi

sorgulamalardan sonra hep tekrarlıyordu: "O bücür adam vardı ya, hep onun yüzünden işte; Oskar'cığımı alnından öptü. Hemen sezdimdi zaten bunun hayra alamet olmadığını, çünkü eskiden bambaşka çocuktu Oskar'cığım."

Yalan değildi; Sayın Bebra sürekli olarak hafiften etkisi altında bulunduruyordu beni; çünkü biraz talihim yaver gitti mi, kimseye sormadan, al sana bir saat izin diyordum, kendi kendime ve evden çıkıp gidiyordum. Ve bu bir saatlik izin, ufak tefek şeyler satan bir manifaturacı dükkânının vitrin camında o dillere destan yuvarlak oyuğumu açıp örneğin içi umutla dolu genç bit adamı vitrindeki halis ipekten şarap kırmızısı bir boyunbağının sahibi yapmak olanağı sağlıyordu bana.

Acaba güzelce silinip temizlenmiş bir vitrin camında el kadar bir pencere açarak, zaten varolan o ayartıcı elkiyi güçlendirmesini Oskar'a emreden Kötü'nün kendisi değil miydi, sorusuna evet, cevabını vermem gerekiyor. Bir kez karanlık kapı ağızlarına sinip beklememden belliydi bu; çünkü, bilindiği üzere, bir kapı ağzı, Kötü'nün en sevdiği yerdir. Beri yandan, ayartmalarımdaki kötülüğü hafifletmek istemiş olmayayım ama, ayartmalara ne bir fırsat bulduğum, ne de bir eğilim hissettiğim bugün, kendi kendime ve bakıcım Bruno'ya şöyle söylemeden duramıyorum: "Oskar, sen o kış mevsiminde gezintiye çıkmış, belli bir nesnenin sahibi olmayı şiddetle arzulayan büyük ve suskun kimselerin yalnız küçük ve orla çaptaki dileklerini yerine getirmekle kalmadın, vitrin camları önünde bu insanların kendi kendilerini tanımalarından da yardımını esirgemedin. Birçok mazbut şık bayan, birçok dürüst amca, dini bakımdan körpeliklerini koruyan birçok yaşlı bakire, sen kendilerini hırsızlığa ayartmasaydın ve eskiden küçük çapta acemice bir el uzunluğunun lânetlenmeye lâyık tehlikeli bir alçağın işi sayan bu vatandaşların görüşlerini değiştirmeseydin, hırsızlığa yatkın bir mizaçları olduğunu asla anlayamayacaklardı."

Her gece pusuya yatarak kendisini gözetlediğim ve üç defasında çalmaya yanaşmayarak ancak dördüncüsünde fırsatı kaçırmayan ve polisçe asla ele geçirilemeyen hırsız Dr. Erwin Scholts'un, İstinaf Mahkemesinde herkesin çekindiği bu Savcı Bey'in bana, yani hırsızların ben küçük yarı tanrısına kurban vererek hakiki porsuk kılından bir traş fırçasını aşırdıktan sonra yumuşak, hoşgörülü ve yargılarında âdeta insancıl bir hukukçuya dönüştüğü söylenir.

1937 aralık ayında bir gün uzun süredir soğuktan titreyerek bir kuyumcu dükkânının karşısında dikiliyordum; kentin kenar semtlerinden birinde, iki

tarafına düzenli aralarla akçaağaçlar dikilmiş bir yolun fazla işlek sayılmayan bir yerinde bulunmasına karşın iyi bir ün ve isim yapmış bir dükkândı. Başka vitrinler ve oralarda sergilenen kadın çorapları, kadife şapkaları ve likör şişeleri önünde görsem, hiç duraksamadan haklayacağını bazı avlar, ziynet eşyalarıyla saatlerin sergilendiği söz konusu dükkânın vitrini önünde belirmişti.

Ziynet eşyalarının bir özelliği vardır: İnsan müşkülpesent oluyor, kolay kolay içlerinden birini beğenemiyor, kendini uçsuz bucaksız kolyelerin akışına bırakıyor, dolayısıyla zamanı dakikalara göre ölçmekten vazgeçip inci yıllarına vuruyor, bunu yaparken de incilerin insan boynundan daha çok yaşayacağı, zamanla çelimsizleşecek şeyin bilezikler değil bilekler olduğu, kimi mezarlardan yüzükler çıkarıldığı ve böylelikle parmakların bu yüzüklere dayanamadığının anlaşıldığı düşüncesinden yola koyuluyor. Kısaca, söz konusu vitrini seyredenlerden bazısını fazla kendini beğenmiş, bazısını ise fazla yavan görüp ziynet eşyalarıyla donatmaktan vazgeçiyordum.

Kuyumcu Bansemer'in dükkânının vitrini öyle fazla yüklü değildi. O ince İsviçre işçiliğinin ürünü olan birkaç güzide saat, açık mavi kadife üzerinde bir dizi nişan yüzüğü ve ortada altı, daha doğrusu yedi tane olağanüstü güzellikle mücevher parçası; değişik renkle altından işlenmiş üç burmalı bir yılan; yılanın ince işçilik ürünü olan başını bir topaz, iki elmas parçası ve gözlerini iki safir süsleyip değerlendiriyor. Genellikle siyah kadifelerden hoşlanmam, ama Kuyumcu Bansemer'in yılanına bu zemin iyi gidiyordu doğrusu. Baştan çıkarıcı bir sadelik taşıyan ve mütenasip biçimleriyle dikkati çeken gümüş mücevherler altındaki gri kadife de yine öyle uygun düşmüştü, etrafa iç gıcıklayıcı bir huzur saçıyordu. Hani yüzüklerden biri öylesine zarif bir taşı sinesinde barındırıyordu ki, benzer zarafetteki hanımefendilerin ellerini eskiterek gittikçe daha çok zarafet kazanacağı ve günün birinde galiba yalnız ziynet eşyalarına vergi olan ölmezlik payesine ulaşacağı şimdiden kestirebiliyordu. Sonra da gerdanlıklar; takılmaları insana uğur getirmeyecek gerdanlıklar, insana yorgunluk veren gerdanlıklar, ve nihayet gerdanlık biçimindeki beyaz-sarımsı bir kadife altlık üzerine yatırılmış alabildiğine hafif bir gerdanlık: Tek tek parçalar zarif bir biçimde birbirine geçmiş; dantel işlenir gibi işlenmiş bir çerçeve; abajurla donatılmış bir kanaviçe. Acaba hangi örümcek burada altın salgılayıp, altı küçük ve bir büyük yakut taşını yakalamak üzere kendine bu ağı ördü? Ve kendisi nerede pusuya yattı bu örümceğin ve neyi gözledi? Daha başka yakut taşlarını

değil, ağa yakalanmış yakutların kan damlaları gibi ışıldayarak bakışlarını kendi üzerlerine çivileyecekleri bir insanı gözledi herhalde. Bu gerdanlığı kime armağan etmeliydim ki, hem kendi isteğim, hem de o altın üretip altın işleyen örümceğin dileği yerine gelsindi?

1937 yılının 18 aralık günü çiğnenmekten sertleşmiş gıcır gıcır kar üzerinde, her zamankinden daha çok kar kokan, her şeyi kara havale etmek isteyen bir kimsenin dileğini aşacak kadar kar kokan bir gecede, bulunduğum kapı ağzının sağ üst tarafından karşıya geçerken gördüm Jan'ı. Başını kaldırıp bakmadan kuyumcu dükkânının önünden yürüdü; duraklar gibi yaptı derken, daha doğrusu kendisine seslenen olmuş gibi durdu, arkasına döndü veya döndürüldü ve o beyazlara bürünmüş, sesleri fazla çıkmayan akçaağaçlar arasındaki vitrin önünde dikilmeye başladı.

Çıtkırıldım, gözü hep yaşlı, mesleğinde boynu bükük, aşkla haris, aptal olduğu kadar güzelliğe düşkün Jan Bronski, annemin eliyle yaşayan, bugün bile hem inanıp hem gerçekliğinden şüphe elliğim bir düşünceye göre Matzerath adına beni dünyaya getiren Jan, sanki Varşovalı bir terzinin elinden çıkmış şık pallosuyla karşıda dikiliyordu; bir heykele dönüşmüştü âdeta, karın içinde dikilen ve karda kan izleri gören Parzival gibi gözünü alim gerdanlığın yakut taşlarına dikmiş, işte öylesine taşlaşıp sembolleşmiş olarak vitrin önünde duruyordu.

Jan'ı sesimle ya da trampetimi konuşturarak oradan uzaklaştırabilirdim. Trampetim yanımdaydı, paltomun altında duyuyordum varlığını. Düğmelerden birini çözmeye göreyim, hemen ortaya çıkacak, ayaz havanın içerisine süzülüverecekti. Değnekler için de paltomun düğmelerine bir el atmam yeterdi. Avcı Hubertus[35] da o bir tuhal geyiği tüfeğinin aleş menziline girdiği zaman çekip vurmamış ve Saulus[36] değişip bir Paulus olmuştu. Papa, yüzüklü parmağını kaldırınca Attila tersyüz edip gitmişti. Ama ben çektim içliği, ne değiştim ne tersyüz ettim; avcı olarak, Oskar olarak kaldım; hedefe varmak isledim, paltomun düğmelerini çözüp trampeti ayaza çıkarmadım, değnekleri trampetin yassı beyaz tenekesi üzerinde konuşturmadım, aralık ayını trampetli bir ay yapıp çıkmadım, sessiz bağırdım sadece, bir yıldız nasıl bağırırsa öyle bağırdım belki, ya da suyun dibindeki bir balık gibi suskun bağırdım; ilkin o ayaz hava içerisine bağırıp yeniden kar yağdırmaya çalıştım, sonra da cam içerisine bağırdım; geçirgen olmayan camdan içeri, pahalı camdan, ucuz olmayan camdan içeri, saydam camdan, arada sınır oluşturan camdan içeri Jan Bronski ile yakutlu

gerdanlık arasındaki vitrin camından içeri bağırarak önceden büyüklüğünü bildiğim Jan'ın eldivenli elinin geçebileceği kadar bir oyuk açtım; camı bir kiler kapısı gibi, cennetin ferah, cehennemin dar kapısı gibi itip yukarı kaldırdım. Jan irkilmedi hiç, zarif eldivenli elini paltosunun cebinden çıkarıp cennetten içeri daldırdı, eldiven cehennemi geride bırakıp döndü hemen; yakuttan taştan, cennetten kovulmuşlar da içerisinde olmak üzere, tüm meleklere yaraşacak güzellikteki gerdanlığı, cennet veya cehennemden kaldırdı; yakut ve altından avını kavrayan elini gerisin geri cebine götürdü, ama açık vitrin önünde dikilmesine devam etti, oysa tehlikeli bir davranıştı bu, oysa artık kanayan ve Jan'ın ya da Parzival'ın bakışını zorla kendi üzerlerine çeken yakutlar ortada yoktu.

Oh, Baba, Oğul ve Ruhulkudüs! Baha'ya, yani Jana bir şey olması islenmiyorsa. Ruh'ta bir şeyler olmalıydı. Oğul paltosunun düğmelerini çözdü Oskar, telâşla trampet değneklerine sarıldı ve teneke trampet üzerinde "Baba! Baba!" diye haykırmaya başladı. Sonunda arkasına döndü Jan; ağır, gerektiğinde pek ağır bir tempoyla caddeyi geçerek geldi ve birden benimle, yani Oskar'la kapı ağzında karşılaştı.

Jan henüz bana boş gözlerle bakıp dururken, ama karlar da eridi eriyecekken, ansızın karın yeniden alıştırmaya başlaması ne güzel oldu! Yakutlara değen eldivenli elini değil de, öbür elini bana uzattı Jan; sakın ama süklüm püklüm denemeyecek bir edayla beni alıp eve götürdü; evde annem beni merak edip duruyordu. Matzerath o her zamanki hoyrat ama pek ciddi denemeyecek ses tonuyla beni polise teslim edeceğini söyleyerek gözümü korkuttu. Jan bir açıklamada bulunmadı, fazla da olurmadı zaten, Matzerath'ın masaya bira çıkararak kendisini davet ettiği skal oyununa da yanaşmadı. Giderken eliyle okşadı Oskar'ı; Oskar ise Jan'ın kendisinden sır saklamasını mı, yoksa dost olmalarını mı istediğini pek anlayamadı.

Aradan çok geçmeden, Jan anneme hediye etti gerdanlığı. Annem sadece birkaç saat, o da Matzerath yokken, herhalde mücevherin nereden geldiğini bilerek, yalnız kendisi ya da Jan Bronski için, belki de aynı zamanda benim için taktı bu gerdanlığı.

Savaş biliminden az sonra Düsseldorf karaborsasında gerdanlığı vererek, karşılığında on iki kutu Amerikan Lucky Strike sigarası ve bir deri evrak çantası aldım.

GÖSTERİLMEYEN MUCİZE

Bugün akıl ve ruh hastalıkları kliniğindeki yatağımda, bir zaman her el atışta elimin altında bulunan, ayaz demeyip, gece demeyip buz çiçeklerini eriten, vitrin camlarını delip açarak hırsızların elinden tutan sesimdeki o gücü çok vakit aradığım oluyor. Örneğin bakıcım Bruno'nun beni daha bir dolaysız gözelleyebilmesi için, kapının yukarısındaki gözetleme penceresini cam giysisinden soymayı ne kadar isterdim.

Kliniğe yatırılmadan önceki yıl sesimdeki güçsüzlük bana bir hayli üzüntüye mal olmuştu. Gece manzarasına bürünmüş sokaklarda başarı ardında koşarak çığlığımı alıp bir başarı elde edemedim mi, zorbalıktan tiksinen biri olmama karşın bazen yerdeki bir taşa uzanıyor, Düsseldorf'un kenar semtindeki sefil sokakların birinde bir evin mutlak penceresine nişan alıyordum. Dostum Dekoratör Viular'a hünerlerimden birini göstermek için yanıp tutuşuyordum en çok. Dostumu gece yarısından sonra König Ağaçlıklı Yolu'ndaki bir bonmarşenin ya da eski konser salonu yanındaki bir parfümcü dükkânının üst taralına perde çekilmiş vitrininde, yeşil kırmızı kısa yün çoraplarından tanıdım mı, benim öğrencim olan veya öğrencim olabilecek Dekoratör Vittlar'ın önünde dikildiği vitrin camını şarkılarımla kırıp dökesim geliyordu; çünkü Yuda mı desem, Johanna mı desem kendisine, hâlâ bildiğim yok.

Vittlar asil bir sülâleden geliyor, küçük adı Gottfried. Beni mahcup eden başarısız şarkı denemesini tutmayıp sapasağlam kalmış vitrin camı önünde trampetimi hafifçe konuşturuyor, Vittlar'ın dikkatini çekiyorum ve Vittlar dışarı çıkarak bir çeyrek saat benimle çene çalıp kendi dekorasyon hünerleriyle alay ederken, ister islemez ona Gottfried diyorum, çünkü sesim ona Johanna ya da Yuda dememi sağlayacak mucizeyi gösteremiyordu. Jan Bronski'yi hırsız, annemi ise yakut taşlı bir gerdanlık sahibi yapan kuyumcu dükkânı önündeki bağırmalarım, şiddetle arzulanmaya değer eşyaların sergilendiği vitrinler önündeki şarkı ve türkülerim şimdilik sona ermişti.

Derken bir sofuluğa kaptırdı kendini annem. Neydi onu böyle sofulaştıran? Jan Bronski ile düşüp kalkması, çalınmış gerdanlık ve zina durumunu yaşayan bir kadının katlanmak zorunda bulunduğu o tatlı meşakkatler annemi sofu ve kutsamalara düşkün bir kadın yapıp çıkmıştı. Zina günahının işlenişi ne de güzel bir düzen içinde yürütülüyordu: Perşembeleri kentte buluşulup küçük Oskar, oyuncakçı Markus'un yanına bırakılıyor, Dülgerler Sokağı'nda çok vakit tatminkâr, ama yorucu bir saat geçiriliyor, ardından Cafe Weitzke'de Türk kahvesi içilip pasta yenerek yorgunluk çıkarılıyor, sonra Yahudi Markus'a yollanılıyor, Markus'lan Oskar'cıkla birkaç kompliman ve hediye denebilecek düşük fiyata ipekçileler alınarak dönülüyor, beş numaralı tramvaya biniliyor, gülümsemeler ve düşüncelerle bambaşka yerde dolaşılarak Oliva Kapısı önünden geçiliyor, Hindenburg Yolu zevkle geride bırakılıyor, Spor Salonu'nun hemen yanı başındaki Matzerath'ın pazar sabahlarını harcadığı Mayıs Çayın'nın farkına varılmıyor pek, Spor Salonu çevresindeki dönemeç ister istemez sineye çekiliyor -tam güzel bir şeyler yaşanmışken söz konusu yapı ne de çirkin görünebiliyor insana-, solda bir dönemeç daha, derken tozlu ağaçlar gerisinde kırmızı kasketli öğrencileriyle Conradinum beliriyor -aman ne hoş! Ne olur Oskarcığım da böyle altın yaldızla C harfi islenmiş kırmızı bir kasket giyseydi başına! On üçüncü yaşından altı ay aldı Oskarcığım; ortaokulda olur şimdi, Latince öğrenmeye başlardı: Küçük, çalışkan, biraz yaramaz ve mağrur bir Conradinum'lu edasıyla ortalıkta dolaşır dururdu.

Demiryolu alt geçidinin arkasında Reichskolonie ve Helene Lange Okulu'na doğru tramvay yol alırken, Bayan Agnes Malzerath'ın aklı Conradinum'a ve oğlu küçük Oskar bakımından kaçırılmış fırsatlara gidiyor. Derken bir dönemeç daha; solda o soğana benzeyen kulesiyle İsa Kilisesi'nin önünden geçiliyor; Max Halbe Meydanı'nda, Kahveci Kayser önünde iniliyor tramvaydan; rakip dükkânların vitrinlerine de bir göz atılarak, bir Çarmıhlı Yol gibi Labes Yolu'nda bin bir eziyetle yürünmeye başlanıyordu. Başgösteren bir can sıkıntısı, elinden tutulan anormal çocuk, vicdan azabı ve işlenmiş bir gühanı yineleme isteği, yetinmezlik, kanıksamıştık, Matzerath'a karşı duyulan bir nefret, aynı zamanda iyi yüreklilik taşan bir muhabbet ortasında benimle, benim yeni trampetim ve Markus'tan satın alınmış yarı hediye çile paketiyle Labes Yolu'nu zahmetle geride bırakarak dükkâna geliyor annem, beni yulaf ezmelerinin, küçük ringa balığı fıçısının, gaz varilinin, kuş üzümlerinin, çekirdeksiz üzümlerin, bademlerin ve ballı baharatlı çavdar çöreklerinin, Dr. Oelker maya tozunun,

"persil persildir" kutularının, Orbin'in, Maggi ve Knorr ürünlerinin, Kalherin mısır kahvesi'nin, Hag kahvesinin, Vitello ve Palmin yemek yağlarının, Kühne sirke ve turşularının ve dört meyveden yapılmış reçellerinin, tezgâh üzerine bal tatlılığında yukardan sarkıp yazın her iki günde bir değiştirilmeleri gereken ve değişik perdelerde vızıldayan sinek kâğıtlarının bulunduğu yere getiriyordu. Kendisi ise yaz kış demeden bütün yıl her cumartesi, yüksek ve alçak perdede vızıldayan günahları kendisine çeken aşırı tatlılıktaki bir ruhla Herz-Jesu Kilisesi'ne gidiyor ve Rahip Wiehnke Efendi'ye günah çıkartıyordu. Annem perşembeleri kente inerken nasıl beni yanına alıyor, beni âdeta kendisine suç ortağı yapıyorsa, cumartesileri kiliseye giderken de beni yanında götürüyordu; kilisenin süslemeli kapısından geçiyor, serin katolik çini döşemeler üzerine geliyorduk. Daha önceden annem trampetimi kazağımın ya da küçük paltomun altına tıkıştırıyordu, çünkü trampetsiz yapamıyordum artık; karnımın önünde sarkan teneke trampetim olmayınca alnıma ve omuzlarıma elimi dokundurarak asla o Katolik istavrozu çıkaramıyor, ayakkabılarımı giyer gibi dizimi büküp burun kökümde yavaş yavaş kuruyan kutsal suyla kilisenin o pırıl pırıl sıralarında rahat oturamıyordum. Herz-Jesu Kilisesi'ni daha vaftiz günümden biliyordum; bana konmak istenen kâfirce isim ortaya bazı güçlükler çıkarmış, ama Oskar ismi üzerinde diretilmiş, ayrıca vaftiz babam Jan da kilisenin kapısında böyle olmasını istemişti. Kiliseye girince Rahip Wiehnke Efendi, içimdeki şeytanı kovmak üzere üç kez yüzüme üfledi, istavroz çıkarıp elini başıma koydu, üzerime tuz serpip bir kez daha şeytanı kovma girişiminde bulundu; sonra kilisenin vaftiz törenlerine ayrılmış asıl bölümüne geldik. Önüme İman Kanunu ve Rabbani Dua çıkarıldığında sessiz davrandım. Derken Rahip Wiehnke Efendi, bir kez daha "Defol İblis!" sözlerini söylemeyi uygun gördü, daha o zamanlar her şeyden haberi olan bana, zihin açıklığı getireceğine inanarak elini burnuma ve kulaklarıma değdirdi. Sonra bir kez daha açık seçik ve yüksek sesle, cevap bekleyerek sordu: "Şeytandan ve onun bütün fiillerinden, onun bütün saltanatından el çekiyor musun?"

Ben başımı sallayıp da hayır demeye vakit kalmadan -çünkü şeytandan el çekmeyi düşündüğüm yoktu- Jan, bulunduğu yerden benim için üç kez "Evet, çekiyorum!" diye tekrarlardı.

Şeytana düşmanlık ilân etmememe karşın. Rahip Wiehnke Efendi, göğsümü ve iki omuzumun arasını kutsal yağla yağladı. Vaftiz kurnası önünde yeniden iman Kanunu okundu. Sonra üç kez kutsal sudan serpilip,

krisamla yağlandı başım. Kirletilmek üzere üzerime geçirilen beyaz bir giysi, karanlık günler için yakılan mum ve sonra salıverilme. Ve Matzerath çekti ceremesini. Jan, beni kucağına alıp, yarı bulutlu havada taksinin beklediği kapının önüne çıkarırken, içimdeki şeytana sordum: "Nasıl, iyi atlattın mı vartayı?"

Şeytan içimde zıplayıp hoplayarak: "Kilise pencerelerine dikkat ettin mi, Oskar?" diye fısıldadı. "Hep cam, hep cam!" Herz-Jesu Kilisesi 1871 - 1873 arası Fransa tarafından ödenen harp tazminatıyla birçok binaların kondurulduğu yıllar içinde inşa edilmiş olup yeni Gotik üslûbu gösteriyordu. Kilisenin inşasında çabuk kararan tuğlalar kullanılmış, ayrıca bakır levhalarla kaplı kulenin sivri külahı da çok geçmeden o geleneksel bakır çalığına kavuşmuştu; dolayısıyla, tuğladan yapılmış eski Gotik kiliseleriyle yeni Gotik kilise arasındaki ayrımları ancak işin ehli kimseler seçebiliyordu ve sevindirici ayrımlar da değildi bunlar. Günah çıkarma bakımından eski ve yeni Gotik kiliseler arasında bir fark yoktu; tıpkı Rahip Wiehnke Efendi gibi yüzlerce rahip, cumartesi günleri büro ve dükkânların kapanmasından sonra günah çıkarma sandalyesine oturup kıllı kulaklarını o pırıl pırıl ve siyahımsı kafese dayıyor, günah çıkartmaya gelenler de kafesin kararmış örgüsündeki gözler arasından, o günahsı ucuzluktaki incilerin boncuk boncuk dizildiği günah ipliğini rahibin kulağından içeri salıyorlardı.

Annem, Rahip Wiehnke Efendi'nin işitme organının aracılığıyla, ne yaptı, ne yapmadıysa, düşüncede, sözde ve fiiliyatta ne olup bittiyse günah listesindeki diziye uyarak, o biricik mutlu kılan kilisenin en yüce makamına açıklarken, çıkartılacak günahı bulunmayan ben, benim için fazla pürüzsüz ve cilalı tahta sıradan ayrılıyor, çini döşeme üzerine geliyordum.

Hani itiraf edeyim ki, Katolik kiliselerinin çini döşemeleri, Katolik kiliselerinin kokusu, kısaca tümüyle Katoliklik, bugün bile açıklayamayacağım biçimde, örneğin, evci örneğin kızıl saçlı bir kız gibi beni kendine çekiyordu. Oysa kızıl saç görsem boyamak geçer içimden: Katoliklik ise benim boşuna, ama yine de Katolik yasalarına uygun olarak vaftiz edildiğimi ve bunun da değiştirilemiyeceğini hep ele veren küfürler getirir aklıma. Çokluk kendimi en sudan olaylar sırasında, örneğin dişlerimi fırçalar, hatta yüz numarada deli hacet ederken kilisedeki âyinlerle ilgili olarak şu türlü açıklamalarda bulunurken yakalarım: İsa'nın kanının akıtılması olayı yenileniyor kutsal âyinlerde -senin temizlenmen için akıyor kan- İşte İsa'nın kanının saklandığı kadeh -şarap hakiki ve gerçek oluyor

İsa'nın kanı akıtıldıkça - gerçek İsa'nın kanı - kanının temaşasıyla - değerli kan - İsa'nın kanıyla yıkanıyor ruh - Değişim'de kan akıyor, üzerinde kan lekeleri bulunan mihrap örtüsü, İsa'nın sesi gökleri delerek geçiyor, İsa'nın kanı misk gibi kokular saçıyor Tanrı'nın huzurunda.

Siz de itiraf edeceksiniz ki, Katoliklik kokan bir edayla konuşmasını becerebiliyorum hâlâ. Eskiden Bakire Meryem Ana'yı düşünmeden tramvay bekleyemezdim. Muazzez, mübarek, mukaddes Bakire, bakirelerin bakiresi, rahmetin anası, ey mübarek kılınmış kadın, ey bütün tapınmalara lâyık, ki senden halkoldu, ey sevgili ana, bakire ana, şanlı bakire, müsaade et de, senin ana kalbinde tadını çıkardığın gibi, ben de İsa adındaki o tatlılığın tadını çıkarayım, gerçekten lâyık ve yerinde, yakışır ve şifakâr bir davranış olur seni, ey kraliçe, ey mübarek, mübarek kılınmış...

Bu "mübarek" sözü bazen, ama en çok annemle cumartesileri Herz-Jesu Kilisesini ziyaret ettiğimizde beni bir fena tatlılaştırdı, bir zehirledi ki, vaftiz vartasını atlatmış olup bana bir panzehir sunan içimdeki iblise şükrettim: Onun sunduğu panzehir, Herz-Juse Kilisesi'nin çini döşemeleri üzerinde aşağılayıcı bir edayla, ama yine de dimdik yürümemi sağladı.

Kalbi kiliseye ismini veren İsa, sakrament'lerden başka, Çarmıhlı Yol'daki rengârenk tasvirlerde de tekrar tekrar resmedilmiş görülüyor, ayrıca çeşitli pozlarda üç heykeli bulunuyordu, ama heykeller de renkliydi. Üzeri boyanmış alçıdan bir heykel de vardı ki, bu heykelde İsa, sırtında mavi bir Prusya urbası ve ayaklarında sandallar, altın bir kaide üzerinde uzun saçlarıyla dikiliyor, göğüs kafesinin ona yerinde, bütün doğaya kafa tutarak, bir ışık halesiyle çevrelenmiş, stilize biçimde kanadığı tasvir edilen domates kırmızılığındaki kalbini gösteriyor, dolayısıyla kilisenin bu organa göre adlandırılmasını sağlıyordu.

Açık yürekli heykeli daha ilk görüşte, Kurtarıcı İsa'yla vaftiz babam ve muhtemelen hakiki babam Jan arasında ne kadar tatsız mükemmellikte bir benzerlik bulunduğu ister istemez gözüme çarptı. Saf bir kendine güvenle dolu o romantik gözler! O bir çiçeği andıran, her vakit ağlamaya hazır öpülesi ağız! Kaşları daha bir belirginlikle ortaya çıkaran erkeksi ıstırap! O, biraz pataklanmak isteyen, dolgun ve pembe yanaklar! İkisinde de kadınları okşamaya ayartan tokallanası bir yüz ve bir saray kuyumcusunun usta eserleri gibi avuç içindeki yaraları sergileyen bakımlı ve işten ürken, kadınsı yorgun eller! İsa'nın yüzüne sanki fırçayla oturtulan ve beni babaca anlamayan Bronski bakışlarına kahroldum; çünkü aynı mavi bakışlar ben de

de vardı; ancak benim bakışlarım hayran bırakıyor, ama karşısındakileri ikna edemiyordu. Oskar, kilisenin sağ kanadındaki İsa kalbinden ayrıldı; Çarmıhlı Yol'un ilk durağında, İsa'nın çarmıh altında ikinci kez yere yığılıp kaldığı yedinci durağa, tamamen plastik ikinci İsa tasvirinin bulunduğu yüksek mihraba seğirtti. Bu tasvirdeki İsa, pek fazla yorgun olduğundan veya kendini gereği gibi toparlamak islediğinden gözlerini kapalı tutuyordu. O ne kaslardı öyle! Hafif atletizmin on dalında da yarışmalara katılan bir sportmen vücuduna sahip bu atlet, Herz-Jesu - Bronski'yi o saat unutturdu bana; annem Rahip Wiehnke Efendi'ye günah çıkarmaya geldikçe, beni huşu içinde yüksek mihrabın önüne çekti. Bir yandan yüksek mihrabın önüne yürüyor, bir yandan gözlerimi atletimden ayırmıyordum. Atletimin önünde dua ediyordum dersem, inanınız bana. Benim sevgili atlet üstadım diye hitap ediyordum, bütün sportmenlerin sportmeni, bir karış uzunluğundaki çivilerle çarmıhla asılı kalma şampiyonu. Ve asla çırpınıp sallanmıyordu bu atlel. Ebedi ışık sallanıyor, ama o en yüksek bir puanla bu spor disiplininin üstesinden geliyordu. Kronometreler tik tak çalışıyor, zamanı ölçülüyordu atletin. Kutsal eşya odasında âyin yardımcılarının biraz kirli parmakları, onun hak ettiği alim madalyayı temizlemeye başlamıştı bile. Ama taltif edilmek ve takdir görmek için spor yapmıyordu İsa. Aklıma birden tapınmak geliyor, dizimin elverdiği kadar yere diz çöküyordum: Trampetimin üzerinde istavroz çıkarıyor, mübarek ve mustarip gibi sözcüklere başvurarak Jesse Owens ve Rudolf Harbig isimleriyle bir yıl önceki olimpiyatlar arasında bağ kurmaya çalışıyordum. Ama her vakit bunu beceremiyor, çünkü İsa'ya yanı başındaki iki suçluya karşı centilmence davranmadığı suçlamasını yöneltmeden yapamıyordum. Dolayısıyla, onu olimpiyatlardan diskalifiye edip başımı sola çeviriyor, solda, Herz-Jesu Kilisesi'nin tam ortasında ilâhi atletin üçüncü plastik tasvirini görerek yeni bir umuda kapılıyordum.

"Müsaade et, seni üç kez gördükten sonra dua edeyim" diye kekeliyordum bunun üzerine. Yeniden tabanlarımın altında çini döşemeyi buluyor, satranç desenli zemini izleyerek sol yan mihraba geçiyordum; her adımda içimde bir sezgi beliriyordu içimde: Arkandan sana bakıyor. Ermişler arkandan sana bakıyor, başaşağı haça gerdikleri Petrus ve çapraz bir haça çiviledikleri Andreas - Andreas Haçı buradan geliyor- sana bakıyor. Lâtin Haçı ve Passiyon Haçı olduğu gibi bir de Yunan Haçı var. Kumaş, tablo ve kitaplara resmedilmiş Dörtlü Haçlar, Çengelli Haçlar, Lonca Yapraklı Haçları plastik eserler halinde haçlara gerilmiş gördüm.

Mızraklı Haç güzeldir. Malta Haçı rağbet görür, Gamalı Haç yasaktır. De Gaulle Haçı, Loren Haçı var ayrıca. Deniz savaşlarındaki kazanılan Antonius haçının ismi Crossing T'dir. Zincire aslı kulplu haç vardır ayrıca, papaca Papa haçı vardır. O Rus haçının bir adı da Lazarus haçıdır. Bir de Kızılhaç var. Mavi Haçın kolları alkolsüz mavi kesişir birbiriyle. Sarı Haç zehirlidir. Haçlı seferiyle hidayete erdi, Haçlı Örümcekler birbirini yedi. Derken arkama döndüm, haç arkamda kaldı, haçtaki atleti de belime bir tekme atma tehlikesini göze alarak geride bıraktım, çünkü İsa Çocuk'u sağ üst bacağından tutan Bakire Meryem'e yaklaşmak istiyordum.

Oskar kilisenin sol kanadındaki sol yan mihrap önünde dikiliyordu. Bakire Meryem'in yüzünde öyle bir ifade vardı ki, tıpkı annesinin on yedi yaşında bir kızken Troyl'daki dükkânda çalışıp sinemaya gidecek para bulamadığı, ama nefsini körletmek için hayran hayran Asta Nielsen'li sinema afişlerini seyrettiği zamanlar yüzünde kendini açığa vurmuş olması gereken ifadeye benziyordu.

Meryem Ana yalnız İsa'yla ilgilenmiyor, bir yandan sağ dizindeki öbür oğlanı süzüyordu; yanlış anlamalara meydan vermemek için hemen Vaftizci Yahya olduğunu söyleyeyim bu oğlanın. İki oğlan da benim boyumdaydı. İnce eleyip sık dokumak gerekirse, boy bakımından iki santimetre bir fazlalık tanıyabilirdim İsa'ya; eldeki metinlere göre İsa'nın Yahya'dan yaşça küçük olması gerekiyordu. Besbelli üç yaşındaki Kurtarıcı'nın anadan doğma ve pembe bir heykelini yapmaktan haz duymuştu heykeltraş. Yahya'ya ise, sonradan çöllere düşeceğini düşünerek, yarı göğsünü, karnını ve sulama aygıtını örten çikolata renginde kıllı bir post giydirmişti.

Bu âdeta büyümüş de küçülmüş, öylesine kendisine benzeyen iki oğlanın yakınında dikileceğine, yüksekteki mihrabın veya günah çıkarmak zorunda kalmadan günah çıkarma hücresinin orada eğleşmek, Oskar için daha hoşlanacağı bir şey olurdu. Kuşkusuz, oğlanların gözleri de Oskar'ınki gibi mavi, saçları kestane rengindeydi. Yalnız eksik bir taraf varsa, helkeltraş - berber, başlarına Oskar'ınki gibi fırçamsı saçlar kondurmamış, onların türbişonlara benzeyen salakça buklelerini kesip atmamıştı.

O anda "Anya manya..." diye bir sayışma oyunu oynamak ister gibi parmağıyla İsa'yı gösteren Vaftizci Yahya üzerinde fazla oyalanmak istemiyor, sayışma oyunlarına girmeden İsa üzerinde açık konuşarak şu sonuca varıyorum: Aynı yumurtadan halkolmuş kimseleriz; ikiz kardeşim olabilirdi hani. O da benim cüssedeydi; İsa'da da benim o vakitler sadece

sulama aygıtı olarak kullandığım aygıt vardı. O da benim gibi Bronski gözleriyle dünyaya kobalt mavisi bakıyor ve benim jestlerime sahip bulunuyordu, ki bu da onda benim en çok kızdığım şeydi.

Benim söz konusu kopyam, iki kolunu kaldırıp ellerini o türlü yumruk yapmıştı ki, bu yumruklar içine rahat rahat bir şeyler, örneğin benim trampet değneklerim sokulabilirdi ve hani helkeltraş bir de bunu yapsaydı, ayrıca pembe bacaklar üzerine benim - kırmızı trampetimin alçıdan bir modelini yerleştirseydi, Bakire Meryem'in dizinde oturan ben olur, tıpatıp ben Oskar olur ve cemaali trampetimle bir araya cem etlerdim. Bu dünyada pek çok şey var ki; istediği kadar kutsal ve mübarek olsun, kendi haline bırakılmaması gerekiyor.

Bir halının da sizinle beraber geldiği üç basamaklı bir merdiven, yeşil gümüşi bir giysiyle donatılmış Bakire Meryem'in, çikolata rengindeki kıllı postuyla Vaftizci Yahya'nın, kaynamış jambon rengiyle İsa Çocuğun yanına çıkıyordu. Sarılıktan mustarip mumlar ve her kalitedeki çiçeklerle bezenmiş bir Meryem Ana mihrabı vardı burada. Yeşil Meryem'in, esmer Yahya'nın ve gül pembesi isa'nın kafalarının arkasına tabak iriliğinde nurdan haleler yapıştırılmıştı. Altın yaldız varaklar, söz konusu tabakların pahasını da artırıyordu.

Mihrap önünde basamaklar bulunmasa asla çıkmazdım yukarı. Basamaklar, kapı tokmakları ve vitrinler, o zamanlarda Oskar üzerinde baştan çıkarıcı bir etki yapıyordu. Hatta hastanedeki yatağıyla yetinmesi gereken şimdi bile onun üzerindeki etkilerini sürdürüyor bunlar. İşte bu etki Oskar'ı bir basamaktan öbürüne çekip götürmüş, ama bu sırada Oskar hep aynı halı üzerinde kalmıştı. Derken üçlü grubun pek yakınlarına kadar sokuldu; parmaklarının boğum yerleriyle biraz küçümser, biraz saygılı, gruptakilere dokunabiliyordu şimdi, tırnaklarıyla üstteki örtüyü kazıyıp boyanın altındaki alçıyı ortaya çıkardı. Bakire Meryem'in giysisindeki pliler, dolambaçlı bir yol izledikten sonra bulutlardan bir bank üzerinde dinlenen ayak uçlarına dökülüyordu. Meryem Ana'nın ima yollu belirtilen incik kemiği, heykeltraşın ilkin eti heykele yerleştirdiğini, sonra da bunu plilere boğduğunu sezdirmekteydi. Oskar bir yanlışlık eseri sünnet edilmeden kalmış İsa'nın sulama aygıtını uzun boylu elleyip yoklarken, onu harekete geçirmek ister gibi sıvazlayıp dikkatle üzerine bastırırken, biraz hoş, biraz yeni ve şaşırtıcı bir duyguyla kendi sulama aygıtında bir

kıpırdanma hissetti, bunun üzerine kendisininkinin kendisini rahat bırakması için İsa'nınkini rahat bıraktı.

Sünnetli sünnetsiz, orasını fazla kurcalamadım; kazağımın altından çekip aldım trampetimi, boynumdan çıkararak nurdan haleyi kırmadan İsa'nın boynuna astım. Bücürlüğümden ötürü, biraz zor oldu benim için; İsa'yı söz konusu çalgıyla donatabilmek üzere heykelin üzerine çıkmak ve kaide yerini tutan bulutlardan bankın üzerine basmak zorunda kaldım.

Hani Oskar bunu vaftizden sonraki ilk kiliseyi ziyaretinde, yani 1936 ocak ayında değil de, aynı yılın Büyük Haftası'nda[37] yapmış bulunuyor. Jan Bronski ile arasındaki günahkâr ilişkiye, bütün kış günah çıkararak yetişmek kolay olmamıştı annem için. Dolayısıyla, Oskar, planlı niyetini ayrıntılarına kadar düşünecek, lanetleyecek, haklı görecek, yeniden tasarlayacak, dört bir yanından aydınlatacak zamanı ve cumartesileri bulmuştu; nihayet bütün önceki tasarıları bir kenara iterek, yalın ve dolaysız bir yoldan, Basamak Duası'nın yardımıyla Büyük Hafta'nın pazartesi günü gerçekleştirdi niyetini.

Paskalya, zirvesine ulaşmadan önce, günah çıkarmak isteğini duydu annem. Büyük Haftanın pazartesi günü beni elimden tutup Labes Caddesi'nden ve Yeni Pazar'dan geçirerek Elsen Caddesi'ne ve oradan Maria Caddesi'ne çıkardı; Kasap Wohlgemuth'un dükkânının önünden geçtik, Kleinhammer Parkı'nın yanından sola vurduk, üstten boyuna iğrenç su damlalarının sarı sarı damladığı demiryolu alt geçidim geride bırakarak karşıdaki Herz-Jesu Kilisesi'ne gelip girdik içeri.

Gecikmiştik. Günah çıkarma hücresinin önünde sadece yaşlı iki kadınla ürkek ve çekingen bir genç adam kalmıştı. Annem vicdan muhasebesine koyulurken -günah çıkarma kitabının yapraklarını bir muhasebe defteri gibi, başparmağını tükürükle ıslatarak, bir vergi beyannamesi hazırlamak isteyen bir edayla karıştırıp duruyordu- ben meşe ağacından yapılmış sıradan kayıp indim aşağı İsa'nın kalbine ve çarmıhtaki atlete gözükmeden soldaki yan mihraba sokuldum.

Acele etmem gerekiyorsa da, lntroitus'suz işe koyulmak istemedim. Üç basamak: Introibo ad altara Dei. Çocukluğumdan beri beni sevindiren Tanrı'ya. Trampeti boynumdan çıkarırken, bulutlardan bankın üzerine kadar açıp yaydım Krie'yi, sulama aygıtımla falan oyalanmadım, Gloria'dan hemen önce teneke trampeti İsa'nın boynuna geçirdim, nurdan haleye bir zarar gelmemesine dikkat ederek bulut banktan indim aşağı; bağışlanma, af

ve mağfiret dileme: Ama önce trampet değneklerini İsa'nın sanki ısmarlama bu iş için yapılmış ellerine tutuşturdum; bir, iki, üç basamak; gözlerimi kaldırıp yukarlarda kalan dağlara baktım; biraz daha halı; nihayet çini döşeme ve Oskar için bir ibadet rahlesi; rahlenin önüne diz çöktü Oskar, trampetçi ellerini katladı - Gloria in exelsis Deo - katlanmış ellerinin yanı başından gözlerini kırpıştırarak İsa'ya ve trampetine baktı, mucizeyi gözlemeye başladı: Trampeti çalacak mıydı İsa, çalmayacak mıydı? Yoksa çalması yasak mıydı? Ya çalardı trampeti ya da gerçek bir İsa olmadığı anlaşılırdı; İsa trampeti çalmadı mı, Oskar'ın gerçek İsa olduğu ortaya çıkardı daha çok.

Bir mucize olması istendi mi, beklemesini bilmek gerekiyordu. Ben de bekledim, sabırlıydım ilkin, ama belki de sabrım yetecek kadar değildi. "Bütün gözler seni bekliyor, ey Rab" sözlerini ne çok kadar tekrarlarsa, ibadet rahlesi önünde kendini o kadar çok düş kırıklığına uğramış buluyordu Oskar. Gerçi Rab'ba da her türlü şansı tanıyor, belki kendisine bakan olmadı mı, acemi bir başlangıçla bulunmaya karar verebileceğini düşünerek gözlerimi yumuyordum; ama nihayet üçüncü Credao'dan sonra baba, yaratıcı'dan sonra, görünen ve görünmeyen ve oğul, baba'dan, gerçek oğul, gerçek baba'dan yaratılmayıp doğurtulan, onunla, onun sayesinde bir olan, bizim için, bizler için yukarıdan ve büründü, bizler için hatta, gömüldü ve dirildi yukarda, yükselip çıktı ve oturuyor, yargılayacak ölüleri, sonsuz, inanıyorum, onunla, aynı zamanda ve konuştu, inanıyorum biricik kutsal, biricik Katolik ve... Ama hayır, Katolikliğin sadece kokusunu duyuyordum, bir inancın sanırım sözü edilemezdi artık. Kokuya ise boş veriyor, başka bir şeylerin bana sunulmasını bekliyor, teneke trampetimin sesini işitmek istiyordum; İsa bana bir mucize göstermeliydi, ufak çapta, fazla gürültülü sayılmayacak bir mucize. Çünkü fazla gürültülü olması Rahip Vekili Rasczeia'yı bulunduğum yere koşturacak, Rahip Wiehnke Efendinin ise yağlı vücudunu sürükleyerek mucizeden yana seğirtmesine, tutanakların hazırlanıp piskoposluk merkezi Oliva'ya ve orada hazırlanacak piskoposluk raporunun ise Roma'ya doğru uçurulmasına yol açacaktı. Hayır, bu bakımdan o kadar aç gözlü değildim. Oskar, ermiş biri ilân edilmek islemiyordu. Küçük çapta, şahsını hedef alan bir mucizecikti bütün aradığı; bundan böyle lehinde mi, yoksa aleyhinde mi trampetini konuşturması gerektiğini kesin olarak görüp işitmek, her iki mavi gözlüden, her iki tek yumurtalıdan hangisinin ilerde kendisini İsa diye göstermeye haklı olduğunu açık seçik anlamak istiyordu.

Oturmuş bekliyordum. Annem günah çıkarma hücresinde bulunuyordu; belki de şimdi Altıncı Buyruk'u geride bırakmıştık diye düşünür düşünmez, bir endişe belirdi içimde. Boyuna yalpalayarak kiliseyi dolaşan o yaşlı adam, ana mihrabın, sonra yan mihrabın önünden sallanarak geçti, dizlerindeki oğlanlarla Bakire Meryem'i selamladı; belki trampeti de görmüş, ama ne olduğunu kavrayamamıştı. Ayaklarını sürüyerek yoluna devam etti ve biraz daha yaşlandı bu arada.

Zaman geçiyor, ama İsa bir türlü trampeti çalmıyordu. Bir ara koro mahallinden sesler geldi kulağıma. İçime bir tasa düştü. İnşallah kimse çıkıp org çalmaz dedim. Bakarsın yaparlardı çünkü; Paskalya için provalarda bulunur ve yaygaralarıyla, belki de tam İsa trampet çalmaya koyulmuşken, onun bir nefes inceliğindeki trampet vuruşları üzerinden bir sıva gibi geçip giderlerdi.

Ama ne başkaları org çaldı, ne de İsa trampet. Bir mucize falan da gerçekleşmedi; minderden doğrulup kalktım, dizlerimin eklem yerleri çıtırdadı; kendi kendimin elinden tutarak, canım sıkılmış ve suratım asık, halı üzerinden yürüdüm, bir basamaktan çekip bir yukarı basamağa aldım kendimi, ama bu arada bildiğim basamak dualarının hiçbirine başvurmadım, alçıdan bulut üzerine çıkıyım derken, pek de ahım şahım denemeyecek çiçekleri çarpıp devirdim, o aptal ve çıplak oğlandan geri alacak oldum trampetimi.

Bugün de söylüyorum ve her vakit söyleyeceğim: Ona ders vermeye kalkmam bir hataydı. İlkin elinden değnekleri alıp trampetimi onun dizine bırakmamı, değneklerle önce alçak perdeden, sonra sabırsız bir öğretmen gibi davranıp hızlı hızlı trampetimi konuşturarak düzmece İsa'ya bir şeyler açıklamamı, nihayet değnekleri yine eline tutuşturup onu Oskar'dan öğrendiklerini göstermeye davet etmemi bana buyuran neydi?

Bu kafasızlıkla üstüne olmayan öğrencimin elinden değneklerle trampetimi, nurdan haleye aldırmaksızın çekip almaya fırsat kalmadan, Rahip Wiehnke Efendi arkamda beliriverdi -trampet vuruşlarım bütün kiliseyi enine boyuna arşınlamıştı-; Rahip Vekili Rasezeia arkamda, annem arkamda, kiliseyi boyuna dolaşan yaşlı adam arkamda dikilmiş duruyordu. Rahip Vekili tutup çekti beni, Rahip Wiehnke Efendi pat küt vurdu, anneni hüngür hüngür ağlamaya başladı; Rahip Efendi bana bir şeyler söyledi fısıldayarak, Rahip Vekili dize geldi, sonra doğrulup İsa'nın elinden değnekleri aldı, elinde değneklerle yeniden dize geldi, sonra kalkıp

trampete uzandı, trampeti çıkardı İsa'nın boynundan, ama nurdan halenin bir yerinde bükülmeye yolaçtı. İsa'nın sulama aygıtına çarptı sonra, bulutlan bir parça kopardı, derken dize gelerek, boyuna dize gelerek indi aşağı, trampetimi vermeye yanaşmadı; ben zaten kızmıştım, onun bu davranışı daha da kızdırdı beni, Rahip Efendi'yi tekmelemeye, dolayısıyla annemi utandırmaya zorladı. Tekme savurduğum, ısırıp tırmıkladığım, sonra da Rahip Efendinin, Rahip Vekili'nin, yaşlı adamın ve kendisinin elinden zorla kendimi kurtardığım için, gerçekten de mahcup olmuştu annem. Hemen koşup yüksek mihrabın önüne dikildim, şeytan içimde hoplayıp sıçrıyordu; tıpkı vaftiz gününde olduğu gibi bana şöyle fısıldadığını işittim: "Oskar! Baksana çevrene! Hep pencere, hep cam, hep cam, Oskar!"

Ve çarmıhta hiç istifini bozmayarak suskun duran atletin yanı başından, apsisteki mavi bir zemin üzerinde on iki havariyi canlandıran kırmızı, sarı ve yeşil yüksek pencerelere çığlıklarımı yolladım. Ama ne Markus, Ne Matta'yı onların üstünde, onların başlarında duran ve Hamsin Yortusu'nu kutlayan Ruhulkudüs'ü hedef aldım kendime; birden vücudumda bir titreme belirdi; sesimdeki elmasla kuşa karşı savaşmaya başladım ve: Ben miydim nedeni? Yoksa kendisi hiç kımıldamadığı için itiraza kalkan atlet mi? Yoksa mucize buydu da kimse anlamıyor muydu? Benim birden titreyerek ve sessizce apsisten yana süzüldüğümü gördüler, annem dışındakiler bir ibadet gözüyle baktı buna, oysa benim aradığım cam parçalarıydı. Ama başaramamıştı Oskar, henüz Oskar'ın konuşacağı zaman gelmemişti. Kendimi çini döşeme üzerine bıraktım ve İsa başarısızlığa uğradığından, Oskar başarısızlığa uğradığından, Rahip Efendi'yle Rahip Vekili Rasezeia beni yanlış anlayarak hemen: "Nedamet getiriyor, nedamet getiriyor!" diye saçmaladıklarından, acı acı gözyaşı dökmeye başladım. Yalnız anneme bravoydu doğrusu; ortalıkta cam kırıkları görülmediğine sevinmesi gerekirken, akıllığım gözyaşlarını anlayışla karşıladı.

Derken beni kucağına aldı annem; Rahip Vekili'nden trampetimi ve değneklerimi rica edip zarar ve ziyanı ödeyeceği konusunda kendisine söz verdi. Benim yüzümden yarıda kalmış günah çıkarma işine devam edilip, günahları bağışlandı annemin, bu arada Oskar da şöylece takdis edildi, ama onun için bir önem taşımıyordu bu.

Annemin kucağında Herz-Jesu Kilisesi'nden dışarı çıkarken, parmaklarımla sayıyordum: Bugün pazartesi, yarın Büyük Hafta'nın salısı, sonra çarşamba, sonra Büyük Perşembe, sonra Büyük Cuma, sonra da

trampet bile çalamayan, benden cam parçalarını esirgeyen, bana benzeyen, ama düzmece olan o'nun işi görülecek, istese de istemese de mezarı boylayacak o; ama ben trampetimi ilerde de konuşturacağım, ancak mucize göstermeyeceğim artık.

BÜYÜK CUMA YEMEĞİ

Büyük Hafta'nın pazartesiyle Büyük Cuması[38] arasındaki duygularımı anlatmak islersem, çelişki kelimesi buna uygun düşen bir şey olur. Hem trampet çalmaya yanaşmayan alçıdan İsa Çocuğa kızıyor, hem böylelikle trampetin yalnız bana kaldığını düşünüyordum. Bir yanda sesim kilisenin pencerelerine karşı başarı kazanmamış, ama beri yanda sapasağlam yerinde duran renkli camlar, Katolikliğe karşı beslediğim ve ilerde yine birçok kez başarısız günaha girme eylemlerine yolaçacak bir inanç kırıntısının Oskar'ın içinde varlığını sürdürmesini sağlamıştı.

Ama çelişki bu kadarla bitmiyordu. Bir yanda Herz-Jesu Kilisesi'nden eve dönerken bir denemede bulunmak isleyerek bir tavan arası penceresini sesimle tuz buz etmiş, ama beri yanda sesimin dünyevi nesnelere karşı başarısı, bundan böyle dikkatimi uhrevi alandaki başarısızlıklar üzerine çekmişti. Çelişki demiştim, bu çelişki ilerde de varlığını sürdürdü içimde, bir türlü şifaya kavuşmadı, hatta yerimin ne dünyevi, ne de uhrevi alanda bulunduğu, söz konusu alanların biraz açığında bıraktı ve ruh hastalıkları kliniğinde yaşayıp gittiğim şimdi bile bu çatlak ağız, olduğu gibi yerinde duruyor.

Annem sol yan mihraptaki zarar ziyanı ödedi. Protestan olan Matzerath'ın işleği üzerine dükkân Büyük Cuma'Iarı kapalı tutulmasına karşın, Paskalya dolayısıyla işler tıkırında gidiyordu. Başka vakit dediğini hep yaptırtan annem, Büyük Cumalar Matzerath'ın arzusuna boyun eğip dükkânı kapıyor, buna karşılık Fronleicham yortusunda, mensup olduğu Katolik mezhebinin gereğini yerine getirip dükkânı kapalı tutmak, persil kutularını ve Hag-Kahve reklamlarını vitrinden uzaklaştırıp yerlerine elektrikle aydınlatılan rengârenk bir Meryem Ana tasviri koymak, ayrıca o gün Oliva'yı dolaşan ruhani alaya katılmak hakkını elinde bulunduruyordu.

Bir karton vardı, bir yüzünde "Büyük Cuma dolayısıyla dükkânımız kapalıdır" yazısı okunuyor, öbür yüzünde "Fronleicham dolayısıyla dükkânımız kapalıdır" yazıyordu. Büyük Hafta'nın trampetsiz ve sessiz pazartesini izleyen Büyük Cuması, Matzerath "Büyük Cuma dolayısıyla dükkânımız kapalıdır" yazısı dışardan okunacak biçimde kartonu vitrine astı, hemen kahvaltıdan sonra tramvaya atlayıp Brösen'e doğru yola çıktık. Yine çelişki sözcüğüne dönecek olursam, Labes Caddesi de çelişkili bir izlenim uyandırıyordu; Protestanlar kiliseye gidiyor, evlerinde kalan Katolikler ise pencerelerinin camlarını silip temizliyor, arka avlularda halı ve kilime benzer şeyleri var güçleriyle çırpıyorlardı; sesler o kadar uzaklarda yankılanıyordu ki, İncil'de adı geçen kiralık askerler tüm kira evlerinin arka avlularında âdeta birden çok Kurtarıcı İsa'yı birden çok çarmıha geriyor denebilirdi[39].

Ama biz Passiyon'a gebe halı çırpmalarını arkamızda bırakıp, değerini birçok kez kanıtlamış bir düzene uyarak, annem, Matzerath, Jan Bronski ve ben Oskar, dokuz numaralı tramvaya bindik; Brösen Caddesi'nde yol aldık, hava alanıyla eski ve yeni talimgahlar önünden geçtik, Saspe Mezarlığı'nın yanında bir makasa girip karşıdan, Neufahrwasser - Brösen'den gelecek tramvayı bekledik; annem bu duraklamayı vesile yapıp, gülümsedi, ama yine de hayattan bezmiş bir edayla gözlemlerde bulundu; kurumuş sahil çamlarının altındaki, geçen yüzyıldan kalma, üzerlerini otlar bürümüş yamuk mezar taşlarının görüldüğü o küçük ama artık kullanılmayan Tanrı tarlasını şirin, romantik ve büyüleyici bir köşe diye niteledi.

"Hani artık kullanılmıyor olmasa, buraya gömülmek isterdim doğrusu!" diye hayranlığını belirtti mezarlığa. Ama yeri fazla kumlu bulan Matzerath, ortalıkta dal budak salmış devedikenlerine ve yabani yulaflara atıp tuttu. Jan ise hava alanlarıyla mezartık yanında makasa girip çıkan tramvayların gürültüsünün, bu her bakımdan asude köşenin huzurunu kaçıracağından korktuğunu söyledi.

Karşıdan gelen tramvay yanımızdan geçti, zil vurdu iki kez. Derken biz de hareket edip Saspe'yi ve Saspe Mezarlığı'nı arkamızda bıraktık; bu mevsimde, aşağı yukarı nisan sonunda pek tatsız ve kasvetli bir izlenim uyandıran Brösen plajına geldik. Ayakta bir şey yenilip içilecek büfelerin kapı ve pencereleri, üzerlerine çakılan tahtalarla örtülmüş; plaj tesisleri kör kör bakıyor; iskelede bayrak falan yok; plajda iki yüz elli kabin bomboş dizilmiş duruyor. Hava durumunu bildiren tabela üzerinde bir önceki yıldan

kalma tebeşir izleri: Sıcaklık yirmi derece; rutubet - on yedi; rüzgâr - kuzeydoğu; ilerki günlere ilişkin tahmin: Açık ilâ bulutlu. ilkin hepimiz de Glettkau'a yürüyerek gitmek istedik, ama sonra sessiz sedasız ters yöndeki dalgakıranın yolunu tuttuk. Baltık Denizi, miskin ve yayılarak, sahili yalayıp duruyordu. Bir şamandırayla işaretlenmiş dalgakıranla beyaz fener arasındaki liman girişine kadar in cin görülmüyordu ortada. Bir önceki gün yağan yağmur, kumlar üzerine her parçası birbirinin tıpatıp aynı bir desen oturtmuştu ve çıplak ayaklarla arkada damga gibi izler bırakıp bu deseni bozmak eğlendiriyordu insanı. Matzerath, üzerleri tıraş edilmiş gibi biraz yassı, gulden iriliğindeki kiremit parçalarını yeşilimsi su üzerinde sektirerek kaydırıyor ve bu işi iddialı yapıyordu. Onun kadar becerikli sayılmayan Jan, bir yandan bu sektirme denemelerinde bulunurken, arada sağa sola bakınıp kehribar arıyordu; hani birkaç ufak kehribar parçası da buldu gerçekten, ayrıca kiraz çekirdeği büyüklüğünde bir parça ele geçirerek anneme hediye etti. Annem de benim gibi yalınayak yürüyor, boyuna sağına soluna bakmıyor, âdeta kendi ayak izlerine gönlünü kaptırmış görünüyordu. Ürkek ve çekingen parıldıyordu güneş, hava serindi, hiç rüzgâr yoktu ve gökyüzü berraktı; ufukta bir kurdele gibi Hela Yarımadası uzanıyor, ayrıca gökte kaybolup giden iki üç duman sütunu seçiliyordu; ansızın görüş alanı içinde bir ticaret gemisinin silueti belirdi.

Peş peşe ve birbirimizden az çok aralıklarla yürüyerek geniş dalgakıranın temel bölümündeki ilk granit kayalara vardık. Annemle ben, yine çorap ve ayakkabılarımızı giydik. Ayakkabılarımın bağlarının bağlanmasına yardım etti annem, Matzerath ile Jan dalgakıranın kaygan tepesinde açık denize doğru kayadan kayaya sekiyordu. Taşlar arasına sıkışmış yosundan saç ve sakallar, zemindeki çatlaklardan karma karışık fışkırmıştı; Oskar'a kalsa tarayacaktı onları. Ama annem beni elimden tuttu; ikimiz de okul çocukları gibi, önümüzden giden adamların arkasından yürüdük. Her adımda trampetim dizime vuruyordu; burada bile trampetimi elimden almalarına karşı koymuştum. Annem, kol kapakları ahududu renginde bir bahartık pardesü giymişti. Kayalar ökçeli ayakkabılarıyla yürümesini güçleştiriyordu. Benim her pazar ve bayram gününde olduğu gibi, teneke düğmeleri yaldızlı bir denizci paltosu vardı sırtımda. Denizci kasketimi, Gretchen Scheffler'in hatıra eşya koleksiyonundan gelen ve üzerinde "SMS Seydlitz" yazan bir kurdele çeviriyordu; rüzgâr olsa uçuşacaktı havada. Matzerath, kahverengi pardesüsünün düğmelerini çözdü. Her zamanki gibi şık giyinmişti Jan; üzerinde pırıl pırıl kadife yakalı bir palto vardı.

Dalgakıranın sonundaki fenere kadar zıplaya sıçraya gittik. Fenerin altında, yükleme ve boşaltma işçilerininkine benzer bir kasketle içi muflonlu bir ceket giymiş yaşlıca bir adam oturuyordu. Yanı başında bir patates çuvalı vardı; çuval içinde bir şeyler çırpınıyor, sürekli bir şeyler oynuyordu. Galiba Brösen'li ya da Neufahrwasser'li adam, bir çamaşır ipinin ucundan tutmuştu. Deniz yosunlarıyla sarmaş dolaş olmuş ip, açık denizin yardımı bulunmaksızın dalgakıranın kayalıklarına şap şup vuran ağız kısmı hâlâ bulanık Mottlau ırmağının acı sularında kayboluyordu. Liman yükleme ve boşaltma işçilerininkine benzer kasketli adamın neden öyle bayağı bir iple ve görüldüğü gibi bir mantar olmadan balık avladığını merak etmiştik. Annem, bir kötülük taşımayan hafif alaylı bir edayla bunu sordu adama ve sorarken ona amca dedi. Amca sırıttı ve diş yerine tütün rengi kökler göründü ağzında; herhangi bir açıklamada bulunmaksızın, havada takla atan iri bir tükürüğü aşağısındaki kamburumsu granitler arasında çalkalanıp duran üzeri petrolle örtülü pis ve bulanık su çorbasına tükürdü. Suyun içinde bir süre ileri geri sallandı tükürük, derken bir martı geldi, kayalardan ustaca kendini sakınarak alçaldı ve kaptığı gibi alıp götürdü tükürüğü, bunu gören öbür martılar, ciyak ciyak bağrışarak arkadaşlarının peşine takıldı.

Artık gitmeyi düşünüyorduk, çünkü dalgakıranın üzeri serindi, güneşin pek etkisi olmuyordu. Birden baktık, adam ipi toplamaya başladı. Ama annem yine gitmek istedi, gel gelelim Matzerath yerinden oynatılacak gibi değildi. Başka vakit annemin hiçbir isteğini geri çevirmeyen Jan da, bu kez onu desteklemeye yanaşmadı. Gitmişiz veya kalmışız, Oskar için fark etmezdi. Ama bir kez gitmeyip kaldığımıza göre, adamı izlemeye başladım. Adam düzenli el atışlarla, her el atışta yosunları da sıyırıp alarak oltayı dizleri arasında topluyordu. En çok yarım saat önce üst kısımlarıyla şöyle böyle görüş alanına giren ticaret gemisinin şimdi şu içerisine gömülmüş olduğu, rotasını değiştirerek limana girdiği dikkatimi çekti. Bu kadar suya gömüldüğüne göre, demir cevheri yüklemiş bir isveç gemisi olmalı diye tahminde bulundu Oskar.

Adamın ağır ağır doğrulması üzerine İsveç gemisini olduğu yerde bıraktım. "E şimdicik biraz bir şeyler kotaralım mı he, ne dersin?" Adam bu sözleri Matzerath'a söylemişti; Matzerath söylenenlerden hiçbir şey anlamamasına karşın, başıyla onayladı. "E şimdicik biraz bir şeyler kotaralım mı he..." diye tekrarladı adam. Sonra oltayı çekmeye devam etti, ama harcadığı çaba giderek artıyordu; kayalardan aşağı inip oltanın yanına

geldi derken, geniş kollarıyla -annem tam zamanında yüzünü dönememişti-, geniş kollarıyla granit taşlar arasına, guluk guluk eden körfez içerisine uzandı, bir şeyler aradı suda, bir şeyler yakaladı, bir şeylere el attı, bir şeyleri çekti, oradakilere yer açın diye bağırarak sular damlayan ağır bir şeyi, kımıl kımıl canlı bir nesneyi aramıza fırlattı. Bir beygir başıydı bu, sahiciye benzeyen taze bir beygir başıydı, siyah bir beygir başı, daha dün, daha önceki gün kişnemiş olabilecek kara yeleli bir arap atının başıydı, çünkü çürümüş değildi baş, kokmuyordu, koksa koksa Mottlau kokuyordu, ama dalgakıran baştan aşağı Mottlau kokardı zaten.

Liman işçisi kasketiyle adam -kasket şimdi ensesine yıkılmıştı- çoktan gelmiş, bacaklarını açarak, içinden açık yeşil renkte küçük yılanbalıklarının deli gibi kendilerini dışarı alıverdikleri beygir başının tepesinde dikiliyor, balıkları yakalamakta güçlük çekiyordu; çünkü kaygandı balıklar, üstelik nemli taşlar üzerinde hızlı ve ustalıkla hareket ediyorlardı. Üstümüzde o saat martılar belirmişti, martı çığlıkları duyuyorduk. Yukarıdan balıklar üzerine saldırıyor, üçü dördü bir olup küçük, hatta orta boy bir yılanbalığını rahatcacık haklıyor, ne kadar kovarsanız kovun gitmiyorlardı; çünkü dalgakıran kendilerinindi. Bir yandan martıları kovmaya uğraşıp, bir yandan balıklara el atan adam, aşağı yukarı iki düzine küçük yılanbalığını, yardımsever Matzerath'ın ağzını açtığı bir torba içine tıkmayı başarmıştı. Dolayısıyla Matzerath, annemin yüzünün sapsarı kesildiğini, ilkin elini, sonra da başını Jan'ın omuzlarına ve Jan'ın paltosunun kadife yakasına dayadığını tabii göremedi.

Ama küçük ve orta büyüklükte yılan balıklarını torbanın içine tıktıktan sonra, beygir başından iri ve koyu renkli yılanbalıklarını eliyle çıkarmaya başladı adam. Bir ara kasketi başından düştü. En sonunda oturmak zorunda kaldı annem, Jan, annemin başını arka tarafa çevirmek istedi, ama annem karşı koydu; kocaman ineksi gözlerini dikerek, adamın beygir başından yılanbalıklarınu çekip çıkarışını izledi. "Şunlara da bak hele!" diye söyleniyordu adam, arada bir, göğüs geçirerek, "Bak sen hele!" derken ayağındaki çizmeleri de yardıma çağırarak, beygirin ağzını zorla açtı, iki çenenin arasına bir sopa parçası sıkıştırdı; öyle ki, hepsi tastamam yerinde duran sarı dişleri güler gibi oldu hayvanın. Ve adam -ancak şimdi görülüyordu ki, tepesi dazlak ve kafası yumurta biçimindeydi- iki elini beygirin gırtlağına daldırdığı gibi, ikisi de en azından bilek kalınlığında ve kol uzunluğunda iki yılanbalığını çıkarır çıkarmaz, annemin de dişleri aralandı; kahvaltıda yediklerini, sütlü kahve kalıntısını ve francala

ekmeğinin yumakları arasında topak topak yumurta akını ve iplik iplik uzanan yumurta sarısını dalgakıranın kayaları üzerine kustu. Öğürmesi sürüp gitti bir zaman, oysa ağzından bir şey gelmiyordu artık, hani kahvaltıda çok bir şey de yememişti, çünkü kilosu fazlaydı ve mutlaka kilo vermek istiyor, bu yüzden çeşitli perhizlere başvuruyordu; ama bunlardan birini seyrek olarak sonuna kadar götürüyor, kimse görmeden boyuna yiyecek atıştırıyordu. Buna rağmen jimnastik çantasını sırtlayıp, o acayip kart karıların toplandığı salona giderek pırıl pırıl mavi bir eşofmanla labut jimnastiği yapıyor, bir türlü kilo veremevişiyle Jan'ın, hatta Matzerath'ın alay etmesine bakmayarak, Kadınlar Derneği'ndeki salı jimnastiklerinden bir türlü geri kalmıyordu.

O gün de annem en fazla iki yüz elli gram bir şey kusmuştu ve ne kadar öğürürse öğürsün, daha çok kilo vermeyi bir türlü başaramadı. Sadece yeşilimsi bir salya geliyordu ağzından - ve martılar geliyordu. Annem kusmaya başlar başlamaz damlamışlardı; üstümüzde gittikçe alçalan çemberler çiziyor, o yağlı ve kaygan vücutlarıyla yukarıdan aşağı kendilerini bırakıveriyorlardı; annemin kahvaltısı uğruna birbirleriyle çekişiyor, şişmanlamaktan korkmuyorlardı; onları uzaklaştıracak bir çare de yoktu, hem olsa da kim yapacaktı bunu? Çünkü Jan Bronski martılardan korkup çekiniyor, ellerini gözlerine siper ediyordu. Oskar'ı dinlemiyordu martılar; Oskar trampetini martılara karşı harekete geçirmiş, beyaz vernik üzerine inen değneklerle trampetini bu beyaz hayvanlara karşı konuşturmaya başlamıştı. Ama hiçbir işe yaramıyordu bu; olsa olsa martıları daha da beyazlaştırıyordu. Matzerath'a gelince, annemle hiç ilgilenmiyor, gülüp duruyor boyuna, adama öykünüyor, sinirleri sağlam biri gibi davranıyordu; ama adam nerdeyse işini bitirmişti; son olarak beygirin kulağından kocaman bir yılanbalığını çıkarıp hayvanın o beyaz tepemsi beyninin bir salya gibi dışarı akmasına yolaçınca,Matzerath'ın da annem gibi benzi sarardı, ama yine de rol yapmayı bırakmadı elden; adamdan yok pahasına ikisi de büyük olmak üzere dört yılanbalığı aldı, fiyattan biraz daha kırdırmak için adamla pazarlığa girişli.

İşte o zaman takdir ettim Jan Bronski'yi. Ağladı ağlayacak bir hali vardı, öyleyken annemin ayağa kalkmasına yardım etli, bir elini annemin beline doladı, öbür elini önde tutarak annemi oradan uzaklaştırdı. Komik bir manzaraydı doğrusu, çünkü annem ayaklarında yüksek ökçeli ayakkabılarla kıyıya doğru kayadan kayaya sekiyor, her adımda ayağı burkuluyor, buna rağmen ayakkabılarının ökçeleri kırılmıyordu.

Matzerath ile adamın yanında kalmıştı Oskar; çünkü kasketini yeniden başına geçiren adam, patates torbasının iri taneli tuzla yarı doldurulmuş olduğunu göslererek nedenini açıklamaya koyulmuştu. Torbada tuz olması, yılanbalıklarının tuz içinde sağa sola koşup gebermesi içindi. Sonra tuz onların derilerinin üzerinde ve hatla akındaki sümüksü maddeyi çekip alıyordu. Çünkü yılanbalıkları tuz içinde sağa sola koşmadan duramıyor, dolayısıyla koşarken koşarken biran gelip ölüyor ve sümüklerini tuzlara bırakıyorlardı. Yılanbalıkları tütsülenmek isteniyorsa, böyle davranmak gerekiyordu. Gerçi polis ve Hayvanları Koruma Derneği yasaklamıştı bunu, ama yılanbalıkları da ille tuz içinde sağa sola koşacaktı. Hem tuz olmazsa, derilerinin iç ve dış yüzeylerindeki sümüksü maddeden nasıl armdırılabiiirlerdi? Yılanbalıkları geberdikten sonra otlarla güzel güzel ovulup temizleniyor, tütsü fıçısı içine asılıyor, kayın ağaçlarından hazırlanmış ateş üzerine sarkıtılıyordu.

Yılanbalıklarının tuz içinde sağa sola koşuşmasında uygunsuz bir taraf görmüyordu Matzerath. Nihayet beygir kafalarının içine de girmiyorlar mı dedi. İnsan cesetlerinin içine de girerler diye cevapladı adam. Hani Skagerrak Deniz Savaşı'ndan sonra bir iyice semirdiğini söylerler yılanbalıklarının. Daha birkaç gün önce klinikte çalışan doktorlardan biri evli bir kadından söz açmıştı; kadın diri bir yılanbalığıyla nefsini köreltecek olmuş, ama yılanbalığı cinsel organına dişlerini geçirip bir daha bırakmamış, dolayısıyla hastaneye kaldırılan kadın bundan böyle hep kısır kalmış. Adam tuz içinde kımıldanan yılanbalıklarıyla dolu torbanın ağzını kapayıp, çevik bir hareketle sırtına vurdu. Çamaşır ipini toplamış, boynuna asmıştı; ticaret gemisi limana girerken, o da Neufahrwasser'e doğru yola koyuldu. Gemi bin sekiz yüz tonluktu aşağı yukarı ve İsveç gemisi değil, bir Fin gemisiydi, ayrıca demir cevheri değil, kereste yüklemişti. Sırtına yılanbalığı torbasını vuran adam galiba Fin gemisindeki tayfalardan birkaçını tanıyordu, çünkü paslı köhne tekneye doğru el salladı, bağırarak bir şeyler söyledi. Fin gemisindekiler de el sallıyarak cevap verdi, onlar da bağırarak bir şeyler söyledi. Ama neden Matzerath'ın da el edip, "Gemi ahoi" diye saçma bir lâf ettiğini bir türlü anlayamadım doğrusu. Çünkü Matzerath Ren bölgesinde doğup büyümüştü, denizciliğe hiç aklı ermezdi, gemideki Finliler arasında da hiç tanıdığı yoktu. Ama işte başkaları el sallayınca el sallamayı, başkaları bağırıp gülünce ya da el çırpınca bağırıp gülmeyi ve el çırpmayı âdet edinmişti. Bu yüzden değil mi, fazla acele edip, henüz hiç gereği yokken, böyle bir davranışın insana bir şey sağlamayıp

sadece pazar sabahlarına mal olacağı bir zamanda tutup partiye kaydolmuştu.

Matzerath'ın, Neufahrwasser'li adamın ve ağzına kadar yüklü Fin gemisinin peşinden usul usul yürüyordu Oskar. Arada bir arkama dönüyordum, çünkü beygir başını adam fenerin altında bırakmıştı. Ama baş hiç ortada gözükmüyordu, çünkü martılar bir pudra gibi üzerini örtmüştü: Cam yeşili denizde beyaz, minik bir nokta. Her an temiz pak havaya yükselebilen, yüksek sesle bağırarak bir beygir başının üzerini örten terütaze yıkanmış bir bulut; beygir başı kişnemiyor, çığlıklar atıyordu. Gördüklerimi yeter bulunca, martıları ve Matzerath'ı bırakıp savuştum; taştan taşa sıçrarken yumruğumla trampetime vuruyordum. Derken kısa bir pipoyu tüttürmeye başlayan adamı geride bıraktım ve dalgakıranın başında Jan ile anneme yetiştim, Jan, annemi yine eskisi gibi tutuyor, koltukluyordu; ama şimdi bir elini annemin pardesüsünün kolundan içeri sokmuştu. Ancak annemin de bir elinin Jan'ın pantolon cebinde eğleştiğini Matzerath göremezdi; çünkü henüz çok gerimizde bulunuyor, adamın bir taşla kafalarına vurup sersemlettiği dört yılanbalığını, dalgakıranın kayaları arasında ele geçirdiği bir gazete kâğıdına sarmaya çalışıyordu.

Nihayet bize yetişince, yılanbalığı paketini elinde sallayarak büyüklendi: "Adam yüz elli dedi, ama ben bir gulden'e kapattım hepsini."

Annemin yüzüne yine kan gelmişti biraz ve iki eli yine bir aradaydı. "Yılanbalığından yerim diye aklından geçirmeyesin bak!" dedi. "Bir daha balık yemek mi, hele yılanbalığı, Allah göstermesin!"

Matzerath güldü: "Bırak bu lafları. Yılanbalıklarının nasıl şeyler olduğunu daha önce de biliyordun, ama hiç yemem demedin, hatta tütsülenmişlerini bile yemekten geri kalmadın, tütsülenmişlerini de. Hele ben bunları bütün ıvır zıvırıyla bir güzel hazırlayayım, yanına da biraz yeşillik katayım şöyle, o zaman bakalım yer misin, yemez misin!"

Elini tam zamanında annemin pardesüsünün altından çekmiş olan Jan bir şey demedi. Brösen'e varıncaya kadar onlar yine yılanbalığı üzerinde konuşmasın diye, ben trampetimi konuşturmaya başladım. Tramvay durağında ve tramvayın arka vagonunda da üç büyüğün konuşmalarını engelledim. Yılanbalıkları biraz sessizleşmişti. Saspe'de beklemedik, çünkü karşıdan tramvay geldi hemen. Hava Alanı'nı geçlikten az sonra Matzerath, trampetimi konuşturmama aldırmayarak, ölesiye açıklığından dem vurdu. Annem hiç oralı olmadı, gözleri başımızın üzerinden ötelere bakıyordu.

Derken Jan, Regalle marka sigaralarından birini ikram elti anneme, sonra ateş tuttu. Annem, sigaranın ağza alınacak kısmım dudaklarının arasına yerleştiren Matzerath'a gülümsedi, çünkü onun herkesin önünde sigara içmesini hoş karşılamadığını biliyordu.

Labes Caddesi'nde Katolik kadınlar hâlâ halı ve kilim çırpmaya devam ediyordu. Matzerath, cebinden anahtarı çıkarıp kapıyı açtı. Dördüncü katta, Trompetçi Meyn'in bitişiğinde oturan Bayan Kater'i merdivende gördüm, morarmış güçlü kolları sağ omuzundaki rulo yapılmış kahverengimsi bir halıya yapışmıştı. Her iki koltuğunun altında terden yumak yumak sarı ve tuzlu kıllar alev alev yanıyor, halı bir öne, bir arkaya devrilecek gibi oluyordu. Sarhoş bir erkeği de tıpkı bu halı gibi pekâlâ omzunda taşıyabilirdi Bayan Kaler; gelgeldim, kocası artık hayatta değildi. Yağlı bedenini kara kara ışıldayan bir tafta eteklik altında taşıyarak yanımızdan geçerken, vücudundan kalkan buğular bana tosladı: Amonyak, hıyar turşusu, karpit kokusu - herhalde âdet görüyordu.

Az sonra avludan düzenli halı çırpma sesleri geldi kulağıma. Sesler beni evin içinde oradan oraya kovaladı, peşimi bırakmadı bir türlü. Nihayet yatak odamızdaki gardırop içine asılı kışlık palto ve mantolar, bu Paskalya öncesi gürültüsünün büyük kısmını yutup bana ulaşmasını önlüyordu.

Ama beni dolap içine kaçırtan Bayan Kater'in halı çırpması değildi yalnız. Annem, Jan ve Matzerath palto ve pardesülerini daha çıkarmaya kalmadan, Büyük Cuma yemeğiyle ilgili kavga kopmuştu. Ancak kavga yılanbalıklarınla sınırlı kalmayarak oradan yine bana, benimkiler merdiveninden o ünlü düşüşüme sıçradı. Sende kabahat, hep sende - o kadar mızmızlanma, ne yemek istiyorsan yap, yalnız yılanbalığını bırak, nasıl olsa yeteri kadar konserve var kilerde, git mantar al getir, ama kiler kapısını kapamayı unutma da gene öyle bir şey olmasın- bırak şu eski teraneleri, balık çorbası yapacağım o kadar, kes artık, sütlü, hardallı, maydanozlu balık çorbası, yanında haşlanmış patates, sonra bir defne yaprağı ve bir de karanfil — Allahaşkına Alfred, mademki istemiyor - istemezse istemesin, bırak sen girme araya, yılanbalıklarını bedava almadım ben, güzel güzel temizlenip suya yatırılacaklar nihayet; hayır hayır, hele bir hazırlansınlar, sofraya gelsinler de, o zaman kim yermiş kim yemezmiş, görürüz.

Matzerath odanın kapısını vurup çıktı, mutfağa girerek kayboldu, dikkati çekecek kadar gürültüyle mutfakla yemek hazırladığını işitiyorduk. Kafalarının arka kısımlarına çapraz iki bıçak darbesi alıp yılanbalıklarının

hesabını görüyordu. Fazlasıyla oynak bir hayal gücü olan annem, ister istemez şezlonga uzandı; Jan Bronski de anneme öykündü; çok geçmeden el ele tutuşmuş, Kaşupça fısıldaşmaya koyuldular.

Üç büyükler evin içine bu şekilde dağıldıkları zaman ben henüz dolapta değildim, onlar gibi salonda bulunuyordum. Çini sobanın yanında bir çocuk iskemlesi vardı, bu iskemle üzerine tünemiştim, ayaklarımı sarkıtmış sallıyordum. Jan'ın gözleri bendeydi, annemle işlerini nasıl engellediğimi çok iyi seziyordum, gerçi ben olmasam da fazla bir şey yapamazlardı, çünkü Matzerath hemen aradaki duvarın arkasında bulunuyor, kendisi görünmese bile elinde bir kırbaç gibi sağa sola savurduğu yarı cansız yılanbalıklarıyla açıkça onlara gözdağı veriyordu. Dolayısıyla, annemle Jan, birbirlerine ellerini vermiş, yirmi parmaklarının yirmisini de bastırıyor, çekiştiriyor, eklem yerlerini çıtırdatıyor ve bu seslerle canıma okuyorlardı. Avluda halı çırpan Bayan Kaler'in yolaçtığı sesler yetmiyor muydu sanki? Bu sesler bütün duvarların içinden sızıp gelerek, güçleri artması bile giderek bana daha çok yaklaşmıyor muydu?

Oskar iskemleciğinden aşağı kaydı, odadan gidişini fazla dikkati çekecek gibi sahnelememek için bir an için sobanın yanına çömdü, sonra tamamen kendi trampetiyle meşgul bir halde, kapının eşiğinden geçip yatak odasına kaydı.

Hiç ses çıkarmamak için yatak odasının kapısını kapamayarak yarı açık bıraktım, kimsenin beni geri çağırmadığını görünce sevindim. Oskar yatağın altına mı, yoksa gardırobun içine mi girsin diye düşündüm önce. Gardırobu daha uygun buldum, çünkü yatak altına girersem, o camın deniz mavisi denizci giysimi kirletecektim. Tam da dolabın anahtarına uzanabiliriyordu elim, anahtarı bir kez döndürüp dolabın aynalı iki kanadını ayırdım birbirinden. Trampetimin değnekleriyle, gardıroptaki askılara geçirilip demir çubuklar üzerine dizilmiş paltolar, mantolar ve kışlık elbiseleri bir kenara aldım. Ağır kumaşlara uzanabilmem ve onları yerlerinden oynatabilmem için trampetimin üzerine çıkmam gerekiyordu. Nihayet dolabın ortasında boş bir yer açıldı, büyük değildi Hızla, ama dolabın içinde çömmek isteyen bir Oskar'ı barındırmaya yeterdi. Hatta biraz çabayla dolabın aynalı iki kanadını kendimden yana çektim, gardırobun zemininde ele geçirdiğim bir şalı iki kanal arasına sıkıştırarak parmak genişliğinde bir aralık kalmasını başardım, böylelikle gerekirse dışarısını görebilecektim, ayrıca içeriye biraz hava girmesi sağlanmış oluyordu.

Trampeti dizlerimin üzerine yatırdım, ama çalmadım, pek hafiften de olsa bunu yapmayarak kışlık manto ve paltolardan kalkan buğuların elimde olmadan beni tutuklayıp, bedenimden içeri nüfuz etmesine bıraktım kendimi.

İyi ki, bu dolap vardı ve pek nefes alıp vermeyen bu ağır kumaşlar vardı; âdela bülün düşüncelerimi toparlayıp bir çıkın yapmamı ve hayalimde yaşattığım bir idole armağan etmemi sağlıyordu kumaşlar; öylesine zengin bir idol ki, sunduğum armağanı ancak aşırılığa varmayan ölçülü bir kıvançla kabul ediyordu. Dikkatimi ne zaman bir şey üzerine toplamak istesem her seferinde olduğu gibi, bu kez de yine Brunshof Caddesi'ndeki Dr. Hollatz'ın muayenesinde buldum kendimi ve haftalık çarşamba ziyaretlerinin benim için önemli bölümünün zevkini çıkarmaya koyuldum. Hani düşüncelerimin çevresinde dönüp durduğu kimse, beni hep uzun boylu muayeneden geçiren doktorun kendisi değil, daha çok onun asistanı Inge Hemşire idi. Inge Hemşire beni soyuyor, beni giydiriyor, sadece Inge Hemşire oramı buramı ölçüp beni tartıya vuruyor, beni testlerden geçiriyordu; kısaca, Dr. Hollatz'ın üzerimde uyguladığı bütün denemeleri İğne Hemşire kusursuz bir biçimde, ama yine de biraz somurtarak yürütüyor, her seferinde alaysız denemeyecek bir edayla başarısızlıklardan söz ediyor, ama Dr. Hollatz bunları hep kısmi başarılar olarak niteliyordu. Seyrek olarak Inge Hemşire'nin yüzüne bakıyordum; zaman zaman bir kuş gibi çırpınan trampetçi kalbim, daha çok hemşire giysisinin kolalı temiz beyazında, onun kep olarak başında taşıdığı âdeta ağırlıktan yoksun nesnenin ve Kızılhaç simgesiyle süslenmiş sade bir broşun üzerinde dinleniyordu. Hemşire giysisindeki kat ve kıvrımların boyuna değişip durduğunu görmek ne hoştu! Sırtındaki giysinin altında bir vücudu var mıydı Inge Hemşire'nin? Gittikçe kocayan yüzünden ve bütün bakıma rağmen kaba kemikli ellerinden bir kadın olduğu seziliyor, ama Jan'ın ya da Matzerath'ın bazen gözümün önünde giysilerinden soydukları annemde gördüğüm gibi bir vücuda sahip olduğunu ele verecek kokuları ve buharlaşmaları barındırmıyordu kendinde. Inge Hemşire sabun kokuyor, insana yorgunluk veren bir ilâç gibi kokuyordu. Kulağına dayayıp denildiğine göre hastalıklı küçük vücudumun orasını burasını dinlerken, beni birkaç kez uyku bastırmıştı: Beyaz kumaşların katlarıyla kıvrımlarından yayılan hafif karbol kokusuyla örtülü bir uyku, düşsüz bir uyku; sadece Inge Hemşire'nin broşu uzakta büyüyor, büyüyor, ne bileyim bayraklardan bir deniz oluyordu, gün doğarken ve gün batarken güneşin

Alplerdeki kızıl yansısı oluyor, bir gelincik tarlası oluyor, ayaklanmaya hazır bir gelincik tarlası, bilmem kime karşı, kızılderililere karşı, kirazlara, burun kanamalarına, horoz ibiklerine, bir araya toplanan kandaki alyuvarlara karşı; derken görüş alanını baştanbaşa kaplayan bir tutkunun kırmızısı arka planı ele geçiriyor, o zaman olduğu gibi hâlâ bugün bile pek doğal bulduğum, ama yine de bir türlü isimlendiremediğim bir tutku; çünkü kırmızı sözcüğüyle bu konuda bir şey anlatılamıyor, burun kanaması da burada güçsüz kalıyor, bayrak kumaşı rengini alıyor, ama yine de kırmızı üzerinde diretirsem, kırmızı beni istemiyor, paltosunu ters yüz ediyor: Kara kara aşçı kadın geliyor, kara aşçı kadın sarı sarı korkutuyor beni, mavi mavi yalanlar söylüyor, mavi mavi inanmıyorum, yalan atmayın bana, yeşil yeşil durmayın karşımda: Yeşil içinde otladığım tabutun rengi, yeşil örtüyor üzerimi, yeşil yeşil beyaz oluyorum: Beni kara kara vaftiz ediyor, beni sarı sarı korkutuyor kara, sarı yalan atıyor bana mavi mavi, mavi mavi yeşile inanmıyorum, yeşil çiçeklcniyor kırmızı kırmızı, Inge Hemşire'nin broşu kırmızıydı, bir Kızılhaç simgesi taşıyordu İnge Hemşire, daha kesin bir söyleşiyle bir hemşire giysisinin silinip yıkanabildi yakalığında taşıyordu simgeyi. Ama alabildiğine renkli böyle bir düşün sürüp gitmesi seyrek oluyordu, nitekim gardıroptaki bu düşten de aynı şekilde çekip aldılar beni.

Oturma odasından doğru yaklaşan gayet renkli bir gürültü, bulunduğum dolabın iki kanadına vurarak, beni yeni başlamış olan ve Inge Hemşire'ye ayrılan düşten uyandırdı. Ayık ve paslı bir dille, trampetimi dizlerimin üzerinde tutarak, çeşitli desenlerdeki kışlık palto ve mantolar arasında olurdum; Matzerath'ın giydiği parti üniformasının kokusu geldi burnuma; üniforma palaska ve kayışlarıyla, meşinsi meşinsi yanı başımda asılı duruyordu, Inge Hemşire'nin giysisindeki o beyaz kat ve kıvrımlardan ortada iz eser kalmamıştı; yukarıdan yünlü giysiler sarkıyor, korel kumaşından fanilalar toplanıp büzülüyor, üzerimde son dört yılın modasını yansıtan şapkalar, ayaklarımın ucunda iskarpinler, iskarpincikler, cilalı botlar, nalçalı ya da lastik ökçeli ayakkabılar sıralanıyor, dışardan sızan bir ışık demeti bütün bunları belli belirsiz aydınlatıyordu; Oskar, dolabın kanalları arasında bir açıklık bıraktığına hayıflandı.

Oturma odasındakilerden ne beklenebilirdi ki? Belki annemle Jan kanepe üzerinde yatarken Matzerath bastırmıştı; ama pek olacak şey de değildi; çünkü Jan sadece skat oynarken değil, her zaman ihtiyati elden bırakmayan biriydi. Belki de, ki böyle olduğu anlaşıldı sonradan, Matzerath kafalarına vurarak öldürüp temizlediği, sulara yatırıp pişirdiği, baharatla işlemden

geçirdiği ve sonra tadına baktığı yılanbalıklarını yılanbalığı çorbası olarak, yanında haşlanmış patatesle, büyük kâse içinde salondaki masaya servise hazır durumda getirip koymuş ve kimsenin sofraya gelmediğini görünce, içine kattığı bütün katkıları sayıp dökerek, monoton bir sesle ve âdeta bir yemek tarif eder gibi hazırladığı çorbanın övgüsünü yapmaya başlamıştı. Annem bağırıyor, Kaschubei'ca bağırıyordu. Kaschubei'cayı da Matzerath ne anlıyor, ne de hoşlanıyordu bundan; ama çaresiz bütün söylenenleri dinliyor ve annemin ne demek islediğini galiba seziyordu; çünkü olsa olsa yılanbalıklarını, bir de, ne zaman bağırsa her seferinde yaptığı gibi, kiler merdiveninden düşüşümü söz konusu edebilirdi annem; dolayısıyla Matzerath da cevaplar veriyordu; nihayet rollerini biliyordu ikisi de. Jan arada bir lafa karışıyordu; onsuz bir oyun düşünülemezdi çünkü. Sonunda ikinci perde başlayıp piyanonun kapağı şırak diye açıldı; notasız, ezberden, ayaklar her iyi pedal üzerinde, bazen sesler iç içe girip, bazen bir ses ötekilerden sonra, bir ses ötekilerden önce harekete geçerek "Freischütz" operasından "avcılar korosu" söylendi: Bu yeryüzünde bir eşi var mı daha? - Halali'nin tam orla yerinde şırak diye kapanan piyanonun sesi, ayakların pedallarden çekilişi, piyano önündeki taburenin devrilişi. Ve anneni çıkıp geldi derken, yatak odasındaydı şimdi, gardırobun aynalı kanatlarına şöyle bir baktı, sonra kendini mavi bir hıyaban altındaki karyola üzerine attığını gördüm aralıktan; annem ağlıyor ve tıpkı evlilik kalesi olan yatağın başucuna asılmış altın yaldız çerçeveli renkli resimde tövbe ve istiğfar eden Maria Magdelana gibi çok parmaklı bir oğuşla ellerini oğuyordu. Uzunca süre annemin sızlanışını işittim. Yatak hafifçe gıcırdıyordu; oturma odasından boğuk mırıltılar geldi kulağıma. Matzerath'ı yatıştırmaya çalıştı Jan, Matzerath da annemi yatıştırması için Jan'a ricada bulundu. Mırıltılar hafifleyip kesildi birden ve Jan yatak odasından içeri girdi. Üçüncü perde: Jan yatağın önünde dikilmiş duruyor, bir anneme, bir tövbe ve istiğfar eden Maria Magdelana'ya bakıyordu: Kollayarak yatağın kenarına ilişti derken, yüz üstü yatan annemin sırtını ve kalçalarını okşamaya başladı, ona Kaschubei'ca yatıştırıcı sözler söyledi ve nihayet sözlerin fazla kâr etmediğini görerek elini annemin etekliği altına kaydırdı. Bunun üzerine annem sızlanmayı bıraktı ve Jan da böylece çok parmaklı Maria Magdelana'dan çekip aldı gözlerini. İşini bitirdikten sonra Jan'ın doğrulup parmaklarını mendille kurulaması görülecek şeydi doğrusu. Derken Jan yüksek sesle, oturma odasında ya da mutfaktaki Matzerath'ın anlayabilmesi için Kaschubei'caya başvurmadan, sözcükleri teker teker vurgulayarak: "Eh

gel artık şimdi, Agnes!" dedi anneme. "Yeter artık, unutalım olanları. Alfred yılanbalığı çorbasını çoktan götürüp yüz numaraya boca etti. Şimdi bir güzel skat çeviririz hep beraber, yer çeyrek metelik olsun, kabul; olup bilenleri unutup gene neşemizi bulduk mu, Alfred omlet yapar bize, patates kızartır."

Annem cevap vermeyerek yataktan kaydı aşağı, sarı battaniyeyi eskisi gibi düzledi, dolabın aynalı kanatları önünde sağa sola savurduğu saçlarına bir çeki düzen verdi ve Jan'ın peşi sıra yatak odasından çıktı. Aralıktan çekip aldım gözlerimi; az sonra iskambil kâğıtlarının karılmasından çıkan sesi işinim. Küçük çapta temkinli gülüşler; Matzerath kesti ve Jan dağıttı kâğıtları, sonra da kozlarını paylaşmaya koyuldular. Öyle sanıyorum ki, Jan'la Matzerath karşılıklı yükseltmeye başladı. Matzerath daha yirmi üçte pas dedi. Bunun üzerine annem Jan'ı karşısına alıp otuz altıya kadar yükseltti, otuz altıda Jan da pas elli ve annem bir grand oynadı, nerdeyse kazanıyordu, sonra bir karo oynadı, bunu Jan kazandı, üçüncü elde ise ikisiz bir kupa elini az kalsın kaybedecekken kazandı annem.

Bu aile arasında oynanan skatın omlet, mantar ve patates tavalarından ötürü kısa molalarla gecenin geç vaktine kadar sürüp gideceğinden emin bulunarak, sonraki oyunlara pek kulak kabartmadım; daha çok Inge Hemşire'ye ve onun uykuyu olumlu yönde etkileyen beyaz hemşire giysisine bir yol bulup dönmeye çalıştım. Ama Dr. Hollatz'ın muayenehanesine ziyaretim bir açıklık kazanamadı bir türlü; yalnız yeşiller, maviler, sarılar ve karaların ikide bir Inge Hemşire'nin Kızılhaç broşuna karışmasından değil, aynı zamanda öğle öncesi olup bitenlerin de araya girmesindendi bu: Ne zaman muayenehanenin ve İnge Hemşire'nin kapısı açılacak olsa, hemşire giysisinin o temiz ve halif manzarasıyla değil, dalgakıranın liman kesiminde fener altında tüneyen Neufahrwasser'li adamın, beygir başının içinden kımıl kımıl yılanbalıklarını çekip çıkarışıyla karşılaşıyordum; benim İnge Hcmşire'de gördüğüm o beyaz rengin de martı kanatları olduğu böylece anlaşılıyordu. Martı kanatları bir an için beygir başını ve içindeki yılanbalıklarını örterek insanı aldatıyor, sonra yara birden açılıyor, ama kanamıyor, kırmızı bağışlamıyordu; tersine karaydı arap atı, deniz şişe yeşiliydi ve kereste yüklü gemi biraz pas getirip tablonun içine sokuyordu. Martılara gelince -güvercinlerin sözünü işitmek istemiyorum artık- avlarının üzerinde bir bulut yapıyor, kanatlarının uçlarını sulara daldırıyor ve hayvan kellesini benim inge Hemşire'nin üzerine atıyorlardı; Inge Hemşire de başı yakalıyor ve yakalayışını kutluyor ve bir martı oluyor,

bir kılığa giriyor, ama güvercin kılığına değil, ille de Kutsal Ruh Yortusu'nu kutlayan kuş kılığına giriyordu.

Daha Fazla kendimi yormayarak dolaptan çıktım, ölkeyle dolabın aynalı iki kanadını açarak aşağı indim; aynalarda kendimi değişmemiş gördüm, ama Bayan Kater'in de artık halı çırpmayışına sevindim. Gerçi Büyük Cuma, Oskar için sona ermişti, ama Passiyon zamanı Paskalya'dan sonra yeni başlayacaktı.

AYAK UCUNDA DARALMA

Ama annem için bu yılanbalığı kaynaşan beygir başlı Büyük Cuma'dan ve Bissau'da anneannem ve dayım Vinzent'in yanında Bronski'lerle kutladığımız Paskalya Yortusu'nun ardından ıstıraplı günler başlıyor, güler yüzlü mayıs havası bile bu günlere karşı etkisiz kalıyordu.

Annemi yeniden balık yemeye Matzerath'ın zorladığı doğru değil. Annem, Paskalya'dan arası iki hafta geçmeden, kendiliğinden ve esrarengiz bir isteğin tutsağı olarak, endamına falan aldırmaksızın o kadar çok balık yemeye başlamıştı ki, Matzerath bir ara şöyle dedi; "Bir zorlayan varmış gibi ne diye düşersin bu kadar balığa, Agues!"

Ama annem, kahvaltıda zeytinyağlı sardalyayla işe başlıyor, iki saat kadar sonra, dükkânda müşteri yoksa, Bohnsack - çaça balıklarının üzerine saldırıyor, öğle yemeğinde hardallı ve salçalı kızarmış pisi balıklarıyla morina balıkları yemek istiyor, ikindi üzeri yine konserve açacağını eline alıyordu:Jöle halinde yılan-balıkları, rollmopslar, kızarmış ringalar. Matzerath akşam yemeği için yine balık kızartmaya ya da pişirmeye yanaşmadı mı, bir şey söylemiyor annem, Matzerath'a atıp tutmuyor, sadece sofradan sessiz sakin kalkıp dükkâna iniyor ve tütsülenmiş bir yılanbalığı alarak dönüyordu. Balığın derisinin iç ve dış yüzünden en son yağ zerresine varıncaya kadar bütün yağı kazıdığını, kısaca annemin elinde bıçak, balıktan başka bir şey yemediğini görünce, iştah falan kalmıyordu bizde. Annem gün boyu birkaç kez kusmadan duramıyordu. Matzerath, endişeye kapılmış, birşey yapamadan duruyor: "Gebe misin yoksa nesin, Agnes?" diye anneme soruyordu.

Annem bir şey demiyor, bir şey diyecek oldu mu yalnız: "Saçmalama, saçmalama!" diye söyleniyordu. Bir pazar büyükannem, yeşil yeşil yılanbalıklarıyla mayıs tereyağında kızarmış taze patateslerin öğle yemeğinde sofraya çıkarıldığını görerek, elinin ayasını tabaklar arasına

indirip: "Yeter artık be, Agnes! Söyle nen var? Nen var a be kızım? Madem yaramıyor, neye bu kadar balık yersin? Nedenini de söylemezsin, tıpkı delirmiş gibi yapar durursun böyle?" deyince, annem başını salladı, patatesleri bir kenara itti, yılanbalığını mayıs tereyağına banarak ha babam atıştırmaya koyuldu; bir yarışa çıkmıştı sanki. Jan bir şey demedi. Bir ara annemle ikisini ansızın şezlongun üzerinde bastırdım; eskisi gibi el ele tutuşmuşlardı, giysilerinin orası burası yerinden oynamış, sağa sola kaymıştı; Jan'ın ağlamış gözleri ve annemin vurdum duymaz hali dikkatimi çekti. Ne var ki, bu vurdum duymazlık birden tersine dönüştü, annem sıçrayıp kalktı şezlongtan, bana elini uzattı, beni tutup havaya kaldırdı, beni bağrına bastı ve içinde anlaşılan hiçbir şeyle, hatta kızartılmış, suda kaynatılmış, sirkeye yatırılmış ve tütsülenmiş yığın yığın balıklarla doldurulamayacak bir uçurumun varlığını gösterdi.

Birkaç gün sonra annemin yemeğe çalıştığı o melun sardalyalar üzerine saldırmayı bırakıp, bir kenara kaldırdığı bir sürü eski sardalya kutularındaki zeytinyağını bir tavaya dökerek gaz ocağında kızdırdığını ve içtiğini gördüm; kapıda duruyordum, ellerim trampetimden ayrılıp iki yana düşüverdi.

Hemen aynı günün akşamı annemin Devlet Hastanelerinden birine kaldırılması gerekti. Ambulans gelene kadar ağlayıp sızlandı Matzerath: "Neden çocuğu istemiyorsun sanki? Kimden olursa olsun. Yoksa hâlâ o saçma beygir kafasından mı bütün bunlar? Keşke gitmez olsaydık, nerden gittik! Ama sen de unut artık, Agnes. İsteyerek yapmadım işte." Ambulans geldi, annemi taşıyıp çıkardılar evden. Sokakla küçük ve büyüklerden bir kalabalık birikmişti. Annemi alıp arabayla; sonradan anlaşıldı ki, annem ne dalgakıranı, ne de beygir kafasını unutmuştu ve beygirin anısını, adı ister Fritz, ister Hans olsun, giderken beraberinde götürmüştü. Annemin organlarında gayet açık seçik, acı bir açık seçiklikle o Büyük Cuma gezintisinin anısı yaşıyordu ve gezintinin tekrarlanmasından korktukları için de söz konusu organlar kendileriyle aynı fikirde olan annemi ölüme sürüklemişti.

Dr. Hollatz sarılıktan ve balık zehirlenmesinden söz açtı. Hastanede sonradan anlaşıldı ki, üç aylık hamileydi annem; anneme ayrı bir oda ayırdılar ve kendisini ziyaret etmemize izin verdiler, ziyaretine gittiğimiz dört günün dördünde de annem tiksintiyle dolu, tiksinti arasından bazen bana gülümseyerek, kasılmaların harap ettiği bir yüzle bizi karşıladı.

Bugün benim, beni ziyarete gelen dostlarıma mutlu görünmeye çalıştığım gibi, ziyaretçilerini biraz sevindirecek şeyler bulup söylemek için annem de o kadar çaba harcıyor, ama yine de düzenli aralarla kendini belli eden bir kusma nöbetinin yavaş yavaş yenilgiyi kabullenen vücudunu ikide bir allak bullak etmesini önleyemiyordu; oysa birazcık nefesten başka vücudundan dışarı çıkacak bir şey de kalmamıştı; bu birazcık nefesi de, defin müsaadesine kavuşmayı diliyorsa, herkesin eninde sonunda içinden dışarı alması gerekiyor.

Annemin içinde, güzelliğini o kadar bozucu kusma nöbetlerine yol açacak bir neden kalmayınca, hepimiz rahal bir soluk aldık. Yıkanıp da üzerine ölü gömleği geçirilir geçirilmez, yine o aşinası olduğumuz yuvarlak, kurnaz - saf yüzünü takındı annem. Başhemşire annemin gözlerini kapadı, çünkü ağlayıp duran Matzerath ile Jan Bronski'nin gözleri hiçbir şey görmüyordu.

Benden başka herkes, erkekler, anneannem, Hedwig Bronski ve nerdeyse on dön yaşına basacak olan Stephan ağlıyor, onlar ağladığı için de ben ağlayamıyordum. Hem annemin ölümü hiç şaşırtmamıştı beni; haftanın perşembe günleri Eski Şehir'e, cumartesileri ise Herz-Jesu Kilisesi'ne giderken annesine eşlik eden Oskar'ın içinde çoktan beri bir his vardı. Annesi hanidir bir fırsat bulmak için zorlayıp duruyordu kendini, böyle bir fırsatı ele geçirir geçirmez sacayağını çözüp dağıtacak ve bunu o türlü yapacaktı ki, Allah bilir nefret ettiği Matzerath'a miras diye ölümünden kendisinin suçlu olduğu duygusunu bırakacak, Jan Bronski'nin, yani Jan'nın ise Polonya Postanesi'ndeki görevine "O benim için öldü, bana engel olmak islemiyordu, kendini feda etti benim için" gibi bir düşünceyle devam etmesini sağlayacaktı.

Sevişebilmeleri için rahatsız edilmeyecekleri bir yatak bulmak söz konusu olunca pek hesaplı hareket edebilen annemle Jan, beri yandan romantik denebilecek bir davranışın da üstesinden geliyorlardı. İnsan kendilerine Romeo ve Jülyet diyebilir ya da sözde su fazla derin olduğu için birbirine kavuşamayan kral çocukları gözüyle bakabilirdi.

Ölüm kutsamasını zamanında elde eden annem, artık hiçbir şeylerin harekete getiremeyeceği soğuk bir ceset olarak rahibin duaları altında uzanmış yatarken ben çoğu Protestan hemşireleri gözetleyecek zaman ve fırsat bulmuştum. Katoliklerden bir başka türlü, kendilerinden daha emin diyebileceğim bir biçimde ellerini kenetliyor. Rabbani Dua'yı orijinal

Katolik metinden sapma gösteren sözcüklerle yapıyor, örneğin anneannem Koljaiczek gibi, Bronski'lerle benim gibi istavroz çıkarmıyorlardı. Babam Matzerath - bana yalnız sözde hayat vermiş olsa bile bazen babam diyorum kendisine - bir Protestan olmasına karşın, dua ederken öbür Protestanlardan ayrılıyor, çünkü ellerini göğüs hizasında tutmuyor, bir kasılma durumundaki parmaklarını aşağı yukarı cinsel organının hizasına getirerek bir mezhepten ötekisine kaydırıyor ve anlaşılan yaptığı duadan utanç duyuyordu. Anneannem ölüm döşeğinin önüne kardeşi Vinzent'in yanıbaşına diz çökmüş, yüksek sesle, kimseye aldırmadan Kaschubei'ca dualar ediyor, Vinzent ise sadece dudaklarını, ihtimal Polonyaca oynatmakla yetiniyordu; ama belertilmiş gözlerinden, ruhunun bir sürü olaylara sahne olduğu anlaşılıyordu. Trampetimi konuşturabilsem hani sevinirdim pek; nihayet o bir yığın beyaz - kırmızı trampetleri anneme borçluydum. Bana bir teneke trampet alacağına ilişkin o annece sözü, Matzerath'ın benimle ilgili tasarılarına karşı ağırlık olarak terazinin bir kefesine o koymuş, ayrıca güzelliği özellikle endamı daha bir yerinde olup jimnastik kurslarına katılmak zorunluluğunu hissetmediği zamanlar, trampet sololarımın konusu olmuştu. Ama en sonunda kendimi tutamayıp, annemin ölü olarak yattığı odada onun gri gözlü ideal tasvirini trampetimin tenekesi üzerinde bir kez daha canlandırmak istedim ve hemen itiraza kalkan Başhemşire'yi Matzerath'ın oradan atılarak yatıştırmaya çalıştığını ve: "Bırakın Hemşire Hanım, ikisi birbirine çok bağlıydı!" diye fısıldayıp benim tarafımı tuttuğunu görerek şaşırdım.

Annem pek neşeli, beri yandan pek ürkek ve çekingen olabilen bir kadındı. Pek çabuk unulabilen bir kadındı aynı zamanda. Ama yine de iyi bir belleği vardı. Beni gözden çıkarmıştı, ama yine de aynı gözde eğleşiyordu benimle. Beni küçümsüyor, ama benimle terazinin aynı kefesinde bulunuyordu. Ben şarkı ve türkülerimle camları mı tuz buz ediyordum, annem macun satıyordu. Elinin altında yeteri kadar sandalye bulunmasına karşın, suçlu sandalyesine oturuyordu bazen. Ne kadar içine kapansa, benim için yine açık seçik ortadaydı. Tozdan korkuyor, ama yine de toz kaldırıp duruyordu. Ek gelirlerle yaşıyor, ama vergi ödemeye yanaşmıyordu. Madalyonun ters yüzüydüm ben kentlisi için. Ne zaman kupa eli oynasa kazanıyordu.

Annem ölünce, trampetimin çerçevesindeki kırmızı alevler biraz solar gibi oldu, ama beyaz vernik daha da beyazlaştı ve o kadar parlak bir renge dönüştü ki, Oskar bile bazen kamaşan gözlerini yummak zorunda kaldı.

Daha önce bazen dilediği gibi Saspe Mezarlığı'na değil, küçük ve asude Brennlau Mezarlığı'na gömüldü zavallı annem. 1917 yılında gripten ölen üvey babası Barutçu Koljaiczek de orada yatıyordu. Herkesçe sevilen bir bakkaliye sahibesinin cenaze töreninde normal olduğu gibi hayli kalabalık bir cemaat vardı; sadece dükkânının müşterileri değil, çeşitli firmaların ticarî temsilcileri, hatta rakip esnaftan Çerçi Weinreich ile Beyler Sokağı'ndaki bakkal dükkânını işleten Bayan Probst törene katılmış, mezarlığın küçük kilisesi cemaate dar gelmişti. Etraf çiçek kokuyor, güve yeniği siyah giysi kokuyordu. Kapağı henüz kapatılmamış tabutun içinde acı ve ıstıraplardan ufalan sarı bir yüz takınmıştı, annem. Uzun boylu tören sırasında içimdeki şu duygudan bir türlü kendimi kurtaramadım: "Şimdi başı kalkacak havaya, bir kez daha kusmadan yapamayacak, biraz bir şey daha kaldı karnında, bu kalan şeyde dışarı çıkmak istiyor: Sadece benim gibi varlığını hangi babaya borçlu olduğunu bilemeyen üç aylık bir yavru değil, sadece bu yavru dışarı çıkmak ve Oskar gibi bir trampete kavuşmak istemiyor, ayrıca balık da var içerde, zeytinyağlı sardalyalar değil, pisi balıkları da değil, bir parçacık yılanbalığı, yılanbalığının etinden birkaç beyaz - yeşilimsi, Skagerrak Deniz Savaşı'ndan kalma bir yılanbalığı, Büyük Cuma'daki bir yılanbalığı, beygir başından sıçrayıp çıkan bir yılanbalığı, belki de sallar altında kalıp yılanbalıklarına yem olan babası Joseph Koljaiczek'in cesedinden fırlamış bir yılanbalığı, çünkü yılanbalığı yılanbalığına dönüşür..."

Ama kusmadı bir türlü annem, yılanbalığını kendisinde alıkoydu, yanında alıp götürdü, huzursuzlukların nihayet ortadan kalkması için onu toprak altına havale etmek istedi.

Erkekler, tabutun kapağını kaldırıp zavallı annemin azimli olduğu kadar tiksintiyle dolu yüzünü örtmeye davrandıklarında, Anna Koljaiczek adamların kollarına sarıldı, tabutun önündeki çiçekleri çiğneyerek kızının üzerine kapanıp ağlamaya başladı, ölünün o beyaz ve değerli giysisini çekiştirerek Kaschubei'ca yüksek perdeden sızlanıp yakınmaya koyuldu.

Anneannemin, muhtemel babam Matzerath'ı lanetleyerek kendisine kızının katili dediğini söyleyenler çıktı sonradan. Bu arada benim kiler merdiveninden düşüşüm de yine ortaya atılmıştı denildiğine göre. Böylelikle anneannem, söz konusu masalı annemden devralmış oluyor ve benim geçirdiğim sözde kazadan ötürü üzerine yüklenen suçu Matzerath'ın unutmasına fırsat vermiyordu. Ortadaki politik durumu bütünüyle ayak altı

ederek âdeta gönülsüz saygı gösterip, savaş yılları boyunca kendisini şekersiz, sunî balsız, kahve ve gazyağsız bırakmamasına karşın, anneannem ikide bir suçlayıp durdu Matzerath'ı. Sebzeci Grelf ve yüksek sesle bir kadın gibi ağlayan Jan Bronski, büyükannemi ölünün başından çekip aldılar. Tabut taşıyıcılar artık kapağı kapayabilir, tabutu sırtlayıp o ciddi yüzlerini takınabilirlerdi.

İki yanında karaağaçların sıralandığı yol Brenntau Mezarlığı'nı iki ayrı parçaya bölüyordu; âdeta isa'nın doğuşunu canlandırmak üzere sergilenecek bir oyun için oracığa kondurulmuş gibi duran küçücük kilisesi, su kuyusu ve ele avuca sığmayan cıvıl cıvıl kuşlarıyla yarı köy havası uyandıran mezarlığın yapraklardan güzelce temizlenmiş ağaçlıklı yolunda yürüyüp hemen Matzerath'ın arkasından cenaze alayına baş çekerken, yavaş yavaş hoşuma gitti tabutun biçimi. Daha sonraları da birçok kez gözlerimi son yolculuklarda kullanılan siyah - kahverengi tabutlar üzerinde gezdirmek fırsatını buldum. Zavallı annemin tabutu siyahtı. Harikulade bir ahenk içinde ayak ucuna doğru bir daralma gösteriyordu. İnsan vücudundaki oranlara bu kadar başarıyla uygun düşen bir başka tabut çıkar mı acaba bu yeryüzünde?

Keşke yataklar da ayak ucuna doğru bu daralmayı gösterseler! Ne olur yataklar da bizim bütün o alışageldiğimiz yatmalarımızı ayak ucuna doğru bu kadar açık seçik darallsalar! Çünkü ne kadar yüksekten atarsak atalım, ayaklarımızın payına düşen bu daracık yerdir nihayet, başımız, omuzlarımız ve gövdemizin kapladığı o geniş mekândan sonra ayak ucuna doğru daralan bu yer.

Matzerath tabutun hemen, arkasından yürüyordu. Silindir şapkasını elinde taşıyor, ağır ağır yürürken büyük üzüntüsüne karşın dizlerini gereği gibi bükerek adım atmak için enikonu çaba harcıyordu. Gözlerim ensesine iliştikçe bir acıma duyuyordum kendisine karşı; ensesi geniş olup, gömleğinin yakasından iki damar çıkıyor, saçların başladığı yere doğru uzanıyordu.

Neden beni Truczinski Nine elimden tuttu, neden Gretchen Scheffler ya da Hedwig Bronski yapmadı bunu?

Truczinski Nine bizim evin ikinci kalında oturuyordu, bir adı yoktu anlaşılan, her yerde kendisine Truczinski Nine diyorlardı.

Tabutun önünden, elinde buhurdanlık, âyin yardımcısıyla Rahip Wiehnke Efendi yürüyordu. Gözlerim Matzerath'ın ensesinden ölü taşıyıcıların

kırışıklarla dolu enselerine kaydı. O anda içinde beliren çılgınca bir arzuyu yenmek zorunda kaldı Oskar; tabutun üzerine çıkmak isteğini duymuştu birden. Yukarıda oturup trampet çalacaktı ama değnekleri trampetin teneke yüzüne değil, tabutun üzerine vuracaktı. Ölü taşıyıcıları tabutu taşırken yalpalıyorlardı, oysa kendisi ata biner gibi üzerine binip koşturacaktı onu. Tabutun arkasından gelenler Rahip Efendi'nin dualarını tekrarlıyordu, oysa Oskar, trampetle öne geçirecekti onları. Tabutu çukurun yanına getirip tahtalar ve iplerin yardımıyla aşağı indirdiklerinde serinkanlılığını bozmadan duracaktı. Vaaz verilirken, âyin çıngırakları çalarken, buhurdanlıktan buhurlar tüterken ve sağa sola kutsal su serpilirken, Oskar Latince sözlerini tabutun üzerine trampetleyecek ve kendisini tabutla beraber iplerin yardımıyla çukura sarkılırlarken istifini bozmayacaktı. Annesiyle ve annesinin rahmindeki o yavruyla birlikle çukurun içine girecekti. Cemaat yerden toprakları avuçlayıp avuçlayıp aşağı serptiğinde Oskar yine yukarı çıkmak istemeyecek, tabutun ince ve dar ayak ucunda oturacak, trampetini konuşturacak, çalabilirse toprak altında trampetini çalmaya devam edecekti; ta ki değnekler çürüyüp ellerinden düşsün, ta ki annesi onun için, o annesi için, ikisi de birbiri için çürüyüp giderek üzerlerindeki eli toprağa ve toprağın sakinlerine havale etsinler. Hatta o zaman bile Oskar, imkânı olsa ve izin verilse, kemikçikleriyle ana rahmindeki kıkırdaksı yavruya seve seve trampet çalacaktı.

Üzerinde kimse oturmuyor, tabut Brenntau Mezarlığı'nın karaağaçları ve salkımsöğülleri altında üzeri boş yalpalayarak ilerliyordu. Mezarlar arasında gagalarıyla yerden kurtları devşiren, zangoçun ekmeden biçen alacalı, bulacalı tavukları, sağlı sollu kayınağaçları sonra. Ben, Matzerath'ın arkasından yürüyordum. Truczinski Nine elimden tutmuştu; hemen arkamdan anneannem geliyordu; Sebzeci Greff'le Jan anneannemin, Bayan Hedwig de Vinzenl Bronski'nin koluna girmişti. Küçük Marga ile Stephan el ele tutuşmuşlardı. Scheffler'in önünde saatçi Laubschad, Heilandt Baba, Trompetçi Meyn; ama Meyn trompetini almamıştı yanına ve biraz ayık görünüyordu.

Her şey sona erip başsağlığı dilemeleri başlayınca, Sigusmund Markus ilişti gözüne. Matzerath'ın benim, anneannemin ve Bronski'lerin ellerini sıkıp bir şeyler mırıldanarak cemaatin arasına, siyah ve şaşkın, karıştı.

Alexander Scheffer'in Markus'lan ne istediğini anlayamadım ilkin; birbirlerini tanımıyorlardı. Tanısalar da pek fazla tanıyamazlardı. Ama

derken Müzisyen Meyn de söylenmeye başladı. Ovulunca rengini bırakan o kekremsi yeşil bitkilerin oluşturduğu yüksekçe bir çil gerisinde dikiliyorlardı. Tam o anda Bayan Kaler, yanımda mendilinin arkasına saklanmış sırıtan ve biraz vaktinden önce serpilip boy almış görünen kızı Susi, Matzerath'a başsağlığı dilemeye geldi; bu arada benim başımı da okşamadan duramadılar. Birden çit arkasından sesler yükseldi, ama ne konuşulduğu anlaşılamıyordu. Trompetçi Meyn işaret parmağını Markus'un siyah elbisesine vurarak önü sıra itelemeye başladı onu; derken Markus'un sol koluna Meyn, sağına da Scheffler girdi; her ikisi de geri geri giden Markus'u, mezarlardan birine ayağı takılıp tökezlememesine dikkat ederek ağaçlıklı ana yola doğru sürdüler, ona mezarlığın açık kapısını gösterdiler sonra. Adeta bu bilgiye teşekkür eden Markus kapıya doğru yürüdü, silindir şapkasını başına geçirdi ve bir daha dönüp arkasına bakmadı; Meyn ve Pastacı ScheffIer geriden onu izliyorlardı.

Ne Matzerath, ne Truczinski Nine, benim kendilerini ve başsağlığı dileyenleri bırakarak ortadan kaybolduğumu fark etmedi. Oskar sıkışmış da şöyle bir uzaklaşması gerekiyormuş gibi geri geri yürüyerek mezarcıyla yardımcısının yanından geçti, derken koşmaya başladı, sarmaşıklara falan aldırmadan koştu, az sonra karaağaçlara ulaştı, kapıya varmadan Sigusmund Markus'a yetişti. "Bak sen, küçük Oskar'cık!" diye şaşırdı Markus beni görünce. "Söylesene, küçük Oskar'cık, ne diye Markus'a böyle davranırlar? Ne yaptı ki Markus ona bu muameleyi reva görürler?"

Markus'un ne yaptığını bilmiyordum, terden ıslak elinden tutup açık duran demir kapıdan dışarıya çıkardım kendisini; trampetçilerin koruyucusu Markus ve trampetçi, belki de Markus'un trampetçisi Oskar, kendileri gibi cennete inanan Schugger Leo'ya rastladılar kapıda.

Leo'yu tanıyordu Markus, çünkü Leo'yu kentte bilmeyen yoktu. Kendisinden bahsedildiğini işitmiştim; daha rahip okulundayken güneşli bir pazar günü dünya, kutsamalar, mezhepler, cennet ve cehennem, hayat ve ölüm, onun için öylesine yerinden oynamış, sağa sola kaymıştı ki, Leo'nun dünyaya bakışı da bundan böyle, kaçık, ama yine de dört başı mamur ışıldamaya başlamıştı. Schugger Leo'nun işi, bütün cenaze törenlerinden sonra -ve nerde bir istifa olayı başgösterse hemen kokusunu alırdı Leo- üzerinden dökülen pırıl pırıl bol elbise ve beyaz eldivenle çıkışta yaslı cemaati beklemekti. Markus ve ben, onun şimdi burada, Brennlau Mezarlığı'nın demir dövme kapısının önünde iş icabı beklemesinde ve

başsağlığı dilemek için sabırsızlanan eldiveni, devrilmiş sulu berrak gözleri ve boyuna bir şeyler geveleyen ağzıyla cemaate doğru ilerlemesinde şaşılacak bir taraf görmedik.

Mayıs ortası, neşeli, günlük güneşlik bir pazar günü. Ağaçlar ve çalılıklar kuşlardan geçilmiyor.

Yumurtalarının sayesinde ve yumurtalarının aracılığıyla ölümsüzlüğü canlandıran gıt gıdaklı tavuklar. Havada bir uğultu. Etrafta tozsuz taze bir yeşil. Schugger Leo rengi almış silindir şapkasını eldivenli sol elinde tutuyordu. Gerçekten hidayete ermiş biri olduğundan hafif ve rakseder gibi adımlarla, eldiveninin küflenmeye yüz tutmuş beş parmağını ileriye uzatarak, Markus'la bana doğru geldi; ortada yaprak kımıldamamasına karşın rüzgâra kapılmış gibi vücudunu yana eğerek karşımızda durdu. Markus, ilkin çekingen, sonra kesin bir hareketle çıplak elini kendisine doğru uzanmış eldivenin kumaşı içine bırakınca, sözcükleri iplik iplik uzatarak mırıldandı Leo: "Ne güzel bir gün. Artık oradadır şimdi. Her şey uygun ve yerindedir orada. Rab'bi gördünüz mü? Habemus ad Dominum. Önümden geçip gitti demin, işi aceleydi. Amin."

Amin dedik biz de, Markus günün güzel olduğu konusunda Leo'ya hak verdi, ayrıca sözde Rab'bi gördüğünü açıkladı.

Arkadan cemaatin bir uğultuyla yaklaştığını işittik. Markus elini Leo'nun eldiveni içinden çekip aldı, ayrıca bir bahşiş tutuşturdu Leo'nun eline, sonra bana Markus'ça bir göz atarak acele uzaklaştı, arkasından bir kovalayan varmış gibi hızlandı birden, Brennlau Postanesi'nin önünde kendisini bekleyen taksiye yöneldi. Gözden kaybolan Markus'un havaya kaldırdığı toz bulutu arkasından bakıp duruyordum ki, Truczinski Nine yine elimden tuttu beni. İrili ufaklı gruplar halinde geldiler. Schugger Leo hepsine başsağlığı diledi, günün güzelliğine cemaatin dikkatini çekti, herkese Rab'bi görüp görmediğini sordu ve her zamanki gibi verilen az çok bahşişleri aldı, ama hiç bahşiş vermeyenler felc olmuştu.

Matzcrath'la Jan ölü taşıyıcıların, mezarcıların, zangoçun paralarını verdi ve Schugger Leo'nun elini öpmesini sıkılarak ve göğüs geçirerek kabullenen, öpülen eliyle ağır ağır dağılan cemaati arkadan takdis eden Rahip Wiehnke Efendi'nin ücretini ödedi.

Bizler ise, büyükanneni, kardeşi Vinzet, çocuklarıyla Bronski, cenaze törenine, yanında karısı olmadan gelmiş Sebzeci Greff, ayrıca Bayan Gretchen Scheffler, sade koşumlu ve tenteli iki arabaya yerleştik. Ölü

yemeği için Goldkrug önünden vurup orman içinden geçerek Polonya sınırı üzerinden Bissai-Abbau'a geldik. Vinzent Bronski'nin çiftliği bir vadi içinde bulunuyordu. Önüne yıldırımları çekmek üzere sırayla kavak ağaçları dikilmişti. Samanlığın kapısı menteşelerden çıkarılmış, kütüklere yatırılmış, üzerine de örtüler yayılmıştı. Ayrıca çevreden gelmiş bazı konuklar görülüyordu çiftlikte. Yemeğin sofraya çıkarılması hayli gecikti. Samanlık kapısının önüne kurulmuştu sofra. Gretchen Scheffler beni kucağına oturttu. Yağlı yemekler çıkarıldı önce, sonra tatlılar, sonra yine yağlılar, patates rakısı, bira, kaz dolması, bir domuz yavrusu, sucuklu pastalar, sirke ve şeker içine yatırılmış kabaklar, kekre kremalı sütle yapılmış lapa. Akşama doğru samanlığın içi rüzgârlardı biraz, fare çıtırtıları duyuldu, komşu çocuklarla çiftliğin avlusunda cirit atan Bronski ailesinin çocuklarının sesleri işitilmeye başladı.

Derken masanın üzerine gaz lambaları ve skal kartları getirildi. Ama patates rakısı yerinde bırakılıp kaldırılmadı. Evde yapılmış yumurta likörü de vardı ayrıca, ortalığa neşe saçtı. İçki içmeyen Greff şarkılar söylüyordu. Kaschubei'lılar da şarkı söylüyordu ve kanları ilk Matzerath dağıttı; Jan ikinci, kiremithanede çalışan işçibaşı üçüncü oldu. O anda zavallı annemin yokluğunu hissettim. Gecenin geç vaktine kadar oyuna devam edildi, ama erkeklerden hiçbiri de bir kupa eli kazanamadı. Jan akıl almayacak bir şekilde dörtsüz bir kupa elini kaybedince, biraz sesini yükseltti Matzerath: "Agnes olsaydı, yüzde yüz kazanırdı."

Gretchen Scheffler'in kucağından kaydım aşağı, dışarıda anneannemi ve Vinzent Bronski'yi gördüm; bir araba okunun üzerine oturmuşlardı. Vinzent, yarı yüksek sesle yıldızlara Polonyaca sesleniyordu. Anneannem artık ağlamaz olmuştu, etekliklerinin altına girmeme ses çıkarmadı.

Kim beni bugün etekliklerinin altına alır? Kim gün ışığını, lambaların ışığını söndürür benim için? Büyükannemin ben yiyeyim diye eteklikleri altında sakladığı, eteklikleri altına depo ettiği ve bir zamanlar bana yarasın diye, ben tadını alayım diye Oskar'a buyur elliği o sarı sarı eriyen hafif acı tereyağının kokusunu kim bana verir?

Dört eteklik altında uyuyup kaldım derken; zavallı annemin ilk zamanlarına büsbütün yakın bulunuyordum ve ayak ucuna doğru incelip daralan tabutta annem gibi soluksuz değilse bile, onun gibi sessizlik içindeydim.

HERBERT TRUCZİNSKİ'NİN SIRTI

Annenin yerini hiçbir şeyin tutamayacağı söylenir. Daha toprağa verilmesinden arası biraz geçmişti ki, zavallı annemin yokluğunu hissettim. Perşembe günleri Sigusmund Markus'a uğramaların arkası kesilmişti. Beni alıp Inge Hemşire'nin beyaz giysisine götüren kalmamıştı artık. Hele cumartesi günleri annemin ölümünü bütün acılığıyla duyumsuyordum, günah çıkarmaya giden bir annem yoktu çünkü.

Yani Eski Danzig, Dr. Hollatz'ın muayenehanesi ve Herz-Jesu Kilisesi uzağımda kalmıştı. Gösterilerde bulunmak hevesini de yitirmiştim. Yoldan geçenleri nasıl ayartıp vitrinler önüne çekebilirdim; çünkü ayartıcı Oskar'ın ayartıcılık mesleği yozlaşmış, çekiciliğini yitirmişti. Beni Noel'de masal oyunları görmeye Şehir Tiyatrosu'na götüren veya Krone ya da Busch Sirki'ne giderken yanına alan bir annem yoktu artık. Büsbütün yalnız, beri yandan suratım asık, inceleme ve araştırmalarımı sürdürüyordum; kentin dış mahallelerindeki dümdüz uzanıp giden yollardan can sıkıntısıyla geçip Kleinhammer Caddesi'ne geliyor, Bayan Gretchen Scheffler'i ziyaret ediyordum, Scheffler bana gece yarısı bile güneşin batmadığı ülkelere KdF-tenezzüh gemisiyle yaptıkları gezileri anlatırken, ben boyuna Goethe ile Rasputin'i birbiriyle kıyaslıyor, kıyaslamaları bir türlü sona erdiremeyip, bu ışıl ışıl kasvetli kısır döngüden çokluk tarihi etütler yardımıyla yakamı kurtarıyordum. Roma çevresinde yapılan bir savaş, Danzig şehrinin imparatorluk tarihi, Köhler Denizcilik Takvimi ve benim standart eserlerim, bana bütün dünya üzerine az buçuk bilgi sağlıyordu. Dolayısıyla, bugün bile, Skagerrak deniz savaşına katılıp bu savaşta batan ya da zarar gören bütün gemilerin zırh kalınlıkları, ateş güçleri, ne zaman kızaktan indirildikleri, manevra yetenekleri ve mürettebat sayıları üzerinde dakik bilgiler verebilecek durumdayım.

Çok geçmeden on dördüne basmıştım; yalnızlığı seviyor, bol bol gezmelere çıkıyordum. Trampetimi de hep yanıma alıyor, ama onu

konuşturmakta tutumlu davranıyordum; çünkü annem aramızdan ayrıldığı için, gerektiğinde yeni trampetlere kavuşabilmem kolay değildi ve kolay da olmadı.

1937 güzü müydü, yoksa ilkbaharı mı? Ağaçlıklı Hindenburg Yolu'nu kente doğru tıpış tıpış çıkıyordum; aşağı yukarı Cafe Dörtmevsim'e kadar da gelmiştim; yapraklar dökülüyor ya da ağaçlarda tomurcuklar patlıyordu; kesin olan bir şey varsa, doğada bir kıpırdanma sezilmekteydi. Birden, dosdoğru Prens Eugen, yani On Dördüncü Ludwig soyundan gelen dostum ve üstadım Bebra'ya rastladım.

Üç yıldır görüşmemiştik, öyleyken ta yirmi adım kadar uzaktan tanıdık birbirimizi. Yalnız değildi Bebra; kolunda güneyden gelme, boyca Bebra'dan belki iki santimetre kısa, benden üç parmak uzun güzel ve nazlı bir bayan vardı; bana İtalya'nın en ünlü uyurgezeri Roswitha Raguna olarak tanıttı bayanı. Bir fincan Türk kahvesi içmek için beni Cafe Dörtmevsim'e buyur etli. İçeri girip, akvaryumun bulunduğu köşeye oturduk. Kahvenin müdavimi olan kadınlar, aralarında fıs fıs konuşmaya başladı.: "Hele şu cücelere de bak, Lisbeth, gördün mü? Krone Sirki'nde mi çalışıyorlar dersin? Belki biz de gideriz sirke ha?"

Bebra bana gülümsedi, nerdeyse pek seçilemeyen binlerce hafif kırışık belirdi yüzünde.

Bize kahveyi geliren garson pek uzun boyluydu; Roswitha bir pasta söylerken, frak giymiş adama bir kule gibi başını kaldırıp baktı.

Bebra beni gözetliyordu: "Bizim, cam cellâdı arkadaşımız durumundan memnun değil galiba?" dedi. "Nen var bakalım dostum? Camlara mı artık söz dinletemiyorsun, yoksa sesine mi bir hal oldu?"

O genç ve taşkın haliyle hemen Oskar, henüz büsbütün sararıp solarak elden çıkıp gitmemiş hünerinin küçük bir örneğini sergilemek istedi. Aranarak çevreme bakındım, hemen akvaryumun süs balıklarıyla su altı bitkilerinin önündeki büyük camı gözüme kestirdim. Ama ben daha çığlıklarımı yollamadan: "Gereği yok a canım!" dedi Bebra. "Öyle de inanırız sana. Lütfen bir zarara neden olmayalım, bir su taşkınına, balıkların ölümüne falan yol açmayalım!"

Mahcup bir edayla, en başta Senyora Roswilha'dan özür diledim; Senyora minyatür bir yelpaze çıkarmış, telaşlı telaşlı yellenmeye başlamıştı. "Annem öldü!" diye bir açıklamada bulunmaya çalıştım derken "Bunu

yapmayacaktı. Gücendim doğrusu kendisine. Hep söylerler, bir anne her şeyi fark eder derler, her şeyi duyar, her şeyi bağışlar derler. Anneler günü tekerlemelerinden başka bir şey değil hepsi. Annem bende bir cüce varlığı sezdi. Elinden gelse cüceyi kaldırıp atardı başından. Ama beni kaldırıp atamadı, çünkü çocuklar cüce bile olsa belgelerde kayıtlıdır, öyle ha deyince kaldırılıp anlamazlar. Sonra ben onun cücesiydim, beni kaldırıp almakla kendi kendini atmış, kendi kendini engellemiş olacaktı. Ya ben, ya cüce diye sorup durdu annem kendi kendine. Nihayet kendi hayatına son verdi, balıktan başka yiyecek komadı ağzına, hem taze balık bile değil. Sonra da sevgililerine yol verdi; şimdi annem Brentau Mezarlığı'nda yatadururken herkes diyor ki, annemin sevgilileri ve dükkânın müşterileri diyor ki: O cüce var ya, trampet çala çala mezara yolladı annesini. Kadıncağız Oskar yüzünden yaşamak istemedi, onun kanlısı Oskar'dır." Bol bol abartıyordum, belki de Senyora Roswitha'yi etkilemekti niyetim. Çünkü annemin ölümünün suçunu çokluk Matzerath ile Jan Bronski'ye yüklüyorlardı. Gizli niyetimi sezmişti Bebra.

"İşi abartıyorsunuz, azizim. Ölmüş annenize sırf kıskançlıktan içerliyorsunuz. Sizin güzel hatırınız için değil de, o zahmetli sevgi serüvenleri uğrunda annenizin mezarı boylamış olmasına bakarak kendinizi ihmal edilmiş görüyorsunuz. Bir dâhide normal olduğu gibi, siz de kötü yüreklinin ve kendini beğenmişin birisiniz."

Sonra göğüs geçirip Senyora Roswitha'ya göz ucuyla bakarak: "Bizim kendi büyüklüğümüzde direnmemiz kolay değil" diye ekledi. "Dış bakımdan bir gelişip serpilme olmaksızın insan olarak kalabilmek ne celin bir görev, ne celin bir iş!"

Hem pürüzsüz, hem buruş buruş bir cildi olan Napolili Uyurgezer Roswitha Raguna, bir ara on sekiz yaşının baharında tahmin ettiğim, derken, seksen, belki de doksanlık bir nine olarak bende hayranlık uyandıran Senyora Roswitha, Bay Bebra'nın İngiliz modası ısmarlama şık elbisesini eliyle okşadı, sonra kiraz siyahı Akdeniz bakışlarını bana yollayarak yemişler vaat eden karanlık sesiyle beni hem duygulandırdı, hem kaskatı bırakır "Carissimo Oskarnello! Sizi ve acınızı ne kadar anlıyorum. Andiamo, bizimle gelin: Milano, Paris, Toleda, Guatemala."

Ansızın bir baş dönmesi üzerime çullanır gibi oldu, Senyora Raguna'nın terütaze ve alabildiğine yaşlı eline sarıldım. Kıyılarıma kıyılarıma vuruyor Akdeniz, zeytin ağaçları kulaklarıma Işıldıyordu: "Roswitha anneniz gibi

olacak, Roswitha anlayacak sizi, her şeyin içini okur Roswitha, her şeyi bilir, yalnız kendi kendini bilip tanıyamaz, mamamia, yalnız kendi kendini tanıyamaz, Dio!"

Tam içini okumaya ve uyurgezer bakışlarıyla içimi aydınlatmaya başlamıştı ki, ne tuhafsa elini birden ve korkuyla elimden çekti Raguna. Benim on dört yaşındaki aç kalbimden mi öyle dehşete kapılmıştı acaba? İster genç bir kız, ister pek yaşlı bir nine olsun, Roswitha'nin benim için Roswitha demek olduğunu sezmiş miydi? Napoli ağzıyla fısıldayarak konuşuyordu; bir ara titredi vücudu, içimde okuduğu korkunç şeylerin bir türlü sonu gelmiyormuş gibi habire İstavroz çıkardı, ardından sessiz sedasız yelpazesinin gerisinden kayboldu.

Şaşırarak bir açıklamada bulunulmasını istedim; bir şey söylemesi için ricada bulundum Bay Bebra'ya. Ama Bebra da doğrudan doğruya Prens Eugen soyundan gelmesine karşın serinkanlılığını yitirmişti; ağzında bir şeyler gevelemeye başladı, söylediklerinden ancak şunları anlayabildim:"Dehanız, genç dostum, dehanızdaki o ilahi, ama beri yandan hiç kuşkusuz o şeytani taraf Roswitha'ciğimin aklını karıştırdı biraz. Hani itiraf edeyim ki, size özgü olan ve birden parlayıveren o taşkınlığı ben kendim de pek anlaşılmaz değilse bile yadırgatıcı buldum. Ama fark etmez." - Bu son sözlerle kendini toparlamaya çalıştı Bebra- "Ne olursa olsun, bizimle gelmeye bakın. Bebra'nın o sihirli gösterilerine siz de katılın. Kendinizi biraz eğitir, biraz kontrol altında tutarsanız, bugün ortada hüküm süren politik durumlara karşın bir seyirci kitlesine kavuşmamız hiç de imkânsız bir şey olmaz."

Hemen kavramıştım. Bana her vakit tribünler üzerinde bulunmamı salık veren, asla tribünler önünde durmamamı söyleyen Bebra'nın kendisi, hâlâ bir sirkte seyirci karşısına çıkıyorsa da, ayak takımı arasına karışmış bulunuyordu. Dolayısıyla önerisini, üzüldüğümü belirterek nazikçe geri çevirdiğim için hiç de düş kırıklığına uğramadı. Senyora Roswitha ise yelpazesinin gerisinde, işitilebilir bir sesle rahat bir nefes aldı ve bana yeniden o Akdeniz gözlerini buyur etti.

Daha bir saat çene çaldık. Garsona söyleyip boş bir su bardağı getirttim, ulak bir çığlık atarak camda yürek biçiminde bir oyuk açtım, altına da yine ufak bir çığlık atarak süslü yazıyla fırdolayı "Oskar'dan Roswitha'ya" ithafını nakşedip bardağı Senyora Raguna'ya armağan ellim. Bebra hesabı ödedi, bolca da bahşiş verdi garsona, sonra çıktık.

Kapalı Spor Salonu'na kadar beni geçirdiler. Trampetimin değneğiyle Mayıs Çimenliği'nin öbür başındaki çıplak tribünü göstererek - şimdi anımsadım, 1938 ilkbaharındaydı- Üstadım Bebra'ya tribünler altındaki trampetçiliğimden söz açtım.

Bebra ne diyeceğini bilemeyerek gülümsedi. Senyora Roswitha'ya gelince, seri bir yüz takındı. Senyora'nın bizden birkaç adım açıkta durduğu bir sıra, Bebra veda eder gibi kulağıma şöyle fısıldadı: "Ben kıvıramadım bu işi, aziz dostum! Onun için ben kim, bundan böyle size öğretmenlik yapmak kim. Neylersin, şu çirkef politika yok mu!"

Sonra, tıpkı yıllar öncesi sirkin araba evleri arasında kendisine rasladığım zamanki gibi alnımdan öptü beni; Sinyorina Roswitha ise bana porselenden farksız bir el uzattı; ben de nazik, on dört yaşındaki bir çocuk için âdeta fazla alışılmış bir edayla Uyurgezer Sinyorina'nın parmakları üzerine eğildim.

Bay Bebra el ederek: "İlerde yine görüşürüz, yavrucuğum!" diye seslendi. "Koşullar nasıl olursa olsun, bizim gibileri birbirini yitirmez."

"Atalarınızı bağışlayın!" diye uyardı Senyora da beni. "Kendi varlığınıza alışın ki, kalbiniz huzura kavuşsun ve şeytan ifrit olsun."

Sanki Senyora beni bir kez daha, ama bu kez de boşu boşuna vaftiz etmiş gibi bir duygu uyandı içimde. Savul ordan melun şeytan! Ama şeytan savulmadı. Kalbimde bir boşluk, melül mahzun arkalarından baktım, el ettim; derken bir taksiye bindiler ve taksi tamamen içerisine alıp yuttu onları, çünkü Ford araba büyükler için yapılmıştı, dostlarımla gazlayıp giderken boş ve müşteri arar gibi bir görünüşü vardı.

Krone Sirki'ni bir gidip görmeye razı etmek için o kadar uğraştım, Matzerath'ı razı edemedim; aslında hiçbir vakit bütünüyle sahip olamadığı annemin yasını tutmaya vermişti kendini. Ama anneme de kim bütünüyle sahip olmuştu ki? Jan Bronski bile başaramamıştı bunu. Belki de bunun üstesinden gelen bir ben vardım, çünkü onun eksikliğinin acısını en çok Oskar çekiyordu; onun eksikliği Oskar'ın günlük yaşamını bozguna uğratıyor, hatta olanaksız duruma sokuyordu. Annem beni aldatmıştı. Babalarımdan bir şey beklenecek gibi değildi. Üstat Bebra Propaganda Nazırı Goebbels'te kendi üstadını bulmuştu. Bayan Gretchen ScheffIer kendini tamamen Kış İçin Yardım Derneği'nin çalışmalarına adamıştı; kimsenin aç kalmaması, kimsenin üşümemesi isteniyordu. Bense trampetime bağlı kaldım, trampetimin bir zamanlar beyaz olan ve çalına

çalına incelen teneke yüzünde büsbütün yalnızlığa gömüldüm. Akşamleyin Malzerath'la karşılıklı oturuyorduk. O, yemek kitaplarının yapraklarını karıştırıyor, ben trampetimi konuşturarak yakınıyordum. Bazen Matzerath ağlıyor, başını kitaplara gömerek saklıyordu. Jan, gün geçtikçe evimize daha seyrek uğramaya başlamıştı. Politik durumu gözönünde tutarak ihtiyatlı davranmak gerektiği, çünkü ilerde durumun nasıl bir seyir izleyeceğinin kestirilemeyeceği görüşünde Matzerath'la birleşiyorlardı. Dolayısıyla, değişik üçüncü kişilerin katıldığı skat partileri giderek seyrek çevrilmeye başlamıştı ve ancak geç vakitler salondaki yukardan sarkan lambanın altında oynanıyordu. Bissau ile bizim Labes Caddesi arasındaki yolu bundan böyle yitirmişe benziyordu büyükannem; Matzerath'a içerliyordu, bana da içerliyordu belki, çünkü bir ara şöyle söylediğini işitmişim: "Zavallı Agnes'ciğim, trampet sesine katlanamaz oldu, ölüp gitti."

Annemin ölümünden suçlu görülmem, horlanan trampetime inadına daha sıkı sarılmama yolaçıyordu; çünkü bir anne gibi ölmezdi trampet, yenisi salın alınabilirdi; trampet beni anlıyor, bana her vakit aradığım cevapları veriyor, benim kendisinden ayrılmadığım gibi o da benden ayrılmıyordu.

O zamanlar evimiz dar gelip caddeler on dört yaşım için fazla kısa ya da uzun göründüğünden, gündüz vitrinler önünde ayartıcı rolünü oynamak için fırsat çıkmayıp, akşamları da evlerin kapı ağızlarında gerçekten ayartıcı kimliğimden, trampetimle tempo tutarak dört merdiveni paldır küldür çıkıyor, yukarıya kadar yüz on altı basamak sayıyor, her katta duruyor, iki odalı daireler kendilerine dar geldiği için her kattaki beş daire kapısından dışarı sızan kokuları algılıyordum.

İlk sıralar, bazen Trompetçi Meyn'den yana şansımın yaver gittiği oluyordu; Meyn çamaşırların kurutulduğu tavan arasındaki yatak çarşafları arasına sarhoş olarak uzanıp eşsiz bir müzik yeteneğiyle trompetini üflüyor, onun bu konserleri trampetim için bir zevk kaynağı oluyordu. 1938 mayısında Machandel'e veda etmişti Meyn ve her önüne çıkana müjdeliyordu: "İşte şimdi yeni bir hayat başlıyor!" SA-Süvari Bandosu'na yazılmıştı. Bundan böyle ayaklarında çizmeler ve kıçında deri pantolon, ağzına bir damla içki koymadan merdivenlerin basamaklarını beşer beşer inip çıktığını görüyordum. Birinin adı Bismark olan kedilerini hâlâ ayırmıyordu yanından; çünkü tahmin edileceği gibi, arada bir gene de

Macandel rakısı galip geliyor, Meyn'in müzisyen damarının kabarmasına yol açıyordu.

Saatçi Laubschad'ın seyrek çalıyordum kapısını; yüz kadar saatin gürültüsü ortasında sessiz yaşayan bir adamdı Laubschad, dolayısıyla aşırı bir zaman kaybını ancak ayda bir göze alabiliyordum. Heilandt Baba'nın daracık kulübeciği hâlâ evin avlusunda duruyor ve Heilandt Baba eğri çivileri doğrultuyordu. Yine eskisi gibi ada tavşanları ve ada tavşanlarının yavruları vardı avluda. Ama çocuklar değişmişti; artık üniforma giyip siyah boyunbağı takıyor, kiremit tozundan çorbalar pişirtiliyorlardı. Arlık avluda büyüyüp serpilen, boyları boyumu geçen çocukların isimlerini pek bildiğim yoktu. Bir başka kuşaklandı hepsi; benim kuşak ilkokulu bitirmiş, bir sanat ve bir meslek edinmeye başlamıştı; Nuchi Eyke berber olmuştu; Alex Mischke, Schichau Doku'nda kaynakçı olmak istiyor, Susi Kaler'e gelince Sternfeld Mağazasında tezgâhlartık öğreniyordu ve şimdiden bir erkek arkadaşı vardı. Üç dörl yıl içinde her şey ne kadar da değişebilmişti. Gerçi halıların çırpıldığı eski direk hâlâ avluda duruyor, ev yönetmeliğinde salı ve cuma günlerinin halı çırpma günleri olduğu yazıyordu; ama halı çırpmalardaki o şaklayıcı sesler seyrek ve âdeta pes perdeden duyuluyordu artık. Hitler'in iktidarı ele almasından sonra, evlerde yavaş yavaş elektrikli süpürgeler ön plana geçmeye başlamıştı; halı çırpma direkleri gittikçe yalnızlığa gömülüyor ve bundan böyle sadece serçelerin işine yarıyordu.

Dolayısıyla, bana kala kala merdivenlerle tavan arası kalmıştı. Su borularının altında o değerli kitaplarıma gömülüyor, merdivenlerden inip çıkarken insanları özledim mi, ikinci katta soldaki ilk kapıyı çalıyordum. Truczinski Nine her zaman bana kapıyı açıyor, Brenntau Mezarlığı'nda elimden tutup beni annemin mezarına götürdüğünden beri, ne zaman Oskar, trampet değnekleriyle kapısına dayansa, beni içeri buyur ediyordu.

"A be Oskar'cığım, biraz yavaş çalsan şu trampeti olmaz mı! Herbert uykucuğunu almadı daha, gene dün gece fenaydı, otomobille getirdiler." Sonra Truczinski Nine beni çekip içeri alıyor, sütlü arpa kahvesi çıkarıyor önüme, kahveye daldırıp yalamak için de ipin ucundan sarkan esmer bir akide şekerini yalıyor ve bu arada trampetimi dinlenmeye bırakıyordum.

Truczinski Nine'nin küçük ve yuvarlak bir başı vardı; kül grisi saçlar bu başın üzerini öylesine bir saydamlıkla örtüyordu ki, kafasındaki pembe derinin ışıl ışıl parıldadığı görülüyordu. Seyrek saç tellerinin tümü kafasının arka kısmındaki o en çıkıntılı yere gelip bir topuz yapıyordu; fazla büyük

olmamasına karşın bir bilardo topundan küçüktü. Truczinski Nine nasıl durursa dursun, dört bir yandan görülebilen topuz firketelerle tutturulmuştu. Gülerken sanki yüzünün iki tarafına oturtulmuş gibi bir izlenim uyandıran tombul yanaklarını, Truczinski Nine, her sabah kırmızı grapon kâğıtlarıyla ovuyordu. Bir farenin bakışı vardı gözlerinde ve Herbert, Guste, Fritz, Maria adında dört çocuk anasıydı.

Maria ben yaştaydı, ilkokulu yeni bitirmişti, Schidlitz'teki bir memur ailesinin yanında yatıp kalkıyor ve ev idaresi öğreniyordu. Vagon fabrikasında çalışan Fritz seyrek geliyordu eve. Sevdiği birden çok kız vardı, her gece içlerinden biri kendisini yatağına alıyordu. Kızlarla Ohra'daki "Reilbahn" gazinosuna dansa gidiyordu. Evin avlusunda mavi Viyana cinsinden ada tavşanları besliyor, ama kendisi sevgililerinden baş alamadığı için tavşanlara çaresiz Truczinski Nine bakıyordu. Otuz yaşları civarında sessiz sakin biri olan Guste, merkez istasyonunun yakınındaki Eden Oteli'nde servis işinde çalışıyor, henüz bekâr olup birinci sınıf otelin bütün personeli gibi Eden gökdeleninin en üst katında yatıp kalkıyordu. Arada bir geceyi evde geçiren Montör Fritz sayılmazsa, annesiyle, çocuklardan en büyüğü olup Neufahrwasser liman semtinde garsonluk yapan Herbert kalıyordu yalnız. Burada da işte kendisinden söz açacağız. Çünkü Herbert Truczinski, zavallı annemin ölümünden sonra mutluluk dolu kısa bir süre Oskar'ın çabalarının hedefini oluşturdu; hani bugün bile kendisini dostum diye gösterebilirim.

Starbusch'un yanında garsonluk yapıyordu Herbert. "Zum Schweden" adındaki meyhanenin sahibinin ismiydi Starbusch. Meyhane Protestan Denizciler Kilisesi'nin karşısında bulunuyordu ve müşterileri de "Zum Schweden" adından kolayca kestirileceği gibi çokluk İskandinavyalılardı. Ama Ruslar, Serbest Liman'dan Polonyalılar, Holm'dan yükleme boşaltma işçileri ve limanı ziyaret eden Alman savaş gemilerindeki tayfalar da bu meyhaneye geliyordu. Gerçekten Avrupai bir hava esen meyhanede garsonluk yapmak bir raslantı eseri değildi. Ancak "Reitbahn Ohra"da edindiği deneyimlerdi ki -Neufahrwasser'de çalışmaya başlamadan, Herbert, bu üçüncü sınıf dans lokalinde garsonluk yapmıştı; "Zum Schweden" meyhanesinde kaynaşan dil curcunası üzerinde, İngilizce ve Polonyaca kırıntılarıyla karışık Platı Almancasını baskın kılmak gücünü sağlıyordu Herbert'e. Buna rağmen, arzusu hilafına, ama bedava tarafından bir cankurtaran arabası ayda bir iki kez kendisini alıp eve taşıyordu.

Böyle zamanlarda evde ister istemez yüzükoyun yatıyor, güçlükle soluyordu; çünkü nerdeyse yüz kilo vardı ve birkaç gün vücudunun bütün yüküyle yatağına yükleniyordu. Böyle günlerde Truczinski Nine habire söyleniyor, ama beri yandan yine habire Herbert'in rahatı için uğraşıp didiniyor, Herbert'in sargılarını her yenileyişinde saç topuzundan bir firkete atarak, sert bakışlı ve bıyıklı bir adamın yatağının karşısında asılı duran çerçevelenip camlatılmış resmine vuruyordu; adam, benim foto albümünün ilk sayfalarında yer alan o bıyıklı beylerden bazısına benziyordu.

Ama Truczinski Nine'nin firketesiyle işaret ettiği adam, benim ailenin bir ferdi değil, Herbert'in, Guste'nin, Fritz'in ve Maria'nın babasıydı.

Truczinski Nine, bir ara duvardaki resmi göstererek güçlükle soluyan ve inildeyip duran Herbert'in kulağına: "Senin de sonun onun gibi olur sonra, bak söyleyeyim!" diye iğneleyerek fısıldadı, ama siyah vernik çerçeveli o babanın nasıl ve nerde son bulduğunu veya belki bu sonu aradığını açıkça belirtmedi.

"Bu sefer n'oldu bakayım ha?" diye sordu kollarını kavuşturup. Herbert: "Gene o İsveçlilerle Norveçliler!" diye cevaplayarak bir tarafından öbür tarafına döndü, yatak çatırdadı.

"Hep gene onlar, hep gene onlar! Her zaman da onlar mı olacak bu meretler. Son defa başkaları değil miydi ha? Okul gemisinden hani ya? Adı neydi meretin, söylesene canım, ha ya, Schlageter, sen hep İsveçliler, Norveçliler tutturmuşsun, başka bir şey tanımıyon."

Herbert'in kulağı -yüzünü göremiyordum- kenarlarına kadar kızardı. "Bu kaz kafalılar yüksekten atarlar hep, böbürlenir dururlar, bir matahmışlar gibi racon keserler."

"Bırak şu oğlanları, Herbert. Sana ne sankim onların böbürlenmelerinden. Neme lâzım, izinli olup şehre indiler mi, hepsine bak, efendi gibi. Yoksam yine senin Lenin'den mi bahsettin onlara ha? İspanya iç savaşına mı burnunu soktun yine, söyle haydi, söyle!"

Ama Herbert, bundan böyle cevap vermedi, Truczinski Nine de ayaklarını sürüyerek mutfağa, arpa kahvesinin başına döndü.

Ancak sırtı iyileşir iyileşmez Herbert'in yüzünü görebilmiştim. Mutfakta bir iskemlede oturuyordu; pantolon askılarını çıkarıp mavi donlu kalçaları üzerine bıraktı, kafasındaki çetin düşünceler duraksamasına yol açıyormuş gibi usul usul yün gömleğini sıyırdı üzerinden.

Sırtı yuvarlak ve hareketliydi. Kaslar yorulmak bilmeksizin ordan oraya geziniyordu. Sivilceler ekilmiş pembe bir arazide, kulunçların altında yağ içine yatırılmışa benzeyen bel kemiğinin iki yanında kızılımsı kılların gür bir biçimde büyüdüğü görülüyordu. Aşağı doğru kıllar kıvrıla kıvrıla iniyor, sonunda Herbert'in yazın da giydiği aynı külotlar içinde kayboluyordu. Aşağıdan yukarıya, külotlardan boyun kaslarına kadar sırtını, kıldan örtüyü yer yer kesintiye uğratan, sivilceleri ortadan kaldırıp kırışıklar yapan, hava değişince kaşınmaya başlayıp, mavi - siyahtan yeşilimsi - beyaza kadar değişik nüanslar gösteren çok renkli kocaman yara nişanları kaplıyordu. Bu yara nişanlarına dokunmama izin vermişti, Herbert.

Şimdi yatakta yatan, pencereden bakan, Akıl ve Ruh Hastalıkları Kliniği'nin idarî binalarıyla arkadaki Oberrath ormanını aylardır seyreden, ama bunları zerre kadar görmeyen ben, bugüne kadar Herbert Truczinski'nin sırtındaki yara nişanları gibi sert, onlar gibi hassas, onlar gibi insanı şaşırtıp aptallaştıran nelere dokundum acaba? Birkaç kız ve kadının cinsel organı, benim kendi penisim, Çocuk İsa'nın o alçıdan sulama aygıtı, sonra en fazla iki yıl önce Roggen Teld'deki köpeğin bulup bana getirdiği yüzüktü parmak; daha birkaç yıl öncesine kadar yanımda saklayabiliyordum bu parmağı, bir reçel kavanozunun içerisinde, el sürülemeyecek gibi, ama buna rağmen pek açık seçik ve bir bütün olarak; öyle ki, trampet değneklerine el atmaya göreyim, parmağın her iki parçasını hissedebiliyor ve sayıp dökebiliyordum. Ne zaman Herbert Truczinski'nin sırtındaki yara nişanlarını anımsamak istesem, trampetimi konuşturarak, trampetimi konuşturup belleğime yardımcı olarak, parmağın bulunduğu o kavanoz önünde otururdum. Seyrek olmasına rağmen, ne zaman bir kadın vücudunun peşine düşsem, bir kadının yara nişanına benzer organlarıyla yetinmeyerek Herbert Truczinski'deki yara nişanlarını kendi kendime icat ederdim hep. Ama pekâlâ şöyle de diyebilirim: Dostum Herbert'in geniş sırtındaki o dolgun et parçalarına ilk dokunuşlarım, daha o vakitler, sevgilere hazır kadınların kısa bir süre ellerinde bulundurdukları o sertliklerle tanışacağımı ve zaman zaman bunları kullanacağımı müjdelemişti bana. Yine Herbert'in sırtındaki yara nişanları, bana vaktinden önce yüzüklü parmağı müjdelemiş, Herbert'in yara nişanları olmadan önce de bu işi trampetimin değnekleri yaparak, üçüncü yaş günümden beri bana yara nişanlarını, cinsel organları ve nihayet yüzüklü parmağı müjdelemişti. Ama daha da gerilere uzanmak yerinde olacak sanıyorum; Henüz annemin karnında iken, yani Oskar adını henüz almamışken, göbek bağımla

oynayışım, birbiri ardından trampet değneklerini, Herbert'in yara nişanlarını, genç ve yaşlı kadınların zaman zaman lav püsküren kraterlerini, nihayet yüzüklü parmağı, Çocuk İsa'nın sulama aygıtıyla tanıştıktan sonra da ikide bir, güçsüzlüğümün ve sınırlı yeteneklerimin kaprisli bir kanıtı gibi boyuna yanımda taşıdığım penisimi müjdelemişti bana.

Bugün trampet değneklerine döndüm yine. Yara nişanlarını, yumuşacık organları, artık yalnız arada bir sertleşen kendi penisimi ancak trampetimin benim için çizdiği dolambaçlı yoldan anımsayabiliyorum. Üçüncü yaş günümü tekrar kutlayabilmem için otuz yaşında olmam gerekiyor. Sezmişsinizdir sanırım; Oskar'ın hedefi göbek bağına dönüştür; bütün bu söz kalabalığı ve Herbert Truczinski'nin yara nişanları üzerinde bu kadar duruşum, sadece bunun için.

Sırtını anlatmaya devam etmeden ve bu konuda yorumlara girişmeden, şunu bir kez söyleyeyim ki, pek bir himayeden yoksun, yani tehlikelere hedef olmaya hazır güçlü vücudunun ön tarafında, sol uylukta, Ohra'da çalışan bir fahişenin eseri olan bir ısırıktan başka bir yara nişanı yoktu dostumun, yani kendisini sadece arkadan vurabiliyorlar, sadece arkadan yanına yaklaşabiliyordu; Fin ve Polonya kamaları, Speicher adasında çalışan istifçilerin sustalıları, okul gemilerindeki denizci adaylarının yelken bıçakları, sırtını sadece arkadan işaretlerle donatabiliyordu dostumun.

Herbert öğle yemeğini yedikten sonra —haftada üç kez patates tava vardı, bunu da kimse Truczinski Nine gibi ince, yağsız, yine de çıtır çıtır kızartamazdı— yemeği yeyip tabağı bir kenara ittikten sonra Die Neueste Nachrichten gazetesini uzatıyordum kendisine. Herbert, pantolonunun askılarını indiriyor, gömleğini yukarı kaldırıp gazeteyi okurken sırtını sorguya çekmeme izin veriyordu. Bu sorgulamalar yapılırken Truczinski Nine de çokluk masada oturuyor, eski yün çoraplarını söküp zaman zaman, tahmin edileceği gibi, fotoğrafı çekilip rötuşu yapılan ve camlattırılıp Herbert'in yatağının karşısındaki duvara asılan kocasının feci ölümüne işarette bulunmayı unutmuyordu. Parmağımı yara nişanından birine dokundurur dokundurmaz başlıyordu soruşturma. Bazen da trampet değneklerinden biriyle dokunuyordum. "Bir daha dokun bakalım delikanlı, hangisini diyorsun, anlayamadım. Senin söylediğin galiba uyuyor bugün." O zaman yara nişanına yeniden, bu kez daha sert bastırıyordum.

"Ha o mu? Ukraynalılardan kaldı o. Gdingen'li biriyle kapıştık anlayacağın. Önce seninkiler kardeş kardeş bir masada oturuyordu. Bir ara

Gdingen'li ötekisine dedi ki: Ruski, Ukraynalı da bu sözü kaldıramadı, ölürüm de gene Ruski olmam diye dayattı. Salla Weichsel'i inip gelmiş, daha önce de birkaç ırmaktan geçmişti, cebinde bir hayli mangiz vardı. Gdingen'li Ruski dediğinde mangizinin yarısını, sağa sola içki ısmarlayarak Starbusch'a yatırmış bulunuyordu. Bana da işte ikisini ayırmak düştü; hani âdetim olduğu üzre gayet yavaştan. Herbert daha bu işle uğraşırken, senin Ukraynalı Wasserpollack demesin mi bana. Bütün gün bir grayderle çamur çirkef kazan Pollack da Nazi gibi bir şey söyledi. Eh, Oskarcığım, sen de Herbert Truczinski'yi bilirsin, grayderde çalışan herifi hemen gardrobun önüne iki seksen uzatıverdin, Ukraynalıya da bir Wasserpollack'la bir Danzig'li arasındaki farkı anlatmak üzereydim ki, arkadan şişleyiverdi seninki. Dediğin yara nişanı işte ordan kalma."

Herbert "yara nişanı da işte oradan kalma" derken, bir yandan da âdeta söylediklerini pekiştirir gibi gazetenin sayfalarını çevirdi. Ben daha sonraki yara nişanına bir ya da iki kez bastırana kadar, arpa kahvesinden bir yudum aldı.

"Ha, o mu? Pek önemsiz bir şey o. İki yıl önceydi aşağı yukarı Pillau'dan bir torpidobot filosu gelip demir attı bizim buraya, racon kesti, bandoyla "Mavi Denizciler" havasını çalıp kızların akıllarını başlarından aldı. İçki iptilası denizcilerin arasına nasıl girer, bugün bile bir muammadır benim için. Seninki Dresden'liydi, düşün bir Oskar, Dresden'li. Ama bir denizcinin Dresden'li olması ne demek, nerden bileceksin sen."

Elbe kıyısındaki güzel Dresden'den bir türlü ayrılmak bilmeyen Herbert'in düşüncelerini oradan çekip alarak yine Neufahrwasser'e getirebilmek için dostumun kendi ifadesine göre o mütevazi yara nişanına bir kez daha dokundum.

"E dedim ya işle. Seninki bir torpidobotta işaretçiydi. Yüksekten alıp, teknesi Trockendock'da yatan bir İskoçluyla dalga geçmek isledi. Chamberlain, şemsiye falan filan. Âdetim olduğu üzere gayet sakin dedim ki kendisine, bırak böyle davaları. İskoçlu da söylenenlerden bir şey anlamıyor, elindeki içkiyle masanın üzerine boyuna resimler çiziktiriyordu. Ben ona, bırak bu davaları delikanlı, burası senin memleketin değil, burada Birleşmiş Milletler'in borusu öter deyince, senin torpidocu bana "Beutedeutseher" demesin mi. Saksonya şivesiyle, anlıyor musun. Hemen tabii birkaç tokat aşkeltim, kesti sesini. Bir yarım saat sonra, tam masanın altına yuvarlanan bir gulden'i almak üzere eğilmiştim, üstelik masanın altı

karanlık olduğundan bir şey göremiyordum senin Saksonyalı bıçağını çektiği gibi şişledi arkadan."

Gülerek Die Neueste Nachrichten'in sayfalarını çevirdi Herbert. "İşte bu da oradan kalma" diyerek, gazeteyi homurdanmaya başlayan Truczinski Nine'ye doğru itip kalkmaya çalıştı. Herbert, tuvalete henüz gitmeden -nereye gitmek istediğini yüzünden anlamıştım—, masanın kenarına tutunarak doğrulduğu bir sıra, genişliği bir skat kartının boyu kadar olan siyah-mor ve dikişli bir başka yara nişanına dokundum.

"Herbert şimdi tuvalete gidecek, delikanlı. Sonra anlatırım." Ama ben yeniden dokundum yara nişanına, ayaklarımı yerden yere vurdum, üç yaşındaki bir çocuk gibi davrandım; böyle yapmam her zaman imdadıma yetişiyordu.

"Peki, peki. Anlatmazsam rahat etmeyeceksin sen. Ama pek kısa keseceğim bak." Herbert yeniden oturdu. "Tarih 1930 yılının Noeli: Limanda tıs yok, istifçiler köşe başlarında aylak aylak bekleşiyor, kim daha uzağa tükürecek diye birbirleriyle yarışıyorlardı ki, temiz ve fiyakalı taranmış saçlar, mavi üniformalar, rugan çizmelerle karşıdaki Denizciler Kilisesi'nden Finliler ve İsveçliler sökün etti. Bir pandomima çıkacağı hemen doğdu içime, kapıda durmuş gelenlerin o pek dindar yüzlerini seyrediyordum; kendi kendime, ne diye bu herifler ceketlerindeki çapa düğmelerle oynar durur, diye düşünürken patlak verdi; eh bıçaklar uzun, gece kısa. Zaten Finlilerle İsveçliler oldum olası birbirlerinden pek hazetmez. İyi hoş ama, senin Herbert'in onlarla işi ne, orasını şeytan bilir. Aklını peynir ekmekle yemiş herifçioğlu sanki, çünkü nerde hırgür çıksa oraya koşar hemen. Evet, ne diyordum, tam dışarı çıkmak üzereydim, Starbusch arkamdan seslendi: "Kolla kendini, Herbert!" İyi ama delikanlı bir görevle gelmiş rahibe gidecek, ufak tefek bir genç, Malmö'den kalkıp gelmiş buraya, rahip okulundan, Finliler ve İsveçlilerle aynı kilisede bir Noel kutlamamış şimdiye kadar; senin anlayacağın oğlana yardım edelim dedik, koluna girip de sağ salim onun evine dönmesine çalışacaktık ki, daha delikanlıyı cüppesinden yakalamaya fırsat kalmadı, arkadan afiyetle yedik bıçağı. Eh, haydi bakalım, yeni yılın kutlu olsun diye geçirdim içimden; hem de Mübarek Gece'de. Kendime geldiğim zaman tezgâhın üzerinde uzanmış yatıyordum, o güzel kancağızım bira bardaklarının içine bedavadan akıp duruyordu. Baktım, Slarbusch, ecza dolabından piaster kutusuyla seğirtiyor, yaramı şimdilik saracak."

Bu anda saç topuzundan bir firkete çekip alarak: "Ne diye başkalarının işine burnunu sokarsın?" diye söylendi Truczinski Nine. "Başka zaman kiliseye ayak atan biri olsan bari! Ne gezer!"

Herbert, aman canım sen de der gibi elini oynattı, gömleğini yerde sürüyüp pantolon askılarını sallandırarak tuvalete gitti. İçerlemiş gibi yürüyordu ve içerlemiş bir edayla: "Bu yara nişanı da o zamandan kaldı senin anlayacağın." dedi; öfkeli yürüyüşle, kiliseden ve kiliseyle ilgili bütün bıçaklanmalardan kendini uzak tutmak ister gibiydi. Yüznumara insanın zındık olduğu, zındık olabileceği ve zındık kaldığı yerdi âdeta.

Birkaç hafta sonra Herbert'i suskun ve her türlü soruşturmaya yanaşmaz durumda buldum. Bir derdi var gibiydi, ama sırtında o alışılmış sargı da görülmüyordu. Tersine, oturma odasında kanepe üzerinde gayet normal ve arka üstü yatıyordu. Yaralı olarak yatağında yatmıyorsa da, sanki ağır yaralı bir hali vardı. Göğüs geçiriyor, Allah, Marks, Engels diyor, lanetler savuruyordu. Bazen bir yumruğunu sallayıp göğsüne indiriyor, sonra öbür yumruğunu yardıma çağırıyor, "mea culpa, mea maxima culpa" diye bağırıp duran bir katolik gibi dövünüyordu.

Herbert Letonya'lı bir kaplanı vurmuştu. Gerçi mahkeme serbest bırakmıştı kendisini, çünkü onun mesleğinde sık sık görüldüğü gibi nefsi müdafaadan yapmıştı bu işi. Ama beraat kararına rağmen Letonyalı, ölü bir Letonyalı olarak kalmaya devam elmiş ve söylendiğine göre nazenin, üstelik midesinden rahatsız bir adamcık olmasına karşın bir ton ağırlık gibi yüklenmişti Herbert'in üzerine.

Herbert artık işe gitmiyordu, işini bırakmıştı. Sık sık meyhanenin sahibi Slarbusch eve gelip kanepeye, Herbert'in yanıbaşına oturuyor ya da mukfaktaki masada Truczinski Nine'nin karşısına geçip çantasından Herbert için sıfır sıfırlık bir Slobbe Machandel, Truczinski Nine için de Serbest Liman'dan gelen 250 gram kavrulmuş halis kahve çıkarıyordu. Ya doğrudan Herbert'i ikna etmeye uğraşıyor, ya da oğlunu çalışmaya razı etmesi için Truczinski Nine'yi kandırmaya çalışıyordu. Ama Herbert yumuşamıyor ya da bir bakıma yumuşak kalmakta devam ediyor, bundan böyle garsonluk yapmayacağını, hele Neufahrwasser'de, Denizciler Kilisesi'nin karşısındaki bir meyhanede bunun hiç söz konusu olmayacağını açıklıyordu. Bundan böyle garsonluk yapmayı düşünmüyordu hiç; çünkü garsonluk yapan bıçaklanır, bıçaklanan da günün birinde ufak tefek bir Letonyalı kaptanı bıçaklayarak ölüsünü yere serer; bu da niçin, sadece kaptana karşı nefsini

müdafaa etsin diye, Herbert Truczinski'nin dört bir tarafı sürülmüş bir tarla gibi Fin, İsveç, Polonya, Danzig ve Alman bıçaklarının yara nişanlarıyla dolu sırtında bir de Letonya bıçağının izi kalmasın diye.

"Yine gidip Neufahrwasser'de garsonluk yapacağıma gümrüğe atarım kapağı daha iyi!" diye açıkladı, Herbert. Ama gümrüğe de kapağı atmadı.

NİOBE

1939 yılında gümrük tarikleri artırılıp, Polonya ile bağımsız Danzig Devleti arasındaki sınırlar zaman zaman kapatıldı. Anneannem banliyö treniyle Langfuhr pazarına gidip gelemez oldu ve oradaki tezgâhını bırakmak zorunda kaldı. Kuluçkaya yatmak için pek bir heves duymamasına karşın, elindeki yumurtalar üzerine tünedi âdeta. Liman ringa balıklarının kokusundan geçilmiyordu, mal yığılıp kalmıştı. Derken devlet adamları bir araya gelerek aralarında anlaştılar; sadece benim dostum Herbert kendi içinde bir anlaşmaya varamadı, işsiz güçsüz kanepede yatmayı ve arpacı kumrusu gibi düşünmeyi sürdürdü.

Oysa gümrük idaresi para ve ekmek veriyordu. Yeşil üniforma veriyor, kollanıp gözetilmeye değer yeşil bir sınır veriyordu. Herbert ise ne gümrükle çalışmak istiyor, ne garsonluk yapmaya yanaşıyordu artık, bütün istediği kanepede yatıp pis pis düşünmekti.

Ama insanın da bir işi gücü olması gerekiyordu. Hani yalnız Truczinski Nine değildi böyle düşünen. Gerçi Truczinski Nine, Bay Starbusch'un işleğine uyarak oğlu Herbert'i kandırıp yeniden Neufahrwasser'deki meyhanede çalışmaya razı etmeyi aklından geçirmiyor, ama onu kanepeden uzaklaştırmayı da iştemiyor değildi. Hem Herbert'in kendisi de artık iki odalı evde pineklemekten kısa bir süre sonra bıkmış, bundan böyle sadece sözde pis pis düşünür gibi yapmış ve günün birinde Die Neuesten Nachrichten'deki iş önerilerini ve istemeye istemeye Vorposten'deki ilânları gözden geçirmeye başlamıştı.

Keşke elimde olsa da yardım eclebilseydim dostuma. Herbert gibi bir adamın darda kalıp kendisine uygun olmayan işler peşinde koşması doğru muydu? Yükleme boşaltma işinde çalışmak, hangi iş olursa olsun eyvallah demek, kokmuş ringa balıklarını gömmek. Herbert'i Moltlan köprülerinin biri üzerinde dikilmiş, martılara tükürük atarak çiğnemdik tütünün tiryakisi

olmuş durumda bir türlü kafamda canlandıramıyorduın. Derken aklıma bir fikir geldi, Herbert'le ortak bir iş tutabilirdik; haftada, hatta ayda bir iki saatçik kendimizi tamamen işe vererek çalışabilir, bey gibi yaşayabilirdik. Bu alandaki deneyimlerle pişen Oskar, dişe dokunur eşyaların sergilendiği vitrinleri, o hâlâ elmas gibi sesiyle delip açarak gözcülük yaparken, Herbert elini çabuk tutacak, hani derler ya el uzunluğu gösterecekti. Nasıl olsa kaynak makinelerine, maymuncuklara ve diğer araç ve gerece ihtiyacımız yoktu. Muştasız, makinesiz iş görebilecektik. Hapishane arabasıyla bizler, aralarında mutlaka bir ilişki bulunması gerekmeyen iki ayrı dünyaydık. Sonra hırsızlık ve ticaret Tanrısı Merkür'ün de hayır duası bizimleydi; çünkü Bakire burcunda doğan ben, Merkür'ün mührünü taşıyor, bu mührü zaman zaman katı ve sert nesneler üzerine vuruyordum. Bu hırsızlık serüvenini sükûtla geçiştirmek saçma olurdu hani. Dolayısıyla, çabucak anlatıverelim; ama anlattıklarımıza da bir itiraf gözüyle bakılmasın lütfen. Herbert ile ben, onun işsiz güçsüz bulunduğu süre içinde nefis ve leziz yiyeceklerin satıldığı dükkânlara girip orta çapta iki soygunda bulunduk, ayrıca bir kürkçü dükkanında hatırı sayılır bir soyguna giriştik: Üç adet mavi tilki kürkünden, bir adet fok balığı kürkünden manto, bir adet Acem koyunu kürkünden manşon ve bir adet de kısrak derisinden şık, ama pek o kadar değerli sayılmayan, benim zavallı anneciğimin sanırım seve seve üzerine geçireceği bir manto; işte mağazadan kaldırdığımız mallardı bunlar.

Hırsızlıktan el çekmeye bizi zorlayan neden, arada bir üzerimize çullanan o tatsız suçluluk duygusundan çok, kaldırdığımız malları nakit paraya çevirmekte giderek daha çok güçlükle karşılaşmamızdı. Malları kârlı bir şekilde elden çıkarmak için çaresiz yine Neufahrwasser'e yollanması gerekiyordu Herbert'in, çünkü işe yarar aracılar kentin sadece liman semtinde eğleşiyordu. Ama burası da Herbert'e hep o midesinden rahatsız sıska Letonyalı kaptanı anımsatıyor, dolayısıyla Herbert malları Schichau Sokağı'nda, Hakelwerk'te, Burgerwiesen'de, artık neresi rastgelirse orada elden çıkarmaya bakıyordu; yeter ki Neufahrwasser olmasındı, gel gelelim Neulahrwasser de kürklerin peynir ekmek gibi kapışıldığı bir yerdi. Bu yüzden kaldırdığımız malların elden çıkarılması uzadıkça uzuyordu. Dükkânlardan aşırdığımız nefis yiyecekler Truczinski Nine'nin mutfağını boylamıştı, Acem koyunu kürkünden manşonu da Truczinski Nine'ye hediye elti Herbert; daha doğrusu hediye etmeye çalıştı.

Truczinski Nine manşonu görünce, bir kenara bıraktı şakayı. Gerçi yiyecekleri; sesini çıkarmayarak, kimbilir belki de yiyecek hırsızlığına

yasaların izin verdiğini düşünerek kabullenmişti. Ama manşon demek lüks demekti, lüks de düşüncesizlik, düşücesizlik de kodesi boylamak demekti. İşte böyle sade ve doğru bir düşünce geçirmişti kafasından Truczinski Nine; o fare gözlerini açmış, saç topuzundan bir firkete atarak demişti ki: "Senin de sonun baban gibi olur, bak söyliyeyim sana!" Sonra Herbert'in önüne Die Neusten Nachrichlen ya da Vorposten gazetesini sürmüştü; bununla demeye getirmişti ki, eh şimdi kendine efendice bir işi ara bakalım; öyle rastgele bir iş olmasın bak, sonra benden yemek falan bekleme.

Herbert, bir hafta daha kanepe üzerinde uzanıp yattı, düşündü, somurtup durdu; ne yara nişanlarıyla ilgili bir soruşturmaya razı edilecek, ne de o pek zengin vitrinleri haklamaya kandırılacak gibi değildi. Dostum için anlayış gösterdim, üzüntüsünü son yudumuna kadar afiyetle yudumlamasına imkân verdim; kendim de Saatçi Laubsehad'ın yanında, onun zaman alan saatleriyle oyalanarak vakit geçirdim; bir kez daha Müzisyen Meyn'i ziyaret edecek oldum, ama Meyn artık içki lalan koymuyordu ağzına, trompetiyle SA-Süvari Bandosu'nun notaları arkasından koşturup duruyordu; kılık kıyafetine dikkat ediyor, rüzgârlı bir şekilde davranıyordu; sulara gömülmüş, son derece müziğe aşina bir çağdan kalma kutsal artıklar izlenimini uyandıran dört kedisi fena halde bakımsız düşmüş, iyice kötüleşmişlerdi. Beri yandan, annemin sağlığında sadece toplulukta içen Matzerath'ı çok vakit gecenin geç saatinde o yüksük kadehlerin başında camsı gözlerle önüne bakıp dururken buluyordum. Matzerath albümü karıştırıyor, pozometre az çok iyi ayarlanarak çekilmiş küçük dikdörtgen fotoğrallar içindeki zavallı annemi, şimdi benim yaptığım gibi diriltmeye uğraşıyor, gece yarılarına kadar ağlayarak havasını buluyor, sonra hâlâ karşılıklı duvarlarda çatık kaşlarla asılı duran Hitler ve Beethoven'le "sen" hitabını kullanarak teklifsiz konuşmaya başlıyor, hatta o sağır dâhiden cevap alır görünüyordu; ama ağzına içki koymayan Hitler, ayyaş bir Zellenleiter olan Matzerath'ı önemsemeye lâyık görmediği için susuyor, cevap vermiyordu.

Bir salı —trampetim sayesinde tastamam anımsayabiliyorum bunu— iş o raddeye gelmişli artık: Herbert sıklaştı, yani Truczinski Nine'ye yukarısı dar, aşağıya doğru bollaşan mavi pantolonunu soğuk kahveyle oğdurup adamakıllı fırçalattı, iskarpinlerini ayağına geçirdi, çapa düğmeli ceketine büründü, Serbest Liman'dan satın aldığı beyaz ipek şal üzerine, yine Serbest Liman'ın gümrüksüz pazarından gelme kolonya püskürttü ve çok geçmeden başında mavi siperli kasketle, dört köşeli ve kaskatı, ayakta dikilmeye

başladı. "Ben şöyle bir gidiyorum, kendime bir iş bakayım hele!" dedi. Eliyle vurup sola yıkarak, Prens Heinrich'in anısını yaşatan kasketine biraz külhanbeylerine özgü bir biçim verdi, bunun üzerine Truczinski Nine elindeki gazeteyi aşağıya indirdi.

Ertesi gün hem kendine bir iş, hem bir üniforma bulmuştu Herbert. Ama gümrük yeşili değil, koyu griydi üniforma; dostum Deniz Müzesi'ne müze bekçisi olmuştu. Bu bütünüyle korunmaya değer kentin korunmaya değer her şeyi gibi. Deniz Müzesi'nin hazineleri de eskiden kalma ve aynı şekilde müzelik bir burjuva konağını dolduruyordu. Konak dışta taş bir revnakla dantel gibi işlenmiş tok cephe süslemelerini sinesinde barındırıyor, içte ise koyu meşeden oymaları ve döner bir merdiveni bulunuyordu. Birden fazla güçlü, ama yoksul komşular arasında Karun kadar zengin olmak ve zengin kalmakla ün salmış kentin titizlikle fişlere ve kataloglara geçirilmiş tarihi sergileniyordu müzede. Tarikat mensubu şövalyelerden ve Polonya krallarından parayla satın alınıp bir sürü imza ve mühürlerle donatılmış ayrıcalıklar; Weichsel ağzındaki Deniz Kalesi'nin son derece değişik kuşatmalarıyla ilgili renkli gravürler; bir tabloda Saksonya Kralı önünden kaçan bahtsız Stanislau Leszcynski, kentin surları içinde görülüyor, ne korkular içinde kıvrandığı yağlı boya resimde belli oluyor açıkça. Rusların General Lascy kumandasında kenti kuşatmaları dolayısıyla Başpiskopos Potoski ve Fransız elçisi De Monü'nin de pek korkmuş bir halleri var. Hepsi de titizlikle etiketlendirilmiş bu eserlerin. Limanda demirlediği görülen zambaklı damalar altındaki Fransız gemilerinin adları da yine öyle okunaklı yazılmış etiketlere. Bir ok ima yollu anlatıyor, kentin Üçüncü August'a teslimi gerektiği zaman Kral Slanislau Leszcynski bu gemiyle Lothringen'e kaçtı diyor. Ama müzedeki görülmeye değer eserlerin çoğunluğunu, kazanılmış savaşlarda elde edilen ganimetler oluşturuyor; çünkü bilindiği üzere, kaybedilen savaşların müzelere ganimet eserler hediye etmesi gibi bir durumla seyrek karşılaşılır ya da hiç karşılaşılmaz. Bu yüzden müzedeki koleksiyonun medarı iftiharı da büyük bir Floransa filosuna ait bir kalyon heykeliydi. Ana limanı Brügge olmasına karşın, Floransalı tüccarlardan Portinari ile Tani'nin mülkiyetinde bulunmuştu kalyon. Danzigli korsanlarla Danzigli kaplanlardan Paul Beneke ve Manin Bardewiek, 1473 yılının nisan ayında Seeland adasının önünde volta atarken, Sluys önünde kıstırıp ele geçirmişti kalyonu. Subaylar ve kaptan da içinde olmak üzere çok sayıdaki mürettebat kılıçtan geçirilip gemi ve geminin yükü Danzig'e getirilmiş, Floransalı Tüccar Tani'nin Floransa'daki bir kilise için verdiği sipariş

üzerine Ressam Memling'in yaptığı açılır kapanır bir Kıyamet Günü tablosuyla altın bir valtiz kurnası gemiden alınıp götürülerek Meryem Ana Kilisesi'ne konmuştu; Kıyamet Günü tablosu, bildiğim kadarıyla, bugün bile Polonya'daki Katolik gözleri şenlendiriyor, ama heykelin savaştan sonra ne olduğu hâlâ meçhul. Benim zamanımda Deniz Müzesi'nde saklanıyordu.

Bütün parmaklarını göstererek, tembel ve uyuşuk, yukarıda kavuşturduğu kollarının altından, öne doğru fırlamış memelerinin üstünden kehribar gözleriyle dosdoğru karşıya bakan tombul, yeşil ve çıplak bir kadın heykeli. Ama bu kadın, kalyonun pruvasındaki bu heykel felâket getirmişti. Tüccar Portinari söz konusu heykeli sevdiği bir Flamanlı kızı model olarak kullandırıp, kalyon heykellerini tahtadan oymakta ün salınış bir heykeltıraşa yaptırmıştı.

Yeşil heykel, kalyonun pruvasına henüz yerleştirilmişti ki, Flamanlı kız o zamanlar normal olduğu üzre, büyücülükten kovuşturmaya uğramış, cayır cayır ateşte yakılmadan önce sıkı bir sorgulamadan geçirilmiş ve sorgulama sırasında hâmisi durumundaki Floransalı tüccarla kendisini bu kadar güzel model olarak kullanan heykeltıraşı suçlamıştı. Denildiğine göre, ateşten korkan Portinari, kendini asarak canına kıymış, bundan böyle büyücüleri kalyon heykellerine model almaması için heykeltıraşın da yetenekli iki eli kesilmişti. Portinari'nin varlıklı bir adam olması dolayısıyla mahkeme Brügge'de sürüp gider ve ortalığı heyecana verirken, kızın heykelini pruvasında taşıyan kalyon, Paul Beneke'nin korsan ellerine geçmiş, tüccar Senyor Tani bir korsan teberi altında can vermiş, sıra Paul Beneke'ye gelmişti; birkaç yıl sonra Beneke doğup büyüdüğü kentteki soyluların gözünden düşmüş ve Stockturm'un avlusunda başı suya sokularak boğdurulmuştu. Beneke'nin ölümünün ardından heykel hangi geminin pruvasına yerleştirildi ise, o gemi, daha limandan ayrılmadan, başka gemileri de kendisiyle ateşe sürükleyerek, yanıp gitmişti.

Heykele bir şey olmamıştı tabii, ateşe dayanıklıydı, oturmuş dengeli biçiminden ötürü armatörler arasında kendisine sahip çıkacak meraklı kimseler bulmuştu. Ama hangi geminin pruvasına yerleştirilirse, o geminin eskiden kuzu gibi olan mürettebatı ayaklanmaya kalkıyor, sonunda kırılıp sayıları bir hayli azalıyordu. Alabildiğine becerikli bir kaptan olan Eberhard Feber kumandasında Danzig Filosu'nun Danimarka'ya karşı 1522'de girişliği harekât, Feber'in kumandanlık mevkiinden düşürülmesine ve kentte

kanlı ayaklanmaların çıkmasına yol açmıştı. Hani tarihe bakılırsa, tarih din kavgasına bağlıyor bunu -1523'te Protestan Rahip Hegge halkın başına geçerek, onu kentin yedi kilisesindeki tasvir ve heykelleri kırıp dökmeye, yakıp yok etmeye kışkırtmış-; ama yine de, bize göre, etkisi uzun süre kaybolmayan o kadın heykeldeydi bütün kabahat; çünkü heykel, Feber'in bulunduğu geminin pruvasını süslüyordu.

Bundan elli yıl sonra da Stephan Bathory kenti, başarısız kalan bir kuşatmaya girişince, Oliva Manastırı'nın Başrahibi Kaspar Jeschke, verdiği tövbe ve istiğfar vaazlarında, bu kuşatmanın günahkâr kadın heykeli yüzünden başlarına geldiğini açıklamıştı. Nihayet heykel, Polonya kralına Danzig Kenti tarafından armağan edilmiş ve çıktığı seferlerde kralın hiç yanından ayırmadığı heykel, ona kötü bir akıl hocalığı yapmıştı. Danzig'e karşı açılan İsveç seferlerinde, ayrıca İsveçlilerle anlaşan ve kente dönüp gelmiş yeşil heykelin yakılmasını isteyen yobaz din adamı Dr. Ägidius Srach'in yıllar yılı zindana kapatılmasında bu tahtadan kadının ne ölçüde rol oynadığını bilmiyoruz. Biraz karanlık kalan bir söylentiye göre, Silezya'dan kaçarak Danzig'e gelen Opitz adındaki bir ozan, kentte birkaç yıl hüsnü kabul görmüş, ama mahvedici oyma heykelin bir depodaki varlığını sezip onu dizeleriyle terennüm etmeye kalkar kalkmaz pek erken yaşta öbür dünyayı boylamışlı.

Ancak on sekizinci yüzyılın sonuna doğru, Polonya'nın bölüşüldüğü günlerde, kan dökülmeden kenti ele geçiremeyen ilk Prusyalılar, tahtadan Niobe heykeline karşı bir ferman çıkardı.

Bu fermanda ilk kez bir resmi belgede adıyla sanıyla kendisinden söz açılan heykel, avlusunda Paul Bencke'nin başı suya sokularak boğdurulduğu ve galerisinden benim uzak etkili çığlığı ilk olarak denediğini Stockturm'a naklediliyor hemen, daha doğrusu orada zindana kapatılıyor, böylelikle insan hayalinin o pek seçkin ürünü olan, işkence aletleriyle karşı karşıya bulunup, bütün on dokuzuncu yüzyıl boyunca rahat durması sağlanmak isteniyordu.

1932 yılında Stockturm'a tırmanıp oradan sesimle Şehir Tiyatrosu'nun fuaye penceresini kırıp döktüğümde, halk ağzında "Yeşil Matmazel" ya da "Yeşil Mamzel" denen Niobe, bereket versin kulenin işkence odasından uzaklaştırılalı yıllar olmuştu. Yoksa klasik üsluptaki tiyatro binasına yönelttiğim saldırıdan bir sonuç alabilir miydim, Allah bilir?

Müzenin müdürü herhalde bir başka kentten buraya gelmiş, hiçbir şeyden habersiz bir adam olmalı ki, Niobe'yi eli kolu bağlı durmaya zorlayan işkence odasından çıkartmış. Bağımsız DevIel'in kuruluşundan az sonra açılan Denizcilik Müzesi'ne yerleştirmiş, ama arası çok geçmeden kendisi bir kan zehirlenmesinden ölüp gitmişti. Son derece çalışkan bir adam olan müdür, küçük bir plakayı duvara tuttururken uğramıştı bu felakete; ilgili plakayla söz konusu heykelin Niobe adında bir kalyon heykeli olduğu anlatılmak isteniyordu. Yeni gelen müdür, kentin tarihini bilen ihtiyatlı bir adamdı; Niobe'yi müzeden uzaklaştırmaya kalkmış, o netameli kızı Lübeck kentine armağan etmeyi düşünmüştü; hani Trave kıyısındaki bu küçük kent, tuğla yapı klişeleri de içinde olmak üzere hava bombardımanlarını biraz ucuz atlatmışsa, bunun tek nedeni o zamanlar söz konusu armağanı kabullenmeyip geri çevirişidir.

Sözün kısası Niobe ya da "Yeşil Matmazel" Denizcilik Müzesi'nde kalmış ve on dört yıl bile denemeyecek bir süre içinde iki müze müdürünün ölümüne —ihtiyatlı müdür bunların arasında değil, o kendini başka yere naklettirmişti sonradan—, ayakları dibinde yaşlıca bir rahibin ruhunu teslim etmesine, Yüksek Teknik Okulu'ndan bir öğrenciyle Petri Lisesi'nden olgunluk sınavını henüz başarıyla vermiş iki son sınıf öğrencisinin canlarına kıymasına, kendilerine güvenilir ve çoğu evli barklı dört müze bekçisinin hayatlarının sönmesine yolaçmıştı.

Teknik okul öğrencisi de aralarında olmak üzere ölenlerin hepsinin yüzünde nurlu bir ifade görülmüş, göğüslerinde yelken bıçakları, çengeller, harpullar. Altın Sahili'nden gelme uçları gayet sivri mızraklar, yelkencilerin kullandıkları çuvaldızlar gibi sadece Denizcilik Müzesi'nde bulunabilecek keskin ve sivri nesnelere rastlanmıştı. Yalnız lise son sınıf öğrencilerinden sonuncusu elini ilkin bıçağına, sonra da yanındaki pergeline almış, çünkü onun ölümünden az önce müzedeki tüm kesici ve delici aletler ya zincirlerle bağlanmış ya da mahfazalar arkasında güvenlik altına alınmıştı.

Cinayet masası memurlarının her seferinde hazin bir intihar olayından söz açmalarına karşın, kentte ve gazetelerde bir dedikodudur dolaşmaya başlamıştı: Hepsi de Yeşil Matmazel'in başının altından çıkıyor bunların. Yetişkin erkekleri ve delikanlıları hayatları ölüme iletmesinden ciddi olarak kuşkulanılmaya başlanmıştı Yeşil Malmazel'in. Konuşuluyor, tartışılıyor, ama bir sonuca ulaşılamıyordu; gazetelerde sırf Niobe olayı için bir serbest kürsü açılmış, ama valilik söz konusu iddianın doğruluğu gerçekten, ama

gerçekten kanıtlanmadıkça, acele bir adım atılmasının düşünülmediğini açıklamıştı.

Dolayısıyla, yeşil tahta heykel, bundan böyle de Denizcilik Müzesi'nin bir ziyneti olarak kalmakta devam etti; çünkü Oliva'daki müzeyle, Kasaplar Sokağı'ndaki Şehir Müzesi ve Artus Sarayı erkek delisi kadına bir türlü kapılarını açmaya yanaşmadı.

Müze bekçilerinden yana sıkıntı çekiliyordu. Bekçiler tahtadan bu bakireye göz kulak olmak islemedikleri gibi, müzeye gelen ziyaretçiler de kehribar gözlü kadının bulunduğu salona uğramadan geçiyordu. Model yönüne hiç diyecek olmayan heykeli gerekli yan ışıkla donatan Rönesans pencerelerinin gerisinde uzun süre bir olay çıkmadı. Toz toprak birikti ortalığa, temizleyici kadınlar, heykelin yanına uğramamaya başladı. İçlerinden biri heykelin resmini çektikten az sonra eceli gelip ama resim işi düşünülürse yine de garip denecek bir ölümle ölen zamanın koysan gitmez fotoğrafçıları, Bağımsız Devlet'in, Polonya'nın, Almanya'nın, hatta Fransa'nın basınına bundan böyle cani heykelin flaşla çektikleri resimlerini yollamıyor. arşivlerindeki Niobe portrelerini imha ediyor ve artık sadece çeşitli başkanların, devlet reislerinin, ülkelerinden kovulmuş kralların gelişleri ve gidişleriyle ilgili fotoğraflar üretiyor, kümes hayvanı sergileri, Reichstag toplantıları, otomobil yarışları ve ilkbaharın yolaçtığı taşkınlarla ilgileniyorlardı.

Bundan böyle garsonluk yapmak istemeyen ve gümrükte de çalışmaya yanaşmayan Herbert Truczinski, üzerinde bir müze bekçisinin fare grisi üniforması, halkın "Malmazel'in misafir odası" adını taktığı salonun kapısının yanı başındaki deri iskemleye yerleşinceye kadar da durumda bir değişiklik olmadı.

Daha çalışmaya başladığı ilk gün, Max Halbe Meydanı'ndaki Tramvay durağına kadar geçirdim Herbert'i. Dostum için pek tasalanıyordum.

"Sen şimdi yollan bakalım eve. Oskar'cığım! Biliyorsun, seni yanımda sokamam müzeye." Ama ben trampetim ve trampet değneklerimle büyük dostumun gözleri önünde o kadar ısrarlı dikildim ki: "Eh, madem gitmek istemiyorsun, gel bakalım Yüksek Kapı'ya kadar. Ama oradan güzel güzel dönersin eve, tamam mı!" dedi Herbert. Ancak ben Yüksek Kapı'dan beş numaralı tramvayla dönmek istemedim; bunun üzerine, dostum, Ruhul-küdüs Sokağı'na kadar beraberinde gölürdü beni, derken müzenin kapısındaki revnağa vardık, burada dostum bir kez daha beni başından

savacak oldu, sonra göğüs geçirerek gişeden çocuklar için bir bilet aldı. Gerçi ben artık on dördünde bulunuyordum, giriş ücretini tam olarak ödemem gerekiyordu, ama gişedekilere neydi bundan.

Neşeli, sessiz sakin bir gündü. Ne ziyaret, ne de denetlemeler için gelen giden vardı. Bazen bir yarım saatçik trampetimi konuşturuyordum, bazen Herbert bir saatten fazla kestiriyordu. Niobe, kehribar gözleriyle önü sıra bakıp duruyor, bizim hedefimiz olmayan bir hedefe sağlı sollu memeleriyle erişmeye çalışıyordu. Kendisiyle ilgilenmiyorduk pek. Herbert eliyle uzak kalsın der gibi bir işaret yaparak: "Benim tipim değil zaten." diye söylendi bir ara. "Şu katmer katmer yağlara, şu cifte gerdana bak!" Herbert başını yana eğerek Niobe'de kusurlar bulmaya devam etli: "Hele şu bele bak sonra, sanki iki kişiyi rahat alacak bir tahtaboş mübarek. Herbert çıtı pıtı yosmaları sever daha çok, şöyle bebek gibi ufacık tefecik şeylerden hoşlanır."

Herbert beğendiği kadın tipini enine boyuna anlatıyor, ben de onu dinliyordum; kürek gibi kocaman elleriyle hayalindeki endamla yosma tipinin siluetini yoğurup şekillendirmeye çalışıyordu. Onun bu kadın tipi uzun süre benim de idealim olarak kaldı; ne yalan söyleyeyim, hatta bugün o kamuflaj rolünü oynayan hemşire giysisi içinde bile bu ideali aramaktan vazgeçmiş değilim.

Daha müzeye geldiğimizin üçüncü günü kapının yanındaki iskemleden ayrılmaya kalktık. Temizlik yapmak bahanesiyle —hani gerçekten de salonun içi fena pislenmişti- tozları alıp tavanın meşe döşemesinden örümcekleri süpürdük, salonu gerçekten ve sözcüğün tam anlamıyla "Malmazel'in misafir odası" durumuna sokarak, üzerine ışık düşen ve kendisi sağa sola ışık düşüren tahtadan yeşil haspaya yaklaştık. Hani Niobe bizi hiç etkilemiyor değildi; tombul olmasına karşın o yabana atılamayacak güzelliğini, bizim etkisinden uzak kalamayacağımız kadar açıkta taşıyordu. Ne var ki, arzulu gözlerle kendisine bakmıyor, en küçük ayrıntıları bile değerlendirmeden bırakmayan tarafsız uzman kişilerin gözüyle onu süzüyorduk. Herbert'le ben, serinkanlılıklarını yitirmeyen soğuk bir coşkunluk içinde iki kişi olarak kalıyor, kadın vücudunun çeşitli parçaları arasındaki oranları karışlayarak Matmazel'i sigaraya çekiyor ve bunu yaparken klasik sekiz baş uzunluğunu ölçü alıyorduk. Niobe, biraz fazla kısa bacaklarına kadar uzunlamasına bu ölçüye uyuyor, ama enlemesine her bir yanı, kalça kısmı, omuzları, göğsü Yunan ölçüsünden çok Hollanda ölçüsüne vurulmayı gerektiriyordu.

Baş parmağını tersine çevirip: "Benim için yatakta fazla oynak haspa!" diyordu Herbert. "Yatak güreşini Ohra ve Neufahrwasser'den bilir senin Herbert; bunun için kadına ihtiyacı yok." Herbet'in sütten ağzı yanmıştı. "Eh, narin bir şey olsa, ince bir beli olup da aman kırılacak diye sakınsa insan, o zaman bir şey demezdim bak."

Tabii iş o raddeye gelse Niobe'ye de bir diyeceğimiz bulunmazdı, onun güreşçi huyuna da ses çıkarmazdık.

Herbert pek iyi biliyordu ki, kendisinin çıplak ya da yarı çıplak kadınlardan beklediği pasiflik, hani sadece endamı yerinde ve çıtı pıtı kadınlar için söz konusu olamazdı; tombul ve şişman kadınlarda da bulunabilirdi pekâlâ; ince kızlar vardır, yatakta kımıldamadan yatamazlar bir türlü; beş erkek iriliğinde kadınlar da vardır, uykudaki bir körfez gibi akıntıdan yoksundurlar adeta. Ama biz bilerek işi basite indirgiyor, her şeyi iki grupta toplamaya çalışıyor, boyuna daha bağışlamasız davranarak kasten Niobe'ye hakaretler yağdırıyorduk. Bu amaçla Herbert beni kucağına almış, ben de her iki trampet değneğimle kadının memeleri üzerinde trampet çalmıştım ve ilaçlanmış olup içinde hiçbir canlının barınmadığı o bir sürü tahlakurdu oyuğundan gülünç bulutlar halinde tozlar havaya kalkana kadar sürdürmüştüm bunu. Ben trampet çalarken kadının kehribar gözlerine gözümüzü dikmiştik. Ne bir kımıltı, ne de bir göz kırpması, ne bir göz yaşı, ne göz yaşarması. Nefret saçan o göz yarıkları içinde tehdilkâr bir toparlanma görülmüyordu. Tıraş edilmiş, kırmızımtrak olmaktan çok sarımsı renkteki iki kehribar parçası, salondaki demirbaş eşyayı ve pencerelerden bir bölüğünü gerçi dışbükey bir çarpıklıkta, ama olduğu gibi yansıtıyordu. Kehribar düzenbazdır, kim bilmez bunu. Ziynet eşyalığı payesine yüceltilmiş bu reçine ürününün o kalleş huyundan biz de elbet haberdardık. Buna karşın hâlâ erkeklerdeki o dargörüşlülüğe uyarak dişilere ilişkin her şeyi aktif ve pasif diye sınıflara ayırmaya devam ediyor, Niobe'nin görünürdeki ilgisizliğini görüşümüzü destekleyen bir kanıt olarak değerlendiriyor, kendimizi güven içinde hissediyorduk. Bir ara Herbert pis pis hırlayarak Niobe'nin diz kapağına bir çivi çakmaya koyuldu. Çiviye her vuruşta ben kendi dizimde bir acı duyar gibi oluyordum; oysa Niobe başını bile kaldırmıyordu. Yeşil yeşil kabaran tahta heykelin görüş alanı içinde yapmadığımız sersemce şey kalmadı: Herbert bir İngiliz amiralinin pelerinine büründü, bir dürbünle donanıp başına da uygun bir amiral şapkası geçirdi; ben de amiralin uşağı olup, kırmızı bir cepken giydim, uzun bir peruk taktım; Trafalgar Deniz Savaşı'nı canlandırdık Herbert'le

Kopenhag'ı topa tuttuk, Napolyon'un filosunu Abukir yakınındaki çil yavrusu gibi dağıttık, yelkenleri şişirip o burun senin, bu burun benim dolaşıp durduk. Her şeyi sineye çekiyor sanılan, hatta olup bilenin farkına varmıyor görünen Hollandalı büyücü kızı model almış kalyon heykeli önünde ilkin tarihi bir poz verdik kendimize, sonra yine çağdaş bir poz takındık.

Ama bugün biliyorum ki, her şey bize bakıyor, hiçbir şey görülmeden kalmıyor, duvar kâğıtlarının bile insanlardan daha sağlam bellekleri var. Hani Aziz Tanrı değil yalnız her şeyi gören; mutfaktaki bir iskemle, bir askı, bir tahta kadın heykeli, yapılan her hareketin hiçbir şeyi unutmayan bir tanığı olabilir pekâlâ.

İki hatta veya ondan biraz daha uzun bir süre Denizcilik Mü-zesi'nde çalıştık. Herbert bana bir trampet armağan etmiş ve risk primi olarak artırılan haftalığını alıp ikinci kez Truczinski Nine'ye götürmüştü. Bir salı günüydü ki —pazartesi kapalıydı müze— gişeden çocuk bileti kesmeye ve beni içeri sokmaya yanaşmadılar. Herbert, nedenini öğrenmek istedi. Gişedeki adam asık suratlı, ama tatlılığı da elden bırakmayarak kendilerine yapılan bir başvurudan söz açtı; dolayısıyla, çocukların bundan böyle müzeye sokulması yasaklanmıştı. Babam müzeden içeri girmemi istemiyormuş, ama aşağıda gişenin yanı başında kalabilinnişim; çünkü çalışan ve yalnız bir adam olan babamın bana göz kulak olacak zamanı yokmuş; gelgeldim salona, Matmazel'in misafir odasına artık adım atmam doğru değilmiş, bir ihtiyatsızlıktan başka bir şey olmazmış bu.

Herbert peki demek üzereyken dürttüm, uyardım onu; bir yandan gişedeki adama hak verdi, öbür yandan maskotu olarak, koruyucu meleği olarak gösterdi beni, kendisini koruyup esirgeyecek çocuksu bir masumiyet ve safiyetten dem vurdu; sözün kısası, gişe memuruyla ahbaplık kurup memurun söylediğine göre benim son bir kez müzeye girmemi sağladı.

Böylece büyük dostumun elinden tutarak her vakit cilası tazelenen o görkemli döner merdivenin basamaklarından bir kez daha çıkıp Niobe'nin bulunduğu ikinci kata geldim. Sessiz bir öğle öncesi, ondan da sessiz bir öğle sonu. Herbert gözlerini yan yummuş, üzerinde sarı çivi baştan görülen deri sandalyesinde oturuyordu. Ben de ayakları dibine çömmüştüm. Trampetimin sesi çıkmıyordu. Hepsi de meşe döşeli tavandan sarkan ve yelkenleri için elverişli bir rüzgâr bekleyen uskunalara, firkateynlere, korvetlere, beş direklilere, kalyonlara, şalipalara, kıyı yelkenlilerine ve

kliperlere gözlerimizi kırpıştırarak bakıyorduk. Model teknelerden oluşan filoyu süzüyor, filoyla birlikte serin bir meltemin çıkmasını bekliyor, misafir odasında hiç rüzgâr esmemesinden tedirginliğe kapılıyor, Niobe'ye bakıp da korkuya kapılmak zorunda kalmamak için elimizden geleni yapıyorduk. Yeşil tahtanın oyulabilcceğini, dolayısıyla Niobe'nin de ölebileceğini bize gösterecek bir tahta kurdunun çıtırtısı için neler vermezdik. Ama hiçbir kurdun çıtırtısı duyulmuyordu ortalıkta. Müze müdürlüğü, Niobe'nin tahta vücudunu kurtlara karşı bağışık kılarak onu ölümsüzlüğe kavuşturmuştu. Dolayısıyla, bize kala kala model filo kalıyor, yelkenleri şişirecek rüzgârı aptalca bir umutla gözlemek, Niobe korkusuyla saçma bir oyun oynamak kalıyordu; Niobe'yi yok kabul ediyor, kendimizi zorlayarak onu görmezlikten geliyorduk; hani belki unutacaktık da haspayı, ama ikindi güneşinin ansızın ve tam bir isabetle onun sol kehribar gözünü bombardımana tutup, alev alev tutuşturduğunu gördük.

Aslında bu yangının bizi hiç şaşırtmaması gerekiyordu. Nihayet Denizcilik Müzesi'nin ikinci katındaki güneşli ikindileri biliyorduk; ışığın çatı pervazından düşerek ustunaları ele geçirdiğinde saatin kaçı vurmuş ya da kaçı vuracağından haberimiz vardı. Kaldı ki. Eski Şehrin, Yeni Şehrin, Karabiber Şehrin kiliseleri de üzerlerine düşeni yaparak, o toz kaldıran güneş ışığının akışını kendi saatlerinin zamanlarıyla donatıyor ve tarihi çan sesleriyle müzemizin tarih koleksiyonuna arzı hizmetle bulunuyordu. Bu durumda güneş, tarihi bir kimlik kazanıp sergilenmeye değer görülmüşse ve Niobe'nin kehribar gözleriyle aynı komplo eylemine mensup olmasından kuşkuya düşülmüşse, bunda şaşılacak ne vardı?

Ama bizim bir oyuna ve kışkırtıcı bir saçmalığa ne istek duyduğumuz, ne kendimizde cesaret gördüğümüz o ikindi vaktinde, başka zaman duygusuz tahtanın birden parlayıp tutuşan bakışının üzerimizdeki etkisi bir kat daha büyük olmuştu. Süklüm püklüm gözlemeye başlamıştık, bir yarım saat daha sabretmemiz gerekiyordu, müze beşte kapanıyordu çünkü.

Ertesi günü Herbert işinin başına yalnız gitti. Kendisine müzeye kadar arkadaşlık ettim; gişenin yanı başında beklemek istemeyerek, binanın karşısında kendime bir yer buldum. Büyüklerin korkuluk olarak kullandığı bir kuyrukla donatılmış granit küre üzerinde trampetimle oturup bekledim. Merdivenin öbür kanadını da yine dökme demir kuyruklu bir kürenin koruduğunu söylemek gerekmez sanının. Trampetimi seyrek konuşturuyor, ama konuşturunca da bunu hayli yüksek perdeden yapıyor, geçerken

yanımda durup adımı sorarak, benim o zamanlar henüz güzel, kısa, ama bukleli saçlarımı terli elleriyle okşayan çoğu kadın kimselere karşı bir protestoda bulunuyordum. Öğle öncesi geçmişti. Ruhulkudüs Sokağı'nın sonunda tuğladan o şişko kulesiyle bir tavuğa benzeyen Sankt Marien Kilisesi, kırmızı, siyah ve yeşil renkli ufak bir külçe halinde kuluçkaya yatmışa benziyordu. Kule duvarlarındaki yarıklardan aralıksız havalanan güvercinler yanıbaşımda yere konarak saçma sapan şeyler konuşuyor, kuluçkanın daha ne kadar süreceğini, neyin üzerinde kuluçkaya yatıldığını, bu yüzyıllar boyu süren kuluçkanın hedefe götüren yol olmaktan çıkıp bizzal hedefin kendisine dönüşüp dönüşmeyeceğini onlarda bilmiyordu.

Öğleyin, Herbert dışarı çıktı. Truczinski Nine'nin, ağzı kapatılamayacak gibi tıka basa doldurduğu azık çantasından, üzerlerine domuz yağı sürülüp aralarına parmak kalınlığında kan sucuğu konmuş iki dilim ekmeği alarak bana uzattı. Benim yemek istemediğimi görünce, haydi ye der gibi ve mihaniki bir hareketle başım salladı. Sonunda sucuklu ekmeği yemeye koyuldum, kendisi bir şey yemeyen dostum Herbert bir sigara yaktı. Müze onu yine içerisine almadan iki üç kadeh Machandel yuvarlamak üzere Brotbanken Sokağı'ndaki bir meyhaneye daldı. Machandel'i yuvarlarken gırtlağındaki adem elmasına takıldı gözüm. Kadehleri kafasına dikiş tarzı hoşuma gitmedi. O müzenin döner merdivenini çıkalı ve ben granit küremde oturmaya başlayalı aradan hayli bir zaman geçmesine karşın, dostumun hop kalkıp hop inen adem elması, hâlâ gözlerinin önünden gitmedi Oskar'ın.

İkindi, müzenin renkli soluk cephesi üzerinde sürünerek ilerliyordu. Jimnastik yapar gibi bir korniştten öbürüne sıçrıyor, perilerin ve bereket simgesi olan boynuzdan boruların üzerinde at koşturuyor, zaten olgun durumda tasvir edilen üzümleri gereğinden çok olgunlaştırıyor, bir köy eğlencesinin orta yerine gelip konuyor, köre be oyunu oynuyor, sıçradığı gibi güllerden bir salıncak üzerine kuruluyor, şayak pantolonlar içinde alış veriş yapan halktan kişilere soyluluk bağışlıyor, köpeklerin peşlerine düştüğü bir geyiği yakalıyor ve nihayet güneşe kısa süre, ama yine de sürekli olarak bir kehribar gözü aydınlatma iznini bağışlayan ikinci kattaki o malum pencereye ulaşıyordu.

Usul usul granit küremden aşağı kaydım. Trampetim sert bir şekilde kaba ve duygusuz taşa çarptı, beyaz çerçevesinin verniğiyle vernikli alevlerinden

birkaçı yerlerinden fırlayıp, bina önündeki revnağa çıkan merdivenin üzerine serildi.

Ezbere bir şeyler söylemiş, bir dualar etmiş, bir şeyleri saymış olabilirim o anda; az sonra cankurtaran arabası müzenin kapısının önüne dayanmış, kapının iki yanını yoldan geçenler tutmuştu. Bir yolunu bulup, arabadan inen adamlarla binadan içeri kaydı Oskar. Onlardan daha çabuk merdivenleri tırmanıp çıktım, oysa adamların daha önceki kazalardan müzenin içerisini bilmeleri gerekiyordu.

Herbert'i görünce gülmekten zor tuttum kendimi. Önden Niobe'ye yapışmış, Niobe'nin üzerinden sarkıyordu aşağı; tahta heykelin ırzına geçmek ister gibiydi. Başı Niobe'nin başını örtmüş, kolları Niobe'nin yukarıya kalkık ve çapraz kollarını sımsıkı sarmıştı. Gömlek yoktu üzerinde. Sonradan, güzelce katlanmış olarak kapının yanındaki sandalyenin üzerinde buldular gömleği. Sırtındaki bütün yara nişanlarını açıkça ortada taşıyordu dostum Herbert; nişanlardan oluşan bu yazıyı okudum, harflerini saydım. Hiçbiri eksik değildi, ama başlangıç halinde yeni bir yara nişanı da seçilmiyordu.

Hemen benim arkam sıra salona dalan cankurtaran arabasının adamları, Herbert'i Niobe'den ayırıp almakta güçlük çektiler. İki tarafı keskin kısa bir baltayı, şehvetten gözü dönen Herbert, emniyet zincirinden koparıp almış, baltanın bir ağzını tahta Niobe'ye saplamış, öbür ağzını da Niobe'ye allayarak kendi etine geçirmişti. Üst tarafta bu kadar mükemmel bir birleşme sağlayabilmesine karşın, pantolonunun açık olup içerden hâlâ dalaveresinin seri ve lâf anlamaz uzandığı yerde demirleyecek bir körfez bulamamıştı.

"Şehir Cankurtaran Hizmeti" yazılı battaniye Herbert'in üzerine örtülünce, ne zaman bir şey kaybetse her seferinde olduğu gibi yine trampetine el attı Oskar; müzenin adamları kendisini "Malmazel'in misafir odası"ndan çıkararak merdivenlerden indirip bir polis arabasıyla eve götürdüklerinde, hâlâ trampetini yumruklayıp duruyordu.

Şimdi, klinikte tahta ve et arasında bu sevgi deneyini anımsarken, Herbert Truczinski'nin sırtında lop lop, renk renk, sert ve duyarlı, ilerdeki her şeyi önceden açığa vuran, önceden dile getiren, sertlikten ve duyarlılıktan yana her şeyi geride bırakan yara nişanları labirentinde dolaşabilmek için Oskar'ın yine yumruklu çalışması gerekiyor; kör bir insan gibi bu sırttaki yazıyı okuyor.

Ancak Herbert'i o tatsız oyma heykelden ayırıp aldıkları şu an, çaresizlik taşan annul kafasıyla bakıcım Bruno çıkageliyor. Kollayıp gözeterek trampetimden çekip alıyor yumruklarımı, trampeti madeni karyolarının ayak ucundaki sol demire geçirip yorganı düzeltiyor.

"Ama Bay Matzerath!" diye uyarıyor beni. "Siz böyle hızlı hızlı trampet çalarsanız, başka tarafları işitirler, bu ne hızlı trampet çalmak böyle derler. Mola verseniz biraz ya da azıcık yavaş çalsanız!"

Evet, Bruno, bundan böyle gelecek bölümü trampetime daha alçak perdeden dikte ettirmeye çalışacağım; oysa, özellikle bu bölümde anlatacaklarım, açlıktan nefesi kokan gümbür gümbür bir orkestranın varlığını gerektiriyor.

İNANÇ, UMUT VE SEVGİ

Bir zamanlar bir müzisyen vardı ve Meyn idi adı ve bir güzel trompet çalardı. Bir evin dördüncü kalında çatı altında oturur, birinin ismi Bismarck olan dört kedi besler, sabah erkenden gece geç vakte kadar bir şişeden Machandel rakısı yudumlardı. Ve günün birinde felâket kendisini ayıltana kadar devam elli içmeye. İlerde olacakları önceden haber veren işaretlerin varlığına bugün pek inanmıyor Oskar. Ama yine de o zaman gelecekteki bir lelâketi müjdeleyen yelerince işaret vardı; felâket ayağına gittikçe daha büyük çizmeler geçiriyor, boyuna daha büyük çizmelerle daha büyülü adımlar alarak felâketi sağa sola taşımayı tasarlıyordu. Dostum Herbert Truczinski, göğsünde tahtadan bir kadının açlığı yara sonucu ölüp gitmişti. Kadının kendisine bir şey olmamış, mühürlenip onarım bahanesiyle müzenin mahzeninde muhafaza altına alınmıştı. Gelin görün ki, felâket mahzene kapatılamaz; pis sularla kanalizasyona karışır, havagazı borularına sızar, bütün evlere dağılır böylece; çorba tenceresini mavimtrak alev üzerine koyan bir kimse, yiyeceğini kaynatan nesnenin felâket olduğunu sezemez.

Herbert'in Langfuhr Mezarlığı'na gömülüşünde, kendisini Brenulau Mezarlığı'ndan tanıdığım Schugger Leo'yu bir kez daha gördüm; hepimize, Truczinski Nine'ye, Guste'ye, Fritz ve Maria Truczinski'ye, şişko Bayan Kater'e bayram ve pazar günleri Fritz'in ada tavşanlarını Truczinski Nine için boğazlayan Heilandt Baba'ya, o yüce kalpliliğiyle defin masrafının rahat yarısını çeken muhtemel babam Matzerath'a, Herbert'i pek tanımayıp Matzerath'ı ve belki aynı zamanda beni tarafsız mezarlık toprağı üzerinde görmeye gelen Jan Bronski'ye, salyalarını akıtıp titreyen beyaz ve küflü eldivenlerini uzatarak, acı ve sevinci birbirinden ayırt etmeyen o karışık başsağlığı dileğini iletti.

Schugger Leo'nun eldivenleri yarı sivil, yarı SA - üniformasıyla mezarlığa gelmiş Müzisyen Meyn'e doğru kanat çırparken, ilerde

başgösterecek felâketin bir diğer işareti açığa vurdu kendini.

Leo'nun soluk eldivenleri ürkek havaya fırladı birden ve uçup uzaklaştı; Leo'yu da ardı sıra mezarlar üzerinden çekip götürdü. Bağırarak bir şeyler söylediği duyuluyordu Leo'nun; ama mezarlıktaki ağaçlara asılı kalan kırık, kopuk sözcüklerin bir başsağlığı dileğiyle ilgisi yoktu.

Kimse Müzisyen Meyn'in yanından ayrılmamıştı; öyleyken Meyn âdeta yalnız, Schugger Leo tarafından teşhis edilip felâket damgasını yemiş olarak cemaat arasında dikiliyor, özellikle yanında getirdiği ve Herbert'in mezarı üzerinden uzaklara doğru bir güzel öttürdüğü trompetiyle, ne yapacağını şaşırmış oynayıp duruyordu. Harikulade öttürmüştü trompeti; çünkü hanidir yapmadığı bir şeyi yaparak Machandel içmişti, çünkü yaşıtı Herbert'in ölümü fena dokunmuştu kendisine; oysa beni ve trampetimi dostunum ölümü bir suskunluğa gömmüştü.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı ve Meyn idi adı ve bir güzel trompet çalardı. Bizim evin dördüncü katında oturur, birinin adı Bismarck olan dört kedi besler ve sabah erkenden gece geç vakte kadar bir şişeden Machandel yudumlardı; günün birinde, ya 1936'nın sonu ya da 1937'nin başında SA-Süvari Birliği'ne yazıldı ve birlik bandosunda eskisinden çok daha mükemmel çaldı trompetini, ama çalışı artık harikulade değildi, çünkü deri külot pantolonları ayağına geçirdikten sonra Machandel içmeyi bırakmış, bundan böyle ayık kafayla ve yüksek perdeden trompetini öuürmeye başlamıştı.

SA'dan biri olan Meyn, 1920'lerde bir komünist gençlik örgütüne, sonra da Kırmızı Kartallar'a kendisiyle beraber üyelik aidatı ödediği çocukluk arkadaşı Herbert Truczinski ölüp toprağa verileceği zaman trompetine ve Machandel şişesine yeniden el atmıştı; çünkü harikulade öttürmek istemişti trompetini, bunu da ayık kafayla yapmak istememişti; kahverengi at üzerinde de müzisyen kulağını muhafaza eden Meyn, mezarlıkta bir yudum daha almış içkisinden ve trompet çalarken de SA-üniformasının üzerine geçirdiği sivil paltosunu çıkarmamıştı; oysa şapkasız da olsa, mezarlıkta trompetini kahverengi üniformayla öttürmeye niyet etmişti.

Bir zamanlar SA'dan biri vardı, çocukluk arkadaşının mezarında harikulade ve Machandel duruluğunda trompetini öttürürken, SA-üniformasının üzerindeki sivil paltosunu çıkarmamıştı. Her mezarlıkta benzerine raslanan Schugger Leo, bütün cemaate başsağlığı dilemişti de, yalnız SA'nın adamına beyaz eldiveniyle dokunmamıştı; çünkü Leo, SA'nın

adamını teşhis etmiş, ondan korkmuş, yüksek sesle bağırarak eldivenli elini ve başsağlığını çekip geriye almıştı. SA'nın adamı başsağlıksız ve soğuk trompetle eve dönmüş, çatı altındaki dairesinde dört kedisiyle karşılaşmıştı.

Bir zamanlar SA'nın bir adamı vardı ve Meyn idi adı. Her Allah'ın günü Machandel içip trompetini harikulade öttürdüğünden beri, birinin adı Bismarck olan dört kedi besliyordu evde. SA'nın adamı Meyn, günlerden bir gün çocukluk arkadaşının cenaze töreninden döndü, biri ondan başsağlığı dileğini esirgediği için mahzun ve ayılmış durumdaydı ve evinde dört kedisiyle yapayalnız buldu kendini. Kediler süvari çizmelerine sürünüyordu; Meyn bir gazeteye sanlı ringa balığı kafalarını önlerine koyunca, çizmelerden uzaklaştılar. O gün evin içi, hepsi de erkek ve birinin adı Bismarck olan ve beyaz pençeleri üzerinde kara kara yürüyen dört kedinin kokusuyla doldu iyice. Ama evde Machandel yoktu, bu yüzden ev gittikçe daha çok kediler, daha doğrusu tekirlerle korkmaya başladı. Çatı altındaki dördüncü katla oturmasa, Meyn bizim dükkâna inip Machandel alırdı belki. Ama bu durumda merdivenlerden korkuyor, ayrıca komşulardan çekiniyordu; çünkü onların önünde artık ağzına bir damla içki koymayacağına, tamamen ayık yeni bir hayata başlayacağına, bundan böyle mazbut bir ömür sürüp iler tutar yeri olmayan kepaze bir gençliğin sarhoşluklarına yüz vermeyeceğine sıkı sıkıya ant içmişti.

Bir zamanlar bir adam vardı ve Meyn idi adı. Günün birinde birinin işini Bismarck olan dört erkek kediyle çatı altında yalnız buldu kendini ve kedilerin kokusunu hiç beğenmedi, çünkü öğleden önce can sıkıcı bir olay geçmişti başından, sonra evde hiç Machandel kalmamıştı, içindeki tatsız duyguyla susuzluğu büyüyüp kedilerin kokusu da artınca, işi müzisyenlik olan ve SA-Süvari Bandosu'nda çalışan Meyn, yanmayan sobanın önündeki demirden ateş karıştırıcısını kaptığı gibi kedilere girişti, Bismarck da aralarında olmak üzere dördünün de canını cehenneme yollamak istedi ve hesapları görüldüğünden emin oluncaya kadar dayaktan geçirdi hepsini, ama yine de evdeki kedi kokusu keskinliğinden bir şey kaybetmedi.

Bir zamanlar bir saatçi vardı ve Laubschad idi adı ve bizim evin birinci katında pencereleri avluya bakan iki odalı bir dairede otururdu. Saatçi Laubschad bekârdı ve NS-Halk Yardım Örgütü'nün ve Hayvanları Koruma Derneği'nin bir üyesiydi. İyi bir kalbi vardı Laubschad'ın, bütün bezgin insanlar, hasta hayvanlar ve bozuk saatlerin yeniden bellerini doğrultmasına yardım ederdi. Saatçi Laubschad bir ikindi dalmış, öğleden önce toprağa

verilen bir komşusunun cenaze törenini düşünerek pencere önünde otururken, aynı evin dördüncü katındaki Müzisyen Meyn'in anlaşılan altı ıslak ve ıslak altından bir şeyler damlayan yarı dolu bir patates çuvalını avluya çıkardığını ve çöp bidonlarından birinin içine bıraktığını gördü. Nerdeyse ağzına kadar dolu bulunduğundan bidonun kapağını ancak güçlükle kapayabilmişti Meyn.

Bir zamanlar dört kedi vardı ve Bismarck idi birinin adı. Ve Meyn isminde bir müzisyenindi hepsi. Ama iğdiş edilmemiş fakirler pek keskin ve fena bir koku saçtıklarından, günün birinde belli bir takım nedenlerle kokuyu hiç beğenmeyen müzisyen, demir ateş karıştırıcıyla döve döve dört kedinin canını çıkardı, leşlerini bir patates çuvalına atarak dört merdiven aşağıya indirdi. Çuvalı, avluda halı çırpma direğinin yanı başındaki çöp bidonlarından birine atmak için acele ediyordu; çünkü çuval geçirgendi ve daha ikinci katta altları damlamaya başlamıştı. Ama çöp bidonu hayli doluydu, kapağını kapayabilmek için çuvaldaki çöpü sıkıştırması gerekiyordu. Müzisyen sokak kapısından evi yeni terk etmişti ki -çünkü kedi kokan, ama kedisiz dairesine dönmek islemiyordu-; çuval içindeki sıkıştırılan çöp yeniden genişlemeye başladı, çuvalı ve çuvalla birlikle çöp bidonunu yukarıya kaldırdı.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı, dört kedisinin dördünün de canını çıkardı döve döve, sonra onları çöp bidonunun içine gömdü, sonra evden çıkıp arkadaşlarına gitti.

Bir zamanlar bir saatçi vardı, dalmış pencere önünde oturuyordu ve Müzisyen Meyn'in yarı dolu bir çuvalı çöp bidonu içine tıkıştırarak evden çıktığını, ayrıca çöp bidonunun kapağının Meyn gittikten az sonra yukarıya kalktığını ve gittikçe kalkmaya devam etliğini gördü.

Bir zamanlar dört kedi vardı, günlerden bir gün kokuları her zamankinden fena çıktığı için, dövüle dövüle öldürülüp bir çuvala tıkıldılar ve çöp bidonuna gömüldüler. Ama birinin adı Bismarck olan kediler tamamen ölmemişti, bütün kediler gibi onlar da yedi canlıydı; çuval içinde kıpırdanıp duruyor, çöp bidonunun kapağını oynatıyor ve hâlâ dalmış pencere önünde oluran Saatçi Laubschad'a şu soruyu yöneltiyorlardı; Bil bakalım, Müzisyen Meyn'in çöp bidonuna gömdüğü çuvalda ne var?

Bir zamanlar bir saatçi vardı, çöp bidonunun içinde bir şeylerin kımıldamasından tedirgin olup kalktı, birinci kattaki dairesinden ayrılıp avluya indi, bidonun kapağını kaldırdı ve çuvalı açtı; dövülmekten cam

çıkan, ama hâlâ canlı kedileri aldı, tedavi etmek üzere dairesine götürdü. Ama kediler daha ertesi günü onun saatçi parmakları altında can verdi ve saatçi için, üyesi olduğu Hayvanları Koruma Derneği'ne bir ihbarda bulunmaktan ve ayrıca Parti Bölge Başkanlığı'na partinin itibarını zedeleyici hayvan eziyetini duyurmaktan başka yapacak bir şey kalmadı.

Bir zamanlar SA'nın bir adamı vardı, dört kediyi öldürdü döve döve, ama henüz büsbütün ölmemiş kedilerce ele verilip bir saatçi tarafından ihbar edildi. Derken iş mahkemeye döküldü ve SA'nın adamına para cezası kesildi. Beri yandan SA'da bu olay üzerinde durularak, SA'nın adamı uygunsuz davranışından ötürü SA'dan atıldı. Hatta 1938 yılının sekiz kasımını dokuz kasımına bağlayan ve sonradan Kristal Gece adı verilen gece gösterdiği cesaretle, başkalarıyla beraber Michaelis Caddesi'ndeki Langfuhr Havrası'nı ateşe vermesine, ayrıca ertesi sabah önceden belirlenmiş birçok dükkânın temizliğinde enikonu emeği geçmesine karşın, bütün bu çabaları dikkate alınmayarak SA'nın adamı SA'dan uzaklaştırıldı. Hayvanlara reva gördüğü insanlık dışı eziyet yüzünden rütbesi söküldü ve parti üye listesinden silindi adı. Ancak bir yıl sonra, ilerde Waffen - SS tarafından devralınan Yun Savunması Örgülü'ne girebildi.

Bir zamanlar bir bakkal vardı ve bir kasım günü kapadı dükkânını; çünkü kentle bir şeyler oluyordu. OğluOskar'ı elinden tutarak 5 numaralı tramvayla Uzun Sokak Kapısı'na geldi, çünkü Zappot ve Langfuhr'daki havralar gibi buradaki havra da yanıyordu. Havra nerdeyse yanıp kül olmuştu ve itfaiye yangının çevredeki öbür binalara sıçramamasına dikkat ediyordu. Üniformalı ve sivil insanlar sürükleyip getirdikleri kitapları, kutsal eşyaları ve acayip bezleri enkaz önünde bir araya topladılar. Dağ gibi yükselen yığın ateşe verildi derken; Bakkal Matzerath da fırsattan yararlanarak parmaklarını ve duygularını bu resmi yangında ısıttı. Ama oğlu Oskar, babasını bu kadar yanıp tutuşmuş ve meşgul görünce, göze gözükmeden oradan sıvıştı ve Zeughaus Pasajı'na doğru koşmaya başladı; çünkü beyaz - kırmızı lake teneke trampetlerine bir zarar gelmesinden korkuyordu.

Bir zamanlar bir oyuncakçı vardı ve Sigmusmund Markus idi adı ve dükkanında beyaz - kırmızı lake teneke trampetler de satıyordu. Demin sözü geçen Oskar, bu teneke trampetlerin baş alıcısıydı; çünkü işi trampetçilikti ve trampetsiz yaşamıyor, yaşamak istemiyordu. İşte bunun için yanan havradan ayrılarak Zeughaus Pasajı'na koşmuştu, çünkü orada

trampetlerine göz kulak olan adam vardı; ama adamı öyle bir durumda buldu ki, Oskar'a bundan böyle ya da bu dünyada bir daha trampet satamazdı.

Ben Oskar'm; kaçıp ellerinden kurtulduğumu sandığım yangıncılar, benden önce Markus'u ziyaret etmiş, fırçayı boyaya daldırıp vitrin üzerine eğrilemesine Sütterlin yazısıyla Yahudi Domuzu diye yazmış, ama sonra kendi ellerinden çıkan yazıyı beğenmemiş olacaklar ki, çizmelerinin ökçeleriyle vitrin camlarını kırıp dökmüşlerdi; bu yüzden Markus'a taktıkları isim ancak sezgi yoluyla çıkarılabiliyordu. Yangıncılar kapıyı küçümseyerek vitrinde açtıkları bir delikten içeriye girmişlerdi ve şimdi çocuk oyuncaklarıyla kendilerine özgü o malum oyunu oynuyorlardı.

Onlar gibi ben de dükkâna vitrin yoluyla girdiğim zaman oyunları sürüyordu henüz. Birkaçı pantolonlarını sıyırmış, içlerinde yarı sindirilen bezelyelerin henüz seçilebildiği kahverengi sosisleri, yelkenli gemiler, keman çalan maymunlar ve benim trampetler üzerine kondurmuştu. Hepsi de Müzisyen Meyn'e benziyordu, onun giydiği SA-üniforması vardı üzerlerinde; ama aralarında Meyn görülmüyor, nitekim o anda dükkânda bulunanlar da başka tarafta bulunmuyordu. Biri hançerini çekmiş, bebeklerin vücudunda yaralar açıyor, ama onların gergin gövdeleriyle kollar ve bacaklarından sadece talaş tozlarının fışkırdığını görerek her seferinde âdeta düş kırıklığına uğruyordu.

Ben, trampetlerimi kurtarmaya bakıyordum. Trampetleri beğenmemişti SA'nın adamları. Çünkü trampetlerin öfkelerine katlanamıyor, onlar ise trampetlerimin sessiz durmasını ve dize gelmesini istiyordu. Ama Markus, onların öfkesinden yakasını kurtarmıştı. Yazıhanesine girip Markus'la konuşmak islediklerinde kapıyı tıklatmamış, kilitli olmasına aldırmayarak onu yüklenip kırmışlardı.

Masasının başında otururken bulmuşlardı, Oyuncakçı Markus'u. Markus koyu gri gündelik ceketinin kollarına âdeti olduğu üzre kolluklar geçirmişti. Başından omuzlarına dökülmüş kepekler, bir saç hastalığından mustarip olduğunu gösteriyordu. Parmaklarını Kasperle kuklalarına geçiren biri, Kasperle'nin büyükannesiyle tahlamsı tahtamsı dokundu Markus'a; ama Markus artık kendisiyle konuşulacak, aşağılanacak gibi değildi. Masanın üzerinde bir su bardağı duruyordu; vitrin camının tuz buz olmasından çıkan çığlık Markus'un dilini damağını kurutmuş, içinde beliren susuzluk, su bardağını kafasına dikmesine yolaçmış olacaktı.

Bir zamanlar bir trampetçi vardı ve Oskar idi adı. Günlerden bir gün oyuncakçı dükkânının sahibini elinden alıp dükkânı harabeye çevirdiklerinde, kendisi gibi cüce trampetçiler için dar zamanların kapıyı çaldığını sezmişti. Bu yüzden dükkândan ayrılırken enkaz arasından biri sağlam, ikisi pek hırpalanmamış üç trampet yürüttü ve boynuna astığı trampetlerle Zeughaus Pasajı'ndan çıkarak, belki o anda kendisini arayıp duran babasını bulmak üzere Kömür Pazarı'na yollandı. Bir kasım öğle öncesinin hayli ilerlemiş vaktiydi. Şehir Tiyatrosu'nun yanı başında, tramvay durağına yakın bir yerde dindar kadınlarla soğukta üşüyen çirkin suratlı kızlar durmuş, dini broşürler dağılıyor, kumbaralarla para topluyor ve ellerinde, iki sopa arasına gerilmiş olup, üzerinde Birinci Korinth Meklubu'nun[40] on üçüncü bölümünden bir parça yazılı bir afiş tutuyorlardı. "İnanç - Umut - Sevgi" sözcüklerini okuyabildi ancak Oskar ve bu sözcüklerle tıpkı şişelerle oynayan bir jönglör gibi oynadı: İman, imansızlar, iman tahtası, imanına kadar, umut, umut dünyası, sevgisizler, sevgililer, muhabbet kuşları, çabuk inananlar, umut kapısı, gönül yarası. Çabuk inanan ve safdil bütün bir halk, Noel Baba'ya inanıyordu. Ama gerçekte havagazı idaresinin bir memuruydu, Noel Baba.

Benim bildiğim fındık fıstık ve badem kokardı; ama bu, gaz kokuyordu. Sanıyorum ilk advent'e az kaldı deniyordu. Ve ilk advent'ten[41] dördüncü advent'e kadar tüm adventlerin muslukları havagazı muslukları gibi açılıyordu, fındık ve badem koktuklarına karşısındakileri inandırmak için, bütün fındık kıranlar rahatça inansınlar diye.

Geliyor! Geliyor! Gelen kim? İsa Çocuk mu? Kurtarıcı mı? Yoksa koltuğunun altında boyuna tik tak eden saatle Tanrı Baba'nın havagazı memuru mu? Ve geliyor, diyordu ki: Ben bu dünyanın kurtancısıyım, bensiz yemek pişiremezsiniz. Ve kendisiyle konuşup anlaşabiliyordunuz ve derken uygun bir tarifeden söz açıyordu size, gıcır gıcır silinip parlatılmış havagazı musluklarını açıyor ve güvercinin pişmesi için Ruhulkudüs'ü musluğun ağzından akıtıyordu. Ve sonra fındıklar ve kabuklu bademler dağıtıyor ve hemen kırılıp açıldıklarında bunlar da akıtıyorlardı dışarı: Ruhulkudüs ve havagazı. Dolayısıyla, saf insanlar için yoğun ve mavimsi havada mağaza vitrinlerindeki bütün havagazı memurlarını Noel babalar olarak, çeşitli fiyat ve renklerde İsa Çocuk'lar olarak görmek kolaylaşıyordu. Ve dolayısıyla o tek mutlu kılıcı Havagazı idaresi'ne inanılıyordu. Havagazı idaresi basıncın yükselip düştüğü gazometrelerle alınyazısını anlatıyor ve normal fiyata bir

advent zamanı düzenliyordu. Bu advent zamanının ilerden doğru yaklaşan Noel'ine çokları inanıyor, ama onun yorucu günlerini ancak depo ettikleri badem ve fındıklar kendilerine yetmeyen kimseler sağ salim atlatabiliyor, oysa herkes yetecek kadar badem ve fındık var sanıyordu.

Ama Noel Baba'ya inanmanın havagazı memuruna inanmak olduğu anlaşıldıktan sonra, Korinth Mektubu'nun içerisindeki sıraya bakılmaksızın sevgi yolu izlenmeye çalışıldı: Seni seviyorum, oh, seni seviyorum, oh, seni seviyorum. Sen de kendini seviyor musun? Beni seviyor musun, söyle, beni gerçekten seviyor musun? Ben kendimi de seviyorum. Ve sırf sevgiden bayır turpum, diyorlardı birbirlerine, bayır turplarını seviyorlar; sevgiden bir bayır turpu, öbürsünün başını koparıyordu. Ve bayır turpları arasındaki harikulade, ama aynı zamanda harikulade dünyevi sevgiye ilişkin örnekler anlatıyorlar, dişlerini birbirlerine geçirmeden hemen önce, taze, aç ve acar, şöyle fısıldıyorlardı: Turpçuğum, söyle, seviyor musun beni? Ben de beni seviyorum.

Ama sevgiden bayır turpları birbirlerinin başlarını koparıp havagazı memuruna inancın devlet dini olarak ilân edilmesinden sonra, inanç ve vaktinden önce el atılmış sevginin ardından geriye kala kala Korinth Mektubu'nun üçüncü bölümü kalıyordu: Umut. Ve henüz daha çeneleri işletecek turplar, fındıklar ve bademler varken, çok geçmeden sona ereceğini ve böylelikle yeniden başlayabileceklerini ya da devam edebileceklerini ummaya başlıyorlardı; final müziğinden sonra ya da final müziği sırasında müziğin çok geçmeden biteceğini umar gibi tıpkı. Ama hâlâ neyin biteceğini bildikleri yoktu. Yalnız çok geçmeden biteceğini, bakarsın yarın bileceğini umuyor, bugün inşaallah bitmez diyorlardı; çünkü ansızın bir bitişi ne yapacaklardı. Ve derken bitince, çarçabuk davranıp umut dolu bir başlangıç yaptılar bu bitişten; çünkü burada bitiş demek, herkesin içinde umut ve başlangıç demektir, en kesin bitişlerde bile böyledir bu. Dolayısıyla, şu da yazılmıştır: İnsan umduğu süre, umut dolu bitişlerle boyuna yeniden başlayacaktır.

Ama ben, ben bilmiyorum doğrusu. Örneğin bugün Noel babaların beyaz sakalları altında kimin gizlendiğini bilmiyorum; Uşak Ruprecht'in torbasında neler bulunduğunu bilmiyor, gaz musluklarının nasıl kapanıp boruların nasıl tıkanacağını bilmiyorum; çünkü işte yine advent akıyor musluklardan ya da daha doğrusu hâlâ advent akıyor, bilmiyorum denemek üzere, bilmiyorum, kimin için deneniyor, bilmiyorum acaba ölsünler diye

mi gaz musluklarını öyle sevecenlikle temizliyorlar? Bilmiyorum, hangi sabah, hangi akşam, bilmiyorum, günün şu ya da bu vakti olması önemli mi, çünkü sevgi günün şu zamanı, bu zamanı diye bir şey tanımaz ve umul sonsuzdur ve inanç sınır tanımaz, yalnızca bilmek ve bilmemek zamanlara ve sınırlara bağlıdır ve çok kez vaktinden önce sakallarda, sırtlanmış torbalarda, kabuklu bademlerde son bulur, bu yüzden yine şöyle demeden duramayacağım: Bilmiyorum, oh, bilmiyorum örneğin bağırsakları neyle doldurduklarını, doldurulması için kimin bağırsağının gerektiğini, ince ya da kaba, her dolduruşun fiyatı okunabilse bile bu fiyata neler dahildir bilmiyorum, bu dolduruşların isimlerini hangi sözlüklerden yürüttüklerini bilmiyorum, bilmiyorum kimin eli, bilmiyorum kimin dili. Sözcükler bir anlam taşıyor, kasaplar sükûtla geçiştiriyor, ben dilimler kesiyorum, sen kitapları açıyorsun, ben bana zevk veren şeyleri okuyorum, sen neyin sana zevk, verdiğini bilmiyorsun. Bağırsaklardan ve kitaplardan sucuk dilimleri ve alıntılar ve bağırsakların doldurulması, kitapların seslerini duyurması, tıka basa ve sıkıştırılarak doldurulması ve sık yazılarla donatılması için kimin sesinin kesilmesi, kimin soluksuz kalması gerektiğini öğrenemeyeceğiz; bilmiyor, seziyorum: Sözlükler ve bağırsakları dil ve sucukla dolduran kasaplar aynı kasaplar, Paulus diye biri yok, adamın ismi Saulus itli ve bir Saulus'du adam ve Saulus olarak Korinth'lilere kendisinin inanç, umut ve sevgi adını verdiği, sindirimi kolay diye övdüğü, bugün bile boyuna değişen Saulus kılığıyla elden çıkarılmakta olduğu sudan ucuz sucuklardan söz etti. Ama benim elimden oyuncakçı dükkânının sahibini aldılar, oyuncağı dünya yüzünden kaldırmak istediler.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı ve Meyn idi adı ve güzel trompet çalıyordu.

Bir zamanlar bir oyuncakçı vardı ve Markus idi adı, beyaz -kırmızı lake teneke trampetler satıyordu.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı ve Meyn idi adı, birinin ismi Bismarck olan dört kedi besliyordu. Bir zamanlar bir teneke trampetçi vardı ve Oskar idi adı, bir oyuncakçı gerekiyordu kendisine.

Bir zamanlar bir teneke trompetçi vardı ve Meyn idi adı, dört kedisinin dördünü sobasının ateş karıştırıcısıyla döve döve öldürdü.

Bir zamanlar bir saatçi vardı ve Laubschad idi adı, bir Hayvanları Koruma Derneği'ne üyeydi. Bir zamanlar bir teneke trampelçi vardı ve Oskar idi adı, elinden oyuncakçısını aldılar.

Bir zamanlar bir oyuncakçı vardı ve Markus idi adı bu dünyadan giderken ne kadar oyuncak varsa yanında alıp götürdü hepsini.

Bir zamanlar bir müzisyen vardı ve Meyn idi adı, ölmemişse bugün hala yaşıyor, yine bir güzel trompetini öltürüyordur.

İKİNCİ KİTAP

HURDA DEMİR

Ziyaret günü bugün: Maria yeni bir trampet getirdi. Teneke trampetle beraber oyuncakçı mağazasından aldığı faturayı yatağımın kafesi üzerinden bana uzatmak isleyince, elimle işaret ederek kalsın dedim; bakıcım Bruna görününceye kadar başucumdaki zile bastım. Ne zaman bana Maria mavi kâğıtlara sarılmış bir trampet gelirse her seferinde yaptığı gibi, paketin sicimlerini çözdü Bruno; içinden trampeti âdeta merasimle çıkarıp alarak ambalaj kâğıtlarını titizlikle katladı. Sonra lavaboya yürüdü —yürüdü diyorsam gerçek bir yürümeyi kastediyorum— yeni trampetin üzerine sıcak su akıttı, beyaz ve kırmızı lakeyi de birlikte kazımak zorunda kalmadan kenarındaki fiyat etiketini dikkatle çıkardı. Maria, beni pek yormayan kısa ziyaretinden sonra giderken, eski trampeti de alıp götürdü; Bay Truczinski'nin sırtıyla tahta kalyon heykelinden söz açarken ve ilk Korinth mektubunu biraz keyfi bir yoruma konu yaparken elimin altında parçalanmıştı trampet; Maria onu götürüp evimizin kilerindeki, biraz mesleğim, biraz da özel amaçlar dolayısıyla bana hizmet eden öbür teneke trampetlerin yanına yerleştirecek.

Henüz gitmeden: "Eh, fazla yer kalmadı kilerde: Kışlık patatesleri nereye koyacağını, Allah bilir" diye söylendi Maria.

Bir ev kadını olarak konuşan Maria'nın sitemini işitmezlikten geldim ve emekliye ayrılan trampeti siyah mürekkeple güzel güzel numaralamasını, trampetin özgeçmişi konusunda bir pusulaya düşeceği tarih ve kısa bilgileri yıllardır kiler kapısının iç tarafında asılı duran ve 1949 yılından beri trampetlerim üzerinde bilgi sahibi bulunan günlüğe geçirmesini rica ettim.

Maria, teslimiyet dolu bir edayla başını sallayarak yapacağını açıkladı söylediklerimi ve bir öpücükle bana veda edip gitti. Bendeki bu düzen duygusu ilerde de kavrayamayacağı ve biraz netameli bir gözle bakacağı bir şey olarak kalacak. Maria'nın gösterdiği duraksamayı pekâlâ anlıyor Oskar,

çünkü böyle bir titizliğin neden kendisini bir hurda trampet koleksiyoncusu yaptığını Oskar'ın da bildiği yok. Üstelik Bilke'deki evlerinin patates kilerindeki hurda trampet yığınını bir daha asla görmek islemiyor. Babalarının koleksiyonlarını çocukların küçümsediklerini, dolayısıyla oğlu Kurt'un da gün gelip kendisine miras kalacak bütün o zavallı trampetlere boş vereceğini, nihayet deneyimlerine dayanarak seziyor Oskar.

Durum böyleyken, Maria'dan beni her üç baltada bir, düzenli yerine getirildi mi günün birinde kilerin trampetle dolmasına yol açacak ve kışlık patateslere yer bırakmayacak işleklerde bulunmaya iten nedir? Günün birinde bir müzenin çıkıp benim hurdaya çıkmış trampetlerime ilgi göstereceğine ilişkin olarak kafamda seyrek, hatta gittikçe daha da seyrek çıkıp sönen saplantıya, kilerde ancak birkaç düzine trampet biriktiği zaman kaptırmışım kendimi. Yani koleksiyon merakımın kökenini burada aramak doğru olmaz. Koleksiyon tutkum, daha çok basit bir nedenden kaynaklanıyor ve üzerinde düşündükçe bu neden o kadar daha doğru görünüyor bana: Hani bakarsınız günün birinde teneke trampetler tükeniverir, pek ele geçmez artık, yasaklanır, yok olmaya mahkûm bir nesne durumuna getirilir. Bakarsınız bir gün Oskar, pek örselenmemiş trampetlerinden birkaçını alıp bir tenekeciye götürerek onartmak zorunda kalır, şöyle bir kalafatları geçirtilerek bu malûl gaziler sayesinde trampetsiz korkunç bir dönemi anlatmanın yolunu bulur. Akıl ve Ruh Hastalıkları Kliniği'ndeki hekimler de, koleksiyon merakım üzerinde, başka deyimler kullanmalarına karşın benimkine benzer görüşler öne sürüyor. Dr. Froylayn Hornstetler bendeki saplantının doğduğu günü bilmek isledi hâttâ. Tam bir kesinlikle bu tarihin 9 Kasım 1938 olduğunu söyledim, çünkü o gün benim trampet deposunun müdürü Sigusmund Markus'u kaybetmiştim. Zaten zavallı annem öldü öleli, gerektiğinde yeni bir trampete kavuşmak çetin bir iş olmuştu; çünkü Zeughaus Pasajı'na yapılan perşembe ziyaretlerinin arkası ister istemez kesilmişti. Matzerath'ın ise, benim çalgımla pek ilgilendiği yoktu; Jan Bronski'ye gelince, evimize gittikçe daha seyrek uğramaya başlamıştı; bu yetmiyormuş gibi, Oyuncakçı Markus'un dükkânı tahrip edilince, trampet durumunun ne kadar kötüye gittiğini varın siz düşünün artık. Tamtakır bırakılmış tezgâhı görür görmez, açıkça anlamıştım: Markus sana trampet falan vermez bundan böyle, Markus trampet falan alıp satmaz, beyaz - kırmızı güzelim lake trampetleri üreterek bunları oyuncakçı mağazalarına dağıtan firmayla ilişkilerini sürekli kesti Markus, demiştim kendi kendime.

Ama oyuncakçı dükkânının sonunun gelmesi, çocukluğumun oyunla geçen hayli neşeli günlerinin sona erdiğine yine de beni inandıramamıştı o zaman; Markus'un harabeye çevrilmiş dükkânından biri sağlam, ikisinin yalnız kenarları çarpık üç teneke trampet yürüterek bu ganimetleri eve taşımış, böylelikle ilerisi için tedarikli davrandığımı sanmıştım.

Trampetleri dikkatle kullanıyor, onları seyrek olarak, ancak darda kalınca konuşturuyor, bütün öğle sonralarını trampetsiz geçiriyor, yeni doğan güne katlanmamı sağlayan trampetli kahvaltılardan hiç de islemeyerek kendimi yoksun bırakıyordum. Yani Oskar perhiz yaptı, kurudu, Dr. Hollatz'ın ve günden güne kemikleri daha bir irileşip serpilen lnge Hemşire'nin önüne çıkarıldı. Bunlar bana tatlı, ekşi, acı ve lezzetsiz ilaçlar verdiler, suçu benim bezlerime yüklediler; Dr. Hollatz'a göre, sözde bezlerim fazla ya da gerekliğinden az çalışıyor, dolayısıyla sağlık ve afiyetim üzerinde olumsuz etkiler yapıyordu.

Dr. Hollatz'dan yakayı kurtarmak için Oskar perhizi biraz gevşetti, yeniden kilo aldı, 1939 yılında gene o eski üç yaşındaki Oskar'a dönüştü; ama tombul yanaklara yeniden kavuşmasının diyetini, Markus'un mağazasından kaldırdığı trampetlerden sonuncusunu da kesin olarak hurdaya çıkarmakla ödedi; teneke yüzünde bir yarık açıldı trampetin, takur tukur sallanmaya başladı; beyaz ve kırmızı lakesi döküldü, pas tuttu ve kötü sesler çıkararak karnının önünde sarkmaya başladı. Yaradılıştan yardımsever, hatta iyi yürekli bir adam olmasına karşın, bana yardım etmesi için Matzerath'a başvurmam saçma olurdu. Annem öldü öleli parti işlerinden başka şey düşündüğü yoktu Matzerath'ın; Hücre Başkanları toplantılarıyla vakit geçiriyor veya fazla içip gece yarıları oturma odamızdaki Hitler ve Beethoven'in siyah çerçeveli resimleriyle yüksek perdeden, senli benli söyleşiler yapıyor, Beethoven'den alınyazısına ve Führer'den öngörüye ilişkin bilgiler alıyor, ayık durumda kış muhtaçları için bağış toplamaya kendi öngörülmüş yazgısı olarak bakıyordu.

Matzerath'ın bağış topladığı pazar günlerini anımsarken tatsız bir duygu sarıyor içimi; çünkü böyle bir pazar yeni bir trampet ele geçirmek üzere başarısız kalan bir denemede bulunmuştum. Öğleden önce ana caddedeki sinemaların ve Sternfeld Marketi'nin önünde yardım toplayan Matzerath öğleyin eve dönmüş ve hem kendisi, hem de benim için Königsberg et sotesini ısıtıp sofraya çıkarmıştı. Hâlâ aklımdadır: Lezzetli yemekten sonra -Matzerath dul kaldığı süre içinde bile yemek pişirme tutkusundan bir şey

yitirmemişli, mükemmel beceriyordu bu işi- yardım toplamaktan yorulduğu için biraz kestirmek üzere şezlonga uzandı. O tam uyuyor gibi nefes alıp vermeye başlayınca, içi yarı dolu bağış kumbarasını piyano üzerinden uzanıp aldım, bir konserve kutusundan yapılmış kumbarayla odadan sıvıştım. Dükkâna inip tezgâhın altına girdim, teneke kumbaralar içinde bu en gülüncünün ırzına geçtim orada. Hani on kuruşlardan yana zenginleşmek için değil; salakça bir düşünce, kumbarayı trampet olarak bir denemeden geçirmemi buyurmuştu. Tenekeye nasıl vurursam vurayım, değnekleri nasıl elimde değiştiriisem değiştireyim, gelen cevap hep aynıydı: Kış muhlaçlarına küçük bir bağış! Açları doyuralım, üşüyenleri üşütmeyelim! Kış muhtaçlarına küçük bir bağış!

Bir yarım saat sonra kestim umudu, dükkânın kasasından bir beş kuruş alıp Kış Muhtaçlarına Yardım Kampanya'sına bağışladım ve böylece içindeki para fazlalaşmış olarak kumbarayı yeniden götürüp, Matzerath uyandığı zaman eski yerinde bulması ve pazar gününün geri kalan saatleri KMY kampanyası uğrunda teneke kutuyu şıngınarak öldürmesi için piyanonun üzerine bıraktım.

Bu başarısız kalan deneme beni kesin olarak tedavi etmişti; bundan böyle asla bir konserve kutusu, ters çevrilmiş bir kovayı, bir çamaşır leğeninin dibini trampet olarak kullanmaya kalkmadım. Bazen yine de böyle bir denemede bulunımışsam, bu yüz karası denemeleri unutmak için çaba harcıyor, bu kâğıt üzerinde onlara yer vermiyor ya da bu yerin ekleri geldiği kadar az olmasına çalışıyorum. Nihayet bir konserve kutusu bir teneke trampet değildir, bir kova kovadır nihayet, bir leğende ise insanın ya kendisi yıkanıp temizlenir ya da çoraplarını falan yıkar. Bugün kaybolanın yerini tutacak bir başka şey nasıl bulunmuyorsa, daha o zamanlarda da yoklu böyle bir şey; beyaz - kırmızı ışıldayıp duran bir teneke trampet, kendi propagandasını kendisi yapar, yani gereksinim duymaz bir aracıya.

Oskar yalnız bırakılmış, ihanete uğramış, satılmıştı. Kendisine en çok gereken bir şeyden, yani bir trampetten yoksun, üç yaşındaki bir çocuk yüzünü bundan böyle sürekli nasıl koruyabilirdi? Arada bir yatağını ıslatmak, hele akşam dualarını çocuksu bir edayla ağzında gevelemek, asıl adı Grefl olan Noel Baba'dan korkmak, "Neden otomobillerin tekerlekleri var?" tarzında üç yaşındaki bir çocuğun tipik ve eğlendirici sorularını bıkıp usanmadan sormak gibi yıllar boyu sahnelenmiş yanıltma denemelerinin, büyüklerin benden bekledikleri bütün bu eza verici çabaların bundan böyle

trampelsiz üstesinden gelmem gerekiyordu; çok geçmeden umudumu kesmeme ramak kalmıştı. Dolayısıyla, bir çaresizlik içinde, babam sayılmayan, ama beni dünyaya getirme olasılığı son derece büyük olan Jan Bronski'yi aramaya kalktım; Ring Caddesi'nin üzerinde Polonya Mahallesi'ne yakın bir yerde Jan Bronski'yi beklemeye başladı Oskar.

Zavallı annemin ölümü, Matzerath ile Posta Sekreterliği'ne terfi eden amcam Jan arasındaki bazen dostane denebilecek ilişkinin, birden değilse bile yavaş yavaş ve politik durum nazikleştiği ölçüde daha kesin bozulmasına yol açmış, eşsiz güzellikteki ortak anılara karşın bu ilişki örgüsünü çözüp dağılmıştı. Annemin nazenin ruhu ve tombul bedeni yok olunca, iki erkek arasındaki dostluk da gümleyip gitmişti; annemin ruhunda yansıyıp annemin etiyle beslenmiş iki erkek, şimdi söz konusu besin ve kendilerini yansıtan dışbükey ayna ortadan kalkınca, politik bakımdan karşıt görüşler öne sürdükleri, ama aynı tütünü içtikleri kadınsız toplantılarına son derece yetersiz gözüyle bakmaya başlamışlardı. Ama bir Polonya Postanesi ve kollan çemirlenmiş gömleklerle yapılan Hücre Başkanları toplantıları, kocasına ihanet ederken bile incelik ve zarafeti elden bırakmayan bir kadının yerini tutamaz. O kadar ihtiyatlı davranmalarına karşın nihayet Matzerath'ın dükkânın müşterilerini ve partiyi, Jan'ın ise Posta İdaresini düşünmesi gerekiyordu -zavallı annemin ölümüyle Sigusmund Markus'un uğradığı felâket arasında geçen kısa sürede, babam olması muhtemel iki erkek yine de birçok kez bir araya gelmişti.

Ayda iki üç defa gece yarısı Jan, oturma odamızın penceresini tıklatıyordu. Matzerath perdeyi çekip pencereyi biraz aralayınca, ikisi de alabildiğine aptallaşıyor, nihayet Jan veya Matzerath gerek kendisini, gerek karşısındakini güç durumdan kurtaracak sözü bulup, gecenin bu geç saatinde karşısındakini bir skat oyununa davet ediyordu. Sebzeci dükkânından Greff'i alıp geliyorlar, Greff oynamak istemedi mi, Jan yüzünden oyuna yanaşmadı, eski izci başkanı olarak -izci oymağını bu arada dağıtmış bulunuyordu çünkü- dikkatli olması gerekliğinden, ayrıca iyi skat oynayamayıp oynamaktan da pek hazzetmediğinden yanaşmadı mı, oyunun üçüncü adamı Pastacı Scheffler oluyordu çokluk. Gerçi Scheffler de Amcam Jan'la aynı masada istemeyerek yer alıyor, ama miras yoluyla ele geçen bir eşya gibi Matzerath'ın şahsına yönelen, anneme karşı bir zaman duyduğu yakınlık, sonra perakendeci dükkânların bir dayanışma içerisinde bulunması gerektiği görüşü, Matzerath tarafından çağrılınca, Kleinhammer

Caddesi'ndeki evinden koşup gelerek, oturma odamızdaki masanın başına geçmesine, kurt yeniği soluk ve unsu parmaklarıyla karıştırdığı iskambil kâğıtlarını, aç insanlara dağıtılan ekmekler gibi oradakilere dağılmasına yetiyordu.

Bu yasak oyunlar çokluk gece yarısından sonra başlayıp sabah saat üçte, Scheffler'in fırında bulunacağı saatte sona erdiğinden ben, üzerimde gecelik, hiç gürültü yapmamaya çalışarak yatağımdan ancak seyrek çıkabiliyor, kimse görmeden ve trampetsiz, masa altındaki karanlık köşeye sokulabiliyordum.

Daha öncelerden fark etmiş olacağınız gibi, masa altında öteden beri en rahat gözlemler yapabiliyor, gözlemlerim arasında kıyaslamalar yapabiliyordum. Annem aramızdan ayrılıp gittikten sonra her şey ne kadar da değişmişti. Artık masanın üstünde dikkatli davranmaya çalışan, ama yine de oyunları bir bir kaybeden, masanın altında ise ayakkabısız ayaklarını oynatıp zavallı annemin bacakları arasında gözüpek fetihlere girişen bir Jan Bronski bulunmuyordu. Yıllardır oynanan skat oyunları erotik bir havadan yoksundu artık, hele sevgiden iz, eser kalmamıştı. Altı pantolon bacağı, değişik balık kılçığı motifleri sergileyerek, külotlu ya da külotsuz ve kimi az, kimi çok kıllı altı erkek bacağını örtüyordu. Masanın altında bacaklar tesadüfen bile olsa birbirlerine dokunmamaya altı kat çaba harcamasına karşılık, yukarıda gövdeler, başlar ve kollar halinde yalınlaşıp genişliyor, politik nedenlerle yasaklanması gereken, ama ister kazanılsın, ister kaybedilsin "Polonya bir Grand Hand kaybetti" gibi bir özrün ileri sürülmesine veya "Serbest Şehir Danzig, Büyük Almanya için az önce yüzde yüz bir karo kazandı" gibi muzaffer bir sözün söylenmesine zemin hazırlayan bir oyunu çevirmeye uğraşıyordu.

Bu manevralara son verecek bir günün çıkıp geleceği görülüyordu önceden, çünkü bütün manevralar günün birinde biter ve alan genişler, gelip çatan nazik durum karşısında manevralar çıplak olgulara dönüşür.

1939 baharında Matzerath, haflalık Hücre Başkanları toplantılarında, Polonya Postanesi'nde çalışan Jan'dan ve eski izci başkanı Greff'ten daha tehlikesiz skat arkadaşları bulmuştu. Jan Bronski ise, alınyazısının kendisini içerisine attığı kampı düşünerek ister istemez Polonya Postanesi'ndekilere sarıldı; bunlardan biri, Mareşal Pilsudski[42] kumandasındaki o efsanevi birlikte hizmet eden ve o gün bugün biri öbüründen birkaç santimetre kısa iki bacak üzerinde dikilen aksak Kapıcı Kobyella idi. Topallayan kısa

bacağına karşın Kobyella becerikli bir kapıcıydı, zaman zaman elinden çıkan bazı işlerde de usta bir zanaatkar olduğunu ortaya koyuyordu; belki iyi bir tarafına gelir, benim hasta trampetimi de onarırdı. Kobyella'ya giden yol ise Jan Bronski'den geçiyordu; sadece bu yüzden, her öğle sonu saat altıya doğru, en bunaltıcı ağustos sıcağında bile Polonya Mahallesi'nin yakınında bir yere gidip dikiliyor, dairelerin kapanma saatinden sonra çokluk dakik olarak postaneden çıkıp eve dönen Jan'ı bekliyordum. Ama Jan gelmiyordu. Babanı olması muhtemel adam, daire kapandıktan sonra ne yapıyordu acaba sorusunu kendi kendime yöneltmeksizin saat yedi, yedi buçuğa kadar bekliyordum çokluk. Ama Jan gelmiyordu. Hastaydı belki de, ateşi vardı; belki de bir bacağı kırılmış, alçıya alınmıştı. Oskar yerinden ayrılmıyor, arada bir Posta Sekreteri'nin odasının pencere ve perdelerini süzmekle yetiniyordu. Tuhaf bir çekingenlik Hedwig Teyzesine gitmesini önlüyor, Hedwig Teyzenin annemsi bir sevecenlik taşan ineksi gözlerle kendisine bakması kendisine hüzün veriyordu.

Sonra Bronski ailesinin belki kendi üvey kardeşleri olan çocuklarını sevmiyordu pek; bu çocuklar ona bir bebekmiş gibi davranıyor, onunla oynamak, onu bir oyuncak gibi kullanmak istiyorlardı. Oskar'ın nerdeyse yaşıtı on beşindeki Stephan ona babaca, hep ders verir gibi, yukarıdan bakarak davranmak hakkını nereden alıyordu? Sonra hep ayın on dördüne benzeyen yağlı yüzü ve saç topuzlarıyla Marga, Oskar'ı canı islediği zaman giydirip soyabileceği ağzı var, dili yok bir bebek mi sanıyordu yani? Saatlerce Oskar'ın saçlarını tarayacak, fırçalayacak, orasını burasını çekiştirip düzeltecek, onu terbiye edecekti, öyle mi? Tabii ikisi de bana anormal ve acınacak bir cüce çocuk gözüyle bakıyor, kendilerini ise sağlam ve normal, ilerisi için çok şeyler vaadeden çocuklar gibi görüyorlardı. Nittkim Anneannem Koljaiczek'in gözdeleriydi ikisi; oysa ben, büyükannemin beni kendi gözdesi olarak görmesini güçleştiriyordum; masalların, masal kitaplarının öyle pek etkisinde kalacak bir çocuk değildim çünkü. Anneannemden beklediğim, bugün bile uzun boylu ve ballandıra ballandıra hayalimde canlandırdığım şey gayel açıktı, dolayısıyla ele geçirilebilecek gibi değildi; Oskar anneannesini ne zaman görse, hemen dedesi Koljaiczek'e özenmek, anneannesinin eteklikleri altına girip kaybolmak ve mümkünse onun rüzgâr tutmayan eteklikleri dışında bundan böyle asla nefes almamak istiyordu.

Bir yolunu bulup büyükannemin eteklikleri altına girebilmek için neler yapmadım! Büyükannem, eteklikleriniń altına girip oturmasını istemiyordu

Oskar'ın, diyemeyeceğim hani. Ancak buna müsaade etmekte de çekingen davranıyor, çok vakit beni geri çeviriyordu; sanırım Koljaiczek'e yarı buçuk benzeyen ne varsa eteklikleri altında barındırmaya razıydı; ama Kundakçı Koljaiczek'in ne cüssesine, ne de onun hep el altında ateşlenmeye hazır kibritlerine sahip olan ben, kaleden içeri ayak atabilmek için, Truvalıların tahta atına benzeyen bir hile düşünmek zorundaydım.

Oskar, gerçekten üç yaşındaki bir çocuk olarak Lastik bir topla oynarken göz önünde canlandırıyordu kendini; üç yaşındaki Oskar, topu sanki kazara anneannesinin eteklikleri altına yuvarlıyor, sonra ileri sürdüğü yuvarlak bahanesinin ardı sıra, büyükannesi hileyi çakıp topu daha geri çevirmeye vakit bulamadan etekliklerden içeri kaymaya davranıyordu.

Büyükler varken, asla uzun süre eteklikler altında kalmama izin vermiyordu anneannem. Büyükler onu alaya alıyor, çokluk iğneleyici sözlerle ona güz vakti patates tarlasındaki nişanlılık dönemini anımsatıyorlar, zaten yaradılıştan soluk benizli olmayan anneannemin adamakıllı kızarmasına ve bu kızarmanın da bir süre kaybolmamasına yol açıyorlardı; yüzünün böylece kızarması da saçı ağarmış altmışlık büyükanneme fena gitmiyordu doğrusu.

Ama anneannem yalnızsa —pek de yalnız kaldığı yoktu; ayrıca, zavallı annemin ölümünden sonra anneannemi gittikçe seyrek görmeye başlamıştım, hele Langführ Pazarı'ndaki tezgâhını dağıttığından bu yana zor görebilir olmuştum— palates rengi etekliklerinin altına girip oturmama daha bir gönülden rıza gösteriyor ve bunu daha uzun bir süre yapmama izin veriyordu. Etekliklerden içeri ayak atabilmek için pek aptalca bir lastik topla aptalca bir numaraya başvurmam gerekmiyordu o zaman. Trampetimle taban tahtaları üzerinden kayıyor, bir bacağımı altıma kıvırıp öbürünü mobilyalardan birine dayayarak dağ gibi duran anneanneme doğru hızla yaklaşıyor, anneannemin ayağı dibine varınca trampet değnekleriyle dört kat örtüyü kaldırdığım gibi soluğu içerde alıyordum. Dört perdenin dördünü aynı zamanda indiriyor, bir dakikacık sessiz duruyor sonra, vücudumdaki gözeneklerin tümüyle soluyup kendimi hafif acımış tereyağının hiçbir mevsime bağlı bulunmaksızın eteklikler altında egemenliğini sürdüren o sürekli ve keskin kokusuna bırakıyordum. Ancak bunun üzerine trampetini konuşturmaya başlıyordu Oskar; nihayet anneannesinin hoşlanacağı parçaları biliyordu; sıkı sıkıya izlenen bir kundakçı korkusuyla Koljaiczek'in gelip eteklikleri altına sığındığı vakit,

patates yaprağı ateşi başında anneannemin duymuş olması gereken ekim ayındaki yağmur hışırtısına benzer ezgiyi trampetimden çıkarıyor, ince çapraz bir yağmuru teneke trampetin üzerine yağdırıyordum; derken göğüs geçirmeler işitiyordum üzerimde, ermişlerin isimlerini işitiyordum; bunların, anneannemin yağmur altında çömüp, Koljaiczek'in ise kuru yerde oturarak tuzunu kuruttuğunda işittiği göğüs geçirmelerinin ve ermiş adlarının bir eşi olup olmadığına karar vermeyi sizlere bırakıyorum.

1939 ağustosunda bir gün Polonya Mahallesi'nin karşısında Jan Bronski'yi beklerken sık sık anneannemi anımsadım. Belki de şimdi Hedwig Teyze'yi ziyarete gelmiştir, diye geçirdim aklımdan. Anneannemin etekliklerinin allında oturarak acımış tereyağı kokusunu soluyabilme düşüncesi ne kadar çekici de olsa, iki merdiveni tırmanıp üzerindeki plakada "Jan Bronski" yazan kapının zilini çalmadım. Hem Oskar ne verebilirdi anneannesine? Trampeti dağılıp dökülmüştü, trampeti konuşturulacak gibi değildi artık, trampeti ekim ayında palates yaprağı ateşi üzerine incecikten yağan çapraz bir yağmur sesinin nasıl çıktığını unutmuştu. Anneannesine giden yol ise o güzsü yağışların gürültülü kulisinden geçtiği için Ring Caddesi'nde kalıyordu Oskar; zillerini vurarak Heeresanger'i inip çıkan hepsi de beş numaralı tramvayların karşıdan gelişlerini seyrediyor ya da önünden geçip giderlerken arkalarından bakıyordu.

Hâlâ Jan'ı mı bekliyordum? Çoktan bu işten vazgeçmiştim de, sadece bu vazgeçişim için henüz uygun bir neden aklıma gelmeyip yerimden kımıldamıyor değil miydim? Uzunca süre beklemelerin eğitici bir etkisi vardır. Ama beri yandan uzunca beklemeler, bekleyenleri, bekledikleri karşılaşma sahnesini kafalarında gayet ayrıntılı biçimde canlandırmaya götürür ki, bu da bekleyen şeyi her türlü sürpriz şansından yoksun bırakır. Ama yine de benim için bir sürpriz olmuştu Jan'ın gelişi. Jan'ın kendisi beni görmeden, ben onu beni görmeye hazırlıksız görmek, kırık dökük trampetimi konuşturup onu yanıma çekmek için güçlü bir istek duyuyor, trampet değnekleri elimin altında hazır olduğum yerde dikilmemi sürdürerek merakla bekliyordum. Uzun boylu açıklamalarda bulunmak zorunda kalmayayım diye, trampetimi iri iri konuşturup çığlık çığlığa bırakarak çaresizliğimi açığa vurmak istiyor, kendi kendime şöyle diyordum: Hele beş tramvay daha, hele üç tramvay daha, hele şu tramvay da geçsin. Korkular içinde kıvranarak, Bronski ailesinin Jan'ın isteği üzerine Posta İdaresi tarafından Modlin veya Varşova'ya nakledilmiş olabileceğini

zihnimde canlandırdım. Ettiğim bütün yeminleri bozarak bir tramvay daha bekledim; tam evin yolunu tutmak üzere arkama dönmüştüm ki, geriden biri yakaladı Oskar'ı, bir büyük adam gözlerimi elleriyle kapadı.

Gözlerimin üzerinde lüks sabun kokan, lâtif kurulukta yumuşacık erkek elleri, Jan Bronski'nin ellerini hissettim.

Jan, ellerini gözlerimden uzaklaştırıp dikkati çekecek kadar yüksek sesle gülerek beni kendinden yana döndürünce, trampetimi konuşturarak içinde bulunduğum berbat durumu göz önüne sermenin vakti geçmişti. Dolasıyla, her iki trampet değneğini, benimle artık bir ilgilenen bulunmadığından, cepleri saçak saçak olmuş, dizime kadar gelen pislik içindeki kısa pantolonu keten askıları altına sokuşturdum. Ellerim boşta kaldı, yürekler acısı bir sicimin ucunda sarkan teneke trampetimi havaya kaldırdım, yakınıp sızlanarak kaldırdım havaya; göz hizasına kadar. Rahip Wiehnke Efendi'nin âyin sırasında kutsanmış ekmeği havaya kaldırdığı gibi kaldırdım trampetimi ve Rahip Wiehnke Efendi gibi şöyle diyebilirdim: Bu benim elim, bu benim kanım. Ama en ufak bir şey söylemedim, derisi yüzülmüş trampetimi havaya kaldırmakla yetindim, sadece kaldırdım trampetimi havaya ve öyle köklü, mümkünse mucizemsi bir değişim isteğinde bulunmadım; istediğim sadece trampetimin onarılmasıydı.

Jan, sese bakılırsa asabî bir zorlamanın eseri olan, yersiz kahkahasını hemen yarıda kesti; trampetimi gördü, görülmeyecek gibi değildi zaten; sonra bumburuşuk trampetten ayırdığı gözleriyle benim çil çil ve hâlâ sahici üç yaşındaki çocuk gözlerimi arayıp buldu. İlkin biri ötekisi gibi hiçbir şey söylemeden iki mavi iristen, irislerdeki pırıltılarla yansılamalardan ve bir gözün normal olarak anlatacağı şeylerden başka bir şey göremedi gözlerimde; nihayet gözlerimin sokakta istenildiği kadar rastlanan yansımalara ve yansıtmalara hevesli su birikintilerinin herhangi birinden farksız olduğunu anlayınca, bütün iyi niyetini ve o anda belleğinde el atabileceği nesnelerin tümünü bir araya topladı ve benim bir çift gözümde annemin gri olmasına karşın biçimi benimkilere benzeyen gözlerini bulmaya zorladı kendini; ne de olsa annemin gözleri yıllar boyu kendisi için lulufkâr ve tutkulu ışıldayıp durmuştu. Ama sanırım gözlerimde kendi aksini görerek şaşırdı Jan; ancak böyle olması kendisinin babam sayıldığı, daha doğrusu bana hayat veren kimse olduğu anlamına gelmezdi. Çünkü Jan'ın, annemin ve benim gözlerimin belirleyici özelliğini aynı safdil - kurnaz, pırıl pırıl - aptalsı bir güzellik oluşturuyordu ki, bu hemen bütün

Bronskilerde, aynı şekilde Stephan'da ve ondan biraz daha az belirgin olarak Marga'da, buna karşılık pek açık seçik anneannemle kardeşi Vinzent'te de bulunuyordu. Ama bütün siyah kirpikli mavi gözlülüğüme karşın, kanıma Koljaiczek'in kundakçı kanından hiç değilse bir nebzenin karışmış olduğu inkâr edilmezdi; oysa Renli Matzerath'ı anımsatacak bir özellik bulmak kolay değildi bende.

Trampetimi havaya kaldırıp da bakışlarımı konuşturduğum zaman, kendisine sorsanız, en iyisi böyle sorulardan kaçmaya bakan Jan çaresiz şöyle cevap verecekti: "Annesi Agnes'in gözleri bana bakıyor; belki de bakan benim kendi gözlerim; annesiyle beni birbirine bağlayan o kadar çok ortak özellik vardı ki! Ama Amerika'da bulunan veya denizin dibinde yatan amcanı Koljaiczek de onun gözlerinden bana bakıyor olabilir. Ancak Matzerath değil bana bakan ve o olmadığı da iyi bir şey."

Jan, trampeti elimden alarak evirip çevirdi, orasını burasını tıklattı biraz. Pratik bir adam olmaktan uzak, bir kurşunkalemi bile doğru dürüst yontamayan Jan, sanki teneke trampetlerin onarımından anlarmış gibi yaptı; kendisinde pek seyrek rastlanır bir davranışla bir karara varmış görünerek beni elimden tuttu; onun böyle yapışı dikkatimi çekmişti doğrusu, çünkü trampetin onarılmasının pek acelesi yoktu; benimle Ring Caddesi'nden karşıya geçti, beni elimden tutarak Heeresanger tramvay durağına götürdü; tramvay gelir gelmez, beni de peşinden çekerek, beş numaralı tramvayın sigara içenlere ayrılmış arka vagonuna bindi.

Oskar sezinlemişti: Kente iniyorduk; Hevelius Meydanı'na varıp Polonya Postanesi'nden içeri girecek, Oskar'ın trampetinin haftalardır gereksinim duyduğu avandanlık ve ustalıkla donatılmış Kapıcı Kobyella'yı bulacaktık.

Tramvayla yapılan bu yolculuk zevkli ve pürüzsüz geçebilirdi; ancak 1939 yılı 1 Eylül arifesinin akşamıydı.[43] Arkasına bir römork takmış beş numaralı tramvay, Max Halbe Meydanı'ndan başlayarak, Brösen plaj ve kaplıcalarından dönen yorgun, ama yine de gürültücü yolcularla tıka basa dolmuş, kente doğru zil vurarak yol almaya başlamıştı. Trampeti kapıcıya bıraktıktan sonra, kimbilir Cafe Weitzke'de saman çöplü limonata başında ne nefis bir yaz sonu akşamı geçirecektik. Gelgeldim limanın ağzına, Westerplatte'ye karşı "Şilezya" ve "Schleswig-Holstein" adındaki iki zırhlı demir atmış ve gerisinde cephaneliğin bulunduğu kırmızı tuğladan surlara çelik gövdeli döner çift taretlerini ve kazemallarını yöneltmişti.

Polonya Postanesi'ndc kapıcı bölmesinin kapısını çalmak ve masum bir çocuk trampetini onarılmak üzere Kapıcı Kobyella'nın eline teslim etmek ne güzel bir şey olurdu! Ama postanenin içi, daha aylar öncesinden başlanarak bir savunma durumuna sokulmuş, o ana kadar kendi halinde insanlar olan postane personeli, memur ve müvezziler Gdingen ve Oxhoft'te hafta sonu eğitimlerinden geçirilerek bir kaleyi savunacak bir birliğe dönüştürülmüştü.

Olivia Kapısı'na yaklaşmıştık. Jan Bronski terliyor, Hindenburg Ağaçlıklı Yolunun tozlu yeşiline gözlerini dikmiş bakıyor, uçları altın yaldızlı sigaraların birini yakıp birini söndürüyor, tutumluluğunun izin verdiği sınırı hayli hayli aşıyordu. Annesiyle şezlongla yan yana yatarlarken Oskar, bir iki kez Jan'ı gözetlemiş, o zamanlar da Jan'ın yine terlediğini görmüştü; ama bu bir iki kez sayılmazsa, muhtemel babasına hiç bu kadar terlerken raslamamıştı.

Zavallı annem öleli hayli zaman olmuştu. Daha ne diye terliyordu Jan? Onun hemen her durağa yaklaştığımızda tramvaydan inmek isteğini duyduğunu, ama her inmeye hazırlanışında yanında bulunan beni anımsadığını, benim ve trampetimin kendisini gerisin geri yerine oturmaya zorladığını görünce anladım ki, Jan'ın terlemesi, onun bir devlet memuru olarak Polonya Postanesi'ni savunması gerektiği içindi; çünkü postaneden kaçmıştı Jan; ama Ring Caddesi'yle Heeresanger'in yaptığı köşede beni görmüş, memurluk görevine dönmeye karar vermişti. Ne memur, ne de postanenin savunulmasında işe yarayacak biri olan beni yanı sıra sürüklüyor, öte yandan terleyip sigaralar içiyordu. Neden bir ikinci kez, soluğu kaçmakta almıyordu sanki! Böyle bir şey yapmak istese, onu bundan kuşkusuz alıkoymazdım. Nihayet ömrünün en iyi yıllarını yaşıyordu, kırk beşinde bile yoktu henüz. Gözleri mavi, saçları kahverengiydi; bakımlı elleri titriyordu ve bu kadar yürekler acısı bir biçimde terlemese, muhtemel babasının yanında oturan Oskar'ın burnuna gelecek koku, soğuk ter değil, lavanta kokusu olacaktı.

Odun Pazarı'nda tramvaydan inip, Altstädtischer Graben'dan aşağı yürümeye başladık. Bir yaz sonu akşamı; yaprak oynamıyor. Saat sekize gelmek üzere; Eski Şehir'deki[44] kiliselerin çanları eskisi gibi gökyüzüne tunçtan bir manzara oturtmuş; güvercin bulutlarını havaya kaldıran çanların oyunsu müziği: "Serin kabre kadar ayrılma sadakat ve dürüstlükten". Müzik kulağı okşuyor, nerdeyse ağlamaklı yapıyor insanı, oysa dört bir yanda gülüşmeler duyuluyordu. Güneşte yanmış çocuklar, tüylü bornozlar, renk

renk deniz topları ve yelkenli gemiler. Kadınlar tramvaylardan iniyor, tramvaylar Glettkau ve Heubude plajlarında sudan yeni çıkmış insanları durmadan taşıyıp getiriyordu. Genç kızlar şimdiden mahmur bakışlarla dillerini oynatıyor, ahududulu dondurmalarını yalıyordu. Derken on beş yaşındaki bir kız dondurma külahını elinden düşürdü, tam eğilip nefis yiyeceği yerden almak isterken duraksadı, yerde yavaş yavaş eriyip dağılan serinletici dondurmayı kaldırımın taşlarına ve arkadan gelenlerin ayaklarındaki iskarpinlerin pençelerine terketti; çok geçmeden büyükler arasına karışacak, artık sokakta dondurma yalanamayacaktı.

Schneidermühle Sokağı'na gelince sola saptık. Hevelius Meydanı'na açılıyordu sokak ve meydanı yer yer gruplar halinde dikilen SS'ler tutmuştu: Kolları pazıbentli, jandarmalar gibi karabinalar taşıyan genç delikanlılar ve yaşlı aile reisleri. Meydandan geçmeyip etraftan dolaşmak ve Rahn üzerinden postaneye erişmek kolay olmayacaktı. Jan Bronski SS'lere doğru yürüdü. Niyeti açıktı: SS'ler kendisini ileriye koyvermeyecek, postaneden kesinlikle Hevelius Meydanı'nı gözetlemekte olan amirlerinin gözleri önünde onu geri çevirecekler ve böylece Jan da geriye çevrilmiş bir kahraman olarak az buçuk bir kişilik kazanacak, kendisini buraya getiren beş numaralı tramvaya allayıp eve dönebilecekti.

Ne var ki, SS'ler meydandan geçmemize ses çıkarmadılar, belki üç yaşındaki bir oğlanı elinden tutan şık giyimli bayın Polonya Postanesi'ne gideceğini akıllarının ucundan geçirmemişlerdi. Nazikçe, dikkatli olmamızı öğütlediler yalnız. Ancak parmaklıklı bahçe kapısından geçip postanenin parmaklıklı ana kapısının önüne gelmiştik ki, dur! diye seslendiler peşimizden. Jan, duraksayarak arkasına döndü. Ama o anda postanenin ağır kapısı biraz aralanıp bizi hemen içeri aldılar; çok geçmeden Polonya Postanesi'nin tatlı bir serinlikle dolu gişe salonunda dikilmeye başladık.

Jan Bronski'yi kendi adamları pek de hoş denemeyecek bir şekilde karşıladılar. Ona güvensizlik duyuyorlardı; öyle görülüyordu ki, çoktan umudu kesmişlerdi kendisinden; doğrusu Jan'ın. yani Postane Sekreteri'nin ortadan toz olmak islediğinden kuşkulanmış olduklarını açıkça itiraf ettiler. Jan, suçlamaları geri çevirmekte güçlük çekiyor, kimse kendisini dinlemiyordu. Derken onu alıp götürdüler ve mahzenden kum torbaları çıkarıp gişe mahallindeki pencerelerin gerisine yerleştirme görevi alınış bir grubun içine kattılar. Kum torbaları ve benzeri saçma şeyler pencerelerin önüne yığılıyor, evrak dolapları falan gibi eşyalar, gerekirse hemen

arkasında bir barikat kurulabilmesi için kapının yanına sürülüp getiriliyordu.

Adamın biri benim kim olduğumu anlamak istedi, ama Jan'ın cevabını bekleyecek vakti yoktu anlaşılan.

Herkes sinirli görünüyor, bazen bağırarak, bazen de son derece alçak sesle konuşuyordu. Trampetim ve trampetimin derdi unutulmuştu âdela. Kendisine bel bağladığım, karnımın önündeki o hurda yığınına yine eski saygınlığı kazandıracağını umduğum Kobyella bir türlü ortalarda gözükmüyordu, belki bulunduğumuz salondaki müvezzi ve gişe memurları gibi o da, kurşun geçirmediği söylenen sıkı sıkıya doldurulmuş kum torbalarını birinci veya ikinci katta harıl harıl üst üste yığıyordu. Oskar'ın yanında oluşu Jan için tatsız bir şeydi. Dolayısıyla, bir ara Doktor Michon adındaki bir adamdan yapacağı işe ilişkin direktif alırken, ben yanından sıvıştım. Besbelli, postane müdürü olan, başında bir Polonya çelik miğferi taşıyan adamın gözüne gözükmemeye çalışarak, biraz aradıktan sonra ilk kata çıkan merdiveni buldum ve yukarıda, koridorun nerdeyse sonunda büyücek ve penceresiz, içerisinde cephane sandıkları taşıyıp kum torbaları yığan kimselerin görülmediği bir odayla karşılaştım.

Üzerlerine rengârenk pullar yapıştırılmış mektuplarla dolu tekerlekli sepetler, sıkışık durumda koridorda duruyordu. Oda alçaktı ve toprak rengi kâğıtlarla kaplıydı duvarlar. İçerisi hafif lastik kokuyor, tavandan abajursuz bir ampul sarkıyordu. Elektrik düğmesini aramayacak kadar yorgundu Oskar. Sankt Maria, Sankt Katharina, Sankt Johann, Sankt Brigitta, Sankt Barbara, Teslis ve Ruhulkudüs kiliselerinin çok uzaklardan gelen çan sesleri Oskar'ı uyarıyorlar, saat dokuz oldu Oskar, yatma zamanı artık, diyorlardı. Dolayısıyla ben de mektup sepetlerinden birinin içine kıvrıldım yattım, yorgunluktan benim gibi canı çıkmış trampetimi yanıbaşıma yatırıp uyudum.

POLONYA POSTANESİ

Lodz, Lublin, Lwow, Torun, Krakow ve Czestochowa'ya[45] yollanmayı bekleyen, Lodz, Lublin, Leinberg, Thorn, Krakau ve Tschenstochau'dan yollanan mektupların doldurduğu bir çamaşır sepetinin içinde uyudum. Ama ne Malka Boska Czestochowka'yı, ne siyah madonnayı gördüm düşümde; ne Mareşal Pilsudski'nin Krakow'da saklanan yüreğini gördüm, ne de Thorn kentine o büyük ününü sağlayan zencefilli çörekleri çıtırdattım ağzımda. Benim henüz onarılmamış trampetimi bile düşümde görmedim. Tekerlekli çamaşır sepetini dolduran mektuplar üzerinde düşsüz yattım ve mektuplar bir yığın halinde üst üste bulunursa sözde duyulacak o fısıldaşmaları, fiskosları, gevezelikleri, mahrem konuşmaları işitmedim. Mektuplar bana hiçbir şey söylemedi, hiçbir yerden mektup beklediğim yoktu, kimse benim şahsımda bir mektup alıcısı ya da gönderici göremezdi; haberlerle dolup taşan dünyanın bizzat kendisi olarak bakılabilecek dağ gibi posta yığını üzerinde antenimi indirmiş, yüce dağları ben yarattım gibi bir edayla uyumuştum.

Pan Lech Milewczyk adındaki birinin Varşova'dan Danzig-Schidlitz'deki yeğenine yazdığı mektup, yani bin yıllık bir kaplumbağayı bile uykusundan uyandıracak kadar alarm dolu o mektup olmadı kuşkusuz beni uyandıran; beni ne yakından duyulan makineli lüfek sesleri, ne Serbest Liman Danzig'te demirlemiş zırhlıların çift taretlerinden atılan ve uzaktan uzağa gümbürtüleri duyulan mermi salvoları uyandırdı. Hani kolaycacık kâğıt üzerine çiziklirilip makineli tüfekler, çift taretler deniyor şimdi. Ama bir sağanak yağmur, bir dolu serpintisi, ben dünyaya gözlerimi açtığım zaman kopmuş fırtınaya benzer bir yaz sonu fırtınasının gelip geçişi de olmaz mıydı beni uyandıran? Alabildiğine bir mahmurluk vardı üzerimde, kafamın içindeki düşüncelerin bir türlü içinden çıkacak halde değildim ve sesler hâlâ kulaklarımda, bütün mahmur kimseler gibi durumu tüm çıplaklığıyla

niteleyen isabetli bir teşhisle: "İşte ateş başladı!" diye söylendim kendi kendime.

Çamaşır sepetinden çıkmış, henüz ayaklarımdaki sandallar üzerinde kararsız dikiliyordum ki, narin trampetini nasıl sağlama alacağını düşünmeye başladı Oskar. Uykusuna barınaklık etmiş sepetteki mektupların içinde iki eliyle uğraşıp bir çukur açtı; gevşecik üst üsle yığılmıştı mektuplar, ama beri yandan dişliler gibi birbirine geçmişti; yine de içlerinden hiçbirini yırtıp atmadı Oskar, büküp buruşturmadı, hele pullarını kullanılmış duruma sokmadı, hoyratça açmadı söz konusu çukuru; hayır, arap saçı gibi birbirine girmiş mektupları kollayıp gözeterek birbirinden ayırdım, üzerinde "Poczta Polska" damgası görülen çoğu mor zarflı mektupların, hatta kartpostalların hiçbirine zarar gelmemesine çalışımş, hiçbir zarfın açılmamasına özen gösterdim; çünkü ortada değiştirmediği bir şey bırakmayan önüne geçilmez olaylara karşın haberleşme mahremiyetine halel gelmemesini istiyordum.

Makineli tülek ateşi arttıkça, mektup dolu çamaşır sepetindeki huni biçimli oyuk büyüyüp genişledi. Sonunda yeter bu kadarı dedim, ölümcül hasta trampetimi yeni hazırlanmış tiril tiril yatağa yatırdım. Dayanıklı duvarlar ören duvarcı ustaları nasıl tuğlaları işlerse, ben de zarfları birbirine kenetleyerek trampetimin üzerinde üç değil, on değil, yirmi katlı kalın bir yorgan ördüm.

Şarapnel parçalarından ve mermilerden teneke trampetimi koruyacağını umduğum bu önlemi tam almıştım ki, postanenin Hevelius Meydanı'na bakan cephesinde, aşağı yukarı giriş salonunun hizasında zırhlı hedeflere karşı kullanılan ilk mermi patladı.

Tuğladan dayanıklı bir kâgir yapı olan Polonya Postanesi, SS'lerin önceden sık sık provası yapılmış bir yıldırım saldırıya geçip, hemen cepheden içeri sızabilecekleri bir gedik açarak, işi uzatmadan kendisini ele geçirebilecekleri korkusuna kapılmaksızın, bu tür daha bir yığın mermiyi rahalçacık sineye çekebilirdi.

Jan Bronski'yi aramak üzere, büro olarak kullanılan üç odayla ilk kattaki koridor tarafından çevrelenmiş emin ve penceresiz bir yer olan Posta Dağıtım Salonundan ayrıldım. Muhtemel babamı ararken, âdeta ondan daha büyük bir istekle harp malulü Kapıcı Kobyella'yı arıyordum kuşkusuz; çünkü akşam yemeğini feda ederek kente, Hevelius Meydanı'na ve oradan postanaye trampetimin onarımı için gelmiştim.

Kobyella'yı zamanında, yani yüzde yüz beklenen yıldırım saldırısından önce bulamadım mı, iter tutar yeri kalmamış trampetimin titizlikle onarılıp sağlam bir duruma sokulması işi suya düşerdi.

Dolayısıyla Jan'ı arıyor Oskar, ama kafasından hep Kobyella'yı geçiriyordu. Kollarını göğsünün üzerinde kavuşturup, birçok defa çini döşemeli uzun koridoru arşınladı. Gerçi postane binasından açıldığı kuşkusuz tek tük ateşleri, SS'lerin sürekli cephane harcadıklarını gösteren ateşlerden ayırt edebiliyordu; ama postanedeki tutumlu silâhendazlar bürolarına çekilmiş, keza zımbalama işi gören silâhlarını bırakarak postanenin zımba ve damgalarını ellerine almış olmalıydılar. Koridorda muhtemel bir karşı saldırı için ayakta bekleyen ya da yerde mevzilenmiş yatan bir hazır kuvvet hazırda görülmüyordu. Sadece Oskar devriye geziyordu ortalıkta, silâhsızdı ve pek erken bir sabah saatinin tarihi olaylara gebe üvertürüyle karşı karşıya bulunuyordu. Ne var ki, altın değildi bu sabah saatinin ağzında taşıdığı, kurşundu[46].

Postane avlusuna bakan odalarda in cin göremedim, düşüncesiz bir davranış olarak değerlendirdim bunu; binanın Schneidermühle Sokağı'na bakan tarafının da güven altına alınması gerekirdi. Postane avlusuyla paket yükleme rampasından sadece tahta bir çitle ayrılmış polis karakolu öyle güzel bir saldırı noktası oluşturuyordu ki, bu kadarına resimli çocuk kitaplarında rastlanabilirdi ancak. Büroları, taahütlü salonunu, para müvezzilerinin odasını, muhasebeyi, telgrafhaneyi dolaştım: Hepsi bu odalardaydı. Zırhtan levhalar ve kum torbalarının gerisinde, yere yıkılmış mobilyaların arkasında yatıyor, kekeleyerek konuşuyor, âdeta tutumlulukla ateş ediyorlardı.

Odaların çoğunda daha şimdiden kimi pencereler SS'lerin makineli tüfekleriyle tanışmıştı. Uğranılan zararı şöyle bir gözden geçirdim; huzur içinde, rahat ve derin nefes alınıp verilebilen barış zamanı elmastan sesimin etkisine dayanamayarak olduğu yere yığılıp kalmış pencere camlarıyla postanenin kırılıp dökülen camları arasında karşılaştırmalar yaptım. Eh, benden Polonya Postanesi'nin savunulmasına bir katkıda bulunmam islenirse, o ufak tefek ve çakı gibi Dr. Michon, postanesinin mülki amiri olarak değil de askeri amiri olarak yanıma sokulup sadakat andı içerek beni Polonya hizmetine almaya kalkarsa, sesim emirlerine amadedir: Polonya için ve Polonya'nın yabansı açan, ama boyuna yemiş verdiği görülen ekonomisi için Hevelius Meydanı'nı çevreleyen bütün karşı binalarla,

Rähm'deki evlerin cam pencerelerini, Schneidermühle Sokağı'ndaki cam dizisini, polis karakolunu ve sesimi her zamankinden daha uzak etkili konuşturarak Altstädtischer Graben'in ve Şövalye Sokağı'nın bütün o temiz pak camlarını birkaç dakika içinde hava ceryanlarına yol açacak kara kovuklara dönüştürebilirdim. Bu da SS'lerle durumu seyreden vatandaşlar arasında panik yaratırdı. Böylelikle pek çok ağır makinelinin yapacağı işi görür, daha savaşın başında mucizevi silahların varlığına herkesi inandırırdım; ama Polonya Postanesi'nin kurtarılmasına gelince, yine kurtaramazdım onu.

Ancak postanenin savunulmasında bana başvuran çıkmadı. Müdür, kafasında bir Polonya çelik miğferi taşıyan Dr. Michon adındaki bey, bana sadakat andı falan içirmediği gibi, ben merdivenleri hızla inip de gişe salonundan içeri dalarak soluğu adamın bacakları arasında alınca, bana fena bir tokat patlattı ve bağırarak Polonyaca küfürler savurdu, sonra savunma işleriyle uğraşmaya koyuldu yeniden; bana da tokatı sineye çekmekten başka yapacak şey kalmadı. Bütün postanedekilerin ve nihayet sorumluluğu omuzlarında taşıyan Dr. Michon'un sinirli bir hali vardı, korkuyordu hepsi de, dolayısıyla davranışları bağışlanabilirdi.

Gişe salonundaki saat, dördü yirmi geçtiğini haber veriyordu. Dördü yirmi bir geçeyi gösterince, çarpışmaların saate bir zarar vermediğine inandım. Saat işliyordu; zamanın bu serinkanlılığını iyiye mi, yoksa kötüye mi yoracağımı bilemedim bir türlü.

Kesin olan bir şey varsa, ilkin gişe salonunda kalıp Jan'ı ve Kobyella'yı aradım, Dr. Michon'a görünmemeye çalıştım. Ama ne amcamı bulabildim, ne Kapıcı Kobyella'yı. Salondaki pencerelerin camlarında hasarlar saptadım, ana kapının yanı başındaki sıvada çatlaklar ve çirkin oyuklar gördüm ve ilk iki yaralıyı getirirlerken hazır bulundum. Yaralılardan biri yaşlıca bir adamdı, ağarmış saçları hâlâ titizlikle iki yana ayrılmış duruyordu, sağ kolunun üst tarafını bir mermi sıyırıp geçmişti; yarası sarılırken heyecanlı heyecanlı konuşup durdu. Hafif yara, beyaz sargı bezleriyle sarılıp sarmalanmıştı ki yeniden sıçrayıp kalkacak, silâhına sarılacak ve belli ki kurşun geçirmediği söylenemeyecek kum torbalarının gerisine kendini atacak oldu. Allah'tan fazla kan kaybının yol açtığı hafif bir fenalık onu tekrar yere sererek gerekli istirahatı yapmaya zorladı; bu istirahati yapmadan, kendisi gibi yaşlıca birinin, aldığı bir yaradan az sonra eski gücüne kavuşması düşünülmeyecek bir şeydi. Ayrıca başında çelik bir

miğfer taşıyan, ama sivil giysisinin mendil cebinden bir mendilin üçgen biçimli ucu görünen, memur kılığında bir şövalye gibi nazik ve ince bir doktor olup Michon adını taşıyan, dün akşam Jan'ı sıkı bir sorgulamadan geçirmiş bulunan ellinin üstündeki ufak tefek ve sinirleri sağlam adam da, benzi sararmış yaşlı bir adam olan yaralıya, Polonya adına serinkanlılığını koruması emrini verdi.

İkinci yaralı güçlükle soluyarak bir ot yatak üzerinde yatıyor ve kum torbalarının yanına varmaya karşı bundan böyle bir istek duymuyordu. Düzenli aralarla yüksek perdeden ve utanıp sıkılmadan bağırıyordu, çünkü karın bölgesinden bir kurşun yemişti.

Tam, Oskar kendi aradığı kimseleri bulmak üzere kum torbalarının arkasında yalanları bir kez daha gözden geçirmek üzereydi ki, ana kapıyla onun bitişiğine rastlayan iki mermi gişe salonunda bir şangırtıya yol açtı. Kapının önüne itilmiş dolaplar ansızın kapaklarını açarak cilt cilt evrak yığınlarını dışarı kustu; havada yaprak yaprak açılıp dağıldı evraklar, derken gelip çini döşeme üzerine kondu hepsi, döşemenin üzerinde kayarak öyle hesap pusulalarıyla temasa geldiler, öyle hesap pusulalarının üzerini örttüler ki, gerçek bir muhasebe işleminde bunlarla tanışmaları olanaksızdı. Artakalmış pencere camlarının da tuzla buz olduğunu, irili ufaklı sıva kalıntılarının duvarlardan ve tavandan döküldüğünü söylemek gerekmez sanırını. Derken bir üçüncü yaralıyı sürükleyip alçı ve kireç bulutları arasından salonun ortasına getirdiler, ama sonra çelik miğferli Dr. Michon'un emri üzerine tekrar kendisini alıp birinci kata çıkarmak üzere merdivenleri tırmanmaya koyuldular.

Oskar basamakları oflayıp puflayarak çıkan adamların peşine takıldı; kendisini geriden bir çağıran, sorguya çeken ve hatta az önce Dr. Michon gibi hoyrat ve kaba eliyle beni tokatlayan çıkmadı. Tabii, Oskar da postane savunucularının ayaklarına dolaşmaktan kaçınmaya enikonu çaba harcıyordu.

Yavaş yavaş merdiveni geride bırakan adamların peşinden birinci kata çıkınca, korktuğum başıma geldi: Yaralıyı o penceresiz, dolayısıyla emin bir yer olan Posta Dağıtım Salonu'na soktular; oysa ben, kendim için ayırmıştım burasını. Üstelik ortada yatağa benzer bir şey bulunmadığından, sepetler içindeki mektupların pek kısa ama yumuşak bir yatak işi görebileceğini düşündüler. Trampetimi artık yerlerine yollanamayacak mektupların durduğu bu tekerlekli çamaşır sepetlerinden birine

yerleştirdiğim için pişmanlık duymuştum. Bu vücutları oyulmuş, delik deşik edilmiş müvezzi ve gişe memurlarının kanı, on ya da yirmi kat mektup ve kartpostallar arasından sızıp trampetimi, onun şimdiye kadar sadece lâke cila olarak tanıdığı bir renge boyayacak mıydı? Polonya kanıyla trampetimin ne alıp vereceği vardı! Kendi mendillerini, beyaz ve kolalı gömleklerini Polonya bayrağının yarı rengi olan kırmızıya boyasalardı ya! Nihayet söz konusu olan Polonya'ydı, benim trampetim değil. Polonya kaybedecek diye, Polonya'nın beyaz-kırmızı kaybetmesini istiyorlar diye, zaten üzerindeki taze boya yelerince kuşku uyandıran benim trampetim de mi mahvolsundu?

Yavaş yavaş kafama bir düşünce gelip yerleşmişti: Hiç de Polonya değil, benim yer yer yumrulmuş trampetimdi söz konusu olan. Memurlara bir simge olarak Polonya yetmemiş, onları coşturacak bir bayrak gibi Jan, beni kandırıp postaneye getirmişti. Ben geceleyin tekerlekli mektup sepetinde uyur, ama ne sepetle yuvarlanıp, ne düş görürken, postanenin nöbet tutan memurları bir parola gibi birbirlerine şöyle fısıldamışlardı: Can çekişen bir çocuk trampeti bize sığındı. Biz Polonyalıyız, bize sığınan bu çocuk trampetini korumadan yapamayız. Kaldı ki, İngiltere ve Fransa'nın da bizimle imzalanmış garanti andlaşmaları var.

Posta Dağıtım Salonu'nun açık duran kapısı önünde kafamdan geçen bu tür işe yaramaz soyut düşünceler benim hareket özgürlüğümü kısıtlarken, postane avlusunda ilk makineli tüfek sesleri duyulmaya başladı. Daha önceden sezinlediğim gibi, SS'ler Schneidermühle Sokağı'ndaki polis karakolundan ilk saldırıya geçmişlerdi. Az sonra hepimiz yere yuvarlandık; SS'ler posta yükleme rampasının üst tarafındaki paket solununa açılan kapıyı havaya uçurmuştu; çok geçmeden de paket mahalline girdiler, oradan paket kabul salonuna daldılar; gişe salonuna giden koridorun kapısı, çoktan açık duruyordu önlerinde.

Yaralı adamı taşıyıp yukarı çıkararak trampetimin saklı bulunduğu mektup sepeti içerisine yatıranlar, tabanları kaldırdı birden; daha başkaları da onları izledi. Gürültüye bakarak, zemin kat koridorunda, daha sonra paket salonunda çarpışmaların başladığı sonucunu çıkardım. Derken SS'ler geri çekilmek zorunda kaldı.

Oskar, ilkin duraksayarak, sonra daha bir kararlı, Posta Dağıtım Salonu'na girdi. Sarı-gri bir yüzü vardı yaralının; dişleri açıkta, gözleri kapalıydı; gözkapaklarının gerisinde göz kürelerinin oynadığı görülüyordu.

Ama mektup sepetinin kenarından aşağı sarkıyordu başı, dolayısıyla sepetteki mektupları kirletme tehlikesi azdı. Sepetin içerisine elini uzatabilmek için ayaklarının üzerinde dikilmek zorunda kaldı Oskar. Adamın kıçı ağır bir külçe gibi, tam da trampetimin gömülü bulunduğu yere bastırıyordu. Oskar ilkin kollayarak adamı ve mektupları gözeterek sonra daha sert çekip çekiştirerek sonunda yırtıp parçalayarak düzinelerle mektubu inildeyip duran adamın altından çıkardı.

Bugün diyebilirim ki trampetimi elimin altında tam hissetmeye başladığım anda adamlar dolu dizgin merdivenden çıktılar, koridoru geçerek geldiler; SS'leri paket mahalinden püskürtmüş dönüyorlardı. Zaferi kazanmışlardı şimdilik, gülüştüklerini işitiyordum.

Kapının yanı başındaki bir mektup sepetinin arkasına sindim; adamlar doğru yaralının yanına geldiler; ilkin yüksek sesle konuşup ellerini kollarını oynatarak sonra alçak perdeden küfürler savurarak, sepet içinde yatan adamın yarasını sardılar.

Birden, gişe salonu hizasından binaya iki tanksavar mermisi isabet etti, ardından iki tane daha; ansızın sessizleşti ortalık. Serbest Liman'da, Westerplatte karşısında demirlemiş savaş gemilerinin ateş salvoları iyi yürekli homurdanıp duruyor, düzenli aralarla uzaktan uzağa gümbürdüyordu; ama insan zamanla alışıyordu sese.

Yaralının başındaki adamların gözüne görünmeden, trampetimi yüzüstü bırakıp, Posta Dağıtım Salonu'ndan sıvıştım; yeniden amcam ve muhtemel babam Jan'ı ve bu arada Kapıcı Kobyella'yı aramaya koyuldum. İkinci katta Postane Başsekreteri Naczelnik'e ayrılan daire bulunuyordu; galiba Naczelnik zamanında davranıp ailesini Bromberg ya da Varşova'ya taşımıştı. İlkin postanenin avlusuna bakan birkaç depoyu aradım, sonra Jan'ı Naczelnik ailesine ayrılmış dairenin çocuk odasında ele geçirdim.

İç açıcı aydınlık bir oda; maalesef kimi yerleri serseri kurşunlarla zedelenmiş güler yüzlü duvar kâğıtları. Barış zamanı olsa insan iki pencerenin arkasına geçip Hevelius Meydanı'nı seyreder, gönlünü eğlendirirdi. Henüz sapasağlam duran salıncak bir at, bir sürü top, devrilmiş atlı ve yaya askerlerle dolu bir şövalye kalesi, içinde demiryolları ve minyatür marşandizlerle kapağı havaya kalkmış bir karton kutu; kimi az, kimi çok örselenmiş bir hayli bebek, dağınık bebek odaları; kısaca bir oyuncak furyası, Naczelnik'in biri kız, biri oğlan, iyice şımartılmış iki çocuk babası olduğunu ele veriyordu. Yumurcaklar ne iyi Varşova'ya nakledilmişti

de, örneklerini Bronski ailesinde gördüğüm böyle iki şımarık kardeşle yüzyüze gelmekten kurtulmuştum. Kurşun asker dolu çocuk cennetinden ayrıldığına Postane Başsekreteri'nin oğlunun ne çok üzülmüş olacağını hafif bir özlem duygusuyla geçirdim içimden; belki ilerde Modlin Kalesi için yapılacak çarpışmalarda Polonya süvarisini takviye etmek için, birkaç oyuncak Ulan süvarisini de pantolonunun cebine tıkıştırıp beraberinde götürmüştü.

Oskar, kurşun askerlerden fazla bahsediyor ama, yine de şunu itiraf etmeden duramayacak: Oyuncakların, resimli çocuk kitaplarının ve topluca oynanan oyunların bulunduğu bir de etajer vardı odada ve en üst gözünde dizi dizi çalgılar görülüyordu. Bal sarısı bir trompet, çarpışmalara ayak uyduran bir binaya mermi isabet ellikçe çın çın ölen bir çıngırağın yanı başında suskun duruyordu. Etajerin sağında, kenara doğru, rengârenk bir armonika eğik durumda boylu boyunca uzanmıştı. Anne ve babanın, evlâtlarına sahici dört keman teliyle donatılmış sahici küçük bir kemanı armağan edecek kadar akıllarından zorları varmış anlaşılan. Kemanın yanı başında, sapasağlam beyaz yüzü görünen ve tabladan birkaç oyuncak küple çevresi sarılarak yuvarlanıp gitmesi önlenmiş bulunan, ister inanın, ister inanmayın, beyaz ve kırmızı bir trampet yer alıyordu.

Trampeti kendi gücümle yukardan indirmeye kalkmadım. Uzanacağı yerin sınırlı olduğundan haberi vardı.

Oskar'ın; cüceliğinin kendisini çaresiz bıraktığı yerlerde büyüklere başvurabilir, onlardan ricalarda bulunabilirdi.

Jan Bronski ile Kobyella, döşemeye kadar inen pencerelerin alttan yaklaşık üçte bir hizasına çıkacak kadar üst üsle yığılmış kum torbalarının gerisindeydi. Kobyella, Jan'ın sağına yatmıştı; Oskar, Kobyella'nın kan tüküren yaralının altında kalıp kuşkusuz giderek daha çok ezilen trampetini adamın altından çıkarıp onaracak zamanı bulunmadığını hemen anlamıştı; çünkü başını kaşıyacak vakti yoktu Kobyella'nın, kum torbaları arasındaki bir açıklıktan tüfeğini uzatmış, Hevelius Meydanı üzerinden Schneidermühle Sokağı'nın köşesine doğru düzenli aralarla ateş ediyordu; buraya, Radaunc Köprüsü'nün hemen önüne bir tanksavar topu gelip yerleşmişti.

Jan tortop olmuş, başını saklamış, titreyip duruyordu. Kireç ve kumla pislenmiş koyu gri giysisinden tanımıştım kendisini. Ayaklarındaki aynı şekilde gri iskarpinlerden sağdakinin bağı çözülmüştü; eğilerek çözülen

bağı bağladım, bir fiyong yaptım. İpi biraz çekince Jan irkildi ve fazla mavi iki gözünü sol kolunun dirsek altından ileri doğru uzatarak, akıl almaz ölçüde mavi ve sulu bakışlarla beni süzdü. Oskar şöyle bir gözden geçirince, amcasının yaralı olmadığına güven getirdi; ama yine de için için ağlıyor Jan, çünkü korkuyordu. Ben onun sızlanmasını fark etmezden gelip, Başsekreter Naczelnik'in başka bir yere nakledilmiş oğlunun trampetini gösterdim, açık seçik jestlerle, son derece dikkatli davranıp çocuk odasındaki kurşun tutmayan yerlerden giderek etajere yaklaşmasını ve teneke trampeti raftan indirip bana vermesini istedim kendisinden. Amcam beni anlamadı, benim muhtemel babam anlamadı beni; zavallı annemin sevgilisi kendi korkusuyla öylesine meşgul ve doluydu ki, benim ondan yardım isteyen jestlerim korkusunu daha da artırmıştı kuşkusuz. Hani Oskar bağırarak derdini anlatabilirdi, ama tüfeğinden başka bir şeye kulak asmayan Kobyella'nın kendisini odada görmesinden çekindi.

Böylece Jan'ın soluna, kum torbalarının gerisine uzandım; aşinası bulunduğum serinkanlılığın bir parçasını mutsuz ve muhtemel babama aktarabilmek için, vücudumla vücuduna dokundum. Az sonra gerçekten biraz sakinleşmiş buldum Jan'ı; düzenli olarak sesli sesli soluyuşum, nabız atışlarında az çok bir düzen sağlamıştı. Ama başını ilkin yavaş ve yumuşak, sonra kesin ve sert, oyuncaktan geçilmeyen tahta etajere doğru döndürmeye çalışıp, kuşkusuz vaktinden önce, dikkatini bir ikinci kez Naczelnik'in oğlunun teneke trampetine çekmeme karşın, yine beni anlamadı Jan. Alttan yukarı doğru yürüyerek vücudunu ele geçirip, yukarıdan aşağı gerisin geri inen korku, aşağıda, belki de içi keçeli ayakkabıların tabanlarında öylesine bir direnişle karşılaşıyordu ki, tabanları kaldırıp kendini dışarı atmak istiyor, sonra ters yüz edip mide, dalak ve karaciğer üzerinden kaçmaya başlıyor ve Jan'ın zavallı kafasına gelip buraya öylesine yuvalanıyordu ki, Jan'ın mavi gözleri öne fırlıyor ve gözlerin aklarında, Oskar'ın daha önce muhtemel babasının göz kürelerinde görmediği iç içe dolaşmış damarcıkları açığa çıkarıyordu.

Amcamın göz kürelerinin yeniden içeri çekilmesini sağlamak, kalbini biraz hale yola koymak, epey zaman ve zahmete maloldu bana. Ama estetik hizmetindeki tüm çabalarım SS'lerin orta çaptaki bir sahra topunu savaşa sokmaları üzerine boşa gitti; SS'ler dürbünlerle bakarak sahra topuyla direkt atışa geçmiş, postane önündeki demir çiti yere sermişler, binanın tuğla örgüsünün içine serpiştirilmiş direkleri birer birer, hayran olunacak bir dakiklikle ve yüksek bir eğilim seviyesini açığa vurarak pes ettirip, sonunda

binayı ve onu çeviren demir kafesi kesinlikle dize gelmeye zorlamışlardı. Zavallı amcam on beş ilâ yirmi direğin birer birer çöküşünü bütün bedeni ve ruhuyla öylesine içten yaşadı ki, sanki yerle bir edilen yalnız direkler olmamış, onlarla beraber, onların üzerinde dikili duran, amcamın aşinası bulunduğu ve kendisi için hayati önem taşıyan hayal ürünü tanrı heykelleri de birer birer yıkılıp gitmişti.

Sahra topunun mermilerinden binaya isabet eden oldukça, amcamın bunu, daha bilinçli ve ustalıklı atılsa, benim camların canına okuyan çığlığımın üstünlüğüne ancak erişecek tiz bir çığlıkla karşılayışını ancak böyle açıklamak mümkün. Gerçi Jan ateşli bir şekilde bağırıyordu, ama plansızdı bağırışı ve sonunda bu bağırış Kobyella'nın o kemikli ve sakal vücuduyla kendini kaldırıp bizden tarafa atmasına yolaçtı. Kobyella, gözleri kirpiksiz o sıska kuş başını kaldırıp sulu gri gözbebeklerini üzerimizde gezdirdi. İnildeyen Jan'ı tutup silkeledi, gömleğini açarak vücudunda bir yara var mı diye baktı —hani neredeyse gülmeden duramıyordum—, ama en ufak bir yara izi göremeyince Jan'ı sırt üstü yatırıp çenesini tuttu, salladı, kütürdetti Jan'ın çenesini, sulu ve gri çakıp sönen gözlerini Jan'ın mavi Bronski gözlerine dikti, Polonyaca ve yüzüne tükürükler saçarak küfürler savurdu Jan'a ve nihayet yerden tüfeğini alıp ona attı; amcam, kendisine ayrılan atış mazgalı önünde bıraktığı tüfeğini hiç daha kullanmamış, henüz emniyet mandalını bile açmamıştı. Tüfeğin dipçiği, kuru bir ses çıkartarak Jan'ın sol diz kapağına vurdu. Bütün ruhsal acılardan sonra böyle ilk kez hissettiği fiziki bir acı Jan'a iyi gelmişti anlaşılan, çünkü atılan tüfeği tuttu; madeni kısımların soğukluğunu ilkin parmaklarında, daha sonra kanında duyunca bir an irkilir gibi yaptı, ama derken Kobyella'nın küfürleri ve cesaret veren kandırıcı sözleriyle kendisine ayrılmış atış mazgalına doğru sürünerek ilerlemeye başladı.

Muhtemel babamın savaş konusunda o kadar isabetli, bütün o yumuşak ve zengin hayal gücüne karşın o kadar gerçekçi bir fikri vardı ki, durumun gerektiği gibi kavranılamadığını açığa vuran bir kahramanlık göstermesi güç, hatta imkânsızdı. Dolayısıyla, kendisine ayrılan mazgaldan ateş alanını görüp işe yarar bir hedef Geçmeksizin, vücudundan hayli ilerde eğik tuttuğu tüfeği Hevelius Meydanı'ndaki evlerin çatıları üzerine çevirerek, çabuk çabuk ve körü körüne mermilerini yakıp tüketti ve sonra yine sürünerek, elleri boş, kum torbalarının gerisine çekildi. Jan'ın gizlendiği yerden kapıcıya yolladığı bakışlar, okul ödevlerini yapmamış bir öğrencinin, mahcup ve somurtkan, suçunu itiraf edişine benziyordu. Kobyella, birkaç

kez alt çenesini oynattıktan sonra gülmeye başladı; sanki arkası gelmeyecek gibiydi gülmesinin, ama birden korkutucu bir şekilde gülmeyi kesti, postanenin sekreteri olarak kendi amiri durumundaki Jan Bronski'nin incik kemiğine üç dört tekme savurdu; tam toparlanmış, o biçimsiz ortopedik ayakkabısını Jan'ın böğrüne indirmeye hazırlanıyordu ki, makineli tüfek ateşi çocuk odasının geri kalan üst camlarını bir bir dolaşıp tavanın altını üstüne getirince, ayağını çekti geriye, kendini yere atarak tüfeğinin arkasına geçti, Jan'la oyalanarak kaybettiği zamanı gidermek ister gibi suratını astı, acele mermi üzerine mermi yağdırmaya başladı; hani bütün bu mermileri de İkinci Dünya Savaşı'nda harcanan cephane içine katmak gerekiyor.

Acaba Kapıcı Kobyella beni görmemiş iniydi? Bütün harp malullerinin insanda saygı uyandırdığı gibi, genellikle pek sert ve yanına yaklaşılmaz bir adam olan Kobyella, havası kurşunlu bu esintili odada kalmama ses çıkarmamıştı. Acaba Kobyella'nın, burası nihayet bir çocuk odası, dolayısıyla Oskar da burada kalabilir ve çarpışmalar arasındaki molalarda burada oynayabilir gibi bir düşünce mi geçmişti kafasından?

Ne kadar bir süre yerde yatıp kaldık, bilmiyorum; Jan ile odanın sol duvarı arasındaydım ben, ikimiz de kum torbalarının gerisindeydik; Kobyella ise tüfeğinin arkasında yatıyor, iki kişinin yerine ateş ediyordu. Aşağı yukarı saat ona doğru ateş dindi. Ortalık öylesine sessizleşli ki, sineklerin vızıltısını işitmeye başladım. Hevelius Meydanı'ndan doğru kulağıma sesler geliyor, verilen komutları işitiyor, ara sıra limanda demirlemiş savaş gemilerindeki topların boğuk gümbürtüsünü duyuyordum. Açıkla bulutlu arasında değişen bir eylül günü; güneş, fırçasıyla dört bir yanı sarı yaldıza boyuyordu; bir soluk kadar inceydi her şey; ama yine de bir duyarsızlık içindeydi. Pek yakında on beşinci doğum günümü kutlayacaktım. Her yılın eylül ayında olduğu gibi yine bir teneke trampete kavuşmayı diliyor, ondan başka bir şey düşünmüyordum; bu dünyadaki bütün diğer hazinelere senin olsun deyip, aklımda sadece beyaz-kırmızı lâke bir teneke trampet yaşatıp başka bir şeye yer vermiyordum.

Jan'da hiçbir kımıldama yoktu. Kobyella öylesine düzenli soluyordu ki, Oskar, nihayet kahramanlar da içinde olmak üzere bütün insanların vücudu zindeleşliren bir şekerlemeye gereksinim duyduklarını ve bu yüzden Kobyella'nın da kısa savaş molasından yararlanarak ufak bir şekerleme yaptığını sandı. Gözünü hiç uyku tutmayan bir ben vardım ve ben yaştakilerin bütün amansızlığıyla trampet peşindeydim. Hani sessizlik bir

yandan büyüyüp, yazdan yorgun düşmüş bir sineğin vızıltısı yavaş yavaş kesilirken, Naczelnik'in oğlunun trampeti yine aklıma gelmişti de, onun için değildi: Oskar çarpışmalar sırasında, savaşın gürültüsü dört bir yanında dalgalanırken bile gözden uzak tutmamıştı bu trampeti. Ama şimdi trampeti ele geçirmek için ortada fırsat görüyordum ve kafamdaki bütün düşünceler bana bu fırsatı kaçırmamamı söylüyordu.

Oskar, yavaş savaş doğruldu; cam parçalarından kendini kollayarak usulca, ama gözünü hedeften ayırmaksızın oyuncağın bulunduğu tahta etajere yöneldi; daha etajere varmamışken, zihninde, küçük bir çocuk iskemlesinin üzerine, çocukların evler, binalar kurmakla kullandıkları tahta küpleri yığıp bir temel yaptı, onu gıcır gıcır bir trampetin sahibi kılmaya yetecek kadar yüksek ve güvenilir bir temel; ama birden Kobyella'nın sesi ve onun kuru kapıcı elleri arkamdan yetişti. Umutsuzluk içinde, pek yakıncağımızda duran trampeti gösterdim. Kobyella beni tutup geri çekti. Ben her iki kolumu uzatıp trampeti istedim. Bir ara harp malulü duraksar gibi oldu, tam yukarı uzanmak, beni mutlu kılmak üzereydi ki, makineli tüfek mermileri odadan içeri dolmaya başladı, binanın ana kapısı önünde tanksavar mermileri patladı. Kobyella beni tutup odanın bir köşesine. Jan'ın yanıbaşına savurdu, tekrar kendini yere atıp tüfeğinin arkasına geçti; o, tüfeğine ikinci defa mermi sürerken, benim gözlerim hâlâ teneke trampetteydi.

Yerde uzanmış yatıyordu Oskar; mavi gözlü amcam Jan Bronski'ye gelince, tam hedefe varmama ramak kalmışken, topallayan bacağı ve kirpiksiz gözlerinin sulu bakışıyla kuş kafalı Kobyella beni kenara savurup odanın köşesine, kum torbalarının gerisine yatırdığı zaman kılını bile kıpırdatmamıştı. Hani Oskar ağlıyor falan değildi. Yüreğimde bir öfke giderek kabarıp büyümeye başlamıştı; içimde semiz, beyaz-mavimsi, gözsüz kurtlar çoğalıyor, kendilerine uygun bir leş arıyordu: Polonya'dan bana neydi? Polonya da ne oluyordu? Onların süvarileri vardı. Süvarileri atlasalardı ya atlarına! Ama onlar hamfendilerin ellerini öpüyor, ama bir hamfendinin yorgun parmaklarını değil de, bir sahra topunun makyajsız namlusunu öptüklerini ancak iş işten geçlikten sonra fark ediyorlardı. Ve birden Krupp soyundan gelen hamfendi içini boşaltmaya başlıyordu. Dudaklarını şaklatıyor, sinemaların dünya haberlerindekine savaş gürültülerine kötü bir biçimde bile olsa öykünüyor, tatsız parçalayıcı bonbonlarını postanenin ana kapısına fırlatıyor, binada kendisine bir gedik açmak istiyor, açıyor ve gişe salonunda açılan gedikten içeri giriyor, bundan

böyle kimseyi yukarı koyverip aşağı bırakmamak için merdivenleri tutmak istiyordu. Sonra hamfendinin makineli tüfekler gerisindeki maiyeti ve üzerlerine "Ostmark" ile "Sudeteland" gibi güzel güzel isimler yazılmış zırhlı gözetleme arabaları bir türlü doymak bilmiyor, zırhtan ve gözetleyerek, postanenin önünde takur tukur kol geziyorlardı; sanki kültür ve sanat meraklısı iki hamfendiydiler de bir sarayı gezmek istiyorlar, gelgeldim saray henüz açılmamış bulunuyordu. Bu ise bir an önce içeri girmeyi arzulayan şımarık hamfendilerin sabırsızlığını artırıyor ve onları sarayın dışarıdan görülebilen bütün odalarına kurşun grisi keskin bakışlar yollamaya zorluyor, böylelikle saray muhafızlarının terleyip üşümelerine ve bunalmalarına yol açıyorlardı.

Zırhlı gözetleme arabalarından biri — Oslmark'tı galiba adı— Şövalye Sokağı'ndan gelerek yine postane üzerine yürümek istiyordu ki epeydir cansız gibi duran amcam Jan, sağ bacağını kaldırıp ateş mazgalının önüne tuttu; gözetleme arabası, gözetleme yaparken bakarsın bacağına da ateş eder umuduyla yapmıştı bunu. Belki de bir kurşunun insafa gelerek baldırını ya da topuğunu sıyırıp geçeceğini ve askerlerin abartmalı bir topallamayla ateş hattından geri çekilmesine imkân veren o yarayı açacağını ummuştu.

Bacağını aralıksız havaya kalkık durumda tutmaktan Bronski için zahmetli bir işti: zaman zaman bu davranışından ister istemez vazgeçiyordu. Ancak sırt üstü döndüğünde, bacağını iki eliyle diz kısmından destekleyip baldırlarıyla topuğunu daha uzun bir süre ve daha çok bir başarı umuduyla serseri mermilere ve özellikle hedefe yollanacak kurşunlara peşkeş çekecek gücü buldu.

Jan'ı o zaman ne kadar çok anlamışsam ve hatta bugün ne kadar çok anlıyorsam, kendi amiri olan Posta Sekreteri amcamı bu yürekler acısı ve umutsuz durumda gören Kobyella'nın o zamanki öfkesini de gene öyle doğal karşılamıştım. Kapıcı Kobyella, sıçradığı gibi yerinden kalkmış, ikinci bir sıçrayışla yanımıza gelmiş, elini uzatıp yerdeki külçeyi yakalamış, külçe halindeki Jan'ı kavramış, bütün külçeyi kaldırıp sonra tekrar yere fırlatmıştı; sonra yeniden yakalamış, külçenin orasını burasını çatırdatıp küfürdetmiş, sağ taraftan tutup sol tarafa veriştirmiş, sağ elini kaldırıp yapıştırmış, soluyla külçeyi bırakmış, ama havadayken tekrar yakalamıştı; bu kez sağ ve sol ellerinin ikisini birden yumruk yapıp tam Jan'ın üzerine indirecekken. Jan'a. benim muhtemel babama vuracakken, bir şangırtı olmuş, sanki melekler Tanrı'yı ululamak için bu şangırtıyı çıkarmışlar, sanki

radyonun içinden gökyüzü şarkı söylemeye başlamıştı. Jan'a değil, Kobyella'ya isabet etmişti mermi; bir mermi büyük bir şaka yapmış, bu şakaya güle güle kırılmış kiremitler, kırıklar güle güle toz, sıvalar güle güle un olmuş, tahtalar kendilerini parçalayacak baltaya kavuşmuş, bütün o gülünç çocuk odası tek ayak üzerinde sekmeye başlamış, Kathe - Kruse bebekleri patlayıp çatlamış, salıncaklı at, tabanları kaldırmış ve içinden, atı üzerimde bir binici olsaydı da fırlatıp alsaydım yere diye geçirmiş belki, derken Marklin İnşa Kutuları'nda[47] konstrüksiyon bozuklukları olduğu anlaşılmış ve Polonya Süvarileri gelip bir anda odanın dört bir köşesini ellerine geçirmişti. Sonunda oyuncakların bulunduğu etajer devrilmiş, çıngıraklar çalarak Paskalya'nın geldiğini müjdelemiş, armonika marş marş diye sesini yükseltmiş, borazan, bilmem kimin için bir şeyler üflemiş, hepsi de aynı zamanda seslerini duyurmuştu. Prova halinde bir orkestraydı sanki: Haykırmalar, bağırmalar, kişnemeler, çın çın ötmeler, sangırdayarak kırılıp dökülmeler, çatlayıp patlamalar, gıcırdamalar ve çığlıklar; çok yüksekte ötmüş mermi, ama yine de döşemeleri oyup geçmişti. Mermi odaya isabet ettiği zaman, çocuk odasının meleklerce korunan köşesinde, pencere altında bulunan benim payıma teneke trampet düşmüştü. Oskar'ın yeni trampeti; bir tek deliği bile yoktu, sadece lâke yüzeyinin bir iki yeri çatlamıştı, o kadar.

Yeni ele geçirdiğim, âdeta kendiliğinden yuvarlanıp gelerek ansızın önümde beliriveren trampetten başımı kaldırınca, Jan'a yardım etmek gerektiğini gördüm; Kobyella'nın ağır vücudunu kendi vücudundan bir türlü uzaklaştıramıyordu Jan. İlkin merminin amcama da isabet etliğini sandım; çünkü pek doğal denecek biçimde inildeyip duruyordu. Gene öyle doğal biçimde inildeyen Kobyella'yı nihayet yuvarlayıp bir kenara atınca, Jan'ın vücudundaki yara berenin pek önemli olmadığı anlaşıldı; cam parçacıkları sağ yanağını ve bir elinin arka yüzünü çizmişti, o kadar. Acele bir karşılaştırma sonunda gördüm ki, benim muhtemel babamın kanı, Kapıcı Kobyella'nın kanından daha acık renkteydi; kapıcının bacaklarının üst kısımlarında, pantolon. ıslanıp koyu bir renk almıştı.

Peki ama, Jan'ın o zarif gri ceketini kim parçalayıp tersine çevirmişti, anlamak mümkün olmadı. Kobyella mı yapmıştı bunu, yoksa mermi mi? Omuzları fena halde hırpalanmıştı ceketin; astarı çıkmış, düğmeleri kopmuş, dikişleri patlamış ve cepleri tersine çevrilmişti.

Benim yardımımla Kobyella'yı çocuk odasından çıkarmadan, hoyrat bir fırtınanın ceplerinden dışarı savurduğu öteberileri bir araya toplamaya

çalışan zavallı amcam Jan'ın bu davranışını hoş karşılamanızı rica ederim. Tarağını, sevdiği kadınların resimlerini -zavallı annemin belden yukarı bir resmi de bunlar arasındaydı- yine arayıp bulmuştu amcam; para çantası açılmamıştı bile. Koruyucu kum torbalarının bir kısmını mermi süpürüp gittiği için, odada çok uzaklara kadar savrulan skal kartlarını tek başına bir araya toplaması güç ve tehlikeliydi; çünkü amcam otuz iki kartın otuz ikisini yeniden ele geçirmek istiyordu; otuz ikinci kartı göremeyince bir mutsuzluğa kapıldı; Oskar, harap olmuş iki bebek odası arasında bulup kendisine uzatır uzatmaz, kartın maça yedilisi olmasına aldırmayarak gülümsedi.

Jan'ın çocuk odasından sürüyerek nihayet koridora çıkardığı Kapıcı Kobyella, amcamın anlayabileceği birkaç söz konuşacak kadar kendini toparlamıştı: "Var mı bir şey?" diye sordu endişeli bir tonla. Jan, elini Kobyella'nın pantolonundan içeri daldırdı, Kobyella'nın yaşlı erkek bacakları arasına soktu; elinin kanla dolması üzerine, evet der gibi başını salladı.

Ne kadar mutluyuz hepimiz de: Kobyella, artık gururlanmaya devam edebilirdi; Jan maça yedilisi de içinde olmak üzere bütün iskambil kâğıtlarına kavuşmuş, Oskar ise yeni bir trampet ele geçirmişti. Kan kaybının halsizleştirdiği Kobyella, Jan ve Viktor Weluhn adında biri tarafından aşağı kattaki Posta Dağıtım Salonu'na indirilirken, trampeti her adımda dizine vuruyordu Oskar'ın.

İSKAMBİLDEN EV

Kaybettiği kan fazlalaşmasına rağmen ağırlığı gittikle artan Kapıcı Kobyella'nın taşınmasına Viktor Weluhn yardım etti. İleri derecede miyop Viktor Weluhn’un gözünde gözlük vardı o zamanlar, dolayısıyla merdivenlerin taş basamaklarını çıkarken sendelemiyordu. Miyop bir kimse için her ne kadar inanılmaz görünürse görünsün, işi müvezzilikti Viktor’un. Bugün kendisinden söz açıldıkça zavallı Viktor diyorum. Nasıl annem liman önündeki dalgakırana ailece yaptığımız bir gezi sonucu zavallı annem olmuşsa, Müvezzi Viktor da gözlüğünü kaybederek — hani başka nedenler de rol oynamıştı bunda — zavallı gözlüksüz Viktor olmuştu. Ziyaret günleri: “Zavallı Viktor’u gördün mü?” diye soruyorum dostum Vittlar’a. Ama Flingern’le Cerresheim arasındaki ilerde söz konusu edilecek o tramvay yolculuğumuzdan sonra kayıplara karıştı Viktor. İnşallah peşine düşmüş dedektifler boşuna arar da onu, bulamaz; inşallah Viktor bu arada kaybolan gözlüğüne kavuşmuş ya da kendisine uygun bir başka gözlük ele geçirmiştir de, yine bir zaman olduğu gibi, bu kez Polonya’nın değilse bile Federal Almanya’nın posta hizmetinde, miyop gözünde gözlük, renk renk makbuzlar ve çil çil paralarla insanlara mutluluk dağıtmaktadır.

Kobyella’yı sol tarafından tutmakta olan Jan: “Fena durum, değil mi?” diye söylendi soluyarak.

“Ya bir de İngilizlerle Fransızlar yetişmezse, o zaman nasıl olacak, kimbilir!”

“Ama gelirler muhakkak. Rydz-Smigly daha dün dedi ki radyoda: Bizim verilmiş bir garantimiz var, savaş patlar patlamaz bütün Fransa yekvücut olarak Polonya’nın yanında yer alacaktır.” Cümlesini bitirinceye kadar güvenini korumakta güçlük çekti Jan; çünkü sırt kısmı çizilmiş elinden sızan kanın manzarası, Polonya-Fransız garanti antlaşmasına karşı içinde bir kuşkunun doğmasına yol açmıyordu gerçi, ama onda bütün Fransa’nın

Siegfried Hattı'nı aşıp yekvücut olarak Polonya'nın yanında yer alıncaya kadar, kendisinin kan kaybından ölüp gidebileceği korkusunu uyandırıyordu.

"Muhakkak yola çıkmıştır Fransızlar. İngiliz filosuna gelince, daha şimdiden Baltık Denizi'nde volta atıyor." Viktor Weluhn konuşurken yankısı uzun zaman sürüp gidecek oturaklı deyimler kullanmayı seviyordu; merdivende durdu bir ara; sağ kolunda kapıcının kurşunlanmış vücudunun ağırlığı, sol elini tıpkı bir tiyatrodaymış gibi havaya savurup beş parmağının beşini de konuşturarak: "E, haydi gelsenize, sizi mağrur İngilizler!" diye söylendi.

Jan Bronski'yle Viktor Weluhn tekrar tekrar Polonya-Fransız-İngiliz ilişkilerini söz konusu ederek Kobyella'yı yavaş yavaş sahra hastanesine götürürlerken, Bayan Gretchen Scheffler'in kitaplarında bu ilişkiler üzerine okuduklarını kafasından geçirdi Oskar. Keyser'in "Danzig Tarihi" adlı kitabında şunlar vardı: "1870-1871 Alman-Fransız savaşında 1870 yılının 21 Ağustosunun öğle sonrası dört Fransız savaş gemisi Danzig limanına girdi, koya volta atarak toplarının namlularını rıhtımla kent üzerine yöneltti, ama bir sonraki gece Kaptan Weick-mann kumandasındaki Nymphe adındaki korvet Putziger Wiek'te demirlemiş filoyu çekilip gitmeye zorladı."

Birinci kattaki Posta Dağıtım Salonu'na varmadan az önce, doğruluğu ilerde anlaşılan şu görüşe yer verdim kafamda: Şimdi Polonya Postanesi ve bütün Polonya ovası saldırıya uğrarken, İngilizlerin Anavatan Filosu İskoçya'nın kuzeyindeki fiyortların birinde az çok güvenlik içinde yatıyor; Fransa'nın büyük ordusuna gelince, henüz öğle yemeğini yiyor ve Majino Hattı'nın ön kesimlerinde birkaç keşif eyleminde bulunarak Polonya-Fransız garanti antlaşmasının gereğini yerine getirdiğini sanıyor.

Posta Dağıtım Salonu'nun ye seyyar hastanenin önünde Dr. Michon karşıladı bizi; hâlâ başında çelik miğfer vardı, süs için ceketinin üst cebine yerleştirdiği mendilin ucu görünüyordu; yanında Varşova'dan gönderilmiş Konrad adında bir temsilci vardı. Hemen Jan Bronski'nin korkusu bütün değişik nüanslarıyla açığa çıktı, Jan Bronski en ağır yaralardan birini almış bir insan süsü verdi kendine. Viktor Weluhn ise yaralı olmadığından ve gözü gözlükle donatılırsa iyi bir nişancı görevini yapabileceğinden, yine gişe salonuna yollandı. Jan'la benim ise penceresiz salona girmemize izin

verildi; salondaki mumlar ancak yarı buçuk aydınlatıyor, çünkü Danzig Elektrik İdaresi artık Polonya Postanesi'ne elektrik vermeye yanaşmıyordu.

Jan'ın yaralandığına pek inanmak istemeyen, ama postanenin savaşmaktan yılmaz bir savunucusu olarak Jan'a pek de fazla değer vermeyen Dr. Michon, posta sekreterine sözde sıhhiyeci görevini yüklenip yaralılarla ilgilenmesini emretti; beri yandan çaresizliğini sezer gibi olduğum bir el hareketiyle okşadı Oskar'ı, çarpışmalardan uzak kalmam için beni gözden uzak tutmamasını Jan'a tenbihledi.

Bir sahra topu mermisi gişe salonu hizasında binaya isabet edince, çil yavrusu gibi dağıldık. Çelik miğferli Michon'la Varşova'lı Temsilci Konrad ve Müvezzi Weluhn kendi ateş mevzilerine koşuştular. Jan'la ikimiz de yedi, sekiz yaralıyla çarpışmaların bütün gürültüsünü boğup hafifleten kapalı bir salonda bulduk kendimizi. Dışarda sahra topu binayı dövüyor, ama salondaki mumların titrek alevinde bile bir değişiklik görülmüyordu. Yaralıların inildeyip sızlanmalarına rağmen, daha doğrusu yaralıların inildeyip sızlanmalarından ötürü sessizdi içerisi. Jan yatak çarşaflarını parça parça koparıp, telâşlı ve beceriksiz, Kobyella'nın bacağını sardı, sonra da kendi yarasını tedavi etmek istedi; ne var ki amcamın yanağıyla elinin arkası kanamaz olmuştu artık; üzerleri kabuk bağlamış susuyordu çizikler; ama acıyıp amcamın korkusu için bir besi oluşturuyor ve bu korku, tavanı alçak ve bunaltıcı salonda kendini dışarı vuracak bir yol bulamıyordu. Derken amcam, dalgın ve dikkatsiz, ceplerini karıştırıp skat kâğıtlarını olduğu gibi çıkardı ortaya; savunmanın kırılıp çöküşüne kadar skat oynadık.

Otuz iki kâğıt karıştırılıp kesildi, dağıtıldı ve oynandı. Mektup sepetlerinin hepsi de daha önceden yaralılarla doldurulduğu için, Kobyella'yı bir sepete dayadık; baktık ki Kobyella arada bir devrilecek gibi oluyor, bir başka yaralıdan aldığımız pantolon askılarıyla bağlayıp doğru dürüst oturmasını sağladık, sakın elinden iskambil kâğıtlarını düşürmeyesin diye tenbihledik; çünkü Kobyella'sız olmuyordu, skat oyunu için bir üçüncü gerekliydi, o olmazsa ne yapardık? Mektup sepetlerinde yatanlara ise siyahı kırmızıdan ayırmak güç geliyor, dolayısıyla skat oynamak istemiyorlardı. Doğrusu Kobyella da skat oynamaya yanaşmıyor, uzanıp yatacak oluyordu; her şeye boş vermek, her şeyi kendi akışına bırakmaktı bütün dileği.

Nihayet kapıcı elleri boş, gözlerini kirpiksiz yumarak, postanenin yıkılması işinin son anlarına seyirci kalmak istiyordu. Ancak biz onun böyle bir tevekküle kapılmasına müsaade etmiyorduk, onu kıskıvrak bağlamıştık

ve üçüncü olarak oyuna katılmaya zorluyorduk. Oskar ise ikinci oyuncunun yerini tutuyor, kimse de Parmak Çocuk'un nasıl olup skat oynayabildiğine şaşmıyordu.

Evet, ilk kez bir büyük adam gibi sesimi çıkarıp "on sekiz" deyince, Jan Bronski elindeki iskambil kâğıtlarından başını kaldırarak kısa süreli ve akıl almaz ölçüde mavi bir bakışla bana baktı, daha arttır, daha! der gibi başını salladı, ben de bunun üzerine "yirmi" dedim. Jan duraksamadan: "Daha daha!" diye söylendi. Ben: "Yirmi iki? Yirmi üç? Yirmi dört?" diyerek arttırmamı sürdürdüm. Yirmi dörtte Jan: "Pas" dedi. Sıra Kobyella'daydı şimdi, Kobyella pantolon askılarıyla bağlı olmasına rağmen yeniden yığılıp kalacak gibi oldu. Ama biz onu tutup kaldırdık; dışarıda, oyun oynadığımız salondan uzakta bir yere isabet eden bir top mermisinin gürültüsünün geçmesini bekledik, sonra başgösteren sessizlikte tiz perdeden bağırdı Jan: "Yirmi dört, Kobyella! Duymadın mı, oğlan kaça arttırdı?"

Allah bilir nerelerden, hangi derinliklerden çıkıp geldi kapıcı. Göz kapaklarını sanki bir vinçle ancak kaldırabilmiş gibiydi. Jan'ın daha önce el altından, ama hile yapmak gibi bir niyeti olmadan eline tutuşturduğu on kart üzerinde sulu sulu gezindi gözleri.

Sonra: "Pas", dedi. Daha doğrusu konuşamayacak kadar kurumuş dudaklarından okuduk bunu.

Ben bayağı bir ispati çektim. Jan kontra oynuyordu. El tutabilmek için Kapıcı Kobyella'ya sert sert bağırıyor, kendini toparlayıp istenilen kartları vermesi için kaba böğrünü durmadan dürtüyordu onun; çünkü ben ellerindeki bütün kozları çekip almıştım, ama bende karo olmadığı için Jan'ın oynadığı karo asını alınca el yine bana geçti; kupa beyini çektim derken, Jan onluyu verdi, Kobyella da dokuzluyu; kupa flöte'yle oyunu kazanmam yüzde yüz garantiye girmişti: Bir oyun, iki kontra, üç "Schneider", dört ispati eder kırk sekiz, yani on iki metelik. Bir sonraki oyunda, büyük bir rizikoyu göze alıp ikisiz bir Grand oynadım; her iki oğlanı da elinde bulunduran, ama ancak otuz üçe kadar arttıran Kobyella karo oğlanını kupa oğlanıyla alınca oyun canlandı biraz. Arkadan karo asını çekti Kobyella, benim de buna karşı bir şey vermem gerekiyordu; Jan onluyu verdi, Kobyella hepsini toparlayıp çekti kenara, sonra papazı oynadı; benim eli kendime geçirmem gerekiyordu, ama bunu yapmayarak ispatinin sekizlisini verdim. Jan bütün ustalığını gösteriyordu, hattâ bir ara maça onlusuyla el bile kaptı, ama derken ben geçtim Jan'ı, hay Allah,

Kobyella da maça oğlanıyla beni geçmişti; maça oğlanını unutmuş veya Jan'dadır diye düşünmüştüm, ama işte .Kobyella'da çıkmıştı, Kobyella geçti beni, sonra da tabiî elindeki öbür maçaları oynadı, ben verdim boyuna Jan elinden geleni yapıyordu, sonunda kupa göstermeye başladılar, ama, iş işten geçmişti, aldığım kâğıtları saydım, 52 tuttu: bir İkisiz Oyun, üç Grand eder altmış; yani yüz yirmi puan ve bunun karşılığı otuz fenik kaybediyordum. Jan bana iki gulden bozuk para verdi ödünç olarak, kaybettiğimi ödedim; ama Kobyella oyunu kazanmasına rağmen yine yığılıp kalmıştı, kendisine kazandığı para ödenecek gibi değildi, o anda merdivenlere ilk olarak isabet eden bir tanksavar mermisini bile umursamadı, oysa yıllardır bıkıp usanmadan temizleyip cilalamıştı bu merdivenleri.

Posta Dağıtım Salonu'nun kapısı sarsılıp da mum alev-cikleri başlarına geleni ve başlarını hangi yöne yatıracaklarını bilemez olunca, yine bir korku aldı Jan'ı. Derken merdivenler tekrar sessizliğe gömüldü; ikinci tanksavar mermisi binanın dış cephesinde patladı, ama yine de Jan kâğıtları kararken aklını kaçırmış gibi davranıyordu âdeta. Kâğıtları dağıtırken de iki kez hata yaptı, ama ben bir şey söylemedim. Ateş devam ettiği süre, Jan'a söz kâr edecek gibi değildi; boyuna telâşlanıyor, yanlış kart atıyor yere, hattâ skat drücken'ü unutuyor ve küçük, biçimli ve duyusal etli kulaklarından biriyle boyuna dışarları dinliyor, bizse bu arada onun kendini oyuna vermesini sabırsızlıkla gözlüyorduk. Jan oyunu gittikçe daha dalgın oynuyordu; oysa Kobyella, yığılıp kalacak gibi olup böğrüne dürtülmek gerektiği anlar sayılmazsa, hep oyunun içindeydi. Ancak oyunu kazandığı veya kontra oynayıp Jan ile benim bir Grand'ımızı boşa harcattığı zaman, yığılıp kalıyordu. Kazanmak ya da kaybetmek artık ilgilendirmiyor onu, oyunu sadece oyun için oynuyordu. Biz sayıları sayar, sonra sayma işini tekrarlarken, Kobyella kendisine ödünç verilmiş pantolon askıları içerisinde eğik asılı duruyor, yaşadığına bir işaret olarak sadece gırtlağındaki adem elmasının korkutucu bir şekilde hareket ettiği görülüyordu.

Bu üç kişiyle oynanan skat oyunu Oskar'ı da yormuştu. Hani postanenin kuşatılması ve savunulmasıyla ilgili gürültü ve sarsıntıların sinirlerimi aşırı derecede yormasından değil, daha çok, bütün maskelerin böyle ilk kez ve benim tasarladığım gibi dar bir zaman süresi içerisinde düşürülmesinden ileri geliyordu bu. Ben o güne kadar sadece Üstadım Bebra ile yanındaki Uyurgezer Bayan Roswitha'ya kendimi bütün çıplaklığıyla göstermiş, amcam ve muhtemel babamın, ayrıca bir harp malülü Kapıcı'nın, yani ilerde

hayatımın tanıkları olarak asla söz konusu olmayacak bu insanların karşısına nüfus cüzdanıma uyarak on beş yaşında biraz atak skat oynayan, ama oyunu hiç de beceriksiz denemeyecek yarı yetişkin biri olarak çıkmıştım. Gerçi isteğime uygun, ama cüce ölçülerime de fersah fersah uzak düşen bu çabalar, oyun başlayalı daha yarım saat geçmeden ellerimde, kollarımda ve başımda pek şiddetli ağrılara yolaçmıştı.

Oskar oyuna son verse memnun olacaktı hani ve bunun için yeteri kadar fırsat da geçirebilirdi eline. Ama şimdiye kadar tanımadığı bir sorumluluk duygusu, ona dayanmasını ve muhtemel babasındaki korkunun karşısına tek etkili çare olan skat oyunuyla çıkmasını öğütlüyordu.

Böylece sürdürdük oyunu ve Kobyella'nın ölmesini yasakladık. Ölmeye bir türlü fırsat bulamadı Kobyella. Çünkü iskambil kâğıtlarının boyuna ortada dönmesine çalışıyordum. Bir ara merdivenlerde bir patlama duyulup mumlar devrilerek küçük alevleri görünmez olunca, hemen ben, aklım başımda, ilk yapılacak işi yaparak Jan'ın cebinden kibriti çıkardım; Jan'ın uçları yaldızlı sigaralarını da çekip aldım kibritle; böylece yeryüzüne âdeta yeniden ışığı getiren ilk kimse oldum, kendisini yatıştıracak bir Regatte marka sigarasını ateşleyip Jan'a uzattım; Kobyella karanlıktan yararlanarak aramızdan ayrılmaya fırsat bulamadan, alev üzerine alevle aydınlattım ortalığı.

İki mumu trampetinin üzerine oturttu Oskar, sigaraları hemen elinin altına koydu; ama kendisi sigaraya rağbet etmiyor, Jan'a zaman zaman bir sigara ikram etmekle yetiniyordu. Kobyella'nın da büzülmüş ağzına bir sigara tutuşturdu, şimdi biraz daha düzelmişti durum; oyun canlandı, sigara avutucu bir etki yapmış, yatıştır-mıştı, ama yine de Jan'ın oyunları birbiri arkasından kaybetmesini önleyemedi. Jan terliyor ve kendini yaptığı işe ne zaman bütünüyle verse her seferinde olduğu gibi, dilinin ucunu üst dudağında gezdiriyordu. Bir ara o kadar kendinden geçti ki, Alfred ve Matzerath dedi bana, Kobyella'nın yerinde de zavallı annem var, o oynuyor sandı. Derken koridorda biri: "Konrad yaralandı!" diye bağırınca, suçlayıcı gözlerle bana baktı: "Rica ederim, Alfred!" dedi. "Şu radyoyu kapat allahaşkına! İnsan gürültüden kendi konuştuğunu anlamıyor."

Posta Dağıtım Salonu'nun kapısı açılıp da işi bitik Konrad sürüklenerek içeri getirilince, adamakıllı hırslandı Jan.

"Kapıyı kapayın, ceryan yapıyor!" diye çıkıştı. Gerçekten de ceryan yapıyordu. Dalgın ve düşünceli titreşen mumların alevleri, ancak Konrad'ı

bir köşeye tortop bırakan adamlar salondan çıkıp kapıyı arkalarından kapayınca, yine yatışır gibi oldular. Her üçümüz bir serüvensi hava içerisindeydik. Mum ışığı bizi alttan yukarı aydınlatıyor, bize her şeyi yapmaya güçlü sihirbazlar görünümü veriyordu. Derken Kobyella elindeki ikisiz kupa kâğıtlarına dayanarak ilkin yirmi yedi, sonra otuz söyledi, hayır söylemedi, bir hırıltı halinde çıktı sayılar boğazından; beri yandan gözlerini döndürüp duruyordu, sağ omuzunda oturan bir şey vardı, çıkmak istiyordu dışarı, çırpınıp duruyordu içerde, kudurmuş gibi habire tepiniyordu; derken sessizleşti sonunda, ama Kobyella'yı da öne doğru yıktı ve onun bağlı bulunduğu çamaşır sepetinin de, pantolon askılarıyla bağlı bulunmayan ölü adamla yuvarlanıp gitmesine yol açtı. Ama Jan bir atılışta, olanca gücünü kullanarak Kobyella'yı ve çamaşır sepetini durdurdu; böylece aramızdan çekip gitmesi yine engellenen Kobyella'nın nihayet "kupa" diye hırıltılı bir ses çıktı ağzından ve Jan da tiz bir sesle "kontra" diye karşılıkta bulundu. Kobyella kendini zorlayarak "çift kontra" dedi. O zaman Oskar anladı ki, Polonya Postanesi'nin savunulması başarılmış, saldıranlar henüz başlayan savaşı kaybetmişlerdi; ama isterlerse savaşı sürdürsün, isterlerse Alaska'yı, Tibet'i, Paskalya Adaları'nı ve Kudüs'ü ele geçirsinlerdi.

İşin fenası Jan, kendisinin yüzde yüz kazanmasını sağlayacak o dört matadorlu güzelim eli, "Schneiderschwarz" diye oyunu açmasına rağmen sonuna kadar oynayamadı.

Kupa flöte'yle başladı oyuna Jan; bana şimdi Agnes. diyor, Kobyella'yı ise rakibi Matzerath olarak görüyordu; sonra kurnazca davranıp karo oğlanını çekti —bu arada şunu söyleyeyim ki, Jan'ın karşısında Matzerath'ın değil de zavallı annemin yerini tutmak daha çok hoşuma gitmişti—, arkadan kupa oğlanını oynadı —asla Matzerath'la karşılaştırılmak istemiyordum hani—, gerçekte harp malülü ve kapıcı Kobyella olan Matzerath oynasın diye sabırsızlıkla beklemeye başlamıştı, ama Kobyella'nın oynaması zamana bakıyordu; derken Jan'ın kupa ası şırak diye şakladı yere; anlamıyordu Jan, anlamak istemiyordu, her vakit mavi gözlü kalmıştı o kadar, ve kolonya kokmuştu hep, kafası hiç ermemişti ve şimdi de neden Kobyella'nın bütün kâğıtları elinden yere düşürdüğünü, mektuplarla ve ölü adamla çamaşır sepetini devirdiğini anlamadı; ilkin ölü adam, sonra bir kucak mektup, sonunda da güzel örülmüş sepetin kendisi yüzü koyun serildi yere, bir mektup seli bize doğru aktı, sanki bize yollanmıştı bütün mektuplar, sanki şimdi bize iskambilleri bir kenara itip mektupları okumak ya da pullarını çıkarıp toplamak

düşüyordu. Ama Jan ne mektupları okumaya, ne de pulları toplamaya yanaştı; çocukken çok pul toplamıştı, şimdi iskambil oynamak istiyor, Grandhand’ını sonuna kadar oynamak istiyordu; kazanmak istiyor, yenmek istiyordu. Kobyella’yı tutup kaldırdı yerden, sepeti tekerlekleri üzerine oturttu, ama yerde yatan ölü adama dokunmadı, mektupları da gerisin geri aktarmadı sepete, yani sepeti yeteri kadar ağırlıkla donatmadı; ama buna rağmen, kolaylıkla hareket edebilen sepete asılmış Kobyella'nın yerinde bir türlü rahat oturamayıp gittikçe bir yana kaykılmasına şaştı, sonunda Kobyella’ya: “Rica ederim, Alfred, oyunbazlık yapma, işitiyor musun?” diye çıkıştı. “Şu eli de oynayalım, sonra kalkar gideriz evimize. Hey, beni dinlesene kuzum!”

Oskar yorgun doğruldu, kolları ve başındaki gittikçe şiddetlenen ağrıları yenerek küçük ve dayanıklı trampetçi ellerini Jan’ın omuzlarına koydu; sesini yükselterek, ısrarlı bir tonla konuşmaya zorladı kendini: “Bırak onu baba, öldü adamcağız, artık skat oynayamaz! Ama istersen seninle altmış altı oynayalım?”

O anda kendisine baba diye hitap ettiğim Jan, kapıcının geride kalan cansız vücudunu bıraktı, gözlerini dikip mavi mavi, maviyle dolup taşarak bana baktı ve ağlamaya başladı: “Hayır, hayırhayırhayır hayır...” Ben ellerimle okşadım Jan'ı, ama o hayır demeye devam etti. Manalı manalı öptüm Jan'ı ama o sonuna kadar oynayamadığı grandhand’ından başka bir şey düşünmüyordu.

Beni karşısında annem olarak görüp sızlandı: “Kazanmıştım, Agnes. Yüzde yüz kazanmıştım.” Ben, yani onun oğlu, annem Agnes rolünü benimsedim, kendisine hak verdim, kazanmış olacağına yemin ederek doğruladım sözlerini. Hattâ aslında kazandığını, Agnes’ciğinin sözlerine kulak vermesini söyledim. Ama Jan ne bana, ne de anneme inandı, yüksek sesle sızlanarak ağladı ilkin, sonra sesini alçaltarak peltek sesler çıkarmaya başladı, soğumuş bir külçe gibi oracıkta duran Kobyella’nın bacakları arasında ellerini gezdirdi, mektuplar arasında iskambil kâğıtlarından bir ikisini bulup çıkardı, ama otuz ikisini ele geçirmeden içi rahat etmedi bir türlü. Kâğıtlar üzerindeki Kobyella’nın pantolonundan damlayan o yapışkan sıvıyı temizledi, her kâğıtta uğraştı bir süre, sonra onları karıştırıp yeniden dağıtmak istedi; ama sonunda biçimli, dar olmayan, ama biraz fazla pürüzsüz ve geçirgenlikten uzak alnının gerisinde bir ışık çakar gibi oldu ve bu yeryüzünde artık skat oyunu için bir üçüncü adam kalmadığını anladı.

Derken Posta Dağıtım Salonu’nda çıt çıkmaz oldu. Sanki dışarıda son skat oyuncusu ve üçüncü adam için uzun süreli bir dakikalık saygı duruşuna geçilmişti. Ansızın kapı yavaşça açılır gibi geldi Oskar’a; omuzları üzerinden bakıp bu yeryüzünde olmayacak her türlü şeyle karşılaşabileceğini bekleyerek, Viktor Weluhn'un tuhaf derecede kör ve boş yüzünü gördü. “Gözlüğümü kaybettim, Jan!” dedi Viktor. “Hâlâ burada mısın? Kaçalım haydi! Fransızların geleceği yok, gelseler bile iş işten geçmiş olacak. Beni götür buradan, Jan! Beni yanına al, götür buradan; gözlüğümü kaybettim.”

Belki de zavallı Viktor yanlış odaya geldiğini sanmıştı. Çünkü ne söylediklerine bir cevap alıp, ne gözlüğünü bulunca ve ne de Jan kaçmaya hazır kolunu kendisine uzatınca, gözlüksüz yüzünü geriye çekip kapıyı kapadı. Kısa bir süre ayak seslerini izledim Viktor’un; el yordamıyla ilerlemeye çalışıyor, âdeta bir sisi ikiye ayırarak kaçıp uzaklaşmak istiyordu.

Jan’ın aklına gülünecek ne gelmiş olabilirdi? Jan ilkin alçak perdeden ve hâlâ gözlerinden yaşlar akıtarak, ama derken yüksek sesle ve neşeyle gülmeye kaptırdı kendini; o taze, pembe ve bütün sevip okşamalara hazır uzatılmış dilini ağzında oynatmaya başlamıştı. Skat kâğıtlarını havaya atıp kaptı; nihayet, suskun adamlar ve mektuplarla dolu odada çıt çıkmaz olup, bir pazar gününün havası ortada başgösterir göstermez, soluğunu tutarak dikkatli ve dengeli el hareketleriyle iskambil kâğıtlarından son derece nazlı bir bina kurmaya başladı. Maça yedilisiyle ispati kızını binanın temeli yaptı, her ikisinin üzerine karo papazını yatırdı, sonra kupa dokuzlusuyla maça asını dikip üzerlerine ispati sekizlisini yatırarak birinci temelin yanına İkincisini çıktı. Dikine konulan kızlar ve aslarla iki temeli birbirine bağladı; öyle ki, bütün kartlar birbirini destekliyordu. Derken Jan ikinci kat üzerine bir üçüncüsünü çıkmaya karar verdi ve bunu da benzer merasimlere uyarak, zavallı annemin yabancısı olmaması gereken ısrarlı ve kesin el hareketleriyle yaptı. Kupa kızını kırmızı yürekli papaza dayayınca, bina çökmedi hani; hayır, hafifçecik durdu yerinde, soluksuz ölülerle ve soluğunu tutmuş dirilerle dolu odada hafiften soluyarak, içli ve duygulu durdu. Bu da ellerimizi kavuşturmamıza yolaçtı ve bütün inşaat kurallarına göre binayı gözden geçiren şüpheci Oskar'a insanın genzini yakan dumanı ve kokuyu unutturdu; duman ve koku azar azar, kıvrıla kıvrıla Posta Dağıtım Salonu’nun kapısındaki aralıklardan içeri sızıyor ve iskambilden

binasıyla bulunduğumuz salonun cehenneme kapı komşu olduğu gibi bir izlenimin doğmasına yolaçıyordu.

SS’ler alev makineleri sokmuşlardı savaşa; cepheden saldırmaktan kaçınmış, içeriyi dumana boğarak binada kalan son savunucuları dışarı çıkarmaya karar vermişlerdi. Dr. Michon’u o duruma getirmişlerdi ki, başından çelik miğferi atıp bir yatak çarşafı kapmış, yatak çarşa-finin da yetmediğini görerek cebinden süs mendilini almış, her ikisini birden sallayarak Polonya Postanesi’ni teslime kalkmıştı.

Derken otuz kadar yarı körleşmiş ve ateşte kavrulmuş adam havaya kaldırdıkları ellerini ve kollarını enselerinde kavuşturarak, postane binasını sol yarı kapıdan terkedip, avlu duvarının önüne dikildiler ve burada yavaş yavaş yaklaşan SS’leri beklemeye başladılar. Sonradan anlatıldığına göre, avlu duvarı önüne gelip dikilmeleriyle saldırganların avluya ulaşması arasında geçen kısa sürede üçü ya da dördü kaçmış savunucuların, postane garajıyla ona bitişik polis karakolunun garajı üzerinden geçmiş ve Rahm’deki boşaltılmış evlere dalarak kaybolmuşlar. Bu evlerde hattâ parti rozetleri taşıyan üniformalar bulup giymiş, yıkanıp temizlenmiş, sonra da birer birer sıvışmışlar. Ayrıca denildiğine göre, içlerinden biri Altstâdtıscher Grabende bir gözlükçüye uğramış, kendi gözlüğü postanedeki çarpışmalar sırasında kaybolduğu için gözüne uyan yeni bir gözlük almış. Viktor Weluhn —çünkü Viktor Weluhn’muş adı— yeni gözlükle donanmış olarak hattâ Odun Pazarı’nda bir bira içmiş, sonra bir bira daha içmiş, çünkü alev makineleri susatmış kendisini; sonra da önündeki sisi biraz hafifleten, ama hiç de eski gözlük gibi silip atamayan yeni gözlüğüyle firar etmiş ve bugüne kadar da sürüyormuş bu firar, çünkü arkasından onu kovalayanlar işte öylesine yapışkan şeylermiş.

Diğerlerine gelince —otuz kadardılar ve kaçmaya karar verememişlerdi—, Jan tam kupa papazına yaslayarak elini mutlulukla geriye çektiği an, bunlar duvar dibinde, yan kapının karşısında dikilmeye başlamışlardı.

Daha ne söyleyeyim? Gelip buldular bizi. Kapıyı birden açarak: “Dışarı!” diye bağırdılar, bir rüzgâr estirdiler ortalıkta, iskambilden binanın çökmesine yolaçtılar. Böyle bir mimariden anlayacak insanlar değillerdi; işleri güçleri betondu onların. Bir şey inşa edecek oldular mı, bir daha yıkılmamak üzere inşa ediyorlardı. Postane Sekreteri Jan Bronski’nin öfkesinden ateş püsküren, hakarete uğramış bir ifade taşıyan yüzünü umursamadılar. Kendisini dışarı çekip çıkardılar salondan, ama Jan’ın bir

kez daha iskambil kâğıtlarına uzanıp, salondan çıkarken yanına bir şeyler aldığını göremediler; Oskar'ın yeni ele geçirdiği trampeti, üzerindeki mum kalıntısını kazıyıp yanına aldığını, ama bir sürü cep feneri ortalığı aydınlattığı için mum kalıntısına boş verdiğini farkedemediler; fenerlerin gözlerimizi kamaştırdığını, dolayısıyla kapıyı bulmamıza pek imkân vermediğini anlayamadılar. Cep lâmbalarıyla ileri doğru uzattıkları silâhlarının arkasından: "Dışarı!" diye bağırdılar, Jan'la ben koridora çıktıktan sonra da bağırmalarını sürdürdüler. Bu bağırmalarıyla Kobyella'yı, Varşova'dan gelmiş Konrad'ı ayrıca Bolack'ı ve hayattayken telgraf gişesinde çalışmış ufak tefek Wischnewski'yi hedef tutuyorlardı. Bunların dediklerini yapmadıklarını görerek korktular bir ara. Ancak kendilerini Jan'ın ve benim önümde gülünç duruma soktuklarını anlayıp — çünkü onlar "Dışarı" diye kükredikçe, ben yüksek perdeden gülüyordum—, kestiler bağırmayı, "Ha, öyle mi?" dediler ve bizi alarak avludaki kollarını havaya kaldırıp, ellerini enselerinde kavuşturan ve susamış bulunan ve sinemalardaki dünya haberlerinde gösterilmek üzere filimleri çekilen otuz kişilik grubun yanına götürdüler.

Biz yan kapıdan dışarı çıkarılır çıkarılmaz, muhabirler bir özel araba üzerine monte edilmiş filim makinelerini harekete geçirip, sonradan bütün sinemalarda gösterilen kısa metrajlı bir filim çektiler.

Duvarın önünde dikilen grup arasından ayırıp aldılar beni sonra. Oskar o anda bir cüce oluşunu anımsadı, her şeyi bağışlatan üç yaşındalığını anımsadı; o ellerinde, kollarında ve başındaki tatsız ağrılar yeniden çullandı üzerine, trampetiyle bir ara yere yıkıldı, çırpınmaya başladı; yarı gerçek bir nöbet geçiriyor, yarı numara yapıyordu; ama bu nöbet sırasında bile elinden bırakmadı trampetini. SS'ler onu bir arabaya tıkıp da araba yola koyulunca, Oskar kendisini Belediye Hastanesi'ne götüreceklerini anladı: Jan, zavallı Jan aptal ve mutlu önü sıra gülümsüyordu; sol elindeki bir iskambil kâğıdını sallayarak — sanırım kupa kızıydı— arabayla uzaklaşan oğlunu ve Oskar'ı uğurladı.

SASPE’DE YATIYOR

Son yazdığım bölümü demin baştan aşağı yeniden okudum. Yazdıklarımdan memnun kalmadım ama, Oskar’ın kaleminden çıktığı gün gibi ortada hepsinin; çünkü fazla söze kaçmadan, özetleyerek, az sözle bilinçli bir şekilde özetlemeyi amaç edinen bir yazıya uygun olarak, arada bir yalan söylemeyi değil ama, mübalâğaya kaçmayı başardı bu kalem.

Ama gerçekten ayrılmamak için, Oskar’ın kalemini arkadan vurup burada bir noktayı düzeltmek isterim: Bir kez Jan’ın maalesef sonuna kadar oynayamadığı ve kazanamadığı oyun bir grandhand değil, ikisiz bir karoydu; sonra Oskar Posta Dağıtım Salonu'ndan ayrılırken sadece yeni trampetini değil, mektuplarla ve pantolon askıları bulunmayan ölü adamla çamaşır sepetinden düşen orası burası çatlak eski trampetini de yanına almıştı. Bir de buna eklenecek şu var: SS’lerin: “Dışarı!” diye bağırmalarına kulak verip beylik cep fenerleri ve silâhların davetine uyarak Jan’la ben dışarı çıkar çıkmaz, Oskar sığınacak bir yer aramış, bir amca gibi iyi yürekli insanlar izlenimini uyandıran iki SS arasına gidip durmuş, acı acı ağlar gibi bir poz takınmış ve suçlayıcı bir edayla Jan’ı, babasını göstermişti; onun bu suçlamaları da zavallı Jan’ı, masum bir çocuğu sürükleyip Polonya Postanesine getiren ve hunharca bir Polonya taktiğine başvurup mermilere siper olarak kullanmak isteyen kötü kalpli bir adam durumuna sokmuştu.

Oskar bu Yuda oyununu uygulayarak sağlam ve hurda trampetler bakımından kimi çıkarlar sağlayacağını ummuş ve bunda da haklı olduğu anlaşılmıştı sonradan: SS’ler Jan’ın belinin ortasına tekmeyi indirmiş, dipçiklerle onu itip kakmış, oysa benim trampetlerimden hiçbirine dokunmamışlardı; içlerinden biri, burnunun ve ağzının çevresinde bir aile reisine özgü tasa ve kaygı kırışıkları görülen yaşlıca bir SS, eliyle yanaklarıma vurarak okşadı beni; hep gülen, dolayısıyla gözleri çekik olup

asla doğru dürüst seçilemeyen beyaz-sarışın biri de beni koluna aldı ve onun bu davranışı fena halde dokundu Oskar'a.

O zamanki bu yakışıksız davranışımdan bazen utanç duyduğum bugün, ikide bir şöyle diyorum kendi kendime: Jan farkında olmamıştı yaptığımın, kendini iskambillerden hâlâ ayıramamıştı ve sonra da bir türlü ayıramadı; onu artık hiçbir şey, SS'lerin akıllarına gelecek en komiğinden en şeytanisine kadar hiçbir buluş çekip alamazdı skat kartlarından. Jan artık iskambil kâğıtlarından kurulu evlerin ebedî ülkesinde yaşayıp giderken, bizler, yani SS'lerle ben —çünkü Oskar da kendini SS'lerden sayıyordu— tuğladan örülmüş duvarlar arasında, çini döşeli koridorlarda, alçı, kireç ve mermer karışımı kornişlerle donatılmış tavanlar altında dikiliyorduk; bu kornişler, duvar ve ara duvarlarla öylesine iç içe girmişti ki, mimari dediğimiz bütün bu yapıştırma işlerin birtakım nedenlerle ansızın dağılıvereceğinden enikonu korkmak gerekiyordu o gün.

Tabiî bunu sonradan öğrendiğimi söyleyerek kendimi bağışlatamam; kaldı ki, ne zaman bir iskele görse hep yıkma işi aklına gelen ben, insana yaraşır biricik oturulacak yer olarak iskambilden evlere inancın yabancısı değildim. Bütün bunlara ayrıca ailevî bir neden katılıyor ve bu neden de söz konusu davranışımın cezasını ağırlaştırıyor bir kat daha; çünkü o öğle sonrası Jan Bronski'nin sadece amcam, muhtemel babam değil, gerçekten babam olduğu kanısı içimde belirmişti. Bu da Matzerath'dan sürekli olarak ayıran bir uzaklıktı; çünkü Matzerath ya benim babamdı ya da hiçbir şeyim.

1939 yılının bir eylülünde —hani sizin de o mutsuz öğle sonrası, iskambil kâğıtlarıyla oynayan mutlu Jan Bronski'nin babam olduğunu anladığınızı kabul ediyorum— ikinci büyük suçu işledim.

Asla, hattâ en gözü yaşlı ruh durumlarında kendi kendimden saklayamayacağım bir şey varsa, trampetim, hayır, ben kendim, yani trampetçi Oskar, ilkin zavallı annemi, sonra da amcam ve babam olan Jan Bronski'yi mezara yollamıştım.

Ama ben de herkes gibi, kaba ve hoyrat ve âdeta hiçbir şeyle kapı dışarı edilemeyecek bir suçluluk duygusunun hastane yatağımda üzerime çullandığı günler, bir zamanlar moda olup bugün de şık bir şapka gibi birçok kimselerin başlarına geçirdiği o cahilliğe sığınıyordum.

Polonya barbarlığının masum bir kurbanı olan açık-göz-cahil Oskar'ı, ateşler içinde ve iltihaplanmış sinirlerle Belediye Hastanesine götürüp

Matzerath'a haber ilettiler. Matzerath ben Oskar'ın kaybolduğunu daha akşamdan polise bildirmişti.

Jan'ın da kendilerine eklenmesi gereken kollarını havaya kaldırıp ellerini enselerinde kavuşturmuş otuz kişiye gelince, dünya haberleri ajansından gelmiş adamlarca filimleri çekildi ve boşaltılmış Viktoria Okulu'na götürüldü. Buradan da Schiessstange Hapisanesi'ni boyladılar, sonra emekliye ayrılmış viran Saspe Mezarlığının yumuşak kumları kucak açtı kendilerine.

Bütün bunları nerden biliyor Oskar? Schugger Leo' dan; çünkü hangi kumlu toprak üzerinde, hangi duvar önünde otuz bir adamın kurşuna dizildiği, hangi kumlu toprağa otuz bir adamın gömüldüğü tabiî resmen açıklanmamıştı.

Hedwig Bronski'ye önce Ring Caddesi'ndeki evi boşaltmasını bildirdiler; ev yüksek rütbeli hava subaylarından birinin ailesine ayrılmıştı. Oğlu Stephan'ın yardımıyla eşyaları derleyip toparlamaya çalışır. Ramhau'a göçmeye hazırlanırken — birkaç hektar arazisi ve bir koruluğu bulunuyordu Ramhau'da, ayrıca müstecirin evi vardı — ikinci bir haber aldı Hedwig Bronski ve bu dünyanın çilelerini yansıtan, ama bu çilelere bir türlü akıl erdiremeyen gözleri, oğlu Stephan'ın yardımıyla haberi usul usul hecelemeye başladı; okuduklarından anladığı kadarı, siyah üzerinde beyaz bir kesinlikle onu dul bir kadın yapıyordu.

Şöyle yazıyordu haberde:

Eberhardt Askeri Mahkemesi, St.L. 41/ 39, Zappat, 6 Ekim 1939

Bayan Hedwig Bronski,

Düşman saflarında Almanya'ya karşı savaşa katıldığı için Jan Bronski'nin divanı harp tarafından ölüme mahkûm edilerek cezasının infaz edildiği bildirilir.

Zelewki

(Askeri Mahkeme Yargıcı)

Siz de görüyorsunuz ki, Saspe'nin hiç adı geçmiyor burada. Aile fertleri gözetilmek, çiçekler yiyip çelenkler yutacak pek geniş bir toplu mezarın bakımının yol açacağı masraflardan esirgenmek istenmiş, dolayısıyla

mezarın bakımı ve gerekirse ölülerin yerlerinden alınarak bir başka yere taşınması, haberi ileten makamlarca yapılmak istenmiş, bu amaçla Saspe Mezarlığının kumlu toprağı düzlenip mermilerin boş kovanları, bir tanesine varıncaya kadar —çünkü biri kalır hep yerde— toplanmış, sağda solda duracak kovanların, artık emekliye ayrılsa da şerefli bir mezarlığın görünümünü çirkinleştireceği düşünülmüştü.

Bu hep yerde kaldırılmadan kalan söz konusu tek boş kovanı Schugger Leo bulmuştu; ne kadar saklı tutulsa bile Leo’dan saklı kalabilecek bir mezarlık bulunamazdı. Zavallı annemin gömülmesinden ve vücudu yara nişanlarıyla donanmış dostum Herbert Truczinski'nin toprağa verilmesinden beni tanıyan ve Sigusmund Markus’un da nereye gömüldüğünü mutlaka bilmesi gereken Leo —ama ben ona sormadım asla bunu—, kasım sonuna yakın, hastaneden yeni taburcu edildiğim gün o boş kovanı bana uzattığında mutluluk içinde yüzüyor, sevincinden âdeta yerinde duramıyordu.

Ama şimdi hafif okside olmaya başlayıp belki de içinde Jan’a rastlamış kurşunun çekirdeğini barındıran boş kovanla sizi Schugger Leo’nun peşi sıra çekip Saspe Mezarlığına götürmeden, Danzig Belediye Hastanesinin çocuk servisindeki madeni yatakla, benim şimdiki Akıl ve Ruh Hastalıkları Kliniğindeki madeni yatağım arasında bir karşılaştırma yapmanızı rica edeceğim. Her iki yatak da beyaz lakeydi, ama yine de değişikti birbirinden. Uzunluk bakımından çocuk servisindeki yatak daha kısaydı; ama bu çocuk yatağının parmaklıklı kafesini mez-roya vuracak olursak, şimdiki yataktan daha yüksekti. 1939 yılının kısa ve yüksek yatağını üstün tutmakla beraber, büyükler için olan benim bugünkü yatağımda, zamanla alçakgönüllü bir nitelik kazanan huzuruma kavuştum; çevresine daha yüksek, ama yine madeni ve lake bir kafes çıkılması için aylar öncesinden yaptığım müracaatım geri mi çevrilir, yoksa kabul mu edilir, artık orasını hastane idaresine bırakıyorum.

Bugün ziyaretçilerimin eline âdeta her türlü himayeden yoksun terkedilmiş bulunurken, çocuk servisindeki ziyaret günlerinde yatağımın çevresindeki yüksek çit, ziyaretçi Matzerath’tan, karı koca Grefflerle Schefflerlerden uzakta tutuyordu beni; çocuk servisinde geçirdiğim son günler üst üste dört eteklik içinde kımıldanan ve Anna Koljaiczek adını taşıyan o dağ gibi vücudu, tasayla dolu ve güçlükle soluyan parçalara, ayırıyordu kafesim. Büyükannem Anna Koljaiczek geliyor, karşımda göğüs geçirip duruyor, buruş buruş kocaman ellerini arada bir havaya kaldırıyor,

yarık pembe avuçlarını gösteriyor, derken ellerini ve avuçlarını çaresizlik içinde aşağı indiriyor, şırak diye kalçalarına vuruyordu. Söz konusu şaklayış bugüne kadar kulaklarımdan gitmiş değil hâlâ, ama trampetimle bu şaklamayı ancak yaklaşık olarak çıkarabiliyorum.

Daha beni ilk ziyaretinde kardeşi Vinzent Bronski'yi beraberinde getirmişti büyükannem; Vinzent Bronski yatağımın kafesine tutunuyor, gerçi alçak sesle, ama ısrarla ve mola vermeksizin Polonya Kraliçesinden, yani Bakire Meryem'den söz açıyor, İlâhiler söylüyor ya da İlâhiler söyleyerek ordan burdan anlatıyordu. Yakında bir hemşire varsa buna seviniyordu Oskar; çünkü hısım ve akrabalarım boyuna beni suçluyordu; üzerime bulutsuz açık Bronski gözlerini dikiyor, Polonya Postanesindeki skat oyununun sonuçlarını yenmek için çırpınan benden, Jan'ın skat kartları arasında korkuyla geçirdiği son saatlere ilişkin bir açıklama, bir başsağlığı sözü, kollayıcı bir rapor bekliyorlardı. Bir itiraf işitmek istiyorlardı benden, Jan'ı töhmetten kurtarmamı istiyorlardı; sanki ben yapabilirmişim gibi bunu, sanki benim tanıklığımın bir ağırlığı ve kandırıcı gücü olabilirmiş gibi.

Sözgelişi şöyle bir açıklamada bulunsam Eberhardt Mahkemesi için ne ifade ederdi sanki: Ben, Oskar Matzerath, bir eylül arefesinin akşamı eve dönen Jan Bronski'nin yolunu gözledim, onarımı gereken bir trampeti bahane ederek onu savunmak istemediği için terk ettiği Polonya Postanesine yeniden çekip götürdüm.

Hayır, Oskar böyle bir tanıklıkta bulunmadı, muhtemel babasını töhmet altından kurtarmadı; ne zaman konuşmaya karar verse öylesine şiddetli ihtilâçlar içerisinde kıvranıp durdu ki, başhemşirenin talimatı üzerine kendisini ziyaret süresi sınırlandırıldı, büyükannesi Anna Koljaiczek'le muhtemel büyükbabası Vinzent Bronski'nin kendisini ziyaretleri yasaklandı.

İki ihtiyar —yine Bissau'dan yaya kalkıp gelmiş ve bana yanlarında elma getirmişlerdi— çocuk servisinin salonundan taşralılara özgü bir davranışla aşırı ölçüde sakıngan ve çaresiz, ayrılıp gittiler. Büyükannemin sağa sola yalpalayan dört etekliği ve kardeşi Vinzent'in sığır gübresi kokan siyah yabanlık giysisi salondan uzaklaştıkça, benim suçum, benim o pek ağır suçum daha da büyüyüp arttı.

Aynı zamanda olup biten o kadar çok şey vardı ki. Yatağıma Matzerath'ın, Grefflerin, Schefflerlerin meyva ve pastalarla sokulmaya

çalıştıklarında, Karthaus ile Langfuhr arasındaki demiryolu henüz ulaşıma açılmadığı için, Bissau'lı ziyaretçilerin Goldkrug ve Brenntau üzerinden yaya bana geldiklerinde, hemşireler, beyaz ve sersemletici, hastane dedikodularını mırıldanıp durarak çocuk servisinin melekleri rolünü oynadıklarında, Polonya henüz kaybolmamıştı. Ama çok geçmeden kaybolacaktı, o meşhur on sekiz gün geçince elden gitti nitekim, ama çok geçmeden henüz elden gitmediği anlaşıldı; nasıl ki bugün de Şilezya ve Doğu Prusya, Yurdundan Kovulanlar Derneklerinin çabalarına rağmen henüz elden gitmemiş bulunuyor.

Hey, çılgın süvariler, hey! Atlar üzerinde böğürtlen toplamaya düşkün süvariler! Ellerde uçları beyaz-kırmızı flamalı mızraklar! Karasevda ve gelenek kokan bölükler! Resimli kitaplarda anlatılan saldırılar: Lodz ve Kutno dolaylarındaki kırlar üzerinden vurup gider, Modlin'de bir kale oluştururlar. Hey, o ne dört nala gidiştir o! Akşam kızıllığı gözlenir hep. Akşam kızıllığında saldırıya geçer süvariler, görkemli ön ve arka planlarda — bir tablo gibidir çünkü savaş ve ressamlar için ölüm bir modeldir— bir ayak üzerine yüklenir vücut, öbür ayak gevşecik ve serbest; sonra vücut devrilir aşağı, böğürtlenlere ve yaban güllerine uzanır eller yol kenarlarında; yaban gülleri vücutlarda kudurup durur, çatlayıp patlar ve kaşınmaya yolaçarlar, bu kaşıntı olmadan da süvariler asla atılmaz ileri. Ulan'ların yine bir yerleri kaşınıyor, tınazlara doğru döndürüyor atlarının başlarını — bu da bir talo konusu oluşturabilir hani— ve İspanya'da adı Don Quijote olan birinin arkasında toplanıyorlar; ama arkasında toplandıkları adamın buradaki adı Don Kiehot'tur, hüzün taşan soylu bir vücudu vardır, doğma büyüme PolonyalI Don Kiehot emrindeki bütün Ulan'lara at üzerinde nasıl el öpüleceğini öğretmiştir ve Ulan'lar bir hamfendiymiş gibi ikide bir centilmence öpüp dururlar ölümün elini, ama önce bir araya toplanırlar, arkalarında akşam kızıllığı, önlerinde Alman tankları: Krupp von Bohlen ve Halbach haralarında yetiştirilmiş aygırlar; hani bundan soyluların kimse binmemiştir. Ama o yarı Ispanyol, yarı PolonyalI ölüme vurgun kaçık şövalye —bravo Pan Kiehot, vallahi bravo— flamalı mızrağını indiriyor, beyaz-kırmızı el öpmeye davet ediyor Sizleri, Sizleri davet ediyor, öyle ki akşam kızıllığı, çatılar üzerinde leylekler beyaz-kırmızı takırdıyor, öyle ki kirazlar çekirdeklerini tükürüp atsınlar istiyor, süvarilere sesleniyor Pan Kiehot: "Siz asil Polonya süvarileri! Bu gördükleriniz çelik tanklar değil, yel değirmenleridir sadece ve sadece koyun; sizi el öpmeye davet ediyorum, buyrun!"

Ve böylece süvariler bölük bölük çelik tankların gri cenahına saldırıyor ve akşam kızıllığına biraz daha kızılımsı bir parıltı kazandırıyor.

Son cümledeki koyun ve buyrun arasındaki kafiye için, ayrıca bu savaş tasvirindeki şiirsellikten ötürü özür diler Oskar. Polonya süvarisinin uğradığı kaybı rakamlarla belirtmem ve Polonya seferini anımsatacak bir istatistiği, ısrarlı ve kuru, okuyucu önüne sürmem daha yerinde olurdu belki. Ama istenirse buraya bir yıldız koyabilir, aşağıda bir açıklamanın bulunduğunu haber verip şiirselliği yerli yerinde bırakabilirim.

Aşağı yukarı yirmi eylüle kadar hastanedeki yatağımdan, Jeschkental ve Oliva'daki ormanlık tepelere gelip buralarda mevzilenmiş bataryaların mermi salvolarını işittim. Derken en son mukavemet yuvası Hela Yarımadası da teslim oldu. Serbest Liman Danzig tuğladan gotik mimarî üslubundaki eserlerinin Büyük Almanya'ya katılışını kutlayabilir ve siyah bir mercedes arabada yorulmak bilmeksizin dikilerek âdeta aralıksız dik açılı selâmlar veren Führer ve Şansölye Adolf Hitler'in o mavi gözleri içerisine bakabilirdi; bir noktada, kadınlar üzerindeki etkisi bakımından Jan Bronski'nin mavi gözlerine benziyordu bu gözler.

Ekim ortasında Oskar Şehir Hastanesinden taburcu edildi. Hastanedeki hemşirelerden ayrılmam güç olmuştu. Hemşirelerden biri —galiba Berni ya da Erni idi adı—, Erni ya da Berni Hemşire bir tanesi beni suçlu duruma sokan hurda, öbürsü de Polonya Postanesi savunulurken ele geçirdiğim sağlam trampet olmak üzere iki trampeti bana uzatınca, haftalardır teneke trampetimi düşünmediğimi, benim için bu yeryüzünde teneke trampetler dışında bir başka şeyin, yani hastane hemşirelerinin de bulunduğunu anladım o anda.

Yeni bir trampet ve yeni bilgilerle donanmış olarak, Matzerath'ın elinden tutup hastaneden çıktım; hep üç yaşında kalan bir çocuğun henüz biraz güvensiz ayaklarıyla Labes Caddesinde dikilerek, bayağı güne, bayağı günün can sıkıntılarına ve ilk savaş yılının ondan da sıkıcı pazarlarına bıraktım kendimi.

Kasım sonuna doğru bir salı günü —haftalar süren bir nekâhet devresinden sonra ilk olarak sokağa çıkmıştım— Max Halbe Meydanı ile Brösen Caddesinin yaptığı köşede suratımı asmış trampetimi konuşturuyor, nemli soğuk havayı pek umursamıyordum; birden sabık Rahip Okulu öğrencisi Schugger Leo'ya rastlamayayım mı!

Uzunca bir süre şaşkın gülümseyerek karşı karşıya dikildik: ancak Leo, glase eldivenlerini redingotunun ceplerinden çıkarıp, bir teni andıran bu beyaz-sarımsı mahfazaları parmaklarıyla el ayalarına geçirince, kime rastladığımı ve bu rastlantının bana neler getireceğini anladım hemen; Oskar korkmaya başladı.

Kaiser-Kurukahvecisinin vitrinlerini gözden geçirdik beraber; Max Halbe Meydanında birbiriyle karşılaşan beş ve dokuz numaralı birkaç tramvayın arkasından baktık, sonra Brösen Caddesi'ndeki hep birbirine benzeyen evler önünden yürüdük, bir ilân sütununun birkaç kez çevresini dolandık, Danzig guldeninin Alman markına çevrileceğini haber veren bir ilânı etüt ettik, bir Persil ilânının orasını burasını kazıyıp beyaz ve mavi altında biraz kırmızı ele geçirdik, bu kadarla yetinip tekrar meydana dönmek istedik; birden Schugger Leo her iki eldiveniyle Oskar’ı bir evin kapı ağzına iteledi; eldivenli elinin sol parmaklarını ilkin arkasına, sonra redingotunun etekleri altına uzattı, pantolon cebinde dolaştırdı parmaklarını, cebindeki öteberileri elden geçirdi, sonra bir şey bularak evirip çevirdi, bir iyice yokladı ve bulduğu şeyden ötürü memnun, yumuk elini cebinden çıkardı, redingotunun eteğini indirdi yeniden, eldivenli elini yavaş yavaş ileri uzattı, gittikçe daha ileri itti elini Oskar’ı evin avlu duvarına sıkıştırdı, uzun bir kolu vardı Schugger Leo’nun, ama duvar olduğu yerde duruyordu, ben, kolu nerdeyse omuz mafsalından kurtulacak, özgürlüğüne kavuşacak, göğsüme çarpacak, göğsümü delip geçecek, arkadan iki kulucumun arasından çıkacak ve bu küf kokulu evin merdiven duvarından içerlere dalacak, ama Leo’ nun elinde tuttuğu şeyi Oskar asla göremeyecek, ama Labes Caddesindeki evlerinin yönetmeliğinden pek bir ayrılık göstermeyen Brösen Caddesindeki evin yönetmenliğiyle yüz yüze gelecek diye düşünürken ve tam buna inanmak üzereyken, beş parmaklı eldivenini açtı Leo.

Gemici paltomun hemen önünde eldivenli elini —çapa biçimli düğmelerden birine çoktan bastırmaya başlamıştı bu el— o kadar çabuk açtı ki, parmaklarının boğum yerlerinin çıtırdadığını işittim: avucunu bir koruyucu mahfaza gibi saran parlak ve küf kokulu eldiven üzerinde boş kovan duruyordu.

Elini yeniden yumruk yaptığında peşine takılmaya hazırdım Leo’nun. Bu birazcık maden parçası beni bir iyice etkilemişti. Yan yana yürüyorduk; Leo’nun solundaydı Oskar, Brösen Caddesinden aşağı indik; artık ne bir vitrin, ne bir ilân sütunu önünde duruyorduk; Magdeburg Caddesini geçtik,

Brösen Caddesinin sonuna gelip üzerlerinde gece kalkıp inen uçaklar için ışıldakların yandığı sandık biçimli iki yüksek kuleyi arkamızda bıraktık; ilkin bir çitin çevrelediği hava alanının kenarından yürüdük, nihayet biraz kuruca asfalt yola çıktık, Brösen yönünde akıp giden dokuz numaralı tramvayların ardı sıra yol almaya başladık.

Hiç konuşmuyorduk, ama Leo boş kovanı hâlâ eldivenli elinde, avucunda tutuyordu. Ben duraksayıp da nemli hava ve soğuk dolayısıyla dönecek gibi yaptım mı yumruğunu açıyor, maden parçasını avucunda hoplatıyor, âdeta yüzer adım yüzer adım çekip boyuna beni daha ilerlere götürüyordu. Saspe sınırına varmadan az önce gerçekten dönmeye kalktığımı görür görmez, şarkı ve türkülere bile başvurdu beni alıkoymak için. Ökçesinin üzerinde çark etti, boş kovanı açık ağzı yukarı gelecek biçimde tuttu, bir flütün ağzı gibi hayli öne fırlamış salyalı alt dudağına bastırdı, gittikçe hızlanan yağmur hışırtısına bazen tiz, bazen sisin nerdeyse boğup yuttuğu kısık bir müziğin karışmasına yol açtı. Oskar üşüyordu. Sadece boş kovandan çıkarılan müzik üşütmüyor onu, alabildiğine berbat hava da fena halde üşümesini saklamak için herhangi bir çabada bulunmasını engelliyordu.

Brösen’e çeken neydi beni? İyi güzel; bir boş kovandan müzik çıkaran o fareli köyün kavalcısı Leo diyelim. Ama ben daha başka müzikler de işitiyordum Çamaşır yıkanan evlerdeki su buharlarını andıran bir kasım sisini delip geçerek Tersane ve Neufahrwasser'den gelen vapur sirenleri ve limana girip çıkan bir torpidobotun aç uluması İskoçya, Schellmühl ve Reichskolonie üzerinden bize ulaşıyor, dolayısıyla Leo üşüyen bir Oskar’ı, sis düdükleriyle sirenlerin ve ıslık çalan bir boş kovanın arkasından çekip götürmekte güçlük çekmiyordu.

Aşağı yukarı Hava Alanı’nı Yeni Talimgâh’tan ve Zingelgraben’dan ayıran ve Pelonken’e doğru kıvrılan tel çitin hizasında durdu Schugger Leo, bir süre başını yana eğerek ve salyasını boş kovan üzerine akıtarak soğukta tir tir titreyen beni seyretti. Elindeki boş kovam emip alt dudağına yapıştırdı, sonra aklına esip kollarını deli gibi oynatarak sırtından kuyruklu ceketini çıkardı, ıslak toprak kokan ağır giysiyi başımla omuzlarımın üzerine attı. Yeniden yola düzüldük. Oskar eskisinden daha mı az üşüyordu bilmem. Bazan Leo sıçradığı gibi beş adım açıyor arayı, sonra duruyordu; buruşuk, ama alabildiğine beyaz gömleğiyle öyle bir hali vardı ki, sanki orta çağ zindanlarından, sözgelişi Stockturm’dan birtakım serüvenler sonunda kaçmış denebilirdi; göz kamaştırıcı beyazlıktaki gömleğiyle aklından zoru

olanların izleyecekleri modayı gösteriyordu. Leo yalpalayıp duran Oskar'ı redingot içerisinde görünce durup durup kahkahayı bastı; her kahkaha sonunda gaklayan bir karga gibi kanat çırpıyordu âdeta. Gerçekten de komik bir kuşa, boz değilse de siyah bir kargaya benziyor olmalıydım; nitekim redingotun etekleri de arkamda, benden biraz uzakta sarkıyor, bir kuyruk gibi yolun asfalt örtüsünü süpürüyordu; geride geniş ve haşmetli bir iz bırakıyordum; bu iz, omuzları üzerinden geriye doğru daha ikinci bakışında gururlandırdı Oskar'ı, Oskar'ın içerisinde uyuklayan henüz tamamen açığa vurulmamış bir trajediyi canlandırmasa da onu ima eden bir izdi bu.

Daha Max Hable Meydanı'ndayken Leo'nun beni Brösen'e ya da Neufahrwasser'e götürmeyi düşünmediğini sezmiştim. Bu yaya yürüyüşün, yakınında modern bir polis atış poligonu bulunan Saspe Mezarlığı ile Zingelgraben'ı hedef aldığı daha başta belli etmişti kendini.

Eylül sonuyla Nisan sonu arasında kaplıca ve plâjlara işleyen tramvaylar her otuz beş dakikada bir geçiyordu. Langfuhr banliyösünün son evlerini arkamızda bırakmıştık ki, karşıdan gelen römorksuz bir tramvayla karşılaştık. Çok sürmedi, Magdeburg Caddesindeki makasta karşıdan gelecek tramvayı bekleyen tramvay arkadan yetişip geçti bizi. Yanıbaşında ikinci bir makasın bulunduğu Saspe Mezarlığı'na varmadan az önce bir tramvay zil vurarak geriden yaklaştı, sonra karşıdan bir araba bize doğru gelmeye başladı; daha çok önce arabayı puslu havada beklerken görmüştük, çünkü görüş şartları iyi olmadığı için nemli sarı bir ışık yakmıştı.

Karşıdan gelen tramvaydaki vatmanın yassı ve asık suratı henüz gözlerinin önünden gitmeyen Oskar'ı, Schugger Leo asfalt caddeden çekerek, sahildeki tepelerin kumlarını anımsatan bir arazi üzerinden götürmeye başladı. Kare biçiminde bir duvar, mezarlığı çeviriyordu. Güney yönündeki üzerinde kalabalık bir sürü süsler bulunan şöylece kapatılmış paslı küçük bir demir kapıdan içeri girdik. Yerlerinden oynamış, yana kaykılmış devrilmek üzere bulunan veya hanidir burun üzeri kapaklanmış duran ve çoğunun arkasıyla iki yanı kabaca işlenip önleri perdahlanmış kara İsveç granitinden veya yeşil mermerden yontma mezar taşlarını doğru dürüst gözden geçirmeme maalesef vakit bırakmadı Leo. Dolambaçlı yollarda büyüyen kara kuru beş altı sahil çamı; mezarlığın bütün ağaç süsü bu kadarcıktı. Annem daha hayattayken bu tramvaydan bakmış, bu viran yeri bütün öteki mezarlıklara üstün tuttuğunu açıklamıştı. Oysa Brenntau

Mezarlığında yatıyordu şimdi. Toprak orada daha yağlıydı; karaağaçla akçaağaçların yetişmesini sağlıyordu.

Kuzeydeki duvarın açık ve parmaklıksız bir kapısından beni tekrar dışarı çıkardı Leo, bu romantik virane içerisine daha alışmaya kalmadan mezarlıktan ayrıldık. Hemen duvarın arkasında kumdan bir düzlük üzerinde dikilmeye başladık. Sahile doğru katırtırnakları, çamlar ve yabani güller, tütüp duran lâpamsı bir boşluk içerisinde alabildiğine belirgin yüzüp duruyordu. Mezarlığa doğru bakınca, kuzey duvarının bir parçasının kireçle yeni badana edilmiş olduğu dikkatimi çekti.

Yeni etkisi uyandıran ve buruş buruş gömleği gibi beyaz rengiyle göz kamaştıran duvar önünde bir faaliyettir aldı Leo'yu. Kendini zorlayarak kocaman adımlar atıyordu ve attığı adımları sayar gibiydi; yüksek sesle sayıyor ve Oskar'a bugün sorarsanız Lâtince yapıyordu bunu; bir yandan da galiba Rahip Okulu'nda öğrendiği bir duayı okuyordu. Derken duvardan şöyle böyle on metre uzaklıkta bir yere işaret koydu, yeni badana edilmiş ve sanırım sıvası onarımdan geçmiş duvarın az berisine bir tahta parçası bıraktı, bütün bunları da sol eliyle yaptı, çünkü sağ elinde boş kovanı tutuyordu. Nihayet pek uzun süren bir inceleme ve ölçme işinden sonra uzaktaki tahta parçasının hemen yanına o içi boş ve uç kısmı biraz dar maden parçasını yerleştirdi; bu maden parçası, kurşundan bir çekirdeği bir süre içerisinde barındırmış, nihayet biri çıkıp işaret parmağını bükerek bir tetiği çekmiş ve kurşun çekirdeğe barınağından ayrılıp o ölümcül yer değiştirme eyleminde bulunmasını emretmişti.

Durduk da durduk duvar önünde. Schugger Leo'nun ağzından salyalar akıyor, salyalar iplik iplik uzuyordu. Eldivenlerini birbirine geçirdi Leo. Bir süre Lâtince İlâhiler okur gibi konuştuktan sonra sustu, çünkü söylediklerini cevaplandıracak bir cemaat yoktu ortada. Leo arkasına dönüyor, öfkeli bir sabırsızlıkla duvar üzerinden Brösen Caddesine göz atıyor, çokluk boş tramvaylar makasta durup bekledikçe, zil vurarak birbirlerine yol verip birbirlerinden uzaklaştıkça, başını oyana çeviriyordu; yaslı bir cemaat gözlüyordu belki de. Ama yaya olsun, tramvayla olsun kimseler gelip Leo'nun eldivenli elleriyle kendisine başsağlığı dilemesine imkân vermedi.

Bir ara alana inmek isteyen uçakların homurtusu duyuldu üzerimizde. Başımızı kaldırıp bakmadık, katlandık gürültüye ve kanat uçlarındaki çakıp sönen ışıklarla Ju 52 tipi üç uçağın alana inmekte olduğunu gözümüzle görüp inanmaya yanaşmadık.

Motor gürültülerinin kaybolmasından az sonra —karşımızda duran beyaz duvar gibi sessizlik de eza vericiydi— elini gömleğinin altına sokarak bir şey çıkardı Schuggar Leo, sonra hemen yanıma sokuldu, karga giysisini Oskar’ın omuzlarından çekip aldı ve sıçradığı gibi katırtırnakları, yaban gülleri ve sahil çamları yönünde kıyıya doğru ilerlemeye koyuldu ve sıçrayıp giderken birinin bulmasını hesaplamış gibi bir jestle bir şey düşürdü yere.

Ancak Leo kayıplara karışınca — mezarlığın önündeki alanda bir hayalet gibi görünüp görünüp kayboldu bir süre, sonunda yere yapışan sütümsü bir sis tarafından yutuluverdi—, ancak yağmurla kendimi yapayalnız bulunca, kumlar içerisine saplanmış duran karton parçasını eğilip aldım yerden: Skat kartlarından maça yedilisiydi.

Saspe Mezarlığı’na gidişimizden birkaç gün sonra, büyükannesi Anna Koljaiczek’e Langfuhr Pazarı’nda rastladı Oskar. Bundan böyle Bissau’da gümrük ve sınır diye bir şey kalmadığından, büyükannem yine yumurtalarını, tereyağını, karalahanalarını ve kışlık elmalarını pazara götürebiliyordu. Herkes koşa koşa ve bol bol alıyordu pazara getirilen malları; çünkü yiyecek maddelerine el konulması pek yakın olup, bu da herkesi yiyecek stoku yapmaya götürüyordu. Oskar büyükannesini malların gerisinde çömmüş görür görmez, paltosu, kazağı ve gömleği altında, çıplak teni üzerinde skat kartının temasını hissetti. Bedava yolculuk ederek eve dönebileceğini söyleyen bir biletçinin davetine uyup Saspe Mezarlığından Max Halbe Meydanı’na gelirken maça yedilisini yolda yırtacak olmuştum.

Ama yırtmadan bırakıp maça yedilisini büyükannesine verdi Oskar. Kendisini görünce karalahanaların gerisinde irkildi büyükannesi. Belki de Oskar’ın gelişinin hayra alamet olmadığını düşünmüştü. Ama sonra, balık sepetleri arkasında kendini yarı gizleyen Oskar’ı el ederek yanına çağırdı. Oskar nazlandı, nemli yosunlar üzerinde yatan ve boyu nerdeyse bir metreyi bulan canlı bir pomuchel balığını gözden geçirmeye başladı; Ottomin Gölü’nden çıkarılan ve küçük bir sepet içerisinde düzünelercesi bir arada hâlâ İstakoz yürüyüşünü talim edip duran İstakozları seyretti, sonra da bu yürüyüşü kendi üzerinde uygulayarak gemici paltosunun arka tarafıyla kıçın kıçın büyükannesinin tezgâhına yaklaştı; ancak büyükannesinin tezgâhını ayakta tutan tahta kazıklardan birine çarpıp da elmaları yere yuvarlayınca, ceketinin altın yaldız çapa biçimindeki düğmeleriyle yüzünü gösterdi büyükannesine.

Schwerdfeger gazete kâğıdına sarılı olarak getirdiği tuğlaları büyükannemin etekleri altına itti, tuğla iticisiyle yine eskisi gibi soğuk tuğlaları çekip aldı büyükannemin altından, yanında taşıdığı arduvaz bir tabelâ üzerine bir çizik çekerek bir sonraki tezgâha yürüdü. Büyükannem bana çil çil bir elma uzattı.

Kendisine bir elma veren büyükannesine Oskar ne verebilirdi? İlkin skat kartını, sonra da skat kartı gibi Saspe Mezarlığı'nda bırakmayarak yanına aldığı boş mermi kovanını. Uzun süre, bir şey anlamayarak, birbirinden bu kadar değişik iki nesneye, skat kartıyla boş kovana bakıp durdu Anna Koljaiczek. Derken Oskar’ın ağzı, Anna Koljaiczek’in başörtüsünün altındaki kıkırdaksı kadın kulağına yaklaştı ve bütün ihtiyatı elden bırakıp, Jan’ın kulak memeleri uzun ve biçimli, pembe ve küçük, ama etli kulaklarını düşünerek şöyle fısıldadı: “Saspe’de yatıyor!” Sonra içinde karalahanalar bulunan bir küfeyi devirerek hızla oradan uzaklaştı.

M A R İ A

Tarih özel haberleri çığırtkanlıkla ileterek iyi yağlamadan geçirilmiş bir araç gibi Avrupa'nın caddelerinde yol alır, yüzerek sulardan geçer ve uçarak havaları fethederek, lâke çocuk trampetlerini ıskartaya çıkartmaktan öteye geçmeyen benim işler fena gidiyor, ağır aksak yürüyor, hattâ hiç yerinden oynamıyordu. Başkaları değerli madenleri har vurup harman savururken, bende gene teneke suyunu çekmişti. Gerçi Oskar pek bir yeri çizilmemiş yeni bir trampeti Polonya Postanesi'nden kurtarmış, dolayısıyla Postane'nin savunulmasına bir anlam kazandırabilmişti; ama teneke trampetleri hurdaya çıkarması en iyi günlerinde ancak sekiz haftalık bir zamana bakan Oskar için, Bay Naczalnik'in oğlunun trampeti ne değer taşıyabilirdi.

Belediye Hastanesinden taburcu edildiğinden az sonra trampet değneklerimi harıl harıl çalıştırarak trampetimi konuşturmaya, trampetimi konuşturarak trampet değneklerimi çalıştırmaya ve hastanedeki hemşireleri kaybedişimden ötürü sızlanıp yakınmaya başlamıştım.. Saspe Mezarlığı'ndaki yağmurlu öğle sonrası içime mola verdirmemiş, tersine Oskar kendini bir kat daha zorlayarak, SS'ler karşısındaki utanılacak davranışının son tanığı olan trampeti yok etmek gibi bir ödevin üstesinden gelmeye yöneltmişti bütün çabasını.

Ama trampet diretiyor, bana cevap veriyor, üzerine indirdiğim her darbeye bir darbeyle yakınarak karşılıkta bulunuyordu. Ne tuhaftır ki, geçmiş hayatımdaki sınırlı bir zaman bölümünü silip atmaktan başka amacı olmayan bu gibi boğuşmalarda ikide bir Viktor Weluhn'u anımsıyordum; oysa Viktor Weluhn miyoptu, benim aleyhimde tanıklıkta bulunamayacak biriydi. İyi ama miyop Viktor Weluhn kaçmasını başarmamış mıydı? Yoksa miyoplar miyoplardan daha çok şey görüyordu da, benim ikide bir zavallı dediğim Weluhn, davranışlarımı siyah-beyaz bir siluet gibi okumuş, yaptığım o Yuda'ca işi teşhis etmiş, Oskar'ın sırrını ve yüzkarasını kaçarken beraberine alarak dünyanın dört bucağına mı taşımıştı?

Ancak aralık ortalarına doğru boynumdan sarkan kırmızı-beyaz lâke vicdanımın suçlamaları inandırıcı gücünü yitirdi. Teneke trampet dökülmeye başladı, tenekesi inceldi ve saydam bir durum almadan orasında burasında yırtıklar belirdi. Ne zaman bir şey acı çekse ve bir yıkılışa doğru ilerlese her seferinde olduğu gibi, bu kez de teneke trampetin acısını gören görgü tanığı Oskar, acı süresini kısaltmak istedi. Son Advent haftaları sırasında hızlı bir tempo tutturdu; öylesine çalıştı ki, konu komşu ve Matzerath başlarını sarıp örttüler elleriyle, çünkü Mübarek Gece'ye [48] kadar trampetin hesabını görmek istiyordu Oskar; çünkü Mübarek Gece, töhmet altında bulunmayan yeni bir trampete kavuşacağımı umuyordum.

Hakkından da gelmiştim: yirmi dört ocak gecesinin gündüzü yumru yumru olmuş, gevşecik takırdayıp duran ve bir kaza sonucu dağılmış bir arabayı andıran paslı bir nesneyi bedenimden ve ruhumdan çekip aldım; öyle umuyordum ki, artık benim için de Polonya Postanesinin savunusu kesin olarak çökmüştü.

Beni bir insan olarak görecek olursanız, asla bir insan, Oskar kadar hayal kırıklığına uğratan bir Noel yaşamamıştır; Noel gecesi, Noel ağacı altında buldu Oskar bulacağını; her şey vardı da bir teneke trampet yoktu.

İnşa küpleriyle dolu bir kutu duruyordu ortada, asla kutuyu açmadım. Üzerine binilip sallanılacak bir kuğu kuşu sözde seçkin bir hediye olup beni Lohengrin[49] yapacaktı. Galiba beni kızdırmak için, hediyelerin sıralandığı masaya üç dört de resimli kitap konmak cesareti gösterilmişti. Bana kalırsa, işe yarar hediyeler olarak bir çift eldiven, bir çift potin, ayrıca Gretchen Scheffler'in ördüğü kırmızı bir kazak gösterilebilirdi. Oskar gözlerini şaşkın şaşkın, içinde tahta küpler bulunan kuğu kuşuna kaydırmış, sonra da resimli kitaplarda görülen pençelerinde çeşit çeşit çalgılar tutan kumaştan o gülünç oyuncak ayılara dikmişti. Yine böyle düzmece bir canavar, pençesinde bir trampet tutuyor, sanki trampet çalabilirmiş, sanki hemen bir havayı konuşturmaya başlayacakmış gibi, hattâ o anda trampeti çalıyormuş gibi yapıyordu; benimse bir kuğum vardı sadece, trampetim yoktu; birden çok evler ve binalar inşa etmek için tahta küplerim vardı da, bir tek trampetim yoktu; son derece ayaz kış geceleri elime geçireceğim parmaksız eldivenlerim vardı da, parmaksız eldivenlerimle kış gecesine çıkaracağım ve ayaz havanın sıcacık bir şeyler işitmesini sağlayacağım yuvarlak, buz su ve lâke bir teneke trampetim yoktu.

Herhalde Matzerath trampeti saklıyor, diye düşündü Oskar. Belki de pastacı kocasıyla Noel çerezlerimizi yiyip yutmaya gelen Gretchen Scheffler trampetin üzerinde oturuyordu; ilkin kuğu kuşunun, tahtadan inşa küplerinin ve resimli kitayların bende uyandıracağı sevinci görüp zevklenecek, sonra da gerçek hâzineyi çıkarıp bana buyur edeceklerdi. Boynumu büktüm, bir budala gibi resimli kitapların sayfalarını çevirmeye başladım, bir ara sıçradığım gibi kuğu kuşunun sırtına bindim, içimde alabildiğine büyük bir tiksinti duyarak en azından bir yarım saat sallanıp durdum. Odadaki fazla sıcaklığa rağmen kırmızı kazağı üzerime geçirip bana uyup uymadığına baktım; Gretchen Scheffler'in yardımıyla potinleri giydim ayağıma. Bu arada Greffler de damlamıştı, çünkü altı kişi için hazırlanmıştı kaz dolması Matzerath'ın ustalıkla hazırladığı içi pişmiş meyve dolu kaz gövdeye indirildikten sonra, can erikleriyle armutların oluşturduğu bir soğukluk yenirken, Greff in öbür dört kitabın yanına bıraktığı resimli kitabı umutsuzlukla elinde tutmaya başladı Oskar. Çorba, kaz dolması, kırmızı lahana, haşlanmış patates, can erikleri ve armutları yeyip, nar gibi yanan bir çini sobanın sıcak soluğunu üzerimizde duyarak hep birden bir Noel şarkısı söylemeye başladık; Oskar da katıldı şarkıya, derken bir şarkı daha, sevin artık, ve bir şarkı daha, oh çam ağacı ne kadar yeşil oh çam ağacı ne kadar yeşil çın çın çanların çın çın çanların her yıl yeniden ye nihayet — dışarda çanlar çalmaya başlamıştı — ve nihayet trampetimi versinler istedim, daha önce Müzisyen Meyn'in de aralarında bulunduğu içkili Üfleme Sazlar Topluluğu sazlarını üflüyordu, öyle ki pencere pervazlarından sarkan buzlar... ama ben trampetimi istiyordum, onlar vermiyordu, trampetimi çıkarmıyorlardı bir türlü ortaya, Oskar: “Evet!” diyordu, onlar: “Hayır!” diyordu, derken bastım çığlığı, hanidir çığlık atmamıştım, böylece uzun bir aradan sonra sesimi eğeleyip bileyerek cam nesneleri delip geçen sivri bir alet yaptım; hani ne vazoların canına okudum bu aletle, ne bira bardaklarını ve ampulleri kırıp döktüm, ne de vitrin camlarını delip geçtim; görme gücünden yoksun bıraktığım bir gözlük de olmadı. Sesimi daha çok çam ağacının dallarından sarkıp görkemli bir hava içerisinde ortalığa bayram kıvancı saçan renkli kürelere, küçük çanlara, gümüş köpüğünden yapılmış kolaycacık kırılabilen nesnelerle Noel ağacının sivri uçlarına yüklendi: çınçın çınçın yaparak Noel ağacının bütün süsleri toz olup dağıldı. Beri yandan hiç gereği yokken bir sürü iğne yaprak çam ağacından ayrılıp süpürülmek üzere yere döküldü. Ancak mumlar,

sessiz ve mübarek, yanmalarına devam etti, ama bütün bunlara rağmen yine de bir trampete kavuşamamıştı Oskar.

Şuncacık bir anlayış yoktu Matzerath'da. Beni bu yoldan terbiye mi etmek istiyordu? Yoksa beni gerektikçe bol bol trampetle donatmak aklına mı gelmiyordu bilmem. Ama işte bütün bunlar bir felâketi hazırlar gibiydi; ancak ilerde beni bekleyen çöküş yaklaştıkça bakkal dükkânında günden güne büyüyen bir kargaşanın pek saklanamaz duruma gelmesidir ki, benim ve dükkânın — kul daralmayınca hızır yetişmez derler— bir hızır gibi tam zamanında imdadıma yetişti.

Oskar tezgâhın arkasında durup peksimet, margarin ve sunî bal satacak boyda olmayıp, böyle bir şeye de pek heves duymadığından, sözcüğün sadeliği dolayısıyla yine babam diyeceğim Matzerath, zavallı dostum Herbert'in en küçük kızkardeşi Maria Truczinski'yi aldı dükkâna.

Yalnız adı Maria (Meryem) değildi kızın, kendisi de gerçekten öyle biriydi. Dükkânımızı bir iki hafta içerisinde yine eski ününe kavuşturmakla kalmadı, işleri tatlı bir sertlikle çekip çevirirken — Matzerath gönül rızasıyla boyun eğiyordu — benim durumumun değerlendirilmesinde de bir bakıma keskin bir zekâ eseri gösterdi.

Daha Maria tezgâhın başındaki yerini almadan, karnımın önünde sarkan hurda yığınıyla yakınıp sızlanarak merdivenlerin yüzü aşkın basamağını paldır küldür inip çıktığımı görünce, kullanılmış bir leğeni trampet yerine buyur etti bana. Ama Oskar böyle uydurma bir trampeti kabule yanaşmadı, bir leğenin arkasını trampet olarak kullanmaktan sakındı, dayatıp diretti bu konuda. Ne var ki Maria, dükkâna yerleşir yerleşmez, Matzerath'a sözünü dinletmeyi başardığından isteklerim dikkate alındı. Ancak Maria ile oyuncakçı dükkânlarından içeri ayak atmaya bir türlü razı edilemedi Oskar; rengârenk oyuncaklarla dolu dükkânlar gördüm mü, Sigusmund Markus'un ayaklar altında çiğnenmiş dükkânıyla bir kıyaslama yapmam gerekecek, bu da muhakkak ben; üzecekti. Yumuşak başlı ve uysal bir kız olan Maria beni oyuncakçı dükkânının kapısında bekletiyor ya da kendisi yalnız çarşıya çıkıyor, ihtiyaca göre bana dört ilâ beş haftada bir yeni bir trampet alıp getiriyordu. Teneke trampetlerin bile seyrek bulunmaya başlayıp karneye bindirildiği son savaş yıllarında dükkân sahihlerine şeker veya biraz kahve vererek trampetleri tezgâh altından karnesiz almak zorunda kaldı Maria. Bütün bunları da ahlayıp oflamadan, kaşlarını çatıp gözlerini belertmeden gayet dikkatli bir ciddilikle yaptı, davranışında sanki bana yeni yıkanıp

güzelce elden geçirilerek onarılmış çorap ve gömlekleri giydirir gibi bir tabiilik bulunuyordu. Maria ile aramdaki ilişkiler sonraki yıllarda sürekli olarak değişmiş, bugün bile bir duruluk ve açıklığa kavuşmamış olsa bile, bugün çocuk trampetlerinin fiyatı 1940'takinden daha yüksek olmasına rağmen, onun bana trampetleri buyur ediş tarzı hep aynı kaldı.

Bugün bir moda dergisinin abonelerinden Maria; beni her ziyaret edişinde bir öncekinden daha şık oluyor. Oysa bir zamanlar?

Maria güzel miydi? Değirmi ve hep yıkanmış izlenimi uyandıran bir yüzü vardı; burun kökünde kavuşan gür ve koyu kaşları altında biraz fazla öne fırlamış kısa ama sık kirpikleri gri gözlerinin bakışı serin ama soğuk değildi. Üzerindeki cilt sert ayazda mor mor gerilip çatlayarak acı veren gayet belirgin şakak kemikleri, yüzünün ferahlatıcı bir düzlük izlenimi uyandırmasına yol açıyor, bu düzlük çirkin olmayan, hele hiç gülünç denemeyecek minik, ama bütün minikliğine rağmen zarif burnuyla bir kesintiye uğramıyordu. Alnı yuvarlak olup dardı ve burun kökü üzerine gelen kısmı daha erkenden düşüncelerin parlaklığını taşıyan hafif dalgalı kahverengi saçları şakaklarında başlıyor, Truczinski Nine'deki gibi bir ensesi bulunmayan küçük başını örtüyordu. Maria beyaz önlüğünü kuşanıp da tezgâh başına geçtiği zaman kanla bol bol beslenen gürbüz kulaklarının gerisinde henüz saç topuzları vardı; kulak memeleri maalesef yukardan aşağı serbest sarkmayıp çirkin denemeyecek bir kıvrım yapmasına rağmen doğrudan doğruya alt çene üzerindeki etle pek hoşa gitmeyecek bir biçimde kaynıyor ve Maria'nın karakteriyle ilgili birtakım sonuçlar çıkarılmasını sağlıyordu. Sonraları Matzerath söyleye söyleye ondüle yaptırdı saçlarını, bu da Maria'nın kulaklarının saklı kalmasına yol açtı. Bugün Maria modaya uygun olarak kısa kesilmiş saçlarının altında etle kaynamış kulak memelerini açıkta taşımasına rağmen, bu ufak güzellik kusurlarını biraz zevksiz kocaman küpelerle gizlemeye çalışıyor.

Nasıl ki Maria'nın bir el atışta ele geçecek küçük başında dolgun yanaklar, pek belirgin şakak kemikleri ve çukura gömülmüş olup âdeta göze çarpmayan burnun iki yanına cömertlikle oyulmuş gözler bulunuyorsa, orta boydan aşağı gösterilebilecek bedeninde biraz fazla geniş omuzları, daha hemen omuz hizasında başlayan dolgun memeleri, dolgun bir kalçası ve kalçaları taşıyan uzun, buna rağmen tombul bacakları vardı; haya kılları arasından içerler görülebiliyordu.

Belki o zamanlar biraz içe çarpıktı bacakları Maria'nın; ayrıca hep kızarmış duran elleri, büyüyüp gelişmesini bitirip kesinlikle bir tenasüp kazanan vücudunun tersine çocuksu göründü bana, parmaklarında bir uyuşukluk fark eder gibi oldum. Bu çocuksu ellerden de kendini bugüne kadar büsbütün kurtarmış değil. Önceleri yumru yumru pabuçlar, daha sonra zavallı annemin kendisine pek uymayan eski moda zarif iskarpinleri içinde zorlanıp duran ayakları, bir başkasından devralman o sağlığa zararlı ayakkabılara rağmen yavaş yavaş çocuksu kırmızılığını ve gülünçlüğünü yitirmiş, Batı Almanya ve hattâ Italyan menşeli modern ayakkabı modellerine kendini uydurmuştu.

Maria fazla konuşuyor, ama kap kacak yıkarken, ayrıca yarım kiloluk ve iki yüz elli gramlık kese kâğıtlarına şeker doldururken şarkı söylemekten hoşlanıyordu. Akşam dükkân kapanıp Matzerath hesabı gördükten sonra, ayrıca pazar günleri ve iş arasında bir yarım saatçik dinlenmek istediği zamanlar, askere alınıp Gross-Boschpol'a giderken kardeşi Fritz'in hediye ettiği mızıkayı eline alıyordu.

Maria'nın mızıkayla çalmadığı hemen hiçbir şey yoktu. Hitler Gençliği Alman Genç Kızlar Birliğinin akşam toplantılarında bellediği izci şarkıları, radyodan öğrendiği ve 1940 yılında görevli olarak birkaç gün için Danzig'e gelen kardeşi Fritz'ten kaptığı operet melodileri. Maria'nın "Yağmur Damlaları'nı nasıl ustalıkla çaldığını, ayrıca "Rüzgâr bana bir şarkı söyledi'yi, Zarah Leander'e öykünmeden nasıl ağız mızıkasından çıkardığını anımsıyor Oskar. Ama iş zamanı Hohner marka mızıkasını asla eline almazdı Maria. Gelen giden bir müşteri olmasa bile, mesai saatlerinde müziğe kapıları kapar, çocuklar gibi yuvarlak harfleri yan yana dizerek fiyat etiketlerini yazıp, malların listelerini çıkarırdı.

Dükkânı yönetenin ve zavallı annemin ölümünden sonra rakip dükkânlara kaptırılmış müşterilerden birazını yeniden elde ederek dükkânın sürekli müşterileri yapanın kendisi olduğu gözden kaçacak gibi olmamasına rağmen, Matzerath'a karşı âdeta kul köleliğe varan bir saygıyı da hiç elden bırakmayan bir kızdı Maria. Bu saygı da Matzerath'ı hiç tedirgin etmiyordu.

Sebzeci Greff ile Gretchen Scheffler takılacak oldular mı: "Nihayet kızı dükkânıma aldım, onu yetiştirdim" yollu bir neden ileri sürüyordu hep; işte bu kadar yalınkattı düşünceleri, ancak en sevdiği iş yemek pişirme sırasında daha ince, duygulu ve dolayısıyla daha saygıdeğer biri oluyordu. Hani ne diye hakkını yesindi Oskar: Matzerath'ın hazırlayıp sofraya çıkardığı

lahana turşusuyla o Kassler Rippchen, hardallı domuz böbrekleri, üzerine ekmek rendelenip ekilerek kızartılan Viyana Pirzolası, ama hepsinden çok kremalı ve bayır turplu sazan balıkları yok mu, nefisti doğrusu! Koklamasına ve yemesine doyum olmazdı. Gerçi Maria'ya dükkândaki işlerle ilgili olarak pek de fazla bir şey öğretmemişti Matzerath, çünkü bir kez kızın parekende alışverişlere karşı doğuştan bir yeteneği vardı; İkincisi, toptan mal almasını şüphesiz iyi beceren biri olmasına rağmen, zaten Matzerath'ın kendisi tezgâhtarlığın inceliklerinden enikonu habersiz bulunuyordu. Ama Matzerath yemek pişirmesini, kızartma ve buğulama gibi şeyleri yapmasını kıza belletmişti; Maria daha önce iki Schidlitz'deki bir memur ailesi yanında hizmet etmiş, ev işlerini orada öğrenmişti; ama yine de yanımızda çalışmaya başladığı zaman bir suyu bile kaynatamıyordu.

Çok geçmeden Matzerath, tıpkı zavallı annemin sağlığındaki gibi bir yol izlemeye başladı: mutfakta hükmünü yürütüyor, bir pazar günü kızartmasından öbür pazar kızartmasına seğirtiyor, mutlu ve memnun, saatler boyu kap kacak yıkamakla oyalanıyor, arada bir kente inip savaş yıllarında gittikçe çetinleşen alışverişleri yapıyor, toptancı firmalara ve İktisat Müdürlüğü'ne gerekli siparişleri verip ödenecek paraları ödüyor, bu işde pişmiş biri gibi mâliyeyle yazışmaları yönetiyor, on dört günde bir zengin bir hayal gücü ve zevk eseri gösterip acemice denemeyecek bir biçimde dükkânın vitrinini dekore ediyor, sorumluluğu bilen biri gibi davranıp partideki işlerini görüyor, Maria tezgâhın başından çekilip alınacak gibi olmadığı için işi başından aşkın bulunuyordu.

Bütün bu hazırlıkların, genç bir kızın kalça kemiklerinden, kaşlarından, kulak memelerinden, ellerinden ve ayaklarından bu kadar uzun boylu söz açmanın ne gereği var? diye soracaksınız. Ben de tamamen sizinle beraberim; insanın böylesine tasvir edilmesi hoş bir şey değil. Buraya kadar Maria'nın çirkin bir tablosunu çizdiğinin hani çok iyi farkında Oskar, ama hep çirkin kalmayacak bu tablo. Dolayısıyla tabloyu aydınlatacağını umduğu son bir cümle: Bütün o isimsiz hemşireleri bir kenara bırakırsam, Oskar'ın ilk göz ağrısı Maria oldu.

Günün birinde seyrek yaptığım bir harekette bulunup trampetime kulak vermem üzerine anladım bunu; baktım Oskar yeni ve ısrarlı, ama yine de sakınıp kollayarak teneke trampetine içindeki tutkuyu müjdeliyor. Trampetimi böyle konuşturmamı fena karşılamamıştı Maria; ama bana eşlik

etmesi gerektiğini sanarak mızıkasını eline alması ve bu ağız trampetini çalarken kaşlarını çirkin bir biçimde çatması pek hoşuma gitmedi. Ne var ki çok vakit çorap yamayıp kese kâğıtlarına şeker doldururken trampetimi konuşturacak oldum mu, ellerini iki yana sarkıtıyor, ağırbaşlı ve dikkatli, yüzü tamamen sakin, trampet değneklerime bakıyor, tekrar çorapları yamamaya koyulmadan yumuşak ve uykulu bir davranışla elini kısa kesilmiş seyrek saçlarımın üzerinde gezdiriyordu.

Ne kadar müşfik ve muhabbetli olursa olsun kimsenin kendisini okşamasına katlanamayan Oskar, Maria'nın eline ses çıkarmıyordu; zamanla bu elin okşayışını öylesine arar olmuştu ki, Maria'nın onu okşamasına yol açan havaları, çokluk saatlerce ve eskisinden daha bilinçli trampetine söyletiyor, sonunda Maria'nın eli karşı duramayarak dileğini yerine getiriyordu.

Beri yandan her akşam beni yatağa Maria yatırmaya başlamıştı. Beni soyuyor oramı buramı yıkıyor, pijamamı giymeme yardım ediyor, yatağa yatmadan bir kez daha sidik torbamı boşaltmamı bana öğütlüyor, sonra kendisi Protestan olmasına rağmen, benimle bir kez Rabbani Dua’yı, üç kez de “Selâm sana ey Meryem Ana”yı, bazen da “Ey İsâ senin için yaşar, senin için ölürüm”ü okuyor, nihayet insana rehavet veren dost bir yüzle üzerimi örtüyordu.

Elektriği söndürmeden önceki bu son dakikaların o kadar güzel olmasına rağmen Rabbani Dua’yı ve Ey İsâ duasını yavaş yavaş, ince imayla “Deniz yıldızı, selâm sana” ya ve “Maria senin için”e çevirmiştim. Gece uyku-ları dolayısıyla her akşam yapılan bu hazırlıklar hiç de hoşuma gitmiyordu; kendi kendime hakimiyetimin nerdeyse temelini çökertmiş bu hazırlıklar, normal olarak hiç renk vermeyen biri olan benim, o henüz yeni yetişen kızlar ve sancılar içinde kıvranan erkekler gibi yüzümde kalleş kızartıların belirmesine yol açmıştı. Neye saklansındı Oskar: Ne zaman Maria kendi elceğiziyle beni soysa, beni soyup çinko leğen içerisine dikse ve fırça, sabun ve kaseyle beni keseleyip temizlese, yani ne zaman on beşini bitirmek üzere olan ben Oskar’ın çok geçmeden on yedisine basacak bir kız karşısında üryan ve fazla açıkta durduğunu düşünsem, her seferinde şiddetle bozarıyordum ve yüzümde beliren ateş kolay kolay kaybolmuyordu.

Ama Maria benim cildimdeki renk değişikliğini fark etmez görünüyordu. Keseyle fırçanın beni bu kadar ateşlendirdiğini mi düşünüyordu acaba? Oskar’ın böyle kızarmasına yol açan şeyin temizlik olduğunu mu

geçiriyordu aklından? Yoksa Maria utangaç ve ince bir kızdı da, benim her akşam böyle yüzümde beliren kızarmanın nedeni anlıyor, ama anlamazlığa mı geliyordu?

Bugüne kadar da hep ansızın kızarıp durdu yüzüm, beş dakika ve bazen daha uzun süren kızartıyı hiçbir şeyle gizleyemedim. Daha kibrit sözcüğünü işitir işitmez yüzü pancar gibi kızaran Kundakçı Büyükbabam Koljaiczek gibi, benim hiç de tanımam gerekmeyen biri yakınımda her akşam bir leğen içerisinde keselenip fırçalanan küçük çocuklardan söz açacak oldu mu, kanım damarlarımda dolu dizgin dolaşmaya başlıyordu. Böyle zamanlarda bir kızılderiliye benziyordu Oskar; daha şimdiden çevremdekiler gülümsemeye, bana acayip, hattâ yoldan çıkmış bir gözle bakmaya koyulmuşlardı; çünkü küçük çocukların sabunlanmaları, keseyle ovulmaları, sabun bezinin en mahrem yerlerinde gezinmesi çevrem için ne anlam taşıyabilirdi?

Serbest bir kız olan Maria ise benim yanımda hiç sıkılmadan en atak hareketleri yapabiliyordu. Ne zaman oturma odasıyla yatak odasının tahtalarını silip temizlese, önce bacaklarındaki çorapları sıyırıyordu önümde; böylelikle Matzerath’ın kendisine hediye ettiği çorapları kollayıp gözetmek istiyordu. Ve bir cumartesi dükkân kapandıktan sonra Maria etekliğini ve bluzunu çıkardı; eski püskü ama temiz etekliğiyle az ilerime, oturma odasındaki masa başına gelip dikildi ve etekliğiyle sunî ipek bluzundaki birkaç lekeyi benzinle ovarak çıkarmaya çalıştı.

Nasıl olmuştu da Maria üstündeki giysileri soyunup giysilerinden benzin kokusu uçar uçmaz, safdil-ayartıcı bir vanilya kokusuyla tatlı tatlı kokmuştu? Vanilya kokan bir kökle mi oğmuştu vücudunu acaba? Bu kokuyu veren ucuz bir parfüm mü vardı? Sözgelişi Bayan Kater’in vücudunun amonyak buğuları salgılayışı, sözgelişi Büyükannem Koljaiczek’in etekliklerinin altının hafif acımış tereyağı kokması gibi bu rayiha da Maria’ya özgü bir şey miydi? Her şeyin nedenini araştırmadan duramayan Oskar, vanilya kokusunun nerden geldiğini de kurcaladı. Hayır, Maria vücudunun bir kökle falan ovmuyordu, onun kendisinde vardı bu lâtif koku. Hattâ kendisindeki bu kokudan habersiz olduğuna ilişkin bende o zamanlar uyanan kanı bugün bile sarsılmış değil; çünkü pazar günü haşlanmış patates ve esmer renkte tereyağlı karnıbaharla dana pirzolası yenip sofraya vanilya pudingi çıkarılınca, kırmızı kepeğe bayılan Maria, potinli ayağımla masanın bacağına vurduğum için sallanıp duran pudingten

az bir şey yiyor; bunu da istemeyerek yapıyordu; Oskar ise, bugüne kadar, pudingler içerisinde en yavanı olan bu alabildiğine basit vanilyalı pudinge bayıldı âdeta.

1940 Temmuzunda, özel cephe haberlerinin Fransa seferindeki hızlı tempoyu ve başarılı seyri haber vermesinden az sonra, Baltık Denizinde plaj mevsimi başlamıştı. Maria’nın kardeşi Onbaşı Fritz Paris'ten ilk kartpostalları yollarken, Matzerath ile Maria karar verdiler: Oskar denize götürülecekti, deniz havası iyi gelecekti Oskar'a. Maria öğle paydosunda — dükkân birden üçe kadar kapalı kalıyordu— beni alıp Brösen sahiline gidecek ve dörde kadar orada kalabilecekti; Matzerath’a göre hiçbir sakıncası yoktu bunun, nihayet kendisi de arada bir tezgâh başına geçip müşterilere görünmekten memnunluk duyacaktı.

Üzerine çapa resmi işlenmiş yeni bir mayo alındı Oskar için. Maria'nın zaten kırmızı bordörlü yeşil bir mayosu vardı, kızkardeşi Guste konfirmasyonda kendisine hediye etmişti bu mayoyu. Annemin zamanından kalma bir çanta içerisine yine annemden kalma tüylü beyaz bir bornoz sokuşturuldu, yanına da gereği yokken küçük bir kovacık, bir kürekçik ve çeşit çeşit pastalar yerleştirildi. Trampetimi ben kendim taşıyordum.

Tramvayla Saspe Mezarlığı önünden geçerken korktu Oskar. O kadar sessiz, ama yine de konuşkan bu yerin görünümünün, zaten içindeki pek büyük olmayan deniz banyosu hevesini kırmasından nasıl korkmasındı? Onu mahva sürükleyen kimse hafif yaz giysileri giyinmiş olarak tramvayla mezarı önünden çın çın geçerken, Jan Bronski'nin ruhu ne yapıyor şimdi acaba? diye sordu Oskar kendi kendine.

Dokuz numaralı tramvay durdu. Saspe diye bağırdı biletçi. Kendimi zorlayarak Maria'nın yanı başından Brösen’e doğru baktım, karşıdan gelen tramvay yavaş yavaş büyüyor, sürünerek yaklaşıyordu. Gözlerimi çevremde gezdirmesem. Görülecek zaten ne vardı orada. Sıska cılız sahil çamları, mezarlığın süslerle donatılmış paslı parmaklık kapıları, tutunacak bir yerleri kalmayıp âdeta boşlukta duran karmakarışık mezar taşları; öyle taşlar ki, üzerlerindeki yazıları devedikenleriyle yabani yulaflar okuyordu artık. En iyisi, gözlerimi açıp pencereden dışarı çevirip yukarlara bakmak: İşte orada homurdanıp duran semiz Ju 52’ler, [50] bulutsuz temmuz göğünde üç motorlu uçakların veya pek semiz sineklerin homurdanışı gibi tıpkı.

Zil çalarak kalktık, karşıdan gelen tramvay önümüzü bir an kapadı, römorku geçtikten hemen sonra başımı çevirmeden duramadım: viran

mezarlığı gördüm bütünüyle; ayrıca kuzey duvarından bir parça; gerçi duvarın o beyazlığıyla dikkati çeken yer gölgede duruyordu, ama yine de son derece tatsız bir duygu uyandı içimde.

Birden beyaz yer kayboldu, Brösen’e doğru yaklaşmaya başladık. Gözlerimi yeniden Maria’ya çevirdim; hafif ve beyaz bir yaz giysisini dolduruyordu vücudu. Yuvarlak ve soluk parıltılı boynuyla dolgun gerdanı üzerinde, hepsi aynı irilikte olup olgunluktan nerdeyse çatlayacakmış izlenimi uyandıran eski ve kırmızı tahta kirazlardan bir kolye taşıyordu. Sadece sezmiş miydim, yoksa gerçekten kokusunu mu almıştım? Oskar hafifçe eğildi —Vanilya kokusunu da Baltık Denizine beraber götürüyordu Maria —, rayihayı derin derin içine çekti ve çürük kokan Jan Bronski'yi hemen yendi içinde. Polonya Postanesinin savunusu, daha onu savunanların etleri kemiklerinden ayrılmadan tarihe karışmıştı. Oskar’ın burnu, bir zaman pek fiyakalı, ama şimdi çürüyüp dökülen muhtemel babasının saçtığı kokudan başka kokular duyuyordu.

Brösen’de yarım kilo kiraz aldı Maria, sonra beni elimden tuttu, başka kimsenin elinden tutmasına Oskar’ın müsaade etmediğini biliyordu: sahildeki çam ormanı içinden geçerek plaja geldik. Nerdeyse on altı yaşında olmama rağmen — plaj yöneticilerinin anladığı yoktu bunu— kadınlar bölümüne girmeme ses çıkarılmadı. Su: on sekiz; hava: yirmi altı; rüzgâr: doğu — önümüzdeki günlere ilişkin tahmin: açık. Kara bir tahta üzerine yazılmış duruyordu bu sözcükler; onların bitişiğinde Can Kurtaran Derneği’nin yazıları, acemice ve eski moda resimlerin yanında boğulanların nasıl diriltileceğine ilişkin direktifler. Resimlerdeki boğulan kimselerin hepsinin de çizgili mayoları vardı, kurtarıcıları ise bıyıklıydı, kalleş ve tehlikeli sular üzerinde hasır şapkalar yüzüyordu.

Kabinelere bakan kız çıplak ayaklarla önümüzden yürüdü. Tövbe ve istiğfar eden biri gibi beline bir ip dolamıştı ve ipin ucunda bütün kabineleri açan koca bir anahtar sarkıyordu. Kabineler önünden uzanıp giden kuru bir hasır. 53 numaralı kabineyi verdi bize kız. Kabinenin tahtaları sıcak, güneşte kavrulmuş, benim kör diyebileceğim tabiî bir renkte: beyaz-mavimsi. Kabinedeki pencerenin yanıbaşında bir ayna; kendisini ciddiye aldığı yok artık.

Oskar’ın soyunması gerekiyordu ilkin. Yüzümü duvara dönerek üzerimdekileri çıkarmaya başladım. Maria’nın yardımını istemeyerek kabullendim. Sonra Maria, pratik bir sağlamlık taşan eliyle tuttuğu gibi

kendinden yana döndürdü beni, yeni alınan mayoyu bana uzattı, dar yün giysi içerisine kaba ve hoyrat beni tıkıştırdı ve mayonun askılarının düğmelerini vurarak kabinenin arka duvarına bitişik bankın üzerine kaldırıp koydu; trampetimi ve değnekleri elime tutuşturup, bu kez kendisi acele ve sert hareketlerle soyunmaya başladı.

Şöylece biraz konuşturdum trampetimi ilkin bir yandan da kabinenin budak deliklerini saydım. Saymayı ve trampetimi konuşturmayı kestim derken. Maria'nın iskarpinlerini çıkarırken dudaklarını niçin öyle komik biçimde büzdüğünü ve önü sıra bir ıslık tutturduğunu bir türlü aklım almadı; iki ton yüksek perdeden, iki ton alçak perdeden öttürüyordu ıslığını Maria. Çoraplarını bacaklarından sıyırıp attı, bir bira arabasının sürücüsü gibi ıslık çalıyordu; çiçekli fistanını çıkardı sonra, bir yandan ıslığını çalarak kombinezonunu fistanının üzerine astı, sutyenini çözüp yere bıraktı elinden, belli bir hava gözetmeksizin hâlâ ıslığını zoraki öttürerek, sporcularınkine benzeyen külotunu sıyırıp dizlerine indirdi; derken kayıp ayaklarına düştü külot, içerisinden ayaklarını çekip alarak sol ayağıyla külotu kabinenin bir köşesine itti.

O kıllı üçgeniyle Oskar'ı korkutmuştu Maria. Gerçi Oskar zavallı annesinden biliyordu, kadınların apış araları çıplak olmazdı, ancak Maria bir Matzerath ya da bir Jan Bronski karşısında annesi gibi bir kadın değildi.

Ve derken teşhis ettim onu. Öfke, utanç, isyan, hayal kırıklığı ve mayomun altında yarı komik, yarı sancı vererek sertleşen sulama aygıtım, yeni bir tokmak uğrunda trampetimi ve trampetimin iki tokmağını unutturdu bana.

Oskar sıçradığı gibi Maria'nın üzerine atıldı. Maria kıllı üçgeniyle yakaladı Oskar'ı. Oskar yüzünü kıllara gömdü. Dudakları arasından içerlere doğru boy verip yeşerdi kıllar. Maria gülüyor ve Oskar'ı çekip bir kenara almak istiyordu. Ama ben boyuna daha çok içime çektim Maria'yı, vanilya kokusunun izini ele geçirdim. Hâlâ gülüp duruyordu Maria. Hattâ vanilyasının başında kalmama göz yumdu, hoşlanıyor gibiydi bundan, çünkü gülmesine bir türlü ara vermiyordu. Ancak ayaklarım kayıp da bu kaymam Maria'nın canını acıtınca —çünkü kıllarını bırakmamıştım Maria'nın ya da kıllar beni bırakmamıştı—, ancak söz konusu vanilya gözlerimi yaşartınca, artık ağzımda mantarların veya başka bir şeylerin keskin lezzetini duymaya başlayınca, vanilya tadını büsbütün kaybedince, Maria'nın vanilya arkasında gizlediği toprak kokusu, toprak olup çürüyen

Jan Bronski’yi alnıma çivileyerek, beni bir daha benden ayrılmayacak ölümlülük tadıyla tanıştırınca, bıraktım Maria’yı.

Oskar kabinenin kör renkli tahtaları üzerine kayıp düştü; yeniden gülmeye başlayan Maria onu kaldırıp kollarına aldığında, onu okşayıp kendisinde alıkoyduğu tek şey olan tahta kiraz kolyeye bastırdığında, hâlâ ağlıyordu Oskar.

Başını sallayarak kıllarını dudaklarımdan toplayıp aldı Maria ve şaşırmış: “Bu seninki de iş mi yani, Oskarcığım?” dedi. “Hem ne olduğunu bilmez, sokulursun yanına, sonra da kalkıp ağlarsın!”

GAZOZ TOZU

Biliyor muydunuz? Eskiden hangi mevsimde olursa olsun yassı paketler içerisinde satın alabilirdiniz. Bizim dükkânda Waldmeister markalısını satardı annem; bir yeşildi ki paketler, o kadar olur! Rengini iyice olgunlaşmamış portakallardan alan gazoz tozlarına portakallı denirdi. Bundan başka ahududu lezzeti veren bir gazoz tozu daha vardı ve bir gazoz tozu da vardı ki, üzerine bildiğimiz su akıtılınca fışırdar, köpürür, yerinde duramaz bir türlü, daha yatışıp durulmadan içildi mi, uzaktan limon tadı uyandırır ve bardakta limon rengi alırdı, yalnız biraz daha koyuydu, kendine ağu süsü veren, yapma bir sarı rengi vardı.

Gazoz tozunun ağızda uyandıracağı tattan başka ambalaj üzerinde verilen bilgiler nelerdi? “Tabiî gazoz tozu” yazardı bir yerde; bir başka yerde “tescil edilmiştir” ve “rutubetten koruyunuz”, nokta nokta bir çizginin altında da “Buradan yırtınız” yazısı okunurdu.

Başka kimler satardı gazoz tozunu? Sadece bizimkisinde değil, her bakkaliyede —ancak Kaiser Kurukahveci'yle tüketim kooperatiflerinde bulamazdınız— elde edilebilirdi bu gazoz tozu. Bakkal dükkânlarında ve yollardaki satış kulübelerinde bir paket gazoz tozunun fiyatı üç kuruştu.

Maria ile ben genel olarak para vermezdik gazoz tozu için. Eve varıncaya kadar bekleyemedik mi, bakkal dükkânlarında veya kulübeler önünde ister istemez üç kuruş öder, hattâ bazen bir türlü gözümüz doymak bilmediği için altı kuruş ödeyip iki yassı paket gazoz tozu alırdık.

Kim başladı ilkin? Sevenler arasında eskiden beri sürüp gelen bir tartışma konusudur. Bana sorulursa, Maria oldu başlayan. Oskar başladı diye bir iddiada bulunmadı Maria şimdiye kadar. Bu sorunun cevabını hep açık bıraktı; ama pek üzerine düşülse, vereceği cevap “Gazoz tozu” olurdu şüphesiz.

Tabiî herkes de haklı bulurdu Maria'yı. Ancak Oskar bu mahkûmiyet kararına rıza gösteremezdi; parekende satış fiyatı üç kuruş olan bir gazoz tozu Oskar'ı baştan çıkarmaya yetti gibi bir itirafta bulunamazdım asla ben. O vakitler on altısındaydım; kendimi ve elbet Maria'yı suçlu görüyor, ama rutubetten korunması gereken bir gazoz tozunu asla mahkûm etmeye yanaşmıyordum.

Doğum günümden birkaç gün sonra başlamıştır. Takvime bakılırsa plaj mevsimi sona ermek üzereydi. Ama bir türlü eylül kisvesine bürünmeyi bilmiyordu hava. Yağışlı bir ağustos gününün arkasından yaz bütün görkemiyle boy göstermişti; plaj müdürünün kabinesinin üzerine çivilenmiş Cankurtaran Derneği'ne ilişkin ilânın yanı başında şöyle yazıyordu: Hava sıcaklığı 29 — Su sıcaklığı 20 — Rüzgâr Güney-Doğu, gökyüzü az bulutlu.

Hava kuvvetlerinde onbaşı olan Fritz Truczinski Paris'ten, Kopenhag'tan, Oslo'dan ve Brüksel'den kartpostallar yazmaya devam ede dursun — görevli olarak boyuna oradan oraya dolaşıyordu — Maria ile ben biraz yandık güneşte. Temmuz ayında aile plajının gölgeliği önünden bir yere ayrılmadık. Ama derken Conradium'un altıncı sınıfında okuyan kırmızı mayolu bir oğlan salakça tekerlemeleriyle Maria'yı rahatsız edip, Petri Yüksek Okulu'nun yedinci sınıfından bir çocuk da can sıkan uzun boylu aşk ilânlarıyla Maria'ya musallat olunca, ağustosun ortasında aile plajını bıraktık, kadınlar plajında suya yakın çok daha sakin bir yer bulduk kendimize; Baltık Denizi'nin şişko güdük dalgaları gibi burunlarından tıknefes soluyan kadınlar, diz arka boşluklarında görülen varislere kadar suya girmiş, dalgalar içinde keyf çatıyor, küçük çocuklar ise, anadan doğma ve edep duygusundan yoksun, alınyazısıyla boğuşuyor, yani boyuna yeniden yıkılan kumdan şatolar kuruyorlardı.

Kadınlar plajı: mademki kadınlar kendi aralarında bulunup çevreden kendilerini bir gözetleyenin olmadığına inanıyorlardı, Oskar'ın o zamanlar içerisinde saklamayı becerdiği o delikanlı, gözlerini kapamalı ve sere serpe kadın davranışlarının zorunlu bir tanığı olmamalıydı.

Kumlara uzandık. Maria'nın üzerinde kırmızı bordörlü yeşil bir mayo, benim üzerimde mavi bir mayo. Kumlar uyuyor, deniz uyuyor, ayaklar altında çiğnenmiş midyeler çevrelerindeki seslere kulak vermiyordu. İnsanı uyanık tuttuğu söylenen kehlibarlar bizim olduğumuz yerde yoktu. Tabelâdaki yazıya göre Güney-Doğu'dan esen rüzgâr usul usul uykuya yattı, fazla yorgun düşmüş bütün o geniş gökyüzü esnemekten bir türlü

kendini alamıyordu; Maria ile ben de yorulmuştuk biraz. Az önce denizden çıkmıştık ve yemeğimizi denize girmeden değil, çıktıktan sonra yemiştik. Yediğimiz kirazların henüz kurumamış çekirdekleri geçen yıldan kalan kuru-beyaz ve hafif çekirdeklerin yanıbaşında kumlar üzerinde yatıyordu.

Oskar bu kadar ölümlülük taşan görünüm karşısında henüz taptaze kiraz çekirdekleriyle dolu bir yıllık, bin yıllık kumları avuçlayıp trampetinin üzerine akıttı, bir kum saati yaptı böylelikle, kemiklerle oynayan ölüm rolüne çıkmış biri olarak düşündü kendini. Maria'nın sıcak -ve uykulu eti altında, onun tamamen uyanık iskeletini canlandırdı, dirsekle dalkemik arasındaki boşluktan içerleri seyretti, Maria'nın omurgasında aşağı yukarı inip çıkarak sayı oyunları oynadı, kalça kemiğindeki iki delikten daldırıp kuyruk sokumuna kadar gezdirerek gönlünü eğledi.

Ölüm rolünde deniz kumu saatine dayanarak bulduğum bu eğlence karşısında Maria kıpırdanmaya başladı. Gözlerini açmadan, kendini sadece parmaklarının kılavuzluğuna bırakarak deniz çantasının içine soktu elini, bir şeyler arandı, ben de avucumda kalan kumu içindeki en son kiraz çekirdekleriyle kuma bulanmış trampetimin üzerine akıttım. Maria galiba aradığı ağız mızıkasını bulamayınca, çantayı yere yıktı, kuma serilmiş örtü üzerinde mızıka değil ama, bir paket Waldmeister tozu belirdi.

Maria şaşırmış gibi yaptı. Belki de şaşırmıştı. Bana gelince, gerçekten bir şaşkınlığa kapılmıştım; ikide bir şöyle söyledim kendi kendime ve hâlâ da söyleyip duruyorum: Nasıl olmuştu da bu bir paket gazoz tozu, doğru dürüst limonata içecek paraları olmayan işsiz kimselerle limandaki yükleme ve boşaltma işçilerinin çocuklarınca satın alınan bu ucuz nesne, bizim çantanın içerisini boylamıştı.

Oskar hâlâ bunu düşünüp dururken, susamıştı Maria. Ben de istemeyerek, düşüncelerimin akışına yarıda kesip, kendi kendime enikonu susadığımı itiraf ettim. Yanımıza bardak almamıştık, sonra içilecek su için en azından otuz beş adım yürümek gerekiyordu, o da Maria giderse; ben yola koyuldum mu elli adım kadar çekerdi mutlaka. Plaj müdüründen ödünç alınacak bir bardağı müdürün kabinesinin yanıbaşındaki çeşmenin musluğunu: çevirip doldurmak için, sırt üstü ya da yüzükoyun yatmış nevea kremiyle ışıl ışıl yanan et tepecikleri arasında ve kızgın kumlar üzerinde bir yolculuğa göze almak gerekiyordu.

İkimiz de yolu gözümüze kestiremedik, dolayısıyla gazoz tozu paketi olduğu gibi kaldı yaygı üzerinde. Maria'nın bu işi yapmasını beklemeyerek

sonunda ben uzanıp paketi aldım. Ama onu yeniden yaygı üzerine bıraktı Oskar, Maria elini uzatıp alsın diye bekledi. Ne var ki almadı Maria. Bunun üzerine paketi ben yeniden alarak Maria'ya uzattım. Maria geri çevirdi Oskar'a Ben teşekkür edip paketi Maria'ya hediye edecek oldum, ama Oskar'dan hediye falan kabul etmek istemedi Maria. Paketi çaresiz yine yaygının üzerine bıraktım. Gazoz tozu kımıldamadan uzunca bir süre kaldı öyle.

İnsanın soluğunu kesen bir aradan sonra elini uzatarak paketi alanın Maria olduğunu anımsıyor Oskar. Hepsi bu kadar olsa iyi; Maria nokta nokta çizgi altındaki "Buradan yırtınız" denen yerden bir kâğıt parçasını koparıp atarak bana uzattı açılmış paketi. Ama bu kez Oskar teşekkür ederek hediyeyi geri çevirdi. Bunun üzerine gücenmiş bir poz takındı Maria. Pek kesin bir jestle paketi yaygının üzerine bıraktı. Eh, bu durumda deniz kumunun içerisine dolmasını beklemeyerek bu kez benim ona el uzatmam ve onu alarak Maria'ya buyur dememden başka yapacak ne kalmıştı.

Oskar'ın aklında kaldığına göre, bir parmağını pakette açılan delikten içeri soktu Maria; sonra parmağını yeniden çekip çıkararak dikine, ortada görülecek gibi tuttu: ucunda beyaz-mavimsi gazoz tozu vardı. Sonra buyur al der gibi bana uzattı parmağını. Ben de aldım tabiî. Burnumun direği sızlamasına rağmen, lâtif bir koku his-sediyormuşum gibi yüzüme bir hoşnutluk ifadesi verdini. Derken elini yumar gibi yaptı Maria, ben de pembe avucuna biraz gazoz tozu serpmeden duramadım. Avucunda biriken gazoz tozunu ne yapacağını bilemedi. Elinin ayasına yığılıp kalan bu gazoz tozu yeni ve şaşırtıcı bir şeydi onun için. Derken ben eğilerek ağzımda ne kadar tükürük varsa gazoz tozunun üzerine boca ettim, sonra boyuna tekrarladım aynı şeyi, ağzımda tükürük kalmayınca bıraktım.

Gazoz tozu fışırdamaya ve köpürmeye başladı Maria'nın avucunda. Waldmeister'li gazoz tozu bir yanardağ gibi lav püskürdü, avuç içi kaynamaya başladı; bilmem hangi ulusun safra yeşili gazabıydı sanki kaynayan. Maria'nın daha önce görmediği ve o ana kadar hissetmediği bir şeyler oluyordu avuç içinde; çünkü Maria'nın elceğizi titriyor, kasılır gibi oluyor, başını alıp gitmek istiyordu; çünkü Waldmeister gazoz tozu Maria'nın elini ısırıyor, bir yol bulup cildinden içerlere sokuluyor, Maria'da bir gıcıklanmaya yol açıyor, Maria'da bir duygu uyandırıyor, bir duygu, bir duygu ki...

Avucundaki yeşil istediği kadar büyüsün, Maria kızardıkça kızardı, sonunda elini ağzına götürdü uzun diliyle avucunu yaladı; bu yalamayı o kadar sık ve öylesine çaresiz tekrarladı ki, sanki dili o iç gıcıklayan Waldmeister duygusunu silip atmak istemiyor da, tersine ona bütün duyguların normal sınırına kadar, hattâ bu sınırı da aşan bir keskinlik ve güç kazandırıyor gibi bir sanıya kapıldı Oskar.

Derken söz konusu duygu hafifledi yavaş yavaş. Maria kikirdemeye başladı ve bu Waldmeister gazoz tozunu avucunda görüp eden var mı diye çevresine bakındı, dört bir yanını mayolar içerisinde soluyup duran ilgisiz ve nivea kremi yanığı deniz inekleriyle çevrilmiş görünce, yaygının üzerine bıraktı kendini ve inadına beyaz yaygı üzerinde yüzündeki utanç kızartısı azar azar kayboldu.

Belki de öğle saatindeki plaj havası Oskar'ın uykusunu getirebilirdi; ama aradan daha yarım saat geçmişti ki, Maria yerinden doğrulup kalkmış, henüz yarı dolu gazoz tozu paketine uzanmayı göze almıştı. Waldmeister gazoz tozunun artakalanını, Waldmeister gazoz tozunun artık yabancısı olmayan avuç içine dökmeden nefsiyle savaşmış mıydı Maria, Allah bilir. Bir kimsenin gözlüğünü temizlemek için gerekecek kadar bir süre gazoz tozu paketini solda, pembe avuç içini ise sağda hareketsiz ve karşılıklı tuttu. Hani ne pakete, ne avucuna dikti gözlerini; ne de yarı dolu paketten boş avucuna, boş avucundan yarı dolu pakete kaydırdı; sadece paketle avuç içi arasındaki boşluğa bakıp durdu ve kaşlarını çattı.

Ama sert bakışların yarı dolu paketten ne kadar daha güçsüz olduğu anlaşıldı derken; paket avuç içine yaklaştı, avuç içi pakete karşı çıktı. Maria'nın bakışlarındaki melankoli karışım o sertlik kayboldu, bir merak ve nihayet sadece bir açgözlülük gelip oturdu bu bakışlara. Üstesinden güç gelebildiği yapmacık bir serinkanlılıkla gazoz tozunun geri kalanını elinin etli ve sıcağa rağmen kuru ayasına yığdı Maria, derken paketi ve serinkanlılığı kaldırıp bir kenara attı, boş kalan elini gazoz tozuyla dolu eline destek yaparak gri gözleriyle bir süre daha gazoz tozunu süzüp bana baktı, gri gri baktı, gri gri bakarak bir şey istedi benden, tükürüğümü istedi, neden ama kendi tükürüğünü kullanmıyordu, Oskar'ın tükürüğü mü kalmıştı ki, kendi ağzında daha çok tükürük vardı mutlaka, tükürük o kadar çabuk yerine gelmezdi, onun için lütfen kendi tükürüğüne başvursundu, kendi tükürüğünün benimkinden kalır yeri yoktu, hattâ daha iyiydi belki de, bir kez benimkinden daha çok tükürüğü olduğu mu-hakkaktı, çünkü ben o

kadar çabuk tükürük salgılayamıyordum, hem kendi Oskar'dan daha büyüktü.

Ama Maria ille de benim tükürüğümü istiyordu. Başka bir tükürüğün söz konusu olamayacağı daha işin başından anlaşılmıştı. İlle de benden tükürük isteyen gözlerini üzerimden ayırmıyordu bir türlü, ben de bu amansız yumuşamazlığın nedeni olarak, onun serbest sarkmayıp yüzüne bitişik duran kepçe kulaklarını görüyordum. Dolayısıyla yutkundu Oskar; kafasından öyle şeyler geçirdi ki, normal olarak ağzının suyunu akıtmaya yeterdi bunlar; ama deniz havasından mıdır, tuzlu havadan mı, yoksa tuzlu deniz havasından mı, tükürük bezleri yarı yolda yüzüstü bıraktı kendisini. Bunun üzerine Maria'nın bakışlarındaki çağrıya uyarak doğrulup çaresiz yola koyuldum. Sağa sola bakmadan, sıcak kumlar üzerinde elli adımdan fazla bir yolu teptim, çeşmeye varıp açtım, başımı alttan yukarı çevirdim, ağzımı aralayıp suyun altına tuttum, içtim suyu, ağzımı çalkaladım, suyu yuttum, ağzımın yeniden tükürük salgılayacak duruma gelmesine çalıştım.

Plaj müdürünün kabinesiyle bizim kum üzerine yayılmış beyaz örtü arasındaki yolu, her ne kadar bitip tükenmez görünüp korkunç bir manzarayla kuşatılmış bulunuyorsa da geride bırakıp döndüm. Yüzüstü yatar buldum Maria'yı, kollarını kavuşturmuş ve başını kollarına gömmüştü. Saç topuzlar! dolgun ve yuvarlak sırtında uyuşuk ve tembel yatıyordu.

Dürttüm Maria'yı; çünkü artık Oskar'ın ağzında tükürüğü vardı. Maria kımıldamadı. Yeniden dürttüm. Oralı olmadı. Sol elini kollayarak tutup açtım. Sesini çıkarmadı: avucu boştu, sanki Waldmeister gazoz tozu diye bir şey tanımamıştı. Sağda kalan parmaklarını kıvırıp doğrulttum: pembe pembe belirdi el ayası, sıcak ve boştu, çizgileri nemliydi.

Yoksa kendi tükürüğüne başvurmak zahmetine mi katlanmıştı Maria? Bekleyememiş miydi ben gelene kadar? Belki de gazoz tozunu avucundan üflemiş henüz bütünüyle hissetmesine meydan kalmadan içinde uyanan duyguyu boğmuş, elini kum üzerine serili örtüye sürte sürte temizlemiş, sonunda o hafif batıl inançlı ay tümseğiyle semiz Merkür ve gergin kabarık duran Venüs kuşağıyla geniş ve etli eli ortaya çıkmıştı.

Çok geçmeden kalkıp evin yolunu tutmuştuk. Maria daha o gün bir ikinci kez avucunda gazoz tozu köpürttü mü, yoksa gazoz tozuyla tükürüğümden meydana gelen karışım ancak birkaç gün sonra tekrarlanarak Maria ile benim için bir rezalet mi oluşturdu, bunu asla Dilemeyecek Oskar.

Bir tesadüf, daha doğrusu isteklerimize boyun eğen bir tesadüf sonucu, Matzerath, az önce sözü edilen plajdaki günün akşamı —yemekte ayıüzümü çorbası, arkadan da patates böreği yemiştik— Maria ile bana uzun boylu açıklamalarda bulunarak Bölge Parti Örgütü içerisindeki küçük bir skat kulübüne üye olduğunu ve bundan böyle haftada iki akşam Springer Birahanesine giderek hepsi de ocak başkanı olan skat arkadaşlarıyla buluşacağını ve yeni Bölge Parti Başkanı Selke’nin de ara sıra oraya geleceğini, özellikle bu yüzden söz konusu toplantılara gitmesi gerektiğini ve maalesef kendilerini haftada iki akşam yalnız bırakacağını söyledi. Bu akşamlar, Oskar, Truczinski Nine’nin yanında yatarsa daha iyi olur dedi.

Truczinski Nine de buna razı oldu; çünkü bu çözüm yolu, Matzerath’ın bir gün önce, Maria'nın haberi olmaksızın yaptığı tekliften çok daha uygun görünmüştü Truc-zinski Nine’ye; Matzerath’ın teklifine göre haftada iki kez ben Truczinski Nine’nin yanında değil, Maria bizde geceleyecek, şezlongta yatacaktı.

Maria çok zaman önce dostum Herbert’in yara nişanlarıyla dolu sırtına barınaklık etmiş geniş yatakta uyudu ilkin. Ağır mobilyalar odaların küçüğü olan arka odada bulunuyor ve oturma odasında yatıyordu Truczinski Nine. Eskisi gibi yine “Eden Oteli”nin soğuk büfesinde çalışan Guste Truczinski otelde kalıyor, izinli olduğu günler eve geliyordu bazen; evde seyrek geceliyor ve böyle zamanlar kanepenin üzerinde yatıyordu. Ama Onbaşı Fritz Truczinski, yanında uzak ülkelerden hediyeler getirerek cepheden izinli dönecek oldu mu, Herbert’in yatağını alıyor, Maria ise Truczinski Nine’nin yatağına geçiyor, Truczinski Nine de kanepe üzerinde sabahlıyordu.

Ama ben öne sürdüğüm isteklerle bozdum bu düzeni. İlkin beni kanepenin üzerine yatıracaklardı; onların bu niyetlerini çok konuşmayarak, ama açık ve kesin geri çevirdim. O zaman Truczinski Nine yaşlı kadın yatağını bana bırakıp kanepeyle yetinecek oldu. Ama Maria olmaz diye dayattı, yaşlı annesinin geceleri rahatsız olmasına gönlü elvermedi, fazla sözü gerekli görmeyerek Herbert’in o eski garson yatağını benimle paylaşabileceğini açıkladı: “Oskar ile bir yatakta yatabiliriz pekâlâ”, dedi. “Öyle ya, çeyrek porsiyon bir oğlancağız Oskar!”

Böylece Maria haftada iki kez benim yatak çarşafımla yorganımı alıp bizim zemin kattaki dairede ikinci kattaki kendi dairelerine taşıyor ve benimle trampetime sol yanında yatacak bir yer hazırlıyordu. Matzerath

skat oynamaya gittiği ilk gece hiçbir şey olmadı. Herbert’in yatağı pek büyük göründü bana. Önce ben yattım, sonra Maria geldi. Mutfakta yıkanıp temizlenmişti, üzerinde gülünç denecek kadar uzun ve eski moda kaskatı bir gecelikte girdi içeri. Oysa Oskar kendisini çıplak ve kıllı beklemişti, dolayısıyla bir hayal kırıklığına uğrar gibi oldu ilkin, ama sonra bir memnunluk duydu, çünkü ninesinin ninesinden kalma bir sandıktan çıkmış Maria'nın geceliği yer yer katlar yapıyor, hemşire giysilerindeki o beyaz kıvrımları andırıyordu.

Komodinin önünde dikilerek saç topuzlarını çözüp dağıtmaya başladı Maria, bir yandan da ıslık çalıyordu. Zaten ne zaman soyunup giyinse, ne zaman saçlarını örüp topuz yapsa ya da topuzlarını çözüp dağıtsa hep ıslık çalardı. Taranırken de bu iki tonlu ıslığı sivriltilmiş dudakları arasından bıkıp usanmaksızın üfledi, ama bir türlü bir havaya dönüştüremedi.

Tarağı kaldırıp yerine kor komaz kesildi ıslık. Arkasına dönüp bir kez daha sallayıp silkeledi saçlarını, birkaç el hareketiyle komedinin üzerine çeki düzen verdi ve verdiği bu çeki düzenle enikonu neşelenip coştu, abanoz ağacından siyah bir çerçeve içindeki babasının rötuşlu ve bıyıklı resmine eliyle bir öpücük yolladı, sonra bütün ağırlığıyla sıçrayarak yatağa girdi, birçok defa kıpırdanarak karyolanın yaylanmasına yol açtı, son yaylanıştan sonra yakaladığı gibi çenesine kadar çekti yorganı, bir tepe gibi duran yorgan altında kayboldu, kendi yorganı altında yatmakta olan bana dokunmadı hiç, derken tombul yuvarlak kolunu bir kez daha kuştüyü yorgan altından çıkarıp başının üzerinden arkalara uzattı, geceliğin yeni gerilere kaydı kolunda, ve ışığı söndürmede kullanılan kordonu arandı, kordonu bulup söndürdü ışığı ve karanlıkta sesini enikonu yükselterek bana iyi geceler diledi.

Maria'nın nefes alıp verişi hemen bir düzene kavuştu. Belki yalancıktan yapmayarak gerçekten uyumuştu.

Maria; çünkü onun kadar gündüz çalıştıktan sonra, bu çalışmayı adamakıllı bir uyku izleyebilirdi ve izlemesi de gerekiyordu.

Ama Oskar’ın daha uzunca bir süre seyre değer, uyku kaçırıcı tablocuklar geçip durdu hayalinden. Pencere önüne çekilen karartma kâğıdıyla duvarlar arası her ne kadar yoğun bir siyahlığın ağırlığı altında bulunuyorsa da, yine de sarışın hemşireler Herbert’in yara nişanlarıyla donanmış vücudu üzerine eğildi, Schugger Leo’nun buruş buruş gömleği bir martıya dönüştü —böyle olması da akla yakındı hani— ve martı uçtu, uçtu, ve gidip bir mezarlık

duvarına çarptı ve parçalandı, ve duvar kireçle yeni badana edilmiş gibi bir görünüme kavuştu ve... Ancak gittikçe ağırlaşan ve yorgunluk veren bir vanilya kokusu, uyku öncesi filminin pır pır edip kopmasına yol açınca, Maria'nın çoktan talim edip durduğu bir düzen içerisinde nefes alıp vermeye başladı Oskar.

Aradan üç gün geçmişti ki, yine böyle genç kızsı bir iffet ve edeple gelip yatağa girdi Maria. Üzerinde gecelikle geldi, ıslık çalarak saç topuzlarını çözüp dağıttı, taranırken de öttürdü ıslığını, sonra tarağı bir kenara koydu, komedinin üzerine bir çeki düzen verdi, babasının fotoğrafına eliyle bir öpücük yolladı, taşkınlıkla sıçrayıp yatağa girdi, yaylandırdı yaylandırdı, yorgana el attı ve o anda gördü —ben Maria'nın sırtını seyrediyordum-—>, bir paket gördü o anda —uzun güzelim saçlarına karşı bir hayranlık duyuyordum—, yorgan üzerinde yeşil bir şeyler keşfetti, ben gözlerimi yumdum, Maria gazoz tozunun manzarasına alışıncaya kadar beklemek istedim, karyolanın yayları kendini geriye atan Maria'nın altında gıcır gıcır öttü, derken söndü lâmba, ve lâmbanın sönüşüne Oskar gözlerini açtı ve bildiği bir şeyi kendi kendine doğruladı: Maria ışığı söndürmüştü, karanlıkta düzensiz soluyup duruyordu, gazoz tozu paketinin manzarasına alışamamıştı henüz, ama onun odayı karanlığa boğmasının gazoz tozuna daha bir dirilik kazandırmadığı ve Waldmeister'in, filizlenip yeşererek, gecenin koynuna kabarcık kabarcık sodyum oksit salgılamasına yol açmadığı kesinlikle söylenemezdi hani.

Nerdeyse karanlığın Oskar'ın tarafını tuttuğuna inanacağım geliyor. Zifirî karanlık bir odada dakikaların sözü edilebilirse, daha arası birkaç dakika geçmeden, yatağın başucunda birtakım kımıldamalar fark ettim; Maria olta attı ipe, ip oltaya geldi, ben de yatakta oturan Maria'nın geceliğinden aşağılara sarkmış uzun güzelim saçlarını yeniden hayranlıkla seyre koyuldum. Ampul, abajurun pileli kumaşı gerisinden nasıl da düzenli ve sarı aydınlatıyordu odayı. Henüz yorgan gergin geriye atılmış ve el sürülmemiş bir yağın halinde duruyordu Maria'nın ayak ucunda. Bu yığın üzerindeki gazoz paketi karanlıkta kımıldamaya cesaret edememişti. Maria'nın ninesinin ninesinden kalma geceliği hışırdadı derken, geceliğin kollarından birindeki etli ve geniş elin havaya kalkması üzerine Oskar ağız boşluğunda tükürük toplamaya koyuldu.

Sonraki haftalarda Maria ile ben bir düzineyi aşkın çoğu Waldmeister'li, ama Waldmeister'li gazoz tozları suyunu çekince limonlu ve ahududulu

gazoz tozlarını aynı şekilde avuç içine boşalttık, tükürüğümle köpürttük ve böylece Maria’nın gittikçe değerini daha çok takdir ettiği bir duyguyu besleyip geliştirdik böylece. Ağzımda tükürük toplama işinde zamanla biraz ustalaştım, ağzımın bir anda bol bol sulanmasına yol açan birtakım numaralara başvurmaya başladım ve çok geçmeden bir paketteki gazoz tozuyla üç kez, hemen birbiri ardından, kavuşmak istediği duyguyu Maria'ya bağışlayabilecek duruma geldim.

Oskar'dan memnundu Maria, bazen onu tutup bağrına bastırıyor, gazoz tozunun sağladığı hazdan sonra hattâ iki üç kez neresi gelirse yüzüne öpücükler konduruyordu; çok vakit hemen uykuya dalıyor Maria, ama uyumadan önce onun karanlıkta bir süre kikirdediğini işitiyordum.

Gittikçe güçlük çeker olmuştum uyumakta. On altı yaşındaydım, hareketli ve oynak bir ruhum vardı; Maria'ya olan sevgimi, gazoz tozunda uyuklayan imkânları tükürüğümle uyandırıp hep aynı duygunun doğmasına yol açarak değil de, daha başka yollarla açığa vurmak gereksinmesini duyuyor, bu yüzden uykularım kaçıyordu.

Sadece ışığın söndürülmesinden sonraki zamanla sınırlı kalmıyordu Oskar'ın düşünmeleri. Önünde trampeti, Oskar gün boyu arpacı kumrusu gibi düşünüyor, Rasputin romanından koparılmış ve okunmaktan eler tutar yeri kalmamış sayfaları karıştırıyor, Gretchen Scheffler’le zavallı annemin benim dersler vesilesiyle düzenledikleri cümbüşleri anımsıyor, beri yandan Rasputin gibi “Gönül Akrabalıkları” romanından koparılmış sayfaları karıştırıp Goethe'ye danışıyor, yani büyücü Rasputin'in ilkel duygusallığını alıp, ozanlar prensi Goethe'deki bütün dünyayı kucaklayan tabiat duygusuna başvurarak buna bir çeki düzen veriyor, çok geçmeden Maria'ya Çariçe gibi bakmaya başlıyor, onu Granddüşeş Anastasia’nın yüz çizgileriyle donatıyor, Rasputin'in o soylu-eksantrik maiyetinden hanımefendiler seçerek yanına veriyor, ama çok geçmeden Maria'yı, fazla şehvetten tiksinti duyarak, bir Ottilie’nin İlâhi saydamlığı veya Charlotte'nin iffetli bir şekilde gönlünde yaşattığı tutkulara kapılmış görmek istiyordum. Kendini de bazen değişmiş olarak görüyordu Oskar; bazen Rasputin, bazen onun katili oluyordum; pek sık yüzbaşı, arada bir de Charlotte’nin [51] kararsız eşi olarak bakıyordum kendime. Hattâ bir defasında itiraf edeyim ki Goethe kılığına girerek, uyuyan Maria üzerinde süzülen bir peri oldum.

Ne tuhafsa yalın ve gerçek hayattan çok edebiyattan uyarmalar bekliyordum. Dolayısıyla zavallı annemin eti üzerinde sık sık çalıştığını

gördüğüm Jan Bronski’den hemen hiçbir şey öğrenememiştim. Bu nöbetleşe annemle Jan’dan ve Matzerath’la annemden oluşan göğüs geçirmeli, terletici ve nihayet bitkinlik içinde inildemelerle dolu, iplik iplik sünerek açılan yumağın sevgi anlamına geldiğini biliyor, yine de Oskar bu sevginin sevgi olduğuna inanmak istemiyordu; ama boyuna bu yumaksı sevgiye çıkıyor yolu, bu sevgiden nefret ediyordu; bu sevginin sevgi olarak bizzat uygulamasını yapıncaya, bu sevgiyi biricik gerçek ve varlığı mümkün sevgi olarak kendi kendisine karşı savunması gerekinceye kadar böyle de sürüp gitti bu.

Maria yattığı yerde doğrulmadan gazoz tozunu uzanıp aldı. Gazoz tozu köpürmeye başlayınca, bacakları kasılmalar içerisinde kalıp sağa sola savruluyor, dolayısıyla çok vakit geceliği, daha söz konusu duygu içinde uyanır uyanmaz, kalçalarına kadar gerilere kayıyordu. Gazoz tozunun ikinci kez köpürüşünde gecelik hattâ karnının üzerinden yukarlara tırmanıyor, yuvarlana yuvarlana ta memelerinin önüne kadar geliyordu. Haftalar boyu Maria'nın sol elini gazoz tozuyla doldurmuştum, derken bir defasında bir ahududu gazoz tozundan artakalan parçayı göbek çukurunun içerisine boca ettim; hani Goethe ve Rasputin’i okumuştum da böyle bir şey yapmayı daha önceden planlamış değildim, kendiliğinden oluvermişti. Maria'nın itiraz etmesine kalmadan tükürüğü saldım toz üzerine; toz kraterde fokurdamaya başlayınca, Maria itirazda bulunmasını sağlayacak bütün imkânları birer birer yitirdi, çünkü kaynayıp köpüren göbek çukurunun avuç içine göre hayli üstünlüğü vardı. Gazoz tozu aynı gazoz tozu, tükürüğüm aynı tükürüktü; gazoz tozunun uyandırdığı duyguda da bir değişiklik olmamıştı, ancak daha güçlü, çok daha güçlüydü şimdi bu duygu. O kadar sivrilmiş olarak kendini açığa vuruyordu ki, Maria zor dayanabiliyordu; bir ara öne eğildi, kaynayıp köpüren ahududularını diliyle göbek çukurundan uzaklaştıracak oldu; nitekim görevlerini yerine getiren Waldmeis-terli gazoz tozlarını da aynı yola başvurarak öldürüyordu hep. Ama bu kez dilinin uzunluğu yetmedi, göbek çukuru Afrika’dan ya da Feuerland adasından daha uzaktı kendisine. Ama benim yanıbaşımdaydı Maria'nın göbek çukuru, dolayısıyla dilimi çukurun içine daldırdım, ahududularını toplamaya koyuldum, bir türlü gelmiyordu arkası, toplarken toplarken kendimi o kadar yitirdim ve öyle bölgelere girdim ki, toplama iznimin olup olmadığını soracak bir kolcu falan görmedim ortalarda, bütün ahududularını teker teker devşirmek için bir sorumluluk duyuyordum; gözümde, aklımda, yüreğimde, kulağımda ahududundan başka bir şey yoktu; sadece ahududu kokusu

alıyordu burnum; ahududularının öylesine peşine düşmüştüm ki, ahududu toplamada gösterdiği bu çabadan Maria'nın memnunluk duyduğunu ancak şöylece fark edebildi Oskar; Maria memnunluğundan ışığı söndürdü diye düşündüm. Memnunluğundan kendini güvenle uykuya teslim ediyor ve arada işini sürdürmene izin veriyor senin; çünkü ahududundan yana zengin Maria, dedim.

Ahududuları bitince, başka yerlerde mantarlara rastladım. Ama bunlar yosunların çok altlarında saklı yattığından dilim başarısız kaldı toplama işinde; on parmağım da gene öyle başarısız kalınca, on birinci bir parmak büyüttüm bir yerimden. Böylece Oskar bir üçüncü trampet tokmağına kavuştu, yaşı ne de olsa buna elverecek kadardı. Dolayısıyla teneke trampeti değil, yosunları tokmaklamaya başladım. Ve birden bilemez oldum: ben miydim tokmaklayan, yoksa Maria mıydı? Benim yosunlarım mıydı tokmaklanan, yoksa Maria'nın yosunları mı? Yosunlarla on birinci parmak bir başkasınındı da sadece mantarlar mıydı benim olan? Aşağıdaki o beyefendinin kendi kafası, kendi iradesi mi vardı yoksa? Oskar mıydı işi yapan, yoksa aşağıdaki beyefendi mi?

Maria’ya gelince, vücudunun yukarısıyla uyuyor, aşağısıyla uyumak üzere bulunuyor, zararsız vanilyalarla yosunlar altında tuzlu mantarları, ama her şeyden önce gazoz tozunu istiyor, ama onu, benim de istemediğimi istemiyor, onu, ayrı baş çekeni, kendisinin bir başı olduğunu ortaya koyanı, kendisine benim vermediğim bir şeyleri içinden dışarı salanı, ben yatarken kendisi kalkıp dikileni, benim gördüklerimden başka düşler göreni ne okuyabilen, ne de yazabilen, buna rağmen benim yerime imza atanı, kendi burnunun doğrusuna giden, daha varlığını ilk fark ettiğim gün benden ayrılmış bulunanı, benim düşmanım olan, ama ikide bir kendisiyle birleşmem gerekeni, beni ele veren ve yüzüstü bırakan, benden bıkmış olanı, tarafımdan yıkanıp paklanan, ama beni kirletip pisleteni, hiçbir şey görmeyen, ama her şeyin kokusunu alan, kendisine siz diye hitap edeceğim kadar bana yabancı bulunanı istemiyordu. Oskar’ınkinden bambaşka bir belleği var bunun; çünkü Maria bugün odama girip Bruno halden anlayan bir edayla koridora sıvıştı mı, bakıyorum Maria’yı tanımıyor bir türlü, tanımak istemiyor, tanımıyor, rezilce davranıp son derece duygusuz kalıyor, Oskar’ın yüreği ise heyecanla kekeletiyor Oskar’ın ağzını: “Dinle Maria! Güzel güzel teklifler: Bir pergel satın alıp çevremizde bir çember çizebilir, sen bir şey okuyup dikiş diker ya da şimdiki gibi benim el radyomu karıştırırken boynunun eğim açısını ölçebilirim. Bırak şu radyoyu! Bak

güzel güzel tekliflerim var: Gözlerimi aşılatır, yine ağlayacak duruma gelebilirim. Karşılaşacağı ilk kasaba varıp yüreğini kurtla değiştirebilir Oskar, ama sen de ruhunu değiştirirsen tabiî. Ayrıca ikimiz arasında sessizlik olması için, bir kumaş hayvan satın alabiliriz. Ben bir kurt olmaya azmetsem, sen de sabırlı olmaya: balık tutmaya gidebilir ve daha mutlu olabiliriz. Ya da bir zamanki o gazoz tozu, hatırlıyor musun hani? Bana Waldmeister dersin, ben de köpürürüm, sen daha fazlasını istersin, ben sana artakalanını veririm —Maria, gazoz tozu, güzel güzel teklifler Maria!

Ne diye radyoyu karıştırıyorsun hep, radyodan başka bir şey dinlemiyorsun? Özel haberler duymak için sanki çılgınca bir isteğe kaptırmışsın kendini.”

ÖZEL HABERLER

Trampetimin beyaz değirmi yüzeyinde deneylere girişmek pek o kadar kolay olmuyor. Bunu bilmeliydim. Trampetim aynı değnekleri istiyor hep. Darbe darbe kendisine sorular yöneltilmesini, darbe gibi inen cevaplar vermeyi ya da havada savrulan değnekler altında serbest çene çalarak soru ve cevapları açık bırakmayı istiyor. Diyeceğim trampetim ne sunî yoldan kızdırılıp çiğ etleri korkulara uğratacak bir tava, ne de birbirlerine uyup uymadıklarını bilemeyen çiftlerin dansedip horo tepecekleri bir pisttir; dolayısıyla Oskar, en yalnız saatlerinde bile, trampetinin teneke yüzeyine gazoz tozu serpip üzerine tükürüğünü akıtarak, yıllardır trampetin görmediği ve benim yıllardır enikonu hasret kaldığım bir gösteri düzenlemeye kalkmadı. Söz konusu gazoz tozuyla bir deneyde bulunmaktan kendini alamadı gerçi, ama bunu yaparken dolaysız bir yoldan yürüdü, trampetini işe karıştırmadı; yani kendimi sergiledim açıkça; çünkü trampet-siz, kendini sergileyen biriyimdir hep.

Gazoz tozu ele geçirmek zordu ilkin. Bruno'yu Grafenberg'teki bütün bakkal dükkânlarına yolladım, tramvaya bindirip Gerresheim'a gönderdim, kente de inip bir bakmasını rica ettim, ama tramvayların son duraklarındaki satış kulübelerinde bile gazoz tozu bulamadı Bruno. Genç tezgâhtar kızlar böyle bir şeyi hiç duymamıştı daha; satış kulübelerinin sahipleri olan yaşlıca kadın-lar ise, sözcük hâzinelerinin zenginliği dolayısıyla anımsamış, Bruno'nun anlattığına göre dalgın düşünceli elleriyle alınlarını ovarak: "Nasıl, nasıl?" demişlerdi. "Gazoz tozu mu? Evet vardı, çok eskiden, Wilhelm zamanında, Hitler'in başa geçtiği ilk yıllarda, evet satılıyordu o zamanlar. Nerde şimdi! Ama bir limonata veya bir coca cola isterseniz?"

Yani bakıcım benim hesabıma birçok şişe limonata ve coca cola içti, ama aradığım şeyi bir türlü sağlayamadı, buna rağmen Oskar'ın isteği sonunda gerçekleşti. Yorulmak nedir bilmeden çalıştı Bruno ve dün üzeri yazısız bir beyaz paket getirdi; klinikte çalışan Froylayn Klein adında bir hanım doktor

anlayış göstererek bana yardım etmek istemiş, elinin altındaki kutuları açmış, çekmeleri çekmiş, kitapları karıştırmış ve sonunda birkaç gram o maddeden, birkaç gram bu maddeden alarak birbirine katmış, birçok denemelerden sonra bir gazoz tozu elde etmiş, toz da Bruno’nun söylediğine göre köpürüyor, insanda bir karıncalanma duygusu uyandırıyor, yeşil bir renk alabiliyor ve pek uzaktan Waldmeister lezzeti veriyormuş.

Bugün ziyaret günüydü. Maria geldi. Ama Klepp geldi daha önce. Aslında anımsanmaya değmeyen bir şeye bir saate yakın gülüp durduk. Klepp’i ve onun Leninist duygularını gözeterek, konuşmayı aktüel konular üzerine çekmekten sakındım; dolayısıyla haftalar öncesi Maria'nın hediye ettiği küçük transistor radyonun Stalin’in ölümüyle ilgili haberinden söz açmadım. Ama Klepp haberi biliyor görünüyor, çünkü paltosunun kahverengi damalı koluna beceriksizce tutturulmuş siyah bir bant gergin duruyordu. Derken Klepp kalkıp gitti, Vittlar girdi içeri. İki ahbap yine bozuşmuşlar anlaşılan, çünkü Vittlar gülerek ve parmaklarıyla şeytan boynuzları yaparak selâmladı Klepp’i: “Bu sabah traş olurken radyoda Stalin’in ölümünü işiterek şaşırdım” dedi alaylı ve Klepp’in paltosunu giymesine yardım edecek oldu. Yağlı ve ışıl ışıl yüzünde uhrevî bir hava, kolundaki bantı düzeltti Klepp: “Ben de onun için kolumda bunu taşıyorum ya!” dedi göğüs geçirerek ve Armstrong'un trompetine özenip New Orlean Function’un ilk mezürlerini mırıldandı: trrrah trahdada traah dada dadada — sonra kapıdan çıkıp gitti.

Vittlar odada kalmıştı. Oturmak istemedi, aynanın önünde kıpırdanıp durdu daha çok; aşağı yukarı bir çeyrek saat, kafamızda Stalin düşüncesi olmadan, birbirimize anlayış dolu bir edayla gülümsedik.

Vittlar’ı sırdaşım mı yapmak istiyordum, yoksa onun defolup gitmesini sağlamak mıydı niyetim, bilmiyorum; el ederek onu yanıma çağırdım, bana doğru eğilmesini işaret ettim ve büyük kepçe kulaklarının içerisine fısıldadım: “Gazoz tozu? Böyle bir toz işittin mi, Gottfried?” Korkuyla sıçrayıp kafesli yatağımdan uzaklaştı Vittlar; büyük bir coşkunluk ve üstesinden çok iyi geldiği dramatik bir jestle işaret parmağını bana doğru uzattı, tiz bir sesle: “Ne diye beni gazoz tozuyla baştan çıkarmak istiyorsun, iblis?” dedi. “Benim bir melek olduğumu hâlâ öğrenemedin mi?”

Ve bir melek gibi kanat çırparak odadan çıkıp gitti Vittlar, ama önce lavabo üzerindeki aynaya bir kez: daha göz atmayı ihmal etmedi. Akıl ve

Ruh Hastalıkları Kliniği dışındaki gençler gerçekten tuhaf oluyor, yapmacığa kaçıyorlar.

Vittlar’ın arkasından Maria geldi. Yeni bir baharlık kostüm diktirmiş kendisine, bir de zarif ve fare grisi şapkası var ve şapkanın zeki bir tutumluluk taşan saman sarısı bir süsü bulunuyor. Benim odada bile şapkasını başından çıkarmadı. Üstünkörü selâmladı beni, yanağını uzattı, hemen transistor radyoyu açtı sonra, gerçi bana hediye etmişti radyoyu, ama sanki kendi kullanmak üzere getirmişti, o iğrenç kutunun ziyaret günleri yapacağımız konuşmaların bir kısmını üzerine almasını ister gibiydi: “İşittin mi bu sabah haberi? Enfes değil mi?” “Evet, Maria!” diye cevapladım sabırla. “Stalin’in ölümünü benden de saklamak istemediler, ama ne olur kapat şimdi şu radyoyu!”

Maria bir şey demeden söylediğimi yaptı, sonra şapkasını başından çıkarmadan oturmasına devam etti, her zamanki gibi Kurt'tan konuşmaya başladık.

“Bir düşün, Oskar, seninki uzun çorap giymek istemiyor bir türlü! Oysa marttayız, sonra radyoya bakılırsa hava daha da soğuyacakmış.” Ben radyo sözünü işitmezlikten geldim, ama çorap işinde Kurt’un tarafını tuttum. “Oğlan artık on ikisinde Maria; okul arkadaşlarından utanıyor, onun için uzun yün çoraplar giymek istemiyor tabiî.”

“Ama benim için onun sağlığı daha önemli, Paskalyaca kadar uzun yün çorap giyecek, o kadar!”

Bu tarih öylesine bir kesin açığa vuruldu ki, ihtiyatla yatıştırmaya çalıştım Maria’yı. “Madem öyle kayakçı pantolonları al çocuğa, çünkü uzun yün çoraplar gerçekten çirkin. Sen de onun yaşında olduğun zamanı düşün! Hani Labes Caddesindeki evimizin avlusunda? Hatırlasana bir, Klein-Kaschen’e ne yaptınız, o da Paskalya’ya kadar uzun çoraplar giyiyordu? Kıbrıs’ta ölen Nucky Eyke, savaş bitmeden az önce Holanda’da öbür dünyayı boylayan Axel Mischke, sonra Harry Schlager; ne yaptılar Klein-Kaschen’e hepsi? Uzun yün çoraplarına katran sürdüler, katran da yapışıp kaldı ete ve Klein-Kaschen çaresiz hastaneye kaldırıldı.”

“Susi Kater yok mu, hepsi onun başının altından çıktı, yoksa çoraptan falan değil.” Maria öfkeyle söylemişti bunları. Susi Kater daha savaş başlar başlamaz muhabere hizmetinde çalışan kızlar arasına karışmış ve sonradan Bavyeralı biriyle evlenip gitmişti; ama nasıl kadınlar çocukluk günlerinden kalma antipatilerini ta ninelik zamanlarına kadar içlerinde saklarsa, Maria

da kendisinden birkaç yaş büyük Susi Kater’e karşı sürüp giden bir kızgınlık duyuyordu. Yine de Klein-Kaschen’in katran sürülmüş çoraplarına işarette bulunmam bir bakıma etkisini gösterdi; Kurt’a kayakçı pantolonları alacağına söz verdi Maira, Kurt’la ilgili övülmeye değer şeyler anlattı. Öğretmenlerden Kennemann son veliler toplantısında övgü dolu sözler söylemişti çocuk için. “Düşün bir, sınıfta ikinci. Dükkânda da yardım ediyor bana, hem de nasıl, anlatamam.”

Başımı sallayarak takdir duygularımı belirttim, sonra dükkâna alınan en son öteberileri anlattı Maria. Oberkassel’de bakkaliyenin bir şubesini açması için kendisini cesaretlendirdim. Zaman uygun bunun için dedim, ortadaki refah havası sürüp gidiyor henüz —bu haberi radyodan dinlemiştim—; derken zile basıp Bruno’yu çağırma vaktini gelmiş olarak gördüm. Bruno odaya girerek içinde gazoz tozu bulunan beyaz bir paketi bana uzattı.

Oskar bütün ayrıntılarıyla düşünüp tasarlamıştı planı. Bir açıklamada bulunmadım, sadece sol elini vermesini rica ettim Maria’dan. İlkin sağını verecek oldu, sonra düzeltti, başını sallayıp gülerek bana sol elinin sırt kısmını buyur etti, kimbilir belki de öpeceğimi sanmıştı elini. Ben ayası yukarı gelecek biçimde elini döndürüp Ay Tümseği ile Venüs Tümseği arasına paketteki tozu boca edince şaşırdı. Ama sesini çıkarmadı, ancak Oskar eğilip tükürüğünü gazoz tozu yığını üzerine salgılayınca irkildi, “Bırak şu saçmalığı, Oskar!” diyerek hırslandı birden, sıçrayıp kalktı, geriye çekildi, avucunda fışırdayıp yeşil yeşil köpüren toza dehşetle gözlerini dikti. Alnından aşağılara doğru bir kızartı yayıldı. Tam ben umuda kapılmışken üç adımda lavabonun yanına vardı; suyu, iğrenç suyu, ilkin soğuk, sonra sıcak suyu gazoz tozunun üzerine akıtıp sabunla yıkadı ellerini.

“Bazen gerçekten katlanılmaz oluyorsun, Oskar. Bay Münsterberg hakkımızda ne düşünür sonra canım!” Beni bağışlamasını rica eder gibi Bruno’ya baktı sonra, ben deneyimi yaparken Bruno yatağın ayak ucunda dikilmiş bekliyordu. Maria’nın bundan böyle sıkılmaması için bakıcımı odadan çıkardım ve Bruno kapıyı kilitler kilitlemez Maria’ya yeniden yatağa yaklaşmasını söyledim. “Hatırlamıyor musun, Maria? Hatırlasana, hani gazoz tozu, paketi üç kuruştu? Düşünsene, Waldmeister’li, ahududulu gazoz tozları, ne de güzel köpürürdü, ne güzel kaynayıp kabarırdı! Sonra bunların insanda uyandırdığı o gıcıklayıcı duygu, Maria, ya o duygu!”

Maria hatırlamadı. Aptalca bir korkuya kapıldı önümde, biraz titriyordu, sol elini sakladı, konuşacak başka bir konu bulmak için büyük bir çaba gösterdi; bana yeniden Kurt'un okulda kazandığı başarılardan. Stalin'in ölümünden, dükkâna alınan yeni buzdolabından, Oborkassel'de açmayı tasarladığı bakkaliyenin yeni şubesinden anlatmaya başladı. Bense gazoz tozuna sadakatten ayrılmadım, gazoz tozu deyip durdum. Maria doğruldu, gazoz tozu diye yalvardım, acele veda etti Maria, şapkasının orasını burasını düzeltti, ama gitmeye de karar veremedi bir türlü, radyoyu karıştırmaya başladı, cızırdadı radyo, radyonun gürültüsünü bastıracak kadar yüksek bir sesle: "Gazoz tozu, Maria!" diye haykırdım. "Hatırlasana. Maria!"

Derken kapıya gidip durdu Maria; ağlıyordu, başını salladı, can çekişen birini terk edip gider gibi sakınarak kapadı kapıyı; cızırdayıp duran, ıslıklar çalan radyoyla beni yalnız bıraktı.

Demek oluyor ki, Maria bundan böyle gazoz tozunu anımsamıyor. Oysa nefes alıp verdiğim ve trampetimi konuşturduğum süre, gazoz tozu benim için köpürüp duracak hep; çünkü 1940 yılının güz sonunda Waldmeisterli ve ahududulu gazoz tozlarını canlandıran, etimi birtakım arayışlara iteleyen, beni horoz mantarlarının, konik şapkalı mantarların ve daha başka bilmediğim, ama aynı şekilde yenebilen diğer birçok mantarların devşiricisi olarak yetiştiren, beni baba yapan, evet, gencecik baba yapan tükürüğüm olmuştu hep; tükürüğüm beni babalığa yükseltmiş, içimde gıcıklayıcı duygular uyandırmış, beni doğurtucu durumuna sokmuş, bana mantarlar toplatmış, benim üretim eylemine katılmamı sağlamıştı; çünkü kasım başında şüpheye yer kalmamıştı artık, Maria hamileydi, iki aydır hamileydi Maria ve ben, Oskar doğacak çocuğun babasıydım.

Hani bugün bile inanıyorum böyle olduğuna, çünkü Matzerath'la Maria arasındaki o iş çok daha sonra oldu* uyuyan Maria'yı vücudu yara nişanlarıyla dolu kardeşi Herbert'in yatağında, onbaşı olan küçük kardeşinin cepheden yolladığı kartpostallar önünde, karanlık odada, odanın duvarlarıyla pencerenin karartma kâğıdı arasında gebe bırakmamdan iki hafta, yo hayır, on gün geçmişti ki, Maria'yı bizim şezlongta yatar buldum; o Matzerath'ın altındaydı, Matzerath onun üzerinde; ama bu kez uyumuyor Maria, ağzını açmış, hava almaya çabalıyordu.

Oskar malihulyalarla oyalandığı tavan arasından inmiş, sofayı geçerek odaya girmişti. İkisi de farkında olmamıştı içeri girdiğimin; başları çini

sobadan yanaydı. Doğru dürüst soyunmamışlardı bile. Matzerath'ın külotu dizlerinden sarkıyor, pantolonu yerdeki halının üzerinde tortop duruyordu. Maria'nın entarisiyle kombinezonu sutyen üzerinden kayarak koltuk altlarına kadar sıyrılmıştı. Külotu iğrenç biçimde tersine dönmüş, sağ ayağıyla şezlongtan sarkıyordu. Sol ayağı sanki olup bitenlere katılmıyor, bükük bir durumda şezlongun minderleri üzerinde, Matzerath’ın bacakları arasında bulunuyordu. Matzerath sağ eliyle Maria'nın başını döndürmeye, sol eliyle tenasül organının ağzını genişletmeye çalışıyor, beri yandan kendi tenasül organına yol iz gösteriyordu. Matzerath’ın gergin parmakları arasından, yandan doğru halı üzerine bakıyordu Maria; halı üzerindeki deseni ta masanın altına kadar gözleriyle izler gibiydi. Kadife kaplı bir yastığa dişlerini geçirmişti Matzerath ve ancak Maria’yla konuşacak olduğu zaman dişlerini yastıktan çekip alıyordu; çünkü arada bir işlerine ara vermeksizin konuşuyorlardı. Ama saat üçü çeyrek geçeyi vurmaya başlar başlamaz duraklar gibi oldular ve saatin görevini yapmasını beklediler; sonra Maria üzerindeki çalışmasını sürdürerek: “Saat üçü çeyrek geçiyor”, dedi Matzerath. Arkadan: “Nasıl, iyi mi böyle?” diye sordu. Maria birçok kez evet diyerek cevapladı soruyu. “Aman dikkatli ol!” dedi Matzerath’a. Matzerath da pek tabiî dikkatli olacağına söz verdi. Ama Maria özellikle bu kez çok dikkatli olmasını buyurdu Matzerath’a, hayır buyurmadı da öğütledi. Bir ara Matzerath. “Nasıl, daha çok var mı?” diye sordu. “Az kaldı, az!” diye cevapladı Maria. Şezlongtan sarkan bacağına bir kramp girmiş olacaktı ki, havada sağa sola savruluyordu, ama yine de düşmeyip ayağında kalıyordu külotu. Matzerath yeniden dişlerini kadife yastığa geçirdi, ama birden haykırdı Maria: “Çekil! Çekil!” Matzerath da çekilmek istedi, ama çekilemedi. çünkü Oskar çekilmesine vakit kalmadan geldi, ikisinin tepesinde bitiverdi; trampeti Matzerath’ın beline dayayıp, değnekleri trampet üzerine indirip kaldırmaya başladı; çünkü işitmek istememiştim çekil! sözlerini, çünkü trampetim onların çekil! sözlerinden daha hızlı konuşuyordu, çünkü Matzerath’ın çekilmesine izin vermek niyetinde değildim, Jan Bronski de hep çekilip gitmişti annemden, çünkü annem de hep çekil! çekil! demişti, Jan’a çekil! çekil! demiş, çekil! çekil! demişti Matzerath’a ve çekilip ayrılmışlardı birbirlerinden ve zımbırtılarını rasgele bir yere akıtmışlardı; bu iş için hazırda bulundurulan bir havluya, havlu yoksa şezlongun, o da olmadı halının üzerine salmışlardı zımbırtılarını. Ama ben Matzerath’ın çekilip gitmesini istemiyordum: nihayet ben de çekilip gitmemiştim. Ben çekilip gitmeyen ilk kimse

olmuştum. Dolayısıyla çocuğun babası bendim, Matzerath değildi; her vakit, sonuna kadar babam olduğuna inanmıştı Matzerath; oysa babam Jan Bronski'ydi benim; çekilip gitmemek, içerde kalmak, içerde bırakmak Jan'dan geçmişti bana; sonunda içerden çıkan da Matzerath'ın değil, benim oğlum olacaktı tabiî; Matzerath'ın oğlu yoktu zaten. Gerçekten baba diye bakılacak biri değildi Matzerath; isterse on kez zavallı annemle evlenmiş, isterse gebeliği dolayısıyla Maria'yı almış olsundu. Maria'yı alırken şöyle düşünmüştü muhakkak: Evde ve sokaktaki insanlar elbet çakacak işi. Gerçekten de bu insanlar çakmışlar, Maria'yı gebe bırakanın Matzerath olduğunu ve kırk beşine yakın Matzerath'ın on sekizini süren Maria ile evleneceğini düşünmüşlerdi. Ama nihayet yaşına göre elinden iş gelen biriydi kız; Oskar'cığın ise eve böyle bir üvey annenin gelmesine sevinmesi gerekirdi, çünkü Maria zavallı çocuk için bir üvey anne değil, gerçek bir anne gibiydi. Doğru, pek aklı başında bir çocuk değildi Oskar, aslında Silberhammer ya da Tapia'daki hastaneye yatırılması gerekirdi, ama olsun.

Gretchen Scheffler'in kandırıcı konuşmaları üzerine sevgilim Maria'yla evlenmeye karar vermişti Matzerath. Yani onu, muhtemel babamı babam olarak gösterecek olursam, şöyle demem gerekiyor: “Babam müstakbel eşimle evlendi, sonradan benim oğlum Kurt'a da kendi oğlu Kurt gözüyle baktı, yani benden kendi torunun üvey kardeşim olarak görmemi ve vanilya kokulu sevgili Maria' ma da balık yumurtası kokan yatağına aldığı bir üvey anne olarak bakmamı istedi. Matzerath muhtemel baban bile değil senin; ne sempatini, ne antipatini hak eden yabancının yabancısı bir adam; iyi yemek pişirir, iyi yemekler pişirerek şimdiye kadar iyi kötü bir baba gibi baktı sana; çünkü zavallı annen onu şana bırakıp gitti; şimdi adam herkesin önünde kadınların en âlâsını elinden kapıyor ve seni kendi izdivacının ve ondan beş ay sonra bir çocuk vaftizinin, yani iki aile şenliğinin tanığı yapıyor; oysa bu şenlikleri düzenlemek sana düşerdi, Maria' yı evlendirme dairesine senin götürmen gerekirdi, vaftiz annesinin ve vaftiz babasını senin seçmen gerekirdi diye düşününce, yani bu trajedinin baş rollerini gözden geçirip bu rollerin gerekli kişilere dağıtılmadığı kanısına varınca, oyundan umudumu kesiyordum; çünkü gerçek karakter artisti Oskar'a bir figüran rolü verilmişti bu oyunda; öyle bir rol ki, olmasa da olurdu hani.

Oğluma Kurt adını koymadan, ona doğrusu hiç vermemem gereken bu adı vermeden —çünkü oğlana gerçek büyükbabası Vinzent Bronski'nin adını koymam gerekirdi— yani Kurt kadına rıza göstermeden, Maria'nın

gebeliği sırasında çocuğun doğumuna karşı koyduğunu hani saklamak istemiyor Oskar.

Daha Matzerath ile Maria'yı şezlongta bastırdığım, Matzerath'ın terden ıslak sırtına tüneyip trampetimi konuşturduğum ve onu Maria'nın istediği gibi tedbirli davranmaktan alıkoyduğum günün akşamı, sevgilimi gerisin geri kazanmak için umutsuz bir deneye giriştim.

Matzerath iş işten geçtikten sonra beni silkip üzerinden atabildi ve bu yüzden dövmeye kalktı, Maria ise Oskar'ı korudu ve dikkatli olmadığı için söylendi Matzerath'a. Matzerath yaşlı bir adam gibi kendini savundu. “Kabahat sende!” dedi Maria'ya. “Bir defaya razı olacaktın, ama doymak bilmezsin ki!” Bunun üzerine ağlamaya başladı Maria. “Ne yapayım, bende o kadar çabuk olmuyor.” dedi. “Sok içeri, çıkar, tamam. O zaman başka birini peyle kendine. Ben tecrübesizim doğru, ama Eden Oteli'nde çalışan kız kardeşim Guste'nin bilgisi var bu konuda ve bana bir ara dedi ki: aman dikkatli ol, Maria, öyle erkekler var ki, bütün istedikleri zımbırtılarını akıtsınlar dışarı, o kadar. Sen de bunlardan birisin demek, ama ben bu işde yoğum, bende şimdiki gibi olarsa olur. Ama sen yine de dikkat edecektin, bu kadarını herhalde borçlusun bana, bu birazcık dikkati göstermen gerekirdi.” Sonra ağlamaya devam etti Maria, hâlâ şezlongta oturuyordu. Matzerath, ayağında külot, Maria'nın böyle ağlayıp ulumalarına katlanamayacağını haykırdı; sonra öfkelendiğine üzüldü, derken yine el uzattı Maria'ya, Maria'nın vücudunun henüz çıplak yerlerini okşamak istedi, ama Matzerath'ın böyle yapışı da Maria'yı çileden çıkardı.

Oskar asla bu durumda görmemişti Maria'yı; yüzünde kırmızı lekeler belirdi, gri gözleri karardıkça karardı: “Sünepenin birisin sen zaten!” dedi Matzerath'a. Matzerath da bunun üzerine uzanıp yerden pantolonunu aldı, ayağına geçirip düğmelerini ilikledi. “Şimdi çekip gidebilirsin artık o Bucak Başkanı arkadaşlarının yanına!” dedi Maria. “Onlar da senin gibi şipşakçı,” Matzerath ceketini alarak kapının kolunu kavradı, artık bu işi burada kapadığını, kadın denen şeye büsbütün kanıksadığını söyledi. “Bu kadar kızgınsan kendine bir yabancı işçi tavla!” dedi. “O gazinoda hizmet eden garson Fransız var ya, o daha iyi becerir mutlaka!” Sevgi deyince kendi kafasında hep rezilce olmaktan uzak daha başka şeyler canlandığını, şimdi bir skat partisine gideceğini, skat partisinde insanın hiç değilse nelerle karşılaşacağını bildiğini söyledi.

Derken odada yalnız kaldım Maria'yla. Maria ağlamayı bıraktı; dalgın ve dudaklarında pek hafif bir ıslık, külotunu giydi. Şezlongta yatarken fistanı kırışmıştı, uzunca bir süre uğraşarak kırışıklıkları düzeltti. Sonra radyoyu açtı, Weichsel ve Nogat ırmaklarının su seviyeleri bildiriliyordu; Maria kendini zorlayarak dinlemeye çalıştı; aşağı Mottlau'ın su seviyesi de açıklandıktan sonra bir vals programını haber verdi radyo ve derken valsler başladı; birden yine külotunu çıkardı Maria, mutfağa girdi; bir leğen tıngırtısı geldi kulağıma, musluktan su aktı ve pof diye yakıldı havagazı; Maria'nın leğen içerisine çömerek yıkanacağını düşündüm.

Bu biraz tatsız düşünceden kaçıp kurtulmak için kendisini vals nağmelerine verdi Oskar. Hattâ yanlış anımsamıyorsam, Strauss müziğinin birkaç nağmesini trampet üzerinde çaldım ve hoşuma da gitti. Derken vals havalarına ara verilip bir özel haber yayınlandı radyoda. Atlantik'le ilgili bir haberdir diye düşündü Oskar ve yanıl-madiği anlaşıldı; birden çok denizaltı İrlanda'nın batısında şu kadar bin brutto tonluk yedi ya da sekiz geminin denizin dibini boylamasını sağlamıştı. Ayrıca daha başka denizaltılar Atlantik'te hemen yine o kadar ton tutarında birçok tekneyi sulara gömmüştü. Bu arada Kaptan Teğmen Schepke komutasında bir denizaltı — ama Kaptan Teğmen Kretschmar da olabilir hani—, işte ikisinden biri ya da bir üçüncü Kaptan Teğmen en çok tonajda gemiyi ve ayrıca XY- sınıfından bir İngiliz destroyerini batırmıştı.

Ben özel haberin ardı sıra radyoda çalan "İngiltere'ye Doğru" marşını trampetim üzerinde evirip çevirerek nerdeyse bir valse dönüştürürken, kolunda bir havluyla Maria girdi içeri. Biraz alçak sesle: "İşittin mi, Oskar?" dedi. "Gene bir özel haber verdiler. Böyle giderse..." Ama böyle giderse ne olacağını Oskar'a açıklamadan bir sandalyeye oturdu, arkalığına Matzerath'ın hep ceketini geçirdiği bir sandalyeydi. Sonra elinde kıvırdığı ıslak havluya bir sosis biçimi verdi, oldukça yüksek perdeden ve falsosuz "İngiltere'ye Doğru" marşına ıslıkla eşlik etmeye başladı. Marş radyoda söylenip bitti derken, ama Mana final bölümünü bir kez daha tekrarladı, sonra valsler çalınca düğmeyi çevirip kapadı radyoyu. Sosis biçimindeki havluyu masanın üzerinde bırakıp oturdu ve tombul ellerini kalçalarına dayadı.

Birden odanın içi pek sessizleşti, ancak ayaklı saatin gittikçe gürültüsünü arttırarak çalıştığı duyuluyordu. Radyoyu yeniden açsam mı diye düşünür

gibiydi Maria. Derken başını masa üzerinde duran sosis biçimindeki havluya yaslayarak sessiz ve düzenli bir ağıt tutturdu.

Kendisini çirkin bir durumda bastırdığım için acaba Maria utanıyor mu diye sordu Oskar kendi kendine. Ma-ria'yı biraz neşelendirmeye karar vererek sessizce odadan sıvıştım, karanlık dükkâna inerek pudinglerle jelatin kâğıdının yanıbaşında duran bir paketçik alıp döndüm, loş koridoru geçerken Waldmeister'li bir gazoz tozu olduğunu gördüm bunun. Oskar ele geçirdiği ganimetten memnundu, çünkü Maria'nın Waldmeister'li gazoz tozunu bütün öteki gazoz tozlarına üstün tuttuğunu sezer gibi olmuştum birçok zaman.

Odaya girdiğimde hâlâ Maria'nın sağ yanağı sosis biçiminde kıvrılmış havlu üzerinde yatıyordu. Kolları da yine eskisi gibi çaresizlik içinde sağa sola sallanıyor, bacaklarının arasında bulunuyordu. Oskar soldan doğru yaklaştı, Maria'nın gözlerini yumuk ve kuru bulunca hayal kırıklığına uğradı. Maria kirpikleri biraz birbirine yapışmış gözkapaklarını kaldırıncaya kadar sabırla bekledim, sonra uzattım paketi, ama Maria Waldmeister'li gazoz tozunu fark etmedi, sanki gözleri paketin ve Oskar'ın içinden geçiyor, ötelere bakıyordu.

Herhalde gözyaşından gözleri görmez oldu diyerek bağışladım Maria'yı ve kendi kendimle kısa bir danışıp görüşmeden sonra dolaysız davranmaya karar verdim. Masanın altına girdim sürünerek, Maria'nın hafif içe dönük ayakları dibine tünedim, parmak uçları nerdeyse yerdeki halıya değen sol elini yakalayıp avuç içi görünene kadar çevirdim, sonra dişleyip açtım paketi, tozun yarısını Maria'nın karşı komadan bana bıraktığı el ayasına serptim, sonra tükürüğümü salgıladım üzerine; tozun kaynayıp köpürüşünü daha yeni seyretmeye başlamıştım ki, Maria canımı pek acıtan bir tekme attı göğsüme, tekme de Oskar'ı kaldırıp oda'nın ortasına, halının üzerine fırlattı.

Duyduğum acıya rağmen hemen yine doğrulup kalkmış, masanın altından çıkmıştım. Maria da ayağa kalkmıştı benim gibi. Hızlı hızlı soluyor, karşı karşıya dikiliyorduk. Maria havluyu alarak sol elini silip temizledi, havluyu ayaklarımın önüne attı sonra, bana melun pis domuz dedi, zehir saçan bir cüce, kaçık bir bücür olarak niteledi beni, bir akıl hastanesine kapatılmam gerektiğini söyledi. Beni yakalayıp kafamın arkasına şaplaklar indirdi, benim gibi bir haylaz oğlanı dünyaya getirdiği için veriştirmeye başladı zavallı anneme ve ben bağıracak, odadaki ve bütün

dünyadaki cam nesnelerin canına okumak niyetiyle çığlığı basacak olunca havluyla ağzımı tıkadı; dişlerimle havluyu ısırdım, sığır etinden daha sertti.

Ancak Oskar kızarıp morarmasını başarınca, beni koy-verdi Maria. O anda zahmet çekmeden bütün kristal bardakları, pencere camlarını ve ayaklı saatin camdan mahfazasını çığlığımla kırıp dökebilirdim. Ama bağırmadım, bir hıncın gelip içime kök salmasına müsaade ettim; hani öylesine benliğime yerleşti ki bu hınç, bugün bile Maria odama girse, dişlerimin arasında bir zaman o havluyu nasıl hissetmişsem öylece hissediyorum bunu.

Sağı solu belli olmayan bir kızdı Maria, dolayısıyla benden elini çekerek iyi yürekli gülmeye başladı, elini attığı gibi yeniden açtı radyoyu, çalan valse ıslıkla katılarak bana doğru yürüdü; dargınlığı geçmişti, benim hoşuma giden bir şeyi yapmak, saçlarımı okşamak istedi.

Oskar pek yakınına kadar sokulmasına müsaade etti Maria'nın, sonra her iki yumruğuyla alttan yukarı Maria'nın vücudunun Matzerath’ın dalaveresini içeriye koyvermiş olan yerine vurdu, ikinci bir kez vurmaya hazırlanırken yumruklarını yakaladı Maria, ben de bunun üzerine o kahrolası yere dişlerimi geçirdim ve dişlerimi bırakmayarak Maria’yla şezlongun üzerine yıkıldım; gerçi radyodan verilen ikinci bir özel haber geldi kulağıma, ama haberi işitmek istemedim, dolayısıyla kimin ne kadar gemiyi sulara gömdüğünü bugün açıklayamayacak size Oskar; çünkü hıçkırıklarla karışık şiddetli bir ağıt nöbetinden sonra dişlerim çözülmüş, Maria'nın üzerinde hareketsiz yatmaya başlamıştım. Canının acısından ağlıyordu Maria; Oskar ise hıncından ve sevgisinden ağlıyor ve bu sevgi kurşunsu bir baygınlığa dönüşmesine rağmen bir türlü sona ermiyordu.

BAYGINLIĞI BAYAN GREFF'E TAŞIMAK

Ondan, yani Bay Greff'ten hoşlanmıyordum. O, yani Bay Greff de benden hoşlanmıyordu, ilerde benim için bir trampet makinesi inşa ettiği zaman da bir türlü ısınamadım Bay Greff'e. Böyle sürekli antipatiler için gerekli gücü pek gösteremediği bugünlerde bile, Oskar'ın Bay Greff'den pek haz ettiği yok; oysa Greff diye biri hayatta bulunmuyor artık.

Greff bir sebzeci dükkânı işletiyordu. Ama yanılmayasınız sakın; ne patateslere inandığı vardı Greff in, ne lahanalara; buna rağmen bahçecilik alanında geniş bilgi sahibiydi; kendini bahçeci olarak, tabiatı seven bir vejeteryan olarak göstermekten zevk duyardı. Ama et yemediği için de gerçek bir sebzeci olmaktan uzaktı Bay Greff. Bahçe ürünlerinden, bahçe ürünlerinin gerektirdiği gibi söz açamayan bir adamdı. Sık sık müşterilerine: "Şu enfes patateslere bir bakın lütfen!" dediğini işitiyordum. "Tombul tombul patatesler kabına sığamıyor, boyuna yeni biçimlere giriyor, yine de öylesine bakir bir ürün bu. Benimle konuşuyor mübarek, onun için de bu patatesleri seviyorum." Tabiî gerçek bir sebzeci hiçbir zaman böyle konuşmaz, böyle konuşup müşterilerinin aklını karıştırmaz. Patates tarlalarında kocayan Büyükannem Koljaiczek'in bile patates ürününün en iyi olduğu yıllar şu bir tek cümlecikten başka bir şey çıkmazdı ağzından: "Haydi bu yılın ekini bıldırdan daha iri, haydi bu yılın ekini daha tombul." Hem Anna Koljaiczek'le kardeşi Vinzent Bronski daha çok patates ürününden sağlıyorlardı geçimlerini; Sebzeci Greff ise, bu yıl patates iyi olmadı mı, bakarsın erikler iyi oluyor, dolayısıyla zararı kapatıyordu.

Her şeyde aşırılığa kaçan bir adamdı Bay Greff; sözgelişi dükkânda ille de yeşil bir önlük takması mı gerekiyordu, müşteriler karşısında gülümseyerek ve bilgiçlik taslayarak ıspanak yeşili önlüğü "Allah Baba'nın yeşil bahçıvan önlüğü" diye nitelemesi ne kadar da kendini beğendiğini gösteriyordu. Sonra izciliği de bir türlü bırakamıyordu Greff. Aslı aranırsa daha 1938'de derneği dağıtması gerekirdi, izci olanlara kahverengi

gömlekler *ve* siyah renkte şık kışlık üniformalar giydirilmeye başlanmıştı artık, ama eski izciler sivil olarak ya da yeni üniformalarıyla sık ve düzenli eski oymak başkanlarına geliyor ve oymak başkanları Allah Baba'nın verdiği bahçıvan önlüğünü kuşanmış gitar çalarken, onlar da sabah üzerine, akşam üzerine bestelenmiş şarkılar, izci havaları, marşlar, ekin türküleri, Meryem Ana İlâhileri söylüyor, kendi halk türkülerini, yabancı ülkelerin halk türkülerini terennüm ediyorlardı. Zamanında davranıp NSK'ya [52] üye olmuştu Bay Greff ve 1941'den sonra sadece sebzeci değil, aynı zamanda Pasif Korunma görevlisi olarak faaliyet gösteriyordu. Ayrıca eski izcilerinden ikisi Jungvolk'da önemli başarılar sağlamış, biri bayraktar ve grup başkanı olmuştu; bütün bu nedenlerden ötürü Hitler Gençliği Bölge Başkanlığı tarafından Greff'in patates kilerinde düzenlenen bu şarkılı ve türkülü akşamlara müsaade edildiği söylenebilirdi. Öte yandan Bölge Eğitim Başkanı Löbsack, Greff in eğitim merkezi Jankau'daki Bölge Eğitim Kursları için şarkılı akşamlar düzenlemesine önayak oluyordu. Derken bir ilkokul öğretmeniyle beraber Greff'e, 1940 başında Danzig-Batı Prusya eyaleti için "Sen de söyle" adıyla, gençlerin söyleyeceği şarkı ve türküleri kapsayan bir kitap hazırlama görevi verildi. Kitap çok iyi hazırlanmıştı; sebzeci Greff Almanya gençlik Örgütü Başkanı'nın imzasını taşıyan bir mektup aldı Berlin'den, orada düzenlenen bir müzik öğretmenleri toplantısına davet ediliyordu.

Diyeceğim becerikli bir adamdı Bay Greff. Hani sadece bütün şarkıların güftelerini ezbere biliyordu da onun için değil; ayrıca çadır kurmaktan anlıyor, açıkta o türlü ateş yakıp söndürmesini beceriyordu ki, bir orman yangını asla çıkmıyordu; bir hedef tutup elde pusula yürüyüşler yapabiliyor, görünen bütün yıldızları isimleriyle sayıp dökebiliyor, neşeli ve serüvenli hikâyeleri uydurup anlatabiliyor, Weichsel ırmağıyla ilgili efsanelerin hepsini biliyor, "Danzig ve Hanse antlaşması" adı altında konferanslı akşamlar düzenleyebiliyor, Şovaiyelik Tarikatının bütün sivrilmiş kişilerinden enikonu bir bilgiyle söz açabiliyor, yine de bu kadarıyla yetinmeyip tarikatlar kentinde Almanlara düşen görevle ilgili akla gelmedik açıklamalarda bulunabiliyor ve konuşurken araya seyrek olarak pek anlamlı bir izci tekerlemesi sokuşturduğu oluyordu.

Delikanlılara karşı ayrı bir muhabbeti vardı Greff'in. Oğlanlara kızlardan daha çok sempati besliyordu. Doğrusu istenirse kızları hiç sevmiyor, bütün sevgisini oğlanlara ayırıyordu. Çok vakit oğlanlara karşı şarkılarla açığa

vurulamayacak kadar büyük bir yakınlık duyuyordu içinde. Bay Greff'i, sevgisine, çakı gibi tiril tiril oğlanlar arasında daha temiz pak bir hedef aramaya zorlayan belki de karısı Bayan Greff, sutyenleri her vakit yağlı ve külotunun orası burası delik bu pasaklı kadın olmuştu. Ama üzerinde her mevsim Bayan Greff'e ait leş gibi çamaşırların çiçeklendiği ağacı besleyen bir başka kök daha olabilirdi. Demek istediğim, sebzeci ve pasif korunma görevlisi olan kocası Bay Greff, o sere serpe ve biraz salakça tombulluğuna dönüp bakmamasıdır ki, Bayan Greff i pasaklı bir kadın yapıyordu.

Sırım gibi, adaleli ve dayanıklı insanlardan haz ediyordu Bay Greff. Tabiat deyince perhizi, perhiz deyince özel biçimde bir vücut bakımını anlıyor, vücuduna nasıl bakacağını biliyordu. Vücuduna inceden inceye titizlik gösteriyor, onu sıcakla eğitiyor ve orijinal birtakım buluşlara başvurarak soğukla karşı karşıya bırakıyordu. Oskar attığı çığlıklarla uzak ve yakınları etkisi altına alarak camları mı tuz buz ediyor, camlar gerisindeki buz çiçeklerini mi dağıtıyor, sarkan buzları mı şangur şungur aşağı indiriyor, Sebzeci Greff de ele gelen somut araçlarla buzun üzerinde yürüyordu.

Buz içerisine çukurlar açıyor Greff, aralık, ocak ve şubat ayları bir baltayla çukurlar oyuyordu. Erkenden, daha ortalık ışımadan kilerden bisikletini çıkarıyor, baltasını bir soğan çuvalına sararak Brösen üzerinden Saspe’ye gidiyor, sahili tutup Glettkau’a doğru karla örtülü yolda ilerliyor, Brösen ile Glettkau arasında bisikletinden atlıyor aşağı, ortalık yavaş yavaş ağarırken soğan çuvalına sarılmış balta yüklü bisikletini önü sıra buzlu yolda iterek iki yüz, üç yüz metre sonra donmuş Baltık Denizi'ne geliyordu. Bir sis kaplamış oluyor ortalığı, dolayısıyla Greff'in nasıl bisikletini bir kenara çekip soğan çuvalından baltayı çıkardığını, bir süre sessiz ve huşu içerisinde dikilip, rıhtımın buzları arasında sıkışıp kalmış yük gemilerinin sis düdüklerini dinlediğini, sonra ceketini soyunup biraz jimnastik yaparak güçlü ve düzenli balta darbeleriyle Baltık Denizi’nin buzlarında çembersi bir oyuk açmaya başladığını sahilden kimse göremiyordu.

Rahat rahat bir üç çeyreğe bakıyordu Greff'in oyuğu açması. Bunu nerden bildiğimi lütfen sormayınız. Oskar’ın o zamanlar bilmediği bir şey yok gibiydi. Dolayısıyla Greff in denizin buzlu yüzünde ne kadar zamanda bir oyuk açtığını da biliyordum. Greff terliyor, terleri geniş ve bombeli alnından, tuzlu tuzlu, karlar üzerine düşüyordu. Ustaydı Greff oyuk açmakta; buzlu yüzeyde çember biçimli derin bir yol eşiyor, derken çemberi

başlangıç noktasına getirip bağlıyor, sonra da eldivensiz elleriyle aşağı yukarı yirmi santimetre kalınlığındaki buz kitlesini denizin ötelere, tahmin edileceği üzre Hela Yarımadası ya da İsveç'e kadar uzanan buzlu yüzeyinden kaldırıp alıyor, sonunda yaşı sonsuz gibi görünen, gri renkli ve içinde donmuş pislikler barındıran su oyukta görünüyordu. Balıkları kendisine çekiyordu oyuk. Greff hani istese şimdi bir dokuzgöz balığını ya da on kiloluk bir morinayı oltayı attığı gibi yakalayabilirdi. Ama Greff olta falan atmıyor suya, soyunuyor, anadan doğma soyunuyor; çünkü soyundu mu, hep anadan doğma soyunurdu Greff.

Oskar kış günü üzerinize soğuk sular dökülmüş gibi üşütmek niyetinde değil Sizleri. Dolayısıyla lâfı uzatmayarak şu kadarını söyleyelim ki, Sebzeci Greff kış ayları haftada iki kez baltık denizinde yıkanıyordu. Çarşamba günleri yalnız oluyordu yıkanırken. Sabah saat altıda bisikletiyle yola çıkıyor, yediyi çeyrek geçeye kadar baltayla söz konusu oyuğu açıyor, aceleci ve taşkın jestlerle giysilerini soyup atıyor vücudundan, orasını burasını karla ovup sıçradığı gibi oyuk içerisine dalıyor, oyukta bağırıp çağırıyordu; hattâ bazen şarkı ve türküler söylediğini işitiyordum: "Kanat sesleri gelir yaban ördeklerinin gecede" ya da "Fırtınalar oynaşımızdır..." diye şarkılar söyleyip yıkanıyor denizde, iki, en çok üç dakika çığlıklar atıyor, bağırıyor, sonra bir sıçrayışta, fena halde üryan, yeniden buzlar üzerine çıkıyordu; buğular salan İstakoz kırmızılığında bir et külçesi oyuk çevresinde koşup duruyor, hâlâ bağırıp çağırmasını sürdürüyor, çünkü içindeki yangın sürüp gidiyordu. Nihayet giysilerini giyinip bisikletine atlıyor Greff, saat sekiz sularında yine Labes-weg'e dönüp, tam zamanında sebzeci dükkânını açıyordu.

Haftanın ikinci banyosunu alırken birden çok oğlan yanında oluyordu Greff in. Hani bu manzarayı kendi gözleriyle gördüğünü ileri sürmüyor Oskar, asla yok böyle bir şey. Ancak görenlerden dinledim; müzisyen Meyn sebzeciyle ilgili olarak bir sürü şeyler biliyor ve bunları bütün semtte yayıyordu. Meyn'in anlattığı hikâyelerden biri şöyleydi: En sert kış aylarında bile Greff, pazar günü birden çok oğlanın eşliğinde denize giriyordu; ama yanındaki oğlanları Greff in kendisi gibi anadan doğma çıplak suya girmeye zorladığını Meyn'in ileri sürdüğü yoktu; yarı üryan ya da nerdeyse büsbütün üryan oğlanların sırım gibi dayanıklı vücutlarla buzlar üzerinde oynaşması ve birbirlerinin vücutlarını karla ovması yetiyordu Greff'e. Evet, kar içindeki oğlanlar Greff'i o kadar zevklendiriyordu ki, banyodan önce ve banyodan sonra onlarla çok vakit

buzlar üzerinde oynaşıyor, aralarından biri karla ovulurken o da yardım ediyor, ayrıca bütün oğlanların hep birden kendisini karla ovmalarına ses çıkarmıyordu. Müzisyen Meyn’in Glettkau sahilindeki gezi yolundan aradaki sise rağmen bir defasında gördüğüne göre, şarkılar söyleyen ve bağırıp çağıran fena halde üryan Greff, şakirtlerinden ikisini tutup kendisine doğru çekmiş, havaya kaldırmış onları ve üryan oğlanlarla üryan bir biçimde bağırıp çağırarak zincirinden boşanmış bir üçlü grup halinde Baltık Denizi'nin kaim buz tabakası üzerinde çılgınca koşup durmuş.

Brösen ve Neufahrwasser’de Greff adında bir sürü balıkçı bulunmasına rağmen, Greff bir balıkçı ailesinin oğlu değildi tabiî. Sebzeci Greff Tiegenhofluydu, ama kızlık soyadı Bartsch olan karısı Lina Greff onu Praust'ta tanımıştı. Greff o zamanlar Katolik Bekârlar Derneğinin yönetiminde genç ve girişken bir rahip adayına yardım ediyor, Lina da bu rahip adayını görmek üzere her cumartesi onun evine uğruyordu. Galiba Bayan Greff'in bana hediye ettiği bir resme göre —çünkü hâlâ albümde duruyor resim— yirmi yaşındaki Lina o zamanlar güçlü kuvvetli, topaç gibi, neşeli, iyi yürekli, hoppa ve aptal bir kızdı. Sankt Albrecht'te babasının büyücek bir sebze ve meyve bahçesi vardı. Sonradan sık sık ileri sürdüğüne bakılırsa, rahibin öğüdünü tutarak, dünyadan habersiz, Greff'e vardığı zaman yirmi iki yaşındaydı ve babasından aldığı parayla Langfuhr’daki sebzeci dükkânını açmıştı. Dükkândaki malların büyük bir kısmını, meyvelerin nerdeyse bütününü babasının bahçesinden aldığı için, işler iyi gidip âdeta kendi kendine yürümüş, Greff in ticaretten anlamayan bir adam olması da pek bir zarar vermemişti.

Evet, Greff in tahtadan birtakım oyma işler yapmak gibi o çocuksu huyu olmasaymış, şehrin çocuğu bol bu kenar semtinde iyi bir yerde bulunup yanında yöresinde rakibi olmayan sebzeci dükkânını altın yumurtlayan bir tavuk yapmak pek zor olmayacakmış; ama ölçü ve tartı ayar memurlarının üç, dört kez gelip sebze tartmakta kullanılan teraziyi kontrol etmeleri, ağırlıkları alıp götürerek teraziyi mühürlemeleri ve Greff'e her seferinde irili ufaklı cezalar yazmaları üzerine sürekli müşterilerden bir kısmı dükkâna uğramayarak pazardan alışveriş eder olmuş ve ortada: “Greff'in malının kalitece üstüne yok, hattâ pahalı da değil, ama galiba bir bit yeniği var işin içinde, çünkü yine ölçü ve tartı memurları geldiler dükkânına” gibi sözler dolaşmaya başlamış.

Ama ben Greff'in müşterileri kazıklamak istediğinden emin değilim; çünkü Greff'in yaptığı bazı değişiklikler sonunda terazi, patatesleri Greff'in zararına olarak tartmaya başlamıştı. Ayrıca Greff savaştan az önce bu teraziye bir çalgı niteliği kazandırmış, tartılan patateslerin değişen ağırlıklarına göre belli bir melodinin bu müzik aletinden dökülmesini sağlamıştı. On kiloya kadar patates alan müşteriler, patatesle birlikte, âdeta satın aldıkları patatesin cabası olarak “Saal'ın aydınlık kıyısında” melodisini dinliyor, yirmi beş kilo patatesle “Hep sadık ol ve dürüst kal” melodisi çalıyor, elli kiloda ise “Tharau’lı Anna” melodisinin saf ve büyüleyici tonları duyuluyordu.

Ölçü ve tartı memurlarının Greff'in bu müzikal kaprislerinden hoşlanmayışını tabiî karşılıyordum; ama Oskar Sebzeci Greff'in bu kaprislerini beğeniyor, Lina Greff de bu acayipliklerine göz yumuyordu kocasının; çünkü Grefflerin evlilikleri, evet Grefflerin evlilikleri karı kocanın birbirlerinin acayipliklerine göz yummasından oluşuyordu. Dolayısıyla denebilir ki, Grefflerin evliliği iyi bir evlilikti. Karısını dövüp başka kadınlarla aldatmıyor, içki içmiyor, har vurup harman savurmuyordu Greff; derli toplu giyinen, neşeli bir adamdı daha çok; sadece gençler tarafından değil, dükkâna gelip kendisinden patates ve patatesle beraber müzik alan müşterilerce de hoşsohbet ve yardımsever tabiatından ötürü sevilip sayılan biriydi.

Böylece Sebzeci Greff de, karısı Lina'nın yıldan yıla gittikçe pis kokan pasaklı biri olmasını sakin ve hoşgörüyle karşılıyordu. Kendisini sevenler karısının pasaklılığından açık açık söz ettikçe onun gülümsediğini görüyordum. Matzerath arada bir Bayan Lina'nın bu haline kızacak oldu mu, patateslerle düşüp kalkmasına rağmen bakımlı ellerini üfleyip ovarak şöyle söylüyordu Greff: “Tabiî, tabiî, yerden göğe hakkın var, Alfred. Biraz savsak bir kadındır Lina’cığım. İyi ama seni alalım, beni alalım sözgelişi, biz gökten zenbille mi indik?” Matzerath diretince, Greff kesin, ama dost bir edayla sona erdiriyordu konuşmayı: “Haklı olduğun taraflar bulunabilir, Alfred. Ama ne olursa olsun, iyi bir kalbi var Lina’cığımın. Nihayet tanırım kendisini.” Hani Lina’cığını tanıyor olabilirdi Bay Greff; gelgelelim Lina onu pek tanımıyor, tıpkı konu komşu ve müşteriler gibi, eve sık sık gelen oğlanlarla kocası arasındaki ilişkide ateşli bir dost ve eğitici bir insana karşı gençlerin hayranlık duygularından başka bir şey göremiyordu.

Ama bende ne hayranlık duyguları uyandırabiliyor, ne de beni eğitebiliyordu Greff. Hem Greff in tipi değildi Oskar. Büyüyüp gelişme kararını verebilseydim, tipi olabilirdim belki; çünkü şimdi aşağı yukarı üç yaşındaki oğlum Kurt, hınk deyip Maria'nın burnundan düşmesine, bana pek az çekmesine, Matzerath’a hele hiç benzememesine rağmen, o kemikli iri vücuduyla tastamam Greff in tipi bulunuyor.

Greff ile cepheden izinli gelen Fritz Truczinski, Maria Truczinski ve Alfred Matzerath arasında aktedilen izdivacın tanıkları oldular. Maria da tıpkı kocası gibi Protestan olduğu için yalnız nikâh dairesine gidilmekle yetinildi. Aralık ortalarıydı. Matzerath, üzerinde parti üniforması, evet’i yapıştırdı nikâh memuru önünde. Bu iş olurken Maria üç aylık hamileydi.

Sevgilimin karnı şiştikçe, Oskar’ın içindeki hınç da. büyüdü. Oysa Maria'nın gebeliğine aslında bir itirazım yoktu; ancak benim hayat bağışladığım çocuğun günün birinde Matzerath’ın adını taşıyacak oluşu, beklenecek bir varisten normal olarak duyulacak bütün sevinci haram ediyordu bana. Dolayısıyla Maria beş aylık hamileyken, şüphesiz pek geç olarak, karnındaki çocuğun düşmesini sağlamak üzere ilk kez bir denemede bulundum. Karnaval zamanıydı; Maria tezgâh üzerinde sucukların ve domuz yağlarının asılı bulunduğu pirinç çubuğa kâğıttan birkaç yılan, patates burunlu iki palyaço maskesi tutturmak istiyordu. Raflara dayatıldığı zaman sağlam duran merdiven şimdi tezgâha dayatılmış, oynuyordu. Maria ta merdivenin tepesinde, elleri kâğıt yılanlar arasında, Oskar ta aşağıda, merdivenin ayağı dibinde. Trampet değneklerimi kaldıraç olarak kullanıp, omuz vererek ve kaya gibi azmimi yardıma çağırarak, merdiveni yukarı, sonra yana ittim. Kâğıt yılanlarla palyaço maskeleri arasında dehşete kapılarak hafif bir çığlık attı Maria; merdiven sallanmaya başladı; Oskar yana çekildi; Maria rengârenk kâğıtları, sucukları ve palyaço maskelerini de kendisiyle beraber sürükleyerek yanıbaşıma düştü.

Göründüğü kadar da kötü değildi durum. Maria'nın sadece ayağı burkulmuştu, yatakta kalması ve kendisini kollaması gerekiyordu, ama başkaca bir yerine bir şey olmamıştı ve ilerde de vücudu gittikçe biçimsiz bir durum almasına devam etti. Ayağının burkulmasına kimin yol açtığını Matzerath’a anlatmadı Maria.

Ancak ben önümüzdeki yılın mayıs ayında, doğumdan aşağı yukarı iki hafta önce karnındaki çocuğun düşmesini sağlamak üzere ikinci bir denemeye başvurunca, kocası Matzerath’la konuşmak zorunda kaldı, ama

gerçeği olduğu gibi söylemedi. Yemek yiyorduk, yanımda şöyle dedi: “Oskar’cık da son zamanda bir haşarı oyun oynuyor ki, bazen karnıma bile vuruyor. Belki çocuk doğana kadar annemin yanında kalsa iyi olur, yer de var nasıl olsa.”

Matzerath söylenenleri dinlemiş ve onlara inanmıştı. Gerçekte ise canice bir nöbet Maria’ya karşı anlatılandan bambaşka bir davranışta bulunmaya zorlamıştı beni.

Maria öğle paydosunda şezlongun üzerine uzanmıştı. Matzerath dükkândaydı, yemekten kalan bulaşıkları yıkamış, o anda vitrini süslüyordu. Odanın içi sessizdi. Bir sinek vızıldıyor olabilirdi hani; saat yine eskisi gibi işliyor, radyo paraşütçülerin Kıbrıs’taki başarılarını kısık sesle haber veriyordu. Ancak ünlü boksör Max Schmelling konuşmaya başlayınca, kulak kabarttım. Anladığıma göre, paraşütle atlayıp Kıbrıs’ın kayalık toprağına ayak bastığı zaman, dünya şampiyonunun ayağı burkulmuştu ve şimdi yatakta yatıp kendine dikkat etmesi gerekiyordu; portatif merdivenden düştükten sonra yatakta yatması gereken Maria gibi tıpkı. Schmelling sakin ve alçakgönüllü bir edayla konuştu, sonra da ünleri Schmelling kadar büyük olmayan paraşütçüler anlatmaya başladılar. Oskar artık dinlemiyordu. Sessizlik; belki vızıldayan bir sinek; saat yine eskisi gibi; pek hafiften çalan radyo.

Pencere önündeki küçük iskemleciğimde oturmuş, şezlongta yatan Maria'nın karnını seyrediyordum. Gözlerini yummuştu Maria, güçlükle soluyordu. Arada bir suratım asık, elimdeki değnekleri teneke trampetime indiriyordum. Ama kımıldamıyor Maria, beni karnıyla aynı odada nefes alıp vermeye zorluyordu. Evet saat de vardı odada, sonra pencerenin camıyla perdesi arasına sıkışmış bir sinek ve arka planda kayalık Kıbrıs adasıyla radyo. Ama bütün bunlar göz açıp kapayıncaya kadar kısa süre içerisinde birden kayboldu, Maria'nın karnini dan başka bir şey göremez oldum, bu karnın böyle kümbet yaptığı odayı ve bunun kimin karnı olduğunu unuttum; kimin bu karnı böyle şişirdiğini pek bilemez duruma geldi Oskar, sadece bir tek istek duyuyordu: bu karın ortadan kalkmalı, bir kusurdan başka bir şey değil bu karın, senin önünü kapıyor bu karın, ayağa kalk ve bir şeyler yap! Doğrulup kalktım ayağa. Bak bakalım, ne yapmam mümkün! Karna doğru yaklaştım, yanıma da bir şey almıştım. Biraz havalandırılmak istiyordu bu karın, fena halde gaz vardı içinde. Yanıma aldığım şeyi ansızın kaldırdım, Maria'nın karnının üzerinde, Maria’yla beraber nefes alıp veren etli ve

yaygın eller arasında bir yer seçtim kendime. Durma ver kararını Oskar; bakarsın Maria gözlerini açıverir. Birden kendimin de göz altında bulunduğu duygusu belirdi içimde, ama dosdoğru Maria'nın hafif titreyen eline bakmaya devam ettim, onun sağ elini karnının üzerinden çektiğini, sağ eliyle bir şey yapmayı tasarladığını fark etmiştim, dolayısıyla Maria sağ eliyle Oskar’ın yumruk yapılmış elinden makası kıvırıp aldığı zaman pek şaşırmadım. Belki birkaç saniye daha elim havada, ama boş, saatin tik-takını, sineğin vızıltısını ve Kıbrıs haberlerinin bittiğini bildiren spikerin sesini işittim, sonra radyo yeni bir yayına, ikiden üçe kadar neşeli havalara başlamadan dönüp çıktım odadan; fazla yer işgal eden bir karından ötürü bana pek dar gelmeye başlamıştı oda.

İki gün sonra Maria bana yeni bir trampet aldı, beni sunî kahve ve patates tava kokan ikinci kattaki Truczinski Nine’nin yanına çıkardı. İlkin kanepenin üzerinde uyudu Oskar, Herbert’in yatağında yatmaya yanaşmadı, çünkü hâlâ Maria'nın vanilya kokusunu muhafaza edebileceğinden korkuyordu yatağın. Bir hafta sonra da Heilandt Baba çocuk karyolamı yukarı çıkarıp benimle Maria'nın ve bizim ortak gazoz tozunun altında sessiz sakin durmuş yatağın yanına kurdu.

Truczisnki Nine’nin yanında sakinleşti ya da daha vurdum duymaz oldu Oskar. Ne de olsa Maria’nın karnını bundan böyle gördüğüm yoktu; çünkü Maria merdiven çıkmaktan sakınıyor, ben de zemin kattaki dairemize, dükkâna, sokağa, hattâ evin avlusuna ayak atmamaya dikkat ediyorum. Yiyecek işi gittikçe sarpa sardığından, avluda yine adatavşanları beslenmeye başlanmıştı.

Çok vakit, Onbaşı Fritz’in Paris’den yolladığı ya da izinli gelirken beraberlerinde getirdiği kartpostallar önünde dikiliyordu Oskar. Paris adı kafamda birtakım hayallerin canlanmasına yol açıyordu; Truczinski Nine bana Eyfel Kulesinin bir kartpostalını uzatınca bu atak yapının demir konstruksiyonu üzerine eğilerek Paris’i trampetimde konuşturmaya, daha önce asla bir müsset işitmemişken bir müsset havası vurmaya başladım.

Haziranın on ikisinde, benim hesaba göre iki hafta erken, benim beklediğim gibi ikiz burcunda değil de, yengeç burcunda oğlum Kurt gözlerini dünyaya açtı. Bir Zevs yılında doğmuştu babası, oğlu bir Venüs yılında doğdu. Babası insanı işkilli yapan ve icat kabiliyetiyle donatan Bakire Burcunda, Merkür’ün hükümranlığı altında, oğlu da yine Merkür’e bağlı olarak, ama insanı serinkanlı, hamarat bir zekâyla donatan îkiz

burcunda dünyaya geldi. Bende Terazi Burcundaki Venüs'ün, Aszendent hanesinde hafifletip yumuşattığım oğlumun Aszendent hanesindeki Koç sertleştiriyordu; oğlum, üzerindeki Mars'ın etkisini ilerde sezdirecekti bana.

Truczinski Nine telâşlı bir edayla bir fare gibi davranarak haberi duyurdu: "A be Oskar'cığım, düşünsene bir, leylek bir kardeşçik getiriverdi sana. Kız olmasın demiştim ya ben daha önce, kız olmadı, hani ya kız evlâdı dert açar insanın başına." Hiç oralı olmayarak Eyfel Kulesi'yle kulenin yanına yeni eklenmiş Zafer Takı önünde trampetimi konuşturmaya devam ettim. Truczinski Nine de bir büyükanne olarak kendisini kutlamamı beklemez görünüyordu. Pazar olmasına rağmen dudaklarına ruj sürmüş, krepon kâğıdıyla ovarak yanaklarına pembe bir renk vermişti; boyanmış bir yüzle evden çıkarak zemin kata, sözde çocuğun babası Matzerath'a yardım etmeye indi.

Dediğim gibi haziran ayındaydı. Aldatıcı bir ay. Bütün cephelerde başarılar birbirini izliyor —balkanlardaki başarılar başarı diye gösterilebilirse tabiî—, ama Doğu'da çok daha büyük başarıların arefesinde bulunuluyor, dev gibi bir ordu Rus topraklarında içerlere doğru ilerliyordu. Şimendifer idaresinin işi başından aşkındı. Şimdiye kadar Paris'te o kadar eğlendirici günler geçiren Fritz de Doğu yönünde bir yolculuğa çıkmak zorunda kalmıştı ve o kadar çabuk sona ermeyecek, bir izin dönüşü yolculuğuyla karıştırılmayacak bir yolculuktu bu. Oskar'a gelince, pırıl pırıl kartpostalların başında sessiz sakin oturuyor ilk yazsı yumuşak havaların hüküm sürdüğü Paris'te vakit geçiriyor, hiçbir şeyi umursamadan "Trois jeunes tambours" havasını vuruyordu trampetinde. Alman işgal ordusuyla hiçbir ilişkisi yoktu, dolayısıyla partizanlardan, onların kendisini Sen köprüsünden aşağı atabileceklerinden falan korkmuyordu hiç. Yo hayır, tamamen sivil giysiler vardı üzerimde. Trampetimle Eyfel Kulesi'ne tırmanıyor, yukarıdan uzakların görünümünün gerektiği gibi tadını çıkarıyor, kendimi pek iyi hissediyor, o ayartıcı yüksekliğe rağmen acı-tatlı intihar düşüncelerinden uzak bulunuyordum; öyle ki, ancak aşağı inip doksan dört santimetre boyumla Eyfel Kulesi'nin ayağının dibinde dikildiğim zaman, oğlumun doğuşu aklıma geldi.

Hey be, bir oğul! diye geçirdim içimden. Üç yaşına gelsin, ona .bir trampet alacağım. Görürüz bakalım, çocuğun babası kimmiş! O Matzerath Beyefendi mi, yoksa ben Oskar Bronski mi? Sıcak ağustos ayında — sanırım tam o gün yine bir kuşatma hareketinin, diyeceğim Smolensk

kuşatmasının başarıyla sonuçlandığını haber vermişti radyo — vaftiz edildi oğlum. Ama nasıl olmuştu da büyükannem Anna Koljaiczek ile kardeşi Vinzent Bronski bu vaftiz törenine davet edilmişlerdi? Jan Bronski'yi babam, gittikçe acayipleşen sessiz Vinzent'i de baba tarafından büyükbabam olarak gösteren hikâyede karar kılacak olursam, böyle bir davet için yeteri kadar neden vardı; nihayet Koljaiczek bir Vinzent babasının ninesiyle dedesi- oluyordu Kurt'un.

Tabiî bu neden daveti yaparken asla Matzerath'ın aklına gelmemişti. Matzerath en nazik anlarda, sözgelişi skat oynarken enikonu kaybettiği zamanlar bile kendini iki bakımdan, doğurtucu ve besleyici olarak baba bilmişti hep. Oskar başka vesilelerle büyükannesiyle büyükbabasını ilerde yeniden gördü; bu iki yaşlı insan Almanlaştırılmıştı, Polonyalı değillerdi artık ve Kaschubei'ca bundan böyle sadece düş görür olmuşlardı; Volksdeutschen deniyor kendilerine, Volksgruppe [53] diye gösteriliyorlardı. Jan'dan dul kalan Hedwig Bronski ise, Ramkau Bölgesi Köylü Derneği Başkanı olan Baltıklı bir Almanla evlenmişti ve şimdiden verilmişti dilekçe; kabul edilir edilmez Marga ile Stephan üvey babaları Ehlers'in adını taşıyacaktı. On yedi yaşındaki Stephan gönüllü olarak askere yazılmış, eğitilmek üzere piyade eğitim merkezi Gross-Boschol'la yollanmıştı. Avrupa'nın bütün savaş sahnelerini ziyaret etme şansına sahipti; oysa çok geçmeden kendisi de askerlik çağına girecek Oskar, kara, deniz veya hava kuvvetlerinde üç yaşındaki bir trampetçi için bir iş bulunana kadar ister istemez trampeti başında bekleyecekti.

Köylü Derneği Başkanı Ehlers açtı yolu. Vaftizden iki hafta önce arabacı mahalline geçip yanına eşi Hadwig'i alarak çift atlı bir arabayla Labes Caddesi'ne geldi. Dışa doğru çarpık bacaklı, midesinden rahatsız bir adam olup Jan'la asla kıyaslanacak gibi değildi. Misafir odasında inek gözlü Hadwig'le yanyana oturdular, Hedwig'ten tam bir baş kısaydı boyu. Kimse konuşmadı ilkin. Derken havalardan söz açıldı. Doğu'da çok şeyler olduğu, harekâtın başarılı geçtiği öne sürüldü. 1915'dekin-den daha çevik ve zinde bir harekât diye aklından geçirdi Matzerath; 1915'te Doğu cephesinde bulunmuştu. Jan Bronski'nin lâfını etmekten kaçınıyorlardı; ama ben sonunda hepsinin hesabını yanlış çıkardım, ağzımı çocuksu bir gülünçlükle büzerek birçok defa yüksek sesle "Jan Amca! Jan Amca!" diye bağırdım. Matzerath irkildi, eski dostu ve rakibiyle ilgili olarak hoşa gidecek birkaç nazik söz söyledi. Jan'ı hiç görmemişti Ehlers, buna rağmen bir lâf

kalabalığıyla hemen Matzerath’ın söylediklerine katıldığını bildirdi. Hattâ Hedwig'in birkaç damla yaş geldi gözünden, yanaklarından aşağı gerçekten ve yavaşçacık yuvarlandı yaşlar; nihayet Jan konusunu şöyle söyleyerek kapadı: “İyi bir insandı. Bir karıncayı bile incitmezdi. Kim derdi böyle harcanıp gidecek diye; çekinden biriydi üstelik, kendi gölgesinden bile ürkerdi.”

Bunun üzerine Matzerath arkasında dikilen Maria’dan bira getirmesini istedi ve skat oyunu bilip bilmediğini sordu Ehlers’e. Hayır, bilmiyordu bilmediğine de pek hayıflandı; ama Ehlers’deki bu küçük noksanı görmeyecek kadar yüksek ruhlu biriydi Matzerath, hattâ omuzlarına vurdu Ehlers’in, bardaklara bira konurken skat oyunundan anlamamasının hiçbir önem taşımadığını, skat oyunu olmadan da aralarında iyi bir dostluk kurulabileceğini açıkladı.

Böylece Hedwig Bronski, Hedwig Ehlers olarak yine gelip gitmeye başlamıştı evimize; oğlum Kurt’un vaftiz törenine Köylü Derneği Başkanı olan kocasının yanı sıra eski kayınpederi Vinzent Bronski ile kızkardeşi Anna’yı da alıp geldi. Matzerath bu işden haberli görünüyordu; iki ihtiyarı sokakta, komşu evlerin pencereleri altında yüksek sesle ve candan hoş geldiniz diyerek karşıladı. Evde büyükannem dört etekliği altına el atıp vaftiz hediyesi olarak bir kaz çıkarınca: “Ne zahmet ettiniz anacığım!” dedi. “Sen gel de bize bir şey getirme zararı yok, gene memnun edersin beni.” Ama bu sözler getirdiği kazın kaç para edeceğini bilmek isteyen büyükannemi pek sevindirmemişti. Yağlı kaza elinin ayasıyla pat pat vurarak itiraz etti: “Öyle deme, Alfred, öyle deme! Bu kaz Kaschubei kazı değil. Alman kazı bu. Lezzeti de savaştan önceki kazlar gibi tıpkı.”

Bu durumda bütün tabiiyet sorunu çözümlenmiş oluyordu, yalnız vaftizden önce birkaç güçlük daha baş gösterdi, çünkü Protestan kiliseye ayak atmaya bir türlü yanaşmadı Oskar. Bunun üzerine trampetimi taksiden alıp gelerek bir yem gibi kullanmak istediler. Protestan kiliselerinde hattâ insanın trampetini yanına alabileceğini ikide bir belirttiler ısrarla, ama ben yine gayet koyu bir katolik olarak kaldım. Rahip Wienke Efendi’nin kulağına günahlarımı kısa ve derli toplu itiraf ederdim de, bir Protestan kilisesindeki vaftiz vaazını dinlemezdim. Matzerath boyun eğdi nihayet. Belki de sesimden ve bunun yol açabileceği zararı tazmin yükümlüğünden çekinmişti. Dolayısıyla kilisede Kurt vaftiz edilirken ben takside kaldım, arkadan şoförün başını seyrettim, dikiz aynasında Oskar’ın yüzünü

inceledim: derken yıllar öncesinde kalan kendi vaftiz törenimi anımsadım; Oskar'ın içinden şeytanı kovmak üzere Rahip Wiehnke Efendi'nin başvurduğu bütün deneyleri bir bir aklımdan geçirdim.

Vaftiz töreninden sonra sofraya oturuldu. İki masa birleştirilmişti. Dana başı çorbasıyla başlandı yemeğe. Kaşıklar ve çorba kâselerinin kenarları. Köyden gelenler höpürdetmeye başladılar çorbayı. Greff çorbasını içerken serçe parmağını gergin tutuyordu. Guste çorba kaşığı üzerinden yayvan yayvan gülümsüyor. Ehlers kaşık üzerinden konuşuyordu. Vintenz eli titreyerek kendi kaşığını arandı. Sadece yaşlı kadınlar, büyükannem Anna Bronski'yle Truczinski Nine, kendilerini tamamen ellerindeki kaşıklara vermişlerdi. Oskar âdeta kaşıktan düştü yere, oradakiler daha çorbalarını içerken sıvışıp dışarı çıktı ve yatak odasına girip oğlunun beşiği başına geldi; çünkü yemek odasındakiler kaşıklarının gerisinde, çorbayı kaşık kaşık içlerine akıtmalarına rağmen gittikçe düşüncelerden soyunur ve içleri kaşık kaşık boşalıp büzülürken Oskar oğlu üzerinde düşünmek istiyordu.

Tekerlekli bir sepet üzerinde açık mavi tülden bir gökyüzü. Sepetin kenarı fazla yüksek olduğundan, ilkin bütün görüp görebildiğim kırmızı-mor büzülmüş duran bir şey oldu. Ama sonra trampeti ayaklarımın altına koydum, ancak o zaman benim uyuyan ve uykusunda vücudu sinirli sinirli kasılan oğlumu görebildim. Bebeğin manzarası karşısında şu kısa cümleden, "Hele üç yaşına gelsin, bir trampet alacağım ona" cümlesinden başka bir şey aklıma gelmedi; oğlum da kendi düşünce dünyası üzerinde bir bilgi vermedi bana, dolayısıyla o da benim gibi inşallah kulağı delik bebelerden biri olur diye temennide bulunmaktan başka benim için yapacak şey kalmadı; üçüncü yaş gününde kendisine bir trampet alacağıma yeniden söz verdim, sonra trampetimden atladım aşağı, yemek odasındaki büyüklerin yanına döndüm.

Ben odaya girdiğimde kaplumbağa çorbalarını yeni bitirmişlerdi. Yeşil ve tatlı konserve bezelyelerden hazırlanan sade yağlı yemeği alıp geldi Maria. Domuz pirzolasına Matzerath karışıyordu; kendi eliyle yaptı servisi, ceketi üzerinden sıyırıp atarak gömlekle kaldı, pirzolayı dilimlere böldü ve dağılı dağılıveren bol özsulu etin başında öylesine müşfik ve kendilerinden geçmiş bir yüz takındı ki, gözlerimi başka tarafa çevirmeden duramadım.

Sebzeci Greff için özel servis yapıldı, vejeteryanlar et yemedikleri için konserve kuşkonmazla haşlanmış yumurta ve kremalı bayır turpu çıkarıldı önüne. Ama patates püresinden Greff de ötekiler gibi tabağına bir servis

kaşığı aldı, ancak üzerine kızartmanın salçasından değil, her şeyi düşünen dikkatli Maria'nın hâlâ cızırdayıp duran küçük bir tava içerisinde mutfaktan getirdiği tereyağından döktü. Ötekiler bira içerken, bardağındaki tatlı şırayı yudumladı Greff. Kijew'deki kuşatma harekâtından konuşuluyor, alınan tutsak sayısı parmak hesabı yapılarak hesaplanmaya çalışılıyordu. En çok Baltıklı Ehlers’in harıl harıl katıldığı görülüyordu bu sayma işine; ilkin her yüz binde bir, parmaklarından birini bir yay gibi yukarı savurdu; yukarıya doğru gergin uzanan parmaklarında bir milyon esir toplandı derken, bu kez parmaklarının birer birer başını uçurup saymasını sürdürdü. Sayıla sayıla sayıları artan ve değerini gittikçe yitiren Rus tutsakları üzerinde konuşacak bir şey kalmayınca, Gotenhafen’daki denizaltılardan anlatmaya başladı Bay Scheffler. Matzerath da büyükannem Anna'nın kulağına eğilerek her tarafta Schichau Tersanesi'ndeki iki denizaltının denize indirilmekte olduğunu fısıldadı; açıklamasına bir somutluk vermek isteyerek sözlerini el hareketleriyle pekiştirdi. Bu denizaltı inşasıyla ilgili sözleri hayran hayran dinleyen oradaki konuklardan bazısı Matzerath'ın el hareketlerine özendi, dikkatle, ama acemice tekrarladı bunları; Vinzent Bronski’nin sol eliyle dalış yapan bir denizaltıya özenmek isterken önündeki bira bardağını devirmesi üzerine büyükannem söylendi. Ama Maria: “Zararı yok!” dedi. “Nasıl olsa örtü yıkanacaktı yarın, bir vaftiz yemeğinde masa örtüsü lekelenmiş, olur böyle şeyler” diyerek ortalığı yatıştırmaya çalıştı. Beri yandan Truczinski Nine de eline bir bez alarak örtü üzerinde göllenen birayı kuruladı; sol elinde kocaman kristal bir çanak tutuyordu, puding doluydu içi, üzerine kırık bademler serpilmişti.

N’olur, keşke puding üzerine başka bir şey dökselerdi! Ya da hiçbir şey dökülmeyip öyle yenseydi. Ama işte vanilya suyu akıtmışlardı üzerine, sular içinde bir su, koyu, sarı bir su: Vanilya suyu. Hiçbir fevkalâdeliği olmayan, ama yine de eşsiz vanilya suyu. Galiba bu yeryüzünde vanilya suyundan daha sevindirici, beri yandan daha üzücü bir şey yoktur. İncecikten ve yumuşak kokup duruyor vanilya, beni azar azar Maria ile kuşatıyordu; sonunda bütün vanilyaların elebaşısı olan, Matzerath’ın yanında oturan, onun elini elinde tutan Maria’yı göremez, odadaki varlığına katlanamaz oldum.

Derken Bayan Greff'in etekliğine tutunarak çocuk iskemleciğinden kaydı aşağı Oskar, Bayan Greff'in ayakları dibine uzandı; üstünde pudingini kaşıkladığını işitti Bayan Greff. Lina Greff'in vücudunun çevreye yaydığı

buğuyu ilk olarak tattı Oskar, bu buğu bütün vanilyaları hemen susturdu, onları yiyip yuttu, cansız bıraktı onları.

Ne kadar ekşi ve mayhoş olsa da yeni kokuda direttim, nihayet vanilyayla ilgili olarak kafamda yaşayan bütün anılar sersemleyip seslerini çıkaramaz oldu. Derken yavaş yavaş, gürültüsüz, kasılmalara yol açmaksızın üzerime çullanan bir kusma tenbihi imdadıma yetişti. Kaplumbağa çorbası, parça parça domuz kızartması, nerdeyse sapasağlam konserve bezelyeler ve sonra birkaç kaşıkçık vanilyalı çikolata pudingi içimden dışarı çıktı, işte bu sırada baygınlığımın farkında oldum, baygınlığım içerisinde yüzüp durdum, Bayan Lina Greff'in ayakkabıları dibinde genişleyip yayılmaya başladı Oskar’ın baygınlığı ve bundan böyle her gün baygınlığımı alıp Bayan Greff'e götürmeye karar verdim.

YETMİŞ BEŞ KİLO

Vjazma ve Brjanski. Ve başladı çamurlu günler. Oskar da 1941 yılının ekim ortalarında çamur içinde yürümeye başladı. Orta cepheden batak içinde ilerleyen ordunun kazandığı başarılarla, Bayan Lina Greff'in o geçit vermeyen pek batak arazisinde benim elde ettiğim başarıları karşılaştırmamı hoş görünüz lütfen. Nasıl k i Moskova'dan az beride tanklar ve askerî kamyonlar batağa gömülüp kalmışsa, ben de batağa saplanıp kalmıştım. Gerçi Moskova önünde tekerlekler dönüyor, çamurları harmanlıyor, ben de teslim bayrağını çekmemiş bulunuyordum henüz; kelimenin tam anlamıyla Greff bataklığında çamurları harmanlayıp köpürtmenin üstesinden geliyordum, ama artık ne Moskova'dan az beride, ne de Greff'lerin evinde bir ileri harekâttan söz açılabilirdi.

Az önceki karşılaştırmayı hâlâ elden bırakmak gelmiyor içimden; nasıl ki geleceğin strateji uzmanları batağa saplanıp kalmış bu harekâttan ibret almış olacaklarsa, ben de Bayan Greff'e karşı sürdürdüğüm savaştan kendime göre birtakım dersler çıkarmıştım. Hani son savaşta geri hatlardaki eylemlerin değerini küçümsemememek gerekiyor. Oskar on yedisini sürüyordu o zamanlar ve yaşça küçüklüğüne rağmen Bayan Lina Greff'in önü arkası pek görülmeyen sinsi eğitim alanında yetişerek bir erkek olmuştu. Şimdi askerî kıyaslamaları bir yana bırakıyor, Oskar'ın kaydettiği ilerlemeleri sanat kavramlarıyla ölçmek istiyorum; diyeceğim şu: Maria o insanı büyüleyen saf vanilya kokusundan bir sis içerisinde beni nazenin duygularla tanıştırmış, gazoz tozuyla mantar aramaları gibi şairane eylemlere aşina kılmışsa, Bayan Greff de kendine özgü pek kekremsi ve kat kat yoğun siste o geniş epik soluğu elde etmemi sağlamıştı; bu epik soluk cephede kazanılan başarılarla benim yatakta kaydettiğim başarıları terazinin aynı kefesine koymamı sağlıyor bugün. Evet, müzik Maria'nın o çocuksu bir duygulukla dolu olmasına rağmen tatlı ağız mızıkasından yola koyulmuş, doğru gidip maystro kürsüsünün başına geçmiştim; çünkü Bayan Lina Greff

önüme bir orkestra çıkarmıştı. Orkestranın öylesine bir genişliği ve derinliği vardı ki, olsa olsa Bayreuth ve Salzburg’ta bulunabilirdi böylesi. İşte bu orkestrada yaylı, üflemeli, vurmalı, çekmeli bütün enstrümanların generalbas’ın, kontrapunkt’un, on iki sesli, dokuz sesli bestelerin, scherzo’daki girişlerin, andantedeki tempoların, hepsinin üstesinden gelmeye başlamıştım; hem pek kuru, hem akıcı bir yumuşaklıkta tutabiliyordum duygularımı. Bayan Greff in orkestrasında son noktaya kadar gidiyor Oskar, buna rağmen tatmin edilmemiş denemese de memnun kalmıyordu, ki gerçek bir sanatçıya da yakışan budur.

Bizim dükkânla Greff’lerin sebzeci dükkânının arası yirmi adım kadardı. Dükkân karşımızda bulunuyor, biraz yana düşüyordu; iyi bir yeri vardı, Kleinhammer Caddesi'ndeki Pastacı Alexander Scheffler’in dükkânından çok daha iyiydi yeri. İşte bu yüzden, kadın anatomisiyle ilgili incelemelerimde, üstatlarım Goethe ve Rasputin’le ilgili incelemelerimden daha çok başarı sağladım. Şimdiye kadar iki ayrı alandaki bilgilerimin birbirinden dikkati çeker ölçüde değişik oluşu, belki de iki kadın öğretmenimin birbirine benzememesinden ileri geliyor; bu neden de göz önüne alınınca söz konusu durum bağışlanabilir sanıyorum. Bayan Lina Greff bana asla bir şey öğretmek istemez, vücudunun zenginliklerini bir temaşa ve deney malzemesi olarak pasif bir tutumla düpedüz emrime amade kılarken, Bayan Gretchen Scheffler pek büyük bir ciddilikle öğretim işine sarılıyordu. Benim eğitim ve öğrenim alanında ilerlediğimi görmek, yazıları yüksek sesle okuduğumu işitmek, ben güzel güzel yazılar döşenirken trampetçi parmaklarımı izlemek, benim gramer hazretleriyle dostluk kurmamı sağlamak ve kendisi de bu dostluktan yararlanmak istiyordu. Ama Oskar bir ilerlemenin bütün göze görünür belirtilerini kendisinden esirgeyince, Gretchen Scheffler sabrını yitirmiş ve annemin ölümünden az sonra, her şeye rağmen yedi yıl süren bir eğitim ve öğretimin arkasından tekrar eski örgü işlerine dönmüş ve postacı kocasıyla evliliği ilerde de çocuksuz kaldığından, bundan böyle sadece arada bir, en çok büyük bayramlarda kendi eliyle ördüğü kazaklar, çoraplar ve parmaksız eldivenlerle beni sevindirir olmuştu. Artık aramızda Goethe ve Rasputin’in sözü edilmiyordu; hani Oskar bu alandaki incelemelerinin büsbütün kuruyup gitmemesini iki üstadın eserlerinden kopardığı o sayfalara borçludur; bu sayfaları da bazen orda, bazen şurada, ama en çok evin tavanındaki çamaşır kurutma yerinde saklıyordum; böylece kendi kendimi yetiştirerek tek başıma yargılar verebilecek duruma geldim.

Hastalıklı Lina Greff ise yatağa bağlıydı; benden kaçamaz, beni terk edemezdi, çünkü hastalığı sürüp gitmesine rağmen o kadar ciddî değildi; dolayısıyla ölüm, vaktinden önce Lina Greff'i çekip benden alamazdı. Gel gör ki, bu bizim gezegen üzerinde her şey günün birinde yok olup gittiğinden, incelemelerine bitmiş bir gözle bakan, yatalak kadını terk eden Oskar'ın kendisi oldu günün birinde.

Diyeceksiniz ki, delikanlı Oskar'ın içinde yetişmesi gereken dünya ne kadar sınırlıymış. Bir bakkaliye, bir pastane ve bir sebzeci dükkânından ilerde yaşayacağı erkeksi hayat için gerekli donatımı sağlamak zorundaydı Oskar. O pek önemli ilk izlenimlerin enikonu küflü bir küçük insanlar dünyasında topladığımı itiraf etmeme rağmen, şunu da belirteyim ki, Oskar'ın nihayet bir üçüncü öğretmeni daha vardı. İşte Oskar'ın dünyanın kapılarını açmak, onu bugünkü insan yapmak, onu daha yerinde bir sözcük aklıma gelmediği için kozmopolit diyeceğim bir kişi durumuna sokmak bu öğretmene nasip oldu.

İçinizdeki pek dikkatli okuyucuların fark etmiş olacağı gibi, üstadım Bebra'dır sözünü ettiğim öğretmen; dosdoğru Prens Eugen soyundan, 14. Ludwig sülâlesinden gelen, cüce ve müzisyen palyaço Babra. Babra diyorsam, tabiî onunla beraber olan bayanı, Uyurgezer Roswitha'yı, o güzelliği zamandan bağımsız Roswitha Raguna'yı da kastediyorum bununla. Matzerath'ın beni Maria'dan yoksun yaşattığı o karanlık yıllar ikide bir düşünmeden duramadım Roswitha'yı. Kaç yaşında acaba Sinyora? diye sordum kendi kendime. On dokuzunda değilse, yirmi yaşında çiçek gibi bir kız değil midir? Yoksa yüz yaşında bile dipdiri ayakta kalıp hiç kocamayan minyon gençliği canlandıracak doksan dokuzluk albenili bir yaşlı kadın mı?

Yanılmıyorsam, bana bu kadar akraba olan bu iki insana annemin ölümünden az sonra rastladım. Cafe Dörtmevsim'de oturup Türk kahvesi içtik, sonra ayrıldı yollarımız. Politik bakımdan hafif, ama önemli ayrılıklar vardı aramızda; Bebra Propaganda Nazırı'na yakınlık duyuyor, yaptığı imalardan kolaylıkla çıkardığıma göre, Goebbels ve Göring efendilerinin fakirhanelerinde hünerlerini gösteriyordu; doğru yoldan sapmasını pek çeşitli nedenlerle açıklayıp bağışlatmaya çalıştı, bu arada Ortaçağ saraylarındaki palyoçaların en nüfuzlu bir mevkileri olduğundan söz açtı; Philipp ya da Carlos denen birini saray erkânıyla gösteren İspanyol ressamlarına ait tabloların reprodüksiyonlarını çıkardı önüme; söz konusu

katı ve soğuk kalabalıklar ortasında dantellerle bezenen şalvar gibi bol giysiler giymiş aşağı yukarı Bebra’nın, hattâ belki de benim cüssemde palyaçolar seçiliyordu. Bu resimcikleri beğenmiştim, çünkü bugün o dâhi ressam Diego Velazquez’in ateşli bir hayranı diyebilirim kendim için; dolayısıyla Bebra’yı sıkıştırmak istedim biraz. O da bunun üzerine İspanya Kralı 4. Philipp’in sarayındaki cücelikle, Ren bölgesinde doğup büyüyen sonradan görmüş Joseph Goebbels’in konağındaki cüceliği karşılaştırmaktan vazgeçti. Çetin günlerin gelip çattığından, zayıf kişilerin zamanı gelince tehlikeden kaçmaları gerektiğinden, gelişmekte olan gizli bir direnme eyleminden söz açtı, kısaca “içe kaçış” deyimi atıldı ortaya ve bu deyim de bir kez ağızdan çıktığı için Oskar’la Bebra'nın yolları ayrıldı birbirinden.

Hani üstada bir kin besliyor değildim. Sonraki yıllar bütün ilân sütunlarındaki varyete ve sirk afişlerini gözden geçirerek Bebra'nın ismini aradım ve iki kez Signora Raguna’yla beraber rastladım bu isme, ama dostlarımla görüşmek için en ufak bir eylemde bulunmadım.

Tesadüfe bıraktım işi, tesadüf de yar olmadı. Hani Bebra’yla yollarımız 1943’te değil, 1942 yılının güzünde kesişseydi, Oskar asla Bayan Lina Greff'i öğretmen yapmaz kendine, üstat Bebra'nın öğrencisi olurdu. Ama şimdi her Allahın günü, çokluk öğleden önce erken saatte Labes Caddesi’nden karşıya geçip sebzeci dükkânına giriyor, görgü kurallarına uyarak ilkin bir yarım saatçik Bay Greff in yanında kalıyor, kendini gittikçe daha çok tahtadan oyma işlere veren bu acayip adamın o komik, çın çın öten, inildeyip gıcırdayan makineleri nasıl yaptığını seyrediyor, dükkâna müşteri gelecek oldu mu dürtüp uyandırıyordum onu; çünkü Greff’in o zamanlar çevresinde olup bitenleri gözü görmüyordu. Ne olmuştu bu adama böyle? Bir zamanlar dış dünyaya bu kadar açık olan, hep şaka edip lâtifede bulunmaya hazır bekleyen bu sebzeciyi ve gençler dostunu böyle suskunluğa sürükleyen neydi? Neydi onu böyle yalnızlığa gömen? Onu acayip biri ve kendine bakımda biraz savsak yaşlıca bir adam yapan neydi?

Gençler artık gelmiyor Bay Greff in dükkânına, yeni yetişenleri de Bay Greff tanımıyordu. İzcilik dönemi günlerinde çevresine topladığı gençleri savaşa alıp çeşitli cephelere sürmüştü. İlkin cephelerden mektuplar, derken sadece kartpostallar aldı Greff, günün birinde de ilkin yavrukurt, sonra oymak başkanı olan Horost Donath’ın, çok sevdiği bu oğlanın teğmen rütbesiyle Dinez’de şehit düştüğünü öğrendi.

Ve o gün bugün kocamaya başladı Greff, üstüne başına aldırmaz oldu, kendini büsbütün oyuncak makineler yapımına verdi; öyle ki, dükkânda patatesler ve lâhana başlarından daha çok çın çın ötüp duran, inildeyip gıcırdayan makineler görülmeye başladı. Tabiî yiyecek maddelerindeki genel durum da katkıda bulundu bu işe, dükkâna ancak seyrek ve düzensiz mal gelmeye başlamıştı; Matzerath gibi büyük toptancılardan eş dost aracılığıyla dükkâna gerekli yiyecek maddelerini almasını kıvıracak biri değildi Greff.

Dükkânın hazin bir görünüşü vardı, doğrusu Greff'in o saçma gürültücü makinelerinin acayip, ama yine de dekoratif nesneler olarak dükkânı süsleyip doldurmasından memnunluk duymak gerekirdi. Greff'in gittikçe daha keşmekeş bir hal alan beyninin ortaya koyduğu bu ürünleri beğeniyordum ben. Bugün bakıcım Bruno’nun sicimden heykellerini gördükçe, Greff'in dükkânında sergilenen eserler aklıma geliyor. Nasıl benim sanatkârane oyunlarına karşı gösterdiğim hem gülümsemeli, hem ciddî ilgi Bruno’ya haz veriyorsa, müzikli makinelerden birinin beni eğlendirdiğini anlamaktan Greff de kendine göre bir memnunluk duyuyordu; yıllar yılı beni hiç umursamayan Greff, bir yarım saat için karısı Lina’ya ziyarette bulunmak üzere âdeta bir atölyeye çevrilmiş dükkândan ayrılacak oldu mu, hayal kırıklığına uğramış görünüyordu.

Yatalak Bayan Greff'e yaptığım çokluk iki ilâ iki buçuk saat süren ziyaretlerle ilgili olarak size ne anlatsam ki! Oskar içeri girer girmez yataktan el ediyor Bayan Greff, onu yanına çağırıyordu: “Oh, sen miydin Oskarcığım. Sokul şöyle, sokul! İstersen gel yatağa gir hemen. Ne kadar da soğuk odanın içi. Bizimkisi de sözüm ona soba yakıyor.” Böylece yorganın altına kayıyor. Bayan Greff'in yanına uzanıyordum. Trampetimi ve o sırada elimin altında bulunan iki trampet tokmağını yatağın önüne bırakıyor, sadece aşınıp biraz pörsümüş bir üçüncü tokmağın benimle beraber Bayan Greff'i ziyaretine izin veriyordum.

Bayan Greff'in yanına uzanırken soyunuyor değildim. Yünlü, kadifeli giysiler ve deri ayakkabılarla yatağa giriyor, epey sonra, insanı terletecek kadar ısıtan bir mesaiye rağmen, üzerimde hemen hiçbir yeri buruşmamış aynı giysilerle keçeleşmiş yataktan çıkıyordum.

Karısı Lina'nın yatağından çıktıktan biraz sonra, henüz üzerimde Lina'nın vücudunun salgıladığı buğular, birçok defa Sebzeci Greff'in yanına inmiş, zamanla bu inişlerim bir âdet halini almıştı ve bu âdete can ve gönülden

uyuyordum. Ben henüz karısının yanında yatıp son temrinleri çözmeye uğraşırken, Bay Greff, elinde sıcak su dolu bir kap, yatak odasına giriyor, kabı bir taburenin üzerine bırakıyor, yanına da havluyla sabunu koyarak bir şey söylemeden ve yataktakileri bir tek bakışla olsun rahatsız etmeden geldiği gibi çıkıp gidiyordu.

Oskar kendisine sunulan sıcacık barınağı çokluk hemen terk edip leğenin yanına varıyor, vücudunun kimi yerlerini ve yatakta o kadar etkili olduğunu ortaya koyan tokmağını adamakıllı bir yıkamadan geçiriyordu; bir başkasının aracılığıyla bile burnuna gelse, karısının kokusuna katlanamayışını pekâlâ anlıyordum Bay Greff in.

Ama öyle terütaze yıkanmış karşısına çıkınca Bay Greff beni güler yüzle karşılıyor, yaptığı bütün makineler ve onların çalışırken çıkardığı gürültülerle Oskar’ı tanıştırıyordu; hani kendini bu geç açığa vuran senli benliliğe rağmen, Oskar ile Greff arasında nasıl olup bir dostluğun kurulamadığına, Greff'in bana yabancı kalmakta devam ettiğine, bende yalnız bir ilgi uyandırıp asla sempatimi kazanamadığına bugün bile şaşar dururum.

1942 eylülünde —o sırada on sekizinci yaş günümü şarkısız türküsüz geride bırakmıştım ve radyoda Altıncı Ordu Stalingrad’ı ele geçiriyordu — otomatik trampet makinesini inşa etti Greff. Tahta bir çatkı içerisine patates dolu iki terazi kefesini denge durumunda astı; sonra sol kefeden bir patates aldı, hemen sola yattı terazi ve bir yerde çözülen bir mandal tahta çatkı üzerine monte edilmiş trampet makinesini harekete geçirdi, derken tıngır mıngır, bam bam, güm güm sesler duyuldu, ziller vurdu, gonglar çaldı ve bunların hepsi şangurtulu ve trajik bir hava taşıyan kakofonili bir finalle son buldu.

Makine hoşuma gitmişti; ikide bir onu çalıştırması için rica edip durdum Greff'e. Çünkü Oskar bu makineyi Greff'in kendisi için, kendi hatırı için yaptığını sanıyordu. Ama çok geçmeden bütün açıklığıyla yanıldığımı anladım. Belki Greff birtakım ilhamlar almıştı benden; ama makineyi benim değil, kendisi için yapmıştı; çünkü makinenin finali aynı zamanda kendi finali oldu.

Ancak bir kuzey-doğu rüzgârının evin önüne taşıma ücreti almadan getirip bırakacağı temiz bir ekim sabahının erken saatiydi. Truczinski Nine’nin yanından vakitli ayrılıp sokağa çıkmıştım. Tam o sırada Matzerath dükkânın kapısının önündeki kepengi kaldırıyordu. Yeşil boyalı tahta

kepengi kaldırırken gidip yanına dikildim; kapı açılır açılmaz geceleyin içerde biriken bir bakkal dükkânına özgü kokular bir bulut halinde gelip bana çarptı, sonra Matzerath her zamanki sabah öpücüğünü yüzüme kondurdu. Maria ortalarda gözükmeden Labes Caddesi'nden karşıya geçtim, batı yönünde arnavut kaldırımına uzun bir gölgem düşüyordu; çünkü sağda, doğuda güneş Max Halbe Meydanı'nın üstünde kendi gücüyle yukarlara tırmanıyor, bunu yaparken Baron von Münchhausen'ın başvurduğu numaradan yararlanıyordu; Baron von Münchhausen de [54] gömüldüğü bir bataklıktan kendisini kendi saçından tutarak çekip çıkarmıştı.

Sebzeci Greff i benim gibi tanıyan herkes, bu saatte dükkânın vitrin kepengini inik, kapısını henüz kapalı bulsa benim gibi şaşardı. Gerçi son yıllarda gittikçe daha çok acayipleşen bir adam olmuştu Greff, ama şimdiye kadar iş zamanı hep dükkânda bulunmuştu. Belki de hastadır diye geçirdi içinden Oskar, ama bu düşünceyi hemen yine kafasından kovdu. Çünkü daha geçen kış, eski yıllardaki kadar düzenli olmamasına rağmen, yıkanmak için Baltık Denizi'nin buzlu yüzünde kendisine oyuklar açan bu tabiat adamı, bazı yaşlanma belirtileri de gösterse, bugünden yarına nasıl öyle hastalanabilirdi? Yatakta yatmak imtiyazını yeteri kadar hamaratlıkla elinde bulundurmuyor muydu karısı? Ayrıca Bay Greff'in yumuşak yatakları hor gördüğünü, ot şilteler ve sert kerevetler üzerinde yatmayı tercih ettiğini de biliyordum. Dolayısıyla onu yatağa çivileyen bir hastalık söz konusu olamazdı.

Kapalı kepenkler önünde dikilerek karşıdan bizim dükkâna baktım; Matzerath'ı gördüm içerde. İhtiyatı elden bırakmayıp Bayan Greff'in hassas kulaklarına bel bağlayarak, teneke trampetimi biraz konuşturdum. Fazla gürültü çıkarmam gerekmeden, dükkânın kapısının sağına düşen ikinci pencere açıldı; üzerinde gecelik, buz çiçeği saksısının gerisinde, Bayan Greff gözüktü; ondüle maşalarından geçilmiyor başı, göğsünün önünde bir yastık tutuyordu: “Ayol, gelsene içeri Oskar'cığım, gel heydi! Ne bekliyorsun, bak ne soğuk dışarısı!”

Bir açıklamada bulunmak ister gibi trampet değneklerimden biriyle vitrinin önündeki saç kepenge vurdum.

“Albrecht!” diye sesini yükseltti bunun üzerine Bayan Greff. “Albrecht, nerdesin hu? Hay Allah, ne oldu bu adama?” Bir yandan kocasına seslenerek pencereden ayrıldı. Odaların kapısı vuruldu, derken dükkâna inip kepenkleri kaldırdı Bayan Greff ve az sonra da çığlıklar koyvermeye

başladı. Kilerde bağırıyor, ama ne diye bağırdığını bilmiyordum; çünkü dükkân önünde bulunup haftanın belli günlerinde, savaş yılları seyrek olarak gelen patateslerin kilere aktarıldığı delik de kapalıydı. Üzerindeki ziftli tahtalara bir gözümü dayayıp baktım, aşağıda elektrik yanıyor, kiler merdiveninin üst basamaklarından birinde beyaz bir şey duruyordu; Bayan Greff'in göğsü önünde tuttuğu yastıktı belki.

Yastığı Bayan Greff merdivende düşürmüş olacaktı, çünkü artık kilerde değildi kendisi, çığlıkları yine dükkânın içinden geliyordu; az sonra da ses yatak odasından işitilmeye başladı. Çığlık çığlığa telefonun kulaklığını kaldırdı Bayan Greff, numarayı çevirip ahizeden içeri bağırmaya koyuldu. Ne olup bittiğini anladığı yoktu Oskar'ın, sadece kaza sözü çalındı kulağına, sonra da bir adres; Labes Caddesi 24 numara diye bir çok defalar çiğlikli bir sesle tekrarladı Bayan Greff, sonra kulaklığı yerine koydu; üzerinde gecelik, yastıksız, ama saçlarında maşalar, çığlıklar atarak pencereyi vücuduyla doldurdu, benim çok iyi bildiğim o şişman gövdesini buz çiçeği saksısının üzerine attı, etli ve soluk kırmızı çiçekler içerisine daldırdı iki elini; yukardan aşağı öylesine çığlıklar salmaya başladı ki, kolay dayanılacak gibi değildi ve Oskar galiba Bayan Greff de sesiyle camları kırıp dökecek diye geçirdi içinden. Ama kırılıp dökülen bir cam olmadı. Pencereler açılarak komşular başlarını çıkardılar; kadınlar sorular sordu birbirlerine, erkekler dışarı fırladı, ceketini üzerine yarı buçuk geçiren Saatçi Laubschad koştu, Heilandt Baba onu izledi; Bay Reissberg, Terzi Libischewski, Bay Esch bitişik evlerden çıkarak seğirttiler. Hattâ Probst bile, berber değil de kömürcü olanı, oğluyla çıkıp geldi. Üzerinde beyaz önlükle rüzgâr gibi seğirtti Matzerath; Maria ise, kucağında Kurt, dükkânımızın kapısına kadar gelip durdu.

Telâşlı yetişkin insanların yaptığı kalabalık içerisine dalıp, beni arayan Matzerath’tan kolaylıkla yakamı kurtardım. Matzerath ile Saatçi Laubschad bir şeyler yapmayı düşünen ilk kimseler oldu. Pencereden eve girmeye çalıştılar, ama Bayan Greff hiçbirini yukarı koyvermedi; kaldı ki içeri sokacaktı onları. Tırnaklarıyla orayı burayı kazıyıp ellerini sağa sola vurdu, dişlerini oraya buraya geçirdi, beri yandan sesini gittikçe yükseltti, ama söyledikleri az buçuk anlaşılabiliyordu şimdi; ilkin cankurtaran arabasını beklemek gerektiğini bildirdi. Kendisinin çoktan bunun için telefon ettiğini, dolayısıyla başka kimsenin telefon etmesine lüzum olmadığını, böyle bir durumda nasıl hareket edilmesi gerektiğini bildiğini söyledi. Herkes kendi dükkânıyla ilgilensindi; zaten olan olmuştu; meraktı herkesinki, başka bir

şey değildi; felâket başa gelince dostların ne dost olduğu görülüyordu işte. Ve böylece sızlanıp yakınırken pencerenin altına birikmiş kalabalıkta beni keşfetmiş olacaktı ki seslendi ve o sıra yukarı çıkmak isteyen kimseleri silkip atmış olduğu için boş kalmış kollarını bana uzattı ve kalabalık içinden biri — Oskar hâlâ bugün bile Saatçi Lubschad olduğunu sanıyor bunun — beni tutup kaldırdı, beni Matzerath'ın yapma etme demesine kulak asmayarak pencereden içeri sokmaya kalktı ve buz çiçeği saksısının hemen önünde Matzerath beni tam ele geçirmek üzereydi ki, Bayan Lina Greff uzanıp yakaladı Oskar'ı, onu sıcak geceliğinin üzerine bastırdı, bağırması kesildi ve bundan böyle sadece yüksek sesle inildeyip sızlanarak solumaya başladı.

Nasıl Bayan Greff'in bağırmaları az önce konu komşuyu, utanıp sıkılmaları bir kenara bırakan bir telâş içerisine sürüklemişse, onun şimdi ince ve tiz perdeden inildemesi de, buz çiçekleri altındaki kalabalığı, ayaklarıyla yeri eşeleyip duran suskun ve ne yapacağını bilmez bir kalabalığa dönüştürmüştü; göz yaşlarıyla yüz yüze gelmeyi pek göze alamıyordu artık bu kalabalık; bütün umudunu, merakını ve ilgisini gelmesi beklenen cankurtaran arabasına bağlamıştı.

Bayan Greff'in inildeyip sızlanması Oskar'ın da hoşuna gitmemişti. Onun acılı ses tonlarına pek yakın bulunmamak için kucağından biraz aşağılara kaymaya çalıştım. Kollarımı boynundan çözüp buz çiçeği saksısının üzerine şöylece oturdum. Maria kucağında çocukla dükkânın kapısında dikildiği için, kendini fazla göz altında hissediyordu Oskar; dolayısıyla oturduğum yerden kalktım, durumumun nezaketini kavramıştım, ama beri yandan düşündüğüm sadece Maria'ydı; komşuları umursadığım yoktu; derken Bayan Greff'in kıyısından açıldım uzağa, fazla bir titremeyle sarsılıyor bu kıyı ve beni yatağa buyur ediyordu.

Bayan Lina Greff benim sıvışıp gittiğimi fark etmemiş veya kendisine pek uzun bir süredir harıl harıl yedek parça hizmeti gören Oskar'ın o küçük vücudunu gitmekten alıkoyacak gücü bulamamıştı. Belki Lina da Oskar'ın bir daha dönmemek üzere elinden kayıp uzaklaştığını, bağırıp çağırmalarıyla bir gürültünün dünyaya gözlerini açtığını ve bu gürültünün bir yandan kendisiyle Trampetçi Oskar arasında bir duvar çıkıp, beri yandan Maria ile aramdaki duvarı yıktığını sezmişti.

Greff'lerin yatak odasında dikilmiş duruyordum. Trampetim eğik ve gevşek sarkıyordu önümde. Oskar biliyordu hani odayı, özsuyu

yeşilliğindeki odayı enlemesine ve boylamasına ezbere tanımlayabilirdi. Oracıkta, tabure üzerinde bir gün öncesinden boz bulanık sabunlu suyla dolu leğen duruyordu. Her şey yerli yerindeydi, ama yine de elle tutulup üzerlerine oturulmaktan, üzerlerine yatılıp toslanmaktan aşınıp yıpranmış mobilyalar bana yeni, hiç değilse onarılıp yenileştirilmiş gibi göründü; sanki duvar diplerinde dört ayak ya da dört bacak üzerinde dikilen ne varsa hepsinin yeni ve müthiş soğuk bir parıltıya kavuşabilmesini sağlamak için, Bayan Lina Greff'in bağırması, sonra da tiz perdeden inleyip sızlanması gerekmişti.

Dükkânın kapısı açık duruyordu. Oskar girmek istemiyordu ama, yine de o kuru toprak ve soğan kokan yere süzüldü; kepenk aralarından sızan güneş, uçuşan toz dilimlerine bölüyordu içerisini. Bu yüzden Bay Greff'in gürültü ve müzik makinelerinin büyük çoğunluğu loşlukta kalıyor, ışık sadece birkaç ayrıntıya, bir zile ve kontraplak mandala ve trampet makinesinin alt yanına vuruyor, denge durumunu koruyan patates dolu kefeleri görmemi sağlıyordu.

Tıpkı bizim dükkândaki gibi tezgâhın arkasında kilere açılan kapak kaldırılmış duruyordu, galiba o çığırtkan aceleciliği içerisinde Bayan Greff kapamadan bırakmış olacaktı kapağı; ama çengelini tezgâhtaki yerine geçirmemişti, hafif bir itişte Oskar kapağı devirebilir, kilere girişi engelleyebilirdi.

Toz ve küf kokusu saçan tahtaların gerisinde hareketsiz duruyor, gözlerimi merdivenin bir bölümüyle kilerin beton döşemesinden küçük bir parçayı içerisine alan ışıl ışıl dikdörtgene dikmiş bakıyordum. Ayrıca bu dörtgen içerisine sağ üst taraftan basamaklar halinde yükselen setin bir parçası giriyordu. Bay Greff herhalde kilere yeni almış olacaktı bunu, çünkü şimdiye kadar fırsat düştükçe kileri ziyaret etmiş, böyle bir setle karşılaşmamıştım. Ama söz konusu dikdörtgene sağ üst köşeden siyah iskarpinler içerisinde tuhaf bir şekilde kısalmış görünen içi dolu iki yün çorap girmese, Oskar bir set dolayısıyla o kadar uzun zaman ve büyülenmiş gibi kilerden içeri bakmazdı. Pençelerini görmüyordum ama, Greff'in yürüyüş ayakkabıları olduğunu anlamıştım. Ama böyle yürüyüşe çıkacakmış gibi hazırlanan kilerdeki kimse Greff olamaz diye geçirdim içimden; çünkü ayakkabılar döşemede durmuyordu, aşağı doğru dikilmiş burunları setin tahtalarına değmese, daha çok boşlukta süzülüyorlar denebilirdi. Dolayısıyla bir an, parmak uçları üzerinde dikilen Bay Greff

olmasın diye düşündüm; çünkü bu komik, beri yandan yorucu egzersiz onun gibi bir jimnastikçiden ve tabiat insanından beklenebilirdi.

Tahminimin doğruluğuna kanaat getirmek, beri yandan gerekirse Sebzeci Greff i adamakıllı bir alaya almak için, gayet ihtiyatlı davranarak dik merdivenlerden indim; bu arada, belleğimde yanlış kalmadıysa, insanı korkutan, beri yandan korkuyu savan bir hava vurdum trampetimle: “Kara Ahçı kadın geldi mi? Evet, evet, evet!”

Ancak ayakları sımsıkı yere basar basmaz, gözlerini dolambaçlı yollardan, boş soğan çuvalları, üst üste yığılmış boş meyve sandıkları üzerinden ötelere kaydırdı Oskar; daha önce görmediği o seti sıyırarak geçti bakışları. Derken Bay Greff'in yürüyüş ayakkabılarının havada asılı durduğu ya da burunları üzerinde dikildiği yere yaklaştı.

Tabiî havada asılı bulunanın Bay Greff'in kendisi olduğunu anlamıştım. Ayakkabılar ve ayakkabılarla birlikte kaba örülmüş, koyu yeşil çoraplar havada asılı duruyor, çorapların yukarlarmda çıplak erkek dizleri görülüyordu. Sonra da pantolonun paçalarına kadar kıllı bacaklar. O anda cinsel organımda kımıl kımıl hafif bir iğnelenme duydum; kıçımdan kalktı bu iğnelenme, duygusuzlaşan sırtımdan yukarılara tırmandı, enseme gelip yerleşti, soğuk ve sıcak ürpertiler saçtı vücuduma, sonra oradan yine apış arama atlayıp zaten minik sulama aygıtımın büzülmesine yol açtı; derken o anda kamburlaşmış sırtımdan yine yukarılara sıçradı ve enseme gelip oturdu, daralıp büzüldü orada; bir kimse yanında asılmaktan, hattâ çamaşır asmaktan konuşacak olsa hâlâ bugün bile boğulurcasına vücudu iğnelenir gibi oluyor Oskar’ın; sadece yürüyüş ayakkabıları, yün çorapları, dizleri ve kısa pantolonları değil, bütünüyle Bay Greff boynundan asılmış duruyordu; bir oyuncu pozundan uzak olmayan zorlanmış bir yüz takınmıştı.

Vücudumdaki kasılmalar ve iğnelenmeler şaşırtıcı bir çabuklukla son buldu derken. Greff’in manzarası normal bir manzara niteliğine büründü; çünkü asılı bir adamın vücut durumu, nihayet elleri üzerinde koşan bir adamın, baş üzerinde dikilen bir adamın, dört ayaklı bir ata binmek üzere olan bir adamın gerçekten o zavallı vücut durumu gibi normal ve tabiîdir.

Bir de dekor işi vardı. Ancak o anda Bay Greff'in kendisi için ne büyük külfetlere girmiş olduğunu anladı Oskar. Asılı Greff in içerisinde bulunduğu çerçeve ve çevre alabildiğine seçkin ve fanteziydi. Sebzeci Greff kendisine bir ölüm biçimi aramış ve ölçülü dengeli bir ölüme kavuşmuştu. Ömrü boyunca belediye zabıtasının ölçü ve tartı ayar memurlarıyla başı derde

giren ve tatsız yazışmalarda bulunmak zorunda kalan, dükkândaki terazisiyle ağırlıklarına el konan, meyve ve sebzeyi gerektiği gibi tartmadığı için cezalar ödeyen Bay Greff, kendi kendisini gramına kadar tartmış, ağırlık olarak da patatesleri kullanmıştı.

Mat parlaklıktaki belki de üzerine sabun sürülmüş ip, makaralarla iki direk üzerinden geçiriliyordu; direkleri Bay Greff özellikle son günü için bir iskelenin üzerine çatmıştı ve iskelenin tek bir amacı vardı: Greff'in son yapısı olmak. Bol bol harcanan en iyi inşaat kerestesine bakarak, Greff'in tutumlu davranmak gibi bir şeyi aklından geçirmemiş olduğunu çıkardım. İnşaat malzemesinin bulunmadığı savaş yıllarında o direk ve tahtaları sağlamak herhalde kolay olmamıştı. Greff takas yoluna başvurarak meyve verip kereste almıştı belki. Dolayısıyla çatılan yapıda gereksiz, sadece süsleme amacı güden parçalar vardı. Üç bölümden oluşan ve basamak basamak yükselen set — setin bir köşesini dükkândan görebilmişti Oskar — âdeta bütün çatkıyı yüce bölgelere çekip götürüyordu.

Sebzeci Greff in galiba model olarak kullandığı trampet makinesinde olduğu gibi, Greff'le karşısındaki ağırlık çatkı içerisinde boşlukta duruyordu. Beyaz badanalı dört köşe direkle tam bir uyuşmazlık içerisinde zarif yeşil bir küçük merdiven, Greff'le beraber havada süzülen tarla ürünleri patatesler arasında bulunuyordu. Patates sepetlerini, izcilerin üstesinden geldikleri ustaca bir düğüm atarak ana ipe bağlamıştı. Çatkının içi, üstü beyaz boyalı, buna rağmen güçlü bir ışık saçan dört ampulle aydınlandığından, Oskar o muhteşem basamakları çıkmaksızın ve bunlarda saklı o kutsallığa halel getirmeksizin, patates sepetlerinin yukarısında bir telle o izci düğümüne tutturulmuş karton levhayı okuyabildi: Yetmiş dört kilo dokuz yüz gram.

Greff in üzerinde bir izci üniforması vardı. Son gününde Greff savaş yılları öncesinin üniformasını geçirmişti üzerine. Üniforma kendisine artık dar gelmişti; üstten iki düğmesini vuramamış, kemerini bağlayamamıştı. Bu da Greff in o eski şık giyinişine tatsız bir çeşni veriyordu. Sol elinin iki parmağını Greff izci âdeti uyarınca birbiri üstüne koymuştu. Kendini asmadan izci şapkasını sağ bileğine bağlamış, eşarptan ise çaresiz vazgeçmek zorunda kalmıştı. Kısa pantolonunun düğmeleri gibi, yakasındaki üst düğmeleri de ilikleyememişti; bu yüzden göğsündeki kara kıvırcık kıllar gömleğinden dışarı taşıyordu.

İskele önündeki merdivenin basamaklarında birkaç yıldız çiçeği vardı, ayrıca bunlarla bir uyuşmazlık içerisinde maydanoz sapları görülüyordu. Greff yıldız çiçeklerinin çoğundan, ayrıca birkaç gülden çatkı direğine bir çelenk yaparak, direğe astığı dört tabloyu çepeçevre süslemiş, dolayısıyla yere serpecek pek fazla çiçek kalmamış olacaktı. Sol önde cam bir çerçeve içerisinde izciliğin kurucusu Sir Baden Powell asılıydı, Sol arkada, camsız bir çerçeve içerisinde ermişlerden Sankt Georg'un, sağ arkada ise Michelangelo'nun elinden çıkma Hazreti Davut'un çerçevesiz bir resmi bulunuyordu. Sağ ön direkte de çerçeveletilip camlatılmış olarak aşağı yukarı on altı yaşındaki pek şirin bir oğlanın fotoğrafı, asılıydı; teğmen rütbesiyle Donez'de şehit düşmüş en sevdiği oğlan Horst Donath'ın eskiden çekilmiş bir resmiydi bu.

İskele önündeki merdivenin basamakları üzerinde, yıldız çiçekleri ve maydanozlar arasında dört kâğıt parçası da bulunduğunu burada kaydetmem yerinde olacak sanırım. Kâğıt parçaları basamaklar üzerinde o türlü duruyorlardı ki, güçlük çekilmeden bir araya getirilebilirdi. Oskar da yaptı bu işi ve üzerinde ahlâk zabıtasının birden çok damgası görülen ve Greff'i mahkemeye çağıran bir ceplnameyi hecelemeye başladı.

Bu konuda bildirecek bir şey daha varsa, o zamanlar cankurtaran arabasının çığırtkan sesinin, bir sebzecinin ölümüyle ilgili olarak daldığım düşüncelerden beni uyandırmış olmasıdır. Az sonra paldır küldür indiler merdivenden, çatkı önündeki basmaklardan çıkıp boşlukta asılı duran Greff'e el koydular. Ama Greff'i biraz havaya kaldırmalarıyla, karşı ağırlığı oluşturan patates sepetlerinin yere düşüp devrilmeleri bir oldu: Trampet makinesindeki gibi özgürlüğüne kavuşan bir mekanizma çalışmaya başladı; Greff söz konusu makinenin üzerini, çatkının yukarı kısmında kontraplakla kaplamıştı. Aşağıda patatesler iskele önündeki setin basamakları üzerine ve oradan da beton döşemeye patır patır yuvarlanırken, yukarıda teneke, tahta, bronz ve cam üzerine inen darbeler işitildi, yukarıda özgürlüğüne kavuşan bir trampet takımı Albrecht Greff'in büyük finalini çalmaya başladı.

Patates çığının yol açtığı gürültüleri —şunu da söy-leyeyim ki cankurtaran arabasıyla gelen sıhhiyecilerden bazısı patateslerin birçoğunu ceplerine indirdiler— Greff'in trampet makinesinin organize gürültüsünün yanı sıra trampetiyle canlandırmak Oskar'ın en çetin ödevlerinden bugün. Belki de benim trampetim, Greff'in seçtiği ölümün biçimini kesin olarak etkilediği için, bazen Oskar trampetine, Greff'in ölümüne tercümanlık

yapan derli toplu bir parçayı oturtmasını başarıyor; dostlarım ve bakıcım Bruno parçanın ismini sorunca “Yetmiş beş kilo” diyorum.

BERRA'NIN CEPHE TİYATROSU

Haziran ortasında oğlum Kurt bir yaşını bitirdi. Babası Oskar sessiz sakin karşıladı bu olayı, hele iki yıl daha geçsin de diye düşündü. 1942 ekiminde Sebzeci Greff biçim yönü gayet mükemmel bir darağacına astı kendini; öyle ki, Oskar bundan böyle canına kıymayı en yüce ölümler arasında görmeye başladı. 1943 ocağında Stalingrad'ın çok sözü edilmeye başlamıştı. Ama Matzerath daha önce Pearl Harbour, Tobruk ve Dünnkirchen isimlerini nasıl vurgulamışsa, Stalingrad ismini de öyle vurguladığından, bu uzak kentte olup bitenlerin, özel haberler aracılığıyla tanıdığını öbür kentlerdekinden daha çok durmadım üzerinde; çünkü Oskar için cephe haberleriyle özel haberler bir çeşit coğrafya öğrenimiydi. Kuban, Mius ve Don nehirlerinin nerde aktığını yoksa nasıl bilebilirdim. Uzak Doğu'daki olaylara ilişkin uzun boylu radyo haberlerinden daha iyi kim bana kalkıp Alauten adaları olan Atu, Kiska ve Adak'ın coğrafî durumlarını açıklayabilirdi. Böylece 1943 aralık ayında Stalingrad'ın Wolga kıyısında bulunduğunu öğrenmiştim, ama Altıncı Ordu'yu o kadar umursadığım yoktu; aklım o zamanlar hafif bir gribe yakalanmış Maria'daydı daha çok.

Maria'nın gribi yavaş yavaş geçerken, radyodakiler coğrafya derslerini sürdürdü: Rzew ve Demjans, Oskar için bugün bile her Rusya haritasında gözleri kapalı bulacağı yerlerdir. Tam Maria iyileşmişti ki, oğlum Kurt boğmacaya yakalandı. Tunus'da çetin çarpışmalara sahne olan birkaç vahanın son derece güç isimlerini aklımda tutmaya çalışırken, Afrika'daki kuvvetlerle beraber Kurt'un boğmaca öksürüğü de eriyip gitti.

Oh, hazlar, sevinçlerle dolu mayıs ayı. Maria, Matzerath ve Gretchen Scheffler, Kurt'un ikinci doğum gününe hazırlanıyor, Oskar da yaklaşan bu güne oldukça büyük bir önem veriyordu; 1943 haziranının on ikisinden sonra hepsi bir yıl bir zaman kalıyordu. Yani bir sonraki yaş gününde ben de hazır bulunabilirsem, oğlum Kurt'un kulağına şöyle fısıldayabilirdim: "Hele dur, çok geçmeden sen de trampetini konuşturacaksın." Ama Oskar

1943 yılının on iki haziranı Danzig-Langfuhr’da değil, eski bir Roma kenti olan Metz’de bulunuyordu. Hattâ Danzig’ten bu uzak kalışı o kadar sürdü ki, 12 haziran 1944’te Kurt’un üçüncü yaş günü kutlanırken hazır bulunmak için ,hava bombardımanlarından hâlâ zarar görmemiş o aşina baba ocağına vaktinde dönmesi kolay olmadı.

Beni doğup büyüdüğüm kentten çekip götüren neydi? Fazla söz kalabalığına başvurmadan kısaca anlatayım: Bir hava kuvvetleri kışlasına çevrilmiş Pestalozzi Okulu önünde Üstadım Bebra’ya rastlamıştım. Ama Bebra tek başına beni kandırıp, söz konusu yolculuğa razı edemezdi; Bebra’nın kolunda Raguna, yani o büyük Uyurgezer Sinyora Roswitha vardı.

Kleinhammer Caddesi’nden geliyordu Oskar o sırada. Bayan Gretcehn Scheffler’e bir ziyarette bulunmuş, biraz “Roma Savaşı” adındaki eski kitaptan okumuş ve daha o zamanlar, yani Belisar [55] zamanında yeryüzünün renkli olaylara sahne olduğunu, köprü başlarında ve kentlerde, yani pek geniş bir coğrafî alan içerisinde zaferler kutlanıp yenilgilerin sineye çekildiğini görmüştü.

Son yıllarda OT Örgütü’ne [56] ait barakaların bulunduğu bir karargâh haline sokulan Fröbel Çayırı’ndan geçiyordum; aklım Taginae’deydi, 1552 yılında burada Totila’yı yenilgiye uğratmıştı Narses [57]; ama kazandığı zaferden değildi aklımın büyük Ermeni Kumandanı Narses’de oluşu; beni kendine çeken daha çok bu kumandanın vücut yapısıydı, çarpuk vücutlu kambur bir adamdı Narses, bir cüce, bir bücür, bir liliput idi. Oskar’dan belki de bir çocuk başı kadar uzundu boyu, diye düşündüm kendi kendime! Pestalozzi Okulu önünde dikiliyor, pek çabuk serpilip boy atmış birkaç hava subayına bakıp, apuletlerin-deki rütbe işaretlerini birbiriyle karşılaştırıyordum. Narses’in apuleti falan yoktu omuzlarında, böyle bir şeye gereksinme duyduğu yoktu diye söylendim kendi kendime; birden okulun kapısı önünde o büyük kumandanı seçer gibi oldum, kolunda bir bayan vardı —ne diye kolunda bir bayan olmasında Narses’in? —, havacı devlerin yanında minicik kalan vücutlarıyla karşıdan bana doğru geldiler; her şeye rağmen bir orta nokta oluşturuyorlardı, tarihle kuşatılmıştı çevreleri, yeni yetme o iki havacı arasında işte öylesine yaşlı bir görünüşleri vardı. Totila’lar ve Tejadarla, ağaç boyundaki bu Doğu Gotlarıyla dolu bütün kışlanın, Narses adındaki o bir tek Cüce Ermeni karşısında ne hükmü vardı ki! Ve Narses minik adımlarla Oskar’a yaklaştı, Oskar’a el etti,

Narses’in kolundaki bayanın da kendisine el ettiğini gördü Oskar; Bebra ile Raguna bana selâm verdi; havacılar saygılı bir davranışla bir kenara çekildiler; ağzımı Bebra'nın kulağına yaklaştırarak: “Aziz Üstadım!” diye fısıldadım. “Sizi o dev vücutlu Belisar’dan daha çok takdir ettiğim büyük Kumandan Narses sanmıştım.”

Alçakgönüllü, sus sus der gibi elini oynattı Bebra. Ama Raguna benim karşılaştırmamdan hoşlanmıştı. Konuşurken ne de güzel hareket ettiriyordu ağzını: “Rica ederim, Bebra! O kadar da haksız mı bizim genç Amigomuz? Damarlarında Prens Eugen’in kanı akmıyor mu yani? E Lodovico quatterdicessimo? Senin atalarından değil mi yani Prens Eugen?”

Bebra koluna girerek beni bir kenara çekti, çünkü havacılar bizi seyrediyor, gözlerini dikmiş, gittikçe taciz edici bakışlarla bize bakıyordu. Nihayet önce bir teğmen, sonra iki gedikli Bebra'nın önünde esas duruşa geçti; Bebra'nın üniformasında bir yüzbaşı rütbesi, kolunda Propaganda Bölüğü yazan bir pazubent vardı. Madalya ve nişanlarla donanmış delikanlı havacılar Ragun’dan imza rica edip ve rica ettikleri imzaları alınca, Bebra bir işaret çakarak makam arabasını çağırdı: arabaya bindik, araba hareket ederken havacıların coşkun alkışlarını sineye çekmek zorunda kaldık.

Pestalozzi Caddesi, Magdeburg Caddesi ve Heeresanger’den geçtik. Magdeburg Caddesi’nde Raguna trampetime takıldı: “Görüyorum ki hâlâ trampetinize sadıksınız, aziz dostum?” diye fısıldadı o Akdeniz sesiyle; bu sesi hanidir işitmemiştim. “Ee, vefa konusunda daha daha ne var bakalım?” Oskar cevap vermedi, uzun uzadıya kadın kız hikâyelerini dinlemekten esirgedi Raguna’yı; ama büyük Uyurgezerin ilkin trampetini, sonra trampeti biraz hararetle kucaklayan ellerini okşamasına, gittikçe daha bir güneysi okşamasına karşı durmadı, gülümsedi sadece.

Hattâ Heeresanger’e sapıp beş numaralı tramvay hattını izlerken, onun bu davranışını cevapsız bırakmadım,sol elimle sol elini okşadım, Raguna ise sağ elime yakınlık gösterdi. Derken Max Halbe Meydanı’nı geride bıraktık. Oskar inmekte geç kalmıştı; birden arabanın dikiz aynasında, Bebra'nın açık kahverengi ve pek yaşlı o zeki gözleriyle bizim karşılıklı okşamalarımızı gözetlediğini fark ettim. Dostum ve üstadım Bebra’yı düşünerek çekecek oldum elimi, ama Raguna ellerimi tutup bırakmadı. Derken dikiz aynasında gülümsediğini gördüm Bebra'nın, sonra gözlerini bizden ayırarak şoförle yarenliğe koyuldu. Roswitha Raguna ateş gibi bastırdığı elleriyle ellerimi okşuyor, o Akdeniz ağzıyla konuşuyordu; tatlıydı konuşması ve dosdoğru

beni hedef tutuyordu. Oskar'ın kulağına fısıldıyor sesi, arada soğuk bir tona bürünüyor, birden alabildiğine tatlılaşarak bütün duraksama ve kaçışlarımı silip atıyordu. Reichskolonie'ye doğru Kadın Hastalıkları Kliniği yönünde yol alıyorduk. Roswitha ayrı geçen bütün yıllar kendisini düşündüğünü itiraf etti Oskar'a; gerçi Bebra mükemmel bir dost ve harikulâde bir çalışma arkadaşıydı, ama kendisiyle bir evlilik hayatı düşünülemezdi. Benim aradaki bir sorumu: "Bebra yalnız başına yaşayacak bir insan", diyerek cevapladı Roswitha; kendisi Bebra'yı tamamen serbest bırakıyordu, çok kıskanç huyuna rağmen Bebra da Roswitha'yı bağlamanın mümkün olmadığını yıllar geçtikçe anlamıştı; ayrıca Cephe Tiyatrosu'nun yöneticisiydi Bebra, dolayısıyla evliliğin gerektirdiği ödevleri yapmaya vakti yoktu, ama buna karşılık Cephe Tiyatrosu birinci sınıf bir tiyatro topluluğuydu, şimdiki repertuvarıyla savaştan sonra "Wintergarten" ya da "Skala" sahnesinde pekâlâ boy gösterebilirdi; acaba ben de bu tiyatroda çalışmak ister miydim? Allahın bana verdiği bütün o istidat kullanılmadan kalıyordu; eh, yaşım da elverişliydi bu işe, bir yıllık bir süre bir denemede bulunabilirdim, hani Roswitha'nın kendisi bizzat garanti verebilirdi bu konuda, ama belki de Oskar'ın yapacak başka işleri vardı, yok muydu, daha iyiydi ya o zaman, bugün yola çıkarlardı, bugün öğleden sonra Danzig-West-preussen'da son temsillerini vermişlerdi, şimdi Lothringen'e gidiyorlardı, oradan da Fransa'ya geçeceklerdi, doğu cephesi şimdilik hesapta yoktu, o cephedeki başarılı temsillerden yeni dönmüşlerdi; benim, yani Oskar'ın şansı vardı; doğu cephesindeki temsiller henüz bitmişti, şimdi Paris'e gideceklerdi, mutlaka gideceklerdi Paris'e, acaba benim yolum Paris'e düşmüş müydü hiç? "İşte böyle, aziz dostum! Sizin o trampetçi kalbinizi madem Raguna fethedemiyor, bırakın Paris fethetsin, andiamo."

Büyük Uyurgezer Roswitha son sözleri söylüyordu ki, durdu araba. Hindenburg Yolu'nun ağaçları, yeşil ve Prusya kokarak düzgün aralarla uzanıp gidiyordu. Arabadan indik, Bebra şoföre beklemesini söyledi; Câfe Dörtmev-sim'e girmek istemedim ben, çünkü biraz dağınık kafamın temiz havaya ihtiyacı vardı, dolayısıyla Steffen Parkı'nda dolaşmaya başladık. Bebra sağımda, Roswitha solumda. Bebra bana Propaganda Bölüğü'nün anlam ve amacını açıkladı, Roswitha bölüğün gündelik hayatıyla ilgili kimi olaylar anlattı. Bebra asker ressamlar, savaş muhabirleri ve cephe tiyatrosu üzerinde gevezeliğe koyuldu. Radyoda özel haberler verilirken işittiğim uzak kentlerin isimleri ise Roswitha'nın Akdeniz ağzından dökülmeye başladı. Kopenhag dedi Bebra. Palermo diye fısıldadı Ros-witha. Belgrad

diye şakıdı Bebra, Roswitha bir tragedya artisti gibi Atina diye yakındı. Ama ikisi iki taraftan boyuna Paris’den söz açtılar hayranlıkla, Paris’in az önce adı edilmiş bütün kentleri gölgede bırakacağını ısrarla belirttiler; sonunda Bebra bir cephe tiyatrosunun yüzbaşı rütbesindeki yöneticisi kimliğiyle nerdeyse resmî diyebileceğim bir teklifte bulundu: “Siz de bizim aramıza katılın, delikanlı! Trampetinizi konuşturun, bira kadehlerini ve elektrik ampullerini şarkılarınızla tuz buz edin. Güzelim Fransa’daki, o her vakit genç Paris’deki işgal ordusu size teşekkür edecek, sizden coşkun alkışlarını esirgemeyecektir.”

Sadece formalite bakımından düşünmek için biraz zaman istedim. Rahat bir yarım saat Raguna'nın yanında, Dostum ve Üstadım Bebra’dan uzak, mayıs yeşili ağaçlar arasında yürüdüm, sıkılmış ve düşünceli bir yüz takındım, elimle alnımı ovdum, hiç yapmadığım bir şeyi yaparak ormandaki kuş cıvıltılarına kulak kabarttım; sanki bir narbüibülünden bu konuda beni aydınlatmasını, bana bir akıl vermesini bekler gibiydim. Yeşillikler ortasında bir böcek yüksek perdeden ve dikkati çekecek gibi cırlamaya başlayınca dedim ki: “İyi yürekli ve bilge tabiat, bana teklifinizi kabul etmemi öğütlüyor, Saygıdeğer Üstadım. Bundan böyle beni Cephe Tiyatrosu topluluğunuzun bir üyesi olarak görebilirsiniz.”

Bunun üzerine yine girdik Câfe Dörtmevsim’e; kahvesi az bir Türk kahvesi içip evden kaçışımın ayrıntıları üzerinde konuşmaya başladık; ama buna evden kaçma değil de evden ayrılma diyorduk.

Kahvenin önünde hareket planımızın ayrıntılarını bir kez daha gözden geçirdik. Sonra Raguna’ya ve Propaganda Bölüğü’nün yüzbaşısı ve Cephe Tiyatrosu’nun yöneticisi Bebra’ya veda edip ayrıldım. Bebra makam arabasını emrime vermeden rahat etmedi. Raguna’yla Hindenburg Ağaçlıklı Yolu’nu izleyerek geze geze kente çıkarlarken, Bebra'nın yaşlıca gedikli şoförü beni Langfuhr’a, Max Halbe Meydanına geri getirip bıraktı, çünkü Labes Caddesi'ne arabayla giremezdim ve girmek de istemiyordum; Oskar'ın bir askerî araçla evin önüne gelişi ipek büyük ve gereksiz bir telâşa yol açardı.

Kaybedecek fazla zamanım yoktu. Matzerath’ı ve Maria’yı son bir kez gördüm. Oğlum Kurt’un beşiğinin parmaklıkları önünde uzunca bir süre dikildim, yanılmıyorsam babaca kimi düşünceler geçti kafamdan, sarışın yumurcağı okşayacak oldum, Kurt diretti, okşatmadı kendini, ama Maria okşamalarıma istekli göründü, yıllardır alışık olmadığı muhabbet

gösterilerini biraz şaşırarak kabullendi ve iyi yürekli karşılıkta bulundu bunlara. Matzerath'tan ayrılmam ne tuhafsa kolay olmadı; Matzerath mutfaktaydı ve hardallı salçada böbrek kızartıyordu. İşte öylesine kendini vermişti bu işe; belki bir mutluluk içerisindeydi, dolayısıyla onu rahatsız etmeyi bir türlü göze alamadım. Ancak Matzerath arkasına uzattığı elini körlemesine gezdirip bir şeyler aranınca, Oskar daha önce davrandı, üzerinde kıyılmış maydanoz bulunan tahta tepsiyi alıp eline tutuşturdu Matzerath'ın; hani bugün de öyle sanıyorum ki, ben mutfaktan çıktıktan sonra Matzerath uzun bir süre, şaşkın ve aptal, tepsiyi elinde tutmuştur, çünkü bundan önce Matzerath'a asla bir şeyi alıp uzatmamıştı Oskar, onun için elinde bir şey tutmamış ya da yerden bir şey alıp kaldırmamıştı.

Yemeği Truczinski Nine'yle yedim, elimi yüzümü Truczinski Nine yıkadı ve yatağa o yatırdı beni. Truczinski Nine kendi yatağına yatıp hafif bir ıslık çalarak horuldamaya başlayıncaya kadar bekledim, sonra terliklerimi ayağıma geçirdim, giysilerimi aldım, boz saçlı farenin ıslık çalarak horuldadığı ve horuldayarak kocadığı odadan çıktım; anahtarla kapıyı açmak biraz uğraştırdı beni, ama sonunda sürgüyü yuvasından çekip aldım; üzerimde gecelik, elimde giysi yığını, hâlâ yalınayak, çamaşırların kurutulduğu tavanarasına çıktım. Pasif korunma için konmuş kum torbaları ve kovalar arasından sendeleyerek yürüyüp benim o gizli köşeye vardım, bir araya yığılmış yağmur oluklarının ve pasif korunma yönetmeliğine rağmen tavan arasına depo edilmiş gazete demetlerinin arkasından gıcır gıcır bir trampet çıkardım, Maria'nın haberi olmadan tutumlu davranıp saklamıştım bu trampeti. Sonra Oskar'ın kitaplarını çıkardım: Bir tek ciltte toplanmış Rasputin ile Goethe. Acaba bu gözde yazarlarımı da alsam mıydı yanıma?

Oskar giysileriyle ayakkabılarını giyip trampetini boynuna asar ve değnekleri pantolon askılarının altına yerleştirirken, Tanrı Dionysos ve Tanrı Apollon ile tartışmalara giriştim. Çılgın sarhoşlukların tanrısı yanıma ya okuyacak bir şey almamı ya da alırsam Rasputin'i almamı öğütlerken, o gayet zeki ve aklı başında Apollon beni Fransa gezisinden caydıracak oldu; ama Oskar'ın bu geziye kesinlikle karar verdiğini anlar anlamaz, bavulda hiçbir eksiğin bulunmaması üzerinde diretti; Goethe'nin yüzyıllar önceki o edepli esnemelerini yanıma almamı söyledi, ama ben "Gönül Akrabalıkları"nın bütün cinsel sorunları çözecek güçte olmadığını bildiğimden, inadına Rasputin'i ve onun üryan, ama siyah çoraplı hanımefendilerini de yanıma aldım. Apollon armoniyi, Dionysos sarhoşluk

ve kaosu istiyordu; Oskar ise kaosu armonize eden, aklıbaşındalığı estetikleştiren bir yarı tanrıydı, ta eski zamanlardan sürüp gelen bütün o tam tanrılara üstündü: Oskar beğendiği şeyi okuyabilir, oysa tanrılar kendi kendilerini sansür ederlerdi.

Bir kira evine ve bir kira evindeki on dokuz kiracının mutfağından etrafa dağılan kokulara nasıl da alışıyor insan. Merdivenin her basamağına, üzerlerinde isimler okunan her kapıya ayrı ayrı veda ettim. Oh, işe yaramaz deyip işten attıkları, yeniden trampetini öttürüp duran, yeniden ardıç rakısı yudumlayarak kendisini gelip almalarını gözleyen Müzisyen Meyn! Ve gerçekten gelip aldılar Meyn'i, ama trompetini yanında götürmesine izin vermediler. Oh, kızı Susi muhabere hizmetinde çalışan biçimsiz vücutlu Bayan Kater! Oh, Axel Mischke; kamçını verip ne aldın karşılığında? Boyuna şalgam yiyen Bay ve Bayan Woiwuth! Midesinden rahatsız olduğu için piyadeye ayırmamışlardı Bay Heinert'i, Schichau Doku'nda çalışıyordu. Sonra bitişiğimizdeki hâlâ Heimowski adını taşıyan Heinert'in anne ve babası! Oh, Truczinski Nine! Kapı arkasında yumuşak uykularda bir fare; kulağımı kapıya dayayınca ağzından çıkan ıslık seslerini işittim. Asıl adı Retzel olan Klein-Kaschen çocukken hep uzun yün çoraplar giymesine rağmen, şimdi yükselmiş, teğmen olmuştu. Schlager'in oğlu ölmüş, Eyke'nin oğlu ölmüş, Kollin'in oğlu ölmüştü. Ama Saatçi Laubschad hâlâ yaşıyor ve ölü saatleri diriltiyordu. Ayrıca Heilandt Baba yaşıyor ve hâlâ eğri çivileri doğrultuyordu. Bayan Schwerwinski hastaydı; Bay Schwerwinski sapsağlamdı ama, yine de karısından önce boyladı öbür dünyayı. Ya karşıda, zemin katta kimdi oturan? Alfred ile Maria Matzerath oturuyordu, yanlarında nerdeyse iki yaşını bitirecek Kurt adında bir yumurcak vardı. Ya gece uykuları uyunurken o büyük ve tıknefes evden çıkıp giden kimdi? Oskar idi, Kurt'un babası Oskar. Yanına ne almıştı karartılmş sokağa çıkarken? Trampetini almıştı ve kendisini eğitmekte başvurduğu kitabını almıştı. Peki neden bütün karartılmış ve pasif korunmaya inanmış evler arasındaki yine öyle karartılan ve pasif korunmaya inanan bir evin önüne gelip durmuştu? Çünkü eğitimini değilse bile bazı duygusal beceriklikleri kendisine borçlu bulunduğu Bayan Greff oturuyordu bu evde. Peki ne diye bu karanlık evin önünde başından kasketini çıkarmıştı? Çünkü Sebzeci Greff gelmişti aklına, kendi ağırlığını tartan ve bu arada kendini ipe çeken kıvırcık saçlı ve kartal burunlu Greff; kendini astıktan sonra da kıvır kıvırdı saçları ve kartal burunluydu, ama eskiden göz çukurları içerisinde dalgın düşünceli duran gözleri alabildiğine

bir zorlanmışlıkla dışarı fırlamıştı. Peki neden Oskar, kokardı havada uçuşan denizci kasketini yine başına geçirmiş ve başında kasket, tıpış tıpış söz konusu evin önünden uzaklaşmıştı. Çünkü Langfuhr marşandiz istasyonunda bir randevusu vardı. Peki tam zamanında randevusuna yetişti mi? Yetişti.

Yani son dakikada Braunshöfer alt geçidi yakınındaki istasyon setine varmıştım. Dr. Hollatz'ın o yakınlarda bulunan muayenehanesinin önünde eğlenmiş değildim hani. Gerçi zihnimden Inge Hemşire'ye allahaısmarladık demiş, Kleinhammer Caddesi'ndeki pastacı fırınını selâmlamış, ama bütün bunları yolda yürümeme ara vermeden yapmıştım; yalnız Herz-Jesu Kilisesi'nin kapısı bana biraz mola verdirmişti, bu da benim nerdeyse geç kalmama yol açıyordu. Kapı kapalıydı, ama ben yine de Bakire Meryem'in sol bacağındaki o üryan ve pembe İsâ Çocuklu adamakıllı kafamda canlandırabilmiştim. Derken yine zavallı annem gelmişti gözlerimin önüne: Günah çıkarma hücresi önüne diz çökmüştü; nasıl mavi yarım kiloluk ve iki yüz elli gramlık kese kâğıtlarına şeker dolduruyorsa, bir bakkal dükkânı işleten bir kadının günahlarıyla da Rahip Wienke Efendinin kulaklarını öylece dolduruyordu; Oskar ise sol yan mihrabın önünde diz çökmüştü, İsâ Çocuk'a trampet çalmasını öğretmek istiyordu, ama İsâ Çocuk trampet çalmaya bir türlü yanaşmıyor, bana bir mucize göstermiyordu. Oskar o zaman yemin etmişti, yeminini kapalı kapı önünde tekrarladı şimdi: Trampet çalmasını öğreteceğim ona, bugün olmazsa yarın öğreteceğim.

Ama önümde uzun bir yolculuk beni beklediğinden, öbürsü gün için yaptım yeminimi, kilisenin kapısına sırtımı döndüm, İsa Çocuk'un elimden kurtulamayacağına emindim, alt geçidin yanından seti tırmanıp çıktım yukarı, Goethe ile Rasputin kitabımın sayfalarından bazısını düşürdüm bu arada, ama yine de kültür malzememin en büyük bölümünü benimle beraber yukarı, raylar arasına çıkarabilmiştim; çakıl taşları ve traversler üzerinden yalpalayarak bir boy ilerledim, az kaldı beni bekleyen Üstadım Bebra'ya çarpıp deviriyordum onu, işte öylesine karanlıktı ortalık.

"Bak sen, trampetçi üstadımız!" diye bağırdı Yüzbaşı ve Müzisyen Palyaço Bebra. Sonra o bana, ben ona dikkatli olmamızı söyleyerek hatlar ve kavşak yerleri üzerinden göz kararlamasına yürümeye başladık, manevra yapan marşandizler arasında yolumuzu kaybettik bir ara, sonunda cepheden izinli dönenlere ayrılmış treni bulduk; Bebra'nın Cephe Tiyatrosu'na özel bir kompartıman ayrılmıştı.

Oskar tramvaylarla bir hayli gidip gelmişti o güne kadar, şimdi ise trenle gidecekti. Bebra kompartımandan içeri itti beni, Raguna elindeki dikişten başını kaldırıp bana baktı, gülümsedi, gülümseyerek yanağımdan öptü, sonra yine gülümseyerek, parmaklarını elindeki dikişten çekmeksizin, Cephe Tiyatrosu'nun öbür iki üyesini bana tanıttı: Felix ile Kitty adında akrobatlardı bunlar. Teni biraz griye kaçan Kitty'ye hani sevimsiz denemezdi, sarışın bir kızdı; sarışın rengi balı andırıyor, boyu da aşağı yukarı Sinyora Raguna'nın boyuna geliyordu. Telaffuzundaki hafif Saksonya şivesi sevimliliğini daha da arttırıyordu. Akrobat Felix galiba hepsinden uzunuydu içlerinde, rahat rahat yüz otuz sekiz santimetre vardı. O dikkati çeken uzun boyu zavallıyı üzüyordu. Benim gibi doksan dört santimetrelik bir cücenin ortaya çıkışı içindeki kompleksi daha da güçlendirmişti. Profili de yaman bir koşu atının profilini andırıyordu biraz, bu yüzden Raguna şakadan "Cavollo" ya da "Felix Cavollo" diye kendisine hitap ediyordu. Yüzbaşı Bebra gibi akrobat Felix'in üzerinde de hâki bir üniforma vardı, ancak üniformada sadece bir çavuş terfiyesi bulunuyordu. Bayanlar da gezi kostümlerine çevrilmiş hâki üniformalar içerisindeydi ve bu giysiler hiç yakışmıyordu kendilerine. Derken Raguna'nın diktiği şeyin de hâki bir üniforma olduğu anlaşıldı, bunu da sonradan ben giyecektim. Kumaşı Felix ile Bebra hediye etmişlerdi; Roswitha ve Kitty de nöbetleşe dikiyor, hâkî kumaşı gittikçe kesip küçültüyorlardı: sonunda bana uyacak bir ceketle pantolon ve bir kasket hazırlanıp çıktı ortaya. Ama Oskar'ın ayaklarına göre bir ayakkabı hiç bir levazım deposunda ele geçirilecek gibi değildi, dolayısıyla sivil potinlerimle yetinip, asker çizmeleri geçirmedim ayaklarıma.

Kimlik belgelerim üzerinde tahrifat yapıldı derken. Akrobat Felix bu ince işde enikonu becerikli olduğunu gösterdi. Kabalık etmek istemeyerek itirazda bulunmadım; büyük Uyurgezer Raguna beni kardeşi olarak gösteriyordu belgede, tabiî ben de ağbeysi oluyordum; Oskarnello Raguna, doğum tarihi: 21 Ekim 1912, doğum yeri: Napoli. Bugüne kadar bir sürü ismim olmuştu, Oskarnello Raguna da biriydi bunlardan ve şüphesiz hiç de en fenası değildi.

Sonra da işte, hani derler ya, yolu tuttuk. Stolp, Stettin, Berlin, Hannover, Köln üzerinden geçip Metz'e doğru vurduk. Berlin! hemen hiç görmedim diyebilirim; çünkü beş saat kaldık hepsi; üstelik tam biz vardığımızda alarm verildi. İster istemez Thomas Sığınağı'na girdik. Cepheden izinli dönenler sardalyalar gibi sığınağın kubbeleri altına sıkışmıştı. Bizi bir jandarma

sığınaktan içeri soktuğu zaman, ordan burdan halo diye bağırışmalar oldu. Doğu cephesinde bulunan birkaç er Bebra ile adamlarını Cephe Tiyatrosu'nun daha önceki temsillerinden tanıyorlardı; alkış ve ıslık sesleri duyuldu. Raguna eliyle sağa sola öpücükler yolladı. Derken bizden bir oyun istediler, eskiden bira mahzeni olarak kullanılan kubbeli sığınağın bir ucunda kaşla göz arasında sahneye benzer bir şey çatıldı. Kolay kolay hayır diyemedi Bebra; kaldı ki, bir hava binbaşısı da candan ve ısrarla sığınaktaki kalabalık önüne bir oyun çıkarılmasını rica ediyordu.

İlk olarak gerçek bir tiyatro temsilinde sahnede görünüyordu Oskar. Hani bütün bütün hazırlıksız değildim, Bebra yol boyunca benim numaraları benimle prova edip durmuştu, ama yine de heyecanlandım, bu da Raguna'ya ellerimi okşayarak beni yatıştırma fırsatını sağladı.

Sahne için gerekli aksesuarın bulunduğu bavulları oradakiler hemen alıp geldiler, erler pek hamarat şeylerdi; derken Felix ile Kitty artist numaralarına başladı. İkisi de lastik gibiydi, birbirleriyle birleşip bir yumak oluyor, boyuna birbirlerine geçiyor, birbirleri içerisinden çıkıyor, birbirlerinin çevresinde dolanıyor birbirlerinden ayrılıp birbirlerine kavuşuyor, ağızları açık ve itişip kakışarak kendilerini seyreden askerlerin kasıklarında günlerce sürecek sancılara yol açıyorlardı. Onlar bu numaralarını sürdüre dursun, Müzisyen Palyaço Bebra çıktı sahneye. Kimi az, kimi çok dolu şişeler üzerinde o savaş yıllarının moda melodilerini tıngırdattı: “Erika” ve “Mamatschi, bir tay armağan et bana”. Şişelerin boyun kısımlarında “Ey yurdumun yıldızları” melodisini çıkarmaya çalıştı sonra; ama bu melodi kalabalığı pek sarmayınca, o eski parlak numarasına el attı, şişeler üzerinde “Kaplan Jimmy” melodisini vurmaya başladı bütün gücüyle. Bu sadece cepheden izinli dönenlerin hoşuna gitmekle kalmayarak, Oskar'ın şımarık kulağını da okşadı. Dolayısıyla Bebra öyle ahım şahım olmayan, ama yine de kesin başarı sağlayan birkaç hokkabazlık numarasından sonra, büyük Uyurgezer Roswitha Raguna'nın sahneye çıkacağını müjdelediğinde, seyirciler enikonu hazırlanmış bulunuyordu: Roswitha ile Oskar'ı bu durumda ancak başarı bekleyebilirdi. Trampetimi hafiften konuşturarak numaralarıma başladım, sonra gittikçe daha hızlı darbeler indirerek tepe noktalara geçtim ve numaralar biter bitmez ustaca tek vuruşlara başvurarak oradakileri alkışa davet ettim. Bunun üzerine Sinyora Raguna rasgele bir askeri, hattâ subayı kalabalık arasından sahneye çağırdı, kaşarlanmış yaşlı çavuşları ya da mahcup arsız erleri karşısına oturtup içlerini okudu; nihayet Raguna'nın elinden gelebilen bir şeydi bu;

seyircilere onların ne kadar maaş aldıklarını bildirmekle kalmayarak özel hayatlarıyla ilgili bazı ayrıntıları da açığa vuruyordu. Bunu da pek nefis bir biçimde yapıyor, sırları açığa vururken espirili davranıyor, seyirciler tarafından sırları faş edilmiş olarak görülen böyle kimselerin eline sonunda dolu bir bira şişesi tutuşturarak, şişeyi herkesin görebileceği gibi yukarı kaldırmasını söylüyor, sonra da Oskarnello'ya bir işaret çakıyordu: gittikçe hızlanan trampet vuruşları; yapmam istenen şey daha başka görevlerin üstesinden gelebilmiş sesim için bir çocuk oyuncağıydı nihayet. Ve birden şırak diye bira şişesi tuzla buz oluyor, geriye, feleğin çemberinden geçmiş çavuşun ya da ağzı süt kokan bir erin orasına burasına bira sıçramış yüzü kalıyor, derken bir alkış, uzun süre sürüp giden bir alkış kopuyor, başkent üzerine yapılan ağır bir hava saldırısının gürültüleri bu alkış sesine karışıyordu.

Bizim seyircilere sunduğumuz numaralar gerçi öyle birinci sınıf şeyler değildi, ama onları eğlendirdi, onlara cepheyi ve izni unutturdu, kahkahaların, sonu gelmez kahkahaların doğmasını sağladı; üstümüze bombalar yağıp sığınağı bütün içindekilerle sarsarak yer yer toprak altında bıraktığı, elektriği ve darda kalınınca yakılmak üzere kullanılan mumları söndürüp her şeyi hallaç pamuğu gibi attığı zaman bile karanlık ve boğucu bir tabutu andıran sığınakta kahkahalar, Bebra! diye sesler, "Bebra'yı dinlemek istiyoruz!" diye bağırışmalar duyuldu. Derken o iyi kalpli ve kaya gibi sağlam Bebra sahnede göründü, karanlıkta palyaço rolünü oynadı, mezar içindeki kalabalığa kahkaha salvoları attırdı; seyircilerin Sinyora Raguna ile Oskarnello'yu sahnede görmek istemesi üzerine borusuyla: "Sinyora Raguna çoook yorulmuş, sevgili sevgili kurşun askercikler" dedi. "Küçük Oskarnello da Büyük Almanya içiiin ve nihaî zaferrr için biraaaz kestirecek."

Bu sırada Roswitha yanıbaşımda yatıyor ve korkuyordu. Ama Oskar korkmuyor, yine de Raguna'nın yanında yatıyordu. Roswitha'nın korkusuyla benim cesaretimin sonucu ellerimiz birbirine kavuştu. Ben onun korkusunu, o benim cesaretimi aradı. Nihayet ben de biraz korkuya kapılır gibi oldum. Roswitha cesaretlendirdi beni. Ve ben içindeki korkuyu kovup onu cesaretlendirdikten sonra, erkeksi cesaretim derken bir ikinci kez ayağa kalktı. Benim cesaretim erkeksi on sekiz yaşında bulunurken, Raguna Allah bilir kaç yaşında, kaçıncı yatay durumda, beni cesaretlendiren o talimli korkusuna kapıldı. Çünkü tıpkı yüzü gibi onun tutumlu ölçüler içindeki, ama yine de hiçbir eksiği bulunmayan vücudunun izler oyarak ilerleyen

zamanla hiçbir alıp vereceği yoktu. Cesareti zamandan bağımsız, korkusu zamandan bağımsız bir Roswitha kendini bana teslim etti. Ve başkent üzerine yapılan bir büyük hava saldırısı sırasında üstü toprakla örtülen Thomas Sığınağından pasif savunma görevlilerinin bizi çıkarmalarına kadar, benim cesaretim sayesinde korkusunu yenen o liliputun on dokuz yaşında mı, yoksa doksan dokuz yaşında mı bulunduğunu kimse öğrenemeyecek. Oskar da hani vücut ölçülerine uyan o ilk gerçek kucaklamanın gözü pek bir nine tarafından mı kendisine bağışlandığını bilemiyor, dolayısıyla bu konuda suskunluğu daha çok koruyabilecek durumda.

BETONU DENETLEME YA DA MİSTİK, BARBARCA

SIKINTI

Romalıların kurduğu bir garnizon kenti olan Metz'in yaşlı ve saygıdeğer kazematlarında üç hafta her akşam temsiller verdik. Aynı temsilleri iki hafta da Nancy'de oynadık. Sonra Châlons sur Marne bir hafta misafir etti bizi. Oskarın ağzından tek tük Fransızca kelimeler dökülmeye başlamıştı. Reims'da Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı tahribat hâlâ hayranlıkla seyredilebiliryordu. Ünü bütün yeryüzünde yaygın bu katedralin taş yüzü insanlıktan midesi bulanarak kaldırımlara aralıksız su kusuyordu; yani geceleri de içerisinde olmak üzere her Allahın günü yağmur yağıyordu Reims'da. Buna karşılık Paris'te pırıl pırıl yumuşak bir eylül havasıyla karşılaştık. Raguna'nın koluna girip rıhtımlar boyunca dolaşarak on dokuzuncu yaş günümü kutladım. Fritz Truczinski'nin kartpostallarından tanımama rağmen, Başkent Paris en ufak bir hayal kırıklığına uğratmadı beni. Roswitha ile Eyfel Kulesi'nin ayakları dibinde dikildik; ben doksan dört, o doksan dokuz santimetre; gözlerimi yukarı kaldırdım bir ara; kol kola ikimiz, ilk olarak eşsizliğimizi ve büyüklüğümüzü anladık. Cadde ortasında öpüştük, ama Paris'te hiç üzerinde durulacak bir şey değil bu.

Oh, sanat ve tarih havasını o ne harikulâde soluyuştu. Hâlâ Roswitha'yı kolundan tutarak, Harp Malûlleri Katedrali'ni ziyaret ettiğimde, o büyük, ama fazla gelişip boy atmamış, dolayısıyla her ikimize de akraba bulunan imparator aklıma geldi. Nasıl Napolyon kendisi gibi bodur biri olan İkinci Fredirik'in mezarında: "Şimdi bu adam yaşasaydı, biz burada olmazdık" demişse, ben de onun sözlerine özenerek Roswitha'nın kulağına muhabbetle fısıldadım: "Şimdi Korsikalı yaşasaydı, biz burada olmaz, köprüler altında, rıhtımlar üzerinde, Paris sokaklarında öpüşmezdik."

Devcileyin bir programla Salle Pleyel'de ve Sarah Bernhardt Tiyatrosu'nda sahneye çıktık. Oskar büyük kentlerdeki sahnelere çabuk alıştı, repertuvarını bir incelik ve mükemmelliğe kavuşturdu, işgal ordusunun şımarık beğenisine uydurdu kendini: artık sesimle o basit, bir

fevkalâdeliği olmayan Alman bira kadehlerini tuzla buz etmiyor, Fransız saraylarındaki en seçkin, zarif, bir nefes kadar ince üflenmiş vazoları ve meyve tabaklarını kırıp döküyordum. Kültür tarihi açısından hazırlıyordum programımı; On dördüncü Lui zamanından kalma kadehlerle işe koyuluyor, On beşinci Lui dönemine ilişkin cam eşyaları cam tozuna çeviriyordum. O devrim günlerini anımsayarak mutsuz On altıncı Lui'nin ve onun kafasız Maria Antoinette'inin ayaklı kadehlerine şiddetle yükleniyor, biraz da Louis Philippe'den kalma kristallere girişiyor ve sonunda Fransız Gençlik Üslûbunu canlandıran fantazi kristal nesnelerin canına okuyordum.

Gerçi parter ve balkonlardaki hâki seyirci kitlesi kendilerine sunduğum numaraların tarihî akışını pek izlemiyor ve cam parçacıklarına gelişi güzel parçalar olarak alkış tutuyorsa da, arada kurmay subaylar ve gazeteciler çıkıp, bu yerde yatan parçalar dışında benim tarih anlayışıma da hayranlıklarını belirtmekten geri kalmıyorlardı. Bilgin tipinde üniformalı biri, kumandanlık şerefine verdiğimiz galadan sonra kendisine takdim edildiğimiz zaman, hünerlerimle ilgili olarak pohpohlayıcı sözler söyledi. Seine-Stadt'ta bulunup Fransa işleri uzmanı olduğu anlaşılan ve programındaki üslûp uyuşmazlıklarına değilse de, birkaç ufak tefek hata üzerine mahrem bir konuşma çerçevesinde dikkatimi çeken sayılı Alman gazetelerinden birinin muhabirine özellikle teşekkür borçluyum.

Kış boyu Paris'te kaldık. Birinci sınıf otellere yerleştirdiler bizi. Ne saklıyayım, Roswitha bütün kış yanıbaşımdan ayrılmadı, Fransız yataklarının üstünlüklerini denemek ve bu üstünlüklerin gerçekliğine kanaat getirmek fırsatını buldu. Oskar mutlu muydu Paris'te? Evde kalan yakınlarını, Maria'yı, Matzerath'ı, Bayan Gretchen'i, Alexander Scheffler'i, oğlu Kurt'u, büyükannesi Anna Koljaiczek'i unutmuş muydu?

Hani unutmamış olsam bile, yine de yakınlarımdan aradığım kimse yoktu. Dolayısıyla eve sahra postasıyla bir kartpostal falan yollamadım, onlara yaşayıp yaşamadığımı bildiren bir işaret iletmedim, böylece kendilerine bir yıl bensiz yaşama olanağını bağışladım; çünkü daha yola çıkarken kararlaştırmıştım dönmeyi, ben yokken evdekilerin neler yaptıklarını bilmek doğrusu ilginç bir şeydi. Sokakta giderken, bazen da sahnede temsil verirken seyirci askerlerin yüzlerine bakıp bana aşina çizgiler aradığım oluyordu. Hattâ bir iki kez Oskar bir sürü piyadeler arasında Maria'nın yakışıklı kardeşini görür gibi oldu, ama o değildi; hâki renk yanıltıyor insanı.

Ancak Eyfel Kulesi eve karşı özlem duyguları uyandırıyordu içimde. Hani kuleye çıkmış da uzakların görünümünün ayartısına kapılmış, içinde doğup büyüdüğüm kente doğru bir itiliş duymuş değildim. Oskar kartpostallara bakıp, düşüncelere dalarak daha önce kuleye o kadar sık çıkmıştı ki, gerçek bir çıkış hayal kırıklığıyla dolu bir inişten başka bir şey sağlamayacaktı. Eyfel Kulesinin dibinde, ama yanımda Roswitha bulunmaksızın tek başıma, metal yapının o atak demir kemerlerinin oluşturduğu ayaklar altında dikilir ya da çömerken, gerçi aradan arkaların görülebileceği, ama yine de kapalı kümbet biçimindeki yapı, büyükannemin her şeyi örten başlığı olup çıkıyordu. Eyfel Kulesinin altında otururken, büyükannemin dört etekliği altında oturuyor, Marsfeld'i Kaschubei'daki patates tarlası olarak görüyordum; bir Paris ekim yağmuru Bissau ile Ramkau arasına bıkıp usanmadan ve çapraz yağıp duruyor, metro da içinde olmak üzere bütün Paris böylesi günler acımış tereyağı gibi kokuyor burnuma, böylesi günler durgunlaşıyor, dalıp dalıp gidiyordum; Roswitha davranışlarında beni kollayıp gözetiyor, içimdeki acıya saygı duyuyordu, çünkü ince ve hassas bir kadındı.

Bütün cephelerin başarıyla daraltıldıklarına ilişkin haberlerin geldiği 1944 nisanında bavullarımızı hazırlayıp Paris'ten ayrıldık; Bebra'nın Cephe Tiyatrosu'yla Atlantik Duvarı'nı mutlu kılmamız gerekiyordu. Le Havre'den başladık turneye. Suskun ve dalgın bir hali vardı Bebra'nın. Temsillerde başarısız kaldığı hiç görülmeyip her zamanki gibi seyircileri güldürmesine rağmen, perde inmeye görsün, alabildiğine kocamış Narses yüzü taşlaşıyordu. Başlangıçta beni kıskanan daha da kötüsü gençliğimin gücü önünde yenilgiye uğrayan biri gibi göründü bana; ama sonra Roswitha kulağıma fısıldayarak durum üzerinde beni aydınlattı; gerçi tam olarak onun da bir şey bildiği yoktu, sadece temsillerden sonra kapalı kapılar arkasında Bebra'yla konuşan subaylardan söz açtı. Öyle görülüyordu ki, üstat içe kaçıştan sıyrılıp dolaysız bir şeyler tasarlıyor, damarlarında dolaşan atalarından Prens Eugen'in kanının yönetimine bırakıyordu kendini. Kurduğu plânlar onu bizden o kadar uzaklaştırmış, o kadar yaygın bir ilişki ağı içerisine sürüklenmişti ki, bir zaman kendisinin olan Roswitha'yla Oskar'ın sıkı fıkı ilişkisi kırışıklarla dolu yüzünde ancak yorgun bir gülümsemenin doğmasına yol açıyordu. Bir gün Trovill'de bulunur, Kurhotel'de kalırken, ortak giyinme odamızın halısı üzerinde Roswitha'yla birbirimize sımsıkı sarılmış olarak bastırdı bizi Bebra, bizim birbirimizden ayrılmak istemediğimizi görünce, rahatınıza bakın der gibi eliyle işaret etti,

kendi makyaj aynasına doğru konuşarak: “Eylenin çocuklar!” dedi. “Öpüşün sevişin! Yarın beton koruganları ziyaret edeceğiz. Bakarsınız öbür güne varmaz betonu gıcır gıcır dişlerinizin arasında duyarsınız; onun için öpüşmek zevkinden yoksun bırakmayınız kendinizi.”

1944 haziranında olmuştu bu. Bu arada Atlantik Duvarı’nı Boscaya’dan yukarılara, Hollanda’ya kadar dolaşmış, ama çokluk kıyıdan açıkta kalmıştık; ancak Troville’de ilk olarak hemen sahil kenarında temsiller verdik ve burada Atlantik Duvarı’nı gezip görmeye davet edildik. Bebra daveti kabul etti. Geceleyin Caen’den az beride sahildeki kum tepeciklerin dört kilometre uzakta bulunan Bavent köyüne nakledildik. Burada köy evlerine bizi yerleştirdiler.

Geniş bir otlak, çalılıklar, elma ağaçları. Meyveden calvados denen bir çeşit rakı yapıyorlardı burada. Bu rakıyı içtikten sonra iyi bir uyku uyuyorduk. Sert bir hava pencereden içeri doluyor, bir su birikintisinde kurbağalar sabaha kadar vak vak ötüp duruyordu. Kurbağalar vardır, trampet çalar gibi tramp tramp diye bir ses çıkarırlar. İşte bu çeşit kurbağaların ötüşünü uykumda işitiyor ve kendi kendimi uyarıyordum. Evin yolunu tutman gerekiyor artık Oskar, oğlunun üç yaşını doldurmasına ne kaldı, trampeti doğum gününde onun eline tutuşturmaksın, bunu yapacağına söz verdin ona. Oskar kendi kendini böyle uyararak her saat başı içi yanan bir baba gibi uykulardan uyanıp ellerini karanlık çevresinde gezdiriyor, Roswitha'nın yanıbaşında bulunduğundan emin olmak, onun kokusunu algılamak istiyordu; pek hafiften tarçın, dövülmüş karanfil, ayrıca küçük hindistan cevizi kokusu, Noel öncesine özgü koku, pasta ve kurabiyelere karıştırılan baharat kokusu; bu kokuyu hattâ yazın bile kendisine barındırıyordu Roswitha.

Sabah olur olmaz çiftliğin önüne bir zırhlı araba gelip dayandı. Avluda hepimiz de soğuktan biraz titriyorduk. Sabahın erken vakti, hava serin; denizden esen rüzgâra karşı gevezelik ettik; Bebra, Roswitha, Felix ve Kitty, Oskar ve bizi Cabourg batısındaki bataryasına götürecek Üsteğmen Herzog, hep beraber atladık arabaya.

Normandi yeşildi dersem, iplik gibi dümdüz uzanan yolun kenarında, çiğden ıslak hafif sisli otlaklar üzerinde geviş getirip duran beyaz-kahverengi benekli ineklerin de sözünü etmeden geçemeyeceğim; hani bizim zırhlı arabayı öylesine serinkanlı karşılayışları vardı ki, kamuflaj dolayısıyla boyanmış olsa arabanın zırh kaplaması utançtan kıpkırmızı

olurdu. Kavak ağaçları, çalılar bodur bitkiler. Derken kaba, boş ve pencerelerinin kepenkleri takur tukur vuran sahil otelleri; gezi yoluna saptık, arabadan inip Üsteğmendin arkasına takıldık. Yüzbaşı Bebra'ya biraz kendini beğenmiş, ama yine de kusursuz bir saygı gösteriyordu Üsteğmen. Kum tepecikleri arasından, sahile çarpıp kırılan dalgaların gürültüsüyle dolu kumlu bir rüzgâra karşı ilerlemeye başladık.

Beni şişe yeşili ve genç kızsı hıçkırıklarla bekleyen yumuşakbaşlı Baltık Denizi değildi bu. Atlantik o alabildiğine eski taktiğini yine uyguluyor, met oldu mu sahile saldırıp, cezirde gerilere çekiliyordu.

Derken ulaştık beton koruganlara; hayranlığımızı belirttik, okşadık, sesini çıkarmadı. Birden: "Dikkat!" diye bir ses duyuldu beton içerisinden. İki kum tepesi arasında bulunup yassı bir kaplumbağaya benzeyen "Dora Yedi" adındaki, ateş mazgalları, gözetleme yarıkları ve küçük çapta toplarıyla met ve cezire gözlerini dikmiş korugandan upuzun biri ansızın fırladı. Lankes adında bir çavuştu bu; Üsteğmen Herzog ile bizim Yüzbaşı Bebra'nın önüne gelip tekmil verdi.

Lankes (Selâm çakarak): Dora Yedi, bir çavuş, dört er. Önemli bir vukuat yok.

Herzog: Teşekkür ederim. Rahata geçin, Lankes Çavuş.— İşittiniz ya, Yüzbaşım, önemli bir vukuat yok. Üç yıldır böyle.

Bebra: Ne de olsa met ve cezir var. Tabiatın bize sunduğu eserler.

Herzog: Bizimkileri de uğraştıran bu ya zaten. Onun için değil mi, korugan yanına korugan oturtuyoruz. Birbirimizin ateş hattı içerisine girmeye başladık nerdeyse. Yeni birkaç koruganın yapılabilmesi için çok geçmeden eskilerden bazısını havaya uçurmak gerekecek.

Bebra: (Beton üzerine vurur, Cephe Tiyatrosu'nda çalışan adamları da onun gibi yaparlar) Peki Üsteğmen'in kendileri beton koruganlara inanıyorlar mı?

Herzog : inanmak yerinde bir söz değil galiba, Yüzbaşım. Burada artık hiçbir şeye inanmıyoruz gibi bir şey. Ne dedin, Lankes Çavuş?

Lankes: Evet, Üsteğmenim, hiç bir şeye inanmıyoruz gibi bir şey.

Bebra: Ama hâlâ beton karıyor, beton döküyorsunuz.

Herzog: Tamamen söz aramızda, Yüzbaşım: Tecrübeler ediniyor insan. Daha önce inşaat işlerinde hiç bilgim yoktu, hepsi birazcık bir şeyler

öğrenmiştik okulda, derken savaş çıktı. Beton konusunda burada edindiğim bilgileri savaştan sonra değerlendirebileceğimi umuyorum. Nihayet ülkemizde yıkılan bütün yerlerin yeniden yapılması gerekecek. — Bakar mısınız şu betona, Yüzbaşım, yakından bir bakar mısınız! (Bebra ile adamları burunlarını iyice betona yaklaştırırlar) Ne görüyorsunuz, Midyeler, istiridyeler. Nihayet her şey elimizin altında. Al karıştır birbirine tamam. Taşlar, midyeler, istiridyeler, kum, çimento... Daha ne diyeyim size, Yüzbaşım; herhalde bir sanatçı ve oyuncu olarak bu konuda gerekli anlayışı göstereceksiniz. Lankes Çavuş, Yüzbaşı'ma anlatır mısınız beton koruganlar içerisine ne gömdüğümüzü.

Lankes: Başüstüne, Üsteğmenim Koruganların içerisine ne gömdüğümüzü Yüzbaşıma anlatacağım. Köpek yavruları gömüyoruz beton koruganlar içerisine Yüzbaşım. Her koruganın temelinde bir köpek yavrusu yatıyor.

Bebra'nın adamları: Mini mini bir köpekçik.

Lankes: Çok geçmeden Caen’den Havre’a kadar uzanan bütün bölgede köpek yavrusu bulunmaz olacak.

Bebra'nın adamları: Mini mini köpekçikler bulunmaz olacak.

Lankes: İşte o kadar hamaratız bu konuda.

Bebra'nın adamları: O kadar hamarat.

Lankes: Çok geçmeden kedi yavrulan gömmeye başlayacağız.

Bebra'nın adamları: Miyav!

Lankes: Ama kedilerin köpek yavrulan kadar değeri yoktur. Onun için çok geçmeden patlak verir diye umuyoruz.

Bebra'nın adamları: Gala temsili. (Alkış tutarlar)

Lankes: Nasıl olsa provasını yaptık yeteri kadar. Köpek yavruları suyunu çekince...

Bebra'nın adamları: Vah vah!

Lankes: ... korugan falan da inşa edemeyiz artık, çünkü kediler uğursuzluk getirir.

Bebra'nın adamları: Miyav miyav!

Lankes: Ama Yüzbaşım kısaca bilmek isterlerse bizim neden köpek yavrularını...

Bebra'nın adamları: Mini mini köpekçikleri...

Lankes: Hani bana sorarsanız, ben inanmıyorum böyle bir şeye.

Bebra'nın adamları: Tüh!

Lankes: Ama buradaki arkadaşların çoğu köyden geliyor; köyde ise bugün bile bir ev, bir samanlık veya bir kilise yapılacak oldu mu, canlı bir şey gömülmek istenir içerisine ve...

Herzog: Peki yetişir, Lankes Çavuş. Rahata geçin. — Yani Yüzbaşımın da işittiği gibi burada Atlantik Duvarı'nda batıl inançlar hüküm sürüyor. Tıpkı sizin tiyatrolarda olduğu gibi; hani sizin tiyatrolarda gala temsilinden önce ıslık çalınmaz, oyuncular oyuna başlamadan omuzları üzerinden arkalarına tükürür ya...

Bebra'nın adamları: Tüh tüh tüh! (Karşılıklı olarak birbirlerinin omuzları üzerinden tükürürler)

Herzog: Ama şaka bir yana, adamların bu batıl inancına dokunmamak gerekiyor. Son zamanda koruganların kapılarını istiridyeden mozaiklerle beziyorlar, beton süslemeler yapıyorlar. Onların bu davranışına çok yukardan gelen bir emir üzerine ses çıkarmıyoruz. Adamlar meşgul edilmek zorunda. Onun için beton süslemelerden rahatsız olan Binbaşımıza ikide bir söylüyorum, insanın beyninde süsler olacağına betonda süsler olması daha iyi. Binbaşım, diyorum. Biz Almanlar bu gibi şeylerden hoşlanırız. Buna karşılık ne yapabilirsiniz ki.

Bebra: Biz de nihayet Atlantik Duvarı’nda bekleyen orduyu eğlendirmek üzere burada bulunuyoruz.

Bebra'nın adamları: Bebra’nın Cephe Tiyatrosu sizin için söyleyecek, sizin için oynayacak, sizin en son ve kesin zaferi kazanmanıza yardım edecek.

Herzog: Sizin ve adamlarınızın bu görüşündeki isabete hiç diyecek yok doğrusu. Ancak tiyatro yalnız başına bu işi başaramaz. Daha çok kendi kendimizden medet ummak zorundayız burada, elden geldiği kadar herkes kendi başının çaresine bakmak zorundadır. Ne dedin, Lankes. Çavuş?

Lankes: Evet, Üsteğmenim. Elden geldiği kadar herkes kendi başının çaresine bakmak zorundadır.

Herzog: İşittiniz ya, Yüzbaşım. Ancak şimdi sizden özür dilemek isterim; Dora Dört ile Dora Beş’i dolaşmam gerekiyor. Ama siz rahat rahat beton

yapıyı gözden geçirebilirsiniz. Göreceksiniz ne yapı, ne yapı! Lankes Çavuş size açıklayacaktır her şeyi...

Lankes: Her şeyi açıklayacağım Üsteğmenim.

(Herzog'la Bebra askerce birbirlerini selâmlar. Herzog sağdan uzaklaşır. O ana kadar Bebra'nın gerisinde bekleyen Raguna, Oskar, Felix ve Kitty fırlayıp ortaya çıkarlar. Oskar'ın elinde trampet, Raguna'nın elinde bir azık sepeti vardır. Felix ile Kitty korunağın beton çatısına tırmanır, orada akrobasi numaralarına başlarlar. Oskar ile Roswitha korunağın yanı başında kumlar içinde küçük kovalar ve küçük küreklerle oynar, birbirlerine abayı yakmış gibi davranır, arada bir sevinç çığlıkları atar, bazen da Felix ile Kitty'ye takılırlar.)

Bebra: (Korunağı dört bir yandan gözden geçirdikten sonra kayıtsız) Söyler misiniz, Lankes Çavuş, asıl mesleğiniz nedir sizin?

Lankes: Boyacılık, Yüzbaşım. Ama çok gerilerde kaldı.

Bebra: Yani bayağı boyacılık mı?

Lankes: Aynı zamanda bayağı boyacılık, Yüzbaşım. Ama daha çok sanat boyacılığı.

Bebra: Bakındı hele, bakındı hele! Büyük Rembrandt'a özeniyorsunuz demek, ama belki de Velazquez'e?

Lankes: Eh, ikisinin arası bir şey.

Bebra: Ama canım, madem öyle ne gereği var burada beton karmanın, beton dökmenin, beton koruganlara bekçilik etmenin. Sizin yeriniz propaganda bölüğüdür. Bizim topluluğun tam sizin gibi asker ressamlara ihtiyacı var.

Lankes: Bu bana göre bir iş değil. Yüzbaşım. Bugünkü anlayışa göre benim resimlerim biraz fazla çarpık.— Acaba Yüzbaşımın bana ikram edecek bir sigarası var mı? (Bebra bir sigara uzatır)

Bebra: Çarpıkla modern mi demek istiyorsunuz?

Lankes: Modern ne demek? Beton çağı başlamadan çarpık moderndi bir süre.

Bebra: Ya?

Lankes: Evet.

Bebra: Kalın boyayla mı çalışıyorsunuz? Spatula kullanıyorsunuz belki de?

Lankes: Eh, o da var. Başparmağımla girişiyorum işe, tamamen otomatik olarak, aralara çiviler ve düğmeler yapıştırıyorum. 1933'den önce bir ara zincifre kırmızısı üzerine dikenli tel çekmiş, basında olumlu yankılar uyandırmıştım. Şimdi bu eserlerim İsviçre'de sabun tüccarlığı yapan bir özel koleksiyoncunun evinin duvarlarını süslüyor.

Bebra: Ah şu savaş yok mu, lânet olası savaş! Bugün de burada beton döküyor, dehanızı tahkimat işlerinde harcıyorsunuz. Orası öyle, bu işi bir zaman Leonardo ve Michelangelo da yaptılar; ellerinde bir madonna siparişi bulunmadığı zaman, savaş araçları, kılıç makineleri ve müstahkem mevki inşa ettiler.

Lankes: Gördünüz mü işte. Nerede olsa aksayan bir taraf çıkıyor. Gerçek bir sanatçı ne olduğunu açığa vurmak zorundadır. Yüzbaşım, korunağın girişindeki süslemeleri görmek isterler mi acaba? Ben yaptım hepsini.

Bebra: (Süslemeleri adamakıllı gözden geçirdikten sonra) Hayret doğrusu! Bu ne biçim zenginliği, bu ne ifade gücü böyle!

Lankes: Strüktürel formasyonlar diyebilirsiniz bunlara.

Bebra: Peki yarattığınız bu eserin, bu kabartma ya da tablonun bir adı yok mu?

Lankes: Söylemiştim: Formasyonlar. Çarpık formasyonlar da diyebilirsiniz. Yeni bir üslûp. Şimdiye kadar henüz deneyen çıkmadı.

Bebra: Olsun. Mademki bu eserin yaratıcısı sizsiniz, ona başka isimlerle karıştırılmayacak bir isim vermeniz gerekirdi...

Lankes: İsim! İsimden ne çıkar? Sanat sergilerinin katologları içindir isimler.

Bebra: Bir şeyden çekinir gibisiniz, Lankes Çavuş. Yüzbaşı olarak değil de, sanatsever biri olarak görün beni. Sigara? (Lankes elini uzatıp sigarayı alır) Evet, bekliyorum?

Lankes: Eh, mademki siz öyle buyuruyorsunuz; bu eseri yaparken Lankes'in kafasından şunlar geçti: Burada işler bir son bulursa. Nihayet günün birinde son bulacak nasıl olsa, öyle ya da böyle, o zaman koruganlar kalacak, çünkü başka her şey yıkılıp gitse de yine kalır koruganlar. O zaman da gelir zamanı. Yüzyıllar gelir demek istiyorum. (Son aldığı sigarayı

cebine sokar) Acaba Yüzbaşımın bana ikram edecek bir sigarası daha var mı? Sağ olun, Yüzbaşım, çok sağ olun. —Ve yüzyıllar gelir, bir hiç gibi geçip gider koruganlar üzerinden. Ama nasıl piramitler kalmışsa, koruganlar da kalır öyle. Ve derken güzel günlerden bir gün, bir eski eserler araştırıcısı çıkıp gelir ve koruganları görüp şöyle düşünür: Bu bir zamanların Birinci ve Yedinci Dünya Savaşları arasındaki, çağ ne kadar da sanattan yoksunmuş: sağır, gri bir beton, arada bir koruganların girişlerinde Heimat Üslûbu'yla amatörce, kaba süslemeler— ve birden araştırıcı Dora Dört, Dora Beş, Dora Altı ve Dora Yedi ile karşılaşıp benim strüktürel çarpık formasyonlarımı görerek şöyle söyler kendi kendine: Bak sen! Entresan doğrusu! Büyülü, tehditkâr, ama insanın içine işleyen manevî bir havası var âdeta. Bunu muhakkak ki bir dâhi, belki de yirminci yüzyılın tek dâhisi bütün zamanlar için geçerli olarak yapıp ortaya koydu. Acaba bir adı da var mı eserin? Sanatçıyı ele veren bir imza falan? — Yüzbaşım başını biraz yana eğerek dikkatle bakacak olurlarsa, çarpık formasyonlar arasında görecektir ki...

Bebra: Gözlüğüm? Siz de yardım eder misiniz Lan-kes Çavuş.

Lankes: İşte orada yazıyor, Yüzbaşım. Herbert Lan-kes, yıl 1944, isim: Mistik, barbarca can sıkıntısı.

Bebra: Bununla yüzyılımızı isimlendirmiş olabilirsiniz.

Lankes: Bakın, gördünüz mü!

Bebra: Belki beş yüz ya da bin yıl sonra onarım çalışmaları yapılırken beton içerisinde birkaç kemik parçacıkları da bulacaklar.

Lankes: Bu benim verdiğim ismi daha da pekiştirir.

Bebra: (Pek heyecanlanmış) Zaman dediğin nedir, biz neyiz, aziz dostum, eğer eserlerimiz... Ama bakın: Felix ile Kitty, benim akrobatlar, beton üzerinde jimnastik gösterilerinde bulunuyor.

Kitty: (Bir kâğıt parçası uzunca bir süreden beri Roswitha ile Oskar, Felix ile Kitty arasında elden ele dolaştırılmakta, üzerine bir şeyler yazılmaktadır. Kitty hafif Saksonya şivesiyle) Görüyor musunuz, sayın Bebra, beton üzerinde neler, neler yapılmaz ki! (Elleri üzerinde yürür)

Felix: Beton üzerinde havada birkaç takla atan olmamıştır şimdiye kadar. (Sırt üstü bir takla atar)

Kitty: Gerçekten böyle bir sahnemiz olmalıydı.

Felix: Yalnız biraz rüzgârlı yukarısı.

Kitty: O kadar sıcak değil ama. Sonra bütün sinemalar gibi pis kokmuyor. (Bir yumak gibi tortop olur)

Felix: Hem burada bir şiir yazdık.

Kitty: Oskarnello ile Roswitha yazdı şiiri.

Felix: Ama kafiye işinde bizim de emeğimiz geçti.

Kitty: Bir sözcük eksik yalnız, o da oldu mu bitti sayılır.

Felix: Sahildeki saplara ne dendiğini bilmek istiyor, Oskar.

Kitty: Onlar da şiire girecek de.

Felix: Yoksa önemli bir yanı eksik kalır.

Kitty: Oh, söyler misiniz, asker kardeş, nedir bu sapların adı?

Felix: Belki de söyleyemez, düşman işitir sonra.

Kitty: İnan olsun, başka kimseye anlatmayız.

Felix: Hani sadece sanat bize kapılarını açsın diye.

Kitty: Ne kadar çaba harcadı Oskarnello, değil mi ama!

Felix: Bir de güzel yazdı ki! Sütterlin yazısıyla.

Kity: Bu yazıyı da nerden öğrenmiş?

Felix: Bilmediği tek şey sapların adı.

Lankes: Yüzbaşım izin verirlerse?

Bebra: Savaş için çok önemli bir sır söz konusu değilse tabiî?

Felix: Oskarnello da bilmek istiyor mademki.

Kitty: Şiir de onsuz bitmiş olmayacak mademki.

Roswitha: Hepimiz de merak ediyoruz mademki.

Bebra: Pekâlâ, emrediyorum, buyurun söyleyin!

Lankes: Bunları tanklarla çıkartma araçlarına karşı yaptık. Görünüşlerinden dolayı da Rommel Kuşkonmazı diyoruz.

Felix: Rommel...

Kitty: ... Kuşkonmazı? Nasıl, uydu mu şiire, Oskarnello?

Oskar: Uydu, uydu. (Sözcüğü kâğıdın üzerine yazar, şiiri koruganın çatısında dikilen Kitty'ye uzatır. Kitty vücuduna daha çok bir yumak biçimi

verir ve bir öğrenci gibi okur şiiri)

(Buraya Şiir Gelecek)

Lankes: Denizin cezir zamanı.

Roswitha: Kahvaltı vakti geldi öyleyse. (Elindeki fiyonglar ve yapma kumaş çiçeklerle süslü azık sepeti bir yay çizer havada)

Kitty: Aman ne güzel, açıkta piknik yapacağız.

Felix: Tabiat iştahımızı kamçılıyor.

Roswitha: Oh, yemek yemenin kutsal eylemi! Kahvaltı sürdüğü süre ulusların elini kolunu bağlarsın.

Bebra: Korugan üzerinde yapalım kahvaltımızı. Pekâlâ bir masa işini görür beton. (Lankes'den başka hepsi koruganın üzerine tırmanır. Roswitha yere çiçek motifleriyle bezenmiş iç açıcı bir örtü yayar. Âdeta dipsiz bir kuyuyu andıran sepet içinden püsküllü ve kenarları saçaklı küçük minderler çıkarır. Hafif yeşil benekleri bulunan bir güneş şemsiyesi açılıp, hoparlörlü minik bir gramofon uygun bir yere yerleştirilir. Tabakçıklar, kaşıkçıklar, bıçakçıklar, yumurtalıklar ve peçeteler dağıtılır.)

Felix: Ciğer ezmesinden biraz verirseniz memnun olurum.

Kitty: Stalingrad'dan kurtarabildiğimiz havyardan kaldı mı biraz daha?

Oskar: Danimarka tereyağını bu kadar kalın sürmesen ekmek üzerine, Roswitha.

Bebra: Roswitha'nın endamını düşünmen doğrusu yerinde bir hareket, evlât.

Roswitha: Ne yapayım, tadına doyamıyorum bir türlü. Sonra da bana iyi geliyor. Hey be! Kopenhag'daki havacıların önümüze çıkardıkları o kremalı pastayı düşünüyorum da.

Bebra: Termostaki Hollanda kakaosu iyi sıcak kalmış.

Kitty: Şu Amerikalıların teneke kutular içindeki keklerine de bayılıyorum doğrusu.

Roswitha: Ama ancak Güney Afrika'nın İngwer reçelinden üzerine sürüldü mü hoş oluyor.

Oskar: Roswitha, öyle kıtlıktan çıkmış gibi yeme ne olur!

Roswitha: Peki sen ne diye o iğrenç İngiliz Corned bifteğinden parmak kalınlığında dilimler kesip kesip atıştırıyorsun?

Bebra: Ya sen, Lankes Çavuş? Erik reçeli sürülmüş üzümlü ekmekten incecik bir dilim istemez misin?

Lankes: Şu anda görevli olmasaydım, Yüzbaşım.

Roswitha: Sen de emredersin, o zaman yer.

Kitty: Evet, emret.

Bebra: Madem öyle, emrediyorum, Lankes Çavuş: Fransız erik reçeli sürülmüş bir dilim üzümlü ekmek, bir adet rafadan Danimarka yumurtası, Rus havyarı yiyecek ve bir bardakçık Hollanda kakaosu içeceksiniz.

Lankes: Başüstüne, Yüzbaşım.

Bebra: Lankes Çavuş için fazla minderiniz yok mu?

Oskar: Benim minderi alsın, ben trampet üzerine otururum.

Roswitha: Ama üşütmeyesin sakın, canikom. Zira netametli yerdir beton, sen de beton üzerinde oturmaya alışık değilsin.

Kitty: İsterse benim minderi vereyim. Ben biraz jimnastik yaparım bu arada, ballı ekmekler de daha iyi kayıp gider boğazımdan.

Felix: Ama örtü üzerinde yap da jimnastiğini, betonu balla lekeleme. Sonra askerî malzemeyi tahrip suçu işlemiş olursun. (Hepsi kikirder.)

Bebra: Oh, ne hoş şu deniz havası.

Roswitha: Öyle.

Bebra: İnsanın gönlü açılıyor.

Roswitha: Öyle.

Bebra: Kalbi kabuğundan sıyrılıyor.

Roswitha: Öyle.

Bebra: Ruh kozasını delip çıkıyor dışarı.

Roswitha: Kendisini deniz seyredince, ne kadar da güzelleşiyor insan.

Bebra: Bakışlar özgürlüğe kavuşuyor, kanatlanıyor âdeta.

Roswitha: Kanatlanıp uçuyor...

Bebra: Uçup gidiyor deniz üzerinden, sonsuz deniz üzerinden... Peki ama, Lankes Çavuş, kıyıda beş adet siyah cisim görüyorum.

Kitty: Ben de. Beşi de şemsiyeli.

Felix: Yo, altı.

Kitty: Hayır, beş. Bir, iki, üç, dört, beş.

Lankes: Lisieux’nin rahibeleri bunlar. Yönettikleri çocuk yuvasıyla Lisieux’den alınarak bizim bu yakına yerleştirildiler.

Kitty: Ama Kitty çocuk falan görmüyor hiç. Yalnız beş şemsiye.

Lankes: Çocuklar köydedir, Bavent’de bırakırlar onları hep, bazen cezirde buraya gelerek Rommel Kuşkonmazlarına takılıp kalan midye ve istiridyeleri, yengeç ve İstakozları toplarlar.

Kitty: Zavallılar!

Roswitha: Acaba kendilerine biraz biftekle birkaç kek ikram etsek?

Oskar: Bana sorarsanız, erik reçeli sürülmüş üzümlü ekmek verilsin derim; çünkü bugün cuma, et yemez rahibeler.

Kitty: Bakın, koşmaya başladılar şimdi. Şemsiyelerini de yelken gibi kullanıyorlar.

Lankes: Yeteri kadar, midye ve İstakoz topladılar mı hep böyle oyun oynamaya başlarlar sonradan. En başta Rahibe Adayı Agneta; pek gencecik bir şey, dünyadan haberi yok henüz. —Acaba Yüzbaşımın bana ikram edecek bir sigarası daha var mı? Sağ olun, çok sağ olun, Yüzbaşım. — Şu orada geride gelen, ötekilerin arkasından gitmeyen şişman da Başrahibe Scholastika’dır. Rahibelerin deniz kıyısında oynamalarını istemez, belki rahibelik yasalarına aykırıdır da ondan.

(Şemsiyeli rahibeler arka planda koşuşur. Roswitha gramofonu çalıştırır. “Petersburg Kızak Yolculuğu” adında bir şarkı duyulmaya başlar. Rahibeler şarkının havasına uyarak dans edip sevinç çığlıkları atarlar.)

Agneta: Yehuuu, Başrahibe Scholastika!

Scholastika: Agneta! Agneta!

Agneta: Yehuuu, Başrahibe Scholastika !

Scholastika: Geriye dönün, yavrucuğum Agneta !

Agneta: Dönebilsem. Çekip götürüyor beni.

Scholastika: Dönebilmek için Tanrı’ya dua edin.

Agneta: Acılı bir dönüş için.

Scholastika: İnayet dolu bir dönüş için.

Agneta: Sevinç dolu bir dönüş için.

Scholastika: Dua edin, Rahibe Agneta!

Agneta: Hep dua ediyorum zaten. Ama çekip götürüyor, bırakmıyor bir türlü.

Scholastika: (Sesini biraz alçaltır) Agneta! Agneta!

Agneta: Yehuuuuu, Başrahibe Scholastika!

(Rahibeler görünmez olur. Ancak arada bir arka planda belirip kaybolur şemsiyeleri. Müzik sona erer. Korugan kapısının bitişiğindeki sahra telefonunun zili çalar. Lan-kes Çavuş koruganın üstünden sıçrayıp iner, telefonun kulaklığını eline alır, ötekiler yemeklerini yemeye devam ederler.)

Roswitha: Burada, bu sonsuz tabiat ortasında bile bir telefon ha?

Herzog: (Elinde kulaklık, telefonun kordonunu beraberinde sürükleyerek yavaş yavaş sağdan yaklaşır, ikide bir durup konuşur.) Uyuyor musun, Lankes Çavuş! Dora Yedi'nin önünde birtakım şüpheli cisimler kımıldıyor. Apaçık görülüyor hepsi.

Lankes: Rahibe bunlar, Üsteğmenim.

Herzog: Rahibeler de ne geziyormuş burada. Hem ya değillerse?

Lankes: Ama öyle, Üsteğmenim. Apaçık görülüyor.

Herzog: Galiba kamuflaj diye bir şey hiç işitmedin: sen? Beşinci kol diye bir şey duymadın hiç? Yüzyıllardır uyguladıkları taktiktir İngilizlerin; ellerinde İncil gelirler, sonra birden güm güm.

Lankes: Bunlar İstakoz topluyor, Üsteğmenim.

Herzog: Hemen sahildeki cisimler temizlenecek, anlaşıldı mı?

Lankes: Başüstüne, Üsteğmenim. Ama bunlar İstakoz, topluyor sadece.

Herzog: Durma hemen geç makinelinin başına, Lankes Çavuş!

Lankes: Ama ya sadece İstakoz topluyorlarsa? Cezirden yararlanıyor, yönettikleri çocuk yuvası için...

Herzog: Emrediyorum, Lankes Çavuş!

Lankes: Başüstüne, Üsteğmenim. (Lankes Çavuş korunağa girip kaybolur. Herzog, elinde telefonun kulaklığı, sağdan uzaklaşır.)

Oskar: Roswitha'cığım, iki kulağını da kapar mısın lütfen, şimdi ateş edilecek de; filmlerde, dünya haberlerinde gösteriliyor ya, onun gibi tıpkı.

Kitty: Öf, ne fena. Bari daha sıkı bir düğüm yapayım kendimi.

Bebra: Hani ben de bir sesler işiteceğimize inanır gibi oluyorum.

Felix. Gramofonu yeniden çalıştıralım, ses biraz hafifler. (Gramofonu çalıştırır, Platter’ler “The Great Pre-tender”i söyler plâkta Ağır ağır, trajik bir hava içerisinde sürüklenip giden müziğe uygun olarak makineli tüfek takırtıları duyulur. Roswitha kulaklarını tıkar. Felix amuda kalkar. Arka planda beş rahibe şemsiyeleriyle havaya uçar. Plâk susar, tekrarlanır, sonra sessizlik. Felix amuda kalkmayı bırakır. Kitty vücudunun düğüm şeklini gözer. Roswitha üzerinde kahvaltı artıkları bulunan örtüyü acele toplayıp azık sepetine tıkar. Oskar ile Bebra ona yardım eder. Sonra hepsi korugandan aşağı inerler. Lan-kes Çavuş koruganın kapısında görünür.)

Lankes: Yüzbaşımın bana ikram edecek bir sigarası daha var mı acaba?

Bebra: (Adamları korkuyla Bebra'nın gerisinde yer alır) Lankes Çavuş, fazla sigara içiyorlar.

Bebra'nın Adamları: pek fazla sigara içiyorlar.

Lankes: Bu beton yapılardan, Yüzbaşım.

Bebra: Günün birinde beton kalmazsa?

Bebra'nın Adamları: Beton kalmazsa?

Lankes: Beton ölümsüzdür, Yüzbaşım. Yalnız bizler ve bizim sigaralarımız...

Bebra: Biliyorum, biliyorum, dumanla birlikte uçup gideriz.

Bebra'nın Adamları: (Ağır ağır uzaklaşırlar) Dumanla birlikte...

Bebra : Aradan bin yıl bile geçse beton kalır ve ziyaret edilir.

Bebra'nın Adamları: Aradan bin yıl bile geçse.

Bebra : Köpek kemikleri bulurlar beton koruganlarda.

Bebra'nın Adamları: Köpek kemikçikleri.

Bebra : Sonra o sizin çarpık formasyonlarınız.

Bebra'nın Adamları : MİSTİK, BARBARCA SIKINTI.—

(Lankes Çavuş, sigara ağzında, yalnız kalır.)

Oskar’ın kendisi, beton korugan üzerinde kahvaltı yaparlarken az konuşmuş veya hemen hiç konuşmamış olsa bile, Atlantik Duvarındaki konuşmaları kayda geçirmeden duramadı, çünkü müttefik çıkartmasından az önce orda burada işitilen sözlerdi bunlar; ayrıca kitabın bir diğer

bölümünde savaş sonrasını, bizim bugünkü müreffeh ve memur burjuva hayatını ele aldığımızda, beton ressamı Lankes Çavuş yine karşımıza çıkacak.

Sahildeki gezi yolunda zırhlı araba hâlâ bizi bekliyordu. Üsteğmen Herzog seker gibi uzun adımlar atarak, kendilerini korumakla görevli olduğu Rebra'yla adamlarının yanına geldi. Deminki küçük olay dolayısıyla Bebra'dan özür diledi. “Ne yaparsınız, yasak bölge yasak bölgedir”, dedi; bayanların arabaya binmesine yardımcı oldu, ayrıca şoföre bazı direktifler verdi. Gerisin geri Bavent'e doğru yol almaya başladık. Pek acele etmemiz gerekiyordu, öğle yemeği yiyecek vaktimiz yoktu; çünkü köy sonundaki kavak ağaçları arkasında yatan o şirin Norman Sarayının şövalyeler salonunda bir temsil verecektik.

Sahnedeki aydınlatma durumunu gözden geçirmek için hepsi yarım saatlik bir zaman bulabildik; sonra da Oskar trampetini, konuşturdu ve perdeyi açtı. Gedikliler için oynuyorduk. Sık sık kaba gülüşmeler duyuluyor, biz de işin inceliğine bakmıyorduk. Ben içinde hardallı birkaç Viyana sosisi barındıran bir lâzımlığı sesimle tuz buz ettim. Suratını boyamış Bebra da parça parça olan lâzımlıktan ötürü gözyaşlarını akıttı, cam kırıkları arasından sosisleri aşırarak hardala banıp gövdesine indirdi, bu da salonda bulunan hâki üniformalıları neşeye boğdu. Kitty ile Felix bir süredir Krach modası deri giysiler ve Tirol şapkacıklarıyla sahneye çıkıyor, bu da onların akrobasi numaralarına ayrı bir çeşni veriyordu. Roswitha vücudunu sımsıkı saran sim işlemeli bir giysi giyip soluk yeşil kollarına uçları devrik eldivenler takıyor, mini mini ayakçıklarını yaldız işlemeli sandallarla süslüyordu; hafif mavimsi gözkapaklarını hep inik tutuyor, o uyurgezer Akdeniz sesi kendisindeki şeytanî güce tanıklık ediyordu. Oskar'ın kıyafet değiştirmesi gerekmediğini söylemiş miydim bilmem? Üzerine "SMS Seydlitz" markası işlenmiş eski bahriyeli kasketimi başıma geçiriyor, deniz mavisi mintanımı ve altın yaldız çapa düğmeleriyle donanmış ceketimi giyiyordum; ayaklarımda dizlerime kadar gelen bir pantolon, daha aşağıda dizlerime kadar çıkan uçları devrik çoraplar ve giyilmekten enikonu yıpranmış ayakkabılar görülüyor, beyazi-kırmızı lake bir trampet önümde sarkıyordu; tıpkı bu trampetin eşi olan beş trampeti artistik eşyalarımın bulunduğu bavulda depo etmiştim.

Akşamleyin subaylar ve Cabourg'taki bir istihbarat merkezinde çalışan kızlar için tekrarladık temsili. Roswitha biraz sinirliydi, gerçi falso yaptığı

olmadı hiç, ama numarasının tam orta yerinde gözüne mavi çerçeveli bir güneş gözlüğü taktı, bir başka hava tutturdu, geleceği okurken daha dolaysız davrandı, sözgelişi mahcupluğu dolayısıyla kibirli davranan sarı soluk bir kızın yüzüne karşı, şefiyle arasında bir gönül macerası bulunduğunu söyledi. Bu kehanet hani tatsız geldi bana, ama salonda yeteri kadar kahkahaların atılmasına yol açtı, çünkü galiba kızın şefi salondaydı ve hemen kızın yanında oturuyordu.

Temsilden sonra sarayda karargâh kurmuş alayın kurmay subayları bir parti verdi; Bebra, Kitty. ve Felix parti için kaldılar, Raguna ve Oskar ise göze çarpmadan salondan ayrılıp yatmaya gittiler, renkli bir günün sonunda hemen uykuya daldılar ve ancak sabahleyin saat beşte çıkarma harekâtının başlaması üzerine uyandırıldılar.

Bu konuda fazla ne söyleyeyim sizlere? Bizim kesime, Orne ırmağının ağzı yakınına Kanadalılar çıktı, Ravent boşaltıldı ister istemez; Bavullarımızı hazırlamış bekliyorduk. Alayın kurmay heyetiyle geri hatlarda bir yere gidecektik. Sarayın avlusunda bacasından dumanlar tüten motorize bir seyyar mutfak bulunuyordu. Roswitha bir kahve alıp gelmemi istedi benden, çünkü henüz kahvaltı etmemişti. Bense biraz sinirliydim o sıra, geç kalırım da arabayı kaçırırım diye korktum, dolayısıyla Roswitha,nın ricasını yapmaya yanaşmadım ve biraz da kaba davrandım kendisine. O zaman Roswitha sıçradığı gibi, elinde bir kupa, ayaklarında topuklu ayakkabılar, kahve almak için seyyar mutfağa doğru seğirtti; tam o sıcak sabah kahvesine kavuşmuştu ki, yanı başında denizden atılan bir mermi patladı.

Oh, Roswitha, bilmem ki kaç yaşındaydın? Bildiğim bir şey varsa 99 santimetrecikti boyun ve sen konuştun mu Akdeniz konuşurdu; tarçın kokar, küçük hindistan cevizi kokardın ve bütün insanların içini okurdun. Okuyamadığın bir şey varsa, o da senin küçük kalbindi; yoksa benim yanımda kalır, o çok kızgın yakıcı kahveyi almaya gitmezdin.

Bebra Lisieux'da bir yolunu bulup, Berlin'e gidebilmemiz için bir izin belgesi çıkarttı. Kumandanlık binası önünde kendisini bekledi; yanımıza dönüp geldiğinde, Roswitha'nın öbür dünyayı boylamasından beri ilk kez konuştu: “Biz cüceler ve palyaçolar, devler için dökülmüş katı betonlar üzerinde dans etmeyecektik. Keşke kimsenin bizi aramayacağı trübünler önünde kalsaydık!”

Berlin’de Bebra’dan ayrıldım. “Roswitha’cığım olmadıktan sonra bütün o sığınaklarda ne yapacaksın yani” diyerek, örümcek ağı inceliğinde gülümsedi bana Bebra.

Beni alnımdan öptü, hizmet kâğıtlarıyla donanmış olarak Kitty ile Felix’i, Danzig merkez istasyonuna kadar beni geçirmeleri için yanıma verdi. Aksesuvardan artakalan beş trampeti bana armağan etti; böylece yanımda trampetler ve eskisi gibi kitabım, 11 Haziran 1944’de oğlumun yaş günü arefesinde, doğup büyüdüğüm kente geldim. Kent sapsağlam yerinde duruyor, ortaçağsı bir hava içinde her sabah irili ufaklı çanlarıyla çeşitli yükseklikteki kulelerden ortalığı gürültüye boğuyordu.

İSA’YI İZLEMEK

Evet, dönüş! Saat yirmiyi dört geçe cepheden izinli gelenlere ayrılmış tren Danzig Merkez İstasyonuna girdi. Felix ile Kitty beni Max Halbe Meydanı’na kadar getirdi, birbirimize veda ederken gözlerinde yaşlar belirdi Kitty’nin; sonra onlar Hochstiess’teki karargâhlarına yollandı, ben Labes Caddesi’ni küçük adımlarla arşınlamaya koyuldum. Akşamın dokuzu olmak üzereydi.

Evet, dönüş! Enikonu yaygın kötü bir âdet: bugün ufak bir senedi tahrif ettiği için kalkıp yabancı bir lejyonda asker olmaya giden ve birkaç yıl sonra biraz yaşlanmış, yurda dönüp başından geçmiş serüvenleri anlatan her genci modern bir Odysseus yapıp çıkıyor. Bu arada dalgınlıkla yanlış bir trene binenler, sözgelişi Frankfurt’a gideceği yerde Oberhausen’da soluğu alanlar oluyor, yolda başlarından bir şeyler geçiyor bu gibilerin hani geçmemesi mümkün mü, yaşadıkları kente döner dönmez Circe, [58] Penelope [59] ve Telemachos [60] gibi adları ağızlarından düşürmüyorlar. Oskar dönüşünde hiçbir şeyi değişmemiş buldu, bir kez yalnız bu yüzden bir Odysseus olamazdı. Odysseus kişiliğinde Penelope diye kendisine hitap etmesi gereken sevgili Maria’cığının çevresini çapkın erkekler sarmamıştı. Oskar’ın yola çıkmasından çok önceleri kesinlikle Matzerath’ta karar kılmıştı Maria ve hâlâ onunla beraber yaşıyordu. İnşallah aranızdaki okumuşların, sağlığındaki uyurgezerliğinden ötürü erkeklerin başını döndüren zavallı Roswitha’ya bir Circe gözüyle bakmak geçmez akıllarından. Eh, oğlum Kurt’a gelince, babası için kılını bile kıpırdatmamıştı; dolayısıyla, babası Oskar’ı tanıyamadığı kabul edilse bile, bir Telemachos olmaktan uzaktı büsbütün.

Kıyaslama yapılacaksa —yurduna yuvasına dönen bir kimsenin böyle bir kıyaslamayı hoş karşılaması gerektiğini anlamıyor değilim hani—, izin verin, Tevrattaki Kaybolmuş Oğul olarak göstereyim kendimi; çünkü kapıyı bana Matzerath açmış, muhtemel bir baba değil de, gerçek bir baba gibi

beni karşılamıştı. Hattâ Oskar'ın dönmesine sevinmiş, sahici ve suskun gözyaşları akıtmıştı; öyle ki, o günden sonra kendimi yalnız Oskar Bronski değil, aynı zamanda Oskar Matzerath olarak görmeye başlamıştım.

Maria daha serinkanlı, ama soğuk denemeyecek bir davranışla çıkmıştı karşıma. Masada oturuyor, iktisat Müdürlüğü'ne verilecek yiyecek kuponlarını yapıştırıyordu ve sigara sehpası üzerine Kurt'un doğum günü hediyesi olarak henüz ambalajlarından çıkarılmamış birkaç öteberi yığmıştı. O pratik yaradılışıyla ilk düşündüğü şey benim sağlık ve afiyetim olmuş, beni soyup eskisi gibi yıkamış, yüzümdeki kızartıyı görmezlikten gelmiş, pijamamı giydirip beni masaya oturtmuş, Matzerath da bu arada hazırladığı haşlanıp kavrulmuş patatesi ve sahanda yumurtayı getirip önüme koymuştu. Önüme çıkarılan yemeği yiyip süt içmiş ve böylece yer içerken sorgulama başlamıştı: "Neredeydin a canım Oskar'cığım? Aramadığımız yer kalmadı. Polisler de dört dönüp seni aradılar, sonra da bizi mahkemeye çağırdılar, seni öldürüp bir yere atmadığımıza yemin ettirdiler. Neyse artık, buradasın ya şimdi. Ama bizi de az üzmedin, daha da üzeceğinden başka; çünkü geldiğini gidip polise bildirmemiz gerekiyor. Allah vere de içeri tıkmasalar seni. Eh, hak etmedin de değil. Sen bir şey söyleme hiç kimseye, evden kaç git, olur mu!"

Maria uzağı görmüştü, gerçekten üzücü birtakım olaylar baş gösterdi ilerde. Sağlık Bakanlığından bir adam çıkagelip Matzerah'la mahrem bir görüşme yaptı; ama Matzerath bağırarak konuşuyor, dolayısıyla ne söylediği işitilebiliyordu: “Asla, asla olmaz! Ben böyle bir şeyi yapmayacağımı ölüm döşeğinde rahmetli karıma söz verdim. Çocuğun babası benim nihayet, sağlık polisi değil.”

Böylece bir akıl ve ruh hastalıkları kliniğine yatırılmaktan yakayı kurtarmıştım. O günden sonra her iki haftada bir eve resmî bir mektup geliyor, mektupta Matzerath ufak bir imza atmaya davet ediliyordu; Matzerath imzayı atmaya yanaşmıyor, ancak yüzünü her seferinde endişeyle buruşturuyordu.

Ama Oskar acele etti, kimi şeyleri atlayıp ilerde anlatılacaklara el uzattı; onun için Matzerath'ın yüzündeki buruşukları yeniden düzlemesi gerekecek, çünkü eve döndüğüm gece de bu yüz ışıl ışıl parıldıyordu sevinçten; Matzerath ilerisi için Maria'dan çok daha az tasa ediyor, ondan daha az soru soruyor bana, benim sağ salim dö-nüşümle yetinip ötesini aramıyor, yani gerçek bir baba gibi davranıyordu. Ben, beni görünce biraz

afallayan Truczinski Nine’nin yanma çıkarılıp yatağa yatırılırken: “Ağabeysine yeniden kavuşması Kurtluğumuzu kimbilir ne kadar sevindirecek!” dedi. “Hem yarın Kurtçuğun üçüncü yaş gününü kutluyoruz.”

Oğlum Kurt için yaş günü masasında üç mumlu pastadan ayrı bir de Bayan Gretchen’in kendi elceğiziyle ördüğü bir kazak bulunuyordu, ama Kurt hiç umursamadı kazağı. Beri yandan iğrenç sarı renkte lâstik bir top vardı masada; topun üzerine oturdu Kurt, at gibi üzerine binip koşturdu onu ve nihayet bir mutfak bıçağını alıp topa sapladı. Sonra da havayla doldurulmuş bütün toplarda tortu halinde dibe çöken o tiksinç tatlı suyu emdi yara yerinden. Top o bir daha onmayacak yarayı yeni almıştı ki, Kurt yelkenli gemiyi ıskartaya çıkarmaya, bir hurda durumuna getirmeye başladı. Ayrıca henüz el sürülmemiş, ama korkutucu bir biçimde el sürülmeye hazır, bir kırbaçla topaç duruyordu masa üzerinde.

Oğlunun yaş gününü daha çok öncesinden düşünen ve varisinin üçüncü doğum günü kutlanırken hazır bulunmak üzere zamanın en hırçın ve zorba olayları içerisinden Doğu’ya doğru acele yol alıp gelmiş Oskar bir kenarda duruyor, oğlunun bu tahripkâr faaliyetini seyrediyor, o azimli oğlana karşı içinde bir hayranlık duyuyordu; kendi vücut ölçülerini oğlununkilerle karşılaştırıp biraz endişeyle kendi kendine itiraf etti: Sen burada yokken boyunu aştı oğlun Kurt, nerdeyse on yedi yıl geride kalan doğum gününden beri korumayı başardığın 94 santimetrelik boyu oğlan bal gibi iki, üç santimetre aştı; dolayısıyla onu trampetçi yapmanın ve bu vakitsiz büyümeye enerjik bir “Dur!” demenin zamanı geldi artık.

O büyük kültür kaynağı kitabımla beraber tavan arasındaki çamaşır kurutma yerinde çatı olukları arasına sakladığım artistik eşya bavulundan, yeni fabrikasından çıkmış gibi gıcır gıcır bir teneke trampet alıp geldim ve büyükler böyle bir şeyi yapmadıklarına göre, zavallı annemin verdiği sözü tutarak üçüncü doğum günümde bana tanıdığı şansı ben de oğluma tanımak istedim.

Bir zamanlar dükkânda çalışacak kimse olarak beni gören Matzerath'ın, benim bu işe yaramadığım anlaşıldıktan sonra, Kurt’a bakkaliyenin müstakbel sahibi gözüyle bakması pekâlâ mümkündü: “Bunun önüne geçmek gerekiyordu” diyorsam, Oskar’ı perakende ticaretin bir can düşmanı görmeyiniz lütfen. Bana ya da oğluma ilerisi için fabrikalar vadedilse, sömürgeleri de içerisinde olmak üzere bir krallığın miras olarak

kendisine bırakılacağı söylense, yine de ben bundan başka türlü davranmazdım. Oskar hiçbir şeyi ikinci bir elden devralmak niyetinde değil, dolayısıyla oğlunun da benzeri bir davranışta bulunmasını sağlamak ve onu —işte düşüncemin sakat tarafı da buradaydı — sürekli bir üç yaşındalığın teneke trampetçisi yapmak istiyordum; genç ve umut dolu bir insanın bir teneke trampeti devralması, bir bakkaliyeyi devralması kadar iğrenç değildi sanki.

Bugün böyle düşünüyor Oskar. Ama o zaman istediği tek şey vardı: trampetçi bir babanın yanı başına trampetçi bir oğul koymak, alttan ikili tokmak vuruşlarıyla yetişkinlere bakmak, doğurtucu bir trampetçi soyu kurmak; çünkü eserimin kuşaktan kuşağa, tenekeden ve beyaz-kırmızı lâke, aktarılıp gitmesini istiyordum.

Ne türlü bir hayat bizi bekliyordu ilerde. Yan yana, ama aynı zamanda değişik odalarda, ikimiz bir arada ama o Labes, ben Luise Caddesinde, o kilerde, ben tavan arasında, Kurt mutfakta, Oskar tuvalette, sözün kısası baba ve oğul sağda solda ve bazen bir arada trampetlerini konuşturabilir, uygun fırsat çıktı mı ben kendi büyükannemin, Oskar kendi büyükannesinin, yani ikimiz de büyükannemiz Anna Koljaiczek'in eteklikleri altına kayabilir, orada yatıp kalkabilir, tokmakları kaldırıp indirerek hafif acı tereyağının kokusunu soluyabilirdik. Büyükanneme açılan kapı önünde çömer, oğlum Kurt'a derdim ki: "Bak işte içeri, oğlum! Geldiğimiz yer orası. Hani uslu durursan, bir saatçik ya da daha uzunca bir süre aynı yere dönebilir, içerde bizi bekleyen topluluğu ziyaret edebiliriz."

Kurt'a gelince, eteklikleri altından ileri uzanıp içerlere acele bir göz atar ve nazik bir soruyla benden, yani babasından bir açıklama rica ederdi.

"O güzel bayan var ya", diye fısıldardı Oskar da "hani orada, orta yerde oturuyor, zarif elleriyle oynuyor, hani insanı ağlamaklı yapacak kadar yumuşak oval bir yüzü var, işte zavallı annemdir o, yani senin büyükannen; yediği bir yılanbalığı çorbasından, ama belki de kalbinin fazla narinliği yüzünden ölüp gitti."

"Sonra baba, sonra?" diye ısrarla sorardı Kurt. "Ya oradaki o bıyıklı adam?"

Ben de bunun üzerine esrarengiz bir hava içerisinde sesimi alçaltıp cevap verirdim: "Ha o mu? O senin büyükdeden Joseph Koljaiczek. O çakıp sönen kundakçı gözlerine, o Polonyalı. romantizmine ve burun kökü üzerindeki o pratik Kaschubei'lı kurnazlığa dikkat ediyor musun. Ayak

parmakları arasındaki yüzgeçleri de gördün mü. Columbus’un denize indirildiği 1913 yılında tomruk sallarından birinin altını boyladı, uzun bir süre sularda yüzüp Amerika’ya vardı ve orada milyoner oldu. Ama yine de suya giriyor arada bir, yüzerek buraya geliyor ve zavallı annemi ana rahmine düşürdüğü yer olan burada tekrar sulara dalıp kayboluyor.”

“Peki, büyükannemin arkasında saklanan, ama şimdi onun yanı başına geçen ve büyükannemin ellerini elleriyle okşayan o yakışıklı bay kim? Tıpkı seninkiler gibi mavi gözleri var, baba?”

Uslu ve efendi oğlumun bu sorusuna cevap verebilmek için hayırsız ve hain bir evlât olan benim, bütün cesaretimi toplamam gerekecekti o zaman: “Sana bakan bu gözler, Bronskiler’in harikulâde mavi gözleridir, Kurtçuğum. Senin gözlerin gri renkte gerçi, bu bakımdan annene çekmişsin. Ama yine de zavallı annemin elini öpen Jan’dan kalır yerin yok. Nihayet Jan’ın babası Zinzent de bütün acayipliğine rağmen Kaschubei’lı gerçek bir Bronski’ydi. Günün birinde biz de döneceğiz oraya, hafif acı tereyağı kokusunu çevreye saçan o kaynağa biz de yol alacağız. Sevin onun için.”

Benim o zamanki düşüncelerime göre, ancak büyükannemin içinde veya her zaman başvurduğum o lâtife yollu benzetişle büyükanne adındaki o tereyağı fıçısından gerçek bir aile yaşamı mümkündü. Bütün diğer uğraşılar gibi İsa’yı izleme yükümlülüğünü de istemeyerk taşıdığım ve Baba’ya, Oğul’a ve daha önemlisi Kutsal Ruh’a başparmağımı şöyle oynatmakla erişebileceğim, hattâ onları geçebileceğim bugün bile, bir yol bulup büyükannesinden içeri girmesi her şeyden çok imkânsızlaşan ben, atalarım arasında alabildiğine güzel aile sahnelerini gözlerimin önünde canlandırıyorum.

Özellikle yağmurlu günler şöyle düşündüğüm oluyor kendi kendime: Büyükannem davetiyeler çıkarıyor ve hepimiz büyükannemin içinde buluşuyoruz. Jan Bronski geliyor, Polonya Postanesi'ni savunan göğsündeki mermi çukurlarına çiçekler, diyelim karanfiller sokuşturmuş. Benim tavsiyeme uyularak kendisine de bir davetiye yollanan Maria mahcup bir edayla anneme yaklaşıyor, onun muhabbetini kazanmaya çalışıyor, annemin tutmaya başladığı ve kendisinin kusursuz bir biçimde tutmakta devam ettiği hesap defterlerini uzatıyor ona, annem ise Kaschubei’ca bir kahkaha koyveriyor, sevgilim Maria’yı kendisine doğru çekip yanaklarından öpüyor ve göz kırparak: “Oh be Maria’cığım!” diyor. “Kimin kimden şikâyete

hakkı var ki. İkimiz de bir Matzerath’la evlendik, ama ikimiz de bir Bronski’yi bağrımıza bastık.”

Jan’ın hayat verdiği, annemin büyükannem Koljaiczek içerisinde belli bir süre karnında taşıdığı ve derken o tereyağı fıçıcığında dünyaya gözlerini açan bir oğul olarak daha başka düşünceleri kafamdan geçirmekten kendimi kesinlikle alıkoymam gerekiyor. Çünkü böyle bir olay muhakkak başka olayları ardından sürükleyip getirecektir. Belki o vakit, nihayet kendisi de bu çember içerisinde bulunan üvey kardeşimin kafasında Bronski’ce bir düşünce uyanır, ilkin benim Maria’ya bir gözünü kor, sonra da ona daha çok sokulmaya çalışır. Dolayısıyla hayal gücüm zararsız bir aile toplantısıyla sınırlıyor kendini. Bir üçüncü ve bir dördüncü trampetçiden vazgeçiyorum; Oskar ve Kurtla yetiniyor orada hazır bulunanlara, yabancı ülkelerde büyükannemin yerini alan Eyfel Kulesiyle ilgili kimi şeyler anlatıyorum; bizleri davet eden Anna Koljaiczek de içerisinde olmak üzere trampetlerimizin konukları eğlendirmesi ve konukların trampet vuruşlarındaki ritme uyarak elleriyle dizlerinde tempo tutması sevindiriyor beni.

Büyükannemin içerisinde dünyayı ve bu dünyadaki ilişkiler örgüsünü açıp yaymak, sınırlı bir yüzey üzerinde çok katlı olmak ne kadar ayartıcı bir düşünce olsa da, Oskar’ın şimdi, Matzerath gibi kendisi de muhtemel bir baba olduğu için, Kurt’çuğun üçüncü yaş gününe, yani 1944 yılı 12 haziranındaki olaylar üzerine eğilmesi gerekiyor.

Bir kez daha belirtelim ki, doğum günü armağanı olarak bir kazak, bir top, bir yelkenli gemi, bir kırbaç ve bir topaça kavuşmuştu oğlan ve benden de beyaz-kırmızı lâke bir teneke trampet alacaktı. Tam yelkenli gemiyi hurdaya çıkarmıştı ki, yanına yaklaştı Oskar; tenekeden yeni armağanı arkasında saklıyor, kullanılmış trampet ise karnının önünde sallanıyordu. Karşı karşıya dikiliyorduk Kurt’la, aramızda bir adımcık bir uzaklık vardı; Oskar parmak çocuk, Kurt boyu Oskar’dan iki santimetre daha büyük bir diğer parmak çocuk. Yüzünde vahşi bir ifade vardı Kurt’un, ne de olsa yelkenliyi kırıp dökmekle meşguldü; Pamir adındaki yelkenlinin son direğini de alaşağı etmişti ki, trampeti arkamdan çekip alarak yukarı kaldırdım.

Yelkenlinin enkazını birdenbire elinden yere düşürdü Kurt, trampete sarıldı, trampeti tuttu, evirip çevirdi, yüzündeki gergin çizgiler yatışır gibi oldu biraz. Eh, trampet değneklerini de uzatabilirdim şimdi. Ama ne yazık

ki, bu ikili hareketimi yanlış anladı Kurt, kendini tehlikede sanarak trampetin kenarıyla vurup değnekleri elimden düşürdü; ben değnekleri almak için eğildim, o arkasına uzandı, yerden alıp kaldırdığım değnekleri ikinci bir kez kendisine uzatmak isterken doğum günü armağanıyla bana vurdu, topacına değil de bana, Oskar’a vurdu, topaçına değil, oysa topaçı yivliydi, dönmek için yapılmıştı, ama Kurt kendi babasının vınlayıp dönmesini istiyordu, kırbaçlamaya başladı beni, belki de kardeş olduğumuzu düşündü; Kabil Habil'i kırbaçladı, derken Habil dönmeye başladı, ilkin yalpalayarak, ama zamanla hızlandı dönüşü ve düzgünleşti, başlangıçta boğuk boğuk ve ters ters homurdanmıştı, zamanla gittikçe durulup berraklaştı sesi, topaçlar gibi bir şakıma tutturdu. Ve Kabil gittikçe daha yukarılara çekip götürdü sesimi, derken sesimde bir tebeşirleşme baş gösterdi, sabah duası okuyan bir tenorunki gibi çıkmaya başladı sesim, gümüşsü melekler'in Viyana'lı Çocuk Şarkıcıları'nın, bir öğrenim ve eğitimden geçirilmiş iğdişlilerinki gibi çıkmaya başladı; Habil’in de yere serilmeden böyle çıkmış olmalıydı sesi, ben de nihayet Kurt un kırbaç darbeleri altında yere serildim.

Benim böyle yere yıkılmış, perişan vınlamaya devam ettiğimi görünce, birçok defalar odanın havasını kırbaçladı Kurt; sanki kolu yeteri kadar kırbaç sallamıştı. Derken trampeti uzun boylu incelemeye koyuldu, bir yandan da kuşkuyla göz altında tuttu beni. Beyaz-kırmızı lâke armağan trampeti oradaki sandalyenin bir köşesine çaldı ilkin, sonra elinden döşeme tahtaları üzerine bıraktı. Yelkenli giyimin devcileyin gövdesini yerden alarak trampete girişti. Trampeti çalmıyor, onu vurup kırmaya savaşıyordu. Ne kadar basit olursa olsun, herhangi bir havayı trampetten çıkarmaya uğraşmıyordu elleri. Monoton bir düzenle, yüzünde zorlanmış bir katılık, trampetin tenekesine darbeler indiriyordu. Böylesine bir trampetçiyi beklemişti trampet, oynar gibi havada savrulan pek hafif değneklerin darbelerine katlanabilirdi, ama kaba bir yelkenli enkazından oluşan bir şahmerdanın darbelerine hayır. Trampet eğilip büküldü, çerçevesini bırakıp kaçmak, darbelerden yakasını kurtarmak istedi; beyaz-kırmızı lâkeyi üzerinden atarak ve gri-mavi tenekeye aman dileterek kendini görünmez duruma sokmak istedi. Ne var ki, babasının doğum günü armağanına aman vermedi oğul ve baba yeniden araya girip, vücudunun birçok yerlerinde ağrı ve sızılar hissetmesine rağmen halı üzerinde sürünerek oğula yaklaşacak olunca, yeniden kırbaç darbeleriyle karşılandı: Yorgun topaç kırbacın tadını biliyordu, topaç gibi dönmeyi ve vınlamayı bıraktı; beri yandan trampet de

ince duygulu ve değnekleri oynar gibi havada savuran, değnekleri ne kadar güçlü savurursa savursun üzerine hoyrat indirmeyen bir trampetçiye kavuşmaktan kesti umudunu.

Maria içeri girdiğinde trampet hurdaya çıkarılmış bulunuyordu. Beni kucağına aldı Maria; şişmiş gözlerime, yırtılmış kulağıma öpücükler kondurup, kırbaç izleri görülen ellerimi ve bu izlerden akan kanları yaladı.

Ah ne olur Maria bu kendisine kötü davranılmış, boy atıp gelişmekte geri kalmış, acınacak derecede anormal çocuğu sadece öpmeseydi de, onu dövülmüş bir baba olarak görse, onun her yara beresinde kendi sevgilisini görseydi! İlerdeki karanlık ve kasvetli aylarda onun için ne büyük bir teselli kaynağı, ona nasıl gizli ve gerçek bir koca olurdum!

İlkin üvey kardeşim Stephan Bronski’nin başına çullandı felâket. Hani Maria’yı doğrudan doğruya ilgilendiren bir şey değildi bu. O sırada teğmenliğe terfi etmişti üvey kardeşim ve çoktan üvey babası Ehlers’in adını taşıyordu. Felâket Buz Denizi’nde üvey kardeşimin başına çullanmış, onun subay kariyerine bundan böyle kesin olarak son vermişti. Stephan’ın babası Jan Polonya Postanesini savunduğu için Saspe Mezarlığı'nda kurşuna dizilirken gömleğinin altında bir skat kartı taşımış, oğlu Teğmen Ehlers’in üniformasını ise ikinci sınıf bir Demirhaç Nişanı, bir piyade rozeti ve bir de Dondurulmuş Et Nişanı [61] süslemişti.

Haziran sonunda Truczinski Nine’ye hafif bir inme indi, çünkü posta idaresi kara bir haber iletti kendisine: oğlu Onbaşı Fritz Truczinski üç şey uğrunda şehit düşmüştü: Führer, millet ve vatan. Bu da cephenin orta kesiminde olmuş, Fritz’in cüzdanından Heidelberg'li, Brest’li, Paris’li, Bad Kreuznach’lı ve Selanik’li çoğu gülen ve cana yakın yosmaların resimleri çıkmıştı; ayrıca birinci ve ikinci sınıf Demirhaç Nişanları, bilmem hangi yaralanmalara karşılık verilen nişanlar, göğüs göğüse bir savaşta kazanılan bronz bir bilezik ve bir tanksavar top mermisinin iki yarım parçası. Sonra da Kanauer adında bir yüzbaşı cephenin orta kesiminden doğruca Langfuhr’un Labes Caddesi’ne Fritz’in birkaç mektubunu yollamıştı.

Matzerath elden gelen yardımı esirgemedi ve Truczisnki Nine çok geçmeden iyileşmeye başladı; ama bundan böyle eski sağlığına kavuşmadı büsbütün. Pencere önündeki bir sandalyada kıpırdamadan oturuyor, günde iki üç kez yanına çıkarak kendisine gerekli öteberileri getiren bana ve Matzerath’a cephenin orta kesimi denen yerin nerede bulunduğunu

soruyordu. Uzak mıydı buraya cephenin orta kesimi? Bir pazar trenle kalkıp gidebilir miydi?

Matzerath bütün iyi niyetine rağmen bu konuda bilgi veremiyor, dolayısıyla gittikçe hareketlenen orta cepheyle ilgili birkaç değişik bilgiyi, uzun öğle sonralarında trampetini konuşturarak, sandalyesinde kımıldamaksızın oturan, ama boyuna başını sallayan Truczinski Nine’ye sunmak, özel haberler ve cephe haberleriyle coğrafya konusunda kendini yetiştirmiş bana düşüyordu.

Çapkın Fritz’e pek bağlı olan Maria’ya gelince, sofulaşmıştı birden. Bütün temmuz ayını almış olduğu dini eğitimin gereklerini yerine getirmekle geçirdi, pazarları Herz - Jesu Kilisesi’ne giderek Rahip Hecht’i ziyaret etti; tek başına kiliseye gitmekten hoşlanmasına rağmen, bazen yanına Matzerath’ı alıp götürüyordu.

Ama Protestan kilisesindeki tapınmalar Maria’ya yetmedi. Bir hafta ortası — perşembe mi, yoksa cuma mıydı? — daha normal kapanma saatini beklemeden dükkânı Matzerath’a bırakıp, Katolik olan beni elimden tuttu; Neuer Markt’a doğru yürümeye başladık, sonra Else Sokağı’na, oradan Meryem Ana Caddesi’ne saptık, Kasap Wohlgemuth’un önünden geçerek Kleinhammer Parkı’na geldik. Oskar, galiba Langfuhr istasyonuna gidiyoruz, küçük bir yolculuk yapacağız, belki de Bissau’a, Kaschubei’a gideceğiz *diye* düşünürken sola vurduk, demiryolu alt geçidinin önünde batıl bir inanca uyarak durduk, önce bir marşandizin geçmesini gözledik, sonra da yukardan pis pis suların damladığı alt geçitten geçtik, doğru sinemadan tarafa yürüyerek sola saptık ve tren yolu boyunca sürdürdük yürümemizi. Ya Maria beni Brunhof Caddesindeki Dr. Hollatz’ın muayenehanesine götürüyor, ya da mezhep değiştirecek, onun için benimle Herz-Jesu Kilisesi'ne gitmek istiyor diye geçirdim içimden. Kilisenin ana kapısı tren yolu setine bakıyordu. Setle açık kapı arasında durduk. Bir ağustos gününün ikindi üzeri, havada bir uğultu. Arkamızda, raylar arasındaki çakıl taşları üzerinde, ellerinde kürekler, başlarına beyaz başörtülerle Doğu’dan gelmiş kadınlar çalışıyorlardı. Ayakta dikilip gölgeli ve serin kiliseden içeri baktık. Çok arkalarda insanı ustaca kendine çeken bir göz; ebedî kandil. Arkamızdaki set üzerinde çalışan Ukraynalı kadınlar kazma ve kürekleri bıraktılar ellerinden. Bir boru öttü, bir tren yaklaştı, geldi sonunda, gelmişti, henüz gitmemişti önümüzden geçip uzaklaşmamıştı henüz, ama derken gitti. Bir boru öttü, UkraynalI kadınlar yeniden kazma

ve küreklere sarıldı. Maria kararsızdı, ilkin hangi ayağını atacağını bilemez gibiydi, derken doğuştan ve ayrıca vaftiz nedeniyle Tek Mutlu Kılıcı Kilise'ye [62] daha yakın bana yükledi sorumluluğu; yıllardan sonra, o gazoz tozu ve sevgi dolu iki haftadan sonra kendini yeniden Oskar'ın yol-göstericiliğine bıraktı.

Bunun üzerine tren yolu setini, setteki gürültüleri, ağustos ayını ve ağustos ayının uğultusunu dışarıda bıraktık. Biraz mahzun, parmak uçlarımı gömleğimin altında duran trampet üzerinde hafif yollu gezdirdim, ama yüzümü kendi haline ve bir kayıtsızlığa terk ederek, zavallı annemle bu kilisede ziyaret ettiğimiz ayinleri, o akşam ibadetlerini ve cumartesi günah çıkarmalarını anımsadım; annem Jan Bronski'yle pek fazla düşüp kalkmaya başladığı için ölmeden az önce sofulaşmış, her cumartesi az buçuk günah çıkarır olmuş, pazarları sakrament'lerle güçlenmeye çalışmış, böylece bir sonraki perşembe Dülgerler Sokağı'nda Jan'ın karşısına hafiflemiş ve güçlenmiş olarak çıkmak istemişti. O zamanki rahip efendinin adı neydi acaba? Adı Wiehnke idi rahip efendinin ve hâlâ Herz-Jesu Kilisesi'nin rahipliğini üzerinde bulunduruyor, alçak perdeden ve anlaşılmaz bir dille tatlı tatlı vaizler veriyordu; Credo'yu [63] o kadar ince ve ağlamaklı bir sesle okuyordu ki, soldaki Bakire Meryem'i, İsa Çocuk'u ve Vaftizci Oğlan'ı barındıran yan mihrap olmasaydı, ben bile o zamanlar bir inanç duygusuna kaptırabilirdim kendimi.

Ama yine de Maria'yı dışarıdaki güneş ışığından alıp kilisenin ana kapısından içeri sokmamı, sonra da onu çini döşeme üzerinden çekerek kilisenin orta yerine getirmemi sağlayan bu yan mihrap olmuştu.

Oskar acele etmeksizin, meşe sırada Maria'nın yanı başında sessiz sakin oturuyor ve gittikçe daha bir duygusuzlaşıyordu. Son olarak buraya geleli yıllar geçmişti aradan, buna rağmen sanki hep aynı kimseler günah çıkarma kitabının yapraklarını karıştırıyor, Rahip Efendi wiehnke'nin kulağının boşalmasını gözlüyorlardı. Biraz kenarda, kilisenin ortasına yakın bir yerdeydik. Böylelikle Maria'yı bir seçme yapmakta rahat bırakmak ve bunu kolaylaştırmak istemiştim. Bir kez Maria günah çıkarma sandalyasının insanı sersemletecek kadar yakınında bulunmuyordu; dolayısıyla sessiz sedasız, resmî olmayan bir tarzda mezhep değiştirebilirdi. Sonra da günah çıkarmadan önceki durumu görebiliyordu oturduğu yerden, dolayısıyla olup biteni bizzat izleyerek bir karara varabilir, isterse günah çıkarma hücresine girip Rahip Efendi'nin kulağına eğilerek onunla mezhep değiştirmenin

ayrıntıları üzerinde konuşabilirdi. Onun henüz acemi ellerle, kilisenin kokusu, tozu ve kabartma süsleri, ihtişam içerisindeki melekleri, kırılan ışıkları, ihtilâçlı vücutlarıyla ermişlerdi altında, tatlı ezalardan yana zengin bir Katolikliğin önünde, altında ve arasında diz çöküp, tersten başlayarak haç çıkardığını görmek üzdü beni. Oskar eliyle hafiften Maria'ya dokundu, ona nasıl doğru haç çıkarılacağını gösterdi, öğrenmeye hevesli Maria'ya alnının gerisinde nerede Baba'nın, göğüs içerisinde nerede Oğul'un ve omuz eklemlerinin neresinde Kutsal Ruh'un bulunduğunu, ayrıca amin demek için ellerin nasıl katlanması gerektiğini öğretti. Maria onun öğrettiği gibi haç çıkardı, sonra amin durumunda katladı ellerini ve amin'den kalkarak dualara koyuldu.

Oskar da ölmüş birkaç yakını için duaya çalıştı ilkin, ama Roswitha'sı için Tanrıya yakarıp onun ebedî huzur ve İlâhi hazlardan hissedar olmasını bu yakarışıyla satın almaya çalışırken, öylesine dünyevî birtakım ayrıntılar zihnine üşüştü ki, ebedî huzur ve İlâhi hazlar, sonunda Paris'deki bir otele gelip yerleşti. Bunun üzerine Prafation'da aradım kurtuluşu, çünkü bu duanın biraz daha serbest bir havas: vardır; ezelden ebede değilim, sursum çorda, diğnum et justum —yerine olanı ve doğrusu budur— bu kadarıyla yetindim ve göz ucuyla Maria'yı gözetlemeye koyuldum.

Bir Katolik gibi tapınmak yakışıyordu Maria'ya; şirin ve resmedilmeğe değer bir görünüşü vardı. Tapınmak kirpiklerini uzatıyor, kaşlarının daha bir belirgin ortaya çıkmasını sağlıyor, yanaklarını yakıp tutuşturuyor, alnını ağırlaştırıyor, boynunu esnek, burun kanatlarını oynak ve hareketli bir duruma sokuyordu. Maria'nın acılarla çiçeklenen yüzü, az kalsın ona yaklaşma denemelerinde bulunmaya götürecekti beni. Ama tapmanları rahatsız etmemek gerekiyor; tapınanları ne baştan çıkarmalı, ne de onlar tarafından baştan çıkarılmalıdır; isterse diğer kimseler tarafından seyredilmeğe değer görünmek tapınanların hoşuna gitsin, tapınmaları üzerinde olumlu bir etki yapsın.

Bir ara pürüzsüz cilalı kilise sırasından kaydım aşağı, ellerimi gömleğimin atlında bir kümbet yapan trampetimin üzerine koydum. Maria'dan kaçıp çini döşemeye geldi Oskar, trampetiyle kilisenin sol kanadındaki Çarmıh Duraklarının [64] önünden geçti, Ermiş Antonius'un önünde —bizim için dua et— oyalanmadı; çünkü biz ne bir para çantası, ne de evimizin anahtarını kaybetmiştik; eski Pruzzen'ler tarafından öldürülen Prag'lı Adalbert'i de solumuzda bıraktık ve durup dinlenmeksizin bir çini

panodan ötekisine sekerek —bir satranç gibiydi çiniler — sol yan mihrabın basamaklarını müjdeleyen halı önüne gelip durduk.

İnanınız ki, Yeni Gotik üslûbunda bir tuğla yapı olan Herz-Jesu Kilisesi’nde, dolayısıyla sol yan mihrapta her şey eski durumundaydı; o üryan pembe İsa Çocuk hâlâ Bakire Meryem’in sol bacağında oturuyordu; hani Maria demiyorum ki, benim mezhep değiştiren Maria ile karıştırılmasın. Bakire Meryem’in sağ dizine doğru hâlâ çikolata rengindeki kıllı postuyla üzerinde doğru dürüst bir giysi bulunmayan Vaftizci Çocuk yerleşmişti. Bakire Meryem eskisi gibi sağ işaret parmağıyla İsa’yı gösteriyor, bir yandan da Vaftizci Yahya’ya bakıyordu.

Ama Oskar yıllar süren bir gaybubetten sonra da Bakire Meryem’in gururlanmasından çok, iki oğlanın durumlarıyla ilgilendi. İsâ'nın boyu üçüncü doğum gününde benim oğlum Kurt’un boyu kadardı, yani Oskar’dan iki santimetre daha uzundu. Eldeki belgelere göre yaşı İsa’dan daha büyük olan Vaftizci Yahya benim boyumdaydı. Ne var ki, her iki oğlanın yüzünde büyümüş de küçülmüş kimselere özgü zeki bir ifade bulunuyordu ve bu ifade benim yüzümün de yabancısı değildi, Değişen bir şey yoktu ortada; çok yıllar öncesi zavallı annemle beraber Herz-Jesu Kilisesi’ni ziyaret ettiğim zaman, gene tıpkı böyle pek açıkgöz bakışları vardı ikisinin.

Halı üzerinden yürüyüp basamakları çıktım, ama başlangıç duasına başvurmadan yaptım bu işi. Tasvirlerdeki her kıvrımı gözden geçirdim; iki çıplak oğlanın boyalı alçıdan vücutlarını, parmaklarımın tümündeki duyguları bir araya toplasam kendisiyle boy ölçüşemeyeceği kadar keskin duygulu trampetçi tokmağımla usul usul izledim, tokmağı dokundurmadığım hiçbir yer bırakmadım: bacaklar, karın, kollar. Vücutta yağ bağlamaktan ileri gelen kırışıkları ve aradaki çukurları saydım; tıpkı Oskar’ın boyu bosu, tıpkı benim gürbüz etten vücudum, benim güçlü ve biraz yağlı dizlerim, benim kısa, ama adaleli trampetçi kollarım. Hani yumurcak da tıpkı benim gibi tutuyordu kollarını. Meryem Ana'nın bacağında oturuyor, sanki trampet çalacakmış, sanki Oskar değil de İsâ imiş, sanki benim trampetimi gözler dururmuş, sanki bu kez niyeti ciddiymiş, Meryem Ana’ya, Vaftize! Yahya’ya ve bana trampetten şöyle ahenkli hoş havalar çıkarıp sunacakmış gibi kollarını ve yumruklarını havaya kaldırmıştı.

Yıllar önce ne yapmışsam onu yaptım yine, trampeti karnımdan çekip alarak İsâ'yı bir sınamadan geçirdim. Boyalı alçıyı düşünerek sakıngan davranıp Oskar'ın beyaz-kırmızı trampetini İsa'nın pembe bacaklarına sürdüm, ama bunu hıncımı almak için yaptım, yani bir mucize olacak diye sersemce bir umuda kaptırmadım kendimi. İstediğim, İsâ'nın güçsüzlüğünü elle tutulur biçimde görmekti daha çok. Her ne kadar İsâ orada öyle oturuyor ve yumruklarını havaya kalkık tutuyor, her ne kadar benim boyuma ve benim sağlam vücut yapıma sahip bulunuyor, benim nice zahmetlere ve nice büyük yoksunlara katlanarak uyandırmayı başardığım üç yaşındaki çocuk izlenimini alçıdan ve kolaycacık uyandırmak istiyorsa da, trampet çakmıyordu, çalabilirmiş gibi yapıyordu sadece, galiba şöyle düşünüyordu: trampetim olsaydı çalardım. Ben de dedim ki, buyur işte trampet sana, ama yine de çalamayacaksın. Her iki trampet değneğini, güle güle katılıyordum hani, sosis biçimindeki parmakları arasına kıstırdım İsâ'nın on parmağı arasına kıstırdım, haydi çal bakalım şimdi, pek sevgili İsâ'cığım; boyalı alçı, teneke trampet çalıyor. Oskar döndü, üç basamağı indi, halı üzerinde yürüyüp yine çini döşemeye geldi. Çalsana haydi İsâ Çocuk! Oskar bir hayli geriye çekildi heykellerden, heykellerle arasına bir uzaklık koydu ve gülmekten iki büklüm oluyordu, çünkü İsâ Çocuk oracıkta öyle oturuyor, trampet çalamıyordu, çalmak istemiyordu belki de. — Can sıkıntısı içimi bir ağaç kabuğu gibi kemirmeye başlamıştı ki, işittim birden: İsâ Çocuk trampet çalıyordu.

Her şey susmuştu. İsa Çocuk değneklerden bir sağını indiriyordu trampete, bir solunu. Sonra da iki değnekle birden çalmaya başladı, değnekleri çapraz tutuyordu elinde, hani onları havada fena da savurmuyordu; bu işi gayet ciddî yapıyor, değişikliklerden hoşlanıyor, basit ritimlerde öylesine bir ustalık gösteriyordu ki, ağır çapraşık ritimler çıkarıyordu sanki trampetten, geçmiş yüzyıllardaki bir kiralık asker gibi de değildi çalışı, çaldıklarında tamamen bir müzikalite vardı, halk havalarını da küçümsemiyordu; o zamanlar ağızdan ağza dolaşan "Her şey geçer" melodisini çaldı, tabiî onun arkasından "Lili Mar-len"i; derken yavaşça, ama galiba biraz ansızın o mavi Bronski gözlü ve bukleli başını döndürdü bana, oldukça kendini beğenmiş bir edayla gülümsedi ve Oskar'ın en beğendiği parçaları potpuri halinde bir araya toplayarak çalmaya koyuldu; "Cam, cam, camcık" ile başladı potpuri, oradan "Ders Programı"na geçti, İsâ Çocuk da tıpkı benim gibi Rasputin'i Goethe'ye karşı koz olarak kullanıyordu; benimle Stockturm'a çıkıyor, benimle yellerde sürünerek

tribün altına giriyor, dalgakıranda yılanbalığı yakalıyor, yanıma katılarak zavallı annemin ayak ucuna doğru daralan tabutunun arkasından yürüyor ve hep bir yolunu bulup büyükannem Koljaiczek'in dört etekliği altına giriyordu ki, bu beni hepsinden çok şaşırtan bir şey oldu.

Derken Oskar yaklaştı. Bir güç onu İsâ Çocuk'a doğru çekmiş, birden Oskar halı üzerinde yürümek, çini döşeme üzerinde dikilmemek istemişti. Mihrap önündeki merdivenin bir basamağı onu alıp bir sonraki basamağa iletti. Böyle böyle yukarı çıktım. Onun aşağıya indirdiğini görseydim, hani daha memnun olurdum. Sesimin son kalıntılarını kazıyıp bir araya toplayarak: "İsâ Çocuk!" dedim. "Bak, biz seninle böyle bir bahse tutuşmadık. Hemen geri ver bana trampetimi. Senin haçın var, o yeter sana." Öyle ansızın kesmeyerek yavaş yavaş çalmasını bitirdi İsâ Çocuk, değnekleri aşırı bir dikkat gösterip trampetin teneke yüzüne çapraz bıraktı ve Oskar'ın düşüncesizlik ederek daha önce kendisine sunduğu trampeti itiraz etmeden ona geri verdi.

Teşekkür falan etmeden on iblis çabukluğuyla basamaklardan inip yan mihraptaki Katolik havadan kendimi dışarı atmak istiyordum ki, ansızın bir ses, buyurucu olmasına rağmen gönül okşayarak omuzlarıma dokundu: "Beni seviyor musun Oskar?" Arkama dönmeden cevap verdim: "Ne gezer!" Bunun üzerine İsâ Çocuk sesini en ufak bir şekilde güçlendirmeden tekrarladı: "Beni seviyor musun Oskar?" Ters ters cevaplandırdım: "Ne yazık ki hiç, ama hiç sevdiğim yok!" O zaman üçüncü bir kez, içimde bir boşluk duygusu uyandırarak seslendi: "Oskar, beni seviyor musun?" Yüzümü çevirip baktım: "Senden nefret ediyorum yavrucuğum, senden ve senin bütün o etrafındakilerden!"

Ne tuhafsa benim bu aşağılayıcı sözlerim onda bir zafer havasının uyanmasına yardımcı oldu. İlkokul öğretmeni bir bayan gibi işaret parmağını havaya kaldırdı ve bana bir görev yükledi: "Sen Oskar'sın, bir kayasın sen, bu kaya üzerinde kilisemi kuracağım. Düş peşime!"

Bu durumda ne kadar hırslandığımı tasavvur edersiniz herhalde. Öfkemden tepem atmıştı. Alçıdan ayak parmaklarının birini kopardım İsa Çocuk'un, ama İsa Çocuk artık kımıldamaz olmuştu. "Bir daha söyle bakayım bunu!" dedi Oskar tiz bir sesle. "Söyle de senin o boyalarını kazıyayım üzerinden!"

Bundan böyle bir şey söylemedi İsa Çocuk; her zamanki gibi yine o yaşlı adam geldi, bütün kiliselerde ayaklarını sürüyerek dolaşan o yaşlı adam. Sol

yan mihrabı selâmladı geçerken, beni hiç fark etmemişti, ayaklarını sürüyerek yoluna devam etti ve tam Prag'lı Adlabert'in yanına varmıştı ki, ben yalpalayarak merdivenden indim, halıyı geçip çini döşemeye çıktım ve arkama dönmeden satranç desenli çini döşeme üzerinden geçerek Maria'nın yanına geldim; o anda Maria tıpkı benim öğrettiğim gibi doğru dürüst haç çıkarıyordu.

Maria'yı elinden tutarak kutsal su kurnasına götürdüm, kilisenin ana cemaat yerinde, âdeta kapının hemen yanında bir kez daha ana mihraba doğru döndürüp ona haç çıkarttırdım, ama kendim haç çıkarmadım onunla beraber; Maria diz çökecek olunca, onu çekip dışarının güneşli havasına daldım.

Aksam üzeriydi. Setteki tren yolunda çalışan UkraynalI kadınlar gitmişti. Langfuhr banliyö istasyonunun az berisinde bir marşandiz treni manevra yapıyor, salkım saçak sivrisinekler uçuşuyordu havada. Yukardan doğru gelen çan sesleri manevra yapan marşandizin gürültüsüne karışıyordu. Maria'nın yüzünde ağlamış bir ifade vardı, bana gelince haykırmak istiyordum; İsa neyimeydi benim; ah şöyle bir bağırsaydım; İsa'nın haçından bana neydi! Ama sesimin onun kilisesindeki pencerelere karşı güçsüz kaldığını da çok iyi biliyordum. Kilisesini ilerde de Petrus [65] ya da Petri veya Doğu Prusya diliyle Patrikeit adındaki adamı üzerinde kursundu. “Aman Oskar, kilisenin camlarına sakın dokunmayasın!” diye fısıldıyordu içimdeki şeytan. “Bak senin sesinin de canına okur yoksa.” Dolayısıyla gözlerimi kaldırıp sadece bir bakmakla yetindim, Yeni Gotik üslûbundaki bir pencerenin enini boyunu ölçtüm, sonra kurtardım kendimi, onun peşine düşmedim, Maria'nın yanı sıra İstasyon Caddesinden alt geçide doğru yürümeye koyuldum. Yukardan sular damlayan tüneli geride bırakıp Kleinhammer Parkı'na çıktık, sonra sağa sapıp Maria Caddesine vurduk, Kasap Wohlgemuth'un önünden geçtik, sola Else Caddesi'ne saptık, Striessbach'dan geçip Neuer Markt'a geldik; burada pasif korunma için yangın söndürmede kullanılmak üzere bir havuz yapıyorlardı. Uzun sürdü Labes Caddesi, ama sonunda eve vardık. Maria'dan ayrılıp doksan basamağı çıkarak tavan arasına geldi Oskar. Çamaşır kurutma yerine yatak çarşafları asılmıştı ve çarşafların gerisinde pasif korunmada kullanılmak üzere yığılmış kumlar görülüyor, kumların, kovaların, deste deste gazetelerin ve kalabalık yağmur oluklarının gerisinde de benim kitabım ve Cephe Tiyatrosu'ndan kalma teneke trampet stokum bulunuyordu. Ve bir

ayakkabı kutusunda ıskartaya çıkarılmış, ama hâlâ armut biçimini koruyan birkaç ampul. Bu ampullerden ilk önüne geleni aldı Oskar, sesiyle tuz buz etti, sonra İkincisini alıp camdan toz haline getirdi, daha sonra da üçüncüsünü iki parçaya böldü, büyücek parçanın üzerine güzel güzel harflerle İSA yazdı sesiyle, sonra da hem camı, hem yazıyı paramparça etti, aynı şeyi bir kez daha tekrarlayacak oldu, ama ampul kalmamıştı. Pasif korunma kumlarının üzerine bitkin bıraktım kendimi: Oskar'ın sesine henüz bir şey olmamıştı, sırası gelince İsa'nın yerini alacak biri vardı ortada. Ama benim ilk müritlerim Toz Alıcılar olacaktı.

TOZ ALICILAR

Çevreme mürit toplamak önüme yenilmez güçlükler çıkarıyordu; bir kez bu yüzden İsa’nın yerini almaya uygun biri değildi Oskar. Ne var ki o zamanlar böyle bir işle görevlendirildiğim birtakım dolambaçlı yollardan kulağıma geliyor, selefime inanmamama rağmen beni onun halefi yapıyordu. Ama “Her kim ki şüphe eder, inanır; her kim ki inanmaz, en uzun süreli olur inancı” kuralına uygun olarak Herz-Jesu Kilisesi’nde yalnız şahsına karşı açığa vurulan mucizeyi şüpheler altına bir türlü gömemiyor, trampet gösterisini bir kez daha tekrarlamaya razı etmek istiyordum İsa’yı.

Birçok defa Oskar, yanında Maria olmaksızın, söz konusu tuğla yapı kiliseye gitti. Sandalyasına çivilenmiş oturan ve bana bir türlü engel olamayan Truczinski Nine’nin elinden ikide bir kurtulup evden çıkıyordum. İsa’nın bana sunacağı ne vardı? Ne diye yarı geceleri kilisenin sol kanadına geçiriyor, zangoçun kapıyı üzerime kapamasına ses çıkarmıyordum? Ne diye Oskar sol yan mihrabın önünde kulakları cam gibi sert, her yeri kaskatı olana kadar dikiliyordu? Çünkü nedamet dolu teslimiyetine ve nedamet dolu küfürlerime rağmen ne trampetimin, ne İsa'nın sesini işitebiliyordum.

Miserere. [66] Gece yarıları Herz-Jesu Kilisesinin çini döşemelerindeki kadar ömrümde hiç daha öyle dişlerimin takırdadığını duymadım. Hangi palyaçonun Oskar’ ınkinden daha mükemmel bir kaynana zırıltısı olabilirdi? Bu takırtılara başvurarak, bol keseden mermi yakan makinelitüfeklerle dolu bir cephe kesimine öykünüyordum bazan. Bazan da daktilo kızları ve daktilo makinelerinin tümüyle bir sigorta acentasını alt ve üst çenem arasında bulunduruyordum. Sağa sola uzanıyor sesim, sağda solda yankılanıyor, kendisine arkadaşlar topluyordu. Sütunlar bir üşüme nöbetine tutuluyor, kilise kubbesinin tüyleri diken diken oluyordu. Arada bir öksürüyordum; öksürüğüm tek ayakla çini döşemenin satranç deseni üzerinden sekerek Çarmıhlı Yolu gerisin geri yürüyor, orta cemaat yerinden yukarılara tırmanıyor, koro yerine yükseliyor, altmış kez öksürüyordu;

tegannide bulunmayıp, daha çok öksürük egzersizleri yapan bir Bach topluluğuydu sanki; tam Oskar'ın öksürüğünün org boruları içerisine güç belâ sürünerek girdiğini ve pazar günkü koro müziğinde kendisini açığa vuracağını ummaya başlıyordum ki, kilisenin giysi odasında bir öksürük sesi duyuluyor, çok geçmeden minberden geliyor ses ve sesler öksürerek yüksek mihrabın gerisine, çarmıha gerili o atletin arkasına kayıyor, orada ölüp gidiyor, öksürerek çarçabuk ruhunu teslim ediyordu. Başarıldı diye öksürüyordu öksürüğüm; oysa başarılan bir şey yoktu; İsa Çocuk, kaskatı ve yumuşamaz, trampet değneklerimi ellerinde tutuyor, trampetimi pembe alçı üzerinde tutuyor, ama konuşturmuyor onu, benim yerini alacağımı doğrulamıyordu. İsa'nın yerini alması konusunda kendisine verilen buyruğu yazılı olarak elinde bulundursa hani pek memnun olacaktı Oskar.

O zamanlardan bende şu alışkanlık, daha doğrusu şu kötü alışkanlık kaldı: Kiliseleri, hattâ en ünlü katedralleri gezerken çini döşeme üzerine ayağımı atmaya göreyim, sağlık durumum ne kadar mükemmel olursa olsun öksürmeye başlıyor, sürekli öksürüyor, öksürüğüm kilisenin yapı üslûbu, yüksekliği ve genişliğine göre Gotik, Romantik ya da Barok bir biçimde açılıp yayılıyor ve aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen benim bir zaman Ulm ya da Speyer Katedralinde saldığım bir öksürüğü trampet üzerinde bugün yeniden seslendirmemi sağlıyor. Ağustos ayı ortalarında bir mezar kadar soğuk Katolik bir havanın etkisine kendimi bıraktığım o günler, uzak ülkelerde turistik kilise gezileri ancak düzenli ricat hareketlerinde bulunan üniformalı kimseler için söz konusuydu; yanlarında taşıdıkları günlüklere belki de şu türlü notlar düşüyordu bu kimseler: "Bugün Orvieto boşaltıldı. Harikulâde bir kilise cephesi; savaştan sonra Monika ile buraya gelinecek ve yakından görülecek."

Evde beni tutacak hiçbir şey olmadığı için, kilisenin kolaylıkla bir müdavimi kesilmiştim. Evde Maria vardı gerçi, ama Maria'nın da Matzerath'ı vardı. Bundan başka oğlum Kurt vardı evde. Ama yumurcak gittikçe daha çekilmez oluyor, gözlerimin içine kum atıyor; beni tırmıklıyor, hem de bunu öylesine yapıyordu ki, tırnaklarının uçları kaba etimin içerisinde kırılıp kopuyordu. Ayrıca oğlum bana bir çift yumruk göstermişti ve yumrukların öylesine beyaz boğum yerleri vardı ki, sadece insanın üzerine inmeye hazır bu ikiz kardeşleri görmek burnumdan kan boşanmasına yetmişti.

Ne tuhafsa Matzerath beceriksiz, ama can ve gönülden arka çıkıyordu bana. Şimdiye kadar umursamadığı bu insanın kendisini tutup kucağına almasına nedense ses çıkarmıyordu Oskar. Matzerath onu tutup kucağına alıyor, bağrına bastırıyordu; hattâ onu bir defasında öpmüş, gözünden yaşlar gelerek Maria'ya, ama daha çok kendi kendisine şöyle demişti: "Hayır hayır! Öz evlâdına nasıl kıyar insan! İstediği kadar dedikleri gibi olsun, isterse bütün doktorlar öyle söylesin. Onlar yazıp çiziktiriyorlar, tamam. Kendi çocukları yok anlaşılan."

Masada oturmuş, her akşamki gibi yiyecek kuponlarını gazete kâğıtlarına yapıştıran Maria, gözlerini kaldırdı:" Sakin ol canım, Alfred! Hani öyle konuşuyorsun ki, sanki ben hiç üzülmüyorum. Ama bugün böyle oluyormuş bu iş. Ne yapacağımızı, ne edeceğimizi ben de bilemez oldum vallahi." Bunun üzerine, zavallı annemin ölümünden bu yana sesi çıkmayan piyanoyu işaret parmağıyla gösterdi Matzerath: "Agnes olsa, böyle bir şeyi ne kendisi yapar, ne de yapılmasına asla müsaade ederdi."

Maria piyanoya bir göz attı, kalkık omuzlarını tekrar indirirken: "Tabiî canım!" dedi. "Annesiydi çocuğun, onun iyi olacağını umdu hep. Ama görüyorsun işte, ne iyileşti, ne de bir şey; her tarafta ayağına dolaşıyor insanın, yaşaması yaşama değil, ölse, ölmüyor da."

Acaba o gücü Matzerath'a, hâlâ piyano üzerinde asılı duran ve karanlık bakışlarıyla karanlık bakışlı Hitler'i süzen Beethoven'in resmi mi vermişti? "Hayır hayır!" diye bağırdı Matzerath. "Dünyada yapamam!" Yumruğunu masanın üzerine, ıslak ve yapışkan gazete kâğıtlarına indirdi, Akıl ve Ruh Hastalıkları Kliniği'nden yolladıkları mektubu getirmesini istedi Maria'dan, gelen mektubu okudu, dönüp dönüp okudu, sonra didik didik ederek parçaları ekmek kuponları, yağ kuponları, yiyecek kuponları, gezi kuponları, ağır işçi kuponları, en ağır işçi kuponları, hamile ve emzikli kadınlar için özel kuponlar arasına savurdu. Gerçi Matzerath sayesinde söz konusu doktorların eline düşmedi Oskar, ama o gün bugün Maria'yla ne zaman karşılaşsa alabildiğine enfes bir dağ havası ve harikulâde bir klinikle bu klinikte aydınlık, modern, iç açıcı bir ameliyat salonu canlandırıyor gözlerinde; bu salonun deri kaplı kapısında ürkek, ama güven telkin eden bir gülümsemeyle Maria karşılıyor beni, sonra beni alıp birinci sınıf doktorların eline teslim ediyor ve bu doktorlar da Maria gibi güven telkin eden bir edayla gülümsüyor, ama beri yandan sterilize beyaz önlüklerinin

arkasında insana güven telkin eden ve etkisini hemen gösteren şırıngalar tutuyorlar.

Diyeceğim bütün dünya terk etmişti beni; ben de birçok defalar bu dünyayı terk edecek olmuş, Sağlık Bakanlığı tarafından kaleme alınan bir yazıyı imzalamaya kalktıkça Matzerath'ın parmakları üzerine düşen ve onları hareketsiz bırakan zavallı annemin gölgesi beni bundan alıkoymuştu.

Ama Oskar nankörlük etmek istemiyor; bir trampeti vardı henüz. Sonra da sesi, cam konusundaki bütün başarılarımı bilen sizlere pek yeni bir şey sunamayacak, değişiklikten hoşlananlarınızın canını sıkabilecek sesi vardı; ne var ki, benim için trampetten çok Oskar'm sesi, varoluşumun hep taze kalacak bir deliliydi; çünkü sesimle camları tuz buz ettiğim süre var demektim; ustaca yönetilen soluğum camın soluğunu kestiği süre, içimde hayat var demekti henüz.

Oskar sesini çok konuşturuyordu o vakitler. Umutsuzluk içinde konuşturup duruyordu. Geç saatler Herz-Jesu Kilisesi'nden her ayrılışımda kırıp döktüğüm bir şey oluyordu sesimle. Evin yolunu tutmuş dönerken uzun uzadıya aranmayıp, doğru dürüst karartılmamış bir tavan arasını gözüme kestiriyor ya da pasif korunma yönetmeliğine uygun olarak için için yanıp duran mavi boyalı bir sokak fenerini hedef alıyordum kendime. Kiliseden her dönüşümde eve gitmek için bir başka yol seçiyordum. Bir defasında Anton Müller Caddesi'ni izleyip Maria Caddesine çıkıyor Oskar, bir başka sefer Uphagen Yolu'ndan yukarı tırmanıyor, Conradium'un çevresinden dolaşıyor, okulun cam kapısında şangırtılara yol açıyor, sonra Reichskolonie üzerinden Max Halbe Meydanı'na geliyordu. Ağustos sonlarına doğru bir gün kiliseye geç kalıp da kapıyı kapalı bulunca, her zamankinden uzun bir dolambaçlı yol izleyerek eve dönmeye karar verdim; içimdeki büyük öfkeyi dışarı atacaktım böylelikle. Önüme çıkan her üç fenerden birinin canına okuyarak İstasyon Caddesi'ni tutup yürüdüm, sinemanın arkasından sağa, Adolf Hitler Caddesine saptım, solumda kalan Piyade Kışlası'nın cephesindeki pencerelere ilişmedim, ama hıncımı karşıdan, Olivia yönünden gelen nerdeyse boş bir tramvaydan aldım, bulanık bir ışığın dışarı sızdığı karartılmış bütün sol pencerelerini camdan soydum tramvayın.

Oskar elde ettiği başarıya pek aldırmamıştı; tramvay gıcırtılı bir sesle fren yapıp durdu, içindekiler indiler, söylendiler, sonra yeniden bindiler tramvaya; bunun üzerine Oskar âdeta yemek üstüne bir çerez olarak, nefis

yiyeceklerin pek bulunmadığı bir zamanda kendine nefis bir yiyecek aramaya koyuldu ve Langfuhr banliyösünün sonuna kadar geldi. Brendt-Marangoz Atölyesi’nin yanında, barakalardan oluşan geniş hava alanı kışlasının hemen önünde Baltic Çikolata Fabrikası'nı ay ışığında serilmiş yatar görünce, potinli ayakları olduğu yerde durdu hemen.

Ama ötedenberi sürüp gelen başarılı tarzda kendimi vakit geçirmeksizin çikolata fabrikasına tanıtacak fazla bir hınç kalmamıştı içimde. Acele etmedim, ay tarafından daha önce sayılmış camları bir de ben saydım, sonuç *aynı* çıktı. Eh, artık gösteriye başlayabilirdim; ama ilkin, Hochstriess’den başlayarak, belki de İstasyon Caddesinin kestane ağaçları altında yürürken peşime takılmış oğlanların neyin nesi olduğunu anlamak istedim. Altı, yedi kadarı Hohenfriedberg tramvay durağının önünde ve içerisinde bulunuyor, öbür beşi de Zappot Şosesi'ndeki ilk ağaçların gerisine dikiliyordu. (

Tam çikolata fabrikasının hatırını sormayı bir başka tarihe ertelemek, oğlanlardan yakamı kurtarmak, yani göze görünmeden dolambaçlı bir yol izleyip Hava Alanı bitişiğindeki tren yolu köprüsünden, sonra da Laubenkolonie içerisinden geçip Kleinhammer Caddesindeki Aktien Bira Fabrikası'na çıkmak istiyordum ki, Oskar köprüden doğru ıslık sesleri işitti, orada da oğlanlar vardı demek, ıslık çalarak anlaşıyorlardı aralarında. Artık şüphe kalmamıştı, takip ediliyordum.

Bu gibi durumlarda, yani takipçilerin belli olup henüz takibin başlamasına kadar geçecek kısa sürede, uzun uzadıya ve tadını çıkararak son kurtuluş yollarını kendi kendine sayıp döküyor insan. Sözgelişi Oskar anne ve baba diye avazı çıktığı kadar bağırabilirdi; olmazsa trampetine başvurabilir, istediği kimseyi, diyelim bir polisi yanına çekip getirebilirdi. Benim cüssemde bir kimsenin büyüklerin desteğini göreceği muhakkaktı, ama —hani zaman zaman böyle davrandığı olur Oskar’ın— yoldan gelip geçen büyüklerin yardımını, bir polisin araya girmesini istemedim; bir merak ve kendime güven duygusuyla, içim içimi yiyerek işi oluruna bıraktım; en salakça bir şey yaparak çikolata fabrikasını çeviren katranlı çitte bir gedik aradım kendime, bulamadım. Derken oğlanların tramvay durağından ve Jappot Şosesi’nin ağaçları altındaki gölgeliklerden ayrıldıklarını gördüm. Oskar çit boyunca ilerledi, ama köprü tarafından da gelmeye başlamışlardı, oysa ben çitte hâlâ bir gedik ele geçiremiyordum. Oğlanlar da çabuk gelmiyordu hani, salınarak ve tek tek yürüyorlardı,

dolayısıyla Oskar çitte gedik arama işini biraz daha sürdürebilirdi, böyle bir gedik bulmak için gerekecek kadar zamanı bana çok gördükleri yoktu. Ne var ki sonunda eksik bir latanın oluşturduğu bir gedik görüp ıkına sıkına içerisinden geçince, çitin öbür başında meşin ceketli dört oğlanla karşılaştım; elleri külot pantolonlarının ceplerini şişirmişti.

Baktım ki durumu değiştiremeyeceğim, çitteki gedikten geçerken pantolonumun yırtılan yerini arayıp buldum; sağda, arkadaydı bu yer. Karışlayarak enini boyunu ölçtüm, deliğin büyük olduğunu anlayınca içerledim, ama oralı değilmişim gibi yaparak bekledim; bütün oğlanlar tramvay durağından, şoseden, ve köprüden geldiler, delik kendi cüsselerine göre olmadığından çiti tırmanıp benim tarafa geçtiler, ancak o zaman gözlerimi kaldırıp baktım.

Ağustosun son günlerinden birinde oluyor bu, zaman zaman ay bir bulutu sürüyüp önünü kapıyordu. Yirmiye yakın oğlan saydım. En ufakları on dört, en büyükleri on altı, nerdeyse on yedisindeydi. 1944 yılı sıcak ve kuru bir yaz yapmıştı. Büyücek oğlanlardan dördünün, havacı yardımcılarının giydiği üniformalar vardı üzerlerinde. Anımsadığıma göre 1944 yılında iyi kiraz olmuştu. Oğlanlar küçük gruplar halinde Oskar’ın çevresini sardılar. Biraz yüksek sesle birbirleriyle konuşuyor, benim anlamak için hiç çaba harcamadığım bir argoya başvuruyorlardı. Beri yandan acayip isimlerle hitap ediyorlardı birbirlerine. Bu isimlerden birkaçı hâlâ aklımdadır. Sözgelişi aşağı yukarı on beşinde, hafif peçeli ceylan gözlü bir oğlanın adı Ritschhase idi, bazen da Dreschhase diye çağırıyorlardı. Onun yanındakinin ise Baba Hindiydi adı. İçlerinde en ufacık tefecikleri olan yaşça en küçükten olmadığı su götürmeyen, üst dudağı öne doğru fırlamış peltek konuşura Kohlenklau adını takmışlardı. Bir havacı yardımcısına Mister, bir diğerine ise pek yerinde olarak Çorbalık Tavuk diyorlardı. Ayrıca tarihî isimler taşıyanları da vardı aralarında. Bir oğlanın Aslanyürekli Rişar, yüzü süt rengindeki bir diğer oğlanın ise Mavisakal idi adı; sonra benim hiç de yabancısı olmadığım Totila ve Teja isimleri. Hattâ yeteri kadar küstah bir davranışla kendilerine Belisar ve Narses adları takılmış iki oğlan bulunuyordu. Üstü bir ördek havuzu şeklinde çukurlaştırılmış gerçek bir kadife şapkayla fazla uzun bir yağmurluk giymiş Störbeker adındaki birini daha bir dikkatle süzdüm; sadece on altı yaşında olmasına rağmen çetenin elebaşıyıydı.

Oskar’a aldırış etmez görünüyor, galiba bu yoldan beni ezmek, sindirmek istiyorlardı; dolayısıyla biraz neşelenip, bir çocuk romantizmi olduğu besbelli böyle bir olaydan yakamı kurtaramadığım için de kendime biraz kızarak, bacaklarımda bir yorgunluk, trampetimin üzerine çöktüm; tıpkı ayın on dördüymüş gibi bir gözle baktım trampetime, kafamdaki düşüncelerden bir bölüğünü Herz-Jesu Kilisesi’ne yollamaya çalıştım.

Kimbilir belki bugün trampet çalardı İsa, belki ağzını da açıp bir şey söylerdi. Bense Baltic Çikolata Fabrikasının avlusunda oturuyor, bir hırsız jandarma oyunuyla oyalanıyordum. Oysa İsa beni bekliyordu belki. Bakarsın kısa bir süre trampetini konuşturacak, sonra ağzını yeniden açıp kendi yerini almamın anlamını bana açıklayacaktı. Belki gitmediğim için hayal kırıklığına uğramış şimdi, muhakkak ki azametle kaşlarını çatmıştı. Bu oğlanlar hakkında ne düşünüyordu acaba İsa? Kendisinin bir eşi olan, kendisine halef ve vekil seçtiği Oskar bu oğlan sürüsü karşısında nasıl davransmdı? İsa'nın: “Yavruları bırakın, bana gelsinler!” sözü, Putte, Dreschhase, Mavisakal, Kohlenklau ve Störbeker lâkaplarını taşıyan bu yarı yetmeler için de kullanılabilir miydi?

Derken Störbeker, yanıbaşında sağ kolu Kohlenklau olduğu halde, yaklaştı Oskar’a. “Kalk ayağa!” dedi.

Oskar’ın gözleri hâlâ ay üzerinde dinleniyordu, düşünceleri hâlâ Herz-Jesu Kilisesi’nin sol yan mihrabı önündeydi; kalkmadı oturduğu yerden. Störbeker bir işaret çaktı bunun üzerine, Kohlenklau da ayağıyla vurduğu gibi kıçımın altından trampeti uzaklaştırdı.

Doğrulup kalktım, daha fazla hırpalanmaktan korumak üzere trampeti alıp mintanımın altına yerleştirdim.

“Cana yakın oğlan şu Störbeker” diye geçirdi içinden Oskar. “Gözleri biraz fazla çukurda, fazla yakın birbirine ama, ağız kısmı zarif ve oynak.”

“Nerden geliyorsun bakayım?”

Soruşturma başlıyordu demek. Böyle karşılanışım hoşuma gitmemişti, gözlerimi yeniden ay yuvarlağına diktim, ay’ı —nasıl olsa her şeyi sineye çekerdi ay— trampet olarak canlandırdım hayalimde, sonra da benim başı boş büyüklük hezeyanıma gülümsedim.

“Bak sırıtıyor seninki, Störbeker.”

Kohlenklau beni süzdü, şefine “tozunu almak” diye nitelediği bir işlemde bulunulmasını teklif etti. Arka planda dikilen ötekiler, çilli Aslanyürekli,

Mister, Dreschhase ve Putte de toz almaktan yana olduklarını açıkladılar.

Hâlâ aklım ayda, “tozunu almak” sözünü heceledim. Ne de gönül okşayıcı bir söz. Ama anlattığı şey hoş bir şey değildi galiba.

Çetesi içinde başgösteren homurtuları: “Burada ne zaman toz alınacağına ben karar veririm!” diyerek susturdu Störbeker, sonra bana döndü: “Seni sık sık İstasyon Caddesi’nde görüyoruz. Ne yapıyorsun orada bakayım? Nerden geliyorsun şimdi, ha?”

Üst üste iki soru birden. Duruma hâkim kalmak istiyorsa, en azından birini cevaplandırmaya karar vermesi gerekiyordu Oskar'ın. Yüzümü aydan çekip aldım, mavi ve keskin bakışlı gözlerimi Störbeker’e çevirerek serinkanlı: “Kiliseden” dedim.

Yağmurluğu içerisinden bir şeyler mırıldandı Störbeker. Benim verdiğim cevabı bütünlüyordu bu mırıldanma. Kohlenklau, kiliseden sözüyle Herz-Jesu Kilisesi’ni kastettiğimi sezmişti.

“İsmin ne bakayım?”

Bu soruyu bekliyordum. Karşılaşan iki kişinin birbirlerine sormadan duramadıkları bir soruydu bu; konuşmalarda hatırı sayılır yer tutan bir soru. Uzun ya da kısa bir sürü tiyatro oyunlarını, ayrıca operaları, sözgelişi Lohengrin operasını besleyip yaşatan bu sorunun cevabıydı.

İki bulut arasında ay yeniden ortaya çıkıp ışığını yollasın, bu ışık gözlerimin mavisinde üç kaşık çorba içebileceğim bir süre yansıyıp Störbeker üzerinde etkisini göstersin diye bekledim ve sonra dedim ki, ismim İsa dedim, çünkü bu ismin yapacağı etkiyi kıskanıyordum, çünkü Oskar desem muhakkak gülecek, bu ismin işini göreceklerdi, ismim dedim: İsa. Bu itirafıyla ortalığı uzunca bir sessizliğe boğdu Oskar; derken Kohlenklau öksürür gibi yaparak: “Seninkinin tozunu almadan olmayacak, şef” diye söylendi.

Tozunu almak taraflısı olan yalnız Kohlenklau değildi, Störbeker de parmaklarını şaklatarak söz konusu işleme müsaade ettiğini bildirdi. Bunun üzerine beni yakaladı Kohlenklau, parmaklarının boğum yerlerini sağ kolumun pazusuna bastırdı; sonra bu boğumları kuru, çabuk, sıcak ve sızlatıcı, oynatmaya başladı. Birden, bu kez dur anlamında parmaklarını şaklattı Störbeker. Demek tozunu almak denen şey buydu.

“E, şimdi söyle bakayım, ismin ne?” Kadife şapkalı şef sıkılmışa benziyordu, sağ eliyle bir boks hareketi yaptı; yağmurluğunun fazla uzun

kolu geriye kayıp, ay ışığında kol saati göründü ve fısıltı halindeki sözleri sol yanıbaşımdan geçip gitti: “Düşünmen için bir dakika zaman! Ondan sonra Störbeker’den kes umudu!”

Ne de olsa Oskar bir dakika daha cezalandırılma korkusu olmadan ayı seyredebilir, ayın kraterlerinde kaçıp sığınacağı bir köşe arayabilir ve İsa’nın yerini almak konusundaki kararından cayabilirdi. Kes umudunu sözü hoşuma gitmediğinden, ayrıca oğlanların saat zamanıyla beni sınırlamalarına ne olursa olsun müsaade etmek istemediğimden, yaklaşık olarak otuz beş saniye sonra: “İsa”! dedi Oskar.

Bunu etkileyici bir olay izledi, ama olay benim tarafımdan sahneye konmuş değildi hani. Ben İsa’nın halefi olduğumu açıkladıktan hemen sonra, Störbeker’in parmaklarını şaklatmasına ve Kohlenklau’ın yeniden tozumu almasına fırsat kalmadan alarm düdükleri çalmaya başladı.

Oskar: “İsa!” dedi ve aynı sözü tekrarlamak üzere yeniden bir soluk aldı, Hava Alanı'nın sirenleri de peş peşe çalarak beni doğruladılar; Hochstriess Piyade Kışlası'nın sireni, Langfuhr ormanının az berisindeki Horst Wessel Yüksek Okulu’nun çatısına yerleştirilmiş siren, Sternfeld Büyük Satış Mağazası’nın sireni ve pek uzaktan, Hindenburg Ağaçlıklı Yolu’ndan doğru Yüksek Teknik Okulu’-nun sireni. Banliyödeki bütün sirenler uzun soluklu ve etkili sesleriyle baş melekler gibi, tarafımdan sunulan mesajı alıp, gecede kabarmalara ve alçalmalara yol açarak, düşleri pır pır yaptırtıp yer yer kopartarak, uyuyanların kulaklarından içerlere girinceye ve etki altına alınamayan aya, karartmadan masum bir gök cisminin müthiş önemini bağışlayıncaya kadar bir zaman geçti aradan.

Oskar alarmı tamamen kendinden yana görürken, sirenler Störbeker’i kızdırmıştı. Çete mensuplarından bir kısmına alarm doğrudan doğruya hitap etmiş, onları görev başına çağırmış, dolayısıyla şefin adamlarından dört havacı yardımcısını çit üzerinden atlayarak bataryalarına, tramvay deposuyla Hava Alanı arasındaki sekiz virgül sekiz mevzilerine yollanmak zorunda bırakmıştı. Aralarında Belisar da olmak üzere şefin adamlarından üçünün Conradium’da pasif korunma nöbetleri vardı, bu yüzden hemen yolu tutmaları gerekiyordu. Geride yaklaşık olarak on beş oğlan kalmıştı; bunları eli altında bulundurarak, gökte bir şey görülmediğinden tekrar sorgulama işine koyuldu Störbeker: “Eh, yanlış anlamadıksa İsa’sın demek. —Peki bırakalım şimdi bunu. Başka bir soru: Şu fenerlerin ve pencere

camlarının işini nasıl beceriyorsun bakayım? İnkâr edeyim deme, her şeyi biliyoruz.”

Hani her şeyi bilmeye bilemezlerdi. Sesimle şu ya da bu başarıyı elde ederken beni gözetlemişlerdi en çok. Bugün az ve öz bir deyişle meşin ceketliler olarak tanımlanabilecek o yarı yetmelere biraz hoşgörüyle davranırsam iyi olur, dedi Oskar kendi kendine. Onların hedef üzerine öyle dolaysız ve acemice atılışlarını bağışlamaya çalıştım, yumuşak bir tarafsızlık içinde çıktım karşılarına. Birkaç haftadan beri bütün kentte söz konusu edilen ünlü toz alıcılar bunlardı demek. Polisin ve Hitler Gençliği Devriye Kollarından birçoğunun peşine düştüğü bir gençler çetesi. Sonradan anlaşıldığına göre, Conradium’da Petri Yüksek Okulu ile Horst Wessel Yüksek Okulu’nda okuyan öğrencilerdi bunlar. Ama Neufahrwasser semtinde bir çete daha vardı ki, elebaşıları liselilerden olmasına rağmen üyelerinden rahat üçte ikisi Schichau Doku’yla Vagon Fabrikasında çalışan çıraklardan oluşuyordu. İki çete seyrek olarak ortak çalışıyor ve bunu da Bischofsberg Gençler Yurdu’ndaki akşam kurslarından dönen Hitler Gençliği Genç Kızlar Birliği yöneticilerini ele geçirmek üzere Schichau Sokağı'ndan başlayarak Steffen Parkı’nı ve Hindenburg Ağaçlıklı Yolu’nu taramak istedikleri zaman gerçekleştiriyorlardı. Çeteler arasında kavga patırtı çıkmamasına çalışıyordu, her çeteye ilişkin çalışma bölgesinin sınırları inceden inceye belirlenmişti. Störbeker Neufahrwasser'li çetenin reisine bir rakip değil de, bir dost gözüyle bakıyordu. Toz Alıcılar her şeye karşı savaş açmışlardı, Hitler Gençliği mensuplarının bürolarına baskınlar yapıyor, sevgilileriyle parklarda sevişen cepheden izinli dönmüş askerlerin nişan ve rütbelerine musallat oluyor, hava kuvvetinde çalışan arkadaşlarının yardımıyla uçaksavar bataryalarından silâh, cephane ve benzin aşırıyor ve ta başından beri İktisat Müdürlüğü Binası'na büyük bir saldırının planlarını hazırlamaya uğraşıyorlardı.

Toz Alıcıların örgütü ve planları üzerinde hiçbir şey bilmeyen, ayrıca o zamanlar kendisini pek öksüz ve acınacak durumda gören Oskar, bu yarı yetmeler arasında bir güven duygusuna kapılır gibi oldu. İçten içe bu oğlanlarla birlik görmeye başladım kendimi, arada pek fazla bir yaş farkı bulunduğu engelini —ben yirmisini dolduracaktım yakında— umursamadım hiç ve kendi kendime çıkıştım: Ne diye oğlanlara hünerinin bir örneğini göstermiyorsun? Oğlanlar hep merak eder, bilmek isterler. Sen de on beşinde, on altısında olduğun zamanı unutma. Onların önüne bir örnek çıkar, onlara bir gösteride bulun. Sana hayran kalacak, belki de

bundan böyle sana baş eğecekler. Senin o bir sürü görgü ve tecrübelerle bilenmiş etkileme gücünü açığa vur haydi. Şimdiden sana yüklenmiş olan göreve uy, çevrene müritler topla ve İsa’nın yerini almaya bak!

Benim düşünceli halimin birtakım nedenlere dayandığını Störbeker galiba sezmişti; bana zaman bıraktı, ben de bundan dolayı şükran duydum kendisine. Ağustos ayının sonları. Aylı bir gece, hava hafif bulutlu. Alarm düdükleri. Sahilde iki üç, ışıldak. Herhalde bir keşif uçağıdır. Paris’in boşaltıldığı günler. Karşımda Baltic Çikolata Fabrikası'nın çok pencereli binası. Orta cephede savaşan ordu geriye doğru uzun bir koşudan sonra Weich-sel Irmağı’na gelip durmuştu. Tabiî Baltic Çikolata Fabrikası perakende satışlar için mal çıkarmıyor artık, sadece hava kuvvetleri için çikolata imal ediyordu. Dolayısıyla, General Patton’un askerlerinin, üzerlerindeki Amerikan üniformalarına Eyfel Kulesi altında geçit resmi yaptırdıkları düşüncesine de Oskar’ın alıştırması gerekiyordu kendini. Bu ise benim için üzücü bir şeydi; Oskar trampet değneklerinden birini havaya kaldırdı. Roswitha ile Paris’de geçirdiğimiz bunca saatler! Störbeker elimin hareketini fark etmiş, gözleriyle trampet değneğini izlemiş ve sonra bakışlarını çikolata fabrikasına kaydırmıştı. Pasifik’de pek parlak bir gündüz ışığında küçük adacıklardan biri Japonlardan temizlenmeye uğraşılırken, burada çikolata fabrikasının bütün pencerelerini ay ışığı doldurmuştu. Birden Oskar kendisini işitmek isteyenlere şöyle seslendi: “îsa şimdi camları tuz buz edecek!”

Daha ilk üç camın hesabını görmeye kalmadan başımın üstünde, yükseklerde bir sinek vızıltısı dikkatimi çekti. Bundan sonraki iki camı ay ışığından soyup alırken şöyle düşündüm: can çekişen bir sinek bu, onun için böyle tiz perdeden vızıldıyor. Sonra sesimle fabrikanın üst katındaki pencerelere kara boşluklar yerleştirdim. Narvik Kışlasının yakınındaki bataryada yuvalanmış olabilecek ışıldakların yansımalarını fabrikanın orta ve alt kat pencerelerinin birçoğundan uzaklaştırmadan önce, birden çok ışıldağın sarılık illetine uğramış olduğuna inandım âdeta. İlkin sahil bataryaları ateşe başladı, sonra da ben orta katın hesabını gördüm. Hemen arkadan Altschottland, Pelonkenve Schellmühl bataryalarına ateş izni çıktı. Ben de zemin kattaki üç pencerenin canına okudum. Derken hava alanından gece avcı uçakları havalandı, fabrikanın üzerini sıyırarak geçtiler. Daha ben zemin katın işini bitirmeye kalmadan bataryalar ateşi kesti ve Olivia üzerinde üç ışıldağın aynı zamanda ele geçirdiği dört motorlu bir uzun menzilli bombardıman uçağının düşürülmesini avcı uçaklarına bıraktı.

Başlangıçta Oskar kendi gösterileriyle uçaksavar bataryalarının etkili çabaları aynı zamana rastlarsa oğlanların dikkatini bölebilir, hattâ onların dikkatini fabrikadan çekip gecenin egemen olduğu gökyüzüne yöneltebilir diye korkmuştu.

Bu yüzden, işimi bitirdikten sonra, bütün çete mensuplarının hâlâ çikolata fabrikasındaki camlardan soyulmuş pencerelere bakıp durduğunu görünce, hayretim pek büyük oldu. Hattâ bombardıman uçağının hesabı görülüp uçak yana yana, seyredenler için güzel bir manzara oluşturarak Jeschkental Ormanı'na inmekten çok düşüp, yakındaki Hohenfriedberg Yolu'ndan doğru bravo diye bağırışmalar ve alkış sesleri gelince, aralarında Putte de olmak üzere çete mensuplarından ancak bir veya ikisi camsız fabrikanın manzarasından kendilerini kurtarabil-inişti. Ama benim için asıl önemlisi, ne Störbeker, ne de Kohlenklau'ın uçağın düşürülmesini umursamış olmasıydı.

Derken yine eskisi gibi sadece ay ve yıldızlar kalmıştı gökte. Avcı uçakları alana inmişti. Çok uzaktan itfaiye arabalarının sesi gelir gibi oldu kulağıma. Störbeker bana döndü, o hep küçümseyici bir edayla kıvrık duran ağzı ilişti gözüme, eliyle yine o boks hareketini yaptı ve fazla uzun yağmurluk altında görünen kol saatini kolundan çıkarıp bir şey söylemeden bana uzattı; güçlükle soluyor, bir şeyler söylemek istiyordu, ama uçakların gittiğini haber vermekle meşgul sirenlerin susmasını bekledi, sonra adamlarının alkışları arasında şöyle dedi: "Pekâlâ İsa! İstersen aramıza katılabilir, bizimle çalışabilirsin. Toz alıcılar derler bize, tozunu almak deyiminin manasını biliyorsan anlarsın!"

Oskar kol saatini eliyle teraziledi, rakamları parlayan ve gece yarısını yirmi üç dakika geçeyi gösteren pek ustaca yapılmış nesneyi Kohlenklau'a armağan etti. Soran bakışlarla şefine baktı Kohlenklau. Störbeker peki, al der gibi başını salladı. Oskar'a gelince, eve dönüş için trampetine bir çeki düzen verdi: "İsa önden gidecek. Arkadan gelin hepiniz!"

İSA'NIN DOĞUŞU OYUNU

Mucizevî silâhların ve kesin zaferin çok konuşulduğu zamanlardı. Ama biz toz alıcılar ne berikinin, ne de ötekinin sözünü ediyor, yine de o mucizevî silâhlara sahip bulunuyorduk.

Oskar otuz, kırk üyeli çetenin reisliğini üzerine aldığında, ilkin Störbeker tarafından Neufahrwasser’li çetenin reisine takdim ettirdim kendimi. Neufahrwasser Kılavuz Kaptanlık Dairesinde bir müdürün oğlu olan on yedi yaşındaki ayağı topal Moorkahne, sağ bacağı sol bacağından iki santim kısa olduğu için çürüğe çıkarılmış, ne hava kuvveti yardımcılığına, ne de er olarak askere alınmıştı. Moorkahne topallığını kendinden emin bir edayla ve açık seçik sergilemesine rağmen, çekingen bir çocuktu ve konuşurken yavaş çıkıyordu sesi. Dudaklarında biraz kurnazca bir gülümseme hiç eksik olmayan bu delikanlı Conradinum'un son sınıfının en iyi öğrencisiydi ve ilerde Rus ordusunun bir itirazı olmazsa, olgunluk sınavını örnek bir başarıyla vermemesi için hiçbir neden yoktu; Morrkahne felsefe öğrenimi yapmak istiyordu.

Störbeker bana nasıl kayıtsız şartsız bir saygı gösteriyorsa, Topal Moorkahne de beni toz alıcıların şefi İsa olarak görüyordu. Oskar hemen daha işe başlarken, Störbeker ile Moorkahne’den deponun ve kasanın yerini göstermelerini istedi, çünkü iki çete de baskınlardan kaldırdıkları ganimetleri aynı mahzende saklıyordu. Langfuhr semtinde Jeschkental Yolu’ndaki sessiz ve kibar bir villada bulunuyordu mahzen; rutubetsiz ve geniş bir yerdi. Soyadları “von Puttkamer” olan Putte’nin anne ve babası, hafif meyilli bir çimenliğin yoldan ayırdığı dört bir tarafı sarmaşıklarla sarılmış bir malikânede oturuyordu; daha doğrusu Bay von Puttkamer güzelim Fransa'da bir alaya kumanda ediyor, Şövalye Haç Nişanı’na sahip olup Pomeranya-Polonya-Prusya karışımı bir aileden geliyordu; Bayan von Puttkamer ise hastalıklı bir kadındı ve daha aylar öncesi sözde şifaya kavuşmak umuduyla Yukarı Bavyara'ya gitmişti. Villanın hâkimi, toz

alıcıların Putte diye çağırdıkları Woifgang von Puttkamer'di şimdi; çünkü mahzene çamaşır yıkanan mutfaktan geçtiğimiz için, yukarıdaki odalarda eğleşen nerdeyse sağır ve yaşlı hizmetçiyi asla görmüyorduk.

Depoda yığın yığın konserve kutusu, sigara falan gibi tüttürecek şeyler ve paraşüt yapmaya yarayan top top ipekli kumaşlar bulunuyordu. Rafların birinde askerî hizmetlerde kullanılan iki düzine kadar saat asılıydı ve Störbeker'in emri uyarınca Putte bunları sürekli olarak işler durumda tutuyor, birinin öbüründen geri kalmamasına ya da ileri gitmemesine çalışıyordu.

Putte'ye ayrıca iki makineliyi, bir tüfeği ve bir sürü tabancayı temiz tutma görevi verilmişti. Bir bazoka, makineli tüfek cephanesi ve yirmi beş el bombası gösterdiler bana. Bütün bunlar ve ayrıca bir dizi benzin bidonu iktisat Müdürlüğü'nü ele geçirmek üzere yapılacak saldırı için ayrılmıştı. Bu durumda İsâ olarak verdiğim Oskar'ın ilk emri şu oldu: "Silâhlar ve benzin bidonları bahçeye gömülecek, ateşli silâhların tetik yayı çıkarılıp bana, teslim edilecek. Bizim silâhlarımız başkadır."

Sağdan soldan kaldırılmış nişanlar ve madalyalarla dolu bir sigar kutusunu bana göstermesi üzerine, gülümseyerek oğlanların bunları alıkoymalarına müsaade ettim. Ama paraşütçü bıçaklarını aslında ellerinden almalıydım, çünkü sonradan kullandılar bu bıçakları; hani güzelcecik ele avuca gelen ve insanı kendilerini kullanmaya davet eden şeylerdi.

Derken kasayı çıkardılar önüme. Oskar kasadaki parayı saydırdı ilkin, sonra bir de kendisi saydı ve kasa mevcudunu iki bin dört yüz yirmi mark olarak kayda geçirtti. 1944 yılı eylül başlarındaydı. Ve 1945 ağustosunun ortalarında General Konjew ile Schukow Weichsel hattını zorlayarak delip geçince, mahzende saklanan kasamızı çaresiz feda ettik. Putte'nin itirafı üzerine. Eyalet Başmahkemesi'nin kürsüsünde tomarlar ve yığınlar halinde otuz altı bin mark toplandı.

Mizacına uygun olarak, Oskar. çetenin faaliyetleri sırasında kendini arka plânda tutmuştu. Bütün gündüz çokluk tek başıma, olmazsa yanıma Störbeker'i alarak sağda solda dolaşıyor ve çetenin geceki çalışması için zahmete değer bir hedef araştırıyordum; böyle bir hedef ele geçirdim mi, organizasyon işini Störbeker veya Moorkahne'ye bırakıyor ve kendim Truczinski Nine'nin yanından ayrılmaksızın — işte şimdi başta söylediğim o mucizevî silâhın ne olduğunu açığa vuruyorum — her zamankinden uzun menzilli sesimi gecenin geç bir saatinde yatak odasının penceresinden dışarı

yollıyordum; böylelikle birçok parti binasının zemin pencerelerini, yiyecek kuponlarının basıldığı bir basımevinin avluya bakan penceresini tuzla buz ettim. Bir defasında oğlanların kendisinden öç almayı diledikleri bir lise öğretmeninin evinin mutfak penceresini istek üzerine, ama istemeye istemeye kırıp döktüm.

Ekim ayına çıkmıştık. V 1 ve V 2 ’ler İngiltere'ye uçuyor, bana gelince sesimi Langfuhr üzerinden aşırıp Hindenburg Yolu’ndaki ağaç dizisini izletiyor, Danzig Merkez İstasyonu’nu, Altstadt’ı ve Rechtstadt’ı geçirerek Kasaplar Sokağı’na ve müzeye ulaştırıyor, oğlanların buradan içeri girmesini sağlayarak onlara Niobe’yi, yani kalyon heykelini arattırıyordum.

Ama Niobe’yi bulamadı oğlanlar bir türlü. Yanıbaşımda Truczinski Nine yerinden kımıldamaksızın başını sallayarak sandalyasında oturuyordu; birbirimize benzeyen bazı ortak yanlarımız vardı; çünkü Oskar uzak menzilli türküsünü çağırırken, o da uzak menzilli düşünüyor, gökyüzünü gözleriyle tarayarak oğlu Herbert’i, cephenin orta kesimini tarayarak oğlu Fritz’i arıyordu. Ayrıca 1944 başında evlenip Ren bölgesine taşınan büyük kızını da uzaklarındaki Düsseldorf kentinde araması gerekiyordu. Başgarson Köster’in evi Düsseldorf'daydı çünkü, ama kendisi Kurland’da çalışıyordu. Ancak iki haftalık izni sırasında karısı Guste’yle birlikte yaşayabilmiş, Guste de onu tanıyabilmek için ancak bu kadarcık bir süre ele geçirebilmişti.

Sessiz, huzur dolu akşamlardı. Truczinski Nine’nin ayakları dibinde oturuyor Oskar, trampetini belli bir hava gözetmeksizin birazcık konuşturuyor, sonra çini soba üzerinde pişmiş bir elmayı alarak bu buruş buruş kocakarı ve çocuk yiyeceğiyle karanlık yatak odasına girip kayboluyor, karartma kâğıdını yukarı çekip pencereyi azıcık aralayarak ayazın ve gecenin içeri dalmasına biraz izin veriyor ve bu arada o iyi nişanlanmış uzak menzilli sesini dışarı yolluyordu; ama o kımıl kımıl yıldızlardan hiçbirini hedef almıyor sesine, saman yoluna da hiç uğramıyor, doğru Winterfeld Meydanı’nı, ama buradaki radyoevini değil de onun karşısındaki Hitler Gençliği Yönetim Bürolarının yan yana sıralandığı binayı gözüne kestiriyordu.

Açık havada bir dakikayı bulamıyordu işimi görmem. Bu sırada sobada pişmiş elma pencerenin önünde durmaktan biraz soğuyordu. Elmayı ağzımda geveleyerek Truczinski Nine’yle trampetimin yanına dönüyor ve çok geçmeden yatağa yatıyordum. Oskar uyurken, toz alıcıların İsâ adına

parti kasalarını, yiyecek kuponlarını ve bunlardan daha önemlisi resmî mühürleri, doldurulmak üzere bekleyen basılı belgeleri ya da Hitler Gençliği Devriye Kolu Üyelerinin isimleri yazılı bir listeyi yürüteceklerinden emin bulunuyordu.

Störbeker'le Moorkahne'nin tahrif edilmiş kimlik kartlarını kullanarak akla gelmedik münasebetsizliklerde bulunmalarına göz yumuyordum. Çetenin baş düşmanı Hitler Gençliği devriyeleriydi bir kez, dolayısıyla rakiplerini canları istedikleri gibi avlasın, tozlarını alsınlardı ve Kohlenklau'ın deyimiyle —uygulayıcısı da oydu yine bunun— rakiplerinin kıçlarını biraz parlatmalarına da ses çıkarmazdım doğrusu.

Sadece bir giriş olan ve benim asıl plânlarımı hiç ele vermeyen bu türlü faaliyetlerden zaten uzak kalıyordum; bu yüzden, 1944 eylülünde, biri o tarafa korku salmış Helmut Neitberg olmak üzere yüksekçe rütbeli iki devriye kolu kumandanını kıskıvrak bağlayıp Mottlau'da, Kuh Köprüsü'nün yukarı kesiminde suda boğanların toz alıcılar olup olmadığını söyleyemeyeceğim.

Ama sonradan ileri sürdüklerine göre, toz alıcılar çetesiyle Ren kıyısında, Köln'de faaliyet gösteren Polonya partizanlarının bizim hareketimizi etkileyip hattâ yönettikleri iddiasını, hem Oskar, hem İsâ olarak, yani çifte bir kimlikle çetenin başında bulunan benim geri çevirmem ve bir masal olarak nitelemem gerekiyor.

Ayrıca Putte'nin babasının Mareşal Rommel'e pek yakınlık duyup sonradan intihar etmesi yüzünden, mahkemede yirmi temmuz suikastçileriyle ilişkili olduğumuz da ileri sürülmüştü. Babasını savaş sırasında belki dört beş kez şöylece ve her defasında başka bir rütbeyle gören Putte, aslında bizi hiç ilgilendirmeyecek intihar olayını ancak mahkemede öğrenmiş, utanıp sıkılmadan öylesine içler acısı bir ağıt tutturmuştu ki, yanıbaşında duran Kohlenklau'ın yargıçlar önünde Putte'nin tozunu alması gerekmişti.

Çetemiz faaliyet gösterirken yetişkinlerin bizimle ilişki kurması ancak bir kez olmuştu. Dok işçileri —benim tahmin ettiğim gibi komünist eğilimliydiler— bizim çeteye mensup Schichau Doku'nda çalışan çırakları etkileri altında tutmaya ve böylece bizi bir Yeraltı Kızıl Örgütü yapmaya çalışmışlardı. Hani söz konusu çıraklar da bu işe isteksiz görünmemiş, ancak aramızdaki lise öğrencileri politik herhangi bir amacı benimsemeye yanaşmamışlardı. Şüpheci biri olan ve toz alıcılar çetesinin teorisyenliğini

yapan havacı yardımcısı Mister, bir toplantıda şu yolda formüle etmişti görüşünü: “Bizim bir partiyle alıp vereceğimiz yok asla, bizim savaşımız kendi anne ve babalarımıza ve bütün diğer büyüklere karşıdır: ama bu büyükler şu ya da bu görüşteymiş, orası bizi ilgilendirmez.”

Mister görüşünü hayli sivri sözlerle açığa vurmasına rağmen, aramızdaki bütün lise öğrencileri ona hak verdiler, böylelikle toz alıcılar çetesi ikiye bölündü. Schichau Doku’nda çalışan çıraklar —hani beni çok üzen bir şey oldu bu, çünkü oğlanlar elinden iş gelir kimselerdi — kendi başlarına bir çete kurdular; ama, Störbeker’in ve Moorkahne’nin itirazına rağmen, bir yandan da toz alıcı-lar çetesinde çalışmaya devam ettiler. Mahkemede — çünkü onların kurduğu çetenin de bizimkisiyle beraber hesabı görülmüştü— Dok bölgesindeki denizaltı ana gemisini kundaklamış olmakla suçlandılar. Gemide eğitim gören yüzü aşkın denizaltıcı ve deniz eri bu yangından feci şekilde hayatını kaybetmişti. Yangın güverteden çıkmış, güverte altında uyuyan mürettebatın koğuşlarından ayrılmalarına imkân bırakmamış, henüz on sekizine basmamış deniz erleri fincan gibi açılmış gözlerle kendilerini limanın sularına atarak canlarını kurtarmak istemişse de, geriden doğru bir anda etrafa saldıran yangın tarafından yakalanarak oldukları yere çivilenip kalmışlar, avazları çıktığı kadar bağrışıp durdukları için hepsinin de geminin motorlu sandallarından üzerlerine ateş edilerek öldürülmeleri gerekmişti.

Gemiyi biz kundaklamamıştık. Belki Schichau Doku’nda çalışan çıraklar yapmıştı bu işi, ama belki de Westerland - Örgütü’nden kimseler yangını çıkarmıştı. Çetenin manevi reisi olan bende büyükbabam Koljaiczek’ den gelme bir kundakçılık istidadı bulunabilecek olmasına rağmen, toz alıcıların kundakçılıkla bir ilişkisi yoktu.

Kiel’deki Deutsche Werke AG Doku’ndan Schichau Doku’na nakledilen ve çetenin ikiye bölünmesinden az önce gelip bizi ziyaret eden o montörü iyi anımsıyorum. Fuchswall'daki bir yükleme ve boşaltma işçisinin iki oğlu Erich ile Horst Pietzger, adamı alıp bize, Puttkamer ailesine ait villanın mahzenine getirmişlerdi. Adam dikkatle depomuzu gözden geçirmiş, işe yarar silâhların eksikliğine dikkatimizi çekmiş, nazlanarak ama yine de övücü sözler söylemiş ve çete reisinin kim olduğunu sorup da Störbeker hemen, Moorkahne ise duraksayarak be-ni gösterince öylesine uzun ve kendini beğenmiş bir kahkaha salmıştı ki, Oskar tarafından tozu alınmak üzere toz alıcıların eline teslim edilmesine ramak kalmıştı.

Başparmağıyla omuzları üzerinden beni göstererek: “Bu mu, bu cüce mi?” diye sormuştu Moorkahne’ye.

Biraz şaşırmış gülümseyen Moorkahne’nin ağzını açmasına vakit kalmadan, Störbeker korkutucu bir serinkanlılıkla cevabını yapıştırmıştı: “Bizim İsâ o!”

Adı Walter olan montör bu sözcüğü işitmeye katlanamadığından, bizim kendi yerimizde bize kızmak küstah lığında bulunmuştu: “Söylesenize kuzum, politik bir amacınız var mı sizin, yoksa kiliselerde ayin yardımcısısınız da Noel’de İsâ'nın doğuşu oyununu temsil etmek için prova mı yapıyorsunuz?”

Bunun üzerine Störbeker mahzenin kapısını açarak Kohlenklau’a bir işaret çakmış, ceketinden bir paraşütçü bıçağını şipşak sıyırıvermiş ve montörden çok çete mensuplarına: “Biz kiliselerde ayin yardımcısıyız ve İsâ'nın doğuşu oyununu temsil etmek için prova yapıyoruz.” demişti.

Ama canını acıtacak bir şey yapılmamış montöre, sadece gözleri bağlanarak villadan dışarı çıkarılmıştı. Çok geçmeden de yalnız kalmıştık; çünkü Schichau Doku’nda çalışan çıraklar bizden ayrılmış, montörün önderliği altında örgütlenmişlerdi ki, denizaltı ana gemisini de ateşe veren onlardı.

Störbeker benim de uygun bulacağım gerekli cevabı vermişti montöre. Bizim politikayla ilgimiz yoktu ve Hitler Gençliği devriyeleri, gözleri korkutulduktan, bürolarından artık pek çıkamaz, çıksalar da merkez istasyonda yaşı küçük yolsuz kızların kimlik belgelerini kontrol etmekten başka iş yapamaz duruma getirildikten sonra, çalışma alanımızı kiliseler içerisine kaydırmış ve radikal sol kanada mensup montörün deyimiyle İsa’nın doğuşu oyununu temsil etmek için provalara başlamıştık.

İlkin elimizden kaptırdığımız, pek becerikli oğlanlar olan Schichau Doku’ndaki çırakların yerine yeni elemanlar bulmak gerekiyordu. Ekim sonunda Störbeker Herz-Jesu Kilisesi’nde ayin yardımcılığı yapan Felix ve Paul Rennwand adındaki iki kişiyi yemin ettirerek çeteye aldı. Störbeker, kızkardeşleri Luzie aracılığıyla bu iki kardeşe kancayı atmıştı. Henüz on yedisinde bile olmayan kız benim itirazıma rağmen yemin töreninde hazır bulundu. Rennwand kardeşler, çete mensuplarının o bir tahtası noksan akıllarıyla sembol olarak gördükleri trampetimin üzerine sol ellerini koymuş ve toz alıcılarının parolasını tekrarlamışlardı; hani öyle saçma ve hokuspokuslu bir parolaydı ki, şu anda aklımdan çıkıp gitmiş bulunuyor.

Yemin töreninde Luzie'den gözünü ayırmamıştı Oskar. Luzie omuzlarını kaldırmıştı; sol elinde hafifçe titreyen bir sucuklu ekmek tutuyor, alt dudağını oynatarak sucuklu ekmeği ağzında geveliyordu; üçgen biçiminde donuk bir tilki yüzü vardı, ateş gibi yakan kavurucu gözlerini Störbeker'in sırtına dikmişti; toz alıcıların geleceğiyle ilgili olarak kaygı ve endişeler belirdi içimde.

Mahzendeki odalarımızı bir başka biçimde düzenlemekle işe başladık. Gerekli aksesuarın sağlanmasında ayin yardımcılarıyla birlikte uğraşıyor, çalışmaları Truczinski Nine'nin evinden yönetiyordum.

Sankt Katharinen Kilisesinden, sonradan anlaşıldığına göre on altıncı yüzyıldan kalma orta boy gerçek bir Yusuf heykeliyle birkaç şamdan, ayinlerde kullanılan birkaç kapla bir İsâ Bedeni Sancağı [67] kaldırdık.

Trinitat Kilisesine geceleyin yaptığımız bir ziyaret bize sanat bakımından ilginç olmayan tahta borazanlı bir melekle duvar süsü olarak kullanabileceğimiz rengârenk ve motifli bir halı kazandırdı. Eski bir orijinalin kopyası olan halı, tek boynuz adında efsanevî bir hayvanı ve hayvanın sahibi olan nazenin bir bayanı canlandırıyordu. Gerçi Störbeker, biraz haklı olarak, kızın halı içerisine dokunmuş gülümsemesinin, Luzie'nin tilki yüzündeki gülümseme gibi zalim bir oyunbazlığın ön plânda dikkate çarptığını açıkladı ama, yine de ben, benden sonra gelen bu çete elebaşısı inşallah söz konusu hayvan gibi kadının sultası altına girmeye kalkmaz dedim kendi kendime. Halı daha önce "Kara El" ve "Kurukafa" gibi akla gelmedik saçma resimlerle donatılan kilerin ön duvarına getirilip asılarak, tek boynuzlu hayvan motifi nihayet bütün toplantılarımıza hâkim olmaya başlayınca, kendi kendime sordum: Zaten buraya girip çıkan, senin arkandan kikirdeyip duran bir Luzie varken, ne diye Oskar, ne diye sanki halıyla dokunmuş bu ikinci Luzie'yi barındırırsın mahzende? Bir Luzie ki, sana bağlı çete mensupların tek boynuzlu hayvanlar durumuna sokacak: bir Luzie ki, halıya dokunmuş yaşıyor ve seni gözüne kestirmiş bulunuyor; çünkü yalnız senin gerçekten efsanevî bir tarafın var Oskar, boynuzları aşırı ölçüde burulmuş seyrek rastlanır bir hayvandan kalır yerin yok çünkü senin.

Advent zamanının nihayet çıkagelmesi ne iyi olmuştu. Çevredeki kiliselerden kaldırdığımız, saf bir inançla tahtadan oyulmuş İsâ'nın doğuşunu tasvir eden orijinal büyüklükte heykellerle söz konusu halının önünü çok geçmeden öylesine kapadım ki, halıdaki efsanevî motif artık pek öne çıkmaz ve bizi bu efsaneyi canlandırmaya ayartmaz oldu. Ocak

ortalarında Ardenler’deki saldırısına geçti General Runstedt; beri yandan biz de o büyük teşebbüsümüz için gerekli hazırlıkları tamamlamış bulunuyorduk.

Tamamen Katolik bir hava içinde yaşayıp, Matzerath’ı üzüntülere uğratan Maria'nın elinden tutarak peş peşe birçok pazarlar saat ayinlerine gitmiş, bütün çete mensuplarına da söz konusu kiliseye gitmelerini buyurmuştum; böylelikle yeteri kadar öğrenmiştik kilisenin içini. Oskar’ın herhangi bir camı sesiyle tuz buz etmesine meydan kalmadan, ayin yardımcıları Felix ile Paul Renwand’ın desteğiyle, 18 ocağı 19 ocağa bağlayan gece Herz-Jesu Kilisesi’ne daldık.

Kar yağıyor, ama yerde kalmıyordu. Üç el arabasını kutsal eşya hücresinin arkasına getirip dayadık. Kilisenin ana kapısının anahtarı Rennwald kardeşlerin küçüğündeydi. Oskar önden yürüdü, teker teker arkasından çekip kutsal su kurnasına götürdü oğlanları, onları ana cemaat yerinde Yüksek Mihrap’a doğru döndürüp diz çöktürdü. Sonra Herz-Jesu heykelinin [68] üzerine bir örtü çektirdim, çalışırken İsa’nın mavi bakışlarının bize fazla engel olmasını istemiyordum. Dreschhase ile Mister gerekli araç ve gereci sol yan cemaat yerine, yan mihrabın önüne taşıdılar. İsa’nın doğuşunu anlatan heykeller ve yeşil çam dallarıyla dolu ahır ilkin alınıp ana cemaat yerine getirilecekti. Bol sayıda çoban, melek, koyun, eşek ve inek vardı elimizde; mahzenimiz figüranla doluydu, eksik olan baş kişilerdi yalnız; Belisar mihrap ödevi gören masadaki çiçekleri yürüttü. Tatila ile Teja da halıyı yuvarlayıp bir rulo yaptılar. Kohlenklau ise araç ve gereci sargılarından çıkardı. Oskar bir ibadet rahlesi gerisinde diz çökmüş, heykelin sökülmesi işine gözkulak oluyordu.

İlkin o çikolata rengindeki kıllı postuyla vaftizci oğlan testerelenip alındı yerinden. İyi ki yanımızda bir de demir testere getirmiştik. Alçı içinden çıkan parmak kalınlığındaki demir çubuklarla vaftizci oğlan buluta bağlanmıştı. Testereyi Kohlenklau kullanıyor, bir lise öğrencisi gibi acemice çalışıyordu. İşte yine Schichau Doku’nda çalışan çırakların eksikliğini duymuştuk. Derken Störbeker geçti Kohlenklau’ın yerine. İş biraz daha düzgün yürümeye başladı; yarım saatlik gürültülü bir çalışmadan sonra vaftizci oğlanı yere serebilmiş, onu bir yün battaniyeye sarıp, gece yarısı kilisede hüküm süren sessizlikle başbaşa kalmıştık bir süre.

İsa Çocuk’un testereyle kesilmesi, kıçı bütünüyle Bakire Meryem’in sol bacağına oturduğu için daha çok zaman aldı. Dreschhase ile Rennwand

kardeşlerin büyüğü ve Aslan Yürekli Rişar bu iş için rahat kırk dakika harcadılar. Ama şu Moorkahne de nerede kalmıştı? Adamlarını alıp doğru Neufahrwasser'den buraya gelecek, kilisede bizimle buluşacaktı; kiliseye girişimiz böylelikle pek dikkate çarpmasın istemiştik. Störbeker'in keyfi yerinde değildi, sinirli bir hali var gibi geldi bana, birçok defa Rennwand kardeşlere Moorkahne'nin gelip gelmediğini sordu. Nihayet, hepimizin beklediği gibi Luzie ismi oradakilerden birinin ağzından çıkar çıkmaz bir şey sormaz oldu artık, demir testereyi Aslan Yürekli Rişar'ın beceriksiz ellerinden kaptı ve bir süre canını dişine takarak çalıştıktan sonra İsa'nın hesabını gördü.

Heykel yere yatırılırken kırıldı nur halesi. Bunun üzerine Störbeker benden özür diledi. O anda beni de hükmü altına alan sinirliliğin ancak güç belâ önüne geçebildim ve alçıdan altın yaldızlı tabak biçimindeki nur halesinin parçalarını toplatıp iki kasketin içerisine koydurdum. Kohlenklau, sanırım bir yapıştırıcıyla birbirine yapıştırılabilir bunlar, dedi. Testereyle kesilen İsa Çocuk minderlerle beslenerek iki yün battaniyeye sarıldı.

Plânımız Bakire Meryem'i önce kaba etinin yukarısından testereyle kesmek, daha sonra da testereyi ayak tabanlarıyla bulut arasına dayayıp ikinci bir kesme işine girişmekti. Bulutu kilisede bırakacak ve sadece Meryem'in iki parçasını, sonra pek tabiî İsa'yı ve imkân bulursak vaftizci oğlanı Puttkamer'lerin villasındaki mahzenimize taşıyacaktık. Alçı parçalarının ağırlığını fazla yüksek tahmin etmiştik. Bütün heykeller içleri boş olarak dökülmüştü, ama cidarlar şüphesiz iki parmak kalınlığında vardı, bize güçlük çıkaran demir iskeletti sadece.

Oğlanlar, özellikle Kohlenklau ve Aslan Yürekli Rişar çalışmaktan bitkin düşmüş, bir molayı hak etmişti; çünkü Rennwand kardeşler de içerisinde olmak üzere ötekiler testere kullanamıyordu. Çete mensupları sağa sola dağılmış, sıralarda oturuyor ve üşüyordu. Ama Störbeker ayakta dikiliyor ve kilisede başından çıkarmış olduğu kadife şapkasını evirip çeviriyordu elinde. Ortada esen havayı beğenmiyordum. Bir şeyler yapmak gerekiyordu. Gecenin **hüküm sürdüğü boş kutsal** yapının ağırlığı altında oğlanlar ezilir gibiydi. Ayrıca Moorkâhne'nin görünmeyişi gerginleştirmişti havayı. Rennwand kardeşler Störbeker'den korkar gibiydi, kenarda durmuş fısıldaşıyorlardı; birden susmalarını, gürültü yapmamalarını emretti Störbeker.

Usulca, sanırım göğüs geçirerek ibadet rahlesinin önünden kalktım ayağa, doğru Bakire Meryem’den artakalan parçanın üzerine yürüdüm. Meryem’in vaftizci Yahya’yı hedef tutan bakışı mihrabın alçı tozuyla dolu basamaklarına çevrilmişti. Daha önce Isa’yı gösteren işaret parmağı şimdi boşluğu ya da daha çok karanlık yan cemaat yerini gösteriyordu. Basamak basamak çıktım mihrabı, sonra başımı çevirdim, Störbeker'in aşağıda kalan gözlerini aradım, Störbeker'in gözleri başka yerdeydi, nihayet Kohlenklau dürttü, davetime uyması için uyardı onu, bunun üzerine Störbeker bana baktı, onun bu kadar güvensiz bakışlarla baktığını görmemiştim asla, niyetimi anlamıştı, ama sonunda anladı ya da anlar gibi oldu, ağır ağır, fazlasıyla ağır adımlar atarak bana yaklaştı, ama mihrabın basamaklarını bir çırpıda çıktı ve beni Bakire Meryem'in sol bacağındaki, İsa Çocuk’un kıçının aşağı yukarı olduğu gibi kalıbı çıkmış o beyaz, biraz köşeli, testerenin iyi kullanılmamış olduğunu ele veren kesit yüzeyine oturttu.

Störbeker sonra çabucak basamaklardan indi, bir adımda çini döşemeyi buldu; yine hemen düşüncelere dalmak üzereydi ki, başını çevirdi; birbirine yakın gözlerini çakıp sönen kontrol lâmbaları gibi kıstı ve beni İsa'nın daha önceki yerinde öylesine tabiî ve tapınılmaya değer oturuyor görünce, sıralardaki öbür çete mensup-, ları gibi halinde ister istemez etkilenmiş bir ifade belirdi.

Dolayısıyla fazla bir zaman geçmeden hemen plânımı kavradı Störbeker, hattâ benim plânı gölgede bırakacak bir başka plânla karşıma çıktı. Heykelin demontajında Narses ile Mavisakal'ın kullandığı iki beylik cep fenerini doğru benim ve Bakire Meryem'in üzerine çevirtti; çiğ ışığın gözlerimi kamaştırdığını görünce, kırmızı ışık düğmesine basılmasını emretti, bir işaret çakarak Renn-wand kardeşleri yanına çağırdı, onlarla bir şeyler fısıldaştı; ama Störbeker'in istediğini yapmaya yanaşmadı Rennwand kardeşler. Bunun üzerine kendisine bir işaret falan verilmeden, Kohlenklau iki kardeşe yaklaştı, toz almak için hazırlanmış elinin kemik boğumları görülüyordu. Bunun üzerine iki kardeş boyun eğdiler, Kohlenklau ve havacı yardımcısı Mister tarafından göz altında tutularak Kutsal Eşya Hücresi’ne girip kayboldular. Oskar telâşa kapılmadan bekledi, trampetine çeki düzen verdi, uzun boylu Mister rahip kıyafetiyle, Rennwand kardeşler ise ayin yardımcıları gibi giyinmiş olarak dönüp gelince hiç şaşmadı. Yarı rahip adayı kıyafetindeki Kohlenklau bir ayin için gerekecek ne varsa alıp gelmişti; getirdiği öteberileri bulut üzerine bırakarak uzaklaştı. Rennwand kardeşlerden büyüğü elinde buhurdanlığı, küçüğü ise çıngırakları tutuyordu.

Üzerindeki pek bol rahip giysisine rağmen Rahip Wiehnke Efendi’den pek kalır yeri yoktu Mister’in; başlangıçta bir ilkokul öğrencisi gibi davrandı; ama sonra elindeki metne ve kutsal ayinin seyrine kaptırdı kendini; hepimize, özellikle bana saçma ve alaysı olmayan gerçek bir ayin sundu; ilerde, mahkeme önünde Kara Ayin de olsa hep ayin olarak adı geçecek bir ayin.

Üç oğlan basamak duasıyla işe başladı: sıralarda oturan, çini döşeme üzerinde ayakta dikilen çete mensupları diz çöküp diz kırarak haç çıkardılar; derken Mister, bir dereceye kadar güfteye hâkim ayin yardımcıları tarafından da desteklenerek ayin İlâhisini okumaya koyuldu. Daha Intratus’da değneklerim trampet üzerinde ihtiyatla kımıldamaya başlamıştı. Kyrie’ye daha bir güçlü konuşturarak eşlik ettim trampetimle. Gloria in excelsis Deotrampetimi konuşturarak Tanrı’ya övgüler döşendim, Oration diye bağırdım, gündüz ayinlerde okunan havari-yun mektubundan bir parça yerine uzunca bir trampet solosu geçtim. Allelujavers’i iyi kıvırmıştım. Credo’da çete mensubu oğlanların nasıl bana inandıklarına tanık oldum. Offertorium’da trampetimi biraz geri plâna aldım, Mister’in cemaate ekmek sunmasına, şaraba su katmasına, şarap kadehiyle beni tütsülemesine imkân verdim, sonra Mister’in elini yıkayışını seyrettim. Fenerlerin kırmızı ışığında Orate fratres diye trampetimi konuşturarak ayinin Değişim Bölümü’ne geçilmesini sağladım: Bu benim vücudum. Kutsal ayin düzenine uyarak Oremus diye teganni etti Mister. Sıralardaki oğlanlar iki çeşit Rabbani Dua’yla karşıma çıktılar, ama Mister protestanlarla katolikleri komünyonda birleştirmeyi başardı. Daha onlar bu Rabbani Dua'nın hazzını tatmaya devam ederken, confiteor’a başlamalarını bildirdim trampetimle. Bakire Meryem parmağıyla trampetçi Oskar’ı gösteriyordu. İsa’nın yerini almıştım. Yağdan kıl çeker gibi yürüyordu ayin. Mister’in sesi taşıp kabarıyor ve sonra kendi içine çekiliyordu; ne de güzel takdis etti cemaati: Günahların bağışlanışı ve mağfiret. Son olarak <ite, missa est” — gidebilirsiniz artık, salıverildiniz, — sözlerini kilisenin iç mekânına havale edince gerçekten uhrevî bir salıverilme oldu bu; dünyevî bir tutuklama, dinî inancı pekişmiş ve Oskar ile İsâ adına güçlenmiş bir toz alıcılar çetesini karşısında bulabilirdi ancak.

Daha ayin sırasında otomobil sesleri işitmiştim. Störbeker de başını sesten yana çevirmişti. Dolayısıyla ana kapıdan, aynı zamanda Kutsal Eşya Hücresiyle sağ yan kapıdan doğru gürültüler gelip çizme ökçeleri çini

döşeme üzerinde takırdamaya başlayınca, şaşırmayan Störbeker ile yalnız ben oldum.

Störbeker Bakire Meryem'in bacağından kaldırıp almak istedi beni. El edip uzaklaştırdım. Oskar'ı anlamıştı Störbeker, peki der gibi başını salladı, çete mensuplarını diz çökmüş durumlarını korumaya, diz çökmüş durumda polisi beklemeye zorladı, oğlanlar da böylece kalkmadılar ayağa: gerçi titriyorlardı ve içlerinden iki dizi üzerine çökenler vardı, ama hepsi de sessiz sedasız beklediler. Derken polisler sol yan cemaat yerinden, ana cemaat yerinden, Kutsal Eşya Hücresi'nden bize doğru yaklaşıp sol cemaat yerini kuşattı.

Kırmızı yanmayan bir sürü fenerin çiğ ışığı. Störbeker ayağa kalkarak haç çıkardı, cep fenerlerinin karşısına dikildi, kadife şapkasını hâlâ diz çöken Kohlenklau'ya verdi, ama yağmurluğunu soyunmadı sırtından; şişkin ve kabarık duran cep fenersiz bir gölgenin, Rahib Wiehnke Efendi'nin üzerine yürüdü; gölge arkasından ince bir karaltıyı, çevresini yumruklayan birini çekip ışığa aldı ve başına bir bere geçirmiş kızın üçgen biçimindeki büzülmüş yüzüne vurmaya başladı; ama sonunda bir polisin attığı yumruk Störbeker'i kilise sıraları arasına savurdu.

Ben Meryem Ana'nın kucağındaydım. "Hey, Jeshke!" diye polislerden birinin arkadaşına seslendiğini işittim aşağıdan. "Baksana, bizim şefin oğlu bu!"

Böylece Oskar Polis Müdürü'nün oğlunu becerikli bir çete mensubu olarak emrinde çalıştırmış olmanın hazzını tattı, polislere karşı koymayarak ağlamaya başladı, yarı yetmelerin baştan çıkardığı üç yaşındaki bir çocuk rolünü oynadı ve polislerin himayesine sığındı. Derken Rahip Wiehnke Efendi koluna aldı beni.

Yalnız polislerin bağırmaları duyuluyordu ortalıkta. Rahip Wiehnke Efendi beni çini döşemeye bıraktı, üzerine bir fenalık gelmişti, en yakın sıraya gidip çöktü. Bizim araç ve gereçlerin yanı başında duruyordum, manivelalar ve çekişler arkasında Dreschhase'nin işe başlamadan hazırladığı sucuklu ekmek dilimleriyle dolu azık sepetini keşfettim.

Sepeti kaparak ince mantosu içerisinde üşüyüp duran sıska Luzie'ye yürüdüm, sucuklu ekmek dilimlerini buyur ettim kendisine; Luzie beni havaya kaldırdı, beni sağ kolunda tutup, içinde ekmek dilimleri bulunan sepeti sol koluna astı, bir dilim de parmaklarının arasına aldı, sucuklu ekmek dilimi dişlerinin arasını boyladı; bu arada Luzie'nin ateş gibi yanan

o yenik düşmüş, dolgun yüzünü seyrettim: iki siyah dar aralıkta tedirgin gözler, çekiçlenmiş gibi bir cilt, çiğneme eyleminde bir üçgen, bir bebek, Kara Ahçı Kadın, zarlarını soymadan sucukları gövdeye indiren, tıkınırken daha da incelen, açlaşan, daha çok üçgenleşen, daha çok bebekleşen bir yüz—bu manzara damgasını vurmuştu üzerime. Kim şimdi ahumdaki, alnınım gerisindeki üçgeni çekip alır benden? Daha ne kadar zaman içimde bir şeyler çiğneyip duracak bu yüz? Sucuğu, sucuk üzerindeki zarları ve insanları çiğneyecek ağzından ve bir üçgen nasıl gülümserse, tek boynuzlu hayvanları terbiye edip kendilerine alıştıran halı desenlerindeki kızlar nasıl gülümserse öylece gülümseyecek?

Störbeker'i iki polis memuru alıp götürürken, kana bulanmış yüzünü Oskar'a çevirdi Luzie, kendisini tanımıyormuşum gibi yaparak gözlerimi kaçırdım ve beş, altı polis arasında, sucuklu ekmek dilimini tıkınan Luzie'nin kolunda, eski çetemin mensuplarının ardı sıra alınıp götürüldüm.

Ne kalmıştı geriye? Hâlâ kırmızı yanan iki beylik cep fenerimizle acele üzerlerden sıyrılıp atılan ayin yardımcıları giysileri ve rahip giysileri arasında Rahip Wiehnke Efendi. Şarap kadehi ve kutsanmış ekmek muhafazası mihrabın basamakları üzerinde duruyordu. Testerelenmiş Vaftizci Yahya ile testerelenmiş İsa, Puttkamer'lere ait villamızdaki mahzende tek boynuzlu hayvan ve bunun sahibi olan bir bayan motifiyle süslü halının bozduğu dengeyi sağlayacak Bakire Meryem'in yanında kaldı.

Oskar'ı alıp bir mahkeme önüne çıkardılar ve bugün İsa'nın ikinci yargılanışı diye nitelediğim, gerek benim, gerekse İsa'nın beraatıyla sonuçlanan bir yargılanma oldu bu.

KARINCA YOLU

Gök mavisi çiniler döşenmiş bir yüzme havuzu canlandırın hayalinizde lütfen. İçinde güneşten yanmış, sportmen vücutlu insanlar yüzüyor; kenarında, kabineler önünde gene esmer vücutlarla erkekler ve kadınlar oturuyor. Bir hoparlörden bir müzik de dökülebilir hani, şöyle alçak sesli bir müzik. Semiz bir can sıkıntısı, hafif ve özgür; mayoları geren erotik bir hava. Havuzun zeminine döşenmiş çiniler kaygandır, ama kayan olmaz yine. Görünürde fazla yasak levhaları yoktur; ama zaten gereksizdir levhalar, çünkü yüzmeye gelenler yalnız iki saat için buraya gelir ve yasak olan şeyleri havuz dışında yaparlar. Üç metre yükseklikteki atlama tahtasından biri, atlar arada bir; ama havuzda yüzenlerin, yere uzanmış resimli dergi okuyan yüzme havuzu müşterilerinin dikkatini üzerine çekemez. Ansızın hafif bir esinti. Hayır, bir esinti değil, genç bir adamdır bu; acele etmeden ve gözünü hedefinden ayırmadan basamakları birer birer tırmanıp atlama kulesine çıkar. Avrupa ve deniz aşırı ülkelerle ilgili röportajların doldurduğu dergiler hemen çekilir yüzlerden, gözler genç adamla tırmanıp çıkar merdiveni, yerde yatan vücutlar daha çok uzar; elini alnına siper ederek bakar genç bir kadın; biri de bir şey düşünmüş, ne düşündüğünü unutmuştur; bir söz söylemeden kalmıştır, bir sevgi diyaloğu yeni başlamışken kesilip sona ermiştir, çünkü o anda genç adam düzgün yapılı ve güçlü vücuduyla atlama tahtası üzerinde dikilmektedir. Derken sıçrar, hafif bombeli çelik borulardan oluşan korkuluğa yaslanır, âdeta bir can sıkıntısıyla aşağılara bakar, kalçalarının zarif bir hareketiyle korkuluktan koparır vücudunu, ileriye doğru uzanan ve her adımda yaylanan atlama tahtası üzerinde cesaretle yürür, aşağılara bakar, gözlerini ufaltıp şaşılacak ölçüde küçük gök mavisi bir havuz yapar, havuzdaki kız ve kadın yüzücülerin başlıkları kırmızı, sarı, yeşil, beyaz, kırmızı, sarı, yeşil, beyaz, kırmızı, sarı habire birbiri içerisine geçip durur. İşte orada da tanıdıklar oturmaktadır: Doris'le Erika Schüler; sonra Jutta Daniela;

yanında kendisine hiç uygun düşmeyen bir erkek arkadaşı vardır. Tanıdıklar el ederler, Jutta el eder, Dengesini yitirmemeye çalışarak o da tanıdıklarına el edip karşılık verir. Tanıdıkları ona seslenir. Ne istiyorlar acaba? Haydi! Haydi! diye seslenirler. Haydi, ne duruyorsun, atlasana! diye seslenir Jutta. Ama o atlamak için çıkmamıştır. Sadece şöyle bir aşağıya bakmak istemiş, yukardan aşağıların nasıl görüneceğini anlamak istemiştir; sonra korkuluğa tutunarak basamak basamak merdivenlerden inmeyi düşünmüştür aşağı. Oysa şimdi herkesin işitebileceği bir sesle bağırırlar aşağıdan; yüksek sesle: atlasana, haydi atla, ne duruyorsun, atlasana haydi! diye bağırırlar.

Bir atlama tahtasında insan ne kadar gökyüzüne yakın bulunursa bulunsun, sizin de itiraf edeceğiniz gibi Allahın belâsı bir durumdur bu. Yüzme mevsiminde değil ama, 1945 ocağında Toz Alıcılar Çetesi’yle benim durumum işte bundan pek değişik değildi. Hattâ cesaret edip daha da yukarlara tırmanmıştık biz, atlama tahtasının üzerinde sıkışık duruyorduk; aşağıda, içinde su bulunmayan havuzun çevresini at nalı biçiminde yargıçlar, yargıç yardımcıları, tanıklar ve mübaşirler almıştı.

Derken yaylanan ve korkuluğu bulunmayan atlama tahtasına Störbeker yürüdü.

“Atla!” diye seslendi yargıçlar korosu aşağıdan.

Ama Störbeker atlamadı.

Bunun üzerine tanık sıralarından uzun boylu bir kız doğruldu; Berchtesgaden modası bir ceketle gri renkte pilili bir eteklik giymişti. Beyaz, ama silik ve belirsiz denemeyecek yüzünü — bugün bile üçgen biçiminde olduğunu ileri sürebilirim bu yüzün — çakıp sönen ve hedefi bildiren bir işaret gibi havaya kaldırdı. Ve Luzie Rennwand bağırmadı, fısıldadı sadece: “Atla Störbeker, atla haydi!”

O zaman atladı Störbeker, Luzie de yine tanıklara ayrılmış tahta sıraya oturdu, aşağıya doğru çekiştirdiği örme Berchtesgaden ceketçiğinin koluyla, yumruk yapılmış ellerini örttü.

Arkadan Moorkâhne topallayarak atlama tahtasına geldi. Yargıçlar atlamaya buyur ettiler Moorkâhne’yi. Ama Moorkâhne atlamak istemedi, ne yapacağını şaşırmış halde tırnaklarına bakıp gülümsedi. Luzie örme ceketini yine serbest bırakarak yumruklarını yün ceketinin kollarından çıkarıp, çekik gözlü ve kara çerçeveli üçgen yüzünü kendisine kaldırana

kadar bekledi: sonra hedefin cazibesine çılgınca kendini kaptırıp üçgenin üzerine atladı, ama ulaşamadı üçgene.

Daha kulenin merdivenini çıkarken bet benizleri atan Kohlenklau ile Putte, atlama tahtasında birbirlerine girdiler. Putte'nin tozu alındı, hattâ atlarken Putte'yi de beraberinde sürükledi Kohlenklau.

Uzun ve ipek gibi kirpikleri olan Dreschhase atlamadan önce dipsiz bir hüzünle perdelenmiş gözlerini yumdu.

Havacı yardımcıları, atlamadan üniformalarını soyunmak zorunda bırakıldılar.

Ayrıca Rennwand kardeşlerin de ayin yardımcıları olarak cenneti boylamalarına izin verilmedi; çünkü savaşta ele geçirilebilen incecik yünden örülmüş ceketiyle tanık sırasında oturan ve atlama tahtasından atlama sporunu teşvik eden kızkardeşçikleri Luzie buna katlanamazdı asla.

Tarihte yazılanın tersine olarak ilkin Belisar ile Nar-ses, sonra da Totila ile Teja atladılar.

Sonra Mavisakal atladı, Aslan Yürekli Rişar izledi onu, sonra da toz alıcılar çetesinin ayak takımından Nase, Buschmann, Ölhafen, Pfeifer, Kühnesenf, Jatagan ve Fussbinder atladılar.

Stuchel de, şaşı bakışları insanın aklını karıştıran, aslında işte öylesine ve kazara çete mensupları arasında bulunan bu lise öğrencisi de atlayınca, atlama tahtasında kala kala bir tek İsa kaldı ve yargıçlar korosu tarafından Oskar Matzerath adıyla atlamaya buyur edildi ama bu çağrıya uymadı İsa. Ve tanıklar sırasından zalim Luzie omuzları arasındaki o ince Mozart saç topuzuyla doğrulup kalkarak örme ceketli kolunu uzatıp büzülmüş ağzını oynatmadan; "Atla, İsa'cığım, atla haydi!" diye fısıldayınca, on metre yükseklikteki bir atlama tahtasının ayartıcı özelliğini kavradım hemen, ansızın kül renkli kedi enikleri diz kapaklarımda kıpırdanmaya, ayak tabanlarımın altında kirpiler çiftleşmeye, koltuk altlarımda kırlangıç yavruları uçuşmaya başladı; ayaklarımın altında sadece Avrupa'nın değil, bütün dünyanın bulunduğunu gördüm. Luzon Adası üzerinde Amerikalılarla Japonlar ateş dansı yapıyordu. Çekik gözlülerle yuvarlak gözlüler, üniforma-larındaki düğmelerin kimini kaybediyordu dansta. Ama Stockholm'da bir terzi vardı, zarif yollu bir akşamlık giysisine düğmeler dikiyordu. Yine bu sırada Burma fillerini Mountbatten [69] her çaptaki mermilerle doyuruyor, Lima'daki bir dul kadın papağanına "caramba"

sözcüğünü söyletmeye çalışıyor, Pasifik’in ortasında Gotik katedraller gibi kulelerle bezenmiş kocaman iki uçak gemisi yüzerek birbiri üzerine seğirtiyor, karşılıklı olarak uçaklarını havalandırıp birbirlerini denizin dibine yolluyorlardı. Ama uçaklar bundan böyle inecek bir alan bulamıyor, çaresizlik içinde ve melekler gibi tamamen sembolik olarak boşlukta süzülüyor, homurdana homurdana yakıtlarını tüketiyorlardı. Ama tam o sırada işini paydos eden Haparanda’daki bir tramvay biletçisini hiç rahatsız etmiyordu bu durum. Biletçi tavanın içerisine yumurta kırıyor, iki kendisi için, iki de nişanlısı için, ve gülümsüyor, her şeyi hazırlayarak nişanlısını bekliyordu. Kon-jew ve Schukow ordularının yeniden harekete geçeceği de tabiî önceden kestirilemeyecek bir şey değildi. İrlanda’da yağmur yağarken, Weichsel cephesini yarıp ilerliyor bu ordular, Varşova’yı pek geç olarak, Königsberg’i pek erken olarak ele geçiriyor, buna rağmen Panama’daki beş çocuklu ve tek kocalı bir kadının sütünün ocağın üzerinde yanmasını önleyemiyorlardı. Böylece baş kısmı henüz aç çağdaş olayların ipinde ilmikler atılıyor, hattâ şimdiden ipin geri tarafları örülerek tarih oluyordu. Beri yandan başparmağı aşağı doğru çevirmek, alnı kırıştırmak, başcağızını önüne sarkıtmak, el sıkmak, çocuk dünyaya getirmek, kalpazanlıkta bulunmak, elektriği söndürmek, dişleri fırçalamak, bir kimseyi kurşunlamak, bir bebenin altını temizlemek gibi eylemlerin aynı ölçüde becerikli olmasa bile dünyanın dört bir bucağında yapılmakta olduğu dikkatime çarpmış ve hedeften şaşmayan bu bir sürü eylemler aklımı karıştırmıştı. Dolayısıyla dikkatim, benim şerefime atlama tahtası altında düzenlenen mahkemeye yöneldi yine. “Atla İsa’cığım, atla haydi!” diye fısıldadı erken olgunlaşmış tanık kız Luzie Rennwand. Şeytanın kucağında oturuyor, bu da onun bakireliğini daha belirgin bir duruma sokuyordu. Luzie’ ye bir sucuklu ekmek dilimi uzatarak ona haz sağlıyordu Oskar. Luzie uzanan sucuklu ekmek dilimini alıyor,, buna rağmen bakireliğinden bir şey yitirmiyordu. “Atla, İsa’cığım, atla haydi!” diye fısıldıyordu ekmeği çiğneyerek ve bana hiç örselenmemiş üçgen yüzünü buyur ediyordu.

Ama atlamadım ben ve bundan böyle de atlama tahtalarından atlamaya asla niyetim yok. Hani Oskar’ın son yargılanışı da olmadı bu. Beni birçok defa, son olarak bu yakınlarda kandırıp atlama tahtasından atlatmak istediler. Toz Alıcıların yargılanmasında olduğu gibi yüzüklü parmak davasında da — en iyisi buna İsa’nın üçüncü yargılanışı diyorum ben — gök mavisi çiniler döşenmiş susuz; yüzme havuzu kenarında yeteri kadar

seyirci vardı. Sanık sıralarında oturuyor, benim yargılanmam sayesinde ve benim yargılanmamdan sonra yaşamlarını sürdürmek istiyorlardı.

Ama ben döndüm geri, koltuk altlarımda uçuşmaya başlayan kırlangıç yavrularını boğdum, tabanlarımın altında izdivaçlarını kutlayan kirpileri üzerlerine basarak ezdim, dizkapaklarımın arkasındaki çukurda yuvalanmış kül renkli kedi eniklerini aç bırakarak öldürdüm hepsini ve atlamanın yüksek duygularını küçümseyerek kaskatı dönüp korkuluğa yürüdüm, oradan merdivene gelip basamaklardan inmeye başladım ve atlama kulesinin sadece üzerine çıkılmak için değil, aynı zamanda atlamadan gerisin geri inilmek üzere yapıldığını her basamağın doğrulamasını sağladım.

Aşağıda Maria ile Matzerath beni bekliyordu. Rahip Wiehnke Efendi kendiliğinden gelip beni takdis etti. Bayan Gretchen Scheffler bana kışlık bir paltocukla pasta getirmişti. Kurt büyümüştü ve artık ne baba, ne de üvey baba gözüyle bakmak istiyordu bana. Büyükannem Koljaiczek kardeşi Vinzent’i kolundan tutmuş dikiliyordu karşımda. Vinzent dünyanın neme şey olduğunu biliyor abuk sabuk konuşmasını sürdürüyordu.

Mahkemeden çıktığımızda sivil bir memur Matzerath’a doğru gelerek bir yazı uzattı ve: “Gerçekten bir düşünseniz, Bay Matzerath!” dedi. “Çocuğu sokaktan ayırmak gerekiyor. Siz de görüyorsunuz, böyle bir biçare yavrucak ahlâksız kimselerce nasıl kötüye kullanılıyor.”

Maria ağlıyordu, yargılanma sırasında Rahip Wiehn-ke Efendi’nin yanına aldığı trampeti tutup boynuma astı. Merkez İstasyonu’nun bitişiğindeki tramvay durağına yürüdük. Yolun sonuna doğru beni kucağına aldı Matzerath. Matzerath'ın omuzları üzerinden gerilere bakarak, kalabalık içerisinde üçgen bir yüz aradım; bu yüzün sahibi de atlama tahtası üzerine çıkacak mı, Störbeker ile Moorkâhne’nin arkasından yüzme havuzuna atlayacak mı, yoksa o da benim gibi bir merdivenin oluşturduğu ikinci bir imkânın varlığını sezmiş miydi, anlamak istedim.

Bugüne kadar da yollardan ve meydanlardan geçerken gözlerimi çevrede gezdirip ne yakışıklı, ne de çirkin denebilecek, buna rağmen boyuna erkeklerin kanlısı olan yeni yetme sıska bir kız aramak alışkanlığından kurtaramadım kendimi. Hattâ klinikteki yatağımda bile, Bruno tanımadığım bir ziyaretçinin geldiğini haber vermeye görsün, irkiliyorum. Kapıldığım dehşetin nedeni de şu: İşte şimdi Luizie Rennwand geliyor diyorum kendi

kendime, çocukların umacısı ve Kara Ahçı Kadın kimliğinde geliyor, seni son bir kez atlama tahtasından atlamaya davet edecek.

Mektubu imzalayıp Sağlık Bakanlığına yollasın mı, yollamasın mı, on gün düşünüp taşındı Matzerath. On birinci gün mektubu imzalayıp da yolladığı zaman, kent düşman topçusunun ateşi altına girmiş bulunuyordu ve posta idaresinin bu durumda mektubu yerine ulaştıracağı şüpheliydi.

Mareşal Rokossowski ordusunun zırhlı öncü birlikleri Elbing'e kadar sokulmuştu. Weiss kumandasındaki ikinci ordu Danzig çevresindeki tepelere mevzileniyordu. Mahzenlerde yaşama günleri gelip çatmıştı.

Hepimizin de bildiği gibi dükkânın altındaydı bizim mahzen ve holden, tuvaletin karşısındaki bir girişten on sekiz basamaklı bir merdivenle iniliyordu. Heilandt Baba ve Bayan Kater'lerin mahzenlerinin arkasında, Schlager' lerin mahzeninin önündeydi. Ama Bayan Kater, sonra Saatçi Laubschad, Eyke'ler Schlager'ler, yanlarına birkaç bohça ve çıkın alarak kaçmışlardı kentten. Bunların ve Bayan Gretchen Scheffler ile Bay Alexander Scheffler'in son dakikada, eskiden tenezzüh vapuru olarak kullanılan bir gemiye kendilerini attıkları ve geminin Stettin ya da Lübeck'e doğru yol aldığı ya da bir mayna çarpıp havaya uçtuğu söylentileri dolaşmaya başlamıştı. Muhakkak olan bir şey varsa, evler ve mahzenlerin yarıdan çoğu boşaltılmıştı.

Bir ikinci giriş yeri olması gibi bir üstünlüğe sahipti bizim mahzen ve bu giriş yeri de gene hepimizin bildiği gibi, dükkânda, tezgâhın gerisindeki kapaktı. Dolayısıyla Matzerath'ın mahzene ne indirip, mahzenden ne çıkardığını kimse göremezdi. Zaten Matzerath'ın savaş yıllarında mahzene yığıp depo etmesini başardığı yiyecekleri hani kimse afiyetle yiyin demezdi bize. Rutubetsiz, sıcak mahzen baklagiller gibi, undan mamul yiyecekler, şeker, sunî bal, buğday unu ve margarin gibi besi maddeleriyle doluydu. Çıtır çıtır peksimetler Palmin yağ kutuları üzerine yığılmış, Leipzig Karışık Konservesi, ayabakan eriği, bezelye ve diğer erik cinsleri raflar üzerine kutu kutu dizilmişti; pratik bir adam olan Matzerath bu rafları kendi elceğiziyle yapmış ve duvarlara çaktığı takozlar üzerine yerleştirmişti. Aşağı yukarı savaş ortalarına doğru Greff'in önayak olmasıyla kiler tavanı ve beton döşeme arasına direkler atılmış, bu direklerin yiyecek deposuna, hava saldırılarına karşı yönetmeliğe uygun bir sığınak güvenliğini sağlaması istenmişti. Tâciz amacıyla yapılan hava saldırıları dışında Danzig'in öyle büyücek bir bombardımana uğramayışına bakarak birçok

defa bu direkleri yine söküp atacak olmuştu Matzerath, ama Greff hep karşısına çıkmıştı. Pasif Korunma Görevlisi Greff artık karışmaz olunca, bu kez de Maria direklerin kalmasını rica etmeye başladı Matzerath'dan; çünkü Kurt için, ama bazen da Kurt'la beraber benim için bir güvenliğin ortada bulunmasını istiyordu.

Ocak sonunda başladı ilk bombardımanlar; Heiland Baba'yla Matzerath el birliğiyle Truczinski Nine'nin sandalyasını alıyor, bizim mahzene indiriyorlardı. Ama derken, belki de Truczinski Nine'nin isteğine uyarak, belki de taşıma zahmetinden yıldıkları için evde, pencere önünde bırakır oldular Truczinski Nine'yi. Kentin iç kesimlerine yapılmış o büyük bombardımandan sonra Maria ile Matzerath yaşlı kadını alt çenesi sarkmış buldular, içerisine yapışkan bir sinek kaçmış gibi gözleri dönmüştü.

Bunun üzerine yatak odasının kapısı rezelerinden çıkarıldı. Heilandt Baba sundurmasından gerekli alet edavatla birkaç sandık tahtası alıp geldi. Matzerath'ın kendisine verdiği Derby sigaralarını içerek Truczinski Nine'nin boyunun ölçüsünü almaya başladı. Bu arada Oskar da yardım etti. Tepelerden top atışı başlar başlamaz ötekiler kendilerini yeniden mahzene attılar.

Heilandt Baba elini çabuk tutmak ve öyle ayak ucuna doğru incelmeyen basit bir tabut çatmak istiyordu. Oskar ise daha çok geleneksel biçimde bir tabutun çatılması taraftarıydı ve arkasını koyvermedi; tahtaları o kadar direterek Heilandt Baba'nın testeresi altına tuttu ki, Heilandt Baba sonunda, her insan ölüsünün haklı olarak kendisi için talep edebileceği ayak ucuna doğru incelen bir tabut hazırlamaya karar verdi.

Sonunda zarif bir tabut çatılıp çıktı ortaya ve Truczinski Nine'yi Bayan Greff yıkayıp pakladı, dolaptan tiril tiril bir gecelik alıp giydirdi üzerine, tırnaklarını kesti, saç topuzuna bir çeki düzen verdi, üç firketeyle gerektiği gibi durmasını sağladı topuzun; sözün kısası, Truczinski Nine'nin öldükten sonra da, sağlığında seve seve arpa kahvesi içmiş, patates püresi yemiş gri bir fareye benzemesine çalıştı.

Ama fare bombardıman sırasında sandalyasında otururken kasılıp kalmıştı ve dizleri bükük olarak tabut içerisine yerleştirilmesi gerekiyordu; bu yüzden Maria kucağında Kurt'la birkaç dakika için odadan çıktı, Heilandt Baba da iki bacağını kırdı Truczinski Nine'nin ve böylelikle tabutun kapatılıp çivilenmesini sağladı.

Ne yazık ki siyah değil, yalnız sarı boya vardı elimizde. Dolayısıyla Truczinski Nine boyasız, ama ayak ucuna doğru incelen bir tabut içerisinde evden çıkarılıp merdi-verilerden indirildi. Oskar tabutun arkasından trampetiyle yürüyor, tabutun kapağını seyrederek üzerindeki yazıyı okuyordu: Düzenli aralarla Vitello Margarini, Vitello Margarini, Vitello Margarini diye yazıyor kapakta ve Truczinski Nine öldükten sonra da onun beğenisinin sağlamlığını doğruluyordu; Truczinski Nine sağlığında halis bitki özlerinden yapılan nefis Vitello Margarinini değme tereyağına değişmemiş, çünkü margarini sağlığa daha yararlı görmüştü; ona göre zinde tutuyordu bu yağ insanı, besliyor, neşe veriyordu.

Heilandt Baba Manav Greff'in el arabasına yükledi tabutu, Luise Caddesinden, Maria Caddesinden, Anton Müller Yohindan geçirip —burada iki ev yanıyordu — Kadın Hastalıkları Kliniğine doğru götürdü. Dul Bayan Greff'in yanında, mahzende kalmıştı Kurt. Maria ile Matzerath arabayı itiyor, Oskar ise arabanın üzerinde oturuyordu; tabut üzerine tırmanmayı pek istiyor, ama koyvermiyorlardı. Yollar Doğu Prusya'dan ve Werder’den kaçanlarla tıkanmıştı. Kapalı Spor Salonu önündeki demiryolu alt geçidinden geçilecek gibi değildi pek. Matzerath, Conradinum’un bahçesinde bir çukur kazılmasını teklif etti, Maria aleyhinde bulundu teklifin. Truczinski Nine’nin yaşında olan Heilandt Baba da olmaz der gibi eliyle bir işaret yaptı. Ben de Truczinski Nine’nin okulun bahçesinde gömülmesine karşıydım. Ancak Belediye Mezarlıkları'ndan da umudu kesmemiz gerekiyordu, çünkü Kapalı Spor Salonu’ndan başlayarak Hindenburg Ağaçlıklı Yolu sadece askerî araçlar için açıktı. Bu yüzden fareyi oğlu Herbert'in yanına gömemedik, ama Belediye Mezarlıkları’nın karşısında bulunan Steffen Parkı’nda Mayıs Çayırı'nın arkasında küçük bir yer seçtik kendisine.

Toprak donmuştu. Matzerath ile. Heilandt Baba nöbetleşe kazma sallayıp, Maria taş sıraların yanında yöresindeki sarmaşıkları söküp almaya çalışırken, Oskar kendi başına bir yol tuttu ve çok geçmeden Hindenburg Yolu’nun ağaçları arasında buldu kendini. Bu ne trafikti böyle! Tepeden ve Werder’den geriye çekilen tanklar birbirlerini sürüyüp götürüyordu. Ağaçlarda asılı —yanılmıyorsam ıhlamur ağaçlarıydı hepsi— Volkssturm örgütü mensuplarıyla askerler görülüyordu. Üniformalarının ceketleri önündeki karton yaftalar üzerinde bir bakıma okunaklı yazılmış yazılar, ağaçlarda sallandırılanların vatan haini olduklarını bildiriyordu. Asılmışlardan birçoğunun zorlanmış bir ifade taşan yüzlerine baktım,

kendini asan Manav Greffle genel ve özel bakımdan karşılaştırmalar yaptım arada. Ayrıca üzerlerine pek bol gelen üniformalar içinde yığın yığın genç oğlanlar gördüm, birçok kez Störbeker’i seçer gibi oldum aralarında, ama her seferinde yanıldığımı anladım, oğlanların hepsi de birbirine benziyordu, yine de ben şimdi asmışlardır Stör-beker’i dedim kendi kendime. Acaba Luzie Rennwand’ı da sallandırmışlar mıydı?

Bu düşünce Oskar’ı kanatlandırdı. Sağ ve soldaki ağaçlara göz gezdirerek bir kızın ince vücudunu aradım, bir cesaretle tanklar arasından yolun karşısına geçtim, ama bu tarafta da Störbeker’e benzeyen erler, yaşlı Volkassturm mensupları ve delikanlılar gördüm sadece. Hayal kırıklığına uğrayarak ağaçlıklı yol boyunca yürüyerek yarı harap olmuş Câfe Dörtmevsim’e geldim, istemeyerek geri döndüm sonra, Truczinski Nine’nin mezarı başına dikilerek Maria ile tümseğin üzerine sarmaşıklar ve yapraklar serptiğimde, hâlâ bir ağaçta sallanan Luzie’nin o güçlü ve ayrıntılı görüntüsünden kendimi kurtaramamıştım.

Dul Bayan Greff'in el arabasını götürüp manav dükkânına bırakmadık. Matzerath ile Heilandt Baba arabayı söküp parçalara ayırdılar, tek tek parçaları dükkânımızın tezgâhı arkasına yerleştirdiler ve dükkânın sahibi Matzerath Heilandt Baba'nın cebine üç küçük paket sigara soktu: “Bakarsın araba yine lâzım olur bize”, dedi. “Burada bir bakıma emniyette sayılır”.

Heilandt Baba bir şey demedi, ama uzanıp uzanıp nerdeyse boşalmış raflardan birçok makarna paketiyle iki kese kâğıdı şeker aldı. Cenaze gömülürken, ayrıca gidiş ve dönüşte ayaklarında görülen keçe terlikleri sürüyerek dükkândan çıktı ve raflarda kalan az buçuk malı da mahzene taşıma işini Matzerath’a bıraktı.

Artık mahzenden dışarı çıkamaz olmuştuk âdeta. Rusların Zigankenberg’e, Pietzgendorf’a girdikleri, Schidlitz önüne geldikleri söyleniyordu. Ama tepelerde bulundukları muhakkaktı, çünkü doğruca kentin iç kesimlerine yolluyorlardı mermilerini. Alt Şehir, Üst Şehir, Yeni Şehir, Eski Şehir, Genç Şehir, Yaşlı Şehir, Karabiber Şehir, yedi yüzyıl boyunca imar edilip durmuş bütün bu semtler üç gün içinde yanıp kül olmuştu. Ama Danzig’in ilk yanışı değildi bu. Daha önce Pomeranya’lılar, Brandenburg’lular, tarikat mensubu şövalyeler, PolonyalIlar, İsveçliler, sonra yine İsveçliler, Fransızlar, Prusyalılar, Ruslar, ayrıca Saksonyalılar, bunların her biri birkaç yılda bir tarihe yeni sayfalar katarak, kenti yakılmağa lâyık bulmuşlardı. Şimdi de Ruslar, PolonyalIlar, Almanlar ve

İngilizler bir olmuş, Gotik sanatının tuğla yapılarındaki tuğlaları yüzüncü defadır yakıyor, ama bir peksimet elde edemiyorlardı. Häker Caddesi, Uzun Cadde, Geniş Cadde, Büyük ve Küçük Dokumacılar Caddesi yanıyor, Tobias Caddesi, Köpek Caddesi, Altstädtischer Graben, Vorstädtischer Graben, sonra kale duvarları ve uzun köprü yanıyordu. Kran Kapısı ahşaptı, dolayısıyla pek nefis yanıyordu.

Küçük Pantoloncular Sokağı'nda yangın ayağına geçireceği pek göz kamaştırıcı renkte bir sürü pantolon için ölçü aldırıyordu. Maria Kilisesi içten dışa doğru yanıyor ve sivri kemerli pencereleriyle bir bayram şenliğine boğuyordu ortalığı. Sankt Katharinen, Sankt Johann, Sankt Brigitten, Barbara, Elisabeth, Peter ve Paul, Trinitatis ve Kutsal Cesed Kiliselerinin başka yere taşmamadan kalmış çanları çan kulelerinde eriyor ve sessiz sedasız yere damlıyordu. Büyük Değirmen’de kırmızı buğdaylar öğütülüyordu. Kasaplar Sokağı’nda yanık pazar pirzolaları kokuyordu. Şehir Tiyatrosu’nda Kundakçı'nın Düşleri adında tek perdelik sinsi bir oyunun galası yapılıyor, Rechtstadt’daki Belediye Sarayı’nda yangından sonra itfaiyecilerin maaşlarına, geçmiş yangın günlerini de kapsamak üzere zam yapılması karar altına alınıyordu. Ruhul Kudüs Caddesi, Kutsal Ruh adına yanıyor, Franziskus Manastırı ermişlerden Franziskus adına neşe içinde kavruluyordu; nihayet Franziskus ateşi seven ve İlâhilerinde onu terennüm eden bir ermişti. Kadınlar sokağı Baba ve Oğul için aynı zamanda yanıp tutuşuyordu. Odun Pazarı, Kömür Pazarı ve Saman Pazarı'nın yanmakta olduklarını söylemek gerekmez sanırım. Ekmekçiler Sokağı’nda artık ekmek çıkmıyordu fırınlardan. Sütçüler Sokağı’nda sütler kaynamış taşıyordu. Sadece Batı Prusya Yangın Sigortası'nın binası tamamen sembolik nedenlerden yanmaya yanaşmıyordu bir türlü.

Yangınlarla hiç de başı hoş değildi Oskar’ın. Dolayısıyla yanan Danzig’i seyretmek üzere Matzerath merdivenlerden çatı arasına çıktığında, düşüncesizlik ederek bir yangında kolay yanabilecek birkaç parça öteberimi aynı yerde saklamamış olaydım mahzende kalır, ben de onunla gitmezdim. Cephe Tiyatrosu stokumdan kalmış son trampetimle, Goethe’mi ve Rasputin’imi kurtarmam gerekiyordu. Ayrıca kitap sayfaları arasında Roswitha’mın sağken zarif bir şekilde hareket ettirdiği o bir soluk kadar ince zarif boyalı yelpazeyi de saklıyordum. Maria mahzende kaldı, ama Kurt benimle ve Matzerath’la beraber çatı arasına çıkmak ve yangını seyretmek istedi. Bir yandan oğlumun kontrol altında tutulamayan coşkunluğuna kızıyordum; beri yandan kendi kendine şöyle diyordu Oskar:

Dedesinin dedesine, büyükbabama, kundakçı Koljaiczek’e çekmiş. Maria mahzende alıkoyup bırakmadı Kurt’u, ama benim Matzerath ile yukarı çıkmama müsaade edildi. Yukarıda öteberilerimi toplayıp yanıma aldım, çamaşır kurutma yerinin penceresinden bir göz attım dışarı, gün görmüş saygıdeğer kentin kendisinde bulmuş olduğu o hayat fışkıran gücü görerek şaşırdım.

Yakında mermiler patlamaya başlayınca, çamaşır kurutma yerinden ayrıldık. Sonra Matzerath bir kez daha çıkacak oldu yukarı, ama Maria koyvermedi. Matzerath da boyun eğdi ve Dul Bayan Greff’e yangını enine boyuna anlatırken ağlamaya başladı. Bir kez daha mahzenden eve çıkarak radyoyu açtı, ama radyo ses vermiyordu artık. Yanmakta olan radyoevinin çıtırtısı bile duyulmuyordu, kaldı ki özel bir haber işitilecekti.

Bundan böyle Noel Baba’ya inanıp inanmaması gerektiğini bilemeyen bir çocuk gibi duraksar bir hali vardı âdeta Matzerath’ın; mahzenin orta yerinde dikiliyor, pantolon askılarını çekip çekiştiriyordu; kesin zafere karşı ilk olarak şüphe beyan etti ve Dul Bayan Greff in tavsiyesi üzerine ceketinin kolundaki parti rozetini çıkardı, ama rozeti nereye koyacağını bilemedi bir türlü; çünkü mahzenin zemini betondu, Bayan Greff ise rozeti almaya yanaşmadı. Maria kışlık patatesler içerisine gömmesini söyledi rozeti, ama patatesleri Matzerath pek güvenilir bir yer görmedi, yukarı çıkmayı da göze alamıyordu, çünkü henüz gelmemişlerse çok geçmeden geleceklerdi, belki de yoldaydılar, geliyorlardı şimdi, çünkü yukarı çıktığında Brenntau ve Oliva dolaylarında savaşıldığını bildiren sesler işitmişti. Bonbon şekerini yukarda, pasif korunma kumları içerisinde bırakmadığına bin kez hayıflandı, çünkü onu burada aşağıda, elinde bonbonla buldular mı —birden elinden bıraktı rozeti, beton zemin üzerine düştü rozet, rozeti ayaklarıyla çiğnemek, çıldırmış gibi yapmak istedi; Kurt’la ben aynı zamanda atıldık bonbonun üzerine, ben Kurt’tan çabuk davranıp bonbonu kaptım, bundan böyle de elimden çıkarmadım onu; Kurt üzerime atıldı, kendisine bir şey verilmesini istediği zamanlar yaptığı gibi üzerime atıldı Kurt, ama ben parti rozetini vermedim oğluma, onu tehlikeye atmak istemedim; çünkü Ruslarla şakaya gelmezdi, Oskar daha okuduğu Rasputin kitabından biliyordu bunu; Kurt yumruklarıyla bana vurur, Maria bizi ayırmaya çalışırken, acaba oğlunun darbeleri altında rozeti vermeye rıza gösterse, Beyaz Rusların mı, yoksa Büyük Rusların mı, Kazakların mı, yoksa Georgierlerin mi, Kalmüklerin mi, yoksa Kırım Tatarlarının mı,

Ruthenlerin mi, yoksa UkraynalIların mı, yoksa Kırgızların mı parti rozetini Kurt'ta bulacaklarını düşündü Oskar.

Maria Dul Bayan Greff'in yardımıyla bizi ayırdığı zaman, bonbonu muzaffer bir edayla yumruk yaptığım sol elimde tutuyordum. Matzerath rozetin kendisinden çıkmış olduğuna seviniyordu. Maria ulumaya başlayan Kurt'la uğraşmaya başladı, rozetin açıkta duran iğnesi avucuma battı derken. Eskiden olduğu gibi şimdi de beğenilecek bir yanını bulamadım rozetin. Ama Matzerath'ın ceketine arkadan bonbonu iliştirmek isterken — nihayet onun partisinden bana neydi— üzerimizdeki dükkânda bitiverdiler; bağrışan kadınların seslerine bakılırsa, o anda komşu mahzenlere de dalmışlardı.

Mahzene inilecek kapağı kaldırdıklarında rozetin iğnesi hâlâ elime batmaktaydı. Maria'nın titreyen dizleri önüne çömüp beton zemin üzerindeki karıncaları seyretmekten başka yapacak ne kalmıştı benim için? Ordu halindeki karıncaların yolu kışlık patateslerden başlıyor, mahzeni çapraz katederek bir şeker çuvalına varıyordu. Mahzenin merdivenine üşüştüler derken, altı kişi kadardılar, hafif karışık Ruslardı basbayağı, ellerinde makineli tabancalarla gözlerini belerttiler. Rus Ordusu'nun sahnede görünmesi üzerine karıncaların hiç istiflerini bozmayışı, bütün bağırışmalar ortasında yatıştırıcı bir etki yaptı; patateslerle şekerden başka şey düşündükleri yoktu karıncaların, oysa makineli tabancaların niyetleri ilkin başka şeyler ele geçirmekti. Büyüklerin ellerini havaya kaldırmalarını normal karşıladım. Sinemalarda gösterilen dünya haberlerinden biliyordum bunu; ayrıca Polonya Postanesi'nin savunması da buna benzer teslimiyet dolu bir sahneyle kapanmıştı. Ama Kurt'un ne diye kalkıp büyüklere özendiğini çıkaramadım bir türlü. Kendine bir örnek arıyorsa, ortada babası olan ben vardım; babasını örnek almak istemiyorsa karıncalar vardı. Dört köşeli üniformalıların üçü hemen Dul Bayan Greffi gözüne kestirdiğinden, mahzende kaskatı duran topluluğa biraz canlılık geldi. O kadar uzun süren bir dulluktan ve daha önce yaşanan perhiz günlerinden sonra böylesine aşırı bir taleple karşılaşmayı pek beklemeyen Bayan Greff, ilkin şaşkınlığından çığlık atmaya başladı, ama derken nerdeyse unuttuğu o yatay pozisyona çarçabuk uydurdu kendini.

Rusların çocuk sevdiğini daha Rasputin'de okumuştum ve mahzenimizde de yaşadım böyle olduğunu. Maria durup dururken titriyor, Dul Bayan Greff'e hiç aldırmayan dört Rus askerinin ne diye Kurt'u kaldırıp

kucaklarına oturttuğunu, ne diye bunların da ötekiler gibi nöbetleşe Dul Bayan Greff önüne gömmeyerek Kurt’çuğu okşayıp sevdiklerini, ona dadada [70] dediklerini. Kurt'un ve kendisinin yanaklarına vurduklarını aklı almıyordu bir türlü.

Benimle trampetimi askerlerden biri kaldırıp kucağına aldı, böylece beni bundan böyle kıyaslamalar yaparak karıncaları seyretmekten ve onların gösterdiği çabaya bakarak yaşadığımız zamanın olaylarını teraziye vurmaktan alıkoydu. Trampetim karnımın önünde sarkıyordu; iri gövdeli ve büyük ağızlı adam, kalın parmaklarıyla, bir büyük için hiç de acemice denemeyecek birkaç hava vurdu; sözkonusu havalara uyarak hani dansedebilirdi insan. Oskar bunun altında kalmamayı, trampetinden ustalıkla birkaç hava döktürmeyi pek istedi, ama yapamadı, çünkü Matzerath’ın parti rozetinin iğnesi hâlâ sol elinin ayasına batıyordu.

Nerdeyse bir huzur ve aile havası esmeye başlamıştı mahzenimizde. Dul Bayan Greff in nöbetleşe yer değiştiren üç asker altında gittikçe sesi çıkmaz oldu. Derken biri doydu bunların; dolayısıyla Oskar, benim o pek istidatlı trampetçi tarafından, terleyip duran ve hafif çekik gözlü bir Kalmük’e devredildi. Kalmük sol eliyle beni tutarken, sağ eliyle pantolonunun düğmelerini ilikledi ve daha önce beni kucağında tutan trampetçimin bunun tam tersini yapmasına ses çıkarmadı. Ama Matzerath bir değişiklik için fırsat ele geçiremiyor, beyaz tenekeden Leipzig Karışık Konservesi kutularıyla dolu raf önünde dikiliyordu; ellerini havaya kaldırmıştı, el ayasındaki çizgiler görülüyordu. Buna karşılık mahzendeki kadınlarda şaşılacak ölçüde bir kavrayış yeteneği açığa vurdu kendini: Çok geçmeden ilk Rusça sözcükleri öğrenmişti Maria, dizleri de titremez olmuştu, hattâ gülüyordu; o anda elinin altında bulunsa, mızıka da çalabilirdi hani.

Ama o kadar çabuk değişmeyen Oskar karıncaların yerini tutacak bir başka şey aramış ve benim Kalmük’ün yakasının kenarında geziye çıkan bir sürü yassı, gri-kahverengimsi hayvancıkları seyre başlamıştı. Hani böyle bir biti yakalayıp gözden geçirmeyi pek istiyordum; çünkü okuduğum kitaplarda da, Goethe’de daha az, Rasputin’de daha çok bitlerin sözü ediliyordu. Gelgelelim tek elimi kullanarak bir bit yakalayamayacağımdan, parti rozetini elden çıkarmanın yoluna baktım. O zamanki bu davranışını açıklamak üzere şimdi şöyle söylüyor Oskar: Kalmük’ün göğsünde zaten bir sürü nişan vardı, dolayısıyla elime batıp duran ve bir bit yakalamaktan

beni alıkoyan bonbonu avucumda tutarak yanıbaşımda dikilen Matzerath'a uzattım.

Bunu yapmamam gerektiği söylenebilir şimdi. Ama Matzerath da uzanıp almasaydı ya rozeti, ne diye aldı.

Matzerath elini uzattı, ben de bonbonu elden çıkardım. Partisinin rozetini parmakları arasında hisseden Matzerath'ı yavaş yavaş bir korku sardı ve benim boş kalan ellerimle tanıklık etmek istemeyeceğim bir şey yaptı; bitlerin ardına düşemeyecek kadar dalgın Oskar yeniden dikkatini karıncalar üzerinde yoğunlaştırmak istiyordu ki, Matzerath'ın acele bir el hareketine ilişti gözü. O zaman ne düşündüğü aklına gelmediği için şimdi şöyle söylüyor: alacalı bulacalı yuvarlak rozeti Matzerat avucunda tutsaydı, daha akıllıca davranmış olurdu.

Ama Matzerath rozetten yakasını kurtarmak istemiş ve ahçı olarak, ayrıca bakkal dükkânının bir dekoratörü olarak başarısını sık sık ortaya koyduğu hayal gücüne rağmen, rozeti saklamak için ağzından başka yer bulamamıştı.

Böylesine kısa bir el hareketi ne kadar da önemli olabiliyor. Elin ağıza doğru bir hareketi. Bu kadarı da Maria'nın sağında ve solunda oturan iki İvan'ı ürkütmeye ve sığınaktaki yataktan sıçrayıp kaldırmaya yetmişti. Makineli tabancalarla gelip Matzerath'ın karnının önüne dikildiler, Matzerath'ın yutkunarak bir şeyi yutmaya çalıştığı açıkça görülüyordu.

Bari daha önce rozetin iğnesini üç parmağıyla kapasaydı ya! Fazla yer tutan rozet Matzerath'ı boğuyor, Matzerath'ın yüzü al al olup gözleri açılıyor, Matzerath öksürüyor, ağlıyor, gülüyor ve hep birden ruhuna üşüşen bu duygular karşısında ellerini bundan böyle havada tutamıyordu. Buna da işte katlanamıyordu İvan'lar; bağırıyor, eskisi gibi Matzerath'ın avuçlarını görmek istiyorlardı. Ama Matzerath kendini büsbütün solunum organlarına vermişti, artık doğru dürüst öksüremiyordu bile; rakseder gibi hareketler yapıyor, kollarını sağa sola savuruyordu. Leipzig Karışık Konservesi kutularından birkaçını raftan eliyle süpürüp alaşağı etti bir ara; bunun üzerine hafif çekik gözleriyle sessiz olup biteni seyreden Kalmük kollayarak yere bıraktı beni, elini arkasına atıp bir şeyi yatay duruma getirdi ve kalçasından doğru ateş etti, bütün mermileri boşalttı, kendi kendine boğulup gitmesine fırsat bırakmadan yere yıktı Matzerath'ı.

Alınyazısı sahnede boy gösterince, insan neler de yapmıyor. Muhtemel babam partiyi yutkunmalarla yutmaya çalışarak ölürken, az önce

Kalmük’ün yakasından yakaladığım bir biti farkında olmaksızın, böyle bir şey yapmayı da istemeksizin parmaklarımın arasında ezmiştim. Karıncaların yolu üzerine yanlamasına devrilmişti Matzerath. İvanlar dükkâna çıkan merdiven yoluyla mahzenden ayrıldılar ve giderken birkaç kavanoz sunî bal götürdüler. En son mahzenden çıkan benim Kalmük oldu, ama sunî bal alamadı yanına, çünkü makineli tabancasına yeniden mermi sürmesi gerekiyordu. Dul Bayan Greff, orası burası açıkta, margarin kutuları arasına kıvrılmış yatıyordu. Maria ise âdeta ezmek ister gibi bağrına bastırıyordu Kurt’u. Goethe’de okuduğum bir cümle geçti aklımdan. Karıncalar değişik bir durumla karşılaşmış, ama dolambaçlı bir yol izlemek zahmetinden kaçınmayarak güzergâhlarını kıvrılmış yerde yatan Matzerath’ın çevresinden dolaştırmışlardı; çünkü patlamış çuvaldan akan şeker, Mareşal Rokossowki ordusu tarafından Danzig’in işgalinde hiçbir şey yitirmemişti tatlılılığından.

OLMAK YA DA OLMAMAK

İlkin Rügen'liler geldi, sonra Gotlar ve Gepidler, arkadan Kaschubeilılar, ki Oskar da dosdoğru bu soya dayanıyor. Kaschubeilılardan pek az sonra PolonyalIlar Adalbert von Prag'ı yolladı. Adalbert von Prag haçla geldi, Kaschubeilılar ve Prusyalılar tarafından baltayla öldürüldü. Bir balıkçı köyünde geçti olay ve köyün adı Gyddanyzc idi. Gyddanyzc Danczik'e, Danczik de Danzig'e çevrildi, sonra da Danzig olarak yazılmaya başladı. Bugün ise Danzig'e Gdansk deniyor.

Ama kentin adı daha böyle yazılmadan, Kaschubeilılardan sonra Pomeranya dükleri geldi Gyddanyzc'a; Subislau, Sambor, Mestwin ve Swantoplok gibi adları vardı. Zamanla küçük bir kent olup çıktı köy. Sonra çok uzaklardan Brandenburg'lular geldi, onlar da biraz yakıp yıktı. Derken Şövalye Tarikatı'nın mensupları sökün ederek, daha pek onarılmamış kentin eski harap durumunu şövalye kılıçları altında yeniden diriltmeye çalıştılar.

Bundan böyle birçok yüzyıllar boyu bir yakıp yıkma ve onarıp adam etme oyuncuğu oynanarak Pomeranya Dükleri, Şövalye Tarikatı'nın efendileri, Polonya kralları, kral aleyhtarları, Brandenburg kontları ve Wloclawek piskoposları birbirlerinin yerlerini alarak gelip gittiler.

Kenti imar eden ve yıkanlar şöyleydi: Otto von Waldemar, Bogussa, Heinrich von Plotzke ve Dietrich von Altenberg; Dietrich von Altenberg şövalye şatosunu getirip Hevelius Meydanı'na, yirminci yüzyılda savunması yapılan Polonya Postanesi'nin bulunduğu yere kondurdu.

Bir ara da Hussitler geldi, sağda solda küçük çapta yangınlar çıkararak gittiler sonra. Derken tarikat mensubu şövalyeler kentten kapı dışarı edildi, şövalye şatosu yıkıldı, kentte bir şato olsun istenmedi. Kent Polonya'ya bağlandı, eh kötü de yapılmadı. Bu işi de başaran Kazimierz adında bir kral oldu ve Büyük Kazimierz dendi kendisine, Birinci Wladyslaw'ın oğluydu. Sonra Lud-wig'in arkasından Kraliçe Hedwig geldi. Jagiello von Litauen ile

evlendi Kraliçe Hedwig, böylece Jagiello’ların saltanat sürdüğü bir dönem başladı. İkinci Wladyslaw’ı bir üçüncüsü izledi, sonra yeniden bir Kazimierz geçti başa; ama bu Kazimierz hükümdarlığa pek hevesli çıkmadı, buna rağmen on üç yıl Danzig tüccarlarının o canım parasını tarikat mensubu şövalyelere karşı savaşlarda harcadı. Johann Albrecht’e gelince, Türklerle uğraştı daha çok. Alexander’ın yerine bir adı da Zygmunt Stary olan Baba Sigusmund geçti. Sigusmund August’a ayrılan tarih sayfalarını ise, Polonyalılarca seve seve bir transatlantiğe konan Stefan Batory izliyor. Stefan Batory kenti kuşattı, uzunca bir süre topa tuttu —hani tarih kitaplarında okunabilir böyle olduğu—, ama bir türlü ele geçiremedi. Sonra da İsveçliler gelip onlar da aynı şekilde davrandı. İsveçliler kentin kuşatılmasından pek zevk duydular, birçok kez tekrarladılar bunu. Beriyandan gene o sıra Danzig Körfezi HollandalIlar, DanimarkalIlar ve İngilizlerin o kadar hoşuna gitti ki, körfezde volta atan birçok yabancı kaptanlar deniz kahramanı olarak ün yapma olanağına kavuştular.

Oliva’da barış, Ne gönül okşayıcı, ne huzur taşan bir söz! Polonya'nın bölüşülmeye harikulâde elverişli bir ülke olduğunu ilk burada anladı büyük devletler. İsveçliler, İsveçliler, gene İsveçliler, İsveç istihkâmları, İsveç punç’u, İsveç atlaması. Derken kentte Polonya’nın bahtsız kralı Stanislaw Leszczynski’nin saklandığını bahane ederek Ruslarla Saksonyalılar çıkageldi. Bir tek kral yüzünden bin sekiz yüz ev harap edildi ve bahtsız Leszcynski damadı Ludwig’in ülkesi olan Fransa’ya kaçıp sığınınca, kent bir milyon lira bayılmak zorunda bırakıldı.

Sonra da üç kez bölüşüldü Polonya. Prusyalılar çıkageldi davetsiz ve bütün kent kapılarındaki Polonya Kraliyet armasını, yani kartalı kaldırıp yerine kendi kuşlarını yerleştirdiler. Bir öğretmen olan Johannes Falk “Oh, ey neşeli...” diye başlayan Noel Şarkısının güftesini yazacak vakti bulmuş bulmamıştı ki, Fransızlar sökün etti. Napolyon’un Rapp adında bir generali vardı ve kan kusturucu bir kuşatmanın arkasından Danzigliler bu generale yirmi milyon frank ödemek zorunda kaldılar. Fransızların Danzig’te hüküm sürdüğü zamanın korkunçluğundan şüphe etmek gerekmez sanırım. Ne var ki, ancak yedi yıl sürdü hepsi. Sonra Ruslarla Prusyalılar geldi; Speicher Adası’nı topa tutarak yakıp yıktılar. Napolyon’un kafasında yaşattığı Bağımsız Devlet de son buldu böylelikle. Prusyalılar kendi kuşlarını yeniden kent kapılarına resmetmek fırsatı buldular ve harıl harıl da yaptılar bu işi, Prusyalılıklarını gösterip 4. Piyade Alayını, 1. Topçu Tugayını, 1. İstihkâm Birliğini ve 1. Süvari Alayını kente yerleştirdiler. 30. Piyade

Alayı, 18. Piyade Alayı, 3. Yaya Muhafız Alayı, 44. Piyade Alayı ve 33. Hafif Piyade Alayı geçici bir süre kentte kalarak gitti. Ama o ünlü 128. Piyade alayının kentten çekilmesi ancak 1920 yılında oldu. Hiçbir şeyi unutmamak için şunu da ekleyelim ki, PrusyalIların kentte hüküm sürdüğü yıllar 1. Topçu Tugayı, 1. Kale Birliği ile 1. Doğu Prusya Topçu Alayı Yaya Birliği halinde genişletildi. Bunun yanı sıra bir de Pomeranya'nın 2. Yaya Topçu Alayı bulunuyordu ki, daha sonradan yerini 16. Batı Prusya Yaya Topçu Alayına bıraktı. 1. Süvari Alayına 2. Süvari Alayı katıldı. Buna karşılık 8. Ulanlar Alayı ancak kısa süre kaldı kentin kale duvarları içinde. Ama duvarlar dışında, Langfuhr banliyösünde 17. Batı Prusya Levazım Alayı karargâh kurdu.

Burckhardt, Rausching ve Greise zamanlarında Bağımsız Devlet’te sadece yeşil üniformalı gümrük polisi vardı, ama 1939 yılında Forster yönetiminde değişti durum. Bütün tuğla yapı kışlaları, yüzleri yine neşeyle gülen üniformalı adamlar doldurdu; çeşit çeşit silâhlar vardı ellerinde, 1939’dan 1945’e kadar Danzig ve çevresindeki kışlalarda bulunan ya da Danzig’ten gemilere bindirilip Buz Denizi Cephesine yollanan bütün birlikleri şimdi tek tek sayıp dökebilirdik hani. Ama burasını atlıyor Oskar ve kısaca şöyle diyor: Sonra da, hepimizin bildiği gibi, Mareşal Rokossowski geldi; kentin sapasağlam ayakta durduğunu görüp kendisinden önce aynı yere gelen o büyük uluslararası ün yapmış kişileri anımsadı ve kendisinden sonra geleceklere yeniden harıl harıl bir onarım fırsatı vermek üzere kenti topa tutarak taş taş üstünde bırakmadı.

İşin tuhafı, bu kez Rusların ardından PrusyalIlar, İsveçliler, Saksonyalılar veya Fransızlar değil, PolonyalIlar geldiler.

Pılı pırtılarıyla Wilna’dan, Bialystok’tan, Lemberg’ ten geldiler ve kendilerine oturacak ev aradılar. Bizim eve de Fajngold adında bir bay yerleşti; yalnızdı, ama sanki çevresinde sağa sola koşturabileceği çok başlı bir aile varmış gibi davranıyordu. Bay Fajngold vakit geçirmeden bakkal dükkânına el koydu, ilerde de ortaya çıkmayan ve sorulara cevap vermeyen Luba adındaki karısına ondalık manivela terazisini, gaz bidonunu, sucukların asıldığı pirinç çubuğu, boş kasayı ve büyük bir memnunlukla mahzendeki stokları gösterdi. Hemen tezgâhtar olarak yanına alıp karısına uzun boylu sözlerle takdim etti Maria’yi- Maria da Fajngold’a Matzerath’ımızı gösterdi, üç gündür mahzende üstü çadır beziyle örtülü yatıyordu Matzerath; sokaklarda Ruslar kol geziyor, dört bir yanda

bisikletleri, dikiş makinelerini ve kızlarla kadınları denemeden geçiriyorlardı, bu yüzden götürüp gömmemiştik.

Fajngold sırt üstü çevirdiğimiz cesedi görünce ellerini, Oskar’ın yıllar önce oyuncakçı dükkânının sahibi Sigusmus Markus’ta gördüğü gibi, anlamlı bir tarzda başının üzerinde kavuşturdu. Sadece karısı Luba’yı değil, ailesinin bütün fertlerini mahzene çağırdı ve mahzene inerlerken muhakkak ki görüyordu onları, çünkü hepsine kendi adlarıyla seslendi ve yerde yatan ölmüş kişinin kimliğini açıkladı, sonra da bize bir açıklamada bulunarak, az önce isimleriyle çağırdıklarının da Treblinka fırınlarını boylamadan böyle yerde yattıklarını, içlerinde baldızıyla baldızının kardeşinin beş çocuklu kocasının da bulunduğunu, hepsinin böyle yere serilip uzandıklarını, yalnız kendilerinin aralarında bulunmadığını, çünkü kendisine ölüler üzerine klor serpmek görevi verilmiş olduğunu söyledi.

Sonra bize yardım etti Bay Fajngold; Matzerath’ı merdivenlerden yukarı taşıyıp dükkâna çıkardık, ama birden ailesinin fertleri yine Fajngold’un çevresinde belirdi; Fajngold ölü yıkanırken Maria’ya yardımcı olmasını istedi karısından, ama karısı buna yanaşmadı ve karısının buna yanaşmayışı dikkatini çekmedi Fajngold’un, çünkü mahzendeki yiyecek stoklarını dükkâna çıkarmakla uğraşıyordu. Daha önce Truczinski Nine’nin ölüsünü yıkayan Dul Bayan Greffden de yardım göremedik bu kez; çünkü evi Ruslarla dolup taşıyor, Bayan Greff şarkılar türküler söylüyordu.

Daha işgalin ilk günlerinde ayakkabı tamircisi olarak kendisine iş bulup, ileri harekât sırasında altları delinmiş Rus çizmelerine pençe yapan Heilandt Baba, tabutu hazırlamak istemedi ilkin. Ama Bay Fajngold kendisini alıp dükkâna getirerek, sundurmada duran bir elektromotoru dükkândaki derby sigaralarından birkaçıyla değiş tokuş etmeyi teklif edince, çizmeleri bir kenara bıraktı, ayakkabı tamirinde kullanılan aletlerden başka aletlere ve sandık tahtalarından artakalan parçalara uzattı elini.

O zamanlar komşuların ve kente gelen PolonyalIların, içindeki eşyaları yağma ettiği Truczinski Nine’nin evinde oturuyorduk; sonra buradan da atıldık. Bay Fajngold kileri verdi bize. Heilandt Baba oturma odasından yatak odasına açılan kapıyı Truczinski Nine’nin tabutu için harcamıştı, dolayısıyla Matzerath’ın tabutu için mutfaktan oturma odasına açılan kapıyı kullandı. Aşağıda, avluda derby sigaraları içerek çatmaya başladı tabutu. Biz yukarda kaldık; ben odada bırakılmış tek sandalyayı ayağımın altına koyarak, camları parça parça olmuş pencereleri açtım, Heiland Baba'nın

tabutu hiçbir özen göstermeksizin ve ayak ucuna doğru bir incelme sağlamaksızın çatmakta olduğunu görerek içerledim.

Oskar bir daha göremedi Matzerath’ın yüzünü, çünkü tabutu Dul Bayan Greff in el arabasına yükler yüklemez, vitello margarini sandıklarının kapaklarını tabutun üzerine çivilediler; oysa sağlığında margarin yemek istemediği gibi, yemek pişirirken de bu yağı kullanmaktan tiksinti duymuştu Matzerath.

Maria sokaklardaki Rus askerlerinden çekindiği için, kendileriyle gelmesini istedi Bay Fajngoldun. Tezgâhın üzerine bağdaş kurmuş oturan ve bir karton kutudaki balı kaşıklayan Bay Fajngold önce duraksadı, karısı Luba’nın kendisine olan güvenini sarsmaktan korktu; ama sonunda karısından izin almış olacak ki, tezgâh üzerinden kayıp indi aşağı ve sunî balı bana uzattı. Ben de Kurtçuğa uzattım, Kurt'çuk da hepsini gövdesine indirdi. Maria'nın yardımıyla Bay Fajngold gri tavşan postundan bir yakalığı bulunan uzun siyah paltosuna büründü, kendisine pek küçük gelen silindir bir şapkayı başına geçirdi, sonra dükkânı kapayarak, karısına kim gelirse gelsin kapıyı açmamasını tenbihledi.

Heilandt Baba Belediye Mezarlıkları'na kadar götürmeye yanaşmadı arabayı. Elinde pençe vurulacak çizmeler bulunduğunu, onun için fazla uzağa gidemeyeceğini açıkladı. Bina yıkıntılarından hâlâ dumanlar tüten Max Halbe Meydanı'ndan sola, Brösen Caddesi’ne saptı; hedefinin Saspe Mezarlığı olduğunu sezmiştim. Ölgün şubat güneşinde evlerin önünde Ruslar oturuyor, kol ve cep saatlerini değerlerine göre seçip ayırıyor, gümüş kaşıkları kumla övüp temizliyor, kadınların kızların sütyenlerini kulaklık olarak kullanıyor, bisikletler üzerinde akrobasi numaraları yapıyorlardı; yağlı boya tablolardan, ayaklı saatlerden, banyo küvetlerinden, radyolardan, askılardan bir engel yapmışlar, bisikletle aralarından geçip sekiz rakamlı figürler, helezonlar, spiraller çiziyor, çocuk arabaları ve avizeler gibi evlerin pencerelerinden dışarı fırlatılan eşyalardan büyük bir uyanıklıkla kendilerini sakınıyor, gösterdikleri hünerlerden ötürü alkışlanıyorlardı. Geçtiğimiz her yerde birkaç saniye için kesiliyordu oyun. Üniformalarının üzerine kadın giysileri geçirmiş bir kaç asker arabayı itmekte bizden yardımlarını esirgemedi; hani Maria’ya da arada bir el atacak oldular, ama Rusça konuşup yanında bir kimlik kartı bulunduran Bay Fajngold tarafından sert sözlerle uzaklaştırıldılar her seferinde. Kadın şapkası giymiş bir asker bize bir kuş kafesi hediye etti, kafeste çubuk üzerine tünemiş bir muhabbet kuşu

bulunuyordu; arabanın yanı sıra sekerek yürüyen Kurt’çuk kuşun rengârenk tüylerine hemen el atmak ve bunları yolmak istedi. Hediyeyi geri çevirmeyi göze alamayan Maria, kafesi Kurt’çuğun elinin altından alıp benim yanıma, arabanın üzerine yerleştirdi. Muhabbet kuşunu pek renkli bulan Oskar kafesi alıp Matzerath’ın içerisinde yattığı o büyütülmüş margarin sandığı üzerine koydu. En arkada oturuyor, ayaklarımı sarkıtmış sallıyor ve Bay Fajngold’un yüzüne bakıyordum; düşünce ve tasalar okunan bu yüz, sanki Bay Fajngold alnının gerilerinde çapraşık bir hesap yapıyor da, hesabı bir türlü doğru çıkmıyormuş gibi bir izlenim uyandırıyordu.

Biraz trampetimi konuşturarak şenlendirdim bu yüzü, Bay Fajngold’un bulanık düşüncelerini kafasından kovmak istedim. Ama Fajngold yüzündeki buruşukları muhafaza etti, gözleriyle kimbilir nerelere bakıyordu, belki de uzaklarda kalmış Galiçya vardı gözlerinin önünde; ama benim trampetimi gördüğü yoktu. Bunun üzerine Oskar kesti trampetini konuşturmayı, bundan böyle sadece araba tekerleklerinin gürültüsüyle Maria'nın ağıdının duyulmasını sağladı.

Langfuhr banliyösünün son evlerini arkamızda bırakmıştık. Ne yumuşak bir kış diye düşündüm, muhabbet kuşunu seyrettim biraz, nerdeyse hava üzerinde bulunan ikindi güneşinde tüylerini kabartmıştı.

Hava alanını nöbetçiler bekliyordu. Brösen yolu kapatılmıştı. Bir subay Bay Fajngold’la konuştu, Bay Fajngold silindir şapkasını gergin parmakları arasında tuttu konuşurken; seyrek ve kırmızı-sarı saçları rüzgârda esiyordu. Matzerath’ın tabutunu şöyle bir yoklayıp tıklatarak muhabbet kuşunu parmağıyla biraz kızdırdıktan sonra yolu açtı subay, geçmemize izin verdi; ama bilemedin on altı yaşlarında olan, kafalarında pek büyük kepler ellerinde pek büyük makineli tabancalarla iki oğlanı muhafız ya da refakatçi olarak yanımıza kattı.

Heilandt Baba bir kez bile arkasına dönmeden çekiyor arabayı, beri yanda onu durdurmaksızın bir eliyle sigaralar ateşlemenin üstesinden geliyordu. Havada süzülen uçaklar vardı. Motor sesleri pek açık seçik işitiliyordu; şubatın sonu, martın başıydı çünkü. Yalnız güneşin yanı başında birkaç bulut görülüyor, bunlar da yavaş yavaş renklerini değiştiriyordu. Bombardıman uçakları ya Hela Yarımadası'na doğru uçuyor ya da oradan dönüyor olacaktı, çünkü Hela Yarımadası'nda İkinci Ordu’nun kalıntıları hâlâ savaşı sürdürüyordu.

Havanın durumu ve uçakların homurtusu hüzün verdi bana. Bazan yüksek perdeden, bazen da can çekişerek homurdayan uçaklarla dolu bulutsuz bir mart gökyüzünden daha sıkıcı, bıkkınlığı daha da ileri götürücü bir şey yoktur. İki Rus delikanlısı adımlarını bize uydurmak için bütün yol boyunca boşuna çaba harcayıp durdular.

Galiba acele çatılmış tabutun birkaç tahtası yolda, önce arnavut kaldırımı, sonra da delik deşik asfalt üzerinde gevşemişti; ayrıca rüzgâra karşı yol alıyorduk, bu yüzden burnumuza ölü Matzerath’ın kokusu gelmeye başlamıştı; Saspe Mezarlığı’na varınca sevindi Oskar.

Yanlamasına duran yanmış bir T 34 tankı mezarlıktan az beride yolu kapadığı için, el arabası demir kapı önüne kadar çıkamadı. Neufahrwasser’e doğru ilerleyen öbür tanklar yanan tankın çevresini dolaşmıştı, yolun solunda kumlu toprakta izleri görülüyordu, mezarlık duvarının bir parçasını yerle bir etmişlerdi. Bay Fajngold arkadan gelmesini söyledi Heilandt Baba’ya. Ortadan hafifçe bel veren tankların izlerini izleyerek taşıdılar, mezarlık duvarının enkazı üzerinden zahmetle içeri aldılar, son güçlerini harcayarak yıkılmış ve yana yatmış mezar taşları arasından geçirdiler. Heilandt Baba harıl harıl sigarasından nefesler alıyor ve dumanı tabutun arkasına doğru üflüyordu. Ben bir çubuk üzerinde muhabbet kuşunun tünediği kafesi yüklenmiştim. Maria ardı sıra iki küreği sürüklüyordu. Kurt’çuk bir kazma taşıyor, daha doğrusu sağa sola savuruyor kazmayı, kendisi için tehlikeler yaratarak mezarlar üzerine, granit taşlarına vuruyordu; sonunda Maria elinden aldı kazmayı, o güçlü kuvvetli vücuduyla mezar kazılırken iki erkeğe yardım etti.

Toprağın burada kumlu ve donanmış olması ne iyi dedim kendi kendime. Mezarlığın kuzeye bakan duvarı arkasında Jan Bronski’nin yattığı yeri aradım; bu yakınlarda olması gerekiyordu. Aradan geçen bunca mevsim Jan’ın yattığı yeri ele veren o taze kireç badanayı Saspe Mezarlığı'nın bütün duvarları gibi gri ve dokunsan dökülür bir duruma soktuğundan, Jan’ın nerede yattığı artık kestirilecek gibi değildi.

Arkadaki demir kapıdan yine mezarlığa girdim, başımı kaldırıp o kara kuru çamlara baktım ve önemsiz bir şey düşünmekten kendimi alıkoymak için, Matzerath’ı da gömecekler şimdi, diye düşündüm. Ayrıca, annem yanlarında değilse bile, aynı skat partilerinin iki oyuncusu olan Jan Bronski ile Matzerath’ın, Saspe’nin aynı kumlu toprağı altında yatmasını bir bakıma anlamlı buldum.

Cenaze törenleri her vakit daha önceki cenaze törenlerini anımsatıyor insana.

Kumlu toprağın hakkından gelmek daha usta mezar kazıcılarını gerektiriyordu anlaşılan. Maria mola verdi, güçlükle soluyarak elindeki kazmaya yaslandı ve Kurt' çuğun kafesteki muhabbet kuşuna uzaktan taşlar attığını görünce yeniden bir ağıt tutturdu. Kurt'çuğun attığı taşlar kuşa isabet etmeyerek onun çok ötesine düşüyor, Maria ise Matzerath'ını kaybettiğinden hüngür hüngür ağlayarak gerçek gözyaşları döküyordu. Matzerath'ta bulduğu bir şeyleri yitirmişti, ama bana kalırsa onun kendisinde bulduğunu sandığı şeylere asla sahip olmamıştı Matzerath; buna rağmen söz konusu şeyler bundan böyle de Maria için açık seçikliğini ve değerini koruyacaktı. Maria'yı avutmak bahanesiyle Bay Fajngold da mola verdi, çünkü mezarın kazılması hayli yormuştu kendisini. Heilandt Baba sanki altın arıyor, işte öylesine düzenli hareket ettiriyor küreği, kürelediği toprağı arkasına atıyor, beri yandan içtiği sigaranın dumanını ölçülü aralarla ağzından savuruyordu. îki Rus genci biraz uzakta mezarlığın duvarı üzerinde oturuyor, rüzgâra karşı çene çalıyorlardı. Beri yanda uçaklar ve gittikçe olgunlaşan bir güneş.

Bir metre kadar kazmışlardı. Oskar, eli boş ve çaresizlik içinde, eski granitler, kara kuru çamlar, Matzerath' dan dul kalan bir kadın ve muhabbet kuşuna taşlar fırlatan bir Kurt arasında dikiliyordu.

Yaşamak ya da yaşamamak? Yirmi bir yaşındasın Oskar. Yaşamalı mısın, yoksa yaşamamalı mısın? Bir yetimsin. Yaşamaman gerekirdi nihayet. Zavallı annenin ölümü yarı yetim biri yaptı seni. Daha o zamanlar kararını vermeliydin. Sonra da muhtemel baban Jan Bronski'yi toprak kabuğunun hemen altına yatırdılar. Bu da seni ihtimal tam bir yetime çevirdi; burada Saspe adındaki bu kumlu toprak üzerinde dikiliyor, hafif okside olmuş bir kovanı elinde tutuyordun hani. Yağmur yağıyor, bir Ju 52 uçağı inişe geçiyordu. O zamanlar, yağmur sesinden değilse bile, alana inen nakliye uçağının homurtusundan açık seçik işitemedin soruyu: Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım? Yağmur canım bu, dedin kendi kendine, motor gürültüleri dedin; bu türlü monoton sesler çeşitli yorumlanabilir çünkü; sen ise sadece işitmiş gibi olmak istemiyor soruyu, açık seçik duymak istiyordun.

Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım? İşte Matzerath için bir çukur açıyorlar, senin muhtemel ikinci baban için. Bildiğine göre ikiden fazla da

muhtemel baban yok. Daha ne diye cam yeşili iki şişenin birini atıp birini kapıyorsun: Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım? Kime danışmak için bekliyorsun daha? Kendileri himmet dede kara kuru çamlara mı?

Derken dökme demirden bir haç buldum, dokununca dağılıveren süsleri vardı, kabuk tutmuş harflerle Mathilde Kunkel ya da Runkel yazıyordu üzerinde. Beri yandan — yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım— kumlar içerisinde dikenlerle sahil yulafları arasında —yaşamalı mıyım— tabak iriliğinde —yaşamalı mıyım— dokununca ufalanan üç, dört tane paslı madenî çelenk buldum, bir zaman — yaşamalı mıyım — belki meşe ya da defne dallarını canlandırmıştı çelenkler —yoksa yaşamamalı mıyım— madenî çelenkleri elimle terazileyip tarttım —yaşamalı mıyım—, haçın yukarda geniş bir kemer yapan ucunu — yoksa yaşamamalı mıyım — nişan aldım — yaşamalı mıyım— belki dört santimetrelik bir çapı vardı demir tabakların —yaşamalı mıyım— haçın iki metre uzağına çekildim — yaşamalı mıyım — ve attım tabakları haça — yaşamamalı mıyım — isabet ettiremedim — yaşamamalı mıyım — fazla eğik duruyordu haç — yaşamalı mıyım— Mathilde Kunkel, yoksa Runkel miydi— yaşamalı mıyım Kunkel, yaşamamalı mıyım Runkel— altıncı atışımdı bu, yedi kez atacaktım — yaşamalıydım, haçın üzerine geçirdim tabağı— Mathilde’nin başını çelenkle donattım —yaşamalıydım— Froylayn Kunkel için defne dalları — yaşamalı mıyım? diye sordum genç bayan Runkel'e— evet, dedi Mathilde! pek erken olmuştu ölümü Bayan Mathilde’nin, yirmi yedi yaşında ölmüştü ve 1868 doğumluydu. Bense yedinci atışta haça isabet kaydettiğim, “Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım?” sorusunu isbatlı delilli, başarılı ve zaferli “Yaşamalıyım” da basite indirgediğim zaman yirmi bir yaşında bulunuyordum.

Oskar dilinde yaşamalıyım, kalbinde yaşamalıyım’la mezar kazanların yanına gelmişti ki, muhabbet kuşunun çığlığını işitti, çünkü Kurt’un attığı taşlardan biri hayvancağıza isabet etmiş, mavi-sarı tüylerinden birkaçını yere düşürmüştü. Oğluma bu kadar uzun bir süre küçük küçük taşları muhabbet kuşuna attıran ve bir isabet kaydedip bir cevap alana kadar bu işi sürdürten sorunun ne olabileceğini kendi kendime sordum.

Tabutu aşağı yukarı bir yirmi derinliğindeki çukurun içine itelediler. Heilandt Baba acele ediyordu, ama Maria'nın Katolik kurallara uygun olarak dua ettiği ve Bay Fajngold silindir şapkasını göğsünün önünde tutarak gözleriyle Galiçya’da bulunduğu için çaresiz beklemek zorunda

kaldı. O anda Kurt da yaklaşmıştı mezara. Belki de kuşa taş atarken kaybettiği isabet üzerine bir karara varmış, şu ya da bu nedenlerle, ama Oskar gibi kesin ve kararlı mezarın yanına sokuluyordu.

Onun verdiği kararın ne olduğunu bilmemek ise kahrediyordu beni. Bir şeyin lehinde ya da aleyhinde bir karara varmış olan, benim kendi oğlumdu nihayet. Acaba beni biricik gerçek babası olarak görmek ve sevmek miydi verdiği karar? Yoksa o da, babalar ve çocuklar arasında gerçekleştirilmeye değer görülmesi gereken o çocuksu muhabbeti, öldürmek eyleminden başka türlü açığa vuramayacak mıydı?

Heilandt Baba, tabutu ve tabutla beraber, karnında bir Rus makineli tabancasının kurşunlarıyla nefes borusunda bir parti rozetini barındıran Matzerath'ı çukurun içine salıvermekten çok yuvarlayıp atarken, Matzerath'ı bilerek öldürmüş olduğunu itiraf etti kendi kendine Oskar; çünkü Matzerath bütün ihtimallere göre yalnız muhtemel babası değil, aynı zamanda gerçek babasıydı ve bütün hayatı boyu babayı yanı sıra sürüklemekten bıkmıştı.

Dolayısıyla rozeti beton zeminden yürüttüğümde iğnesinin açık olduğu doğru değil. Rozet avucumdayken açılmıştı iğne. Ağzı açık, iğnesini batırıp duran yapışkan rozeti Matzerath'a havale etmiş, rozeti onun üzerinde bulmalarını, onun partiyi dilinin üzerine koymasını ve parti yüzünden, benim yüzümden, kendi oğlu yüzünden boğulup gitmesini istemiştim; çünkü bu işin bir son bulması gerekiyordu.

Heilandt Baba toprakları küreleyip çukura doldurmaya başlamıştı. Bu arada acemice, ama harıl harıl kendisine yardım ediyordu Kurt. Matzerath'ı asla sevmemiştim, ama bazen da ondan hoşlandığım olmuştu. Bir babadan çok bir ahçı gibi bakıp beslemişti beni. İyi bir ahçıydı. Bugün kimi vakit Matzerath'ın eksikliğini duyuyorsam, Königsberg Hamur Köftesinden, sirkeli domuz böreklerinden, bayır turplu ve kremalı sazan balıklarından, yanında yeşillikle yılan balığı çorbasından, lahana salamurasıyla Kassler Rippchen'den ve hâlâ dilimin üzerinde, dişleriminin arasında hissettiğim bütün o unutulmaz pazar günlerine özgü pirzolalardan ötürüdür. İnsanın duygularını çorbalara dönüştürebilen Matzerath'ın tabutuna bir ahçı kaşığı koymayı akletmemişlerdi. Bir takım skat kartı koymayı unutmuşlardı tabutun içine. Ahçılığı skat oyunculuğundan daha iyiydi, ama yine de Jan Bronski'den güzel oynardı; nerdeyse zavallı annem kadar üstesinden gelirdi bu oyunun. Bu da onun serveti, onun trajedisiydi. Maria'yı elimden

almasını asla affetmemiştim; oysa Matzerath iyi davranmış Maria'ya, onu hiç dövmemiş, Maria durup dururken bir kavga koparacak olsa çokluk boynunu bükmüştü. Sonra beni de Sağlık Bakanlığı'nın eline teslim etmemiş ve istenen mektubu ancak posta hizmetlerinin görülemez olduğu bir zamanda imzalamıştı. Ampuller altında dünyaya geldiğim vakit, ilerde dükkânda çalışmak görevini yüklemişti bana. Ama tezgâh başında dikilmek zorunda kalmamak için, on yedi yıl aşağı yukarı yüz kadar beyaz-kırmızı lâke teneke trampetin başında dikilmişti Oskar. Şimdi ise Matzerath uzanmış yatıyordu toprak altında ve bundan böyle ayakta dikilemeyecekti. Heilandt Baba elindeki kürekle toprak atıp üzerini örtüyor, bir yandan da Matzerath'ın derby sigaralarını tüttürüyordu. Aslında dükkânın başına Oskar'ın geçmesi gerekiyordu şimdi. Ama bu arada Bay Fajngold gelerek çok başlı ailesiyle dükkânı devralmış, kalanı da benim payıma düşmüştü: Maria, Kurt ve bunların sorumluluğu.

Maria ağlıyor, hâlâ yürekten ve Katolik yasalarına uygun olarak dualar ediyordu. Bay Fajngold Galiçya'da geziniyor ya da çapraşık sorunları çözmeye uğraşıyordu. Kurt'çuk yorgun düşmüştü, ama yine de aralıksız küreleyip atıyordu toprakları. Mezarlık duvarında Rus delikanlıları oturuyor, gevezeliklerini sürdürüyorlardı. Asık suratlılığında bir değişme olmaksızın, Heilandt Baba, Saspe Mezarlığı'nın kumlu toprağını, margarin sandıklarının tahtaları üzerine savuruyordu. Vitello sözcüğünün harflerini henüz okuyabiliyordu Oskar. Ansızın boynundan teneke trampetini çıkardı bundan böyle "Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım?" değil, "Yaşamalıyım!" diyerek trampeti tabutun üzerine attı, fazla gürültü çıkarmaması için tabut üzerinde yeteri kadar kumlu toprağın toplandığı bir yeri seçmişti. Sonra değnekleri de trampetin yanına yolladım, kumun içerisine gömülüp kaldılar. Toz alıcılık günlerinden kalma, cephe tiyatrosu trampet stokundan kalmaydı trampetim. Bebra'nın bir armağanıydı. Üstad şimdi bu davranışımı görse ne derdi acaba? Trampeti İsa konuşturmuş, kütük gibi, büyük ağızlı bir Rus konuşturmuştu. Artık pek fazla konuşturulacak bir yanı kalmamıştı. Ama bir kürek dolusu kumlu toprak teneke yüzeyine gelip çarpınca yine de ses verdi. Üzerine ikinci bir kürek dolusu kumlu toprak atıldığında biraz daha ses verdi trampet. Ama üçüncü defasında sesi soluğu çıkmaz oldu. Lâke yüzeyinden sadece az bir şey kalmıştı görünen, derken burası da öbür yerler gibi kumla örtüldü; gittikçe daha çok örttü trampetin yüzünü kum, trampetimin üzerinde çoğaldıkça çoğaldı kum, yığıldıkça yığıldı trampetin üzerine, büyüdükçe büyüdü, ben

de başlamıştım büyümeye ve büyümem şiddetli bir burun kanamasıyla kendini belli etti.

Herkesten önce Kurt farkında oldu akan kanın “Kanıyor! Kanıyor!” diye bağırdı ve bağırmasıyla Bay Fajngold’u Galiçya’dan çekip getirdi, Maria'nın duasını yarıda kesmesine yol açtı, hâlâ mezarlık duvarı üzerinde oturan ve Brösen’e doğru bakarak çene çalan iki Rus delikanlısını, korkuyla başlarını kaldırıp bizden yana kısaca bir göz atmaya zorladı.

Heilandt Baba küreği kumlu toprağın içerisine bıraktı, kazmanın mavi-siyah demiri üzerine yatırdı ensemi. Demirin serinliği etkisini göstermekte gecikmeyerek, burnumdan akan kan biraz dindi. Heilandt Baba yeniden küreğe sarılıp kumlu toprağı çukura doldurmaya koyuldu, mezarın yanında kürelenecek fazla toprak kalmadı derken, Oskar’ın burnunun kanaması da bütün bütün durdu, ama büyümesi sürüp gitti; içimden gelen gıcırtılar, uğultular ve çıtırtılar büyüdüğümü gösteriyordu.

Heilandt Baba çukuru doldurma işini bitirince, bir başka mezardan yazısız ve çürümüş bir haç aldı; haçı taze tümseğin içerisine, aşağı yukarı Matzerath’ın başıyla benim gömülü trampetimin arasında bir yere soktu. Sonra tamam! dedi ye yürüyemeyecek durumda olan Oskar’ı kucağına aldı, beni kucağında taşıdı; ötekileri, aynı zamanda makineli tabancalarıyla Rus delikanlılarını peşi sıra sürükleyip yürüdü; mezarlığın yerle bir edilmiş duvarı üzerinden geçtik, tank izlerini izleyerek bozulmuş tankın yolda çapraz durduğu yere, tramvay rayları üzerine bırakılmış el arabasının yanına geldik. Başımı çevirip omuzlarımın üzerinden Saspe Mezarlığı'na baktım. Maria muhabbet kuşuyla kafesi, Bay Fajngold kazma ve küreği taşıyordu. Kurt'çuğun taşıdığı bir şey yoktu; iki Rus delikanlısının ise başlarında pek ufak kepler ve ellerinde pek büyük makineli tabancalar vardı. Sahil çamları sağa sola bel veriyordu.

Kumlu topraktan asfalta çıktık. Tankın enkazı üzerine Schugger Leo’nun tünemiş olduğunu gördük. Çok yukarlarda Hela’dan gelen, Hela’ya giden uçaklar. Schugger Leo yanmış tankın eldivenlerini karartmamasına dikkat ediyordu. Tombul küçük bulutlarla güneş, Zappaot yakınındaki tepeye doğru alçalıyordu. Schugger Leo tanktan aşağı kaydı ve dimdik dikildi karşımızda.

Schugger Leo’yu görmek Heilandt Baba’yı neşelendirdi: “Vallahi, hayret doğrusu! Dünya batıyor, bir tek Schugger Leo’ya bir şey olmuyor!” Boştaki eliyle Schugger Leo’nun siyah redingotuna iyiyürekli birkaç kez dokundu

Heilandt Baba ve Bay Fajngold’a açıkladı: “Bizim Schugger Leo bu. Başsağlığı dileyecek şimdi, elimizi sıkacak.”

Öyle de oldu nitekim. Eldivenli elleri havada uçuşup her zamanki gibi salyasını akıtarak, oradakilere başsağlığı diledi Leo ve: “Rabbi gördünüz mü? Rabbi gördünüz mü?” diye sordu. Kimse görmemişti Rabbi. Maria muhabbet kuşuyla kafesi her nedense tutup Schugger Leo’ya armağan etti.

Heilandt Baba'nın el arabasına yatırdığı Oskar’a yaklaşınca Schugger Leo’nun yüzü dağıldı, giysisini şişirip kabarttı rüzgâr. Bacakları rakseder gibi kımıldamaya başladı. “Rabbim, Rabbim!” diye bağırmaya ve elindeki kafesi sallamaya başladı: “Gördünüz mü Rabbimi, nasıl büyüyor! Gördünüz mü, nasıl büyüyor!”

Derken kafesle beraber sıçradığı gibi konuşmaya başladı; uçuyordu âdeta raksediyor, yalpalıyor, yere yıkılıyor, çığlıklar atan muhabbet kuşuyla yavaş yavaş gözden kayboluyor, kendisi de bir kuşmuş, nihayet kanatları çıkmış gibi kırlara dalarak kanat çırpa çırpa Rieselfelder yönünde uzaklaşıyordu. Ve iki makineli tabancanın sesi arasından duyuluyordu habire: “Büyüyor! Büyüyor!” Rus delikanlıları boşalan tabancalarına yeniden mermi sürdüklerinde bile bağırıyordu Schugger Leo: “Büyüyor!” Hattâ yeniden makineli tabancalar konuşup, Oskar basamaksız bir merdivenden aşağılara kayarak gittikçe büyüyen ve her şeyi kapsayan bir baygınlıktan içeri yuvarlanmaya başladığında, hâlâ kuşun sesini, Karga-Leo’ nun verdiği müjdeyi işitiyordum: “Büyüyor, büyüyor, büyüyor...”

DEZENFEKTE İLÂCI

Dün gece tedirgin düşler gördüm. Tıpkı dostlarımın beni dolaştığı ziyaret günlerindeki gibi: Düşler, anlatılmaya değer gördükleri şeyleri anlattıktan sonra kapıyı teker teker birbirlerine bırakıp gitti. Tekrarlarla dolu saçma sapan hikâyeler; berbat oyuncuların jestleriyle yeteri kadar ısrarlı sunuldukları için işitmemek maalesef elden gelmeyen monologlar. Söz konusu hikâyeleri kahvaltıda Bruno'ya anlatmaya kalkınca, bir türlü başaramadım, çünkü tümünü de unutmuştum; düşleri belleğinde tutma konusunda istidadı yok Oskar'ın.

Bruno kahvaltı sofrasını kaldırırken sordum: "Kuzum, Bruno, şu boyum ne kadar benim?"

Bruno küçük reçel tabağını kahve fincanının üzerine koydu, üzgün: "îyi ama, Bay Matzerath, siz gene reçel yememişsiniz", dedi.

Evet, bu paylama yabancım değil benim. Hep kahvaltıdan sonra duyarım. Bruno her sabah çilek reçeli denen bu sıvışık nesneyi getirir, ben de bir kâğıt ya da bir gazete parçasını külâh gibi kıvırıp hemen örterim üzerini. Ne reçeli görmeye katlanabilir, ne de onu yiyebilirim; dolayısıyla Bruno'nun bu paylamasını da sakin ve kararlı geriye çevirdim: "Biliyorsun reçel konusundaki düşüncemi, Bruno! Sen onu bırak da, boyumun ne kadar olduğunu söyle şimdi lütfen."

Soyu tükenmiş bir sekiz bacaklı hayvanın gözleri var Bruno'da. Bir şey üzerinde düşünüp taşınacak oldu mu, tarih öncesi bakışlarını odanın tavanına yolluyor ve çokluk bu yöne doğru konuşuyor; bu sabah da odanın tavanına bakarak şöyle dedi: "Ama çilek reçeli bu, Bay Oskar!" Ancak uzunca bir aradan sonra —çünkü susuşum, Oskar'ın boyu hakkında sorduğum soruyu ayakta tutuyordu— gözlerini tavandan alıp yatak kafesimin çubuklarına dikti, derken 1 metre 21 santim boyunda olduğumu işittim Bruno'dan.

“Kuzum Bruno, bir daha ölçsen, bir hata olmasın hani.”

Bakışlarını olduğu yerde bırakarak pantolonunun arka cebinden bir mezura çıkardı Bruno üzerimdeki yorganı nerdeyse hoyrat geriye attı, yana kayan geceliğimi açığa çıkmış haya yerimin üzerine çekti, 1 metre 78’den sonrası kopmuş parlak sarı mezuroyu açtı, üzerime tuttu, aşağı yukarı oynatarak iyice oturup oturmadığını kontrol etti; elleriyle kendini tamamen işe vermişti, ama gözleri Saurier [71] zamanlarında geziniyordu. Nihayet sonucu okumak istiyormuş gibi, üzerimde mezuronun kımıldamasına bir son verdi: “Hâlâ bir yirmi, Bay Oskar.”

Ne diye mezuroyu sarıp kahvaltı sofrasını kaldırırken bu kadar gürültü yaptı Bruno, bilmem. Yoksa boyum hoşuna gitmiyor mu?

Kahvaltı tepsisiyle yumurta sarısı mezuro ve insanı isyan ettirecek kadar tabiî renkteki çilek reçeliyle odadan çıktıktan sonra, koridorda gözünü son bir kez kapıdaki gözetleme penceresine dayadı Bruno; bakışları altında sonsuz yaşlanıp kocadım; derken bir metre yirmi santim boyundaki beni yalnız bırakıp gitti.

Oskar’ın boyu bu kadar demek. Bir cüce, bir bücür, bir liliput için nerdeyse fazla uzun bir boy. Benim Roswitha’cığım, benim Raguna’cığım ne kadar yüksekte tutuyordu başını acaba? Prens Eugen soyundan gelen Üstat Bebra'nın ne kadardı boyu? Bugün bu boy bendeyken, Felix’le Kitty’ye bile yukardan bakabilirdim; oysa adını ettiğim bu kişiler bir zaman, yirmi bir yaşına kadar 94 santimetrelik boyunu koruyan Oskar’a gıpta dolu bir dostlukla bakmışlardı..

Ancak Matzerath gömülürken bir taş gelip kafamın arkasına vurmuş, ondan sonra da büyümeye başlamıştım.

Oskar taş diyor; ben de bu yüzden mezarlık üzerine anlattıklarımı tamamlamaya karar veriyorum.

Bir oyuncuk oynayarak bundan böyle “Yaşamalı mıyım, yaşamamalı mıyım?” sorusunun benim için söz konusu olamayacağını, artık sadece “Yaşamalıyım, yaşamam gerekiyor, yaşamak istiyorum”un varolduğunu anlar anlamaz, trampetimi boynumdan çıkarmış, değnekleriyle beraber onu Matzerath için açılan çukura atmış ve büyümeyi aklıma koymuştum; hemen büyümeye başlayan kulaklarımda bir uğultu başgöstermiş, ancak ondan sonra oğlumun dört buçuk yaş gücüyle fırlattığı aşağı yukarı ceviz iriliğinde bir çakıl taşı arkadan gelip kafama vurmuştu. Böyle bir taşın kafama isabet

edişi gerçi beni şaşırtmadı, ne de olsa oğlumun hakkımda beslediği niyeti seziyordum ama yine de Matzerath'ın üzerinde duran trempetimin yanına yuvarlandım. Heilandt Baba o yaşlı kuru elleriyle tuttuğu gibi çukurdan çıkardı beni, ama trampeti ve trampet değneklerini aşağıda bıraktı, burnumdan kan gelmeye başladığı için ensemi kazmanın demiri üzerine yatırdı. Bildiğimiz gibi çabuk dindi kanama, gelgelelim büyümem ilerde de ilerlemeler kaydetti; şüphesiz bu ilerlemeler o kadar küçüktü ki, bunları fark eden yalnız Schugger Leo oldu, yüksek sesle bağırıp kanat çırparak ve bir kuş hafifliğiyle sekerek çevreye yaydı bunu.

Daha önce anlattıklarıma ekleyeceklerimin hepsi bu kadar; bunlar da hani gereksiz şeyler, çünkü büyümem daha taşın başıma değmesinden ve çukur içine yuvarlanmamdan önce başlamıştı. Ama Maria ile Bay Fajngold büyümeme bir hastalık gözüyle bakıyorlardı ve onlara göre bir tek nedeni vardı bunun: Kafamın arkasına değen taş ve kabrin içine yuvarlanmam. Kurt'u daha mezarlıkta patakladı Maria. Kurt'çuğun dayak yeyişine üzüldüm; çünkü ne de olsa taşı bana yardım etmek, büyümemi çabuklaştırmak için atmış olabilirdi. Belki de yetişkin gerçek bir babayı ya da Matzerath'ın yerini tutacak birini görmek istiyordu karşısında; çünkü Oskar'ı asla bir baba olarak görmemiş ve saymamıştı.

Nerdeyse bir yıl süren büyümem sırasında, bu büyümemin Kurt'çuğun fırlattığı taştan, kabir içine yuvarlanmamdan ileri geldiğini doğrulayan erkek ve kadın doktorlar çıktı yeteri kadar; yani bunlar raporuma şöyle yazdılar: "Oskar Matzerath başının arkasına isabet eden bir taş dolayısıyla anormal bir büyüme kaydederek..."

Bu konuda üçüncü yaş günümün de anımsanması gerekiyordu. Benim asıl serüvenimin başlangıcıyla ilgili olarak yetişkinlerin bildiğine göre, üç yaşındayken Oskar Matzerath, kilere inen merdivenden beton döşeme üzerine düşmüş, bu düşüş de onun bundan böyle büyümesini engellemişti vb.

Hani bu açıklamalarda, insanlardaki her mucizeye bir neden aramak eğiliminin varlığı görülebilir. İnanılmaz hayalî şeyler olarak kaldırıp bir kenara atmadan, her mucizeyi kendisinin de enikonu gözden geçirdiğini burada itiraf etmesi gerekiyor Oskar'ın.

Saspe Mezarlığı'ndan dönünce Truczinski Nine'nin evinde yeni kiracılar bulduk. Sekiz başlı bir Polonya ailesi mutfakla iki odaya yerleşmişti. İyi insanlardı, kendimize başımızı sokacak bir başka yer bulana kadar bizi

yanlarında misafir edecek oldular, ama Bay Fajngold bu kadar kalabalığın bir arada oturmasına karşı çıktı ve bize yine yatak odamızı bırakıp kendisi oturma odasıyla yetinmek istedi. Ama buna da Maria yanaşmadı, yeni dul kalmış bir kadının tek başına yaşayan bir erkekle aynı çatı altında barınmasının yakışık almayacağı görüşünü ileri sürdü. Zaman zaman Luba diye çağırdığı karısının ve aile fertlerinin çevresinde bulunmadığını fark etmeyen, hamarat karısının varlığını sık sık yanı başında duyan Bay Fajngold, Maria'nın ileri sürdüğü nedenleri sonradan anlamaya yetecek kadar fırsat buldu: Bir kez Bayan Luba vardı ortada; ayrıca yakışık almazdı; dolayısıyla olacak şey değildi istediği Fajngold'un; ama Bay Fajngold yine de mahzeni bıraktı bize, hattâ buranın bir düzene sokulmasına yardım etti, gelgelelim benim de mahzende kalacak oluşuma gönlü elvermedi; hasta olduğum, acınacak derecede hasta olduğum için, oturma odasında zavallı annemin piyanosunun yanıbaşında benim için bir yer yatağı yapıldı.

Bir doktor bulmak güçtü. Doktorların çoğu askerî birliklerle zamanında kentten ayrılıp gitmişti; çünkü Batı Prusya Hastalık Sigortası daha ocak ayında batıya taşınmış, dolayısıyla hasta deyimi birçok doktorlar için gerçek anlamını yitirmişti. Uzun aramalardan sonra Bay Fajngold Alman ve Rus yaralı askerlerinin yan yana yattıkları Helene Lange Okulu'nda Elbing'li bir kadın doktor buldu, burada yaralı askerlerin kol ve bacaklarını kesiyordu kadın. Gelip bana bir bakacağına söz vermişti ve dört gün sonra gerçekten çıkıp geldi, yatağımın yanıbaşına oturdu, beni muayene ederken üç sigara içti arka arkaya ve dördüncü sigarayı içerken uyuyakaldı.

Bay Fajngold göze alamadı kadını uyandırmayı. Maria ise çekinerek şöyle bir dokundu. Ama doktor hanım, ancak içtiği sigaranın tamamen yanarak sol elinin işaret parmağını yakması üzerine kendine geldi. Hemen ayağa kalktı, halı üzerine attığı izmariti ayağıyla basarak söndürdü ve sinirli bir edayla, kısa kısa cümlelere başvurarak dedi ki: "Özür dilerim, üç haftadır gözümü kırpmadım. Kasemark'ta bir araba vapuru bekliyorduk, Doğu Prusya'dan karşıya çocukları taşıyacaktık. Ama karşıya geçemedik. Yalnız askerler. Dört bin çocuk; hepsi de öbür dünyayı boyladı." Sonra öbür dünyayı boylayan çocuklardan anlatırken nasıl fazla söze kaçmamışsa, büyümesini sürdüren çocuk yanağımı da şöylece bir okşayıverdi, yeni bir sigara soktu ağzına, sol kolunu çemirledi, çantasından bir ampul çıkardı ve uyanık kalmasını sağlayacak bir iğneyi kendi kendisine yaparken: "Çocuğun nesi olduğunu söyleyemeyeceğim", dedi, "en iyisi bir kliniğe yatırmak. Ama burada değil. Buradan gitmeye bakın, batıya doğru.

Çocuğun dizlerinde, ellerinde ve omuzlarındaki eklem yerleri şişmiş. Başı da yakında şişmeye başlar muhakkak. Soğuk kompresler yapın. Birkaç da hap bırakıyorum; acısı olur, uyuyamazsa verirsiniz.”

Neyim olduğunu bilmeyen ve bunu itiraftan çekinmeyen az konuşur hanım doktoru beğenmiştim. Maria ile Bay Fajngold bunu izleyen haftalar yüzlerce kompres yaptı, kompresler iyi geldi bana; ama dizlerimde, ellerimde ve omuzlarımdaki eklemlerin, ayrıca başımın şişmesini ve ağrılara yol açmasını önleyemedi. Maria bana doktor hanımın bıraktığı haplardan verdi, ama çok geçmeden suyunu çekti haplar. Bay Fajngold cetvel ve kurşunkalemle ateş eğrileri çizmeye başladı, bu arada deneylere girişti bir yandan, sunî bala karşılık karaborsadan sağladığı bir dereceyle ateşimi ölçüp kendi icat ettiği şemalara geçirdi; ortaya çıkan grafik Bay Fajngold’un şemasında fena halde oyulmuş dağları andırıyordu —kafamda Alpler ve Ant dağları canlandı benim—, oysa ateşim hiç de o kadar serüvenlere yolaçacak gibi değildi; sabahları çokluk otuz sekiz bir dizyem oluyor, akşama kadar 39’a çıkıyordu. Otuz dokuz dört dizyem büyüme dönemim sırasında kaydedilen en yüksek ateşti. Ateşler içinde yatarken neler görmedim, neler işitmedim: Bir defasında bir atlı karıncada buldum kendimi; inmek istiyordum, bırakmıyorlardı. Bir başka defasında yanımda bir sürü küçük çocuk, itfaiye arabasında, içi oyuk kuğularda, köpekler, kediler, domuzlar ve geyikler üzerinde buldum kendimi; dönüyor, boyuna dönüyordum; inmek istiyordum, bırakmıyorlardı. Derken yanımdaki küçük çocukların hepsi ağlamaya başladı, onlar da benim gibi itfaiye arabasından, içi oyuk kuğulardan dışarı çıkmak, kedilerin, köpeklerin, geyiklerin ve domuzların üzerinden inmek, artık atlı karıncada gitmemek istiyor, ama istediklerini yapmalarına izin verilmiyordu. Çünkü Tanrı Baba atlı karıncanın sahibinin yanıbaşında dikiliyor, boyuna yeni turlar yapmamız için paralar ödüyordu. Bize gelince, dualar ediyor: “Oh, Tanrı Baba!” diyorduk. “Biliyoruz, ufak paran çoktur senin; can ve yürekten bizim atlı karıncayla dolanmamızı istiyorsun, bu dünyanın yuvarlaklığını bize göstermek sana zevk veriyor. Ne olur cüzdanını sok cebine, stop! de, dur! bitti! tamam! inin! de, buraya kadar! finiş! de —biz zavallı çocukların başları dönüyor, dört bin kadarımızı alıp Käsemark’a, Weichsel ırmağına getirdiler, ama karşıya geçemiyoruz, çünkü senin atlı karıncan, senin atlı karıncan...”

Ama sevgili Tanrımız, Tanrı Babamız, atlı karıncanın sahibi, kitaplarda görüldüğü gibi gülümsüyor ve ortalarında Oskar olmak üzere dört bin

küçük çocukçuğun itfaiye arabalarında, oyuk kuğular içinde, kediler, köpekler, domuzlar ve geyikler üzerinde atlı karıncayla çemberler çizmemiz için boyuna yeniden cüzdanına el atıyordu ve geyiğim —bir geyik üzerinde oturduğumu bugün bile anımsıyorum— beni Tanrı Baba’nın ve atlı karınca sahibinin önünden her geçirişinde bir başka yüzle karşılaşıyordum: sonraki tur için cüzdanından çıkardığı parayı o üfürükçü dişleriyle gülerek ısıran Rasputin'in yüzü oluyordu bir defasında; sonra ozanlar prensi Goethe oluyor, ince işlemelerle süslü cüzdanından paraları çıkarıyordu ve bütün paraların üzerinde Tanrı Baba’nın kabartma resmi görülüyordu. Sonra yine bir cezbe içinde Rasputin, arkadan Goethe, ölçülü ve sakin Biraz çılgınlıkla Rasputin'e koşuş, sonra akıllı bir davranışla Goethe’ye uzanış. Taşkın güçler Rasputin'in, düzenden yana olan güçler Goethe'nin çevresinde. Kitle, kaynaşma Rasputin'in çevresinde, takvim yapraklarında okunan Goethe'nın sözleri... sonunda —hani ateş düştüğü için değil de, her vakit ateşi hafifletmek üzere ateşin üzerine eğilecek biri çıktığı için — Bay Fajngold eğilerek durdurdu atlı karıncayı. İtfaiyeyi, kuğuyu ve geyiği durdurdu, Rasputin'e ait paraları tedavülden çekip aldı, Goethe'yi unneler'in yanına yolladı, başları dönen dört bin küçük çocukçağızı rüzgâr gibi savurdu Kâsemark'a ve Weichsel ırmağı üzerinden cennete yolladı —ve Oskar'ı ateşli ya-tağından kaldırıp bir lizol bulutu üzerine yerleştirdi, yanı dezenfekte etti beni.

Başta bitlerle ilgiliydi bu dezenfekte henüz, derken bir alışkanlığa dönüştü. Bitleri ilkin Kurtçukta, sonra bende, daha sonra da Maria’yla kendi üzerinde keşfetmişti Bay Fajngold. Belki Maria’yı Matzerath’sız koyan o Ukrayna'lı, bitleri bize bırakıp gitmişti. Bitleri keşfettiği zaman nasıl da bağırmıştı Bay Fajngold! Karısını ve çocuklarını yanma çağırmış, ailesinin bütün fertlerinde bit bulunduğundan kuşkulanmış, sunî balla yulaf verip pek değişik dezenfekte ilâçları almış karşılığında, kendisini ve bütün aile fertlerini, Kurt’u, Maria’yı ve beni, ayrıca benim hasta yatağımı her Allahın günü dezenfekte etmeye başlamıştı. Dezenfekte ilâcıyla vücutlarımızı oğuyor, ilâcı üzerlerimize püskürtüyor, toz halindeki ilâçları pudra gibi vücutlarımıza serpiyordu. O bu ilâçları üzerlerimize püskürtüp serper, vücutlarımızı bunlarla oğarken, çiçekler gibi açılıp serpiliyordu benim ateşim; Bay Fajngold’un ağzından sözler dökülüyor, Bay Fajngold karbol, klor ve lizol dolu marşandiz trenlerini anlatıyordu: Bu dezenfekte ilâçlarını, Treblinka Toplama Kampı’nda dezenfektecilik yaptığı zamanlar sağa sola püskürtüp serpmişti; her öğle saat ikide kampın yollarını, kamptaki

barakaları, duş yerlerini, fırınları, çıkın çıkın giysileri, henüz duş yapmamış sırada bekleyenleri, duş yapmış yerde yatanları, fırından çıkan ne varsa hepsini, fırına gireceklerin tümünü dezenfekteci Marius Fajngold olarak her Allahın günü lizolle dezenfekte etmişti. Ve bir bir isimlerini saydı bana, çünkü hepsinin de ismini anımsıyordu. Bilauer diye bir adamdan söz açtı; bu adam Bay Fajngold'a alabildiğine sıcak bir ağustos günü Treblinka Kampı'nın yollarına lizol değil, petrol serpmesini öğütlemişti. Ve öyle de yapmıştı Bay Fajngold. Bay Bilauer de kibriti çakmıştı. Ve Zob örgütünden [72] yaşlı Zew Kurland hepsine ant içirmişti. Ve Mühendis Galewski cephaneliğe girmişti gizlice. Ve Hauptsturmführer Kutner'i tabancayla vurmuştu Bilauer. Ve Sztulbach ile Warynski Zisenis'in üzerine atılmışlardı sonra. Ve geri kalanlar Trawniki nöbetçilerinin üzerine saldırmıştı. Bazıları da tel örgüyü kesmiş, bu arada devrili devrilivermişlerdi yere. Ama oradakileri duşa götürürken nükte yapmadan duramayan Unterscharführer Schöpke, kampın kapısında dikilmiş ve üzerlerine ateş etmişti. Bir şey yapamamıştı gerçi, çünkü hemen üzerine atılmışlardı: Adel Kawe, Motel Lewit, Hennoch Lerer, ayrıca Hersz Totblat ve Letek Zagiel ve Tosias Baran ve eşi Debora. Ve Lolek Begelmann bağırmıştı: "Uçaklar yetişmeden Bay Fajngold da gelsin!" Ama Bay Fajngold karısı Luba'yı beklemişti, ama karısı daha o vakitler çağırılınca gelmez olmuştu. Sonra da sağdan soldan onu yakalamışlardı. Soluna Jakub Gelernter, sağma Mordechaj Szwarcbard geçmişti. Ve önü sıra ufak tefek Dr. Atlas seğirtiyordu. Treblinka'da ve daha sonra Wilna dolaylarındaki ormanlarda çevreye gayet bol lizol serpilmesini öğütleyen Dr. Atlas'a göre lizol yaşamaktan daha önemliydi. Bay Fajngold'un da onaylayacağı bir şeydi bu hani; çünkü ölüleri, bir değil, hayır ölüleri, bir sayı vermenin ne gereği var, ölüleri diyorum, ölüleri Bay Fajngold dezenfekte etmişti. Ve isimler sayıp döküyordu Bay Fajngold ve insan sıkılıyordu, lizol içinde yüzüyordu; ve yüzbinlerce isim, sahibinin ölmesinden ve yaşamasından daha çok, hayatın değilse ölümün, Bay Fajngold'un dezenfekte ilâçlarıyla zamanında ve yeteri kadar dezenfekte edilip edilmediği sorusu önemli görünüyordu bana.

Derken ateşim düşer gibi oldu, nisan ayını bulmuştuk. Ama sonra yeniden çıktı, atlı karınca döndü ve Bay Fajngold ölüler ve yaşayanlar üzerine lizol serpmeye başladı. Sonra ateşim yeniden düştü ve nisan ayı sona erdi. Mayıs başında boynum kısaldı, göğüs kafesim genişleyerek daha yukarlara kaydı, çenemle başımı eğmeden Oskar'ın döş kemiğine dokunabiliyordum artık. Derken biraz daha ateş, biraz daha lizol. Maria'nın

da lizol içerisinde yüzen fısıltılı sözleri çalındı kulağıma: “Çarpuk çurpuk büyümesin de! Bir kambur falan çıkmasın da ortaya! Bir koca kafa meydana gelmesin de!”

Ama Bay Fajngold Maria’yı avutup, ona kamburlarına ve koca kafalarına rağmen hayatta bir baltaya sap olmuş insanlardan söz açtı. Frydrych adında bir roman kahramanından anlattı; Frydrych kalkıp Arjantin’e göç ediyor ve orada bir mağaza açıp dikiş makineleri satıyordu, mağaza sonradan büyüdükçe büyüyor ve ün yapıyordu.

Hayatta başarı kazanmış kambur Frydrych üzerine anlatılanlar gerçi Maria’yı avutmadı, ama Bay Fajngold’u öylesine coşturdu ki, bakkal dükkânımıza başka bir biçim vermeyi kararlaştırdı. Savaşın bitmesinden az sonra mayıs ortalarında dükkânımızın yüzü yeni mallar gördü. İlk dikiş makineleriyle dikiş makineleri parçaları dükkânda boy gösterdi, ama çeşitli yiyecek maddeleri bir süre daha dükkânda kaldı ve geçiş döneminin kolayca geride bırakılmasına yardım etti. Ah o cennet gibi günler! Nakit para diye bir şey henüz görülmüyordu ortalıkta. Değiş tokuş yapılıyor, değiştirilen şeyler başka şeylerle trampa ediliyordu; bunun sonucu olarak sunî bal, yulaf ezmesi, Dr. Oetker Maya Tozu’nun son kalan paketçikleri, şeker, un ve margarin, bisikletlere, bisikletler ve bisiklet parçaları ise elektromotorlara, bunlar da çeşitli araç ve gereçlere, araç ve gereçler kürk eşyalara dönüştü; kürk eşyaları ise, Bay Fajngold, hokuspokus yine dikiş makinelerine çevirdi. Bu aralıksız değiş tokuş oyununda Kurt'çukla benden de yararlanıldı, müşteriler getirdi dükkâna Kurtçuk aracılık yaptı ve Maria’dan daha çabuk alıştı bu iş koluna. Nerdeyse Matzerath’ın sağ olduğu günlerdeki gibiydi: Maria tezgâhın başında dikilip eski müşterilerin kentte kalmış olanlarına hizmet ediyor, beri yandan kırık dökük Polonyacasıyla kente yeni yerleşen müşterilerin isteklerini öğrenip bunları yerine getirmeye çalışıyordu. Kurt'un dil öğrenmeye karşı istidadı vardı; her tarafa koşuyordu; Bay Fajngold bel bağlıyabilirdi kendisine. Henüz beş yaşında olmayan Kurt’çuk çalıştığı iş kolunda uzmanlaşmış olup, İstasyon Caddesindeki kara borsa sergide yüzlerce model içerisinden eli yüzü düzgün denebilecek Singer ve Pfaff dikiş makinelerini hemen bulup çıkarıyordu. Kurt'çuğun bilgilerini takdirde Bay Fajngold da kusur etmiyordu hani. Mayıs sonunda büyükannem Anna Koljaiczek Bissau’dan kalkıp Brenntau üzerinden yaya Langfuhr’a gelerek bizi ziyaret ettiğinde ve güç belâ soluyarak kendisini şezlongun üzerine attığında, Bay Fajngold Kurtçuğu pek övdü ve Maria için de övücü sözler söyledi. Büyükanneme

hastalığımın hikâyesini enine boyuna anlatıp, bu arada ikide bir kendi dezenfekte ilâçlarının işe yararlığını belirtirken, pek sessiz ve uslu davrandığım, bütün hastalığım boyunca hiç bağırmadığımdan, Oskar için de övgüler sıraladı.

Büyükannem gaz almaya gelmişti, çünkü ışıksız kalmıştı Bissau. Derken Fajngold Treblinka Kampı'nda petrolle ilgili olarak görüp yaşadıklarından, ayrıca kampın dezenfektecisi olarak yüklendiği o çok yönlü görevden anlatmaya koyuldu, Maria'ya iki litre gaz doldurmasını söyledi bir şişeye, *yanına* bir paket sunî balla çeşit çeşit dezenfekte ilâcı kattı; büyükannem savaş sırasında Bissau'da ve Bissau-Abbau'da yanıp kül olan yerlerden bahsedince, onu onaylar gibi başını salladı; dalgın, söylenenleri dinledi. Derken eskisi gibi Firoga dediği Viereck'in uğradığı tahribatla ilgili olarak da anlatacak şeyler buldu büyükannem. Bissau'dan da yine savaştan önceki gibi Bysewo diye söz açtı. Ramkau'da Köylü Birliği Başkanlığı yapan, elinden iş gelir bir adam olan ve kardeşinin oğlunun karısıyla, yani Polonya Postanesini terketmeyen Jan'ın Hedwig'iyle evlenen Ehlers'i Rençberler Bürosu'nun önünde ipe çekmişlerdi; az kalsın Hedwig'i de asıyorlarmış, çünkü bir Polonya kahramanının karısı olduğu halde Köylü Birliği Başkanı Ehlers'le evlenmiş Hedwig; ayrıca bir haber: Stephan teğmen olmuş, Marga ise Alman Kızlar Birliği'nde kalmıştı.

"Eh, Stephan'a zaten bir şey yapamazlardı; hani ya Buz Denizi'nde şehit oldu o. Ama Marga'yı alıp kampa yollayacak oldular. O zaman da Vinzent bir ağzını açtı, bir konuştu ki, görme! Şimdi Marga'yla bizim yanımızda kalıyor Hedwig, tarlada bize yardım ediyorlar. İyi ya konuşması da Vinzent'i bir sarstı ki, pek öyle fazla yaşamaz derdim ben. Büyükananıza gelince, onun da kalbinden zoru var, her tarafından zoru var, başından da, dangalak herifin biri kafama vurdu, canı işte öyle istemiş mendeburun."

Böylece sızlanıp durdu Anna Koljaiczek, başını tuttu, benim büyüyen başımı okşadı ve bu arada bazı akıllıca gözlemler ileri sürdü: "Kaschubei'lıların hali böyle işte, Oskar'cığım. Hep vururlar kafalarına. Ama siz buradan batı'ya gidersiniz; orası daha iyi, ama büyükanan kalacak burada. Hani ya Kaschubeilılar bir yere göçemez, hep oldukları yerde kalır, başlarını uzatır, elin oğlu da gelip vurur başlarına. Hani ya bizler ne doğru dürüst Polonyalıyız, ne de doğru dürüst Alman. Kaschubei'lı olmak ne PolonyalIlar için, ne de Almanlar için yetmiyor, açık açık bir taraftan olasın istiyorlar."

Büyükannem yüksek sesle güldü; sunî balla dezenfekte ilâçlarını, askerî, politik ve dünya tarihiyle ilgili o son derece civcivli olaylara rağmen patates renginden bir türlü vazgeçmemiş dört etekliği altına sakladı.

Derken kalkıp gidecek oldu büyükannem, ama Bay Fajngold bir dakika daha sabretmesini istedi; çünkü karısını ve öbür aile fertlerini tanıştırmak istiyordu; ama Bayan Luba çağrılıp da gelmeyince: “Tamam! Tamam!”, dedi büyükannem. “Ben de hep seslenirim zaten, kızım Agnes derim, gel de anana yardım et, çamaşırları çitile biraz derim. Ama benim kızım da gelmez; senin karın gibi tıpkı. Sonra benim kardaşım Vinzent de ortalık iyice kararmaya görsün, kapı önüne çıkar, Polonya Postanesi'nde çalışıp orada hayatını veren oğlu Jan’ı çağırır yüksek sesle, komşuları uykularından uyandırır.”

Büyükannem kapıya varmış, başörtüsünü bağlıyordu ki, yattığım yerden seslendim: “Babka! Babka.” Yani büyükanne, büyükanne dedim. Büyükannem döndü, beni altına sokup beraberinde götürmek ister gibi biraz kaldırdı eteklikleri; ama birdenbire eteklikleri altını işgal etmiş bulunan gaz şişesi, sunî bal ve dezenfekte ilâçlarını anımsamış olacak ki, çekip gitti, bensiz, Oskar’sız gitti.

Haziran başında ilk kafileler batıya doğru yola koyuldu. Maria bir şey söylemiyor, ama ben onun evdeki mobilyalara, dükkâna, kira evine, Hindenburg Ağaçlıklı Yolu’nun iki yanındaki mezarlıklara ve Saspe’deki tümseğe veda ettiğini anlıyordum.

Kurt'çukla mahzene inmeden bazı akşamlar Maria zavallı annemin piyanosunun bitişiğindeki yatağımın yanıbaşına çöküyor, sol eliyle ağız mızıkasını çalıyor, sağ-elinin bir parmağı çaldığı havaya eşlik ediyordu.

Bay Fajngold’un müzikle başı hoş değildi; dolayısıyla mızıka çalmayı bırakmasını rica ediyor Maria’dan, ama Maria mızıkayı ağzından çekip alarak piyanonun kapağını kapamaya kalkınca, bu kez de ondan biraz daha çalmasını istiyordu.

Derken Maria’ya evlenme teklifinde bulundu Fajngold. Oskar zaten anlamış, çünkü Bay Fajngold gittikçe daha seyrek karısını çağırır olmuştu; havanın sinekler ve uğultularla dolu olduğu bir yaz akşamı da karısının yokluğundan emin olunca, Maria’ya söz konusu teklifi yaptı. Hem Maria’ya, hem de iki çocuğa, yani hasta Oskar’a da yanında yer verecekti. Maria’ya ise evi bağışlıyor, dükkânın kazancına ortak yapıyordu.

Maria yirmi iki yaşındaydı o zamanlar. Tesadüfün eseri gibi gözüken güzelliği hoyrat değilse bile sağlam bir temele kavuşmuştu; savaşın son aylarıyla savaşı izleyen günler, parasını hep Matzerath'ın ödemiş olduğu ondülelerden, yoksun kalmıştı Maria; benim zamanımdaki gibi topuz yapmasa bile, saçları omuzlarına dökülüyor, ağırbaşlı, belki biraz sertelmiş bir kız izlenimi uyandırıyordu; ve işte bu kız hayır diyerek Bay Fajngold'un evlenme teklifini geri çevirdi. Maria eskiden bizim olan halının üzerinde dikiliyor, solunda Kurt'çuğu tutuyor, sağ elinin başparmağıyla da çini sobadan tarafı gösteriyordu. Bay Fajngold'la Oskar şöyle dediğini işittiler Maria'nın: "Dünyada olmaz! Burada yaşamak bizim için geçmiş ola artık. Biz gayrı Rheinland'a, bacım Guste'nin yanına gideceğiz. Kocası bir otelde başgarsonluk yapıyor, adamın ismi Koster, bizim üçümüzü de şimdilik evine alacak."

Daha ertesi günü zorunlu yerlere müracaatlarını yaptı Maria. Üç gün sonra da gerekli belgelere kavuştuk. Bay Fajngold'un ağzını bıçak açmıyordu, dükkânı kapamıştı; Maria bavulları hazırlarken karanlık dükkânda terazinin yambaşında, tezgâhın üzerinde oturuyor, ama eskisi gibi sunî bal kaşıklamayı canı istemiyordu. Ancak Maria kendisine veda etmek isteyince oturduğu yerden aşağı kaydı, sepetli bisikleti alıp gelerek istasyona kadar bizi geçirecek oldu.

Oskar ile bavullar — şahıs başına yirmi beş kilo bagaj alabilecektik yanımıza— iki tekerlekli ve tekerlekleri lâstikten sepete yüklendi. Bay Fajngold bisikleti itiyordu. Maria Kurt'un elinden tutmuştu; Else Caddesi'nin köşesine gelip de sola sapacağımız zaman, son bir kez arkasına döndü. Ama ben artık Labes Caddesi'ne başımı çevirip bakamadım, çünkü başımı çevirmek ağrı veriyordu. Dolayısıyla Oskar'ın başı omuzları arasında hareketsiz kaldı. Sadece hareketliliğini koruyan gözlerimle Maria Caddesi'ne Stiessbach'a, Kleinhammer Parkı'na, İstasyon Caddesi'ne açılan ve hâlâ yukarısından iğrenç sular damlayan alt geçide, benim hasar görmemiş Herz-Jesu Kilisesi'ne ve artık insanın dilinin zor döndüğü Wrzeszcz adıyla anılan Langfuhr banliyösü istasyonuna veda ettim.

Beklememiz gerekiyordu istasyonda. Tren gara girince, baktık bir marşandizdi. Sağda solda insanlar; çocuklardan geçilmiyordu ortalık. Bagajımız kontrol edilip tartıldı. Askerler her marşandiz vagonu içerisine bir balya saman atıyordu. Bir müzik sesi falan duyulmuyordu bir yerde.

Ama yağmur da yağmıyordu. Açıkla bulutlu arasında değişen bir hava; doğudan bir rüzgâr esiyordu.

Sonunda dördüncü vagona girdik. Bay Fajngold kırmızımsı uçuşan seyrek saçlarıyla raylar üzerinde dikiliyordu. Ansızın bir darbe lokomotifin geldiğini haber verince yaklaştı ve Maria'ya üç paketçik margarinle bir paketçik sunî bal uzattı; Polonyaca emirler, bağırışmalar ve ağlaşmaların trenin kalktığını bildirmesi üzerine, azıkların yanına dezenfekte ilâçları kapsayan bir paket kattı Bay Fajngold — lizol yaşamaktan daha önemlidir — ve hareket ettik, Bay Fajngold'u aşağıda bıraktık. Bay Fajngold trenlerin kalkışında tabiî olduğu üzere, kırmızımsı uçuşan saçlarıyla gittikçe küçüldü, bir an gelip sallanan ellere dönüştü sadece ve derken büsbütün gözden kayboldu.

MARŞANDİZ TRENİNDE BÜYÜME

Bugün bile acı veriyor. Az önce başımı yastıklara gömmeden duramadım. Ayak ve dizlerimdeki eklem yerlerinin daha bir belirgin ortaya çıkmasına yolaçıyor, beni orası burası gıcırdayan biri yapıyor, dolayısıyla eklem kapsüllerindeki gıcırtıları işitmemesi için dişlerini gıcırdatması gerekiyor Oskar'ın. On parmağımı gözden geçiriyor, şişmiş olduklarını çaresiz kendi kendime itiraf ediyorum. Trampet üzerinde giriştiğim bir deneme açıkça ortaya koyuyor: Oskar'ın parmakları sadece biraz şişmiş değil, trampetçilik için şu anda işe yaramaz durumda; trampet değnekleri düşüyor bu ellerden.

Dolmakalem de artık beni dinlemez oldu. Çaresiz soğuk kompresler isteyeceğim Bruno'dan. Sonra da ellerim, ayaklarım ve dizlerimde serin kompresler, alnımda bir kez, bakıcım Bruno'yu kâğıtlarla ve bir kurşunkalemle donatacağım; çünkü dolmakalemimi kimseye vermekten hoşlanmam. Acaba Bruno gerektiği gibi bana kulak vermek isteyecek ya da verebilecek mi? 12 haziran 1945'de başlayan marşandiz treniyle yolculuğu doğru dürüst anlatabilecek mi benim ağzımdan. Bruno haşhaş resmi altındaki küçük bir masada oturuyor. Birden başını döndürüyor, yüzünü görüyorum. Gözleri efsanevî bir hayvanın bakışlarıyla sağımdan solumdan kayıp gidiyor ötelere. Kalemi o ince kekremsi ağzına verevlemesine dayayarak, beklemekte olan biri izlenimini uyandırmak istiyor. Gerçekten ağzımdan çıkacak sözü, ağzımdan anlatmaya başlaması için vereceğim işareti bekliyor olsa bile, düşünceleri kendi düğüm heykellerinin çevresinde dolanıp duruyor. Sicimleri düğüm düğüm örecek; oysa Oskar'ın işi kendi hayatının dolaşık öyküsünün düğümlerini çözmektedir. Derken Bruno yazmaya başlıyor:

Ben, Sauerland'ın Altena şehrinde doğup büyüyen, bekâr ve çocuksuz Bruno Münsterberg, buradaki Akıl ve Ruh Haltalıkları Kiliniği'nin paralı bölümünde bakıcıyım. Bir yılı aşkın bir zamandan beri klinikte yatan Bay Matzerath hastam benim. Burada sözünü edemeyeceğim başka hastalarım

da var. Bay Matzerath hastalarım içerisinde en zararsızı. Asla kendini kaybetmez, başka bakıcıları yardıma çağırmak zorunda bırakmaz beni. Biraz fazla yazar, fazla trampet çalar çok çok. Enikonu zorlanmış parmaklarını dinlendirmek için bugün kendi söyleyeceklerini yazmamı, sicimden heykeller yapma işini bugünlük bırakmamı rica etti benden. Ama ben yine de sicimler soktum cebime ve o anlatırken sicimden bir heykel vücudunun alt kısmını yapmaya başlayacak ve Matzerath'ın anlatışına uyarak bu heykele Doğu'dan Kaçan Adam ismini vereceğim. Hastamın anlatışından esinlenerek yaptığım ilk heykel olmayacak bu. Şimdiye kadar büyükannesinin heykelini sicimlerden düğümler atarak yaptım ve buna "dört eteklikli elma" adını verdim. Sonra salcı olan büyükbabasının sicimden heykelini yapıp biraz atak bir isimle "Columbus" dedim; sicimlerim sayesinde hastamın zavallı annesi, "Balık yiyen güzel kadın"a dönüştü. İki babası Matzerath ile Jan Bronski'nin bir arada heykellerini yapıp "İki Skat Oyuncusu" ismini verdim.

Ayrıca hasta dostum Herbert Truczinski'nin yara nişanıyla dolu sırtını da sicimlere dönüştürdüm, ortaya çıkan kabartıya "Pürüzlü Yol" dedim. Beri yandan Polonya Postanesi, Stockturm, Şehir Tiyatrosu, Zeughaus Pasajı, Denizcilik Müzesi, Greff'in Sebzeci Dükkânı, Pestalozzi Okulu, Brösen Plajı, Herz-Jesu Kilisesi, Câfe Dörtmevsim, Baltıc Çikolata Fabrikası, Atlantik Duvarındaki bir çok koruganlar, Pariste'ki Eyfel Kulesi, Berlin'deki Stettin İstasyonu, Reims Katedrali ve Bay Matzerath'ın bu dünyaya gözlerini açtığı kira evi gibi yapı ve binaları düğüm üzerine düğümler atarak heykellere döktüm; Saspe ve Brenntau Mezarlıkları, demir kapılarındaki süsleri benim sicimlere buyur etti; düğüm üzerine düğümler atarak Weichsel ve Seine ırmaklarını akıttım; Baltık Denizi'nin dalgalarıyla Atlantik'in dalgalarına sicimden kıyıları dövdürdüm. Kaschubei'da patates tarlaları ve Normandiya'da otlaklar yaptım sicimlerden; böylece ortaya çıkan ve benim kısaca Avrupa adına verdiğim ülkeyi, içerisine Posta savunucuları, bakkaliye sahipleri, tribün üzerinde insanlar, tribün önünde halk, şekerleme külahlarıyla ilkokul öğrencileri, soyu tükenen müze bekçileri, Noel hazırlıklarında suç işleyen gençler, akşam kızıllığında Polonya süvarileri, tarihe geçmiş karıncalar, assubay ve erler için cephe tiyatrosu, toplama kampında dezenfekte edilen, ayakta dikilip yerde yatanlar gibi grup halinde heykellerle şenlendirdim. Şimdi de "Doğu'dan Kaçan Adam" heykelini yapmaya başlayacağım, bu heykelin grup halinde Doğu'dan Kaçanlar heykeline dönüşmesi hani pek mümkün.

Bay Matzerath 1945 haziranının 12’sinde aşağı yukarı saat on bir sularında, daha o zamanlar Gdans adı verilen Danzig’ten ayrılmış. Hastamın eski sevgilim diye gösterdiği Dul Maria Matzerath ve yine hastamın sözde oğlu olan Kurt Matzerath eşlik ediyormuş kendisine. Hastamın söylediğine bakılırsa, aynı vagonda otuz iki kişi daha varmış, bunlardan dördünün üzerlerinde tarikat giysileri olup Franziskus Tarikatı'na mensup kişilermiş. Başörtülü genç bir kız varmış ayrıca. Bay Oskar Matzerath’ın söylediğine göre, Froylayn Lucie Rennwand adında biriymiş bu. Ama kendisine yönelttiğim birçok sorulardan sonra, kızın adının Ragina Raeck olduğunu açıklıyor hastam, ama isimsiz üç köşeli bir tilki yüzünden bahsetmeden ve hemen sonra bu yüzü adıyla anarak Luzie demeden duramıyor; ancak bu davranışı söz konusu kızı burada Froylayn Regina diye kayda geçirmekten yine de alıkoymuyor beni. Regina Raeck’in anne ve babası, dedesi ve ninesi ve bir hasta amcası varmış yanında; amcası, ailesinden başka, fena bir mide kanserini de yanı sıra Batı’ya götürüyormuş; çok konuşan biriymiş ve trenin kalkmasından, sonra kendisini eski sosyal demokratlardan biri olarak göstermiş.

Hastamın anımsadığına göre, yolculuk dört buçuk yıl Gotenhafen adını taşımış olan Gdynia’ya kadar sakin geçmiş. Oliva’lı iki kadınla birçok çocuk ve Langfuhr’lu yaşlıca bir bay, Zappot’un az ilerisine kadar ağlayıp durmuş ve rahibeler aralıksız dua etmişler.

Gdynia’da beş saat kalmış tren. Altı çocuklu iki kadın burada vagona bindirilmiş. Sosyal Demokrat hastalığını ileri sürerek ve savaş öncesi sosyal demokratlarından biri olduğunu bahane ederek, kendisine özel bir muamele gösterilmesini istemiş ve buna itiraz edecek olmuş. Ama nakliyatın başında bulunan PolonyalI Subay, yer açmak istememesi üzerine adamı tokatlamış ve pek akıcı kıvrak bir Almancayla sosyal demokratın anlamını bilmediğini ifade etmiş. Savaş sırasında Almanya’nın çeşitli yerlerinde bulunduğunu, ama sosyal demokrat sözünü asla işitmediğini söylemiş. Ama midesinden rahatsız olan Sosyal Demokrat, Polonyalı subaya Sosyal Demokrat Partisinin anlamı, niteliği ve tarihini açıklamaya fırsat bulamamış, çünkü subay vagondan çıkıp giderek kapıyı kapamış ve dışardan sürgülemiş.

Unuttum yazmayı, vagonda herkes otlar üzerinde oturuyor ya da yatıyormuş. Tren ikindi sonu kalktığı zaman, birkaç kadın bağırmış vagonda: “Bizi yine Danzig’e götürüyorlar!” Ama sonradan bir yanılma olduğu anlaşılmış bunun. Tren sadece manevra yapasıymış ve sonra Stolp

yönünde yoluna devam etmiş. Stolp’a kadar dört gün sürmüş yol, çünkü tren eski partizanlar ve Polonya**lI** gençlerin kurduğu çetelerce durdurulmuş sık sık. Gençler vagonların sürmeli kapılarını açıyor, içeri biraz taze hava girmesini sağladıktan sonra ağır, bayat havayla beraber vagonlardaki bagajların birazını alıp gidiyorlarmış.

Bay Matzerath’ın bulunduğu vagonu gençler her işgal edişlerinde dört rahibe doğrulup cüppelerinden sarkan haçları havaya kaldırmışlar. Dört haç da pek etkilemiş delikanlıları. Yolcuların arka çantalarıyla bavullarını tren yolu kenarına kaldırıp atmadan önce, her seferinde istavroz çıkarmışlar.

Bir defasında vagona giren delikanlılara bir kâğıt uzatmış Sosyal Demokrat; kağıdın üzerinde 1931 ile 1939 yılları arasında Sosyal Demokrat Partisinin asil üyelerinden biri olduğu, Danzig ya da Gdansk’daki Polonya makamları tarafından onaylanıyormuş; ama bu belge karşısında haç çıkarmamış delikanlılar, belgeyi tutan parmaklarına vurmuşlar Sosyal Demokrat'ın, kâğıt bir kenara savrulmuş, sonra da adamın iki bavulunu ve karısının arka çantasını kaptıkları gibi götürmüşler; ayrıca Sosyal Demokratın üzerinde yattığı o ince ve iri damalı kışlık paltoyu da alıp Pomeranya’nın serin havasına çıkarmışlar.

Buna rağmen Bay Oskar Matzerath gençlerin kendi üzerinde olumlu ve mazbut bir izlenim bıraktığını ileri sürüyor ve bunu çete elebaşlarının gençler üzerindeki otoritesine bağlıyor; on altı yaşında var yokmuş çetenin elebaşısı ve genç yaşma rağmen kişilik sahibi bir kimse etkisini uyandırıyormuş ve bu haliyle Matzerath’a Tozalıcılar Çete’sinin elebaşısını, yani Störbeker’i anımsatarak onu hem üzmüş, hem de sevindirmiş.

İşte Störbeker’e bu kadar benzeyen adam Bayan Maria Matzerath’ın elinden arka çantasını çekip almak istemiş ve nihayet almış. Bunu gören hastam Bay Matzerath, son anda bereket versin eşyaların en üstünde bulunan foto albümünü uzanıp kapmış çantadan; ilkin çetenin elebaşısı kızacak olmuş, ama hastam albümü açıp da ona büyükannesinin bir fotoğrafını gösterince, delikanlı belki de kendi büyükannesini anımsayıp Bayan Maria Matzerath’ın arka çantasını bırakmış, iki parmağını köşeli Polonya kasketine götürerek selâm vermiş, Matzerath ailesine “Do widzenia” demiş ve onların arka çantasının yerine vagondaki diğer yolculardan bazısının bavullarını kaparak adamlarıyla çıkıp gitmiş.

Aile albümü sayesinde Matzerath ailesinin mülkiyetinde kalan arka çantasında birkaç çamaşır, bakkal dükkânının hesap defterleri, vergi

belgeleri, tasarruf hesap cüzdanları ve bir zaman Bay Matzerath'ın annesinin olup hastamın bir paket dezenfekte ilâcı içerisine sakladığı bir yakut kolye bulunuyormuş; bundan başka yarısı Rasputin romanının, yarısı da Goethe'nin romanının sayfalarından oluşan o kültür kaynağı eğitici kitap da arka çantasıyla Batı'ya doğru yoluna devam etmiş.

Hastam, ileri sürdüğüne göre, bütün yol boyunca çok vakit foto albümünü, bazen da o eğitici kitabı dizlerinin üzerinden ayırmamış, bunların sayfalarını çevirip durmuş habire; bu iki eser, vücudundaki alabildiğine şiddetli ağrı ve sızılara rağmen ona zevk dolu birçok saatler yaşatmış.

Sonra da şunları söylüyor hastam: Trenin silkip sallaması, makaslardan ve kavşaklardan geçişler, marşandiz vagonunun sürekli titreşen ön aksı üzerine boylu boyunca uzanıp yatmalar, büyümesini olumlu bir yönde etkilemiş. Eskisi gibi genişlemesine değil de uzunlamasına büyümeye başlamış. Şişmekle beraber iltihaplanmış olmayan eklem yerlerinde bir yumuşama başgöstermiş; hattâ kulakları, burnu ve cinsel organı da işittiğime göre, marşandizin raylar üzerinde ilerlemesinin yol açtığı takur tukur darbeler altında büyümeye katılmış. Marşandiz ilerlerken, Bay Matzerath anlaşılan bir ağrı ve sızı hissetmemiş. Ancak tren durup yine partizanlar veya gençlerin kurduğu çeteler vagona bir ziyarette bulunmak isteyince, o zonklayıcı ve şiddetli ağrılar yeniden kendilerini belli etmiş. Hastam da bunlara ağrı ve sızıları dindiren foto albümüyle karşı çıkmak istemiş her seferinde.

Polonyalı Störbeker'den başka, aile resimleriyle daha birçok genç haydut ve yaşlıca bir partizan ilgilenmiş. Hattâ yaşlıca partizan oturup bir sigara ateşlemiş vagonda; düşünceli ve dalgın, içindeki hiçbir dikdörtgeni atlamayarak, baştan sona albümün sayfalarını karıştırmış. Hastamın büyükbabası Koljaiczek'le başlayarak ailenin o bol resimlerle belgelenen yükselişini izlemiş ve Bayan Maria Matzerath'ı bir yaşında, iki yaşında, üç ve dört yaşındaki oğlu Kurt'la gösteren enstantane fotoğraflara gelmiş. Hattâ hastam bir idil havasıyla dolu bazı aile resimlerine bakarken gülümsediğini görmüş partizanın. Ancak öbür dünyayı boylayan Bay Alfred Matzerath'ın üniformalarındaki ve Ramkau'da Köylü Birliği Başkanı olup Polonya Postanesinin savunucusu Jan Bronski'nin dul karısıyla evlenen Ehlers'in yakasındaki pek açık seçik parti rozetlerini görünce kaşlarını

çatmış. Hastam da onun gözleri önünde, parti rozetlerini bir kahvaltı bıçağıyla kazımış resimlerden, bu da adamı memnun etmiş.

Hani bu partizan —Bay Matzerath şu anda buna inandırmak istiyor beni — düzmece partizanların tersine olarak gerçek bir partizanmış. Çünkü bu noktada hastamın ileri sürdüğüne göre, gerçek partizanlar geçici bir süre değil, her vakit için ve sürekli olarak partizan olurmuş; devrilen iktidarları iş başına geçirir ve yardım ederek iş başına geçirdiği iktidarları bakarsın yeniden alaşağı ederlermiş. Bir türlü ıslah olmayan, kendi kendilerinin kuyusunu kazan partizanlar, Matzerath'ın tezine göre — doğrusu aklıma da yatmıyor değil bu tez -— kendilerini politikaya vermiş kimseler arasında sanat bakımından en istidatlı olanlarmış, çünkü yarattıkları şeyi hemen kaldırıp atarlarmış küçümseyerek.

Benzer bir iddiayı kendi hakkımda da ileri sürebilirim hani; benim de nihayet düğümlerden yarattığım heykeller daha alçıdan bir desteğe kavuşur kavuşmaz, yumruğu yiyerek paramparça edilmiyor mu? Bu noktada ilk aklıma gelen, hastamın aylar öncesinden bana sipariş verdiği bir heykel oluyor; siparişe göre, bildiğimiz sicimleri kullanarak üfürükçü Rasputin'i ve Ozanlar Prensi Goethe'yi bir tek vücutta toplayacak, bu vücut hastamın isteğine göre kendisiyle enikonu bir benzerlik gösterecekti. Söz konusu iki kutbu bir vücutta birleştirmek için kaç kilometre uzunluğunda sicim harcadım. Ama Matzerath'ın bana örnek partizan diye övdüğü o partizan gibi bir türlü yaptığımdan memnun kalmıyor, bir türlü içim rahat etmiyor, sağ elimin attığı düğümleri sol elimle çözüyor, sol elimin yaptığını yumruk olmuş sağ elimle parça parça ediyorum.

Ama Matzerath da anlatısını doğru bir çizgi üzerinde hareket ettiremiyor. Hastamın bazen Franziskus, bazen da Viıızent rahibeleri diye söz açtığı dört rahibe dışında özellikle o genç kız, iki ayrı adı ve sözde üç köşeli yüzüyle anlatıyı sık sık çözüp dağıtıyor. Bu durumda hani Doğu'dan Batı'ya yapılan yolculuğun iki, üç ayrı değişik hikâyesini kayda geçirmem gerekirdi. Ama benim işim değil bu; dolayısıyla ben, bütün yol boyunca yüzü değişmeden kalan o Sosyal Demokrat'a dönüyorum. Hattâ bu Sosyal Demokrat, Stolp'un az berisine kadar vagondaki bütün yolculara, 1937 yılına kadar kendisinin de bir çeşit partizan olarak oraya buraya afişler yapıştırdığını, sağlığını böylelikle tehlikeye attığını, boş zamanlarını bu yolda feda ettiğini, çünkü kendisinin yağmurlu havalarda bile afiş yapıştırmaktan geri

kalmayan az sayıdaki Sosyal Demokratlardan olduğunu açıklayıp durmuş ikide bir.

Stolp’dan az önce tren bilmem kaçıncı kez durdurulup, gençlerden kurulu büyücek bir çete vagonu ziyaret ettiğinde de yine böyle konuşmuş Sosyal Demokrat. Sosyal Demokrat'ın artık ortada pek bir eşyası kalmadığından, gençler üzerindeki giysileri çıkarıp almaya kalkmışlar. Bereket versin efendice davranmışlar da adamın yalnız üst giysilerini çıkarmış, ondan ileri gitmemişler. Ama gençlerin neden böyle davrandıklarını anlayamamış Sosyal Demokrat; rahibelerin o geniş cüppelerinden usta bir terzinin kat kat mükemmel giysiler çıkaracağı kanısındaymış. Sonra bizzat samimî olarak açıkladığına göre, Allahın varlığına inanmayan biriymiş. Genç haydutlar samimî olarak açıklamamışlar ama, tek mutlu kılıcı kiliseye mensuplarmış ve rahibelerin o bol kumaş vadeden yünlü giysilerine el sürmeyerek, Allahı tanımayan Sosyal Demokrat'ın tek düğme ve kumaşı hafif sellülozlu giysisine göz koymuşlar. Ancak Sosyal Demokrat ceketini, yeleğini ve pantolonunu çıkarmak istememiş; sağa sola Sosyal Demokrat Partisi’yle ilgili afişler yapıştıran bir kimse olarak geçmişteki kısa süreli, ama başarılı çalışmalarından söz açmış ve bir türlü susmak bilmediği, giysisini de çıkarmamakta direttiği için, gençlerden biri midesine bir tekme savurmuş ve gencin ayağında Alman askerlerinin giydiği bir çizme varmış.

Bunun üzerine Sosyal Demokrat şiddetle kusmaya başlamış, ağzından kan gelene kadar kusmuş, ve üzerindeki giysiye falan bakmamış bunu yaparken; gençlerin pislenen, ama enikonu bir kimyasal temizlemeden geçirilirse henüz kurtarılabilecek gibi olan giysiye karşı bütün hevesleri kırılmış, erkek üst giysilerinden vazgeçerek Bayan Matzerath’ın sırtındaki açık mavi sunî ipekten bulüzü ve Luzie Rennwand değil de Regina Raeck adındaki genç kızın üzerinden de Berchtesgaden modası örme ceketi çıkarıp almışlar. Sonra itip kapamışlar vagonun kapısını, ama kapı bütün bütün kapanmamış, derken hareket etmiş tren ve Sosyal Demokrat can çekişmeye başlamış.

Stolp’a iki, üç kilometre varken tren kör bir hatta çekilerek bütün gece burada kalmış, yıldızlı berrak bir geceymiş, ama haziran ayına göre fazla serinmiş hava.

Bay Matzerath’ın söylediğine göre, o gece, edepsizce ve yüksek sesle Allaha küfredip işçi sınıfını savaşmaya çağırarak, tıpkı filimlerde olduğu gibi “Yaşasın Özgürlük” diye bağırarak, vagonu dehşetle dolduran bir

kusma nöbetinden sonra, tek düğme giysisine pek düşkün Sosyal Demokrat göçüp gitmiş.

Ağlaşıp sızlaşan olmamış arkasından; hastamın dediğine göre, sadece Bayan Maria Matzerath'ın dişleri takırdayıp durmuş, bulüzsüz üşüyormuş çünkü, son kalan giysileri de oğlu Kurt'la Oskar'ın üzerine sermişmiş. Sabaha karşı rahibelerden gözü pek ikisi kapının açık kalmış olmasını fırsat bilerek vagonu temizlemiş, sırılsıklam otları, çocuklarla yetişkinlerin pisliklerini, ayrıca Sosyal Demokrat'ın kusmuklarını tren yolunun kenarına atmışlar.

Stolp'da Polonya subayları kontrola gelmişler treni. Bir yandan da sıcak çorbayla malt özü kahvesine benzer içecek bir şey dağıtmışlar. Bay Matzerath'ın bulunduğu vagondaki ölü Sosyal Demokrat'a bulaşıcı hastalık tehlikesi düşünülerek el konmuş, sedyeyle alınıp götürülmesi için sıhhiye erleri çağrılmış. Rahibelerin araya girmesiyle, yakınlarına ölümün başında kısa bir dua için izin verilmiş, ayrıca ölünün ayaklarından ayakkabıyla çoraplarının ve üzerinden elbisesinin soyulup alınmasına ses çıkarılmamış. Giysisi soyulurken — daha sonra ölü sedyeye yatırılarak boş çimento torbalarıyla örtülmüş üzeri — ölünün kız yeğenini gözetlemiş hastam. Adı Raeck olmasına rağmen genç kız, onda şiddetli bir antipati uyandırmış, ama beri yandan hastamı büyüleyerek ona yeniden Luzie Renmvand'ı anımsatmış. Ben sicimlerle heykelini yapmıştım kızın ve bu heykele "Sucuklu Ekmek Yiyen Kız" adını vermiştim. Vagondaki kız amcasının giysilerinin yağma edilmesi karşısında, gerçi sucuklu bir ekmek dilimine uzanarak zarlarını soymadan sucukları midesine indirmemiş, daha çok kendisi de katılmış bu yağmalamaya, amcasının yeleğine miras olarak sahip çıkmış, üzerinden soyulup götürülen örme ceketinin yerine geçirmiş yeleği ve hattâ şık denebilecek yeni giysisini cep aynasında süzmüş, bu arada aynada —işte bugün bile etkisini sürdüren hastamdaki panik durumu buna dayanıyor— hastamı ve onun yattığı yeri zaptedip yansıtmış; üçgen yüzündeki çekik gözleriyle, kaygan ve serin, hastamı gözetlemiş.

Stolp'dan Stettin'e iki gün sürmüş yolculuk. Gerçi ister istemez bir hayli durmalar olmuş yolda, paraşütçü bıçakları ve makineli tabancalarla silâhlanmış yeni yetmelerin yavaş yavaş alışkanlık haline gelen ziyaretleriyle karşılaşmış, ama kısaldıkça kısalmış ziyaret süreleri, çünkü yolcuların bundan böyle alınıp götürülecek pek bir şeyleri kalmamış.

Hastamın ileri sürdüğüne göre, Danzig-Gdansk’tan Stettin’e giderlerken, yani bir hafta içerisinde on değilse bile dokuz santimetre atmış boyu. Hepsinden önce bacakları uzamış, ancak göğüs kafesiyle başında bir büyüme görülmemiş. Ama yolculuk sırasında, hastam sırt üstü yatmasına rağmen, sol yukarıya doğru hafif bir kamburun doğmasını mümkün olmamış önlemek. Ayrıca Bay Matzerath’ın itiraf ettiğine göre, ağrı ve sızılar Stettin’den sonra — bu arada Alman personel teslim almış treni — fazlalaşmış ve foto albümünün yapraklarını kuru kuruya karıştırmakla unutulacak gibi değillermiş. Bir çok defalar aralıksız bağırmak zorunda kalmış hastam, gerçi bağırması herhangi bir istasyonun camlarında hasara yolaçmamış, —Matzerath: Sesimdeki cam parçalayıcı güç bütünüyle silinip gitmişti—, ama dört rahibeyi yatağının başına toplamış bu bağırma ve onları bundan böyle hep başında kalıp dua etmek zorunda bırakmış.

Aralarında Froylayn Regina ve ölen Sosyal Demokrat'ın diğer yakınları da olmak üzere vagondaki yolcuların rahat yarısı Schwerin’de inmişler trenden. Bay Matzerath buna çok üzülmüş, çünkü genç kızı karşısında görmeye o kadar alışmış ve kendisi için bu o kadar vazgeçilmez bir şey olmuş ki, kız gidince yüksek ateşle beraber şiddetli ve ihtilâçlı nöbetler üzerine çullanıp onu sarsmaya başlamış. Bayan Maria Matzerath’ın ifadesine göre, hastam umutsuzluk içinde Luzie diye birini sayıklamış hep, kendi kendine efsanevî bir hayvan, tek boynuzlu bir at olarak göstermiş, on metre yükseklikteki bir atlama tahtasından atlamaktan hem korkmuş, hem de buna heveslenmiş.

Lüneburg’da bir hastaneye kaldırılmış Bay Matzerath. Orada ateş içinde yatarken birkaç hemşireyle tanışmış, ama çok geçmeden Hannover Üniversite Kliniğine nakledilmiş. Burada ateşini düşürebilmişler hastamın. Hastam Bay Matzerath Bayan Maria’yı ve oğlu Kurt’u seyrek görmüş, ama Bayan Maria temizleyici kadın olarak aynı klinikte çalışmaya başlayınca, her gün görmeye başlamış onları. Ancak Bayan Maria Matzerath ile küçük Kurt için klinik veya klinik yakınlarında yatıp kalkacak bir yer bulunamamış, Doğu’dan kaçanların yaşadığı kamptaki hayat ise gittikçe çekilmez olmuş. Dolayısıyla Bayan Maria Matzerath’ın her Allahın günü tıklım tıklım dolu trenlerle çok vakit vagonların basamaklarında üç saat yolculuk yapması gerekiyormuş; işte o kadar uzakmış klinikle kamp arası. Derken doktorlar, ortada bir sürü sakıncalar bulunmasına rağmen, hastamın Düsseldorf Belediye Hastanesine yatırılmasına müsaade etmişler, Bayan Maria Matzerath’ın elinde Düsseldorf'a taşınmalarına izin veren bir

belgenin bulunuşu, doktorların bu kararı almasında büyük bir rol oynamış. Savaş sırasında Düsseldorf'lu bir başgarsonla evlenen Guste, iki buçuk odalı evinin bir odasını kız kardeşi Maria'nın emrine vermiş, çünkü başgarsonun odaya falan ihtiyacı yokmuş o sıra, Ruslar'ın elinde tutsak bulunuyormuş.

Evin yerine diyecek yokmuş hiç. Bilk İstasyonu'ndan kalkıp Wersten ve Benrath'a giden tramvayların hangisiyle olsa, aktarma gerekmeden, Belediye Hastanesi'ne gelinebiliyormuş.

Bay Matzerath 1945 ağustosundan 1964 mayısına kadar Düsseldorf Belediye Hastanesi'nde yatmış. Bir saatten fazla bir süredir birçok hemşirelerden karmakarışık anlatıp duruyor bana. Hemşirelerin isimleri şöyle: Monika Hemşire, Helmtrud Hemşire, Walburg Hemşire, İlse Hemşire, Gertrud Hemşire, Hastanedeki o alabildiğine yaygın dedikoduları anımsıyor, hemşirelerin yaşayışındaki ayrıntılara, onların hemşire giysilerine aşırı ölçüde önem veriyor hastam. Aklımda kaldığına göre, o zamanlar hastanelerdeki berbat yemekler ve doğru dürüst ısıtılmayan hasta odalarıyla ilgili bir tek söz çıkmıyor ağzından. Hep hemşireler, hemşirelerle ilgili olayların hikâyesi, hemşirelerin o son derece sıkıcı çevresi. Fiskoslar, baş başa konuşmalar. İlse Hemşire Başhemşirece şöyle şöyle demiş, Başhemşire de öğle paydosundan az sonra hemşire adaylarının odalarını kontrol etmiş, bir şey çalınmışmış ve Dortmund'lu bir hemşireden — sanırım Gertrud Hemşire dedi Bay Matzerath — haksız yere şüphelenmiş. Ayrıca hemşirelerden sadece sigara kuponu isteyen genç doktorlarla ilgili olarak uzun uzadıya konuşup duruyor hastam. Kendi kendine ya da bir asistan doktordan yardım görerek çocuğunu düşürdüğü için, bir hemşire değil de, bir laborant kız aleyhinde yürütülmüş bir soruşturmayı anlatılmaya değer buluyor. Hastamın ne diye zekâsını bu gibi bir fevkalâdeliği olmayan şeylere harcadığını anlamıyorum doğrusu.

Bay Matzerath kendisini tasvir etmemi rica ediyor benden. Seve seve bu isteğini yerine getirmek istiyor ve hemşirelerle ilgili olduğu için onun uzattıkça uzatıp önemli sözlerle donattığı hikâyelerden bir kısmını burada atlıyorum.

Hastamın boyu bir metre yirmi bir santim. Normal boydaki kimseler için bile fazla iri başını omuzları arasında, nerdeyse dumura uğramış boynu üzerinde taşıyor. Göğüs kafesiyle kambur olarak gösterilmesi gereken sırtı öne ve arkaya bir kabartı yapıyor. Işıl ışıl, zeki bir oynaklık taşan, bazen hayallere dalarak büyüyen mavi gözler. Hafif menevişli koyu kahverengi

gür saçlar. Vücudunun diğer taraflarına göre güçlü kuvvetli denebilecek kollarını ve kendi deyimiyle zarif ellerini açıkça göstermekten zevk duyuyor. Özellikle trampet çaldığı zamanlar — hastane idaresi her gün üç, dört saat müsaade ediyor bunu yapmasına—, parmaklarının kendi başına buyrukmuş gibi, sanki daha yakışıklı bir başka vücudun bir parçasıymış gibi hareket ettiği görülüyor. Bay Matzerath plak doldurmaktan çok zengin oldu ve bugün bile bu yoldan gelir sağlıyor kendisine. Ziyaret günlerinde ilgi çekici kimseler gelip onu dolaşıyor. Daha mahkemede dâvası görülmeye başlamadan, daha bizim kliniğe yatırılmadan ismini duymuştum, çünkü Bay Oskar Matzerath günün başta gelen sanatçılarından. Ben kendim suçsuz olduğuna inanıyorum, dolayısıyla bizim burada kalacak mı, yoksa günün birinde buradan çıkacak da gene eskisi gibi sahnelerde boy gösterip başarı peşinde koşacak mı, kesin bir şey söyleyemem bu konuda. Şimdi yine benden boyunu ölçmemi istiyor, oysa bunu daha iki gün önce yaptım."

Bakıcım Bruno'nun benim ağzımdan yazdıklarını gözden geçirmek gereğini duymuyor, yine ben, yani Oskar kalemi burada elime alıyorum.

Bruno az önce mezurosuyla ölçtü boyumu Mezuroyu üzerimde bırakıp, sonucu yüksek sesle ilân ederek odamdan çıkıp gitti. Hattâ ben anlatırken gizli gizli üzerinde çalıştığı bir düğüm heykeli elinden yere düşürdü. Galiba gidip Froylayn Hornstetter'i çağıracak.

Ama doktor hanım gelip Bruno'nun vardığı sonucun doğruluğunu onaylamadan, sizlere şunları söylemek istiyor Oskar: Bakıcım Bruno'ya büyümemin serüvenini anlattığım üç gün içerisinde boy bakımından iki santimetrelik bir kazancım oldu, tabiî bir kazanç denebilirse buna.

Yani bugünden başlayarak boyu bir metre yirmi üç santim Oskar'ın. Şimdi de sizlere, benim, yani konuşan, tutuk tutuk yazan, su gibi okuyan, vücudu çarpık çurpuk, ama oldukça sağlıklı genç adamın, hastalar salıverilirken hep düşünüldüğü gibi yeni bir hayata başlamam, yetişkin bir insan hayatı sürmem için Düsseldorf Belediye Hastanesi'nden taburcu edildikten sonra başına neler geldiğini anlatacağım.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

ÇAKMAK TAŞLARI, MEZAR TAŞLARI

Uykulu ve iyi yürekli yağ tulumu Guste Truczinski, Koster soyadını aldıktan sonra değişmek zorunda kalmamıştı. Zaten Kosterle yalnız iki hafta süren nişanlılık dönemi bir yatakta yatıp kalkmış, derken Koster gemiye bindirilip Buz Denizi'ne yollanmıştı; bir daha da ancak Koster cepheden izinli dönüp evlendikleri zaman, çokluk sığınak döşeklerinde onunla bir yastığa baş koymuştu. Kurland ordusunun yenilgesinden sonra kocası Kosterin akıbetiyle ilgili bir haber alamamasına rağmen, kocasını soranlara Guste, kesin bir edayla şöyle cevap veriyordu: "Kocam mı? İvan'ın elinde esir o. Bir dönüp gelsin, her şey başka türlü olacak burada."

Bilkedeki evde Bay Kosterin gelmesine saklanan değişikler, Maria ve nihayet Kurt için biçilmiş kaftandı. Hastaneden taburcu edilip arada bir kendilerini dolaşacağına söz vererek hemşirelere veda ettikten sonra, Bilke tramvayına atlayıp iki kız kardeşin ve oğlum Kurt'un yanına geldim; çatıdan başlayarak üçüncü kata kadar yanmış evin ikinci katında, Maria ile altı yaşında olup parmak hesabı yapan Kurt'un beraber yönettikleri bir karaborsa merkezi buldum.

Maria karaborsa ticarette bile hâlâ Matzerath'ına vefadan ayrılmayarak sadakatle sunî bal karaborsası yapıyordu. Üzeri etiketsiz kutulardan balı alıyor, şrak diye mutfaktaki terazinin üzerine fırlatıyordu; içeriye yeni adımımı atmış, ne olup bittiğinin pek farkına varmamıştım ki, bana balı iki yüz elli gramlık paketlere yerleştirmek görevini verdi.

Kurt tezgâh başında oturur gibi bir persil sandığının başına geçip kurulmuştu. Gerçi iyileşerek hastaneden dönen babasını gözleriyle bir süzdü şöyle; ama hep biraz kışsı soğuk gri gözlerini öyle bir nesne üzerine dikmişti ki, bu nesneyi bana bakarken de görüyor ve görülmeye değer buluyor olmalıydı. Önündeki bir kâğıda hayalî sayıları alt alta sütunlar halinde sıralıyordu. Doğru dürüst ısıtılamayan hınca hınç dolu sınıflarda

ancak geçirdiği altı haftalık bir okul döneminin arkasından, üzerine düşünceli ve hamarat bir hal gelmişti. Bayan Gusta Koster kahve içiyordu ve benim de önüme bir fincan kahve sürdü; bunun katıksız halis kahve olduğunu hemen fark etti Oskar. Ben sunî balı paketlemeye uğraşırken, Bayan Guste merakla ve kızkardeşi hesabına bir acıma duygusuna kapılarak kamburumu seyretti. Oturduğu yerden kalkıp kamburumu okşamaktan kendini zor alıkoyuyor gibiydi; çünkü bütün kadınlar bir kamburu okşamanın mutluluk getirdiğine inanır; mutluluk da Guste için döndüğü zaman evde her şeyi değiştirecek kocası Kostere kavuşmaktı. Guste kendini tutuyor, kamburumun yerine kahve fincanım okşuyor, ama bundan bir mutluluk beklemiyordu; benim sonraki aylar her Allahın günü işiteceğim göğüs geçirmeli sızlanmalarından birini açığa vurdu derken: “Bir Koster gelsin, her şey bir değişecek ki!”

Guste karaborsanın aleyhinde bulunuyor, ama sunî bal karşılığında ele geçirilen halis kahveyi de içmem demiyordu. Müşteri geldi mi odadan çıkıp ayaklarını sürüyerek mutfağa giriyor, mutfakta çeşitli öteberileri yüksek sesle takırdatarak karaborsa işini sözde protesto ediyordu.

Hani çok da müşteri geliyordu eve. Kahvaltıdan kalkılır kalkılmaz, saat hemen dokuzdan sonra kapının zili çalmaya başlıyordu: kısa-uzun-kısa. Akşamın geç vaktinde, saat ona doğru Guste zili bozup çalmaz duruma getiriyor, bu da okul dolayısıyla gündüz iş zamanının ancak yarısını değerlendirebilen Kurt’un sık sık itirazına yol açıyordu.

“Sunî bal var mı?” diye soruyordu gelenler.

Maria yumuşak bir baş eğişle evet diyor ve soruyordu: “İki yüz elli gram mı, yarım kilo mu?”

Ama sunî baldan başka şey almaya gelenler de vardı. “Çakmak taşı var mı?” diye soruyordu bazıları. Bunun üzerine, bir gün öğleden önce, bir gün öğleden sonra okula giden Kurt, başını önündeki sütun sütun sayılardan kaldırıyor, kazağının altında elini gezdirerek kumaş keseciği çıkarıyor ve meydan okuyucu tiz bir sesle odanın havasına sayılar savuruyordu: “Üç mü olacak, dört mü? En iyisi beş tane alın. Çünkü çok sürmez yirmi dörde çıkar fiyatı. Geçen hafta on sekize gidiyordu, bu sabah yirmiye sattım çaresiz; iki saat önce okuldan yeni döndüğümde gelseydiniz, eh, yirmi bire verebilirdim.”

Kurt uzunlamasına dört, enlemesine altı sokak ötesine kadar çakmak taşı satan tek kişiydi. Bir kaynak keşfetmiş, asla ele vermiyor bu kaynağı, ama

boyuna: “Bir kaynak ele geçirdim.” diye söyleniyor, hattâ yatmadan bir dua gibi mırıldanıyordu bu sözleri.

Tabiî bir baba olarak, oğlumun bulduğu kaynağın yerini öğrenme hakkına sahip çıkabilirdim. Dolayısıyla Kurt, öyle esrarengiz bir havadan uzak, daha çok kendine güvenir bir edayla: “Bir kaynak ele geçirdim!” diye ilân etmeye görsün, hemen soruyu yapıştırıyordum: “Nereden alıyorsun bakalım bu taşları? Bu taşları nereden aldığını hemen söyleyeceksin, anladın mı!”

Kaynağın yerini öğrenmeye çalıştığım bu aylar Maria’dan hep şu sözleri işittim: “Rahat bırak oğlanı, Oskar! Bir defa üzerine vazife değil senin. İkincisi: burada ona soru soracak biri varsa benim. Üçüncüsü: hiç de kendine çocuğun babası süsünü vereyim deme. Daha birkaç ay önce dilini yutmuş yatıyordun, unuttun mu?”

Ama ben rahat vermeyip, Kurt’un keşfettiği kaynağı alabildiğine direterek öğrenmeye çalıştıkça, Maria elini bir sunî bal kutusunun üzerine vurup öfkesinden ateş püskürüyor, bu çakmak taşı kaynağıyla ilgili araştırmalarımı zaman zaman destekleyen Guste’yle bana veryansın ediyordu: “Ne hoşsunuz ya! Oğlanın işini hep kösteklemek niyetiniz. Ama onun kazandığı parayla karnınız doyuyor, haberiniz var mı! Oskar’a hasta olduğu için verilen paranın onun iki günlük yiyeceğine yetmediğini düşündükçe fena oluyor insan; ama ben gülüp geçiyorum sadece.”

Ne yalan söyleyeyim, o zamanlar iştahına diyecek yoktu Oskar’ın ve hastanenin kıt yemeklerinden sonra yeniden kendini toparlayıp dirilmesini, sunî bala göre daha çok gelir sağlayan Kurt’un çakmak taşı kaynağına borçluydu.

Dolayısıyla babaya utançla susmak düşüyor ve Kurt'un o çocuk merhametinin kendisine buyur ettiği hatırı sayılır bir cep harçlığıyla Bilke’deki evden elden geldiği kadar sık sokağa çıkıp, kendi yüzkarasıyla yüz yüze gelmekten kurtulmak istiyordu.

Alman ekonomik mucizesinin her cinsten tuzu kuru eleştirmenleri, o zamanki durumu ne kadar az anımsayabilirlerse o kadar daha bir coşkun ileri sürüyorlar bugün: “Ah o Para Reformu'ndan önceki zamanlar! Ne canlı, ne hareketli günlerdi! İnsanların kursağında pek bir şey bulunmuyordu ama, yine de tiyatro bileti almak için kuyruk oluyorlardı. Sonra o patates rakısıyla göz açıp kapamadan düzenlenen eğlentiler

harikulâdeydi doğrusu. Bugünkü şampanyalı ve dujardin'li [73] partilerden çok daha enfesti."

Fırsatları ellerinden kaçırmış romantik mizaçlı kişiler böyle konuşur hep. Aslında benim de tıpkı bu türlü yakınmalarda bulunmam gerekirdi, çünkü Kurt'un çakmak taşı pınarının kaynayıp durduğu o yıllar, kültür ve eğitimlerindeki gedikleri sonradan tıkamaya çalışan binlerce insan arasında âdeta masrafa girmeksizin kendimi eğitmeye çalışıyor, halk üniversitesi kurslarına gidiyordum. "Köprü" adındaki İngiliz Kültür Merkezi'nin bir müdavimi olmuştum. Katolikler ve Protestanlarla kolektif suç üzerinde tartışmalara giriyor, "Bakın! Şimdi bu işi bir sonuca bağlarsak, atmış oluruz üzerimizden; ilerde yeniden patlak verirse vicdan azabı diye bir şey duymak zorunda kalmayız" diyen ne kadar kimse varsa, onlarla beraber kendimi suçlu hissediyorum.

Bol keseden boşluklarla dolu mütevazı bilgi dağarcığımı doğrusu halk üniversitesine borçluydum. Çok okuyordum o zamanlar. Büyümeye karar vermeden önce elimin altında bulunan ve dünyanın yarısını Rasputin'in, yarısını da Goethe'nin olarak görmemi ancak sağlamaya yeten kitaplar, 1904'ten 1916 yılına kadar Köhler Filo Takvimlerinden edindiğim bilgiler bundan böyle elvermiyordu bana. O kadar çok şey okudum ki, aklımda kalmadı hepsi. Tuvalette bile okuyordum. Mozart stili saç topuzlarıyla okuyan kızların arasına sıkışıp, tiyatroya bilet almak üzere kuyrukta beklerken, elimde kitap okuyor, kente cereyan verilmediği saatler içyağından mumların ışığında sürdürüyordum okumamı; Kurt'un çakmak taşı kaynağı sayesinde az çok mum sağlayabiliyorduk çünkü.

O zamanlar okuduklarımın bende kalmayıp, hemen yine aklımdan çıkıp gittiğini söylemeye utanıyorum. Kala kala birkaç kırık kopuk sözle birkaç cümle kaldı geride. Ya tiyatro? Oyuncu isimleri: Hoppe, Peter Esser; sonra Flickenschildt'in R harfini telaffuz edişi, stütyo sahnelerinde Flickenschildt'e R harfini düzgün söyletmeye çalışan tiyatronun kız öğrencileri; sonra baştan siyahlar giyerek Tasso [74] rolünü oynayan ve Goethe'nin, Tasso'nun başında taşıyacağını açıkladığı defne yapraklarından çelengi, sözde yeşil yaprakların saç buketlerini dağladığını bahane ederek perukasından uzaklaştıran Gründgens; yine benzeri siyah bir giysiyle Hamlet rolüne çıkan Gründgens. Ve Flickenschildt iddia ediyor: Hamlet'in semiz bir vücudu vardır. Ayrıca Jorick'in [75] kurukafası bana pek dokunmuş, çünkü Gründgens bu kurukafa üzerinde pek etkili şeyler

söylemişti. Sonra iyi ısıtılmamış tiyatro salonlarında heyecandan sarsılan seyirci toplulukları önünde “Kapıların Dışında”yı [76] oynamışlar, ben de gözlüğü kırılmış Beckmann’ı görür görmez kafamda Guste’nin kocasını, tutsaklıktan yurduna dönen ve Guste’nin ifadesine göre döndüğünde her şeyi değiştirecek ve oğlum Kurt’un çakmak taşı kaynağının da ağzını tıkayacak olan Köster’i canlandırmıştım.

Bütün bunların gerilerde kaldığı ve savaş sonrası sarhoşluğunun yalnızca bir sarhoşluk olup bir mahmurluğa dönüştüğü, bu mahmurluğun da dün taze ve kanlı olarak elimizden çıkan eylem ve canavarlıkları şimdiden tarihe karışmış ilân ettiği bugün, Bayan Gretchen Scheffler’in, tenezzüh vapuruyla çıktığı gezilerden getirdiği hatıra eşyalar ve kendi eliyle ördüğü işler arasında bana verdiği ders gözümde büyüyor: O kadar Rasputin’e yüklenmeyen, Goethe’ye de kararınca başvuran bir ders; Kayser’in Danzig Tarihi’ni ana hatlarıyla geçiş, çoktan suyun dibini boylamış bir zırhlının ateş gücü, Tsushima deniz savaşına katılan Japon torbidobotlarının mil üzerinden hızı, daha sonra Belisar ve Narses, Totila ve Teja, Felix Dahn’ın Roma Savaşı.

Daha 1947 baharında halk üniversitesine veda etmiş, İngiliz Kültür Merkezi'nden ayağımı kesmiş, Rahip Niemöller’i görmez olmuş, tiyatro programlarında hâlâ Hamlet olarak sahneye çıktığı bildirilen Gustav Gründgens’e,[77] tiyatronun ikinci balkonundan hoşça kal demiştim.

Matzerath’ın mezarında büyüme kararını almamdan arası iki yıl geçmemişti ki, büyüklerin yaşayışını umursamaz olmuş, yitip giden üç yaşındalığın ölçülerini özlemeye başlamıştım. İlle de boyumun yine 94 santime inmesini, dostum Bebra’dan ve rahmetli Roswitha’dan daha kısa olmayı istiyordum. Trampetini arıyor Oskar, uzun gezintiler yaparak Belediye Hastanesi'nin yakınlarına kadar geliyordu. Zaten ayda bir, kendisine ilginç bir olay gözüyle bakan Profesör İrdell’e uğramak zorundaydı; hastanedeki tanıdık hemşireleri sık sık dolaşıyor, hemşirelerin kendisine ayıracak vakitleri olmasa bile, onların insana şifa ve ölüm vadeden beyaz ve aceleci giysilerinin yanında kendini rahat, âdeta mutlu hissediyordu.

Hemşireler benden hoşlanıyor, kamburumla çocuksu, ama kötü niyetten uzak şakalar yapıyor, önüme güzel güzel yiyecekler çıkarıyor ve bana o sonu gelmeyen çapraşık, hoş ve insanı yoran hastane hikâyelerini anlatıyorlardı. Anlatılanları dinliyor, öğütlerde bulunuyor, hattâ pek büyük

olmayan anlaşmazlıklarda, başhemşirenin sempatisini kazanmış olduğum için arabulucu rolünü oynuyordum. Hemşire giysisine bürünmüş yirmi ilâ otuz kız arasında, ne tuhafsa arzu edilen tek erkekti Oskar.

Zaten daha önce Bruno söylemişti: zarif, konuşan elleri var Oskar'ın, dalga dalga hafif saçları ve oldukça mavi, hâlâ insanın gönlünü kapan gözleri var, demişti. Belki de kamburum ve çenemin altında başlayan kubbeli olduğu ölçüde dar göğüs kafesim, yeteri kadar bir karşıtlık oluşturarak, ellerimin, gözlerimin ve saçlarımın güzelliğini daha belirgin duruma sokuyordu. Muhakkak olan bir şey varsa, servis odalarında oturduğum hemşireler sık sık elimi okşuyor, bir bir parmaklarımla oynuyor, saçlarımdan da muhabbetlerini esirgemiyor ve ben dışarı çıkarken kendi aralarında fısıldaşıyorlardı: "İnsan gözlerinin içine bakmaya görsün, başka taraflarını bayağı unutuyor."

Demek kamburumu unutturacak bir üstünlüğüm vardı; hani o zamanlar trampetim elimde olup da büyüklüğünü sık sık açığa vurmuş trampetçi iktidarıma hâlâ sahip olduğumdan kuşkum bulunmasaydı, hastane içerisinde fetihlerde koyulma kararını verebilirdim. Ama bu çeşit muhabbet taşan peşrevlerden sonra, sıkılıp utanarak ve kararsız, vücudumdaki küçük çapta bazı hırpalanmalara güvenemeyerek ana eylemden kaçıyor ve hastaneden ayrılıyordum. Dışarı çıkıp hava alıyor, bahçede ya da tel çitin çevresinde dolaşıyordum; hastane alanını boydan boya kuşatan dar delikli bir çit, içimde bir serinkanlılığın doğmasına ve bir ıslık tutturmama yol açıyordu. Werstern ve Benrath'a giden tramvaylara bakıyor, bisikletlilere ayrılmış kaldırım şeridine bitişik gezi yolunda tatlı bir can sıkıntısıyla dolaşıyor, bahar rolü oynayan ve belli bir program gereğince sağda solda tomurcukların başvermesini sağlayan bir doğanın görkemine bakarak gülümsüyordum.

Bizim bütün pazarlarımızın ressamı olan o kimse, karşıdaki Wersten Mezarlığı'nın ağaçlarını fırçasıyla günden güne daha taze ve özsulu bir yeşile boyuyordu. Mezarlıklar hep beni kendilerine çekmiştir. Bakımlı olurlar; ne dedikleri açık seçip anlaşılır; aklı başında, erkeksi ve diri bir görünüşleri vardır. Mezarlıklarda cesareti artar, gerekli kararları alabilecek duruma gelir insan, ancak mezarlıklarda yaşam belli bir biçime kavuşur —demek istediğim mezarlığın maddî çehresi değil—, bir anlam kazandığı da söylenebilir hattâ.

Mezarlığın kuzey duvarı boyunca Yakarış Yolu adında bir yol uzanıyordu. Mezar taşları yontan yedi atelye burada rekabet halindeydi. C. Schnoog veya Julius Wöbeî gibi büyük atelyeler. Aralarında R. Haydenreich, J. Bois, Kühn ve Müller, P. Korneff atelyelerinin bulunduğu küçük iş yerleri. Baraka ve atelyelerden bir karışım; çatı kısımlarına doğru yağlı boyayla yeni yazılmış ya da üzerlerindeki yazı zar zor okunabilen kocaman eski iri tabelâlar; firma isimlerinin altında Mezar Taşı Atelyesi, Kitabe ve Mermer Mezar atelyesi, Tabiî ve Sunî Mermerden Mezar Taşları, Oyma Mezar Taşları gibi yazılar okunuyordu. Korneff'e ait baraka üzerinde şu harfleri heceledim: P.

Korneff, Mezar Taşı Ustası ve Heykeltraş.

Atelyeyle atelye alanını çevreleyen tel çit arasına tek ve çift kaideler üzerine düzgün olarak istif edilmiş tek ilâ dörtlü aile mezarlıklarına kadar çeşitli mezarlar için taşlar görülüyordu. Çitin hemen gerisinde, güneşli havalarda üzerine çit örgünün baklava biçimindeki gölgesi vuran fosilli kireç taşından mütevazi istekleri karşılayacak mezar taşları, mat olarak bırakılmış ve palmiye dallarıyla cilâlanıp perdahlanmış yeşil mermerden plakalar, hafif bulanık Şilezya mermerinden seksen santim yüksekliğinde dört bir yanına oluklar açılmış çocuk mezarları için taşlar; ve taşların yukarı kısımlarında dalından kırılmış kabartma gül motifleri. Sonra diziyle yol kenarlarına dikilen işaret taşlan; Main kırmızı kum taşı; bombardımanlarda harap olmuş banka ve büyük mağazaların ön cephelerinden alınıp getirilmişler ve deyim yerindeyse eğer, burada bir yeniden dirilişi kutluyorlar âdeta. Sergilenen mezar taşlarının ortasında hepsinden görkemli bir parça: üç kaideden, iki yan parçadan ve kocaman, zengin profilli bir kapaktan meydana gelen mavimsi-beyaz Tirol mermerinden yontulmuş bir mezar. Taşçı ustalarının Korpus [78] adını verdikleri heykel, bir yücelik içerisinde baş taşı üzerine hak edilmiş; kafası ve dizleri sola doğru eğik, dikenlerden bir taç ve üç çivi, sakalsız ve bıyıksız, eller açık, göğüsteki yara stilize kanıyor, sanırım hepsi beş damlacık kan.

Yakarış Yolu’nda yeteri kadar kafası ve dizleri sola eğik korpus bulunmasına rağmen — ilkbahar mevsimi henüz başlamadan ondan fazla korpus kollarını iki yana açmış duruyordu— Korneff'in İsâ’sı beni hepsinden çok etkilemişti; çünkü, evet çünkü benim o Herz-Jesu Kilisesi'ndeki kaslarıyla oynayıp göğüs kafesini şişiren atlete hepsinden çok benziyordu. Saatlerce eğlendim çit önünde; bir değnek alıp sık kafesli tel çit

üzerinde gezdirdim, içimde çeşitli istekler uyandı, akla gelmedik düşünceler geçirdim kafamdan; bazı anlar da oldu, hiçbir şey düşünemedim. Atelyenin sahibi Korneff uzun bir süre ortalıkta görünmedi. Pencerenin birinden bir soba borusu uzanıyor, çeşitli dirsekler yaptıktan sonra düz çatının üzerine çıkıyordu. Kötü cins kömürün sarı dumanı ancak biraz yükseğe varabiliyor, sonra çatının zifli kâğıtlardan toplamaları üzerine çöküyor, pencerelerden ve yağmur oluğundan aşağılara, yontulmuş taşlarla kırık dökük Lahn mermeri plakaları arasında kayboluyordu. Atelyenin sürme kapısı önünde sanki alçaktan geçen uçakların saldırılarına karşı kamüfle edilmiş birden çok branda bezi altında üç tekerlekli bir otomobil bekliyordu. Atelyeden gelen sesle—tahta demir üzerine vuruyor, demir taşı yontuyor — taşçı ustasının çalıştığını ele veriyordu.

Mayıs ayında üç tekerlekli araba üzerindeki branda bezleri görünmez oldu; sürme kapı açık duruyor artık, atelyenin içerisi geri tozdan geçilmiyordu. Bir ara tezgâh üzerine yerleştirilmiş taşlarla bir zımpara makinesinin üç ayaklı sehpasını, alçıdan modellerle dolu rafları ve nihayet Korneff i gördüm; dizlerini bükerek kambur kambur yürüyor, başını kaskatı ve öne eğik tutuyordu. Ensesinde siyah yağa bulanmış pembe bir plaster vardı. Bir tırmıkla gelerek avluda sergilenmiş mezar taşlarının aralarındaki çerçöpü temizlemeye koyuldu, bahar başlamıştı çünkü. Pek titizlikle bu işi yapıyor, çakıllı toprakta elindeki tırmıkla yol yol izler bırakıyor, bir yandan da eliyle kimi mezar taşlarına yapışıp kalmış bir yıl öncesinin yapraklarını topluyordu. Hemen çit önünde tırmığı fosilli kireç taşları ve yeşil mermer plakalar arasında dikkatle gezdirirken, sesi birden beni gafil avladı: “Ne o delikanlı, evden mi kovuldun yoksa, ha?”

“Mezar taşlarınız pek hoşuma gitti doğrusu!” diye bir iltifatta bulundum.

“Ama öyle yüksek sesle söyleme bunu, adamın üzerine bir mezar taşı gelip konuverir sonra.”

Ancak bunun üzerine Bay Korneff kaskatı ensesini zorlukla hareket ettirip göz ucuyla bakarak beni, daha doğrusu sırtımdaki kamburu ele geçirdi: “Sana ne yapmışlar böyle evlât? Uyurken bu kambur zorluk vermiyor mu?”

Onun kamburumla dalga geçmesine karşı durmadım; bir kamburun ille de insanı rahatsız etmesi gerekmeyeceğini, kendisinden bir bakıma üstün durumda bulunduğumu, hattâ bir kamburu içleri çeken, kambur bir erkeğin

özel durum ve imkânlarına kendilerini uydurmayı arzulayan, böyle bir kamburdan zevk alan kadınlar olduğunu açıkladım.

Korneff çenesini tırmığın sapına dayayarak düşündü: “Olabilir ama, ben işitmedim böyle bir şey.”

Sonra Eifel’deki hayatından anlatmaya başladı Korneff; burada bazalt taşocaklarında çalışmış, bir kadınla düşüp kalkmış ve kadının galiba sol tahta bacağı tokaları çözülerek çıkarılıp alınabiliyormuş. Gerçi benim kamburum bu tahta bacak gibi değilmiş, ama yine de o kamburumu söz konusu tahta bacağa benzetiyormuş. Böylece enine boyuna anılarını serip döktü ortaya Taşçı Ustası Korneff. Konuşmasını bitirip kadının bacağını yine yerine takana kadar sabırla bekledim, sonra atelyenin içini gezmek için müsaade rica ettim.

Korneff tel çit ortasındaki teneke kapıyı açtı, elindeki tırmıkla buyur der gibi bana atelyenin açık duran sürme kapısını gösterdi; ayaklarımın altında çakılları gıcırdatarak yürüdüm; çok geçmeden kükürt, kireç ve rutubet karışımı bir koku içinde buldum kendimi.

Üst tarafları yassı, armut biçiminde ağır tahta tokmaklar hep aynı darbeyi ele veren çukurlarıyla, üzerlerine kabaca oyuklar açılmış, ama daha şimdiden dört mengene ile düzgün bir duruma sokulmuş mermer plakalar üzerinde dinleniyordu. Burçlar için çelik kalemler, yassı başlıklı çelik kalemler, yeni frezeden çıkmış, verilen sudan henüz mavi uçları tırtırlı kalemler, mermeri yontmak için esnek küsküler, enli izler bırakarak yürüyen geniş ağızlı kalemler, dört köşeli kütükler üzerinde kurutulmakta olan traşlama balçığı, yuvarlak tomruklar üzerinde kurutulan yuvarlanıp gitmeye hazır balçık, dikine konmuş, zımpara işi bitmiş, mat renkte bırakılmış Travertin mermerinden bir mezar taşı: yağlı, sarı, peynirimsi, gözenekli, iki kişilik bir mezar için taş.

“Bu tokmak, bu keski, bu da —Korneff el genişliğinde ve üç adım boyunda bir latayı alarak köşesini kontrolden geçirir gibi gözlerinin önüne tuttu. “— bu da maden triz. Kamalar diretip yerinden oynamayacak oldu mu, bununla vururum üzerlerine.”

Sadece nazik olmayıp, belli bir niyeti açığa vurarak: “Yanınızda çırak çalıştırıyor musunuz?” diye sordum.

Korneff yakınmaya başladı: “Beş çırak olsa gene iş verebilirim yanımda. Ama nerde çalışacak adam. Bugün herkesin burnu havada, herkes

karaborsacılıkla uğraşıyor.” Taşçı Ustası Korneff de benim gibi, kendilerine umut bağlanabilecek birçok genci doğru dürüst bir meslek öğrenmekten alıkoyan o karanlık kirli işlere karşıydı. Korneff bana kaba ile ince arasında çeşitli Carborundum taşlarını ve bunların zımparalamadaki rolünü bir Solnhofmermer plakası üzerinde gösterirken, ben kafamdaki küçük bir düşünceyle oynayıp duruyordum. Bir yanda kaba perdah işinde kullanılan bims taşları, çikolata rengindeki şellak taşları, mat yüzeyleri pırıl pırıl parlatan tripel tozu, beri yanda kafamda hâlâ o küçük, ama gittikçe daha çok ışıldayan düşünce. Derken Korneff yazı örneklerini gösterdi bana; kabartma ve oyma yazılardan, yazıları altın yaldızla yaldızlama sanatından söz açtı. Hiç de sanıldığı kadar fazla altın gitmeyeceğini söyledi bu işe, bir eski altın talerle bir atın ve binicisinin üzerine altın yaldız çekebileceğini söyledi; hemen gözümün önüne Danzig’de, Saman Pazarı’ndaki İmparator Wilhelm’in cephe kısmı Sandgrube’ye dönük heykeli geldi; belki şimdi Polonya Anıtları Koruma Derneğinin görevlileri atı ve Wilhelm’i yaldızlamaya karar vermişlerdir diye düşündüm; ama altın yaldızlı ata ve binicisine rağmen kafamda gittikçe değeri artan düşünceden vazgeçemedim, onunla oynamamı sürdürdüm. Korneff heykel yapımında kullanılan üç ayaklı bir noktalama aletiyle ilgili açıklamalarda bulunur, parmaklarının boğum yerleriyle sola ya da sağa yatmış İsâ’ nın alçıdan çeşitli modellerine vururken, kafamdaki düşünceyi dile getirdim: “Demek bir çırak olsa ona iş vere-ceksiniz?” Küçük düşüncem yola koyulmuştu: “Yani aslında bir çırak arıyorsunuz yanılmadımsa?” Korneff kan çıbanlı ensesindeki flasterde gezdirdi elini. “Diyeceğim, acaba beni çırak olarak alır mısınız?” Soru gerektiği gibi sorulmamıştı, dolayısıyla sözlerimi daha düzgün bir biçime sokarak dedim ki: “Gücümü kuvvetimi küçümsemeyiniz lütfen, Sayın Bay Korneff. Yalnız bacaklarım biraz zayıfçadır. Ama el atılacak bir iş oldu mu, üstesinden gelirim evelallah.” Kendi azmime karşı bir hayranlık duygusuyla ve işi kökünden çözümlemeye çalışarak kolumu çemirleyip pazumu gösterdim; küçük olmakla beraber sığır eti gibi sert pazumu ellemesini söyledim Bay Korneff e. O bunu yapmak istemeyince, fosilli kireç taşı üzerinden bir burcu uzanıp aldım, altı köşeli demirden aleti pazumun tenis topu büyüklüğündeki şişkinliği üzerinde hoplatıp sözlerimin doğruluğunu tanıtlamaya çalıştım; ancak Korneff bir zımpara makinesini çalıştırıp, mavi-gri bir carborundum yuvarlağını iki kişilik bir mezarın travertin kaidesi üzerinde gıcırtıyla döndürmeye başlayınca, gösteriye ara verdim. Nihayet Bay Korneff, gözleri makinede, mermerin

zımparalanmasından çıkan gürültüyü bastıran bir sesle kükredi: “Sen bir gece bu düşünce üzerinde bir uykuya yat da ondan sonra evlât. Bu iş başka işlere benzemez. Ama baktın ki atamadın düşünceyi kafandan, o zaman gel, çırak olarak iş vereyim, yanımda çalış.”

Taşçı ustasının dediğini yaparak kafamdaki düşünce üzerinde bir hafta uykuya yattım; gündüzleri Kurt'un çakmak taşlarıyla Yakarış Yolu’ndaki mezar taşları arasında karşılaştırmalar yapıyor, Maria'nın sitemlerini dinliyordum: “Boyuna bizim kazandıklarımızdan yiyorsun, Os-kar! Sen de bir şeyler yap; çay, kakao, süt tozu falan sat.” Ben bu işlerden birini tutmaya yanaşmıyor, esaretteki kocası Köster’i bu konuda bana örnek gösteren Guste’den, karaborsa işinde kendimi geride tuttuğum için övücü söz-ler işitiyordum; ama ben nasıl yıllar yılı bir Matzerath’ın varlığını fark etmezlikten gelmişsem, kendisi de benim varlığımı fark etmez görünen, kafasından sütun sütun sayılar çıkarıp bunları kâğıt üzerine dökerek ben görmezlikten gelen oğlum Kurt’un davranışına pek üzülüyordum.

Bir ara oturmuş öğle yemeği yiyorduk; Guste müşteriler bizi domuz yağlı omlet yerken görmesin diye kapının zilini çalmaz duruma getirmişti. Maria dedi ki: “Görüyor musun, Oskar? Ellerimiz böğrümüzde oturmuyoruz senin gibi, onun için de bu yemekleri yiyebiliyoruz.” Bunun üzerine Kurt göğüs geçirdi; çakmak taşlarının fiyatı on sekize düşmüştü. Guste iştahla yemeğini yiyor, sesini çıkarmıyordu. Ben de onun gibi yapıyor, iştahla atıştırıyordum; ama iştahım yerinde olmasına rağmen, belki de kurumuş yumurta tozundan ötürü mutsuz hissediyordum kendimi ve birden dişlerimin arasına bir kıkırdak parçası gelince, mutluluğa karşı tepeden tırnağa bir gereksinme duydum, ne olursa olsun mutluluğa kavuşmak istedim. Bütün kuşku ve duraksamalar içimdeki mutluluk özlemini yok edemedi, hiçbir engel tanımayan bir mutluluğa ulaşmak istiyordum. Onlar oturmuş yemeklerini yer ve kurumuş yumurta tozuyla yetinirlerken ben doğrulup kalktım; içerisinde mutluluk hazır beni bekliyormuş gibi dolaba doğru yürüdüm bana ayrılmış çekmeceyi çekip karıştırmaya başladım ve buldum; yoo hayır, mutluluğu değil, ama fotoğraf albümünün arkasında, benim kitapların altında Bay Fajngold’un iki paketçik dezenfekte ilâcını ele geçirdim. Paketlerin birinden mutluluğu değil ama, zavallı annemin adamakıllı dezenfekte edilmiş yakut kolyesini çıkardım; Jan Bronski yıllar önce kar kokan bir kış gecesi, o zamanlar mutlu yaşayıp sesiyle camların canına okuyabilen Oskar’ın az önce bir mağaza vitrininde açtığı yuvarlak bir delikten aşırmıştı kolyeyi. Kolyeyi alarak evden çıktım, onu bir basamak

olarak görüyordum kendime; yola düşüp kentin merkez istasyonuna geldim. Çünkü, diye düşünüyordum, bu iş olursa o zaman... Ve uzun uzun düşünüp taşındım ve kendi kendime karara vardım ki... Ama o tek kolluyla çevresindekilerin müşavir dedikleri o Saksonyalı, kolyenin yalnız maddî değeri üzerinde görüş birliğine vardılar; zavallı annemin kolyesine karşılık hakikî deriden bir evrak çantasıyla on beş kutu Lucky Strike Amerikan sigarası vermekle beni mutluluk için ne kadar olgun duruma getirdiklerinin farkında olmadılar.

Öğleden sonra yine Bilke'deki eve döndüm. Açtım paketi: on beş kutu sigara, bir servet yani; yirmilik Lucky Strike sigara paketleri evdekileri şaşırttı, tepeleme kehlibar sarısı sigaraları önlerine sürdüm, bunlar sîzin dedim, ama bugünden sonra beni rahat bırakacaksınız, herhalde beni rahat bırakmanıza değer bu kadar sigara; sonra bugünden başlayarak sefertasını çantama koyup evden çıkacağım ve çalıştığım yere gideceğim. Kızmadan ve suçlayıcı olmaktan uzak bir tonla, sunî balınız ve çakmak taşlarınızla mutlu olun dedim; benim balımın adı başka olacak, benim mutluluğum bundan böyle mezar taşları üzerine, daha meslekî bir söyleyişle mezar taşları içerisine hak edilecek.

Korneff ayda yüz markla beni çırak olarak yanına aldı. Hiç denecek kadar azdı verdiği ücret, öyleyken benden sıkı bir çalışma istiyordu. Daha bir hafta sonra kaba mermer yontma işleri için gücümün elvermediği anlaşıldı. Taş ocağından yeni getirilmiş bir Belçika granitini dört kişilik bir mezar için hazırlamamız gerekiyordu; aradan yarım saat geçmişti ki, kolum uyuşmuş, burçla keskiyi pek tutamaz olmuştum. Mermer üzerine kaba oluklar açılmasını Korneff'e bırakıp ustalıkla ince oluklar, dişler açtım ve dolomit çerçevelerdeki dört kenar çizgisinin çekilmesi ve hazırlanması işini üzerime aldım. Dikine konmuş dört köşeli bir kütüğün üzerine T biçiminde yerleştirilmiş bir kalasta oturuyor, sağ elimde keskiyi tutup beni sağ elle çalışır biri yapmak isteyen Korneff'in itirazına rağmen sol elimle tahta tokmakları, demir burçları ve balyozları sallıyordum. Çelik kalemin altmış dört dişine taşları ısırtıyor ve onları parçalatıyordum: mutluluk trampetim değildi gerçi, mutluluk asıl şeyin yerini tutacak bir başka şeydi, ama mutluluk böyle de olabilirdi, belki de asıl mutluluk yoktu da onun yerine tutmak üzere yedek mutluluklar vardı, hep gerçek mutluluğun yerini tutacak yedek bir nesne olmuştu mutluluk, bunun da tortuları: mermer mutluluğu, kum taşı mutluluğu, Elbe kum taşı mutluluğu, benim kum taşı mutluluğum, senin kum taşı mutluluğun bizim kum taşı mutluluğumuz, Kirchheimer

mermeri mutluluğu, Grenzheimer mermeri mutluluğu ve sert mutluluk: Mavi karara mermeri. Mat ve narin mutluluk: Su mermeri. Widia çeliği mutlulukla yeşil mermer içerisine giriyor. Dolomit: yeşil mutluluk. Yumuşak mutluluk: Tuff. Rengârenk Lahn mermeri mutluluğu. Gözenekli mutluluk: bazalt. Eifel’in soğumuş mutluluğu. Derken bir volkan gibi fışkırdı mutluluk, toz toz aşağılara çöktü ve dişlerimin arasında gıcırdamaya başladı.

Elimin en çok yattığı iş mermer üzerine yazıları hak etmek oldu. Korneff i bile geçtim bu bakımdan. Süsleme işlerini ben yapıyordum. Akantos yaprakları, çocuk mezar taşları için dalında kırılmış güller, palmiye dalları, PX ve INRI gibi Hristiyanlıkla ilgili semboller, yivler, kabartma yollar, yumurta biçiminde süsleme köşeler, çifte köşeler. Her fiyattaki mezar taşlarını akla gelen bütün süslemelerle mutlu kılıyordu Oskar. Ve sekiz saat çalışıp çabaladığım, boyuna soluğum altında parlaklığı kaybolup duran bir yeşil mermer yüzeyine “Burada hakkın rahmetine kavuşan sevgili kocam yatıyor —yeni satır: aziz babamız, kardeşimiz ve amcamız — yeni satır: Ölüm hayata açılan bir kapıdır” yollu bir kitabe döşenip, kitabeyi nihayet baştan sona bir okuyunca, kendimi yedek bir mutluluk, yani tatlı bir bahtiyarlık içinde görüyor, bu yüzden 61 yaşında ölen Joseph Esser’e ve taşçı kaleminin önünde havaya kalkan yeşil mermer tozu bulutlarına karşı içimde beliren şükran duygusunu, Esser’in mezar taşı kitabesindeki üç O’nun yazılmasına özel bir titizlik göstererek açığa vurmaya çalışıyordum; dolayısıyla Oskar’ın pek sevdiği O’ların hak edilmesi her vakit başarılı oluyor, nedir ki biraz fazla iri açıyordum bunları.

Mayıs sonunda taşçı ustası yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştım. Ekim başında Korneff'in ensesinde iki çıban daha çıktı; Hermann Webknecht ile kızlık soyadı Freytag olan Else Webknecht için hazırladığımız travertin bir mezar taşını Güney Mezarlığı'na nakletmemiz gerekiyordu. Gücüme kuvvetime güvenmeyen Korneff, o zamana kadar beni alıp asla mezarlığa götürmek istememişti. Nakil işlerinde kendisine, Julius Wöbel firmasından neredeyse sağır, ama normal olarak elinden iş gelir biri yardım ediyor, buna karşılık Korneff de, yanında sekiz kişi çalıştıran Wöbel’in adama ihtiyacı oldu mu hemen koşuyordu. Mezarlıkta kendisine yardım etmek için hep boşuna ricada bulunmuştum Korneff e; birtakım kararlar alacağım zaman değildi ama, yine de mezarlık beni kendine çekiyordu. Neyse ki ekim başında Wöbel firmasında işler en civcivli bir durumdaydı, donlu havalar başlamadan yanındaki adamların

hiçbirini yardım için veremeyeceğini açıkladı Wöbel, dolayısıyla Korneff'e yardım edecek bir ben kaldım.

İkimiz iki yandan çalışarak pamuktaşından mermeri bir tezgâh üzerine yatırdık, sonra tahta kuşaklar üzerinde yuvarlayarak üç tekerlekli arabanın arkasına yükledik, yanıbaşına da kaide kısmını iteleyip yerleştirmiştik, boş kâğıt torbalarla besledik köşeleri yanımıza gerekli takımlarla çimento, kum ve çakıl gibi malzeme, sonra mermeri indirmekte kullanacağımız tahta kuşaklar ve sandıklar aldık. Arabanın kapağını kapadım derken; Korneff direksiyonun başına geçmiş beni bekliyordu, motoru çalıştırdı ve çıbanlı ensesini pencereden çıkararak seslendi: “Haydi bakalım delikanlı, gel öne! Sefertasını da al, bin arabaya!”

Ağır bir tempoyla Belediye Hastanesi'nin çevresini dolandık. Hastanenin ana kapısı önünde uçuşan beyaz hemşire bulutları. Aralarında tanıdık Gertrud Hemşire. El ediyorum, el ediyor. İşte yine mutluluk diye düşünüyorum ya da hâlâ sürüp gidiyor diyorum mutluluk, bir yol davet etse beni Gertrud Hemşire, ama artık görmez oluyorum kendisini, çünkü Ren yönünde, bir yere davet etse, çünkü Kappes Hamm yönünde, sinemaya sözgelişi ya da tiyatroda Gründgens’i seyretmeye, ve derken el ediyor sarı kiremit yapı, davet etse, ille de tiyatro olması şart değil, ve krematoryum yarı çıplak ağaçların üstünden dumanlar yolluyor havaya, nasıl olur acaba Gertrud Hemşire, bir tebdili mekân. Başka bir mezarlık, başka mezar atelyeleri. Tabiî taşlar, Böhm kitâbeleri, mezarlık çiçekçisi Gockeln, kapıda kontrol, mezarlığa girmek hiç de o kadar kolay değil; mezarlık kasketiyle mezarlık görevlisi: iki kişilik bir mezar için travertin bir mezar taşı, numara 79, ada numarası 8, Webknecht, Hermann; mezarlık kasketine uzanan el, krematoryuma ısıtılmak üzere verilen yemek dolu sefertası ve krematoryum önünde dikilen Schugger Leo.

“Şu beyaz eldivenli adam Schugger Leo adında biri olacak galiba,” dedim Korneff'e.

Korneff in eli ensesindeki çıbanlara uzandı: “Sabber Willem o, Schugger Leo değil, burada yatıp kalkar.”

Bu açıklamayla nasıl yetinebilirdim. Nihayet ben de daha önce Danzig’de, Düsseldorf'da bulunmuştum ve hâlâ Oskar adını taşıyordum: “Bizim orda da mezarlıklarda eğleşen biri vardı, tıpkı bu adama benziyordu ve adı Schugger Leo’ydu, adının sadece Leo olduğu zamanlar, çok eskiden bir rahip okulunda okumuştu.”

Sol eli ensesindeki çıbanlarda, sağ eliyle krematoryum önündeki arabayı döndürerek: “Olabilir” dedi Korneff, “buna benzeyen, eskiden rahip okulunda okumuş, şimdi mezarlıklarda yatıp kalkan ve adı başka olan bir yığın insan vardır belki. Ama bunun adı Sabber Willem!”

Sabber Willem’in önünden geçtik; beyaz eldiveniyle bizi selâmladı, kendimi doğup büyüdüğüm kentteki Güney Mezarlığı'nda hissettim.

Ekim. Mezarlığın ağaçlıklı yolları. Saçları ve dişleri dökülüyor dünyanın; diyeceğim boyuna sararmış yapraklar sağa sola yalpa vurarak yukarlardan iniyor. Sessizlik, serçeler, gezinen insanlar, sekiz nolu adaya doğru yol alan üç tekerlekli arabanın motor gürültüsü; sekiz nolu ada daha çok uzakta. Ellerinde fıskiyeli kovalar, yanlarında torunlarıyla yaşlı kadınlar. İsveç kara graniti üzerine vuran güneş, sağda solda dikilitaşlar, sembolik olarak yer yer çatlamış sütunlar: kimi gerçekten savaşın yol açtığı çatlaklar bunlar. Ve porsuğa benzeyen ağaçlar gerisinde yeşil çalığı melekler. Mermerden elini gözünün önünde tutan bir kadın; kendi mermerinden körelmiş gözleri. Ayaklarına taş sandallar geçirmiş heykelden bir İsâ bir karaağacı takdis ediyor; dört nolu adada bir kayın ağacını takdis eden bir başka İsâ. Dört nolu adayla beş nolu ada arasındaki ağaçlıklı yolda kafadan geçen güzel düşünceler, sözgelişi deniz. Ve deniz başka şeylerle beraber bir ceset atıyor kıyıya. Zappot İskelesi'nden doğru gelen bir keman sesi ve savaş körleri yararına düzenlenen bir. fener alayının çekingen ve ürkek başlangıcı. Oskar olarak, üç yaşındaki bir çocuk olarak kıyıdaki ceset üzerine eğiliyor. Maria’dır diye umuyorum, belki de Gertrud Hemşire’dir; bir yere davet etmeliyim kendisini. Ama hayır, güzel Luzie bu, solgun benizli Luzie, gittikçe hararetlenip en civcivli noktasına yaklaşan fener alayı da söylüyor ve doğruluyor böyle olduğunu. Ve niyeti kötü olduğu zamanlardaki gibi yine örme Berchtesgaden modası bir ceket var üzerinde. Islak yün ceket; soyup alıyorum. Örme ceketin altına giydiği ceket de ıslak. Ve onun altında bir Berchtesgaden örme ceketiyle daha karşılaşıyorum. Ve sonunda, fener alayının yavaş yavaş sönüp gittiği ve sadece keman sesinin duyulduğu bir sıra yün ceket altında, yün ceket üzerinde, yün ceket içinde Hintler Gençliği Kızlar Birliği mensupları tarafından giyilen bir eşortmene sarılmış kalbini buluyorum; Luzie’nin kalbini; serin, küçücük bir mezar taşı oluyor kalp, üzerinde bir yazı: Burada Oskar yatıyor - Burada Oskar yatıyor - Burada Oskar yatıyor “Uyuma delikanlı!” diyerek denizin sürüyüp getirdiği ve fener alayının renklendirdiği o güzelim düşüncelerime ara verdirdi Korneff. Sola saptık, sekiz nolu adaya geldik, fazla mezar taşı görülmeyen yeni bir

ada üzgün ve aç duruyor önümüzde. Henüz pek yeni oldukları için bakımsız mezarların monotonluğundan son beş mezarın açık seçik ayrıldığı görülüyordu: yağmur altında dağılmış fiyonglarla çürüyüp giden tepeleme bakır çalığı çelenkler.

70 nolu mezarı dördüncü sıranın başında bulduk çabucak, yedi nolu adanın hemen bitişiğindeydi; yedi nolu adada çabuk boy atan körpe ağaçlar vardı, sonra yol kenarlarında işaret taşı olarak kullanılan çoğu Şilezya mermerinden mezar taşları oldukça düzgün örtüyordu burasını. Arkadan doğru 79 nolu yere yanaştık ve gerekli takımları, çimentoyu, çakılı, kumu ve kaidesiyle beraber travertin mermerini arabadan indirdik, hafiften domuz-yağsı ışıldıyordu mermer; tahta kuşaklar yardımıyla sandık üzerine yuvarlandığımız zaman üç tekerlekli araba hopladı yerinde. Korneff mezarın başucuna eğreti olarak sokulmuş ve çarpık tahtası üzerinde H. Webknecht ile E. Webkhecht yazılı haçı çekip çıkardı topraktan, benden kazmayı istedi; beton direklerin dikileceği ve mezarlık yönetmenliğine göre 1.60 derinliğinde olması gereken iki çukuru açmaya başladı; ben de yedi nolu adadan su alıp geldim, sonra çimentodan harç hazırladım; Korneff bir elli santim derinliğe inince tamam dedi, ben de delikleri betonla doldurmağa başladım. Korneff burnundan yüksek sesle soluyarak mermer plaka üzerine oturdu, bir ara elini ensesine uzatarak çıbanları yokladı. “Yakındır. Eh artık, olgunlaştı seninkiler; hiç şaşmaz, olgunlaştıklarını hissederim hemen.” Ben deliklere beton döktüm, pek bir şey düşünmedim bu ara. Protestan bir cenaze alayı ağır ağır sürüklenerek yedinci adadan gelip sekizinci adadan geçti ve dokuzuncu adaya çıktı. Üç sıra halinde yanımızdan geçerlerken Korneff mermer mezar taşından aşağı kaydı; mezarlık yönetmeliğine göre rahiple ölünün yakınları geçip gidene kadar şapkalarımızı çıkarıp bekledik. Tabutun arkasından ufak tefek, siyahlar giyinmiş, çarpık vücutlu bir kadın tek başına yürüyordu. Geriden gelenlerin hepsi de kadından çok daha uzun boylu ve iri vücutluydu.

“Oyukları dolduramayacaksın galiba!” diyerek göğüs geçirdi Korneff. “Sanırım biz mezar taşını dikmeden dışarı çıkacak bunlar.”

Cenaze alayı dokuz nolu adaya varmıştı, bir araya toplandı cemaat, bir rahibin alçalıp kabaran sesi duyuldu. Beton sertleşmişti, kaideyi temel üzerine yerleştirebilirdik, ama Korneff yüzükoyun mermer plakanın üzerine uzandı, kasketini alnıyla mermerin arasına sıkıştırdı, ceketinin ve gömleğinin yakasını geriye iterek ensesini açığa çıkardı, ölünün hayatıyla

ilgili ayrıntılar dokuz nolu adadan, sekiz nolu adada bulunan bize kadar geliyordu. Derken travertin mermer üzerine tırmanmamı söyledi Korneff, mermer üzerine çıkıp Korneff'in sırtına oturdum, o zaman anladım ne demek istediğini: Yan yana iki taneydiler. Geç kalan biri pek büyük bir çelenkle dokuz nolu adaya ve yavaş yavaş son bulan vaize doğru acele ilerledi. Birden flasteri çıbanların üzerinden uzaklaştırarak ichto-lan merhemini bir kayın yaprağıyla sildim; hemen hemen aynı büyüklükte, sarıya çalan katran kahverengisi iki sert yumru ortaya çıktı. Dokuz nolu adadan doğru “Dua edelim!” sözleri esip geldi bize doğru. Bunun üzerine yana eğdim başımı, başparmaklarımın altındaki kayın yapraklarını çıbanların üzerinde gezdirdim, çıbanların üzerine bastırdım yapraklarla. “Ey Rabbimiz...” Korneff dişlerini gıcırdatarak: “Yaprakları bastırma, üzerlerinde gezdir çıbanların!” dedi, “...senin adın...” Korneff de katıldı duaya. “...senin saltanatın...” Kayın yapraklarını sadece gezdirmek fayda vermediğinden ben yine tutup bastırdım çıbanlar üzerine “... istediğin gibi olsun, nasıl ki...” Nasıl çıbanlarda bir patlama olmadı, hayret doğrusu! Ve bir kez daha: “...bize ver bugün...” Korneff yeniden duaya katıldı: “Günaha girmekten ve baştan çıkmaktan koru bizi...” Düşündüğümden fazla bir şeydi bu. “Saltanat, kudret ve ihtişam.” Alacalı bulacalı kalıntıyı çıkardım çıban içinden. “Amin!” Bir kez daha bastırdım yaprakları üzerine. Korneff: “Amin!” Dokuz nolu adada başsağlığı dilemeye başlamışlardı. Korneff hâlâ: “Amin!” Yamyassı ve kurtulmuş, mermer taş üzerinde yatıyor, inilder gibi: “Amin!” diyordu. “Alt kaide için daha beton kaldı mı,” diye sordu bir ara. Vardı beton ve Korneff: “Amin!” diye söylendi.

İki direk arasını birbirine bağlamak üzere son kalan betonu küreleyip attım. Bunun üzerine Korneff mermerin kitabeti ve cilalı yüzünden aşağı kaydı, üzerinde iki çıbanın renkli muhtevası bulunan alacalı bulacalı ve güzsü kayın yapraklarını göstermesini istedi Oskar’dan. Başımızdaki kasketlere bir çeki düzen verip mermere el attık ve Hermann Webknecht ile kızlık soyadı Freytag olan Else Webknecht için yapılan mezar taşını yerine diktik; dokuz nolu adadaki cenaze alayı yavaş yavaş dağılıyordu.

FORTUNA NORD

O zamanlar ancak geride değerli bazı şeyler bırakanlar için dikilebiliyordu mezar taşları. Hani ille de elmas ya da bir arşın uzunluğunda inci kolye olması şart değildi bunun. Hattâ beş çuval patatese Grenzheim-fosilli kireç taşından oturaklı bir mezar taşına kavuşabilmek mümkündü. Yelekle beraber iki elbiselik kumaşa da Belçika granitinden üç kaide üzerinde iki kişilik bir mezar taşı hazırlanabiliyordu. Terzinin dul karısındaydı kumaş, bir mezar taşı yontar ve Dolomitten bir çerçeve yaparsak, kumaştan bize elbise diktireceğini söyledi; çünkü yanında bir kalfa çalıştırıyordu hâlâ.

Böylece Korneff'le işi paydos ettikten sonra on numaralı tramvaya atlayıp Stockum'a yollandık. Dul Bayan Lennert'i ziyaret edip ölçülerimizi aldırdık. Oskar'm üzerinde o zamanlar Maria'nın ters yüz ettiği oldukça gülünç bir asker elbisesi vardı; düğmelerinin yeri değiştirilmişti, öyleyken şişmanlığından ötürü kapanmıyordu ceket.

Dul Bayan Lennert'in Anton diye çağırdığı kalfa, ince yolları bulunan lâcivert bir kumaştan bana göre bir elbise dikti: tek düğmeli, astarı kül renginde, omuzlar gerektiği gibi, ama insanda yanlış değer yargıları uyandırmayacak şekilde beslenmiş alttan, kambur saklanmayıp, yakışık alır bir tarzda vurgulanmış; pantolonların paçaları dubleli, ama pek geniş değil; nihayet Üstat Bebra'yı iyi giyinmekte hâlâ örnek alıyordum; bu yüzden pantolonun kemerinde kumaş halkalar yerine askılar için düğmeler vardı; yeleğin arkası parlak, önü mat renkte, pembe astarlı. Ancak beş provada dikilip bitti elbise.

Daha kalfa Korneff'in kruvaze, benim tek düğme elbisem üzerinde çalışırken, bir ayakkabıcı gelerek 1943 yılında bir bombardımanda ölen karısı için bir mezar taşı aradığını bildirdi. Yiyecek kuponlar] verecek oldu bize, ama biz karşımızda mal görmek istedik. Dökme taşla çerçevelenecek

ve mezara götürülüp yerine yerleştirilecek Şilezya mermerinden bir taşa karşılık bir çift koyu kahverengi iskarpin ve bir çift kösele pençeli terlik istedi Korneff. Benim hisseme de eski moda olmakla beraber harikulâde yumuşaklıkta bir çift siyah potin düştü. Otuz beş numaraydı potinler, benim çelimsiz ayaklarım için zarif ve sağlam bir destek oluşturuyordu.

Gömlek sağlamak işini Maria üzerine aldı, sunî balları tarttığı terazinin kefesine bir deste banknot atmıştım: “Ne olur, Maria’cığım, iki beyaz gömlek alır mısın bana. Birinin ince yolları olsun; sonra da biri açık gri, biri kestane rengi iki kravat. Kalanı da Kurt ile senin, Maria’cığım; kendini hiç hesaba katmayan, hep başkalarını düşünen sen Maria’cığımın.”

Bonkörlüğüm üzerimde olduğu bir ara da Guste’ye sapı hakikî boynuzdan bir şemsiyeyle pek fazla kullanılmamış bir takım Altenburg skat kartı hediye ettim. Köster’in ne zaman dönüp geleceği konusundaki sorulara cevap ararken fala bakmaktan hoşlanıyor Guste, ama bunun için komşulara gidip ödünç iskambil kâğıdı almayı istemiyordu.

Maria dediklerimi yapmak için bir an önce harekete geçti, paranın artan kısmıyla kendine bir yağmurluk, Kurta da sunî deriden sırtta taşınır bir okul çantası aldı; gerçi çantanın çirkin bir görünüşü vardı, ama şimdilik kendisine düşen işde ister istemez kullanılması gerekiyordu. Gömlekler ve kravatlardan ayrı olarak, benim sipariş etmeyi unuttuğum üç çift de gri çorap almıştı Maria.

Derken Korneff'le Oskar elbiseleri almak için yola koyuldular; terzihanedeki ayna önünde şaşırmış, ama yine de birbirimize karşı hayranlık duyarak dikildik karşı karşıya. Korneff ense kısmı çıban yerleriyle delik deşik boynunu döndürmeyi pek göze alamıyordu. Düşük omuzlarından inen kollarını öne doğru sarkıtmıştı, dizlerini bükmeden ayakta durmaya çalışıyordu. Yeni elbise bana, hele kollarımı göğüs kafesimin önünde kavuşturup yatay hacmimi büyüttüğüm, o cılız sağ bacağımın üzerine vücudumu yaslayıp sol bacağımı tembel ve uyuşuk büktüğüm zaman, şeytanî bir zekâya sahip, bir kimse görünümü vermişti. Gülümseyerek, Korneff'in şaşkınlığının zevkini tada tada aynaya yaklaştım; portremin hâkim olduğu aynanın yüzeyine o kadar sokuldum ki, bu yüzeyi öpebilirdim; ama ben sadece soluklarımla buğulandırdım onu ve şöyle dedim: “Eh Oskar, bir de kravat iğnesi oldu mu tamam!”

Bir hafta sonra, bir pazar ikindisi hastaneye giderek hemşireleri ziyaret edip kendimi en iyi taraflarımla yeni, mağrur ve şık, oradakilere

gösterdiğim zaman, üzerinde bir inci bulunan gümüş bir kravat iğnesinin sahibi bulunuyordum.

Beni servis odasında oturuyor görünce, hanım, kızlar nerdeyse dillerini yutacaklardı. Tarih 1947 yılının sonyazı. Elbisemin kollarını göğüs kafesimin üzerinde kavuşturdum, ne kadar etkileyici olduğu daha önce denenmiş bir poz verdim kendime. Bir yılı aşkın bir zamandan beri Taşçı Ustası Korneff'in yanında yardımcı işçi olarak çalışıyordum, mermer üzerine oluklar ve yivler açmakta ustaydım. Bacak bacak üzerine atmış oturuyor, ama ütü yerlerinin bozulmamasına dikkat ediyordum pantolonumun. Guste’cik sanki esaretten dönüp evde değiştirmedik bir şey bırakmayacak kocası Koster için dikilmiş gibi elbiseme bakım gösteriyordu. Gertrud Hemşire bir ara kumaşı eliyle yoklayacak oldu ve yokladı. 1947 baharı kendi hazırladığımız yumurta likörü ve pandispanyayla yedinci yaş gününü kutladığımız Kurt’a fare grisi bir çuha palto aldık. Gertrud Hemşire’nin de gelip aralarına katıldığı hemşirelere kurabiye ikram ettim, yeşil mermerden bir mezar taşına karşılık on kilo şekerle beraber gelmişti kurabiyeler. Bana kalırsa Kurt büyük bir hevesle okula gidiyordu. Henüz taze güçlerle dolu ve Allah için Spollenhauar’e benzer tarafı olmayan Bayan öğretmeni Kurt'u övüyor, onun uyanık ama biraz ağır bir çocuk olduğunu söylüyordu. Kendilerine kurabiye ikram edilince nasıl da neşelenmişti hemşireler. Servis salonunda bir an Gertrud Hemşire’yle yalnız kalınca, onun hangi pazarlar boş olduğunu öğrenmek istedim.

“Bugün sözgelişi, bugün saat beşten sonra işim yok.” diye cevapladı Gertrud Hemşire. Ama hemen arkadan: “Şehirde de ne var sanki!” diyerek kendini naza çekti.

“Bir deneriz bakalım”, dedim ben. Ama o böyle bir denemeye yanaşmadı, en iyisi adamakıllı bir uyumak, uykusunu almak istiyordu. O zaman daha dolaysız davrandım, açık açık davet ettim kendisini; hâlâ bir karar veremediğini görünce, şu esrarlı sözlerle konuşmama son verdim: “Biraz teşebbüs isteği olmalı insanda, Gertrud Hemşire. Bu gençlik bir daha ele geçmez. Eh, pasta kuponumuz da var.” Bu sözleri söylerken parmaklarımı yapmacık bir edayla hafiften iç cebimin bulunduğu yere dokundurdum, biraz daha kurabiye ikram ettim Gertrud Hemşire'ye ve hiç de benim tipim olmayan o kaba saba Westefalya'lı kızın tuvalet masasına yüzünü çevirdiğini görünce, ne tuhafsa içime bir korku yürüdü. “Pekâlâ,

madem öyle. Diyelim sekiz, ama burada olmasın, Cornelius Meydanı'nda buluşalım.”

Hastanenin giriş holünde ya da ana kapısı önünde buluşmamızı teklif etmesini Gertrud Hemşire’den bekleyemezdim asla. Dolayısıyla Cornelius Meydanı'ndaki savaşta gördüğü hasar henüz onarılmamış olup zamanı haber vermeyen bir saatin altında onu bekledim. Haftalar öncesi aldığım, öyle pek fazla bir değeri olmayan cep saatinin gösterdiğine göre, tam vaktinde geldi Gertrud Hemşire. Az kalsın tanıyamıyordum; hani onu zamanında fark etseydim, diyelim karşı yan tarafta elli adım ötedeki durakta tramvaydan inerken, o beni daha fark etmeden kendisini görseydim, sıvışıp gider, bir hayal kırıklığıyla oradan uzaklaşırdım; neden derseniz, Gertrud Hemşire Gertrud Hemşire olarak gelmemişti, göğsünde Kızılhaç broşuyla beyazlar içerisinde gelmemişti Gertrud Hemşire, rasgele biri, bildiğimiz bir sivil giysiyle Hamm’lı ya da Dortmund’lu ya da Hamm ile Dortmund arasındaki gelişigüzel bir yerden Bayan Gertrud Wilms olarak gelmişti.

Ama neşesiz halimi fark etmedi Gertrud Hemşire. Az kalsın randevumuza geç kalmış olacağını, çünkü başhemşirenin saat beşe birkaç dakika varken sırf eziyet olsun diye kendisine bir iş buyurduğunu söyledi.

“Şey, Froylayn Gertrud! Bir teklifte bulunabilir miyim acaba. Önce bir pastaneye girip rahatça biraz otursak nasıl olur? Sonra da siz ne dilerseniz onu yaparız, sinemaya gideriz olmazsa; tiyatro için maalesef bundan sonra bilet bulamayız, ama danslı bir yere de gidebiliriz isterseniz?”

“Bakın bu güzel! Danslı bir yere gidelim!” diye cevapladı Gertrud Hemşire coşarak. Ama şık giyinişime rağmen benim kendisine asla yakışır bir kavalye olamayacağımı da iş işten geçtikten sonra anladı ve bunun kendisinde uyandırdığı çekingenliği saklayamadı pek, açığa vurdu.

İçimde hafif bir hınç — benim o kadar takdir ettiğim hemşire giysisiyle niçin gelmemişti ama—, onun bir kez uygun gördüğü planı daha sağlam temellere oturttum; hayal gücünden nasibini almamış Gertrud Hemşire de çok geçmeden içindeki çekingenliği attı, benimle pasta yedi; ben bir dilim, o üç dilim. Pastaların da sanki çimento vardı içlerinde, o kadar serttiler; pasta kuponları ve peşin parayla yediklerimizin hesabını ödeyip Wehrhahn kıyısındaki Koch durağından Gerresheim’a giden bir tramvaya atladık; çünkü Korneff'in dediğine bakılırsa, Grafenberg’in alt tarafında danslı bir lokal olacaktı.

Tramvay yokuşun başında durduğu için yolun sonunu yaya çıkmaya başladık. Nefis bir eylül akşamı. Gertrud’un kuponsuz alınmış sandalları çay kıyısındaki bir değirmen gibi takırdıyordu. Bu takırtı neşelendirdi beni. Yokuşaşağı inenler başlarını çevirip bize bakıyor, Froylayn Gertrud’un hoşuna gitmiyordu bu. Bana gelince, alışıktım, aldırmıyordum; hem Kürten Pastanesi'nde onun üç dilim pasta yemesini benim pasta kuponlarım sağlamıştı.

Danslı lokalin adı Wedig idi ve onun altında bir isim daha vardı: Löwenburg. Daha gişede giriş bileti alırken kikirdeşmeler başladı; içeri girdiğimizde de başlarını döndürüp bize baktılar; sivil giyinmiş Gertrud’un yürüyüşüne bir güvensizlik geldi; garsonla ben kendisini tutmasak, nerdeyse portatif bir sandalyaya çarpıp tökezleyecekti. Garson piste yakın bir masaya aldı bizi; iki bira söyledim ve ancak garsonun işitebileceği kadar alçak sesle ekledim. “Benimkisinin içine bir duble de votka lütfen!”

Löwenburg lokali, daha önce bir binicilik okulu hizmetinde kullanılmış olabilecek bir salondan meydana geliyordu başlıca. Son karnavaldan kalma kâğıt yılanlar ve danteller salonun yukarı kısımlarıyla hayli hasara uğramış tavanı örtüyordu. Alacalı bulacalı loş fenerler oldukları yerde çarkediyor, bazısı şık giyinmiş genç karaborsacıların gergin arkaya taranmış saçları ve hepsi birbirini tanır görünen kızların tafta bulüzleri üzerinde yansımalar yapıyordu.

İçkiler getirilince garsondan on adet Amerikan sigarası satın aldım, Gertrud Hemşire’ye ikram ettim birini; birini de garsona verdim, alıp kulağının arkasına sıkıştırdı. Gertrud Hemşire’ye ateş tuttuktan sonra, kehlibar ağızlığını çıkardı Oskar, bir Camel sigarasını sadece yarısına kadar içti. Çevremizdeki masalar bizi yine kendi halimize bırakmıştı; derken başını önünden kaldırmaya cesaret etti Gertrud Hemşire. Ben Camel sigarasının o hayli uzun izmaritini kül tablasına bastırıp söndürerek bırakınca, elini serinkanlı uzattı, izmariti alarak muşamba çantasının bir yan gözüne sokuşturdu.

“Dortmund’daki nişanlım için”, dedi. “Sigarasız dünyada yapamaz.”

Nişanlısı ben olmadığım için, ayrıca müzik çalmaya başladığı için sevindim.

Beş kişilik caz topluluğu “Dont fence me in” parçasını çalıyordu. Ayaklarında krepsol pençeli ayakkabılar, birbirlerine toslamadan pistin bir köşesinden öbür köşesine erkekler seğirtiyor, kızları tavlayıp dansa

kaldırıyorlar. Kızlar dansa kalkarken küçük el çantalarını, kendileri dönene kadar göz kulak olmaları için arkadaşlarına bırakıyorlardı.

Birkaç çift vardı ki, su gibi, ustalıkla dans ediyordu. Çok ağızlarda sakızlar **çiğneniyor, delikanlılardan** kimisi bir süre dansa ara veriyor, ama ayakları oldukları yerde sabırsız kımıldanan damlarını kollarından tutup bırakmıyorlardı. Ren şivesiyle kırk dökük İngilizce **cümleler; çift**ler pistte yine dansa devam etmeden ufak çapta öteberiler el değiştiriyordu; gerçek karaborsacılar tatil diye bir şey tanımaz çünkü.

İlk dansa ve ondan sonraki fokstrot'a kalkmadık. Oskar zaman zaman pistte dans eden erkeklerin ayaklarına baktı ve caz "Rosemunde"yi çalmaya başlar başlamaz yerde mi gökte mi olduğunu bilemeyen Gertrud Hemşire'yi dansa davet etti.

Jan Bronski'nin dansdaki maharetlerini hatırlayarak, Gertrud Hemşire'den nerdeyse iki baş küçük olup onunla bir arada bulunmamızın acayipliğini bilen ben, bir schieber dansını göze aldım; kendini bir teslimiyet içerisinde bana bırakan Gertrud Hemşire'yi, avuçları dışa dönük ellerimle kalçasından kavradım, yüzde otuz yünlü giysisini elimin altında hissettim, yanağımı bulüzuna yaklaştırdım ve adımları arasından onu izledim; sola doğru alabildiğine açıp uzattığımız kaskatı kollarımızla çevremizdekileri yer açmaya davet ediyor, pistin bir köşesinden öbür köşesine Gertrud Hemşire'yi sürüp itiyordum. Umduğumdan daha iyi oluyordu; figürlere kalkışıyor, yukarda yanağım Gertrud'un bulüzuna dayalı, aşağıda Gertrud'un kalçalarının bazen sağında, bazen solunda dolanıyor, ama o klâsik schieber pozisyonunu da elden bırakmıyarak şöyle bir izlenimin uyanmasını istiyordum: Dam hemen geriye yıkılacak sanki, buna yol açacak kavalye de damın üzerine yıkılacak, ama buna rağmen yıkılmıyor damla kavalye, çünkü scieber dansının şahane üstesinden gelen kimselerdir.

Çok geçmeden bizi seyretmeye başlamışlardı. "Söylemedim mi sana, bu Jimmy! Bak, şu Jimmy'ye bakî Hey, Jimmy! Come on, Jimmy! Let's go, Jimmy!" diye sesler geliyordu kulağıma.

Gertrud Hemşire'nin yüzünü ne yazık ki göremiyor, onun alkışlara gençliğin bir coşkunluğu olarak mağrur ve serinkanlı bir *gözle* bakacağı, hemşire olarak hastaların acemice komplimanlarına ses çıkarmadığı gibi alkışları da kabulleneceği umuduyla yetinmem gerekiyordu.

Yerimize oturduğumuzda hâlâ alkışlanıyorduk. Beş kişilik caz topluluğu sazlarıyla selâmladı bizi, bu arada trampetin sesi ötekileri bastırdı, sonra bir selâm, bir selâm daha. “Jimmy! Jimmy!” diye bağırıyorlardı. “Gördün mü seninkileri!” diyorlardı. Birden Gertrud Hemşire doğrulup kalktı, tuvalete gidiyorum gibilerden bir şeyler mırıldandı, Dortmund’daki sevgilisi için izmarit bulunan el çantasını da yanına aldı giderken; pancar gibi kızarmış bir yüzle, dört bir tarafa çarpıp toslayarak, sandalya ve masalar arasından gişe yanındaki tuvalete doğru yürüdü.

Sonra da dönüp gelmedi bir daha. Gitmeden önce uzun bir yudumla içkisini içip bitirmesinden, bardaktaki içkinin son yudumuna kadar içilmesinin bir veda anlamı taşıdığını çıkardım: Gertrud Hemşire ekmişti beni.

Peki, Oskar ne yaptı? Kehlibar ağızlığına bir Amerikan sigarası geçirdi, Gertrud Hemşire’nin sonuna kadar kafasına diktiği bardağı kaşla göz arasında kaldıran garsona bir bira daha söyledi, kaça patlarsa patlasındı. Oskar gülümsedi; gerçi acılı bir gülümsemeydi, ama gülümsedi ve yukarda kollarını kavuşturup aşağıda ayak ayak üstüne attı; otuz beş numara o zarif siyah potinlerini sallayarak terkedilmiş olmak gibi bir üstünlüğün zevkini çıkarmaya çalıştı.

Löwenburg’un müdavimleri olan gençler nazik kimselerdi, pistte swing yaparak önümden geçerlerken bana göz kırpıyorlardı. “Merhaba!” diye sesleniyordu delikanlılar; kızlar da: “Üzülme canım o kadar!” diyorlardı. Ben ise bu gerçek insancılığın temsilcilerine sigara ağızlığımın ucuyla teşekkür ediyor, hoşgörüyle sırıtıyordum. Derken davulcu ve trampetçi daha bir ateşli konuşturmaya başladı sazını, bana eski trübün günlerini anımsattı; trampet, davul, çenbal ve triangelle bir solo yapmaya koyuldu, sonra da dam seçimini haber verdi.

Caz coşmuştu, “Kaplan Jimmy”yi çalıyordu. Kaplan Jimmy ile kastedilen bendim mutlaka, oysa Löwenburg’da kimsenin trübünler altındaki trampetçiliğimden bir haberi olamazdı. Gel gör ki beni kendine kavalye seçen dağınık kına rengi saçlarıyla o cıva gibi körpe kız, tütün içmekten kısık ve çiklet çiğnemekten geniş bir sesle “Kaplan Jimmy” diye fısıldadı kulağıma. Biz balta girmemiş ormanları ve bu ormanlarda saklı tehlikeleri piste buyur ederek hızlı hızlı Jimmy dansını yaparken, Kaplan Jimmy kaplan pençeleri üzerinde gezinmeye başladı ortalıkta ve bu da şöyle böyle on dakika sürdü. Caz yeniden bizi selâmladı, yeniden alkışlar ve

yeniden cazın selâmı; çünkü giyimli kuşamlı bir kamburum vardı, sonra çevik bacaklarım ve Kaplan Jimmy’ye fena gitmeyen bir vücudum vardı. Bana yakınlık gösteren damımı masama davet ettim. Helma — adı Helma’ydı — kız arkadaşı Hannelore’ yi de beraber getirmesine müsaademi rica etti. Hannelore suskun, oturduğu yerden kalkmayan bir kızdı ve fazla içiyordu. Helma'nın zoru ise Amerikan sigaralarıydı daha çok, dolayısıyla önceden aldığım sigaralar bitti, garsondan yeniden sigara almak zorunda kaldım.

Pek güzel geçiyordu doğrusu akşam. “Hebaberiba”, “In the mood”, “Shoeshine” danslarını kaçırmadım, memnun edilmesi kolay iki kızı iyi idare ettim; kızlar bana Graf Adolf Meydanı'ndaki telefon idaresinde çalıştıklarını, cumartesi ve pazar günleri Löwenburg’a telefon idaresinden daha çok kız geldiğini anlattılar. Sözün kısası, nöbetçi olmadılar mı, her hafta sonunu bu lokalde geçirdiklerini söylediler, bunun üzerine ben de ilerde sık sık buraya geleceğime söz verdim; çünkü Helma ile Hannelore’nin pek şeker şeyler olduklarını, telefon idaresinde çalışan kızlarla — bir kelime oyunu yaptım, ikisi de hemen anladılar — kucak kucağa oturulsa bile yine iyi anlaşılabileceğini açıkladım.

O geceden sonra hastaneye uğramadım uzun bir süre. Sonraları arada bir gidip dolaştım, ama Gertrud Hemşire kadın hastalıkları servisinden başka yere nakledilmişti. Bir daha hiç karşılaşmadım kendisiyle, daha doğrusu bir defa şöyle bir gördüğüm oldu, uzaktan selâmlaştık. Zamanla Löwenburg’un sevilen bir müdavimi kesilmiştim. Kızlar adamakıllı söğüşlüyorlardı beni, ama gene de bunu yaparken ölçüsüz davranmadıkları söylenebilirdi. Kızların aracılığıyla İngiliz işgal ordusunun bazı mensuplarını tanıdım, yüz kadar İngilizce kelime kaptım onlardan, Löwenburg caz topluluğunun bazı elemanlarıyla dost oldum, hattâ kardeşlik kurup senli benli olduk bir ikisiyle, ama trampet çalma işine gelince zorladım, geride tuttum kendimi; yani asla caz topluluğundaki trampetin ya da davulun başına geçmeyip, Korneff'in atelvesinde mermer mezar taşları üzerine tak tuk kitabeler hak etmenin küçük mutluluğuyla yetindim.

1947 - 1948 yılının sert kışı boyunca telefon idaresinde çalışan kızlarla ilişkimi sürdürdüm, hattâ o suskun ve ağır Hannelore’nin yanında bana pek fazla pahalıya oturmayan saatler yaşadım; ne var ki belli bir sınırı aşmadık ikimiz de, insanı bir takım yükümlülüklerle karşı karşıya bırakmayan el peşrevinden öteye geçmedik.

Kış mevsiminde mezar taşçıları atelvelerine bir çeki düzen verir, kullandıkları takımların onarımını yapar, ellerinde bulunan bazı mezar taşları üzerindeki kitabeleri siler, köşelerin eksik olduğu yerleri taşa tutup köşe haline getirir, oluklar açar mermer üzerinde. Korneff ile ben güz sezonu depodaki boşalmış mermer stokunu yeniden tazeledik, fosilli kireç taşı tozundan birkaç sunî mezar taşı yaptık. Beri yandan ben noktalama aletiyle hafif heykeltraşlık işlerini görmeye çalıştım; melek başlarından, İsâ’nın dikenlerle taçlanmış başından, güvercin suretinde Ruhulkudüsten kabartmalar yaptım mermerler üzerine. Kar yağdığında karları küreleyip attım, kar yağmadığı zamanlar zımpara makinesi için gerekli suyu sağlayacak boruyu ısıtıp içindeki donmuş suyun erimesini sağladım.

1948 yılının Şubat sonu —karnaval sıska ve çelimsiz: bir duruma sokmuştu beni, belki biraz hortlağa da benziyordum, çünkü Löwenburg’ta birkaç kız “Doktor! Doktor!” demeye başlamışlardı bana— Küllü Çarşamba’dan, arası çok geçmemişti ki, Ren’in sol kıyısından ilk köylüler gelip depomuzdaki mermerleri görmek istediler. Korneff atelyede değildi o sıra. Yıllık romatizma kürlerinden birini yapmak üzere Duisburg’daki bir yüksek fırın önünde çalışıyordu; iki hafta sonra kara kuru ve çıbansız dönüp gelmediğinde, biri üçlü bir mezar için olmak üzere üç mezar taşını iyi fiyatla elden çıkarmış bulunuyordum. Korneff de derken iki Kirchheimer fosilli kireç taşından mermer sattı ve mart ortasında elden çıkarılan mezar taşlarının yerlerine taşınma işi başladı. Bir Şilezya mermeri Grevenbroich’e gitti, iki Kirchheimer mermerinden mezar taşı Neuss’daki bir mezarlığa yerleştirildi. Benim yonttuğum melek başlarıyla kırmızı Main taşından bir mezar taşını bugün bile Stromm Mezarlığı'nda hayranlıkla seyretmek mümkün. Üç kişilik bir mezar için dikilen taçlı İsâ'nın bir heykeliyle donatılmış yeşil mermerden bir mezar taşını mart sonunda arabaya yükleyip Kappes-Hamm yönünde, Neuss Ren köprüsüne doğru yola koyulduk. Yavaş gidiyorduk, çünkü araba fazla yüklüydü. Neuss’dan geçip Grevenbroich üzerinden Rommerskirchen’e geldik, sonra sağa sapıp Bergheim Erft’e giden caddeye çıktık, Rheydt ve Niederausemm’i arkamızda bıraktık, kaidesiyle birlikte mezar taşını aks falan kesmeden Oberaussem Mezarlığı'na getirdik; mezarlık bir tepe üzerinde bulunuyor, köye doğru hafif bir meyille iniyordu.

O ne şahane manzaraydı doğrusu! Ayaklarımızın altında Erft linyit ocakları görülüyordu. Fortuna firmasının gökyüzüne dumanlar yollayan sekiz bacası, ıslıklar çalan, âdeta boyuna patlamak üzere bulunan Fortuna

Nord'un yeni termik santralı. Üzerlerinde uzanan havai hatlar ve vargellerle dağ gibi cüruf yığınları. Her üç dakikada linyit yüklü ya da boş bir elektrikli tren. Bir santraldan öbürsüne seyreden, başlangıçta oyuncak küçüklüğünde, derken devler için oyuncaklara dönüşen, mezarlığın sol köşesi üzerinden sıçrayıp ileri atılan, üçlü sıralar halinde vınlayan ve Köln’e doğru yüksek gerilimli yol alan yüksek takatli elektrik hatları. Ufka doğru uzanan Belçika'ya ve Hollanda'ya doğru seğirten daha başka direkler: Dünya, düğüm noktası — Flies ailesi için mezar taşını yerine diktik— elektriğin doğması için... Schugger Leo'nun yerini tutan yardımcısıyla mezarcı ellerinde araç ve gereçlerle geldi, yüksek gerilim alanındaydık, üç sıra altımızda bir ölünün bir başka mezara nakil işine başlandı — bu mezarlıkta yabana atılamayacak onarım çalışmaları yürütülüyordu —, rüzgâr bu vakitsiz yapılan başka mezara nakil işinin kendine has kokularını bize doğru sürüp getirdi, yo hayır, bir tiksintiye yolaçtığı yoktu kokunun, marttı çünkü. Kok yığınları arasında mart ayının hüküm sürdüğü tarlalar. Mezarcının gözünde iple tutturulmuş bir gözlük vardı ve yarı işitebilir bir sesle yanındaki Schugger Leo'yla ağız kavgası yapıyordu, derken Fortuna'nın sireni içindeki soluğu dışarı attı, bir dakika sürdü bu, bizse soluksuz kaldık, hele başka mezara aktarılan kadın. Yalnız yüksek gerilim dayanıyordu, derken siren devrilip güverteden aşağı düştü ve boğuldu suda; köy evlerinin arduvaz grisi çatılarından öğle dumanları kıvrılarak yükseliyordu. Birden kilisenin çanları çalmaya başladı: ibadet et ve çalış — endüstri ve iman el ele. Fortuna’da vardiya değişimi; domuzyağlı ekmeklerimizi yemeye koyulduk; ama kadının başka mezara aktarılmasında mola söz konusu olamazdı; ayrıca yüksek takatli cereyan durup dinlenmeden savaşı kazanan ülkelere doğru seğirtiyor, Hollanda'yı aydınlatıyor, oysa bizim burada boyuna cereyanları kesiyorlardı — ama kadın yeryüzünün ışığına kavuştu sonunda.

Korneff kitabe taşının temelini atmak için gerekli oyukları elli santim derinliğinde kazarken, kadın taze havaya kavuştu, henüz çok olmamıştı aşağıda yatalı, ancak son güzden bu yana yatıyordu karanlıkta, ama yine de çürüyüp dağılma bir hayli ilerlemişti, zaten dört bir yanda ilerlemeler kaydediliyordu, Ren ve Ruhr bölgelerinde demontaj işleri ilerliyordu; benim Löwenburg lokalinde aşıktaşlıklarla geçirdiğim kış boyu, kadın, linyit bölgesinin donmuş toprak kabuğu altında dağılmıştı enikonu ve biz açılan çukurlara beton döker ve kaideyi yerli yerine yerleştirirken bir başka mezara parça parça aktarılmaya rıza göstermesi için kandırılması

gerekiyordu. Ama nihayet hiç bir parçasının, en ufak bir zerresinin bile kaybolmaması için çinko sanduka duruyordu ortada — zaten çocuklar da Fortuna'dan briket dağıtılırken tepeleme doldurulan kamyonlar arasından seğirtiyor ve yere düşen briketleri topluyordu, çünkü Kardinal Frings mihraptan şöyle buyurmuştu: Allah için söylüyorum işte, kömür çalmak günah değildir. Ama kadının sobaya ihtiyacı kalmamıştı artık. Atasözlerine geçmiş mart soğuğundan kadının üşüdüğünü sanmıyorum; kaldı ki daha bir hayli deri vardı üzerinde, gerçi geçirgenleşmiş derisi ve oyuk oyuk olmuştu, ama buna karşılık giysisinden kalmış artıklar ve öndüleli saçları vardı henüz, hâlâ dalgalılığı sürüp giden saçlar; ayrıca kadının içinde yattığı tabutun parçaları da bir başka mezara aktarılmaya değerdi doğrusu, küçük tahta parçaları bile kadından ayrılmamak, onunla beraber gitmek istiyorlardı; köylülerin ve Fortuna'da çalışan madencilerin bulunmadığı bir yere, her vakit canlı büyük bir kente, on dokuz sinemanın hepsinde filimler oynayan büyük bir kente, işte oraya dönmek istiyordu kadın; çünkü mezarcının anlattığına bakılırsa buralı değildi, buraya başka bir yerden gelmişti, başka bir yerden kovmuşlardı kadını buraya. "Köln'den geldi" dedi mezarcı. "Müllheim'a gidiyor şimdi, Ren'in öbür yakasına." Daha çok şeyler de söyleyecekti mezarcı, ama yeniden öttü siren, bir dakika öttü, ben sirenin ötüşünden yararlanıp kadının mezarına sokuldum, dolambaçlı yollardan sireni geçtim, kadının bir başka mezara aktarılmak üzere kendi mezarından çıkarılışına tanıklık etmek istedim, bir alet de götürüyordum yanımda, çinko tabutun orda bir kürek olduğu anlaşıldı aletin; hani adamlara yardım etmek istediğimden değil, kürek yanımda olduğundan hemen işe koyuldum ve oracığa düşmüş bir şeyi kürekle aldım Alman İşçi Mükelleflerine ait bir kürekti ve benim Alman İşçi Mükellefleri küreğine aldığım şeyin kadının bir zamanki ve şimdiki işaret parmağıyla yüzük parmağıydı sanırım. Hani iki parmak kendi kendine kopup düşmemişti kadının vücudundan, nihayet kaba ve duygusuz biri olan mezarcının kazması koparmıştı onları. Ama güzel ve becerikli göründü bana parmaklar, çinko tabutun içerisine alınan kadının başı da biçimliydi. Bilindiği üzere fena bir kış olmuştu 1947 - 1948 yılında, ama yine de bu baş zarafetini korumuştu ve güzel biçimini yanına alıp öbür dünyaya götürebilmişti, dolayısıyla başın da bir güzelliğinden, ama harap bir güzelliğinden söz açılabilirdi. Sonra ben kadının başını ve parmaklarını Fortuna Nord termik santralının güzelliğinden daha cana yakın ve beşerî buluyordum. Önce nasıl Güstav Gründgens'i tiyatroda zevkle seyretmişsem, bulunduğum endüstri

bölgesindeki coşkun havayı da zevkle soluyordum belki. Ama ne kadar sanatkârane olsa tiyatronun ezberlenmiş güzelliklerine karşı bir kuşku vardı içimde, oysa kadının güzelliği üzerimde alabildiğine tabiî bir etki uyandırmıştı. Goethe gibi, yüksek takatli akımın da içimde bütün dünyayı kapsayan bir duygunun belirmesini sağladığı doğru olabilir. Kadının parmakları beni duygulandırmıştı. Gerçi onu erkek olarak canlandırıyordum gözlerimde, çünkü bu benim birtakım yeni kararlar almama uygun düşüyordu; sonra kendimi Yorick, yarı mezar içinde, yarın çinko sandukadaki kadını da Hamlet yerine koyarak — Hamlet erkek olarak görülebilirse tabiî— yaptığım karşılaştırmalara da iyi gidiyordu bu. Ben Yorick, beşinci perde, ben budala: “Onu tanıyordum, Horatio!” Birinci sahne; ben ki bu dünyanın kötü sahnelerinde — “Ah zavallı Yorick” — bir Güstav Gründgens ya da Sir Laurence Olivier çıkıp da Hamlet rolünde birtakım düşüncelerini açığa vursun diye kafatasını Hamlet'e ödünç veren ben: “Nerde kaldı şakaların? Nerde kaldı attığın taklalar?” — Gründgens'in Hamlet parmağını küreğimin üzerinde tutuyor, Aşağı Ren bölgesindeki linyit kavgasının sağlam toprağı üzerinde, madencilerle köylülerin ve aile fertlerinin mezarları arasında dikiliyordum, bu köy mezarlığını dünyanın orta noktası, Fortuna Nord termik santralını ise insanı enikonu etkileyen yarı tanrı muhatabım yapıyordum; önümdeki tarlalar Danimarka'daki tarlalar, Erft ise benim Belt'im oluyordu; buradaki mezarda çürüyüp kokuşan şey Danimarka'da çürüyüp kokuşuyordu— ben, Yorick, üzerinde hatlar gerili, akım yüklü hatlar, çıtır çıtır sesler çıkararak, üstümde şarkılar söyleyerek, yo melek demek istemiyorum, ama yine de yüksek direklerden üçlü diziler halinde yüksek takatli akım melekleri ufka doğru şarkılar söyleyerek uzanıyordu; Köln'e ve o efsanevî gotik hayvanının yanıbaşından Köln ana istasyonuna doğru uzanıyor ve bir Katolik Danışma Bürosunu elektrikle donatıyor, pancar tarlaları üzerinden İlâhi bir edayla uzanıyordu: ama briket veriyordu yer, Yorick’in değil, Hamlef'in cesedini veriyordu; ama ötekilerin, tiyatroyla alıp vereceği bulunmayanların aşağıda kalması — “Geriye kalan bir susuştur” — ve bizim Flies ailesinin üzerine ağır ve yeşil mermerleri yüklediğimiz gibi üzerlerine ağır mezar taşlarının yüklenmesi gerekiyordu. Ama benim için, Oskar Matzerath için, Yorick için yeni bir çağ başlıyordu ve yeni çağın henüz pek bilincine erememiş bir edayla acele, iş işden geçmeden Prens Hamlet'in küreğimdeki çürümüş parmaklarını seyrettim — “Fazla yağlı ve tıknefestir” — ve üçüncü perdenin birinci sahnesinde Güstav Gründgens’e olmak ve olmamak sorusunu sordurdum ve

bu aptalca soruyu kaldırıp atarak somut nesneleri yan yana dizdim: oğlum, oğlumun çakmak taşları, benim muhtemel dünyevî ve ilahi babalarım, büyükannemin dört etekliği, zavallı annemin fotoğraflardaki ölmeyen güzelliği, Her-bert Truczinski’nin sırtındaki yara nişanlarından meydana gelen labirent, Polonya Postanesindeki kanları emen mektup sepetleri, Amerika —pöh, Brösene giden dokuz numaralı tramvaya karşı Amerika da neydi— Maria'nın arada bir hâlâ açık seçik duyulan Vanilya rayihasını, Luzie Rennwand’ın kendini bir cinnet sembolü olarak sunan üç köşeli yüzüne doğru estirdim; ölümü bile dezenfekte eden Bay Fajngold’a, Matzerath’ın hava borusundaki o kayıplara karışmış parti rozetini arattırdım ve Korneff'e, ama daha çok yüksek gerilim direklerine doğru dedim ki —çünkü yavaş yavaş bir karara varmıştım, buna rağmen karardan önce Hamlet'e kuşkuyla bakan tiyatrovarî bir poz takınıp Yorick’i gerçek bir vatandaş olarak kutlayan bir soru sormak ihtiyacını duydum kendi kendime—, dedim ki Korneff e, yeşil mermerden mezar taşı temel üzerine yerleştirilmesi gerektiğinden beni çağıran Korneff'e doğru, içimde nihayet bir vatandaş olmak arzusuyla, Yorick rolünü pek oynayamayacak olmasına rağmen hafiften Griindgens’e özenip, küreğimin ucuna bakarak şöyle dedim: “Evlenmek mi, evlenmemek mi, işte mesele bu.”

Mezarlıkta, Fortuna Nord karşısındaki o dönüm noktasından sonra Löwenburg lokaline uğramaz oldum, telefon idaresinde çalışan kızlarla kestim ilişkilerimi; hani öyle kızlar ki, büyük ve olumlu tarafları tez elden ve doyurucu ilişkiler kurmaktı.

Mayıs ayında Maria ile benim için sinemaya bir bilet aldım. Sinemadan sonra bir lokantaya gittik, oldukça iyi doyurduk karnımızı, Maria ile çene çaldım, binbir tasa içindeydi Maria; Kurt’un çakmak taşı kaynağı kurumuş, sunî bal ticaretinde bir durgunluk başgöstermişti; sonra da Maria'nın kendi deyimiyle ben az buçuk gücümle aylardır bütün ailenin geçim yükünü omuzlarımda taşıyordum. Maria’yı yatıştırarak Oskar’ın bunu seve seve yaptığını, bir sorumluluk taşımak kadar Oskar’ı memnun edecek bir şey olmayacağını söyledim; ayrıca güzelliğiyle ilgili iltifatlarda bulundum ve sonunda evlenme teklifini göze aldım.

Düşünüp taşınmak için zaman istedi Maria. Benim Yorick olarak sorduğum soruyu haftalarca hiç cevaplandırmadı ya da kaçamak cevaplar verdi, ama nihayet Para Reformu cevaplandırdı sorumu.

Maria bir yığın neden sürdü önüme, beri yandan kolumu okşadı, “Oskar’cığım!” diye hitap etti bana, benim bu dünya için fazla iyi olduğumu söyledi, kendisini anlamamı ve ilerde de kendisiyle candan dost kalmamı rica etti; taşçı ustası geleceğim için, ilerdeki bütün hayatım için akla gelen en iyi temennilerde bulundu; ama yeniden ve ısrarla sorunca, benimle evlenemeyeceğini açıkladı.

Dolayısıyla Yorick bir vatandaş değil de bir Hamlet, bir budala oldu.

MADONNA 49

Para reformu geldi, beni budalanın biri yapıp çıktı; Oskar'ın parasında da aynı şekilde bir reforma gitmeye zorladı beni; bundan böyle Oskar kamburuna dayanarak, zengin olmak değilse de geçimini sağlamaktan başka çıkar yol göremedi.

Oysa iyi bir vatandaş olabilirdim. Bugün gördüğümüz gibi meyvalarını vermekte bulunan burjuvazinin doğmasını sağlayacak koşulları sinesinde barındırmış para reformunu izleyen günler, Oskar'daki burjuvazi özelliklerinin gelişimi için de uygun bir zemin oluşturabilirdi. Bir koca ve burjuva hayatı yaşayan bir kimse olarak yeniden kalkınma eylemine ben de katılabilir, şimdi orta büyüklükte bir mermer atelyesinin sahibi olur, otuz kadar kalfa, çırak ve yardımcıya para ve ekmek dağıtır, bütün yeni yapılan binaları, bürolar için inşa edilen gökdelenleri ve sigorta saraylarını o makbul fosilli kireç taşı ve yeşil mermerden cephelerle gösterişli duruma sokan bir adam, bir iş adamı, burjuva sınıfına mensup biri, bir koca olurdum; ama Maria kocalığa kabul etmek istememişti beni.

Bu durumda Oskar'ın aklına kamburu geldi ve kendini sanata kaptırdı. Geçimi mezar taşlarına bağlı olup durumu para reformuyla aynı şekilde sarsılan Korneff bana yol vermeden, ben bıraktım işi; Guste Koster'in evindeki mutfakta elim böğrümde oturuyor, ya da sokaklarda kal-dirim mühendisliği yapıyordum; benim o ısmarlama şık elbisemi giye giye eskitiyor, gün geçtikçe üstüme başıma pek dikkat etmez oluyordum. Gerçi kavga etmiyorduk Maria'yla**,** ama kavga etmekten korktuğum için çok vakit öğleden önce erkenden Bilk'teki evden çıkıp Graf Adolf Meydanı'na ve oradan da saray parkına giderek kuğuları ziyaret ediyor, parkın sıralarında ufak tefek, düşüncelere dalarak, hani içimde bir hınç olmaksızın oturuyordum; Düsseldorf da birbirine komşu îş ve İşçi Bulma Kurumluyla Güzel Sanatlar Akademisi karşıda bulunuyor, biraz yana düşüyordu.

İnsan parkta böyle bir tahta sıra üzerinde oturuyor, oturuyor, derken sonunda kendisi de üzerinde oturduğu tahta gibi oluyor, dertleşecek birini arıyor. Sağlık durumları havaya bağlı yaşlı erkekler, zamanla yine pek çenesi düşük genç kızlara dönüşmüş nineler, içinde bulunan mevsim, siyah kuğular, bağrışarak birbirleri arkasından seğirten çocuklar ve insanda çaresiz birbirlerinden ayrılacakları ana kadar kendilerini gözetleme isteği uyandıran sevgili çiftler. Bazan yere bir kâğıt parçası atılıyor; kâğıt parçası biraz uçuyor havada, yerde yuvarlanıyor, derken parkın temizliğine bakan bir adam elindeki çubuğun sivri ucunu batırıp alıyor yerden.

Oskar dizleriyle pantolonunun bacaklarında birbirine denk potlar meydana getirerek oturmasını beceriyordu. Gözlüklü kızla iki sıska delikanlı, gözlüklü şişman kız benimle konuşmadan önce de dikkatimi çekmişti şüphesiz; kız deri bir ceket giymişti ve savaşta askerlerin kuşandığı bir palaskası vardı ceketin. Benimle konuşmak fikri herhalde siyah elbiseli ve anarşist görünüşlü delikanlılardan gelmişti; ama ne kadar tehlikeli bir görünüşleri olursa olsun, halinde gizli bir büyüklük okunan benim gibi bir kamburla dolaysız, kestirmeden konuşmayı göze alama-mış, şişman kızı benimle konuşmaya kandırmışlardı. Kız yanıma geldi, sütun gibi bacaklarını aralayıp önümde dikildi; baktım bir şeyler geveliyor ağzında, buyurup oturmasını söyledim. Kız oturdu, Ren Irmağı'ndan doğru puslu, âdeta sisli bir hava esiyordu bize doğru, kızın gözündeki gözlüğün camları buğulanmıştı; konuştu da konuştu kız, nihayet ben gözlüğünün camlarındaki buğuyu silmesini, sonra da ne istediğini benim anlayabileceğim gibi açık seçik dile getirmesini söyledim. Bunun üzerine kız, karanlık kasvetli bir görünüşleri olan delikanlıları işaret ederek yanına çağırdı; delikanlılar ben sormadan sanatçı diye tanıttılar kendilerini; yağlı boya, kara kalem resimler yapıyor, aynı zamanda heykeller yontuyorlardı ve bir model aramaya çıkmışlardı. Nihayet biraz coşkun bir ifadeyle beni böyle bir model olarak gördüklerini açıkladılar; ben beş parmağımı paradan ne haber der gibi çabuk çabuk oynatınca, hemen bir akademi modelinin kazanç imkânlarını sayıp dökmeye başladılar: saat başına güzel sanatlar akademisi bir mark seksen fenik ödüyor, çıplak modeller için — ama böyle bir şey sizin için söz konusu değil dedi şişman kız — hattâ iki mark veriyordu.

Neden evet demişti bu işe Oskar? Sanat onu çekmiş miydi kendine? Kazancın cazibesine mi kapılmıştı? Sanat ve kazanç imkânı beni cezbetmiş, Oskar’m evet demesini sağlamıştı. Böylece ayağa kalktım; üzerinde oturduğum, sırayı ve bir park sırası üzerinde vakit geçirmenin sağlayacağı

imkânları kesin olarak arkamda bırakarak, dimdik yürüyen gözlüklü kızın ve yürürken dehâlarını sırtlarında taşır gibi vücutlarını öne doğru eğen delikanlıların peşine düştüm; İş ve İşçi Bulma Bürosu’nu geçerek Eiskellerberg Sokağı’na saptık ve savaşta yer yer hasara uğramış Güzel Sanatlar Akademisi'ne geldik.

Başında sanatçıların giydiği bir bere, siyah kenarlı tırnakları bulunan kara sakallı profesör de —bana gençlik yıllarımın kara günlerini anımsatmıştı — kendi öğrencileri gibi mükemmel bir model olarak gördü beni.

Uzunca bir süre çevremde dönüp durdu, kömür gözlerini sağa sola oynattı, sesli sesli burnundan soludu; öyle ki, burun kanatlarından kara tozlar çıktı ve kara tırnaklarıyla âdeta görünmeyen bir düşmanı boğar gibi: “Sanat bir suçlamadır!” dedi. “Bir dışavurum, bir tutkudur! Sanat ak kâğıtlar üzerinde dağılıp dökülen kara kalemdir!”

Bu dağılıp dökülen sanata modellik yapmaya başlamıştım. Profesör Kuchen beni öğrencilerinin atelyesine götürdü, kendi eliyle kaldırıp bir sehpanın üzerine koydu, sonra da döndürdü sehpayı; hani benim başımı döndürsün diye değil, Oskar’ın vücudundaki nisbetleri dört bir yandan açıkseçik gözler önüne serebilsin diye yaptı bunu. On altı sehpa Oskar’ın profiline yaklaştırıldı. Önce burnundan soludukça tozlar çıkaran Profesörün teorik bir dersi: İfade gücü istiyordu Profesör, bu sözcük üzerinde ısrarla durdu, umutsuzluk taşan gece gibi kara bir dışavurum dedi; benim yani Oskar’ın, mahva sürüklenmiş insan tablosunu suçlayıcı, meydan okuyucu, zaman üstü, ama yine de yüzyılımızdaki cinneti dile getirerek ifade ettiğimi ileri sürdü, sehpalar üzerinden bir gökgürültüsü gibi gümbürdeyerek yuvarlandı sesi: “Bu alil ve sakat insanın resmini yapmayacak, onu boğazlayacak, çarmıha gerecek, kara kalemle onu kâğıt üzerine çivileyeceksiniz!”

Bu sözler haydi başlayın anlamına geliyor olmalıydı ki, sehpalar arkasında on altı kara kalem on altı kez cızırdadı; kâğıt üzerinde dağılarak çığlıklar attı on altı kez; benim dışavurumuma, yani kamburuma çarparak parçalandı ve kamburumu kararttı, kara sürdü, doğru dürüst resme geçiremedi onu; çünkü Prof. Kuchen’ın bütün öğrencileri öylesine bir karalıkla kamburumun peşine takılmıştı ki, ister istemez aşırılığa kapılıyor, kamburumun boyutlarını yanlış takdir ve tahmin ediyor, gittikçe daha büyük resim kâğıtları kullanmalarına rağmen kamburumu bir türlü kâğıt üzerine çekip alamıyorlardı.

Derken Profesör Kuchen on altı kara kalem düşmanına yerinde bir tavsiyede bulundu, benim ifade gücü fazla zengin kamburumla işe başlamayarak — kamburum bütün büyüklüklere kafa tutuyormuş— resim kâğıdının üst beşte birine elden geldiği kadar sola ilkin başını karalamalarını söyledi.

Koyu kahverengi ışıldıyor saçlarım, beni saçları bukle bukle bir çingeneye benzetiyordu. Oskar'ın gözlerinin mavi olduğu on altı sanat müridinden hiç birinin de dikkatine çarpmamıştı. Bir moladan yararlanarak — çünkü her modelin üç çeyrek saat süren bir modellikten sonra bir çeyrek saatçik dinlenmeye hakkı vardır— on altı resim kâğıdının üst sol beşte birlerini gözden geçirdiğim zaman, hepsinde de kahırlı yüzümün sosyal-suçlayıcı bir ifade taşıdığını görerek şaşırdım, ama mavi gözlerimdeki o ışıldayıcı gücü hiçbir resimde bulamayışım biraz dokundu bana: Gözlerimin billûr gibi ve gönülleri fethederek parıldaması gereken yuvalarda, kapkara kara kalem izlerinin oturttuğu kısık nesneler ordan oraya yuvarlanıyor, parça parça dağılıp dökülüyor, iğne gibi vücuduma saplanıyordu.

Sanatçı özgürlüğünü hesaba katarak şöyle dedim kendi kendime: "Senin bağrında bir Rasputin bulunduğunu sanat perilerinin genç oğullarıyla sanata gönül vermiş kızları anladı; ama acaba senin içinde uyuklayan Goethe'yi de keşfedip uyandırabilecek ve kolayca, o ifade gücüne değil de, daha çok ölçülü bir gümüş kaleme başvurarak kâğıt üzerine geçirebilecekler mi? Ama ne kadar istidatlı olursa olsun, gerek on altı öğrenci, gerek karakalemi eşsiz bir ustalıkla kullanıyor bilinen Prof. Kuchen, Oskar'm geçerli bir tablosunu ilerki kuşaklara armağan etmeyi başaramadı. Ama tatlı para kazanıyor, herkesten saygı görüyor, her gün altı saat döner sehpanın üzerinde dikiliyordum; bazen yüzüm her zaman tıkalı lavaboya, bazen burnum atelyenin gri, gök mavisi, hafif bulutlu penceresine çevrik, bazen da suratım bir paravanaya dönük ayakta duruyor, bana saat başı bir mark seksen fenik getiren ifade gücümü sağa sola bağışlıyordum.

Birkaç hafta sonra bazı cici tablocukların üstesinden gelmişti öğrenciler, yani dışavurumuma kara sürmekte biraz ölçülü davranmaya başlamışlardı; kamburumun boyutlarını artık sınırsız ölçüde şişirmiyor, bazen beni baştan aşağı, göğüs kafesimin üzerindeki ceketin düğmelerinden tutun da pantolonumun işte o yerine varıncaya kadar kâğıt üzerine geçiriyorlardı; hani söz konusu yer de hepsinden öne taşarak kamburumu sınırlıyordu. Hattâ birçok resim kâğıtlarında bir arka plan için yer bile kalmıştı. Para

reformuna rağmen savaşın etkisinden kendilerini kurtaramamış genç öğrenciler, arkama suçlayıcı bir ifade taşıyan kara pencere kovuklarıyla harabeler çiziktiriyor, beni yurdunu bırakıp kaçmış, iyi beslenememekten sıska cılız düşmüş biri olarak çatlak yarık ağaç kökleri arasına yerleştiriyor, hattâ beni tutuklamaya kadar gidiyor, harıl harıl çalıştırdıkları karakalemleriyle gerilere dikenleri aşırı ölçüde sivri bir dikenli tel çekiyor, beni korkutucu bir şekilde arka plana yerleştirdikleri nöbetçi kulelerinden gözetletiyorlardı; benden elimde boş bir teneke kap tutmamı istiyor, arkamda ve tepemdeki zindan pencerelerinin güzelliğinden de yararlanıyor, Oskar'a bir mahkûm üniforması giydiriliyor ve bütün bunları sanatkârane bir ifade gücüne ulaşabilmek üzere yapıyorlardı.

Ama beni kara saçlı bir Çingene - Oskar olarak görüp, bütün bu kara sürmeler bu yüzden giriştikleri için, bana mavi gözlerle değil de, kömür gözlerle bütün bu sefaleti gördükleri için, tel örgülerin resme geçirilemeyeceğini bilen ben, model olarak ayakta dikiliyor, sesimi çıkarmıyordum; ama bilindiği üzere bir zamana bağlı arka plandan yoksun çalışmaları gereken heykeltraşlar beni model olarak, çıplak model olarak karşılarına alınca sevindim doğrusu.

Bu kez benimle öğrenciler değil, bizzat üstat konuşuyordu. Profesör Maruhn benim karakalem profesörün, yani Profesör Kuchen'ın ahbabıydı. Günlerden bir gün Kuchen'ın özel atölyesinde, çerçevelenmiş karakalem tablolarla dolu kasvetli bir odada o eşsiz karakalemiyle beni kara sakallının kâğıt üzerine geçirmesi için modellik yapıyor, kımıldamadan duruyordum, bir de baktım Profesör Maruhn ziyarete geldi benim üstadı; iri yarı, şişman, kırk ilâ elli yaşları arasında bir adamdı; başında sanatçı kişiliğine tanıklık eden tozlu bir bere olmasa, beyaz heykeltraşçı önlüğüyle bir cerraha benzemez değildi.

Klâsik biçimlerin bir hayranı olduğunu hemen fark ettiğim Prof. Maruhn, vücudumdaki tenasüpsüzlükten ötürü hain gözlerle beni süzdü. Sonra dostuyla alay etmeye başladı, bugüne kadar karakaleminle kara kara çiziktirdiğin, sanatçı çevrelerinde sana Çingene Kuchen lakabını kazandıran çingene modellerinden bıkmadın mı daha? diye sordu. Şimdi bir hilkat garibesine mi geldi sıra? Başarılı ve sürümüne diyecek olmayan bir çingene resimleri döneminden sonra daha başarılı ve sürümü daha fazla bir cüce resimleri dönemine başlıyorsun galiba, dedi.

Prof. Kuchen dostunun alayını, öfkesinden ateş püsküren, gece gibi kara karakalem çizgilerine dönüştürdü ve şimdiye kadar Oskar'ı model alarak yaptığı en kara resim oldu bu. Doğrusu baştan aşağı karaydı resim; sadece şakak kemiklerimin, burnumun ve alnınım ve ellerimin üzerinde birazcık aydınlık vardı; ellerimi de Kuchen hep fazla büyük ve damla hastalığına işaret eden düğümlerle donatarak karakalem coşkularının ortasına çok şey ifade eder biçimde gergin oturtuyordu. Ama sonradan sergilerde itibar gören bu resim beni mavi yani aydınlık ve kasvetli olmayan ışıl ışıl gözlerle gösteriyor. Oskar, Heykeltraş Maruhn'un etkisinden ileri geldiğini sanıyor bunun; nihayet Maruhn karakalem delisi bir kimse olmayıp klâsik sanat akımına mensuptu, dolayısıyla Goethevâri bir durulukta ışıldadığını görebilmişti gözlerimin. Bu yüzden, aslında tenasüpten başka şeyi sevmeyen Maruhn'u beni bir heykeltraş modeli, kendi modeli olarak görmeye ayartan da yine Oskar'ın gözleri olmuştu galiba.

Maruhn'un atelyesi tozlu ve aydınlıktı, boştu âdeta, bitirilmiş bir çalışma görülemiyordu. Dört bir yanda planlanmış çalışmalar için model iskeletler vardı; bu planlanmış çalışmalar üzerinde o kadar inceden inceye düşünülmüştü ki, teller, demirler ve bükülüp kıvrılmış çıplak borular, modelcilikte kullanılan o balçık olmadan da ilerde ortaya çıkacak biçim mükemmelliğini ve ahengi şimdiden belli ediyorlardı.

Her gün beş saat çıplak modellik yapıyor, saatte iki mark alıyordum. Heykeltraş Maruhn tebeşirle döner sehpanın bir yerine bir işarette bulunuyor, vücudumun ağırlığını taşıyacak sağ bacağımın nerede kök salacağını bildiriyordu. Sağ bacağımın iç topuk kemiğinden yukarı çekilecek dikey bir çizgi, köprücük kemikleri arasındaki boyun çukurundan geçecekti. Sol bacağım oyunsu bacaktı. Ama yanıltıcı bir isim bu. Her ne kadar sol bacağımı hafif bir açı ve tembel bir davranışla yana doğru uzatıyorsam da, onu kıpırdatmama ya da oynar gibi hareket ettirmeme izin verilmiyor, oyunsu bacağım da tebeşirle döner sehpa üzerinde kök salmaya zorlanıyordu.

Kendisine modellik yaptığım haftalar Heykeltraş Maruhn kollarım için de böyle uygun, bacaklarım gibi onların da yerinden oynatılmasını sağlayacak bir poz bulamadı. Bazan sol kolumu sarkıtıp sağ koluma bir açı yaptırarak başımın üzerine uzatmak zorunda bırakılıyor, bazen da her iki kolumu göğsümün üzerinde kavuşturup kamburumun altında birleştirmem ya da böğürlerime dayamam gerekiyordu; binlerce imkân vardı ortada ve

Heykeltraş Maruhn bunların hepsini benim üzerimde ve esnek kurşun borudan iskelet üzerinde deniyordu.

Nihayet harıl harıl poz aramakla geçirdiği bir aydan sonra beni başımın üzerinde kavuşturacağım ellerle ya da tamamen kolsuz bir torso olarak kile geçirmeye karar verdi; iskeleti yapmaktan ve yapılan iskelete yeni bir biçim vermekten öylesine bitkin düştü ki, gerçi kil almak için yanımdaki sandığa el attı, işe koyulmak için ilk bir hamlede bulunacak oldu, ama sonra henüz biçim kazanmamış ham maddeyi yeniden sandığın içerisine şappadan bırakıp iskeletin önüne çömdü, beni ve iskeleti süzmeye başladı; umutsuzluk içinde titriyordu parmakları: İskelet fazla mükemmeldi.

Göğüs geçirmeli bir vazgeçişle, sözde baş ağrılarını ileri sürerek, ama Oskar'a kızıp içerlemeden, bacağının biri üzerine ağırlık binen, biri oynayan, kurşun borudan kolları havaya kalkık, parmakları demirden ensesine kenetlenmiş telden iskeleti köşeye, bütün o vaktinden önce bitirilmiş iskeletlerin yanına koydu; iskeletimin geniş kamburunda kelebek adındaki o tahta yumrular yavaş yavaş, alaylı olmaktan çok kendi işe yararsızlıklarının bilinciyle sallanıyordu, kilin ağırlığını taşıyacak tahta yumrulardı bunlar.

Bunun üzerine çay içip tam bir saat çene çaldık; Heykeltraş Maruhn kendisine modellik yapmışım gibi bu saatin de ödedi parasını. Henüz genç bir Michenangelo gibi kili avuç avuç, çekinip korkmadan iskeletlere aktarıp, çoğu savaş sırasında mahvolmuş plastik eserler yarattığı eski günlerden söz açtı. Ben de ona Oskar'ın mermer ustası ve kitâbe yazarı olarak çalışmalarından anlattım. Biraz sohbetten sonra Prof. Maruhn beni öğrencilerinin önüne çıkardı, onların da beni bir heykeltraş modeli olarak görmelerini ve Oskar'ı model alarak iskeletler yapmalarını istedi.

Eğer uzun saç belli bir cinsiyetin işareti kabul edilirse, Prof. Maruhn'un on öğrencisinden altısının kız olduğunu söylemek gerekiyor. Dördü çirkin, ama istidatlı kızlardı bunların. İkisi yakışıklı, çenebaz ve gerçekten kız denmeye lâyık şeylerdi. Çıplak modellik yapmaktan hiç sıkılmadım; hattâ kızlar kendisini döner sehpa üzerinde ilk kez süzüp, kamburuna rağmen onun da bir cinsel organı olduğunu ve bu organın gerektiği takdirde her normal erkeğinkiyle boy ölçüşebileceğini görerek şaşırır gibi olmaları zevklendirdi Oskar'ı. Üstat Maruhn'un öğrencileri üstadın kendisinden biraz başka türlüydü. Daha iki gün geçmeden bu öğrenciler iskeletleri hazırlamış, bir dâhi gibi davranıp dâhice bir aceleye kendilerini kaptırarak

kili acele ve acemice tutturulmuş kurşun borular üzerine şap şap çalmışlar, ama anlaşılan iskeletimdeki kambur içerisine gereği kadar tahta yumru oturtmamış olacaklar ki, ıslak ıslak soluyan model kili Oskar'a delik deşik vahşi bir görünüm vererek iskeletler arasında sarkmaya başlamış, taze kilden hazırlanan Oskar on kez yana eğilmişti; derken başım ayaklarımın arasına düşmüş, kurşun borulardan kil şap şup yere düşmeye başlamış, kamburum dizlerimin arkasından oyukların içerisine yuvarlanmış, o zaman Üstat Maruhn'u takdir etmiştim; o kadar mükemmel iskelet yapan biriydi ki Maruhn, yaptığı iskeletleri ucuz kil altında saklamaya hiç ihtiyacı yoktu.

Kilden Oskar'ın iskelet Oskar'dan ayrılması çirkin ama istidatlı kızları ağlamaya kadar götürdü. Yakışıklı, ama çenebaz kızlar ise, etlerim zamanı derleyip toparlayarak âdeta sembolik bir hava içerisinde kemiklerimden düştükçe güldüler. Birçok haftalar uğraşarak öğrenciler sömestre sonunda sergilenmek üzere yine de birkaç değerli heykel yapmasını başarınca, çirkin ama istidatlı kızlarla, yakışıklı ama çenebaz kızlar arasında ikide bir kıyaslamalarda bulunmak fırsatını ele geçirdim. Çirkin ama sanattan yana istidatlı bakireler, büyük bir titizlikle başımı, kollarımı ve bacaklarımı, kamburumu heykele geçirip, erkeklik organımın ise tuhaf bir çekingenlikten dolayı ya üzerinde durmuyor ya da bu organı aptalca stilize ediyor, oysa yakışıklı, iri gözlü, parmakları zarif ama beceriksiz bakireler vücudumun diğer kısımları üzerine pek eğilmeyerek gösterişli cinsel organımı kılı kılına heykele geçirmek için elden geldiği kadar çaba harcıyorlardı. Bu arada dört erkek öğrenciyi de unutmuş olmamak için şunu da söyleyeyim ki, bunlar beni soyutluyor, beni yassı ve üzeri yivli tahtalara başvurarak dört köşeli çatıyorlar, çirkin bakirelerin ihmal ettiklerini, yakışıklı bakirelerin ise etten bir tabiat ürünü olarak şenlendirmeye çalıştıkları erkeklik organımı, kuru erkek akıllarıyla eşit büyüklükte iki küp üzerinde dört köşe ve uzunlamasına bir kalasa benzeterek, bir devin çiftleşme delisi erkeklik organı gibi boşluğa doğru uzatıyorlardı.

Mavi gözlerimin mi, yoksa heykeltraş öğrencilerin etrafıma, üryan Oskar'ın çevresine koydukları elektrik sobalarının hatırı için mi, her nedense şirin heykeltraş kızları ziyarete gelen ressamlar ya benim gözlerimin mavisinde ya da üzerime çevrilmiş elektrik sobalarının sıcaklık dalgalarıyla İstakoz gibi kızaran cildimde ressamlar için bir cazibe kaynağı keşfettiler; beni zemin kattaki heykel ve grafik atelyesinden kaçırarak binanın üst katlarına çıkardılar, bundan böyle beni model olarak kullanıp paletlerinde yağlı boyalar kardılar.

Başlangıçta ressamlar mavi bakışımın henüz pek fazla etkisindeydi. Kendilerine öylesine mavi bakıyor olacaktım ki, fırçaları beni büsbütün mavi geçirmek istiyordu tuvale. Oskar'ın gürbüz eti, dalgalı kahverengi saçları, körpe ve pespembe ağzı o kahrolası mavi renk tonları içerisinde sararıp soluyor, küflenip gidiyordu; ölümcül bir hastalığı haber veren bir yeşil ve insanda kusma tenbihine yolaçan bir sarı da şüphesiz yer yer et loplarımın arasına giriyor, çürüme işini çabuklaştırıyordu.

Oskar tam yedi gün Güzel Sanatlar Akademisi'nin mahzenlerinde kutlanan karnaval sırasında Ulla'yı keşfedip, bir sanat perisi olarak ressamların önüne çıkarınca, başka renklere kavuşması mümkün oldu ancak.

Perhiz arafesi olan pazartesi günü müydü? Evet, öyleydi; karnaval eğlencelerine ben de katılmaya, üzerine bir karnaval kostümü geçirip kostümlü Oskar'ı kalabalık arasına sokmaya karar vermiştim.

Beni aynanın önünde görünce: "Evde kal gitme, Oskar'cığım!" dedi Maria. "Ayak altında ezileceksin o olacak." Ama bir karnaval kostümünün hazırlanmasında bana yardım etti sonra, kumaş artıklarını kesip biçti ve kesilen parçaları kızkardeşi Guste'nin çal çene iğnesi hemen birbirine tutturdu; derken bir palyaço kostümü hazırlanıp çıktı ortaya. Başlangıçta şöyle Valezeues'vâri bir şeyler hayallemiştim ben. Ah bir kendimi Başkumandan Narses veya Prens Eugen kılığında görsem! diye geçirmiştim İçimden. Nihayet savaş olaylarının bir köşeden bir köşeye uzanarak, görüntüleri hafifçe bozan bir çatlakla donattığı aynanın önüne gelip durdum; dikilip hazırlanmıştı kostüm, renk renk parçalardan oluşuyordu, şalvara benzeyen geniş ve kabarık bir pantolonu vardı ve orasına burasına ziller asılmıştı; oğlum Kurt'a kahkahalar attırıp onu gülme nöbetlerine uğrattı, o zaman pek de mutlu denemeyecek bir edayla şöyle söyledim kendi kendime: "İşte şimdi Palyaço Yorick'e döndün, Oskar. Ama palyaço yerine koyup eğleneceğin kıral nerede?"

Daha beni Rattinger Kapısı'na götürecek, Sanat Akademisi'nin yakınına getirip bırakacak tramvaya binince, büro ve tezgâhlarını bir kenara iterek kovboy ve İspanyol rakkasesi kılığına girmiş kadın ve erkek yolcuları güldürmeyip korkuttuğumu fark ettim. Benden uzakta durmaya çalışıyordu herkes, dolayısıyla tramvay tıklım tıklım dolu olmasına rağmen oturacak bir yer ele geçirebilmiştim. Akademinin önünde üzerlerine karnaval kostümü geçirilmemiş joplarını gerçekteki kılıklarıyla sallayıp duruyordu polisler.

“Sanat Perileri Festivali”nde — akademi öğrencilerinin eğlentisi bu ismi taşıyordu — iğne atılsa yere düşmezdi; ama yine de dışardaki kalabalık binaya saldırarak içeri girmek istiyor, polisle kanlı, kanlı değilse renkli olduğu su götürmeyen çatışmalara girişiyordu.

Oskar sol yeninde asılı çıngırağı konuşturur konuşturmaz kalabalık aralandı, meslek icabı büyüklüğümün farkına varan bir polis yukardan aşağı bir selâm çaktı, ne buyurduğunu anlamak istedi Oskar’ın ve jopunu sallayarak karnavalın kutlandığı akademi mahzenindeki odalara kadar bana eşlik etti; bu odalarda et kaynıyordu, ama pişmemişti henüz.

Ancak kimse sanmasın ki, bir Sanatçılar festivali sanatçılarca kutlanan bir festivaldir. Akademi öğrencilerinin çoğu boyanmış ve makyajlı olmasına rağmen, zoraki bir ifade okunan vakur yüzlerle orijinal, ama biraz sağa sola oynayan içki büfelerinin başında dikiliyor, bira, şampanya, Viyana sosisi ve kadehlere gerektiği gibi doldurulmayan rakılar satarak kendilerine ek kazanç sağlamak istiyorlar, asıl sanatçılar festivali ise yılda bir kez su gibi para akıtan, sanatçılar gibi yaşayıp eğlenmek isteyen halk tarafından kutlanıyordu.

Merdivenlerde ve köşe bucaktaki küçük masalar altında, kendilerini rahatsız etmiş eğlenti havasının zevkli bir tarafını yakalamak üzere bulunan çiftleri hemen bir yarım saat korkutup ürküttükten sonra, iki Çinli kızla ahbap oldum; herhalde damarlarında Yunan kanı olacak ki, yüzyıllar önce Midilli adasında rağbet gören bir sevişme sahnesi çıkardılar önüme. İki kız her ne kadar işini bilir ve çok parmaklı birbirlerine giriştilerse de, benim nazik yerlerimi rahat bıraktılar, zaman zaman pek eğlendirici bir oyun sürdüler önüme, benimle enikonu ısınmış şampanyayı içtiler ve iznim üzerine ucu pek sivri kamburumun direncini denediler ve mutlu da oldular galiba, ki bu da benim tezimi bir kez daha doğruluyor: Bir kambur kadınlara mutluluk getirir.

Ama yine de kızlarla beraberliğim uzadıkça bir üzüntü sardı beni. Kafamın içinde birtakım üzüntüler kımıldıyor, politik durum beni tasalandırıyordu; şampanyayla Berlin Ablukasını masa üzerine çizdim, hava köprüsünü belirtmeye çalıştım, bir türlü birbiriyle birleşemeyen iki Çinli kızın manzarası karşısında, Almanya’nın günün birinde bir araya geleceğinden umutsuzluğa düşer gibi oldum ve başka zaman yapmadığı bir şey yaptı Oskar: Yorick kimliğiyle hayatın anlamını aramaya koyuldu.

Yanımdaki kızların aklına artık gösteri olarak bana sunacakları bir şey gelmeyince —ağlamaya kaptırmışlardı kendilerini ve bu da makyaj altındaki Çinli yüzlerine hain izler resmediyordu— şalvar gibi pantolonum ve yarıklarla donatılmış gömleğimle, çıngıraklarımı konuşturarak doğruldum; üçte ikimle eve gitmek istiyor, üçte birimle ufak çapta bir karnaval yaşantısı arıyordum kendime.

Birden Lankes Çavuş'u görmeyeyim mi! Ama hayır, ben onu görmemiştim, o bana seslenmişti.

Hatırladınız mı hani? 1944 yılının yazında Atlantik duvarında raslamıştık kendisine? Orada beton koruganları bekliyor, Üstadım, Bebra'nın ikram ettiği sigaraları içiyordu.

Kucak kucağa oturmuş sevişenlerle dolu merdivenden yukarı çıkıyordum; tam bir sigara ateşlemiştim ki, biri parmağıyla dokundu, İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma bir çavuş: "Acaba bir sigaranız var mı?" diye sordu.

Onu bu sözlerinden ve sonra hâki elbisesinden hemen tanımış olmam şaşılacak bir şev değildi tabiî. Ama yine de bu tanışıklığı tazelemek istemezdim, ne var ki çavuş ve beton koruganların ressamı hâkî dizlerine bizzat sanat perisini oturtmuştu.

Müsaade edin de önce ressamdan söz açayım, sonra sanat perisini anlatırım. Kendisine sadece sigara vermemiş, çakmağımı da çakmıştım tabiî ve o sigarasını tüttürürken dedim ki: "Hatırladınız mı, Lankes Çavuş? Bebra'nın Cephe Tiyatrosu? Mistik ve barbarca bir can sıkıntısı hani?"

Ben böyle konuşunca irkildi ressam, sigarayı ağzından çekip almadı ama, sanat perisini dizlerinden itti. Zil zurna sarhoş ve uzun bacaklı yavruyu yıkılmasına vakit bırakmadan tutarak kendisine iade ettim. Lankes Çavuş'la karşılıklı anılarımızı anlatmaya koyulduk birbirimize; Lankes'in örümceğe benzettiği Üsteğmen Herzog'a veriştirip Üstat Bebra'yı ve Rommel kuşkonmazları arasında karides arayan rahibeleri andık; bir ara gözüm sanat perisinin kostümüne ilişerek şaşırdım; melek kılığına girmişti kız. Dış ülkelere yollanacak yumurtaların ambalajlanmasında kullanılan bir karton kutuyu şapka olarak başına geçirmişti, körkütük sarhoşluğuna ve hazin şekilde uçları kırılmış melek kanatlarına rağmen hâlâ bir gökyüzü sakininin cazibesini yansıtıyordu.

“Ulla bu!” diye açıkladı Ressam Lankes. “Aslında terzilik yapar. Ama sanata kapağı atmak istiyor. Ben hiç *uygun* bulmuyorum, çünkü terzilikte biraz bir şey kazanır gene, ama sanatta hava alır.”

Bunun üzerine sanat yoluyla tatlı para kazanan Oskar, terzi Ulla’yı model ve sanat perisi olarak akademinin ressamlarıyla tanıştırabileceğini söyledi. Lankes Çavuş teklifime o kadar hayran kaldı ki, hemen benim paketten üç sigara birden çekip aldı ve teklifime karşılık beni atelyesine davet etti; ama hemen arkadan, atalyeye kadar taksi parasının benim ödemem gerekeceğini söyleyerek biraz cayar gibi oldu.

O saat arabaya atlayıp yola çıktık, karnavalı geride bıraktık, ben taksi ücretini ödedim, atelyesi Sittard Sokağı'nda bulunan Lankes de ispirto ocağında kahve pişirdi bize; bu da Sanat Perisi’ni sarhoşluğundan çekip aldı; sağ işaret parmağının yardımıyla kustuktan sonra nerdeyse ayık davranmaya başladı Ulla.

Ulla'nın açık mavi gözlerinde bir şaşkınlık ifadesi bulunduğunu o anda fark ettim; biraz ıslıklı, biraz tenekemsi, ama yine de içe işler bir cazibeden yoksun olmayan sesi geldi kulağıma. Ressam Lankes kendisine teklifimi açıp, sanat akademisine modellik yapmasını öğütlemekten çok emrettiği zaman ilkin yanaşmadı; akademide ne sanat periliği, ne çıplak modellik yapmak istediğini bildirdi; bütün dilediği Ressam Lankes’in olmaktı. Bunun üzerine Lankes bütün istidatlı ressamlar gibi davranarak soğuk bir yüz takındı, bir şey söylemeden birkaç tokat aşketti kıza, sonra yeniden iyiyürekli ve memnun gülerek dediğini yapıp yapmayacağını sordu; bunun üzerine kız hıçkırıp tıpkı bir melek gibi ağlayarak, akademideki ressamlar için bol para getirecek bir modellik işini yükleneceğini ve belki de bir sanat perisi olacağını açıkladı.

Tasavvur edin ki, Ulla’nın boyu aşağı yukarı bir metre yetmiş sekiz santimdi; fazlasıyla ince, sevimli ve narin bir kızdı ve hem Botticelli’yi-hem de Cranach’ı [79] anımsatıyordu. Derken yanyana çıplak modellik yapmaya başladık. İstakoz etinde de aşağı yukarı Ulla'nın endamlı ve pürüzsüz etinin rengi vardır; narin çocuksu bir ayva tüyü bu eti örtüyordu. Başındaki saçlar seyrekti daha çok, ama uzun ve saman sarısıydı. Haya yerindeki kıllar kıvır kıvır ve kırmızımtraktı, sadece küçük bir üçgenin üzerini örtüyordu. Koltuk altlarındaki kılları ise her hafta traş ediyordu Ulla.

Tahmin edileceği üzre akademinin normal öğrencileri bizden pek yararlanamadılar; Ulla'nın kollarını fazla uzun, benim başımı fazla iri olarak resme geçirdiler, yani bugün bütün acemilerin düştüğü hataya düştüler: Bizim büyüklüğümüzü tuvale sığdıramadılar.

Ancak Ziege ile Raskolnikoff'un bizi keşfetmesi üzerine Sanat Perisi Ulla'nın ve Oskar'ın dış görünüşüne uygun tablolar doğup çıktı ortaya.

Sanat Perisi yatıyor, ben onu korkutuyordum: Faun[80] ve Nymphe. [81]

Ben yere çömüyor, o her vakit biraz üşüyen küçük memeleriyle benim üzerime eğiliyor, saçlarımı okşuyordu: Güzel kadın ve Canavar Adam.

O yere yatıyor, bense yüzümde tek boynuzlu bir at maskesi, onun uzun bacaklarının arasında oynuyordum: Kadın ve Tek Boynuzlu.

Bütün bu resimler de Ziege'nin ve Raskolnikoff'un üslûbuyla yapılıyor, bazen renkli oluyor, bazen grinin soylu tonlarını gösteriyor, bazen ince bir fırçayla ayrıntılara inilip, bazen ıspatula dâhice kullanılarak boya tuvalin üzerine bir Ziege üslûbu içerisinde atılıyor, bazen da Ulla ile Oskar'ın çevresindeki esrarengiz hava sadece ima yollu belirtiliyordu. Zamanla Raskolnikoff bizim sayemizde gerçeküstücü bir üslûp geliştirdi; bu üslûpta Oskar'ın yüzü bizim bir zamanki evde bulunan ayaklı saatin yüzü gibi bal sarısı bir kadran olup, kamburumda mihaniki olarak birbirine sarılmış büyüyen güller açıyor ve Ulla bu gülleri koparıyordu; bir resimde de ben belden yukarısıyla gülümseyen, belden aşağı uzun bacaklı Ulla'nın yarılmış karnına tünüyor, onun dalağıyla karaciğeri arasında pinekleyerek bir resimli kitabın yapraklarını karıştırıyordum. Ayrıca üzerimize kostümler geçirilmekten hoşlanılıyor, Ulla bir Kolumbine, bense yüzü beyaz makyajlı bir Mime kılığına sokuluyordum. Sonunda o pek büyük tabloyu yapmak Raskolnikof'a [82] nasip oldu—ona Raskolnikof demeleri boyuna suç ve cezadan söz ettiği içindi—; ben Ulla'nın hafif ayva tüyüyle örtülü sol bacağında oturuyordum; anadan doğma, eciş bücüş bir oğlandım; Ulla Madonna'yı [83] canlandırıyor, Oskar ise İsâ için modellik yapıyordu.

Sonradan bu tablo birçok sergileri dolaştı, Madonna 49 olarak isimlendirildi sergilerde, ilân sütunlarına yapıştırılan afiş olarak da etkisini göstermekte gecikmedi. İçinde yaşadığım ülkenin iyi vatandaşlarından biri olan Maria afişi görünce, evde patırtı koptu; buna rağmen tabloyu Ren bölgesindeki sanayicilerin birinin satın almasını önleyemedi Maria; kimbilir söz konusu tablo belki bugün de büroların işgal ettiği bir gökdelendeki bir

konferans salonunda asılı bulunup yönetim kurulu üyeleri üzerinde etkisini sürdürmektedir.

Kamburum ve vücut ölçülerimle ilgili olarak hazırlanıp ortaya çıkarılan bu istidat dolu densiz tablo eğlendir-mişti beni. Ayrıca Ulla ile ben el üstünde tutulan modellerdik, saat başına çıplak modellik için iki mark elli fenik alıyorduk. Ulla da model olarak rahat hissediyordu kendini. O kocaman ve ağır elli Ressam Lankes de, düzenli olarak eve para getirdiğinden bu yana, kıza daha iyi davranıyor, ancak kafasındaki dâhice soyutlamaları açığa vurmak için öfkeli bir eli gerektirdiği zamanlar dayak atıyordu kıza. Yani Ulla, kendisini optik açıdan model olarak kullanmayan Lankes için de bir bakıma sanat perisiydi; çünkü sadece kıza aşkettiği tokatlardır ki, onun ressam eline o gerçekten yaratıcı gücü bağışlıyordu.

Aslında bir meleğin yumuşamazlığından başka bir şey olmayan o ağlamaklı çıtkırıldımlığıyla, beni de kendisine kaba davranmaya tahrik etmiyor değildi Ulla; ama ben kendimi tutabiliyor ve elime bir kırbaç almak hevesine kapıldıkça bir pastaneye davet ediyor, onu alarak sanatçılarla düşüp kalkmanın bana kazandırdığı hafif bir züppelik havası içerisinde, bodurluğum yanında boylu boslu seyrek rastlanır bir bitki gibi ağızları açık bize bakan o cıvıl cıvıl insanla dolu König Ağaçlıklı Yolu’nda gezmeye götürüyor, ona leylak rengi çoraplarla pembe eldivenler alıyordum.

Raskolnikoff'da ise durum başkaydı; Ulla’yla, ona pek sokulup onu incitmeden en içli dışlı bir ilişkiyi sürdürüyordu. Döner sehpa üzerinde bacaklarını enikonu açtırarak ona poz verdiriyor, ama kendisi resim yapmayıp, birkaç adım ötede Ulla’nın cinsel organının karşısına geçerek bir tabureye oturuyor, suç ve cezayla ilgili sözleri etkili bir tonla fısıldıyarak Ulla'nın cinsel organına gözlerini dikip bakıyor, derken Sanat Perisinin cinsel organı nemleniyor, açılıyor, - beri yandan Raskolnikoff da sırf konuşmak ve bakmakla kendini özgürlüğe kavuşturan o sonuca ulaşıyor, tabureden sıçradığı gibi sehpadaki Madonna 49’a şahane fırça darbeleriyle girişiyordu.

Nedeni başka olsa bile bazen da gözlerini dikip baktığı oluyordu Raskolnikoff'un. Kanısınca bende eksik bir taraf vardı. Ellerimin arasındaki bir boşluktan söz ediyor ve o gerçeküstücü fantezisiyle gayet bol ölçüde aklına gelen nesneleri peşpeşe tutuşturuyordu parmaklarımın arasına. Bir defasında Oskar’ı bir tabancayla silâhlandırıp İsa olarak Madonna’ya nişan aldırdı. Benden Ulla’ya bir kum saati uzatmamı bir ayna tutmamı istedi bir

başka defa; ayna ise dışbükey olduğundan fena halde eciş bücüş gösterdi Ulla’yı. Makaslar, olta takımları, telefon kulaklığı, kuru kafalar, model uçaklar, zırhlı arabalar, transatlantikleri iki elimle tutuyor, söz konusu boşluğu — Raskolnikoff çok geçmeden farkına varmıştı bunun — yine de dolduramıyordum.

Derken Ressam Raskolnikoff'un günün birinde o nesneyi alıp geleceğinden ve bunu sadece elimde tutmamı isteyeceğinden korkmaya başlamıştı Oskar. Ve nihayet trampeti alıp geldiğinde haykırdım: “Hayır, hayır!”

Raskolnikoff: “Al eline trampetini, Oskar! Ne denli biri olduğunu anladım senin.”

Ben titreyerek: “Bir daha mı, asla! Geride kaldı o günler.”

Raskolnikoff kasvetli bir sesle: “Hiçbir şey geride kalmaz, her şey çıkar gelir yine, suç, ceza ve yeniden suç!”

Sanat Perisi Ulla üzerime eğildiği zaman ağlıyordum, gözyaşlarından gözüm etrafı görmez bir haldeydi; dolayısıyla onun beni öpmesinin, Sanat Perisi'nin fena halde beni öpmesinin önüne duramadım; içinizde bir sanat perisinin öpücüğüne mazhar olanlar, Oskar'ın bir damga gibi kendisini damgalayan öpücük arkasından, yıllar öncesi kendisinden uzaklaştırıp Saspe Mezarlığı’na gömmüş olduğu o trampeti yine eline almasını herhalde tabiî karşılayacaktır.

Ama trampeti tokmaklamayarak poz verdim sadece ve — ne fena — Modanna 49'un Trampetçi İsa'sı olarak onun sol çıplak bacağı üzerine resmedildim.

Bir sanat sergisini haber veren bir ilânda işte bu durumda görmüştü beni Maria. Benim haberim olmadan sergiyi gezmiş, anlaşılan tablonun önünde uzun bir süre durmuş ve durdukça bir öfke birikmişti; çünkü beni sorguya çekerken oğlum Kurt’un okul cetveliyle vurdu bana. Birkaç aydan beri büyücek bir bakkaliye dükkânında ilkin tezgâhtarlık yapıp, çok geçmeden becerikliliği dolayısıyla kasanın başına geçen Maria, Almanya'nın Batı kesiminde iyi bir vatandaş kimliğiyle karşıma çıkıyordu; Doğu'dan kaçmış karaborsa ticareti yapan bir kimse değildi artık; bu yüzden enikonu inandırıcı sözlerle bir domuz yavrusu, bir orospu dölü, ipsiz sapsızın biri olarak nitelendirebildi beni; beri yandan benim rezilcesine kazandığım o pis

parayı, ayrıca benim yüzümü bundan böyle görmek istemediğini bağırarak ilân etti.

Ama çok geçmeden Maria sözlerinin son bölümünü geriye aldı ve iki hafta sonra da benim modellik yaparak kazandığım paranın az buz denemeyecek bir kısmını yine evin ihtiyaçlarına harcamaya başladı; ancak ben yine de onunla, onun kızkardeşi Guste ve oğlum Kurt'la bir arada kalmamayı kafama koymuştum; doğruyu söylemek gerekirse, çok uzaklara çekip gitmek istiyordum; Hamburg'a, mümkün olursa yine deniz kıyısına gidecektim; ama benim pek çabuk tasarladığım bu evden çıkıp bir başka yere taşınma planımı benimseyen Maria, kızkardeşi Guste' den de destek görerek, beni kendisine ve Kurt'çuğa yakın, ille Düsseldorf'da bir oda bulmaya kandırdı.

KİRPİ

Yapmalar, yıkmalar, bertaraf etmeler, kucak açmalar, kapı dışarı etmeler ve bağra basmalar: Ancak kiracının kiracısı olarak oturduğu evde trampetini konuşturarak gerilere uzanmasını öğrendi Oskar. Bunun için sadece oturduğum oda, Kirpi'nin kendisi, avludaki tabut mağazası ve Bay Münzer bana yardım etmekle kalmadı, Drothea Hemşire de uyarıcı bir kimse rolünü uyarak benden yardımını esirgemedi.

Parzival'i bilir misiniz? Ben de bilmem pek. Onunla ilgili olarak aklımda kalan, karda üç kan damlasının öyküsüdür sadece. Gerçek bir olay, çünkü bana uyuyor. Belki kafasında bir fikri olan herkese de uyar. Ama Oskar'ın yazdıkları kendisiyle ilgili, bu yüzden âdeta biçilmiş bir kaftan bu olay onun için; Oskar'a öylesine uyuyor ki, bu uygunluk kuşkulara yol açıyor.

Gerçi hâlâ sanatın hizmetinde bulunuyordum; mavi, sarı ve toprak rengi resimlerimi yaptırıyor, üzerime karakalemle karalar çaldırıyor ve arka planlar önünde dikiliyordum. Güzel Sanatlar Akademisi'ne bütün kış Sanat Perisi Ulla'yla bereket getirmiş, yaz sömestresinde de bereketimizi esirgememiştik. Ama derken kar yağdı, yağan kar üzerine üç damla kan damladı ve bu damlalar budala Parzival gibi benim bakışlarımı da kendilerine çektiler, çivilediler üzerlerine bakışlarımı; öyle bir Parzival ki, [84] budala Oskar, kendisini hiç çekinmeden onunla aynı kişi görebileceğinden öte bir şey bildiği yok hakkında.

Beceriksizce çizdiğim bu tablonun sizler için yeteri kadar bir açıklık taşıyacağını sanıyorum: Nihayet kar bir hemşirenin üniformasıdır burada ve üç damla kan da hemşirelerden çoğunun, dolayısıyla Drothea Hemşire'nin üniformasının yakalarını birbirine bitişik tutan broşlardaki o ışıl ışıl Kızılhaç işaretidir. İşte bu tablo önünde oturup duruyor, gözlerimi başka bir tarafa çeviremiyordum.

Ama Bay Zeidler’in evindeki eskiden banyo olarak kullanılan odada oturmadan, bu odayı arayıp bulmam gerekiyordu ilkin. Kış sömestresi tam o sırada bitmek üzereydi, öğrencilerin bazısı odalarından çıkıp, Paskalya’ya kadar kalmak üzere evlerine gitmişti; sonradan kimisi dönüyor, kimisi dönmüyordu bunların. Meslek arkadaşım Sanat Perisi Ulla da oda arama işinde yardımını eksik etmedi benden, benimle öğrenci birliğine gitti, burada birçok adresler Güzel Sanatlar Akademisinin bir tavsiye mektubunu elime tutuşturdular.

Oda ararken, Yakarış Yolu'ndaki atelyesine giderek bir kez daha ziyaret ettim Taşçı Ustası Korneffi; görüşmeyeli aradan uzun bir zaman geçmiş, kendisine bağlılığım bana bu yolu teptirmişti; hem sömestre tatilinde tutacağım bir iş arıyordum; çünkü Ulla olmadan, birkaç profesöre özel modellik yaparak altı haftalık tatil süresince doğru dürüst geçimimi sağlayamazdım; ayrıca mobilyalı bir oda için gereken parayı da bulup buluşturmam gerekiyordu.

Korneff'i ensesinden ikisi nerdeyse iyileşmiş, biri de henüz olgunlaşmamış üç çıbanla Belçika granitinde bir kitabe taşı üzerine eğilmiş buldum; taşı yontmuş, perdahını yapıyordu. Biraz ordan burdan söyleştik, ima yollu bir süre taş kalemle oynadım ben, gözlerimi etrafta dolaştırıp tezgâh üzerine yatırılmış mezar taşlarına baktım; perdah ve cilâları yapılmış, üzerlerine hak edilecek kitabeleri bekliyorlardı. Bir metre boyunda iki taş, bir fosilli kireç taşı ve ikili bir mezar için Şilezya mermerinden bir taş, sanki Korneff tarafından elden çıkarılmışlar da yazıları hak edecek işten anlar birini gözler gibiydiler. Para reformunun arkasından biraz çetin günler geçirmiş Taşçı Ustası Korneff hesabına sevindim doğrusu. Ama daha o zamanlar şu bilgelik taşan düşünceyle kendimizi avutmuştuk: Yüzü hayata ne kadar dönük olursa olsun böyle bir para reformu bile insanları ölmekten ve bir mezar taşı sipariş etmekten alıkoyamaz.

Bu görüşümüzün doğruluğu da anlaşılmıştı işte. İnsanlar ölüyor ve eskisi gibi mezar taşları satın alınıyordu. Ayrıca para reformundan önce söz konusu olmayan siparişler geliyordu Korneff'e. Kasaplar dükkânlarının cephe ve iç kısımlarını Lahn mermerinden panolarla kaplattırıyor, savaştan hasar görmüş kumtaşı ve pamuktaşından duvarlar onarılarak bankaların ve büyük satış mağazalarının yeniden gösterişli duruma kavuşması sağlanıyordu.

Korneff in hamaratlığıyla ilgili olarak övücü sözler söyledim, bu kadar çok işin altından nasıl kalktığını sordum. İlkin oralı olmadı, sonra atelyede bazen dört elin çalışmasını arzu ettiğini açıkladı; nihayet bana bir teklifte bulunarak, yanında yarım gün yazı hakkâklığı yapabileceğimi söyledi; kireç taşına oyulacak yazılar için her harf başına 45 fenik, granit ve yeşil mermer için 55 fenik veriyordu; kabartma yazılar için de altmış ile altmış beş fenik ödeyecekti.

Bunun üzerine hemen bir fosilli kireç taşının başına geçtim; çok geçmeden işe koyulmuş, harfleri oymaya başlamıştım. Aloys Küfer - doğ. 3. 9. 1887 - öl. 10. 6. 1946 otuz harfi ve ayrıca gereken rakamları en fazla dört saatte taşa hak etmiş, giderken anlaşmamıza uygun olarak on üç mark elli feniği cebe indirmiştim.

Gözden çıkarmayı düşündüğüm aylık oda kiramın üçte biri kadar bir şeydi bu, tutacağım oda için kırk marktan fazla veremezdim ve vermek de istemiyordum; çünkü Bilk’teki evde Maria’yı, Guste Köster’i ve Kurt’u pek ahım şahım olmasa bile maddî bakımdan desteklemeyi görev edinmiştim kendime.

Akademinin öğrenci birliğindeki nazik kişilerce bana verilen dört adresten Zeidler, Jülich Sokağı, numara 7’yi başa aldım, çünkü buradan Güzel Sanatlar Akademisi'ne pek fazla bir yol yoktu.

Mayıs başında, aşağı en bölgesinde görülen sıcak bir havada, yeteri kadar parayla donanmış olarak yola koyuldum. Maria elbisemi fırçalayıp ütülemişti, şık bir görünüşüm vardı. Üçüncü katında Bay Zeidler’in üç odalı bir dairesi bulunan ve tozlu bir kestane ağacının arkasındaydı ve üzerindeki sıva yer yer tepsirip dökülmüştü. Jülich Sokağı'nın rahat yarısını harabeler doldurduğu için, komşu ve karşı evlerden kolay kolay söz açılamazdı. Solda üzeri yeşil otlar ve tereyağı çiçekleriyle örtülmüş T-kirişlerinin meydana getirdiği tepe, bir zaman aynı yerde Zeidler’lerin evine bitişik dört katlı bir binanın bulunduğunu tahmin yollu sezdiriyor, sağda ise ikinci katına kadar onarımı yapılabilmiş, galiba maddî imkânlar ondan ötesine elvermemiş yıkık bir bina görülüyordu; cilâlı İsveç mermerinden cephesinde yer yer oyuklar ve çatlaklar vardı ve buraların da onarılması gerekiyordu. “Defin Enstitüsü Schornemann” yazısında hangileri olduğu artık aklımdan çıkan birçok harf eksikti. Üzeri hâlâ ayna gibi pürüzsüz granite kama biçiminde oyulmuş iki palmiye dalı bir şans eseri olarak sapasağlam duruyordu, yani enstitüye az buçuk bir ruhanî hava verilmesine katkıda bulunabilirdi.

Yetmiş beş yıldan beri varlığını sürdüren bu defin enstitüsünün tabut deposu evin avlusundaydı ve avluya bakan, odamdan benim için sık sık seyre değer bir manzara oluşturdu ilerde; güzel havada hepsi çok iyi bildiğim bir şekilde ayak ucuna doğru daralan bu tabutlardan birkaçını sundurmadan çıkararak cilâsını tazelemek için tahta kütükler üzerine yatıran işçilerin çalışmalarını izledi Oskar sık sık.

Zili çaldım, Bay Zeidler'in kendisi gelip açtı kapıyı. Ufak tefek, şişman, tıknefes ve kirpimsi kapıda dikildi; kalın camlı bir gözlük vardı gözünde, yüzünün alt yarısını yumak yumak sabun köpüğü örtmüştü, sağ elinde yanağına doğru bir fırça tutuyor, alkolik birine ve konuşmasına bakılırsa bir Wastefalya'lıya benziyordu.

“Odayı beğenmezseniz hemen söyleyin; işim var, traş oluyorum, sonra da ayaklarımı yıkayacağım.”

Merasimden hoşlanmayan bir adamdı Zeidler. Odayı gördüm, beğeneceğim gibi değildi; çünkü artık kullanılmayan, rahat yarısı turkuvaz yeşili çiniler, kalanı karmakarışık duvar kâğıtlarıyla döşenmiş bir banyoydu burası. Ama ben yine beğendiğimi söyledim. Zeidler'in yüzünde kurumakta olan sabun köpüğüne ve yıkanacak ayaklarına aldırmadan küveti tıklattım parmaklarımla, bunu odadan çıkarmak mümkün değil mi acaba diye sordum, nasıl olsa suyun akıp gitmesini sağlayacak bir boru falan yok dedim.

Gülümseyerek kirpiye benzeyen kır saçlı başını salladı Zeidler, boş yere elindeki fırçayla yüzündeki sabunu köpürtmeye çalıştı ve soruma karşılık bütün cevabı bu oldu, dolayısıyla ben de odayı ayda kırk marka kiralamaya razı oldum.

Değişik renklerde boyanmış yarı cam kapıların açıldığı ve güçsüz bir lâmba tarafından aydınlanan hortum biçimindeki koridora çıkınca, evde başka kimlerin oturduğunu bilmek istedim Zeidler'den.

“Karım ve başka kiracılar.”

Koridorun ortasına düşüp giriş kapısına bir adım uzaklıktaki buzlu camdan bir oda kapısına parmaklarımı dokundurdum.

“Ha orda mı? Bir Hemşire oturuyor. Ama size ne canım bundan. Zaten görmeyeceksiniz kendisini. Yatmadan yatmaya gelir, o da her vakit değil.”

Hemşire sözcüğünü işitince Oskar'ın vücudunun birden ürperdiğini söylemek istemiyorum hani. Zeidler'in dediklerini başıyla onayladı Oskar,

geri kalan odalar üzerinde bilgi istemeyi göze alamadı, kendi banyolu odasıyla ilgili olarak bilgi sahibiydi yeteri kadar; odası eve girince sağ kolda bulunuyor, geniş kapısıyla bütün koridoru kucaklıyordu.

Zeidler parmaklarıyla ceketimin yakasına vurarak: “Bir ispirto ocağınız varsa, odanızda yemek de pişirebilirsiniz” dedi. “Ocak boyunuz için fazla yüksek gelmezse, bazan mutfakta da yapabilirsiniz aynı şeyi.”

Oskar’ın boyuna ilişkin olarak Zeidler’in ağzından çıkan ilk sözlerdi bunlar. Akademiden aldığım ve Zeidler’in acele bir göz gezdirdiği tavsiye mektubu da etkisini göstermişti beri yandan, çünkü mektubun altında akademi direktörü Prof. Reuser’in imzası bulunuyordu. Zeidler’in bütün isteklerine evet dedim, kabullendim, bunları, mutfağın odamın solunda bulunduğunu kafama iyice yazdım, çamaşırlarımı dışarda yıkatacağıma söz verdim, çünkü Bay Zeidler su buharlarının duvar kâğıtlarına zarar vermesinden korkuyordu ve nihayet ben de böyle bir sözü az buçuk bir kesinlikle verebilirdim, Maria çamaşırlarımı yıkayacağını söylemişti nasıl olsa.

Eh, artık gidip eşyalarımı getirebilirdim; ayrıca bir evden bir eve taşınmada doldurulması gereken belgeleri hazırlamam gerekiyordu. Gelgelelim yerinden hiç kımıldamadı Oskar, evden bir türlü ayrılamıyordu. Hiç gereği yokken müstakbel ev sahibinin tuvaletin nerde olduğunu bilmek istedi. Zeidler başparmağıyla savaş-ve savaş sonrarı yıllarını anımsatan kontraplak bir kapıyı gösterdi. Oskar tuvalete hemen girecekmiş gibi yapınca, yüzündeki sabun pul pul olup kaşınmaya yol açan Zeidler ışığı yaktı.

Tuvalete girince içerledim; çünkü ne küçük, ne de büyük aptestimi yapmak için bir ihtiyaç duyuyordum. Ama biraz işeyinceye kadar inatla bekledim, üzerine oturulacak yuvarlak tahta simidi ve çini döşeli yeri ıslatmamak için birazcık sidiği dışarı atarken dikkatli davranmam, kendimi zahmete koşmam gerekiyordu; çünkü tahta simide çok yakın bulunuyordum. Oturula oturula eskimiş çevçevedeki sidik lekelerini mendilimle uzaklaştırdım sonradan, çini döşeme üzerine damlamış birkaç damlayı da Oskar’ın ayakkabılarının pençeleri ileri geri hareket ederek silip attı.

Yüzündeki sabun tatsız bir şekilde soğuyup sertleşmesine rağmen, ben tuvaletteyken aynanın karşısına geçmek ve sıcak suyla sabunu köpürtmek aklına gelmemiş Zeidler’in, koridorda beni beklemişti; adamı anlaşılan

şaşırtmıştım. “Siz de ne malın gözüymüşsünüz ya!” dedi. “Daha kira andlaşmasını imzalamadınız, yallah tuvalete!”

Üzeri sabun köpüğünden kabuk bağlamış soğuk traş fırçasıyla bana yaklaştı, muhakkak kötü bir şaka tasarlıyordu kafasında; ama sonra bana ilişmeden kapıyı açtı. Oskar geri geri yürüyerek Kirpi’nin yanından geçti; bir gözünü Kirpi'den ayırmayarak oradan sıvışıp merdivene çıkarken, tuvaletin mutfak kapısıyla o cam kapının, yani bir hemşirenin arada bir geceyi geçirdiği oda kapısının arasında bulunduğunu yazdım kafama.

Oskar ikindi sonu elinde bavulla ve hazırlanmış belgelerle tekrar Zeidler’lerin kapısını çaldı. Madonna ressamı Raskolnikoff'un bir armağanı olan yeni trampeti bavulundan sarkıyordu; bu arada traş olup, ayaklarını da herhalde yıkamış olan Kirpi beni alıp oturma odasına götürdü.

Soğumuş sigara dumanı kokuyordu oda. Birçok defa sönüp ateşlenmiş sigaralar kokuyordu. Ayrıca odanın köşelerinde ruleler halinde üst üste yığılmış duran belki değerli halıların salgıladığı buharlar karışıyordu bu kokuya. Beri yandan burnuma bir eski takvim kokusu geldi, ama ortada bir takvim göremedim, bu kokuyu salan halılar olacaktı. Ne tuhafsa deri kaplı koltuk ve sandalyaların bir koku çıkardığı yoktu. Bu hayal kırıklığına uğrattı beni; çünkü şimdiye kadar bir maroken koltukta hiç oturmamış Oskar’ın kafasında deri koltuk ve kanepelerin koku salgıladığına dair o kadar sarsılmaz bir fikir vardı ki, Zeidlerlerin koltuk ve sandalyalarının kaplamasından şüphelendim ve sunî deri gözüyle bakmaya başladım bunlara.

Pürüzsüz, kokusuz ve sonradan anlaşıldığına göre hakikî deri koltuklardan birinde Bayan Zeidler oturuyordu. Üzerinde kendisine pek de fazla yakışmayan spor gri bir kostüm vardı. Etekliği dizi üzerinden gerilere kaymış, kombinezonundan üç parmak genişliğinde bir kısım açığa çıkmıştı. Bayan Zeidler kayan etekliğini düzeltmediğinden, ayrıca Oskar'ın fark eder gibi olduğuna göre gözlerinde ağlamış bir ifade bulunduğundan, selâm yollu bir konuşmayla kendimi takdim etmeye cesaret edemedim, Bayan Zeidler’in önünde bir şey söylemeden eğildim sadece. Daha tamamen doğrulmamıştım ki, kısa kısa öksürür gibi yaparak başparmağının bir hareketiyle karısını bana tanıtan Bay Zeidler’e döndüm yine.

Büyük ve kare biçiminde bir odaydı. Evin önündeki kestane ağacı içerisini karartıyor, odayı büyültüp küçültüyordu. Bavulla trampetimi kapının yanıbaşına bırakıp, elimde doldurulmuş belgeler, iki pencere

arasında dikilen Bay Zeidler'e yaklaştım. Kendi ayak seslerini işitiyordu Oskar, çünkü sonradan saymak fırsatı bulduğuma göre dört halı üzerinde yürüyordu; boyutları gittikçe küçülerek üst üste uzanıyor halılar, değişik renkte saçakları ve saçaksız kenarlarıyla rengârenk bir merdiven yapıyorlardı, merdivenin alt basamağı duvarın hemen kenarında kırmızı-kahverengi başlıyor, yeşil denebilecek bir sonraki basamak ise ağır bir büfe, içerisinde düzinelerle likör kadehçiği bulunan bir büfe ve karı-kocanın geniş yatağı gibi daha çok mobilyalar altında kalıyor, ortada görünmüyordu. Derken mavi renkte olup üzeri desenli üçüncü hah seçiliyor, boylu boyunca görülebilir bir şekilde odanın bir köşesinden öbür köşesine uzanıyordu. Şarap kırmızısı dördüncü kadife halıyı da, koruyucu bir muşambayla kaplı açılıp kapanır masayı ve üzerinde düzenli aralarla çakılmış perçinler görünen dört deri sandalyayı taşımak görevi düşüyordu.

Aslında duvar halısı olmayan daha bir sürü başka halı duvarları süsleyip, ayrıca odanın köşelerinde avare bekledikleri için, Oskar Kirpi'nin para reformundan önce hah ticareti yapan biri olduğunu, reformdan sonra da halıların satılmayıp elinde kaldığını düşündü.

Tek resim olarak pencerelerin bulunduğu duvarda şarkvâri bir hava uyandıran seccadeler arasında İmparator Bismark'ın camlı bir portresi asılıydı. Gövdesiyle bir deri koltuğu doldurarak Şansölye Bismark'ın altında oturuyordu Kirpi, Bismark'a bir bakıma da benzemiyor değildi. Doldurulmuş belgeyi elimden çekip alarak her iki yüzünü de uyanık ve eleştiren bir edayla, beri yandan sabırsızlıkla gözden geçiriyordu ki, karısının eksik yanlış bir şey var mı? diye fısıldayarak sorması üzerine bir öfke nöbetine kapıldı ve bu nöbet onu yavaş yavaş demirden şansölyenin yakınına itti. Maroken koltuk tükürüp attı Bay Zeidler'i. Bay Zeidler dört halı üzerinde dikilmeye başladı, benden aldığı belgeyi yana doğru uzatmıştı, kendi içerisini ve yeleğini havayla doldurdu, sonra bir sıçrayışta birinci ve ikinci halının üzerine gelip durarak elindeki dikişin üzerine eğilmiş karısını söz yağmuruna tuttu: "Kendisine sorulmadan konuşacak biri varsa o da benim burada, yalnız ben, yalnız ben! O kadar!"

Bayan Zeidler en ufak bir söz söylemeyerek, sadece elindeki iğneyi dikiş üzerinde hareket ettirdiğinden, zıvanadan çıkmış halde ayakları halıları döven Kirpi için yapılacak şey, öfkesinden çın çın ötüp yavaş yavaş geçmesini sağlamak, bunu da inandırıcı ve kandırıcı bir hava içerisinde yapmaktı. Dolayısıyla bir adımda büfenin önüne gelip durdu, kapağı açtı,

şangırtılı sesler işitildi; gergin parmaklarıyla sekiz likör kadehini dikkatle kavrayıp, yüklü ellerini bir ziyana yol açmadan büfeden çıkardı sonra; ufak adımlarla, yedi konuğunu ve kendisini bir maharet gösterisiyle eğlendirmek isteyen biri gibi yeşil fayans kaplı sobaya yürüdü, birden bütün ihtiyatı ve dikkati bir yana bırakarak ellerindeki o sırçadan yükü sobanın dökme demirden soğuk kapağına doğru fırlattı.

Şaşılacak bir şey varsa, likör kadehlerini fırlatıp atarken Kirpi'nin, ayağa kalkıp sağdaki pencereye yaklaşarak iğneye iplik geçirmeye çalışan karısından gözlüklü gözlerini ayırmayışıydı; oysa yaptışı iş hedefe iyi nişan almasını gerektiriyordu. Kadehleri kırıp döktükten bir saniye sonra da, serinkanlı bir elin varlığını ortaya koyan çetin bir denemenin üstesinden geldiği görüldü. Karısı pencerenin başından dönüp sıcak koltuğuna oturmuş, yeniden kostümünü etekliği geriye kayarak kombinezonunun üç parmak genişliğindeki bir kısmı açığa çıkmıştı. Karısının pencereye gidişini, iğneye iplik geçirişini ve geriye dönüp gelişini, belden yukarısını ileri doğru verip alaylı bir edayla ama yine de bir teslimiyet içerisinde gözetlemişti Kirpi. Karısı oturur oturmaz sobanın arkasına uzandı, bir faraşla bir el süpürgesi alarak cam kırıklarını süpürüp bir araya topladı; süprüntüyü zaten yarısı likör kadehi parçalarıyla dolu olup, bir üçüncü kez öfkeyle kalkılıp kırılacak kadehler için yer bulunmayan gazetenin üzerine boca etti.

Hani Oskar kadehleri kırıp döken Kirpi'de, yıllar yılı camların canına okumuş kendisinin aksini gördü diyecek okuyucularımı büsbütün haksız sayamayacağım; nihayet ben de bir zamanlar öfkemi cam parçalarına dönüştürmekten hoşlanmıştı m; ama kimse faraş ve el süpürgesi gibi şeylere uzanırken görmemişti beni.

Bay Zeidler öfkesinin bütün izlerini ortadan kaldırdıktan sonra, dönüp koltuğuna oturdu; iki elini büfeden içeri uzatırken düşürdüğü belgeyi yeniden alıp kendisine uzattı Oskar.

Bay Zeidler belgeyi imzalayıp evinde gürültü patırtı istemediğini açıkladı; yoksa nereye varır işin sonu dedi; nihayet on beş yıldan beri mümessillik, saç kesme makinelerinin mümessilliğini yapıyordu; saç kesme makinesi, bunun ne demek olduğundan haberim var mıydı!

Evet, bir saç kesme makinesinin nasıl şey olduğundan haberi vardı Oskar'ın, eliyle havada açıklayıcı birkaç hareket yaptı, bundan Zeidler benim saç kesme makineleri konusunda bilgi sahibi olduğumu çıkarabilirdi.

Düzgün kesilmiş saçları, onu saç kesme makinelerinin iyi bir temsilcisi olarak gösteriyordu. Bana izlediği çalışma sistemini anlattıktan sonra — bir hafta sağa sola gezintiler yapıyor, arkadan iki gün evde kalıyordu —, Oskar'la hiç ilgilenmez oldu, açık kahverengi gıcırdayıp duran koltukta kirpimsi sallanmaya başladı, gözlüklerinin camları çakıp çakıp söndü, yerli yersiz evetevet, evetevet diye söylendi, eh bu durumda da gitmek düştü bana.

İlkin Bayan Zeidler'e allahaısmarladık dedi Oskar. Kadının soğuk, kemiksiz, ama kuru bir eli vardı. Daha ben kendisine yaklaşmadan, koltuğundan tamam! tamam! der gibi eliyle işaret etti Kirpi; eşyalarının önünde durduğu kapıyı gösterdi Oskar'a. Tam ben eşyalarımı eğilip almıştım ki, sesini işittim: "Bavuldan sallanıp duran o zımbırtı da ne öyle?"

"O mu? Benim trampetim."

"Demek burada trampet çalacaksınız öyle mi?"

"Çalmam şart değil. Eskiden sık sık çalardım."

"Benim için bir mahzuru yok, çalın isterseniz, nasıl olsa ben evde bulunmuyorum."

"Bir daha trampet çalmam uzak bir ihtimal."

"Peki ama, ne diye böyle bücür kaldınız, ha?"

"Bir kaza işte; düştüm, büyüyemedim bir daha."

"Öyle sara nöbetleriyle falan başımı ağrıtmaya kalkayım demeyin sakın!"

"Bu son yıllar sağlık durumum gittikçe düzeldi. Buyrun bakın isterseniz, o kadar esnek bir vücudum var ki!" Bunun üzerine cephe tiyatrosu günlerinden öğrendiği birkaç zıplama numarasında ve âdeta akrobatik bir gösteride bulundu Oskar; Bayan Zeidler'i kıkır kıkır güldürdü; Bay Zeidler'i ise, kendisi koridora çıkarak hemşirenin buzlu camdan kapısıyla tuvaletin ve mutfak kapısının önünden geçip, trampetli bavuluyla odasına girdiğinde hâlâ ellerini kalçalarına vura vura gülmesini sürdüren bir kirpiye dönüştürdü.

Mayısın başıydı o zamanlar. O gün bugün hemşirelerdeki büyü beni ayarttı, bana el koydu, beni ele geçirdi: Hemşireler beni hasta, belki de onmaz bir hasta yaptılar; çünkü bütün olup bitenleri geride bıraktığım bugün bile bakıcım, Bruno'nun sözlerine itiraz ediyorum; bakıcım Bruno dosdoğru şu iddiayı ileri sürüyor çünkü: Gerçekte yalnız erkekler hastaya

bakabilir, hastaların kendilerini bayan bakıcılara baktırma iptilaları da yine bir hastalık belirtisidir, erkek hastabakıcı gerçekten zahmetlere katlanarak bakar hastasına; bazen kadın bakıcılar hastalarını şifaya kavuşturmak isterken kadınlara özgü yoldan yürür, onları ayartıp iyi olmaya ya da ölmeye götürür, ölüme hafif erotik bir çeşni katar, leziz bir duruma sokar onu.

Kendisine istemeyerek hak verdiğim bakıcım Bruno işte bu görüşte. Benim gibi birkaç yılda bir hemşireler yoluyla yaşadığının doğrulanmasını bekleyen bir kimse, tabiî minnettar hissetmez kendini böyle bir görüşten ötürü; sempatik bile olsa suratı asık bir erkek hastabakıcının meslekî nedenlere dayanan bir haset duygusuyla kalkıp hemşirelerini elinden almasına kolay kolay göz yummaz.

Üçüncü doğum günümde kiler merdiveninden düşüşümle başladı. Galiba Lotte'ydi o zamanki hemşirenin adı ve Praust'luydu. Sonra da Dr. Hollatz'ın muayenehanesindeki İnge Hemşire; yıllar yılı kopamadım kendisinden. Polonya Postanesinin savunulmasından sonra da birden çok hemşireye gönlümü kaptırdım. Ama yalnız bir tanesinin adı kaldı aklımda: Erni Hemşire ya da Berni Hemşire. Sonra Lüneburg'ta ve Hannover-Üniversite Kliniği'ndeki isimsiz hemşireler, Düsseldorf Hastanesi'ndeki hemşireler, hepsinin başında Gertrud Hemşire. Ama bir hastaneye yatmama lüzum kalmadan gelip beni buldu derken; sağlığı tamamen yerindeydi Oskar'ın, Zeidler'lerin evinde kendisi gibi kiracı olarak oturan bir hemşireye tutuldu. Ve o gün bugün dünya hemşirelerle dolu olarak görünmeye başladı gözüme. Sabahleyin erkenden Korneff'in atelyesine kitabe yazılarını hak etmeye gidiyor, vasıtaya Meryem Ana Hastanesi durağından biniyordum. Hastanenin tuğladan örme ana kapısının önünde ve çiçekten geçilmeyen ön avlusunda hep gelip giden hemşireler görülüyordu: Yorucu iş saatlerini geride bırakmış ya da yorucu mesailerine koşan hemşireler. Vasıtaya biniyor, bu çalışmaktan bitkin düşmüş, hiç değilse gevşek uyuşuk bakışlı hemşirelerle çok vakit ister istemez aynı arabada yolculuk ediyor, aynı peronda bekliyordum. Başlangıçta tiksinti veriyordu bana, ama çok geçmeden bu kokular beni kendilerine çekti; hemşirelerin yanıbaşına, hattâ üniformalı vücutlarının arasına girip durmaya başladım.

Evet, sonra da Yakarış Yolu. Hava iyi oldu mu dışarda, sergilenmiş mezar taşları arasında hak ediyordum yazıları; ikişer ikişer, dörder dörder geldiklerini görüyordum; boş saatlerini geçiriyor, Oskar'ı üzerinde çalıştığı

yeşil mermerden başını kaldırmaya, elindeki işi savsaklamaya zorluyorlardı, her başımı kaldırmam ise bana yirmi fenik'e patlıyordu.

Sonra da sinema afişleri: Almanya'da öteden beri hemşire rolüne yer verilen filimler eksik olmamıştır. Maria Schell beni sinemalara çekiyordu; filimlerde bir hemşire üniforması giyiyor, gülüyor, ağlıyor, büyük bir fedakârlık duygusuyla hastalara bakıyor, gülümseyerek başında hemşire kepi ağır müzik parçaları çalıyor, derken yese kapılıyor ansızın, kombinezonunu nerdeyse parçalayacak gibi oluyor, canına kıymak için yaptığı bir denemeden sonra sevdiği erkeği feda ederek —doktor rolünde Borsche— hemşirelik mesleğine sadık kalıyor, yani hemşire kepiyle Kızılhaç broşunu muhafaza ediyordu. Oskar'ın küçük beyniyle büyük beyni gülerek filmin hikâye örgüsüne boyuna birtakım muziplikler katarken, Oskar'ın gözleri yaşlar döküyordu; beyazlar giyinmiş isimsiz Samarit'lerin [85] meydana getirdiği bir çölde, gözlerim yan kör, şaşkın dolaşıyor, Zeidler'lerin evinde buzlu cam kapı arkasındaki odanın kiracısı Drothea Hemşire'yi arıyordum.

Gece nöbetlerinden geldiğinde bazen ayak seslerini işitiyordum Drothea Hemşire'nin. Ayrıca gündüz mesaisi bitip akşam dokuza doğru eve, odasına döndüğünden haberim oluyordu. Koridorda Drothea Hemşire'nin ayak sesini işittiği vakit hep sandalya üzerinde oturup kalmıyor, çokluk kapının tokmağıyla oynuyordu Oskar; çünkü kim katlanır böyle bir duruma? Önünden bir şey geçtiği zaman, kim kaldırıp bakmaz başını? Bitişik odadaki bütün sesler sakin oturanları yerlerinden sıçratıp kaldırmaktan başka bir amaç taşımaz görününce, kim daha fazla oturur sandalyada?

Sessizliğe gelince, daha fenaydı. Hani böyle olduğunu o pasif ve sessiz tahta kalyon heykelinde de görmüştük. Müzenin ilk bekçisi alkanlar içinde yatar bulunmuş, adamı Niobe'nin öldürdüğü söylenmişti. Bunun üzerine müze müdürü yeni bir bekçi aramıştı, çünkü kapanamazdı müze. İkinci bekçi de ölünce, yine Niobe öldürdü onu diye sesler yükselmişti. Ama bu kez müze müdürü bir üçüncü bekçi bulmakta güçlük çekmişti —yoksa on birinci bekçi miydi? — kaçıncı olursa olsun, fark etmez. Günlerden bir gün, binbir zahmetle bulunan bir bekçi de öbür dünyayı boylamış ve yine sesler yükselmişti: Niobe, yeşil Niobe, kehlibar gözlü Niobe, tahtadan ve üryan, vücudunda bir kımıldanma görülmez, üşümez, terlemez, nefes almaz, tahta kurtları bile yoktur içerisinde, çünkü söz konusu kurtlara karşı ilâçlanmıştır, değerli ve tarihî bir eserdir çünkü. Niobe yüzünden bir cadı ateşte yakılmış,

heykeli oyan heykeltraşın istidatlı eli koparılmıştı; gemiler batmış, ancak Niobe yüzerek kurtulmasını başarmıştı. Niobe tahtadandı, ateşe dayanıklı; öldürüyor, ama kendisine bir şeycik olmuyordu. Sessizliğiyle lise son sınıf öğrencilerinin, yüksek okul öğrencilerinin sesini soluğunu kesmişti. Dostum Herbert Truczinski Niobe'ye atlayıp suyunu akıtmıştı; ama Niobe kuru kalmış ve büyümüştü sessizliği.

Drothea Hemşire sabahın pek erken saatinde, aşağı yukarı saat altıya doğru odasından çıkıp koridoru geçerek Kirpi'nin evini terk ettikten sonra ortalık pek sessizleşiyordu; oysa evdeyken hiç gürültü de yapmış olmuyordu Drothea Hemşire. Oskar söz konusu sessizliğe katlanabilmek için ara sıra yatağını gıcırdatıyor, bir sandalyayı yerinden oynatıyor ya da bir elmayı alıp banyoya doğru yuvarlıyordu.

Aşağı yukarı saat sekiz sularında bir çıtırtı duyuluyordu. Getirdiği mektup ve kartları kapıdaki mektup aralığından koridorun zemini üzerine bırakıyordu postacı. Oskar'dan başka Bayan Zeidler de bu çıtırtıyı bekliyordu. Mannesmann firmasında sekreterlik yapıyor Bayan Zeidler, mesaiye dokuzda başlıyor, dolayısıyla kendisinden önce hareket etmeme fırsat veriyordu; herkesten önce çıtırtıdan yana yola koyuluyordu Oskar. Bayan Zeidler'in ayak seslerimi işittiğini biliyor, yine de yavaş olmaya çalışıyordum; düğmeyi çevirip ışığı yakmak zorunda kalmamak için odamın kapısını açık bırakıyor, gelen bütün postayı uzanıp alıyor, Maria'nın haftada bir yollayarak kendisinden, oğlum Kurt'tan ve kızkardeşi Gusto'den temiz bir el yazısıyla haberler ilettiği mektup varsa aralarından çekip pijamamın cebine sokuyor, sonra çarçabuk geri kalan postaya bir göz atıyordum. Zeidler'lere ya da koridorun öbür başında oturan Münzer adındaki bir baya gelen bir şey varsa, yere çömerek gerisin geri koridorun üzerine bırakıyordum usulca; Drothea Hemşire'ye gelen bir şey varsa elimde evirip çeviriyor, kokluyor, ve her şeyden önce kimin gönderdiğini anlamak istiyordum.

Gerçi seyrek olarak, ama benden çok mektup alıyordu Drothea Hemşire. İsmi bütünüyle Drothea Köngetter'di, ama ben sadece Drothea Hemşire diyor, zaman zaman soyadını unutuyordum, ama soyadı da bir hemşirede nihayet büsbütün gereksiz bir şeydir. Hildesheim'daki annesinden mektuplar, Batı Almanya'daki çeşitli hastanelerden mektup ve kartlar alıyor Drothea Hemşire, hemşire okulunda beraber okuduğu arkadaşları kendisine mektuplar ve kartpostallar yolluyordu. O da kartpostallar yazarak

meslekdaşlarıyla arasındaki ilişkiyi zar zor ve sürüncemeli ayakta tutuyor, bunlardan Oskar'ın şöylece tesbit ettiğine göre saçmasapan cevaplar alıyordu.

Ama ön taraflarında çokluk sarmaşıklarla sarılmış hastanelerin cepheleri görülen kartpostallar bana yine de bazı şeyler öğretmişti Drothea Hemşire hakkında: Drothea Hemşire bir süre Köln'deki Vinzent Hastanesi'nde, Achen'daki bir özel klinikte, ayrıca Hildesheim'da çalışmıştı; annesi de nitekim Hildesheim'dan mektuplar yolluyordu; demek oluyor ki ya Aşağı Saksonya'lıydı ya da Oskar gibi Doğu'dan kaçmış ve savaştan az sonra Hildesheim'a gelip yerleşmişti. Ayrıca Drothea Hemşire'nin pek yakındaki Meryem Ana Hastanesi'nde çalıştığını öğrenmiştim; Beate Hemşire adında yakın bir arkadaşı vardı anlaşılan, çünkü gelen birçok kartpostallarda bu dostluğa ilişkin sözler bulunuyor, Beate Hemşire için de selâmlar yollanıyordu.

Drothea'nın bu arkadaşı tedirginliğe sürüklemişti beni. Oskar bu arkadaşla ilgili düşünceler geçiriyor kafasından, Beate'ye mektuplar kaleme alıyor, bir mektupta Drothea Hemşire Nezdinde Beate'den şefaat ricasında bulunuyor, bir sonraki mektupta ise Drothea'yı sükûtla geçiştirip ilkin Beate'yı kafeslemek, sonra da buradan onun arkadaşı Drothea Hemşire'ye kancayı atmak istiyordum. Beş, altı mektup taslağı yapmıştım böyle, birkaç mektubu da yazıp zarflamıştım; mektupları posta kutusuna götürüyor, ama hiçbirini atmadan geri dönüyordum.

Belki de günün birinde, çılgınca davranışlarım göz önüne alınırsa, böyle bir mektubu gerçekten Beate'ye yollayabilirdim; ne var ki bir pazartesi — Maria patronu Stenzel'le âşıktaşlığa başlamıştı, ama ne tuhafsa hiç umursamıyordum bu ilişkiyi— o mektubu buldum koridorda; sevgiden yoksun olmayan tutkum kıskançlığa dönüştü. Zarf üzerindeki elle yazılmış olmayıp basılı gönderici adresinden, mektubu Meryem Ana Hastanesi doktorlarından Erich Werner adında birinin yolladığını anladım. Salı günü bir ikinci mektup geldi. Üçüncü mektubu ise perşembe günü getirdi beraberinde. Nasıl bir gündü bu perşembe? Oskar odasına dönmüş, bir mutfak iskemlesi üzerine bırakmış kendini, pijamasının cebinden Maria'nın haftalık mektubunu çıkarmış —yeni hayrankârına rağmen Maria yine düzenli olarak, temiz temiz, hiçbir haberi sükûtla geçiştirmeden mektuplar yazmaya devam ediyordu—; hattâ zarfı açmıştı; mektubu hem okuyor, hem okumuyordu. Derken Zeidler'in koridora çıktığını işittim, sonra da sesi

geldi kulağıma; Bay Münzer diye sesleniyor, ama Bay Münzer cevap vermiyordu; ama evde olacaktı ki, Bayan Zeidler odasının kapısını açarak mektubu uzattı ve ne diye böyle yaparsınız falan gibi söylenmeye başladı.

Daha konuşması devam ederken Bayan Zeidler'in sesi kaybolup gitmişti kulaklarımdan. Kendimi bir cinnetin ellerine bırakmıştım; dikey, yatay, köşegen bir cinnetin, yaylar çizen, binlerce kez büyüyen bir cinnetin; kendimi Bay Matzerath olarak buldum bir ara; bütün aldatılmışların o kuşkulu-midevî ekmeğini yedim Matzerath olarak, Jan Branski'mi güçlük çekmeden eciş bücüş hatlarla ve şeytanî bir makyajla donatıp bir ayartıcı kılığına soktum, Jan Bronski ilkin kadife yakalı o geleneksel pardesüyle çıktı ortaya, sonra Dr. Hollatz'ın önlüğünü kuşandı, daha sonra da Operatör Dr. Werner kılığında boy göstererek baştan çıkarmaya, mahvetmeye, kirletmeye, rencide etmeye, dayak atmaya, işkencede bulunmaya, baştan çıkarıcılığın kandırıcı olması için gereken bütün eylemleri yapmaya başladı.

O zamanlar Oskar'ın rengini soldurup onu cinnete götüren fikri anımsadıkça gülümseyesim geliyor: Tıp öğrenimi yapmak isteği uyanmıştı içimde, hem de elden geldiği kadar çabuk. Doktor olmak istiyordum, hem de Meryem Ana Hastanesi'nde. Dr. Werner'i hastaneden defedecek, onu kepaze edip beceriksizlikle, hattâ bir gırtlak ameliyatından gösterdiği ihmalden ötürü ölüme yolaçmakla suçlayacaktım. Dr. Werner denen adamın asla doktorlukla bir alıp vereceği olmadığı ortaya çıkacaktı böylelikle; savaşta bir sahra hastanesinde çalışmış, orada birkaç bilgi edinmiş bir adamdı Dr. Werner, ve bu şarlatan hastaneden uzaklaştırılacaktı. Ve Oskar baştabibliği eline alacak, bu kadar genç olmasına rağmen sorumluluk isteyen bir işin başına geçecekti. Yeni bir Sauerbruch [86] olarak, yanında ameliyat hemşiresi Drothea, çevresinde beyaz giysili maiyeti, çın çın öten koridorlarda yürüyecek, vizitaya çıkacak, en son anda şu ya da bu ameliyata karar verecekti. — Ne iyi oldu da, asla çevrilmeden kaldı bu filim.

GARDIROPTA

Hani hemşirelerden başka hiç kimse Oskar'ın yanına yaklaşamıyordu sanılmasın. Nihayet çalıştığım bir iş vardı. Akademide yaz sömestresi başlamış, tatildeki hakkaklık işini bırakmak zorunda kalmıştım, çünkü artık iyi para karşılığında sessiz durması gerekiyordu Oskar'ın, eski sanat üslûbunun değeri Oskar üzerinde ortaya koyacaktı; ayrıca benimle Sanat Perisi Ulla üzerinde yeni üslûplar deneniyordu; bizi somutluğumuzdan sıyırıyor, bizden el çekiyor, bizi yadsıyorlar, tuvallere ve resim kâğıtlarına çizgiler, dörtgenler, helezonlar gibi duvar kâğıtları üzerine yakışacağı muhakkak sırf ezbere şeyler çiziktiriyor, Oskar ile Ulla'dan başka her şeyin üzerinde varolup da, sadece esrarengiz gerilimin bulunmadığı harcıâlem desenlere "Dikine Örgü", "Zaman Üzerinde Şarkı", "Yeni Odalarda Kırmızı" gibi çığırtkan isimler veriyorlardı.

Bunu henüz doğru dürüst resimlerin üstesinden gelemeyen ilk sömestrelerdeki öğrenciler yapıyordu en çok. Prof. Kuchen ile Maruhn'un çevresindeki eski dostlarım, o parlak iki öğrenci Ziege ile Raskolnikoff, soluk çiziktirmeler ve cılık çizgilerle yoksulluğa övgü döşenmeyecek kadar karadan ve renkten yana zengin bulunuyorlardı.

Dünyevileştiği zaman, ticaret konusu sanat eserlerine bayılan Sanat Perisi Ulla, yeni duvar kâğıtlarına o kadar ısınmıştı ki, kendisini terk eden Ressam Lankes'i çarçabuk unutup, Meitel adında yaşlıca bir ressamın çeşitli büyüklükteki dekorasyonlarını hoş, neşeli, eğlendirici, fantastik, muazzam, hattâ nefis buldu. Onun pek cici Paskalya yumurtaları gibi biçimleri tercih eden bu sanatçıyla hemen nişanlanması fazla bir anlam taşımıyor hani; çünkü Ulla' nın ilerde de sık sık nişanlanacak fırsatlar geçti eline ve şu anda da — evvelsi gün beni dolaşmaya gelip, benimle Bruno'ya yine şekerleme getirdiğinde çıtlattı— o her zamanki deyişiyle ciddî bir bağlanmanın arefesinde bulunuyor.

Sömestre başlangıcından sanat perisi olarak Ulla'nın, ne yazık ki körlüğünü asla fark etmediği o yeni yönden başka bir tarafa poz verdiği yoktu. Paskalya yumurtalarının ressamı Meitel onun içine bu kurdu düşürmüş, ona nişanlılık hediyesi olarak öyle bir kelime hazinesi sunmuştu ki, Ulla benimle sanat konuları üzerinde konuşurken bu hâzineye el atıyor, bildirilerden, pozisyonlardan, vurgulamalardan, perspektiflerden, çağıl çağıl strüktürlerden, erime proçeslerinden, erozyon görüntülerinden söz açıyordu. Bütün gün muz yeyip domates suyu içen Ulla ilk hücrelerden, renk atomlarından dem vuruyordu; öyle atomlar ki, dinamik bir yassılık içerisinde kendi güç alanlarında doğal durumlarını bulmakla kalmayarak bunu... Modellik yaparken verilen molalarda, bazen da Rattinger Caddesi'ndeki bir kahvede işte böyle konuşuyordu benimle Ulla. Hattâ o dinamik Paskalya yumurtaları ressamıyla nişanlılığından ortada eser kalmadığı, bir sevici kadınla kısa bir süre düşüp kalktıktan sonra yeniden Prof. Kuchen’ın bir öğrencisine ve dolayısıyla maddî dünyaya döndüğü zaman bile, o sözcük hâzinesinden el çekmedi; bu hazine onun küçük yüzünü o kadar yordu ki, sanat perisinin ağzının çevresinde biraz fanatik iki çukur belirdi.

Sanat Perisi Ulla’yı hemşire olarak Oskar’ın yanıbaşı-na oturtmanın sadece Raskolnikof'un kafasından çıkmış bir buluş olmadığını itiraf etmek isterim hani. Madonna 49’dan sonra Raskolnikoff bizi “Avrupa’nın [87] Kaçırılışı” tablosunda canlandırmıştı ve buradaki boğa bendim. Biraz tartışmalı bu tablonun hemen arkasından da söz konusu resim yapıldı: Hemşire’yi iyi eden palyaço.

Benim ağzımdan çıkan bir sözcük Raskolnikoff un hayal gücünü ateşlendirmişti. Kasvetli, kızıl saçlı, kurnaz, bir hayli düşünüp taşınan Raskolnikof derken fırçalarını yıkamış, ısrarlı bakışlarla Ulla’yı süzerken suç ve cezadan söz açmış, Oskar da kendisine bende suçu, Ulla’da kefareti görmesini öğütlemişti; benim suçum besbelli ortadaydı, kefarete de bir hemşirenin üniforması giydirilebilirdi.

Mükemmel tablonun ilerde başka bir isim, yanıltıcı bir isim taşıması Raskolnikoff un yüzündendir. Ben olsam “Ayartı” adını verirdim ona; çünkü tabloda sağ elim bir tokmağı kavrıyor, bir hemşirenin beklediği odanın kapısını açıyordu. Ama Raskolnikoff'un tablosuna sade bir isimle “Kapı Tokmağı” da denebilirdi; hani ayartı için yeni bir isim bul deseler, kapı tokmağı ismini tavsiye ederdim; çünkü o ele gelmeye hazır çıkıntı

ayartılmayı bekliyor, çünkü Hemşire Drothea'nın odasının buzlu cam kapısındaki tokmak, Kirpi'yi ticarî gezide, Hemşire Drothea'yı hastanede ve Bayan Zeidler'i ise Mannesmann firmasındaki bürosunda bildiğim bütün günler tarafımdan ayartılmaya çalışılıyordu. Söz konusu günlerde Oskar suyu akıtacak bir borosu bulunmayan banyolu odasından ayrılıp koridora çıkıyor, Hemşire Drothea'nın odasının önüne gelip duruyor, elini uzatıp tokmağı kavrıyordu.

Aşağı yukarı temmuz ortasına kadar hemen her gün bu deneyi tekrarladım, ama kapı açılmayı bilmedi bir türlü. Bundan böyle Drothea Hemşire'yi sorumluluk isteyen mesaisi dolayısıyla kendisini öylesine düzenliliğe alıştırmış bir kimse olarak görmeye başladım ki, onun bir gün dalgınlıkla kapıyı açık bırakabileceğinden umudu kesmek yerinde bir davranış gibi geldi bana. Bu yüzden, günün birinde kapıyı açık bulunca, hemen kapadım, bu sersemce ve mekanik tepkiyi gösterdim.

Şüphesiz Oskar birçok dakikalar alabildiğine büyük bir gerginlik içerisinde koridorda dikilmiş, kafatasından öylesine değişik düşünceler geçirmişti ki, birden üzerine saldıran bu düşünce selini bir plan içerisine oturtması kolay olmamıştı.

Ancak kendimi ve düşüncelerimi o anda içerisinde bulunduğumdan başka durumlar içerisine götürüp koyabildiğim zaman — Maria ile sevgilisi diye düşündüm, Maria' nın bir sevgilisi var diye düşündüm, sevgilisi Maria'ya bir kahvedenlik hediye etti, sevgilisiyle Maria cumartesi günü Apollo Sineması'na gidiyor, Maria ancak paydostan sonra sen diye hitap ediyor sevgilisine; ama büroda, büro sahibi sevgilisiyle siz diye konuşuyor —, ancak Maria'yla sevgilisini şu ve bu açıdan düşünce konusu yaptığım zaman, zavallı kafamın içerisini az buçuk düzene sokabilmiştim.

Zaten daha önceden penceresiz olarak hayalimde yaşatmıştım odayı, çünkü kapının bir şeffaflıktaki üst kısmı asla bir gün ışığını ele vermemişti. Tıpkı benim kendi odamdaki gibi elimi sağa uzatıp elektrik düğmesini buldum. Oda denemeyecek kadar fazla dar bu yeri aydınlatmak için kırk vatlık bir ampul tamamen yetiyordu. Yarım porsiyon vücudumla hemen kendimi bir ayna karşısında bulmam canımı sıktı. Ama Oskar bu ters, dolayısıyla kendisine yeni bir şey öğretmeyen portresinden kaçmadı; çünkü aynanın önüne, bütün ayna boyunca dizilmiş öteberiler beni kuvvetle kendilerine çekiyor, Oskar'ın ayak uçları üzerinde dikilmesine yolaçıyordu.

İçinde el yüz yıkanan kabın beyaz emayesinde mavi-siyah yerler vardı. Kabın geniş pervazlarına kadar içerisine gömüldüğü tuvalet masasının mermer yüzeyinde de yine kırık dökük yerler gözüküyordu. Mermer levhanın eksik olan sol köşesi ayna önünde durup aynaya damarlarını gösteriyor, kırık yerlerdeki pul pul kabarmış bir yapıştırıcı, mermer üzerinde uygulanmış beceriksizce bir onarım denemesini açığa vuruyordu. Mermer ustası parmaklarımı bir kaşınma aldı derken. Korneff'in atelyesinde imal ettiği bir yapıştırıcıyı düşündüm; öyle bir yapıştırıcı ki, en kırık dökük Lahn mermerini bile büyük kasap dükkânlarının ön cephelerini süsleyen dayanıklı levhalar haline getiriyordu.

Ancak yabancım olmayan kireç taşından mermerle meşgul olup benim o fena aynadaki eciş bücüş hayalimi unutunca, içeri ayak attığında Oskar'ın keskinlikle sezdiği kokunun ne kokusu olduğunu çıkarmam mümkün oldu.

Sirke kokuşuydu bu; sonraları, hattâ birkaç hafta öncesine kadar bu taciz edici sırnaşık kokuyu şöyle bir düşünceyle bağışlamaya çalıştım: Drothea Hemşire bir gün öncesi galiba başım yıkadı ve başını yıkamakta kullandığı suya sirke karıştırdı. Gerçi tuvalet masasında bir sirke şişesi görülmüyordu. Üzerinde başka etiketler bulunan şişelerin hiçbirinde de sirkeye benzer bir şey seçemedim ve ikide bir şöyle dedim kendi kendime: Drothea Hemşire Zeidler'lerin mutfağında, önceden Zeidler'lerin iznini alarak ne diye su ısıtıp, odasında bir sürü zahmetlere katlanarak saçlarını yıkamaya kalksın? Meryem Ana Hastanesindeki o gayet modern banyolar ne güne duruyordu? Ama yine de başhemşirenin veya idarenin genel bir yasağı, hemşirelerin hastanedeki bazı sağlık imkânlarından yararlanmasını engelleyebilir ve Drothea Hemşire de burada, emaye kab içerisinde, o iyi göstermeyen ayna önünde yıkanmak zorunda kalabilirdi.

Tuvalet masasında bir sirke şişesi yoksa bile, dar mermer levha üzerinde yeteri kadar küçük şişeler ve kutular bulunuyordu. Bir paket pamuk ve aybaşı beziyle yarı dolu bir kutu, içlerinde ne var ne yok anlamak üzere kutuları gözden geçirmek cesaretinden alıkoydu Oskar'ı. Ama ben bugün bile o görüşteyim ki, sadece kosmetik ilâçlar, hiç değilse zararsız merhemler bulunuyordu bu şişe ve kutularda.

Drothea Hemşire tarağı saç fırçası içerisine sokmuştu. Onu fırçanın kılları arasından çekip alarak bütünüyle bakışlarıma buyur etmem pek de kolay olmadı benim için. Ama iyi ki yaptım bunu, çünkü bunu yapmakla gayet önemli bir keşifte bulundu Oskar: Drothea Hemşire'nin sarı saçları

vardı, belki de biraz kül rengine kaçıyordu; ama saçlar taranırken baştan uzaklaştırılmış ölü saç tellerine bakarak sonuçlar çıkarırken ihtiyatlı olmak gerekir, onun için ben de sadece şu kadarını söylüyorum: Drothea Hemşire'nin sarı saçları vardı.

Tarağın insanı kuşkuya düşürecek kadar zengin yükü ayrıca şunları aklına getiriyordu: Drothea Hemşire saç dökülmesi hastalığından mustaripti. Bir kadın ruhunu elbet öfkeyle dolduracak bu tatsız hastalığın nedenini, ben, hemşirelerin başlarına geçirdikleri o keplerde gördüm hemen; ama bu kepleri suçlamadım, çünkü ne de olsa mazbut bir hastanede kep giyilmeden olmazdı.

Sirke kokusu Oskar'ın ne kadar hoşuna gitmeyen bir koku olursa olsun, Drothea Hemşire'nin saçlarının dökülüşü, içimde sadece acıma duygusuyla endişe dolu nazenin bir sevginin doğmasına yol açmıştı. O zamanki ben Oskar ve onun içinde bulunduğu durum bakımından karakteristik bir şey varsa, hemen o anda aklıma başarılı olduğu söylenen bir sürü saç ilâcının gelmesi ve bunları uygun bir fırsatta Drothea Hemşire'ye sunmak isteyişimdi. Şimdiden hayalimde bu buluşmayı yaşatarak —dalgalanan buğday tarlaları arasında sıcak ve rüzgârsız bir yaz seması altında canlandırıyordu bu buluşmayı Oskar — dökülen saç tellerini taraktan sıyırıp bir yumak yaptım, yine saç telleriyle bağladım bu yumağı, üzerinden bir kısım toz ve kepeği üfleyerek uzaklaştırıp, cüzdanımın çarçabuk boşalttığım bir gözüne yumağı yerleştirdim.

Cüzdanla daha iyi meşgul olabilmek için tuvaletin mermer yüzeyine bıraktığım tarağı, ele geçirdiğim ganimeti içerisine atıp cüzdanı cebime yerleştirdikten sonra bir kez daha elime aldım. Abajursuz ampule tutup bir saydamlık kazandırdım tarağa, değişik kalınlıktaki dişleri bir baştan bir başa gözlerimle izledim, ince dişlerden ikisi noksandı; derken sol işaret parmağımın tırnağını irice dişlerin tepeleri üzerinde gezdirmeden duramadım; bütün bu oyunsu geçen zaman sırasında birkaç saç telinin ışıkta parıldamasını sağlayarak Oskar'ın kıvanç saldım içine; bu birkaç saç telini herhangi bir kuşkuya yolaçmamak için kasten tarakta bırakmış, tarağın dişleri arasından çekip almamıştım.

Sonunda yine saç fırçasının içerisini boyladı tarak. Bana tek taraflı bir yön gösteren tuvalet masasından uzaklaştım. Drothea Hemşire'nin yatağına doğru yürürken üzerine bir sütyen atılmış bir sandalyaya tosladım.

Kenarlan yıkanmaktan yıpranmış rengini atmış o destek giysi parçasının negatif iki yuvarlağını doldurmak için Oskar'ın elinde yumruklarından başka bir şey bulunmuyor, yumruklarıysa dolduramıyordu bu boşlukları, hayır, yumrukları boş çanaklar içerisinde yabancı, mutsuz, fazla katı, fazla sinirli hareket ediyordu; öyle çanaklar ki, içlerindeki yiyeceği, tadını bilemeyişime rağmen, her Allahın günü seve seve kaşıklayabilirdim; zaman zaman kusacağımı da hesaba katarak yapardım bunu; çünkü her lapa insanı kusturur bazan, ama sonra yine tatlılaşır, fazlaca tatlılaşır, hattâ o kadar tatlılaşır ki, kusma tenbihi bu işten zevk duymaya başlar ve gerçek sevgiyi sınamalardan geçirir.

Birden aklıma D. Werner gelerek yumruklarımı süt-yenin boşluklarından çekip aldım. Ama hemen yine kayboldu kafamın içinde Dr. Werner, ben de böylelikle gidip Drothea Hemşire'nin yatağının önüne dikilebildim. Ah, hemşirelerin yatakları! O ana kadar bu yatağı kaç kez hayalinde canlandırmıştı Oskar ve işte şimdi aynı çirkin karyola benim huzur dolu, bazen da uykusuz anılarımı kahverengi bir çerçeveyle çerçeveliyordu. Prinç başlıkları bulunan beyaz leke bir madenî karyola; doğrusu şöyle en hafifinden bir kafesli karyolası olsun isterdim Drothea Hemşire'nin, bu kaba sevimsiz mobilyayı ona lâyık görmemiştim. Kıpırdamadan, bir tutku, hattâ bir kıskançlık gücünü bile kendimde bulamayarak, başımda bir ağırlık, bir süre, yayları nerdeyse taş gibi bu yataktan mihrap önünde dikildim; sonra arkama dönerek bu çetin görünümden kurtardım kendimi. Drothea Hemşire'yi ve onun uykularını bu kadar iğrenç görünen bir çukur içerisinde asla hayal edemezdi Oskar.

Yeniden tuvalete doğru yola koyuldum, belki de beni oraya çeken o sözde merhem kutuları olmuştu, nihayet açıp bakmak istemiştim bu kutulara. Ama birden gardırop cüssesine dikkat buyurmamı, boyasını siyah-kahverengi olarak görmemi, saçak kısmını gözden geçirmemi ve sonunda kendisini açmamı buyurdu; çünkü her gardırop açılmak ister nihayet.

Bir kilit ödevi görüp kapakları bir arada tutan çiviyi aşağı doğru büktüm; hemen benim el sürmemi gerektirmeden inildeyip gıcırdayarak açıldı kapaklar ve beni öyle bir manzarayla yüz yüze getirdi ki, bu manzarayı kollarımı kavuşturup serinkanlılıkla seyredebilmek için birkaç adım geriye çekilmek zorunda kaldım. Tuvalet masasının başında olduğu gibi ayrıntılara boğulmak istemedi Oskar, yatakta yattığı gibi önyargıların ağırlığı altında bir yargı düşürmek istemedi; taptaze ve dünyaya ilk geliyormuşçasına

dolabın karşısına çıkacaktı, çünkü dolap da kollarını açarak ona karşı çıkıyordu.

Ama yine de Oskar, bu bir türlü uslanmayan estet, bir eleştride bulunmaktan bütün bütün alıkoyamadı kendini; çünkü barbar ruhlunun biri aceleye getirerek ve etinden kıymıklar kopararak dolabın bacaklarını testereyle doğramış, onu yassı ve düzgün olmayan bir biçimde yere oturtmuştu.

Doğrusu iç düzenine diyecek yoktu dolabın. Sağdaki üç derin gözü, iç çamaşırlarla bulüzler dolduruyordu. Beyaz ve pembe ve yıkanmakla boyası herhalde atmayan açık mavi giysiler. Birbirine bağlanmış kırmızı-yeşil iki muşamba çanta, çamaşırla dolu gözlerin hemen bitişiğine, dolabın sağ kanadının iç tarafına asılmıştı. Üstte yamanmış çoraplar, altta kaçıkları olan kadın çorapları bulunuyordu. Maria'nın patronu ve sevgilisi olan adamdan hediye alarak giydiği çoraplarla karşılaştırılırsa, bu muşamba çantalardakiler daha kaba, ama daha kalın ve dayanıklı göründü bana. Dolabın soldaki geniş kısmında askılar üzerinde mat mat parıldayan kolalı hemşire üniformaları seçiliyordu. Üniformaların yukarısındaki şapkalıkta sade bir güzellik taşıyan hemşire kepleri ehilsiz ellerin dokunuşuna katlanamaz bir halde nazlı nazlı sıralanıyordu. İç çamaşırla dolu gözlerin solundaki sivil giysilere sadece kısa bir göz attım. Savruk ve ucuz bir zevki ele veren bu giysiler, içimde sessiz sedasız yaşayan bir umudu doğrulamıştı: Drothea Hemşire sivil giysilerine fazla bir ilgi göstermiyordu. Bu bakımdan keplerin yanında çiçek taklidi motiflerle gelişigüzel üst üste asılı duran saksı biçimli üç, dört şapka bozulup araya gitmiş bir pastaya benziyor, yine şapkalıkta sırtları rengârenk birkaç kitap yün artıklarıyla doldurulmuş bir ayakkabı kutusuna yaslanmış duruyordu.

Oskar başını eğdi, isimlerini okuyabilmek üzere ister istemez yaklaştı kitaplara. Sonra bir hoşgörüyle gülümseyerek başımı yine doğrulttum: Drothea Hemşirelik polisiye romanlar okuyordu. Ama dolabın sivil bölümü üzerinde yeter söylediklerim. Kitaplar bir kez beni dolabın pek yakınına çekip getirdiğine göre, bu elverişli pozisyonu elde bulundurmaya devam ettim, hattâ daha da ileri giderek içerlere doğru eğildim ve yüreğimde gittikçe güçlendi o istek; derken kendim de dolabın bir parçası olmak, Drothea Hemşire’nin dış görünüşünün hatırı sayılır bir bölümünü kendisine emanet ettiği dolaptaki eşyalardan biri olmak isteğine daha çok karşı duramadım.

Hani bunun için dolabın alt kısmında düz ökçeleriyle taban tahtası üzerinde duran ve özenile bezemle temizlenmiş olup sokağa çıkılmak üzere giyilmelerini bekleyen pratik spor ayakkabılarını kenara itmem bile gerekmedi; içeride öylesine davetkâr bir düzen vardı ki, sanki kasten böyle yapılmıştı; Oskar orta yerde dizlerini büküp topukları üzerine çömerek, bir tek giysiyi bile kırıştırmadan kendisine yetecek yer ve başını sokacak bir barınak buldu. Sonunda dolaba girmiştim ve bu girişten çok şeyler bekliyordum.

Ama yine de kendimi toparlayamadım hemen. Oskar’ın gözleri odadaki mobilyalarla ampul üzerinde gezindi. Dolap içerisinde eğleşmeme daha senli benli bir hava vermek üzere, kapakları çekip kapamaya çalıştım. Ama kapayamadım, kapı pervazlarındaki yalama olmuş sürmeler yukarıda, kapaklar arasında bir açıklık kalmasına yolaçıyor ve bu açıklıktan da ışık sızıyordu, ama beni rahatsız edecek kadar değildi ışık. Buna karşılık koku artmıştı. Bayat ama temiz bir kokuydu, sirke kokusu değildi artık, güvelere karşı kullanılan ilâçların kokuşuydu ve insanı rahatsız etmiyordu, iyi ve güzel bir kokuydu.

Dolapta otururken ne yaptı Oskar? Alnını Drothea Hemşire’nin önüne ilk gelen üniformasına yasladı, yaka kapalı kollu bir önlüktü bu, hemen hastanedeki servislerin bütün kapıları açıldı Oskar önünde; sağ elim, belki de dayanacak bir yer arayarak arkalara uzandı, sivil giysilerin yanından geçti, yolunu şaşırdı, dengesini kaybederek bir şeye el attı, kaygan bir şey, yumuşak bir şey geldi eline, nihayet kaygan şeyi elinde tutarak dayanacak bir pervaz buldu, pervaz üzerine yatay olarak bir lata çivilemişti. kendisiyle dolabın arka duvarına destek olan bu çapraz lata boyunca kaydırdığı elini sonunda yine sağ tarafına aldı, memnun olabilirdi, arkasında yakaladığı şeyi gözlerinin önüne tuttu.

Siyah bir lake kemer gördüm, ama çok geçmeden lake kemerden fazla bir şeyler gördü gözüm; çünkü dolabın içi o kadar griydi ki, lake kemerin ille de bir lake kemer olması gerekmezdi, pekâlâ başka bir şey de olabilirdi; lake kemer kadar kaygan, onun kadar uzun bir şey, benim sürekli olarak üç yaşında bir trampetçi olduğum zamanlar Neufahrwasser'deki dalgakıranda gördüğüm bir şey: yakaları ahududu rengindeki deniz mavisi baharlık mantosuyla zavallı annem, üzerinde pardesüyle Matzerath, ceketinin yakaları kadifeden Jan Bronski ve Oskar’ın denizci kasketindeki kurdele, üzerinde yaldızlı harflerle “SMS Seydlitz” yazıyordu. Pardesülü

Matzerath'la kadife yakalı Jan önden sıçraya hoplaya gittiler, ayaklarındaki ökçeli ayakkabılarıyla sıçrayamayan annem kayadan kayaya ağır ağır ilerledi, o çamaşır ipli balıkçının altında oturduğu fenere kadar geldi; adamın yanında içi tuz dolu kımıl kımıl bir patates çuvalı vardı; Neufahrwasser'li mi, Brösen'li mi, nereli olursa olsun balıkçı gülüyor ve kahverengi ve okkalı tükürükler atıyordu suya; tükürükler uzun bir süre dalgakıranın yanıbaşında su üzerinde çalkalanarak yerinden kımıldamıyor, sonunda martılar tarafından kapılıp götürülüyordu; çünkü bir martı her şeyi alıp götürür, öyle nazlı bir güvercin değildir martı hele bir hemşire hiç değildir. Beri yandan en ufak bir güçlüğü yoktu işin, beyaz giysili ne varsa bir şapka içerisine yerleştirilebilir, bir dolap içerisine tıkılabilirdi; kara için de söylenebilirdi aynı şey; çünkü o zamanlar henüz Kara Ahçı Kadın'dan korkmuyor, dolapta korkusuz oturuyordum; ama beri yandan içerisinde değildim dolabın, gene öyle korkusuz Neufahrwasser'deki rüzgâr tutmayan dalgakıran üzerinde tünüyordum; dolap içerisinde rugan kemer, dalgakıranda bir başka şey tutuyordum elimde, o da kara ve kaygandı, ama yine de bir kemer değildi. Dolapta oturduğum için bir karşılaştırma yapmak istiyordum, çünkü dolaplar karşılaştırma yapmaya zorlar insanı; Kara Ahçı Kadın dedim, ama Kara Ahçı Kadın o zamanlar henüz korkutmuyordu beni, beyaz konusunda çok daha bilgi sahibiydim, bir martıyla Drothea Hemşire arasında pek bir ayırım yapamıyordum, ama güvercinleri ve benzeri sa^rna şeyleri uzaklaştırdım kafamdan, kaldı ki Hamsin yortusunda değil, Büyük Cuma'da bulunuyorduk; Brösen'e gitmiş, oradan yürüye yürüye dalgakırana gelmiştik, sonra fener üzerinde güvercin falan da yoktu, elinde çamaşır ipiyle Neufahrwasser'li adam oturuyordu altında fenerin, oturuyor ve suya tükürükler atıyordu; ve Brösen'li adam ipi çekmeye başladı derken, ipin sonu göründü ve Mottlau'ın acı sularından niçin o kadar güç çekildiği anlaşıldı ipin, o zaman zavallı annem elini Jan Bronski'nin omuzuna ve kadife yakasına dayadı, çünkü tebeşir gibi olmuştu yüzü, oradan uzaklaşmak istiyordu, ama adamın beygir başını tak tuk kayalar üzerine çaldığına ister istemez seyirci oldu, deniz yeşili küçük yılanbalıkları baş içerisinden dışarı döküldüler; büyüceklerini, koyu renklilerini adam ölü beygir kafasına elini sokup çıkardı, sanki vida söker gibi aldı dışarı hepsini, ve derken bir el kuş tüyü yorganı parçaladı, yani martılar sökün etti ve saldırdı yılanbalıklarının üzerine, çünkü üçü ya da üçten fazlası bir araya geldi mi, küçük bir yılanbalığını zahmetsiz haklayabilirlerdi, oysa büyücek yılanbalıklarında bu işe biraz zordu; ama adam yağız atın kafasını

alabildiğine açıp dişlerinin arasına bir tahta parçası sıkıştırdı, tahta parçası beygir kafasına güler gibi bir durum verdi; kıllı kolunu aralıktan içeri uzattı sonra adam, el attı, tutacak bir şey aradı; tıpkı benim dolapta aradığım gibi; ben nasıl rugan kemeri yakalamışsam, o da bir şey ele geçirip çekti dışarı, ama iki şey birden yakalamıştı o, bunları havada savurdu, sonra şırak diye taşlar üzerine çalmaya başladı, derken zavallı annemin midesindeki kahvaltı ağzından sıçrayıp çıktı dışarı, sütlü kahveden, yumurta akından, yumurta sarısından, biraz da reçelden ve francala parçalarından bir kahvaltı; hani o kadar boldu ki kahvaltı, hemen martılar pike durumu aldı, daha aşağılarda gezinmeye başladılar, vücutlarını gerip hamlelere koyuldular, çığlıklara boğdular ortalığı. Sonra martıların uğursuz bakışlarını bilir herkes. Ama kimse de martıları kovamıyordu, hele Jan Bronski hiç kovacak gibi değildi, çünkü martılardan korkuyordu, her iki elini yuvalarında sağa sola oynayıp duran mavi gözlerinin üzerine tutuyordu; benim trampetimi de dinledikleri yoktu martıların, ben trampetimde öfkeden köpürerek ve coşkunlukla yeni yeni havalar vuruyor, ama martılar oralı olmayarak kahvaltı artıklarını yiyip yutmaya bakıyorlardı; ancak zavallı annemin, çevresinde olup bitenleri umursadığı yoktu hiç, tamamen kendi başının derdine düşmüştü; öğürüyor, boyuna öğürüyor, ama hiçbir şey de çıkmıyordu içinden, çünkü o kadar fazla bir şey yememişti, çünkü kilo vermek istiyordu annem, haftada iki defa Kadınlar Derneği’nde jimnastik kursuna katılıyordu, ama pek bir faydası olmuyor bunun, çünkü annem gizli gizli yiyecek atıştırmasına devam ediyordu, her vakit ufak bir yol buluyordu kendine yiyecek atıştırmak için, nitekim Neufahrwasser’li adam da, oradakilerin “Artık tamam, bitti” dedikleri bir anda beygir kafasının kulağından bir yılanbalığım daha çekip çıkardı. Ve bu yılanbalığının beyaz bir pelteyle kaplıydı vücudu, çünkü ölü beygir kafasındaki beynin altından girip üstünden çıkmıştı. Ama o kadar uzun bir süre havada savrulup taşlara çalındı ki, beyaz pelte üzerinden sıyrılıp düştü yere, cilâlı vücudu göründü ve balık bir rugan kemer gibi ışıldamaya başladı, hani Kızılhaç broşu boynundan olmadan sivil bir giysiyle sokağa çıkarken Drothea Hemşire de böyle bir rugan kemer takıyordu.

Ama biz eve döndük, oysa Matzerath kalmak istiyor, çünkü aşağı yukarı 1800 tonluk bir Fin gemisi denizi dalgalandırarak limana giriyordu. Beygir başını dalgakıranda bıraktı adam. Hemen arkadan yağız baş beyazlaşıp çığlıklar atmaya başladı. Ama beygir kişnemelerine benzemiyordu ses; daha çok beygir başını örten çığırtkan ve obur bir ak bulutun haykırmalarını

andırıyordu. Hani o zamanlar pek hoş bir şey olmuştu bu, çünkü çılgınca bağrışmalar gerisinde saklı şeyi insan kafasında canlandırabiliyorsa da, beygir başı gözden kaybolmuştu artık. Ayrıca Saspe’deki mezarlığın parmaklık kapıları gibi paslı olan kereste yüklü Fin gemisi dikkatimizi üzerine çekmişti. Ama zavallı annem ne Fin gemisine, ne de martılara dönüp bakıyordu; yetmişti anneme. Eskiden evdeki piyanomuzda çalıp söylediği “Küçük martı uçar Helgoland’a” şarkısını bundan böyle ağzına atmaz oldu, hiç şarkı söylemez oldu kısaca, ağzına balık da koymak istemedi, ama günün birinde yağlı balıklardan öylesine atıştırmaya başladı ki, bir an geldi, daha fazla yiyemedi artık; hayır, yemek istemedi, bıkmıştı, yalnız yılanbalıklarından değil, hayattan, ama en başta erkeklerden bıkmıştı; Oskar’dan da bıkmıştı belki; şurası muhakkak ki, hiçbir şeyden el çekemeyen annem birdenbire azla yetinen ve perhiz hayatı yaşayan bir kadın oldu ve sonunda Brenntau Mezarlığı'na gömdürdü kendini. Ben de bu bakımdan ona çekmişim galiba: Bir yandan hiçbir şeyden vazgeçemiyor, öte yandan hiçbir şeyi gereksenmeyebiliyorum; ancak fiyatları ne kadar yüksek bulunursa bulunsun, tütsülenmiş yılanbalıkları olmadan yaşayamam. Hani Drothea Hemşire için de söylenebilirdi bu, kendisini hiç görmediğim Drothea Hemşire için; rugan kemeri pek de fazla hoşuma gitmiş değildi, ama yine de bu kemerden kendimi ayıramıyordum, kemer bir türlü kaybolmuyordu ortadan, hattâ artık çoğalıyordu, çünkü boştaki elimle pantolonumun düğmelerini çözmüştüm, parlak vücutla o bir sürü yılan-balığıyla ve limana giren Fin gemisiyle belirsizleşen Drothea Hemşire’yi yeniden gözlerimin önünde canlandırabilmek için yapmıştım bunu.

İkide bir gerisin geri limandaki dalgakırana düşen Oskar, yavaş yavaş, martılarının yardımıyla, hiç değilse gardıroptaki içi boş, ama yine de çekici hemşire üniformalarının bulunduğu köşede yeniden ele geçirebilmişti Drothea Hemşire’yi. Sonunda kendisini büsbütün açık seçik görüp yüzünün ayrıntılarını seçer gibi olunca, sürgüler yalama olmuş yuvalarından kayıp çıktı, falsolu bir sesle dolabın kapakları birbirinden ayrıldı, ansızın aydınlıkla karşılaşıp şaşırdım. Drothea Hemşire’nin az ilerde asılı kollu kombinezonunu kirletmenin güçlükle önüne geçti Oskar.

Sadece zorunlu bir geçişin üstesinden gelmek, ayrıca beni umduğumun tersine enikonu yoran dolap içindeki eğleşmemi bir oyunsu hava içerisinde çözüp eritmek için yıllardır yapmadığım bir şeyi yaptım, az çok bir ustalıkla dolabın kuru arka duvarı üzerine yumuşak birkaç tokmak vuruşunda

bulundum, sonra ayrıldım dolaptan, bir kez daha temizlik durumunu gözden geçirdim, doğrusu kendime sitem etmek için bir neden göremedim ortada, hattâ rugan kemer bile eskisi gibi parlaklığını muhafaza ediyordu; ama hayır, parlaklığını yitirmiş bir iki yeri vardı, hohlanıp oğulması gerekiyordu buraların, ta ki benim için çocukluğumda Neufahrwasser'deki dalgakıranda yakalanan yılanbalıklarını anımsatacak kemer durumunu almışdı yine.

İçerisinde kaldığım bütün zaman üzerimden gözlerini ayırmamış o kırk mumluk ampulü cereyansız bırakarak Drothea Hemşire'nin odasından çıktım.

KLEPP

Derken yine koridorda bulunuyordum, bir tutam çürük sarı saç teli vardı cüzdanımda; ceketin astarıyla yeleğin, gömleğin ve fanilanın altından cüzdan içindeki saç tutamının varlığını hissetmek için bir an zorladım kendimi, ama fazla yorgun düşmüştüm, o bir tuhaf can sıkıcı doygunluk içerisindeydim, odada ele geçirdiğim ganimete tarakların dişleri arasında toplanan bir süprüntüden başka bir gözle bakamıyordum.

İşte o anda odada bambaşka hazineler aramış olduğunu kendi kendine itiraf etti Oskar. Dr. Werner denen adamı odanın bir köşesinde, benim yabancım olmayan mektup zarflarından biri sayesinde de olsa ele geçireceğimi kendi kendime ispatlamak istemiş, oysa hiçbir şey bulamamıştım. Zarf diye bir şey, hele yazılı bir kâğıt görememiştim ortada. Hani Oskar'ın sakladığı yok; Drothea Hemşire'nin polisiye romanlarını dolaptaki şapkalıktan bir bir almış, açıp bakmış içlerine, ithaf yazılarını ve kitaplar okunurken işaretlenmiş yerleri gözden geçirmişti; bir fotoğraf ele geçirmek çabasına düşmüştü ayrıca, çünkü Meryem Ana Hastanesi'nde çalışan bütün doktorları isimleriyle olmasa bile dış görünüşleriyle tanıyordu, gelgelelim Dr. Werner'e ait bir resim bulamadı.

Galiba Dr. Werner Drothea Hemşire'nin odasını şereflendirmemişti hiç; odayı bir fırsatla görmüş olsa bile, geride bir iz bırakmasını başaramamıştı. Yani Oskar'ın memnun olması için yeteri kadar neden vardı ortada. Hani Dr. Werner'den bir hayli ilerde bulunmuyor muydum? Odada Dr. Werner'e ait bir izin varolmayışı, onunla Drothea Hemşire arasındaki ilişkinin sadece hastanede varolageldiğini, dolayısıyla bir görev niteliği taşıdığını, görev niteliği taşımasa bile tek taraflı bir ilişki olduğunu ortaya koymuyor muydu?

Gelgelelim Oskar'ın kıskançlığına bir neden gerekiyordu. Odada Dr. Werner'den kalmış en ufak bir iz beni ne kadar sarsacak olursa olsun, beri

yandan enikonu tatmin edecekti; öyle bir tatmin ki, dolap içerisinin sağladığı o küçük çapta ve kısa ömürlü tatminle asla kıyaslanamazdı.

Odama nasıl dönebileceğimi unuttum artık, ama koridor sonunda Bay Münzer adında birinin oturduğu odadan yapmacık, dikkati üzerine çekmek isteyen öksürük sesleri işittiğimi hatırlıyorum. O Bay Münzer denen adamdan da bana neydi sanki? Kirpi'nin kiracısı Drothea Hemşire ile yeteri kadar başım dertte değil miydi? Bir de —kimbilir ne saklıydı söz konusu ismin arkasında— bu Bay Münzer'i mi dert edinecektim? Böylece Oskar o kendisinden bir şeyler isteyen öksürükleri işitmezlikten geldi; daha doğrusu benden ne istendiğini kestirememiştim; ancak odama geldikten sonra anladım ki, bana yabancı olan, varlığıyla yokluğu benim için bir olan Bay Münzer beni, yani Oskar'ı odasına çekmek için öksürmüştü.

Ne yalan söyleyeyim, öksürüklere karşı ilgisiz kalışım uzunca bir süre üzüp durdu beni; çünkü odam bana o kadar dar ve aynı zamanda geniş geldi ki, öksüren Bay Münzer'le ne kadar sıkıcı ve zoraki olsa bile bir konuşmada bulunmayı canıma minnet bildim. Ama işte kalkıp, aynı şekilde koridorda öksürerek, Bay Münzer'le bir bağlantı kurmayı göze alamadım, odamdaki iskemlenin o amansız dikaçılığına iradesiz bıraktım kendimi, ne zaman bir iskemlede otursam her seferinde olduğu gibi kanıma bir tedirginlik yürüdü, yatağın üzerindeki sağlık kılavuzuna uzandım, modellik yaparak alın teriyle kazandığım para karşılığı sağlanmış o değerli kitabı yere bıraktım elimden, kitap sayfaları katlanıp büküldü, Raskolnifoff'un hediyesi olan trampeti masadan aldım, öylece tuttum elimde, ne değneklerle trampeti konuşturabildim, ne de Oskar'ın gözünde yaşlar konuştu, hani tenekenin beyaz yuvarlak cilasına yuvarlanacak yaşlar ritmik bir ferahlamaya yol açardı.

Evet, şimdi burada elden giden safiyet konusunda bir inceleme kaleme alınabilir, sürekli olarak üç yaşındalığını muhafaza eden trampetli Oskar'ın karşısına kambur, ses gücünü yitirmiş, gözü yaşsız ve trampetsiz bir Oskar çıkarılabilirdi. Ne var ki gerçeklere uygun düşmezdi böyle bir şey; çünkü Oskar'ın daha trampetliyken birçok defalar yitirdiği oldu safiyetini; sonradan onu yeniden ele geçirdi ya da onun yeniden yeşerip büyümesini sağladı; çünkü safiyet harıl harıl çevresine dal budak salan bir ayrık otu gibidir. Bütün o safiyet dolu nineleri anımsayınız, hepsi de bir zaman içleri fesat hınzır bebelerdi bunların; yo, hayır, Oskar'ın iskemlesinden fırlayıp kalkmasına yolaçan safiyetin elden gidişi değil, daha çok Drothea

Hemşire’ye karşı duyulan bir sevgiydi; bu sevgi trampetimi konuşturmadan geri yerine bırakarak odadan çıkmamı, koridordan geçip Zeidler’lerin evini terk ederek akademinin yolunu tutmamı buyurmuştu bana; oysa Prof. Kuchen’a ikindi üzeri gidecektim, öyle kararlaştırmıştık.

Oskar telâşlı adımlarla odasından ayrılıp koridora çıktı, ağırdan alarak ve gürültüyle kapıyı açarken, bir an Bay Münzer’in odasına doğru kulak kabarttı. Bir öksürük sesi duyulmuyordu; utançla, iyice, içerlemiş, tatmin olmuş ve aynı zamanda aç, usanç ve aynı zamanda yaşama hırsıyla, bazen gülümseyip, bazen nerdeyse ağlayacak gibi olarak Zeidler’lerin dairesinden ve nihayet Jülich Sokağındaki evden dışarı attı kendini.

Birkaç gün sonra uzun bir süredir kafamda tasarladığım bir planı uyguladım; planı kafamdan kovmaya çalışmak, onu ayrıntılarına kadar hazırlamak bakımından mükemmel bir metod oldu. O gün bütün öğle öncesi boştum, ancak öğleden sonra saat üçte Ulla'yla beraber o hayali zengin ressam Raskolnikoff'a modellik edecekti Oskar; ben Odyssee olacak, eve dönüşümde Penelope’me armağan olarak bir kambur getirecektim. Raskolnikoff'u boşuna bu fikrinden caydırmaya çalıştım. O vakitler Raskolnikoff Yunan tanrı ve yarı tanrılarını başarıyla yağmalıyor, Ulla da mitoloji havası içinde kendisini rahat hissediyordu; dolayısıyla boyun eğdim, Vulkan [88] olarak, Pluto [89] olarak Proserpina [90] ile beraber poz verdim, sonunda da o öğle sonrası kambur Odyssee olarak resmimin yapılmasına rıza gösterdim. Ama benim için şimdi önemli olan, o günün öğle öncesini anlatmak; bu yüzden Oskar Sanat Perisi Ulla'nın Penelope olarak resimde nasıl göründüğünü sükûtla geçiştirip, o öğle öncesi Zeidler’lerin evi sessizdi diyor.

Kirpi, saç kesme makineleriyle bir iş gezisine çıkmıştı, yani sabah altıdan beri evde yoktu; Bayan Zeidler ise, saat sekizi biraz geçe postacı postayı getirdiği zaman yatakta yatıyordu henüz.

Hemen gelen postayı gözden geçirmiş, içlerinde bana gelen bir şey bulamamış —Maria’dan mektup alalı daha iki gün olmuştu —, ama ilk bakışta şehirden postaya verilip açıkça Bay Werner’in el yazısını taşıyan bir zarf keşfetmiştim.

İlkin mektubu Bay Münzer’le Zeidler’lere gelen postanın arasına koymuş, sonra odama dönüp beklemeye başlamıştım. Derken Bayan Zeidler koridora çıkmış, mektubunu alıp kiracıları olan Bay Münzer’e götürmüş, sonra mutfağa girmiş, nihayet yatak odasına geçmiş ve en fazla

on dakika sonra evden çıkarak gitmişti; çünkü saat dokuzda Mannesmann'daki işinin başında bulunması gerekiyordu.

Ne olur ne olmaz beklemesine devam etmiş Oskar, gayet yavaş giysilerini üzerine geçirmiş, görünürde sakin, tırnaklarını kesip temizlemiş ve ancak ondan sonra harekete geçmek kararını vermişti. Mutfağa girip üçlü gaz ocağının en büyük alevi üzerine alüminyum bir çaydanlığı yarı suyla doldurarak koydum, ilkin alevi alabildiğine açtım, sudan buharlar çıkmaya başlar başlamaz düğmeyi çevirip alevi sonuna kadar kıstım; sonra düşüncelerimin üzerine titreyerek ve onları elden geldiği kadar yapılması gereken eylemlerin yakınında bırakarak, iki adımda Drothea Hemşire'nin odasının önüne geldim; Bayan Zeidler'in buzlu cam kapı altından yarı içeri sürmüş olduğu mektubu aldım, kuş gibi yeniden mutfağa döndüm, zarfın arkasını sudan yükselen buğular üzerine tuttum dikkatle, sonunda mektubun hiçbir yerini örselemeden zarfı açtım.

Tabiî gaz ocağını önce kapamış, ancak ondan sonra Dr. E. Werner'in mektubunu çaydanlığın üzerine tutmaya cesaret etmişti Oskar.

Dr. Werner'in Drothea Hemşire'ye yazdıklarını mutfakta değil, yatağımda yatarak okudum. Bir hayal kırıklığına uğrar gibi oldum ilkin; çünkü ne hitap tarzı, ne de mektubu bitirişi doktorla hemşire arasında bir âşıktaşlığın varlığını ele veriyordu.

"Sayın Bayan Drothea!" diye başlıyor mektup, "Çok derin saygılarımla" diye son buluyordu.

Ayrıca mektubun geri kalan kısmında da yakınlık bildiren bir tek söz çıkmadı karşıma. Dr. Werner erkekler koğuşunun kanatlı kapısının önünde kendisini görmesine rağmen Drothea Hemşire ile konuşamadığına üzüldüğünü bildiriyordu. Dr. Werner Beate Hemşire'yle, yani Drothea'nın kız arkadaşıyla konuşurken, Drothea Hemşire üzerine gelmiş, ama Dr. Werner'in anlayamadığı bir nedenden dönüp gitmişti yine. Şimdi Dr. Werner bir açıklamada bulunmasını rica ediyor Drothea Hemşire'den, Beate Hemşire'yle yaptığı konuşmanın tamamen iş üzerinde bir konuşma olduğunu bildiriyordu. Drothea Hemşire'nin herhalde bildiği gibi biraz taşkın mizaçlı biri olan Beate Hemşire'den her zamanki gibi uzak tutmaya çalışıyordu kendini. Bunun da kolay olmadığını, Drothea Hemşire'nin anlaması gerekti, nihayet Beate'yi tanıyordu Drothea Hemşire. Beate Hemşire sık sık Dr. Werner'e hiç çekinip sakınmadan duygularını açıyor, Dr. Werner ise tabiî bunlara asla karşılıkta bulunmuyordu. Mektubun son

cümlesi şöyleydi: “İnanınız bana lütfen, ne zaman isterseniz gelip benimle konuşabilirsiniz.” Resmiyetine, soğukluğuna ve hattâ kendini beğenmişliğine rağmen, nihayet Dr. E. Werner'in mektubundaki Üslûbun maskesini düşürmek, mektuba gerçek kimliğiyle, yani ateşli bir aşk mektubu gözüyle bakmak zor olmadı benim için.

Otomatik olarak mektubu yine zarfın içerisine yerleştirdim, bu arada bütün ihtiyatı bırakmıştım elden, Wer-ner’in belki de diliyle ıslattığı zamkı şimdi Oskar’ın tükürüğüyle ıslattım, derken bir gülmeye kaptırdım kendimi, biraz sonra elimin ayasıyla bir alnıma, bir ense köküme vurmaya başladım; böyle vururken vururken bir ara sağ elimi Oskar’ın alnından çekip kapının tokmağını yakalamam mümkün oldu; kapıyı açıp koridora çıktım ve Dr. Werner’in mektubunu, Drothea Hemşire’nin benim hiç yabancısı bulunmadığını, gri yağlı boya ve buzlu cam kapısı altından içeri iteledim.

Henüz topuklarımın üzerinde oturuyor ve bir, belki de iki parmağım mektubun üzerinde bulunuyordu ki, koridorun öbür başındaki odadan Bay Münzer’in sesini işittim. Sanki dikte edilmelerini sağlamak üzere vurgulanarak tane tane söylenen sözlerin hepsini de anlamıştım: “Oh, canım Beyfendiciğim, biraz su getirir misiniz!”

Doğruldum hemen, adam galiba hasta diye düşündüm; ama beri yandan kapı arkasındaki adamın hasta olmadığını, Oskar’ın adama su götürmek için bir neden ele geçirmek üzere onun hasta olduğuna kendi kendini inandırmaya çalıştığını anlamıştım, çünkü hiçbir nedene dayanmayan bir sesleniş beni asla tanımadığım bir insanın odasına çekip götüremezdi.

İlkin adama alimünyum çaydanlıkta bulunan ve Doktorun mektubunu açmakta kullandığım hâlâ ılık duran suyu götürecek oldum. Ama sonradan bayat suyu lavabonun içerisine boca edip çaydanlığa taze su doldurdum; beni ve suyu, ama belki de yalnız suyu isteyen Bay Münzer’in sesinin geldiği oda kapısına vardım.

Oskar kapıyı vurup girdi ve hemen Klepp için o pek karakteristik kokuyla karşılaştı. Bu kokuya ekşimsi dersem, onda aynı şekilde varolan enikonu tatlı özü sükûtla geçiştirmiş olurum. Sözgelişi Klepp’in çevresindeki kokunun, Drothea Hemşire’nin odasındaki sirke kokusuyla hiçbir ortak yanı yoktu. Tatlı-ekşi bir koku demek de yanlış olurdu buna. Bay Münzer veya benim bugün kendisine hitap ettiğim isimle Klepp’de, şişmanca miskin, buna rağmen hareketsiz denemeyecek, hafif terleyen, batıl inançlı, yıkanmak nedir bilmeyen, ama yine de süfli olmayan, ölmesine bir

türlü izin verilmeyen bu flütçü ve caz klarnetçisinde, sigara içip ağızda nane şekeri eritmekten ve sarımsak kokulu yellenmelerden asla vazgeçmeyen bir ölü kokusu vardı ve hâlâ da var. O zamanlar böyle kokuyordu Klepp, bugün de böyle kokuyor ve böyle nefes alıp veriyor, yaşama arzusuyla ölümlülük taşan bir havayı beraberinde sürükleyerek üzerime atılıyor ve uzun boylu bir veda töreninden sonra yine gelip beni dolaşacağına söz vererek gidiyor ve Bruno'yu pencere ve kapıları ardına kadar açarak içerisini havalandırmak zorunda bırakıyor.

Bugün Oskar'ın kendisi yatağa bağlı bir durumda. O zamanlar, Zeidler'lerin evindeyken Klepp'i yata yata çukurlaştırdığı bir yatakta bulmuştum. Gel keyfim gel, miskin bir hayatı sürdürüyordu, elinin altında modası geçmiş, enikonu Barok izlenimi uyandıran bir ispirto ocağı, rahat bir düzine tel makarası paketi vardı; kutu kutu zeytinyağları, tüp tüp domates salçası, gazete kâğıdı üzerinde rutubetten topak topak olmuş tuz parçaları ve enikonu ısınmış bir kasa bira vardı. Boş bira şişeleri içerisine yattığı yerde işiyordu Klepp; odaya girmemden bir saatçik sonra bana senli benli anlattığına bakılırsa, çoğu kendisi gibi silme dolu ve muhteva gücü bakımından kendisine uydurulan bu yeşilimsi şişelerin ağızlarını kapayarak bir kenara kaldırıyor ve susayıp da bira içmek istediğinde bir karıştırma tehlikesinden sakınmak için bunlara gerçek bira şişelerinden sıkı sıkıya ayırıyordu. Odasında su olmasına rağmen —biraz toparlansa kalkıp işeyebilirdi lavobaya — o kadar miskindi, daha doğrusu ayağa kalkmasına kendi kendisi o kadar engel oluyordu ki, yata yata çukurlaştırmak için bunca zahmetlere katlandığı yataktan çıkıp tencereye koyacak makarna suyunu lavabodan alamıyordu.

Klepp henüz Bay Münzer iken, hamur yemeklerini hep aynı suda pişirdiğinden, yani birçok defa makarna tenceresinden boşalttığı ve günden gün koyulaşan o su üzerine gözbebeği gibi titrediğinden, yatağa göre uydurduğu yatay durumunu boş bira şişesi stokuna yaslanarak çokluk dört günden daha fazla bir süre muhafaza etmenin üstesinden geliyordu. Makarna suyu kaynatıla kaynatıla tuzlu ve yapış yapış bir nesneye dönüşünce, nazik bir durum başgösteriyordu. Gerçi bu gibi durumlarda kendini açlığın kollarına bırakabilirdi Klepp, ama o zamanlar bunun için gereken ideolojik koşullara sahip bulunmuyor ayrıca dünyadan el etek çekmesi de öteden beri dört ilâ beş günlük sürelere göre ayarlanıyordu; öyle olmasa mektuplarını getiren Bayan Zeidler veya daha büyük bir makarna

tenceresiyle makarna stokuna yetecek kadar bir su stoku onu çevresinden daha bağımsız kılabilirdi.

Oskar mektup mahremiyetini haleldar ettiğinde, Klepp beş gündür bağımsız olarak yatakta yatıyordu; makarna suyunun kalıntısıyla ilân sütunlarına afişler yapıştırabilirdi. Derken benim Hemşire Drothea ile onun mektuplarına vakfedilmiş kararsız ve çekingen ayak seslerimi işitmiş, Oskar'ın yapmacık ve davetkâr öksürük nöbetlerine ilgisiz kaldığını anlayınca, benim Dr. Werner'e ait o soğuk-ateşli aşk mektubunu okuduğum gün: "Oh, canım Beyefendiciğim, biraz su getirir misiniz!" demek zahmetine katlanmıştı sesi.

Ben de çaydanlığı almış, ılık suyu dökmüş, musluğu açıp yarısına kadar şırıl şırıl suyla doldurmuş, sonra biraz daha su akıtmış içerisine, kendisine taze su götürmüş, kendim de onun tahmin ettiği beyefendi olmuş, kendimi ona takdim ederek Matzerath, taşçı ustası ve hakkâk demiştim.

O da, aynı şekilde nazik, belden yukarısını birkaç derece yukarı kaldırarak, Egon Münzer, caz müzisyeni diye tanıtmıştı kendini; ama babası da aynı isim taşıdığı için Klepp dememi rica etmişti. Hani bu isteğini çok iyi anlamıştım, nitekim ben de kendime daha çok Koljaiczek ya •da sadece Oskar diyor, Matzerath adını sadece alçakgönüllülükten taşıyor, kendimi Oskar Bronski olarak göstermeye ise ancak seyrek olarak karar verebiliyordum. Dolayısıyla yatakta yatan şişman genç adama —ben otuz var demiştim, ama o daha gençti— kısaca Klepp diye hitap etmek benim için güç olmamıştı. O da bana Oskar diyor, Koljaiczek demek kendisi için pek fazla zahmete mal oluyordu.

Derken konuşmaya başladık, ama ilkin serbest konuşmakta güçlük çekiyorduk. Çene çalıyor, en hafif konulara değiniyorduk; ben alınyazımızı değiştirilemez olarak görüp görmediğini bilmek istedim bir ara Klepp'ten. Evet, değiştirilemez görüyordu. Ölümün bütün insanlar için kaçınılmaz bir şey olduğu görüşünde midir, anlamak istedim. Bütün insanların eninde sonunda öleceklerine de kesin inanıyordu, ama bütün insanların doğmaları gerektiği konusunda kararsızdı, kendisinin yanlışlıkla dünyaya gelmiş olduğundan söz açtı ve bu bakımdan da Oskar bir akrabalık gördü aralarında. Sonra her ikimiz de öbür dünyaya inanıyorduk — ama Klepp öbür dünya derken üç köşeli hafif bir gülüşle güldü, yorganın altında hatır hatır kaşındı: Bay Klepp'in, daha sağlığında, öbür dünyada yürürlüğe koymak üzere birtakım muziplikler planladığı sanılabilirdi. Politikadan

konuşmaya başlayınca, nerdeyse coştu Klepp; hemen kendilerine paye, taç ve iktidar bağışlamak istediği üç yüzden fazla prenslik saydı; Hannover çevresini Ingiliz İmparatorluğuna veriyordu. Eskiden serbest şehir olan Danzig'in akıbetinin ne olacağını sordum. Danzig'in nerde olduğunu maalesef bilemedi, ama hiç istifini bozmaksızın, oldukça direkt bir yolla Jan Willem soyundan gelen bir Berg kontu olduğunu söyledi bunun, bu kontu maalesef kendisinin tam madiği şehircik için hükümdar olarak teklif etti. Nihayet — tam o sıra da gerçek kavramını tanımlamaya çalışıyorduk, bu konuda ilerlemeler de kaydetmiştik — arada ustaca sorduğum birkaç soruyla, Bay Klepp'in üç yıldır Zeidler'in yanında oturup onlara kira ödediğini öğrendim. Daha önce birbirimizi tanımadığımıza hayıflandık. Ben Kirpi'yi suçladım bu işde, bana aralıksız yatakta yatıp duran Klepp'le ilgili olarak yeteri kadar bilgi vermemişti, nitekim Drothea Hemşire hakkında da sadece "Bu buzlu camın arkasında bir hemşire oturuyor" demiş, bu pek tıkız açıklamadan başka bir şey söylememişti.

Oskar Bay Münzer'in ya da Klepp'in başını hemen kendi derdiyle ağrıtmak istemedi. Dolayısıyla Drothea Hemşire'ye ilişkin bir bilgi rica etmedim kendisinden, ilkin onun sağlığıyla ilgilendim: "Ne diyecektim, rahat mısınız böyle?"

Klepp vücudunu yeniden birkaç derece yukarı kaldırdı; belden yukarısına bir dik açı yaptırmanın üstesinden gelemediğini görünce, tekrar yatağa bıraktı kendini ve aslında halinin iyi mi, orta karar mı, yoksa fena mı olduğunu anlamak için yatakta yatıyor olduğunu açıkladı. Zararsız durumda olduğunu birkaç hafta içinde anlayacağını umduğunu söyledi.

Derken korktuğum başıma geldi, oysa uzunca ve dallı budaklı bir konuşmayla önleyebileceğimi ummuştum bunu: "Ah, Beyfendiciğim, ne olur benimle bir tabak makarna yemez misiniz!" Böylece benim getirdiğim taze suyla pişirilmiş makarnayı yedik. Lavaboda adamakıllı bir temizlikten geçirmek için o yapış yapış tencereyi kendisinden rica etmeyi göze alamadım. Klepp yan tarafına dönüp sessiz sedasız, bir uyurgezerin şaşmayan hareketleriyle yemeği pişirdi. Makarnanın suyunu dikkatle büyücek bir konserve kutusuna boşalttı, belden yukarısının durumuna göze çarpacak bir değişiklik vermeden yatağın altına uzandı, üzeri domates salçası artıklarıyla kabuk bağlamış yağlı bir tabak çıkardı, bir an ne yapacağına karar verememiş göründü, sonra yeniden elini uzatıp buruş buruş gazete kâğıtları aldı yatağın altından, bunlarla tencerenin içini silip

gazete parçalarını tekrar yatağın altına iteledi, üzerinde kalan bir toz zerresini uzaklaştırmak ister gibi üfledi tabağı, derken âdeta nazik bir davranışla şimdiye kadar gördüğüm en iğrenç bir tabağı bana uzattı ve Oskar'a hiç sıkılmadan buyurup yemeğe başlamasını söyledi.

Ben ondan sonra başlayacak oldum, ilkin o başlasın istedim yemeğe. Beni insanın parmaklarına sıvışan pis çatal, kaşık ve bıçakla donattıktan sonra, çorba kaşığı ve bir çatalla makarnanın büyük bir kısmını benim tabağa yığdı Klepp; zarif el hareketleriyle tüpü sıkarak domates salçasıyla makarnanın üzerine garnitürler yapıp uzun bir kurt oturttu, bir kutudan bol zeytinyağı akıttı üzerine, aynı şeyleri tenceredeki makarna için de yaptı, tabak ve tenceredeki yemeğin üzerine karabiber ekti, kendi makarnasını karıştırdı, bakışlarıyla beni de kendi makarnamı karıştırmaya çağırdı. “Ah kardeşciğim, özür dilerim, rendelenmiş peynir yok evde. Ama yine de afiyetle yemeni temenni ederim.”

Klepp'in nasıl o zaman çatal kaşık kullanacak kadar kendini toparlayabildiğim bugün bile anlamamış bulunuyor Oskar. Ne hikmetse afiyet ve lezzetle yemiştim makarnayı. Hattâ Klepp'in odasında yediğim makarna o günden sonra önüme çıkarılan her yemeğin değerini ölçmekte başvurduğum bir miyar oldu.

Yemek yerken, yatak düşmanının odasını inceden inceye, ama dikkati çekmeden gözden geçirecek vakit buldum. Odanın tek cazip tarafı, hemen tavan altındaki açık ve yuvarlak bir baca deliğiydi; kara kara soluyordu duvar. Dışarısı, iki pencerenin önü rüzgârlıydı. Herhalde rüzgâr dışarda darbeler halinde esiyor, zaman zaman is ve kurum bulutları, bir defin törenini andırarak, odadaki eşyaların üzerini örtüyordu. Bütün eşya orta yerde duran bir yatakla Zeidler'lere ait kâğıtlara sarılıp sarmalanmış birkaç rule halıdan meydana geliyordu; dolayısıyla şurası kesinlikle ileri sürülebilirdi ki, odadaki başka hiçbir şey, bir zamanlar beyaz yatak çarşafı, Kiepp'in başının altındaki yastık ve rüzgâr darbelerinin içeri sürüp getirdiği kurum bulutlarıyla Klepp'in yüzüne yaydığı bir havlu kadar siyah olamazdı.

Odanın iki penceresi de Zeidler'lerin oturma ve yatak odasının pencereleri gibi Jülich Sokağı'na, daha doğrusu evin önündeki kestane ağacının yeşil-gri yapraktan giysisine bakıyordu. Odayı süsleyen tek tablo, pencereler arasına raptiyelerle tutturulan ve galiba bir dergiden kesilip çıkarılan İngiltere Kraliçesi Elisabeth'in renkli resmiydi. Resmin altında bir gayda asılı duruyor, üzerindeki İskoç deseni is ve kurum tabakası altında

güçlükle seçilebiliyor-du. Renkli fotoğrafı seyreder ve bu arada Elisabeth’le onun Filipp’inden çok, Oskar ve Dr. Werner arasında kalıp, belki de kendisini şu anda yese kaptırmış Drothea Hemşire’yi düşünürken, Klepp bana İngiliz Kraliyet Evi’ nin sadık ve ateşli bir taraftan olduğunu, dolayısıyla Britanya İşgal Ordusundaki bir İskoç alayının goygocularından gayda dersi aldığını açıkladı; hele Kraliçe Elisabeth’in bu alaya kumanda etmekte oluşu, onu bu dersi almaya iten başlıca neden olmuştu; Klepp sinemadaki bir aktüalite programında, üzerinde baştan aşağı ekose bir İskoç entarisi, söz konusu alayı denetlerken görmüştü Kraliçe’yi.

Ne tuhafsa Katolik duygularım kabardı o anda. Bir kez Elisabeth’in gayda müziğinde anladığı konusunda şüphe beyan ettim; beri yandan Katolik Maria Stuart’ın [91] yüz kızartıcı akıbetiyle ilgili olarak birkaç söz söyledim; kısacası Oskar Kraliçe Elisabeth’in müzik yeteneğinden yoksun biri olduğunu ileri sürdü.

Doğrusu Kraliyet taraftarı Klepp’in bir öfke nöbetine kapılacağını beklememiştim. Klepp işin içyüzünü benden iyi bilen biri edasıyla gülümseyerek bir açıklamada bulunmamı rica etti; öyle bir açıklama ki, benim gibi bir yarım porsiyonun — beni böyle nitelemişti şişko — müzik konusunda bir yargı verebileceğini insan gerekirse teslim edebilsindi.

Uzunca bir süre Klepp’i süzdü Oskar. Klepp ağzından çıkan sözlerin içimde hangi duyguları ayağa kaldırdığını bilmeden söylemişti bunları. Söylediği sözler başımdan girip, dolu dizgin kamburuma uzandı. Sanki benim o eski, çalınmaktan parçalanıp hesabı görülmüş trampetlerimin mahşer günüydü. Hurdaya çıkardığım binlerce trampetle benim Saspe Mezarlığı'nda gömülü o tek trampetim ayaklandılar, yeniden dirildiler, sapasağlam ve kırık döküklükten uzak olarak bir yeniden dirilişi kutlamaya koyuldular. Seslerini çıkarıp içimdeki boşluğu doldurdular, yatağımın kenarından fırlayıp ayağa kalkmama yolaçtılar, Klepp’ten özür dileyip bir dakika sabretmesini rica ettikten sonra odadan çekip dışarı çıkardılar beni. Drothea Hemşiremin odasıyla buzlu cam kapısı önünden sürükleyip götürdüler —mektubun hâlâ yarısı koridor üzerinde bulunuyordu—, beni kamçılayarak odamdan içeri tıktılar ve Madonna 49 tablosunu yaparken Ressam Raskolnikoff'un hediye ettiği trampetin bana karşı çıkmasını sağladılar; ben de kavradım hemen trampeti, teneke trampeti ve iki değneği elime aldım, arkama döndüm sonra ya da döndürüldüm, odamdan çıktım, o Allahın belâsı oda önünden sıçrayarak geçtim, yanlış yollarda uzun bir

gezinin arkasından sağ salim evine dönen bir kimse gibi Klepp’in makarnalı mutfağına girdim, teklif tekellüfü bir yana bıraktım, yatağın kenarına iliştim, kırmızı-beyaz lake trampeti hazırladım, ilkin değnekleri oyunsu hareketlerle kımıldattım havada, galiba nasıl başlayacağını bilemez bir durumum vardı biraz ve gözlerim bir şaşkınlık ifadesiyle Klepp’in yanından ötelere bakıyordu; derken, sanki tesadüfen, değneğin biri teneke trampetin üzerine düştü; bak sen, teneke trampet de cevap verdi buna; Oskar da hemen arkadan yetişti ikinci değnekle; böylece trampetimi konuşturmaya başlamıştım, sırayla konuşturdum: başlangıçta başlangıç vardı; pervane ampuller arasında trampetini konuşturarak benim doğum günümü müjdeledi; sonra on dokuz basamaklı kiler merdivenini ve o harikulâde üçüncü yaş günüm kutlanırken merdivenden düşüşümü canlandırdım trampetle; Pestalozzi Okulu’nun merdivenlerini tırmandım; trampetimle politik tribünler altında oturdum; yılanbalıklarını, martıları, Büyük Cuma’daki halı çırpışlarını söylettim trampetime; trampetimi çalarak zavallı annemin ayak ucuna doğru daralan tabutunun üzerinde oturdum; sonra Herbert Truczinski’nin yara nişanıyla donanmış sırtını konuşturmaya başladım ve tam Hevelius Meydanı'ndaki Polonya Postanesinin savunulmasını trampetimi konuşturarak vermeye çalışıyordum ki, oturduğum yatağın başucunda bir kımıldama fark ettim; göz ucuyla yalakta doğrulduğunu gördüm Klepp’in, gülünç denecek bir tahta flütü yastığının; altından çekip aldı Klepp, ağzına dayadı ve flütten o kadar tatlı, o kadar alışılmadık, o kadar benim trampetimden çıkardıklarıma uygun sesler çıkardı ki, onu alıp Saspe Mezarlığı’na, Schugger Leo’nun yanına götürmem mümkün oldu; Schugger Leo’yu dolaştıktan sonra Klepp önünde, Klepp için ve Klepp’le beraber ilk aşkımın gazoz tozunu köpürttüm; hattâ Bayan Lina Greff in bakir ormanına götürdüm onu; ayrıca Sebzeci Greff'in yetmiş beş kilo tartan o büyük trampet makinesini ziyaret ettik; Klepp’i alıp Bebra'nın Cephe Tiyatrosu’na vardım; İsa’yı konuşturdum trampetimle; trampetimi konuşturarak Störbeker’i ve bütün Toz Alıcılar Çetesi mensuplarını atlama kulesinden aşağı atlattım, aşağıda Luzie oturuyordu; derken karıncaların ve Ruslar’ın trampetime el koymalarına göz yumdum; ama Klepp’i bir ikinci kez alıp, Matzerath gömülürken trampetimi açılan çukur içerisine attığım Saspe Mezarlığı'na götürmeyerek, benim o hiç sona ermeyecek büyük temayı vurmaya başladım: Kaschubei’ın patates tarlaları üzerine yağan ekim yağmuru ve dört etekliği içerisinde oturan büyükannem; derken Klepp’in flütünden nasıl

ekim yağmurunun çığıl çığıl yağdığını, nasıl Klepp'in flütünün yağmuru ve büyükannemin dört etekliği altında Kundakçı Koljaiczek'i keşfettiğini, nasıl aynı flütün zavallı annemin ana rahmine düşürülüşünü kutlayıp bunu göz önüne serdiğini işitince, Oskar bir yaşına daha girdi âdeta.

Saatlerce çalıp durduk Klepp'le. Büyükbabamın sallar üzerinden kaçışını yeteri kadar çeşitlemelere konu yaptık; kayıplara karışan kundakçının belki de bir mucize sayesinde kurtulmuş olabileceğini ritmik yoldan ima edip hafif bir bitkinlikle, ama mutluluk içinde konserimize son verdik.

Son sesler henüz yarı flütün içerisindeyken Klepp yata yata çukurlaştırdığı yatağından sıçrayıp kalktı. Ölü kokularını peşinden sürükleyerek gidip pencereleri açtı hemen. Gazete kâğıtlarıyla baca deliğini tıkadı; İngiltere Kıraliçesi'nin renkli resmini didik didik yırtarak krallık yağının sona erdiğini ilân etti; musluğu açıp şakır şakır su akıttı lavabo içerisine, elini yüzünü yıkadı, yıkandı, yıkanmaya başladı, ne varsa üzerinden yıkayıp atmayı göze aldı; bu bir el yüz yıkama değildi, bir yunup arınmaydı; ve yunup arınmış Klepp elini sudan çekip, şişman ve üzerinden sular damlayarak, üryan, nerdeyse şişmanlığından çatlayacak gibi, eğik sarkan çirkin bir tenassül organıyla önümde durdu, beni tutup kaldırdı yukarı, ileri uzanmış kollarıyla havaya kaldırdı —çünkü ağır değildi Oskar, hani şimdi de değil—; derken içinden bir gülme fışkırdı, gülme bir yolunu bulup dışarı uğrayarak odanın tavanına tosladı; ancak o zaman anladım ki, dirilen yalnız Oskar'ın trampeti olmamış, ayrıca Klepp de dirilmişti; karşılıklı kutladık birbirimizi, yanaklarımızdan öptük.

Daha aynı günün akşamına doğru evden çıktık, bira içtik bir yerde, soğanlı kan sucuğu yedik; derken Klepp kendisiyle bir caz topluluğu kurmamı teklif etti. Gerçi ben önce bir düşüneyim dedim, zaman istedim, ama Oskar çoktan kararını vermişti; sadece Taşçı Ustası Korneff in atelyesindeki yazı hak işlerini değil, aynı zamanda Sanat Perisi Ulla'yla modellik yapmayı bırakacak ve bir caz topluluğunun trampetçisi olacaktı.

KEÇE HALI

Böylece Oskar, dostu Klepp'in eline, o zaman yataktan kalkması için gereken nedenleri buyur edip vermişti. Alabildiğine bir sevinçle küf kokan yataktan sıçrayıp kalkmış Klepp, hattâ elinin yüzünün su görmesine izin vermiş, hey be diyen, anasını sattığımın dünyası diyen bir adam olup çıkmıştı; ama yine de yatak düşmanının adı Oskar olan bugün şurasını iddia etmeden duramayacağım: Klepp benden öc almak istiyor, ben nasıl onun makarnalı mutfağındaki yatağı kendisine haram etmişsem, o da akıl ve ruh hastalıkları kliniğindeki yatağımı haram etmek istiyordu bana.

Haftada bir gün ister istemez ziyaretine katlanmam, caz müziğiyle ilgili o iyimser mutluluklarına kulak vermem, müzikal-komünist manifestolarını dinlemem gerekiyor; çünkü yatakta yatarken sadık bir kral taraftarı olan ve İngiliz Kraliyet Ailesi'ne bağlılık gösteren Klepp, elinden yatağı ve gaydalı Elisabeth'i alınır alınmaz, Almanya Komünist Partisi KPD'nin [92] asil üyelerinden biri olmuştu; bugün bile yasak bir hobby olarak bu üyeliği sürdürüyor, bira içip kan sucuklarını gövdesine indiriyor ve meyhanelerde tezgâh önünde dikilip içki şişelerinin etiketlerini gözden geçiren kendi halindeki insanlara, tam takım bir caz topluluğuyla bir Sovyet kolhozu arasındaki ortak noktaları sayıp döküyor.

Düşlerinden uyandırılmış bu hayalperestin bugün için o kadar fazla imkân yok elinde. Ama yata yata çukurlaştırdığı yataktan uzaklaştırılır uzaklaştırılmaz hemen yoldaşlardan biri olmuştu o zaman, hem de yasaklanmış bir partinin yoldaşlarından, ki bu da işi daha cazip bir duruma sokuyordu. Klepp'in mezhep derecesinde bağlandığı bir ikinci şey de, çılgınlığa varan caz tutkunluğuydu. Şunu da eklemek gerekiyor hani: Vaftiz bakımından Protestan olan Klepp mezhep değiştirebilir ve Katolik olabilirdi.

Hani itiraf edeyim, bütün mezheplere giden yolları Klepp açık tutmuştur kendisine. İhtiyatlı davranışı ve o hantal parlak eti, ayrıca alkışla yaşayan şakacılığı ona bir reçete ilham etmişti; bu reçetenin köylü açıkgözlüğü taşan kurallarına göre, Marks'ın öğretilerinin caz mitosu ile karıştırılması gerekiyordu. Bir gün biraz sol eğilimli bir din adamı, yani bir işçi-rahip önüne çıksa da, bu rahip Dixiland [93] caz müziği plâklarını kapsayan bir diskoteke bakan biri olsa, o günden sonra Klepp'in caz geviş getiren bir Marksist kesileceği, sakrament'lere kavuşmak için kiliseye gidip, daha önce sözü edilen vücut kokusunu Yeni Gotik üslûbundaki bir katedralin kokusuna karıştıracağı muhakkak.

Benim de kendisi gibi olmamı, Klepp'in hayatın sıcaklığı taşan vaatlerle beni içerisinden çekip almak istediği yatağım önlesin. Klepp dilekçe üzerine dilekçe sunuyor mahkemeye, avukatımla el ele vermiş uğraşıyor, davanın yeniden görülmesini istiyor: Oskar'ın beraatini, Oskar'ın özgürlüğünü istiyor — çıksın artık şu bizim Oskar klinikten— ve bütün bunları istemesi de yatağımı bana çok gördüğü için.

Buna rağmen Zeidler'lerin evinde kiracıyken, yatakta yatan bir dostumu ayakta dikilen, sağa sola paldır küldür gezinen, hattâ koşup seğirten bir dost durumuna soktuğumdan ötürü üzgün değilim. Üzerimde düşüncelerin ağırlığı, Drothea Hemşire'ye ayırdığım o pek yorucu saatler dışında küçük çapta bir özel hayatım vardı. "Hey Klepp!" diyerek dostumun omuzlarına vuruyordum. "Gel bir caz topluluğu kuralım seninle!" O kendi göbeği kadar sevdiği kamburumu okşuyor, "Oskar'la bir caz topluluğu kuruyoruz", diye dünyaya ilân ediyordu, "bir eksiğimiz varsa, doğru dürüst kitar çalacak ve banjo'dan anlayacak biri."

Gerçekten trampetle flütün yanma bir ikinci saz daha gerekiyordu. Telleri çekilerek çalınan bir baso, sırf göz için de olsa fena sayılmazdı hani; ama daha o zamanlar basocu bulmak güçtü, dolayısıyla eksik olan gitaristi harıl harıl aramaya başlamıştık. Çok sinemaya gidiyor, başta anlattığım gibi haftada iki kez fotoğrafımızı çektiriyor, vesikalık fotoğraflarla bira içip kan sucukları yerken akla gelmedik zirzopluklarda bulunuyorduk. Klepp kızıl saçlı İlse'yle tanıştı o zamanlar, düşüncesizlik edip ona kendi resimlerinden birini verdi ve bu yüzden de onunla evlenmek zorunda kaldı; ne var ki bir kitarcı ele geçirememiştik.

Küçük ve yuvarlak koyun gözü pencereleri, hardallı peyniri, bira buğuları ve kol kola sallanmalarıyla Düsseldorf'un iç kesimlerindeki lokaller,

akademide modellik yaptığım günlerden bir dereceye kadar bildiğim yerlerdi; ama ancak Klepp sayesinde doğru dürüst tanıdım buraları; Lambertus Kilisesi’nin çevresini fırdolanıp bütün lokalleri dolaşarak bir kitarcı arayıp durduk; özellikle Rattinger Sokağı'ndaki “Tek Boynuzlu At” [94] lokaline gittik; çünkü burada dans parçaları çalan Bobby, flüt ve trampetle bizim de bazen topluluğa katılmamıza imkân veriyor, benim trampetimi konuşturmalarımdan alkışım esirgemiyordu; oysa Bobby’nin kendisi usta bir trampetçiydi, ama ne yazık ki sağ elinin bir parmağı yoktu.

“Tek Boynuzlu At” lokalinde bir gitarist bulamadık ama, ben biraz meleke kazandım, ne de olsa Cephe Tiyatrosu zamanında edinilmiş tecrübelerim vardı; hani Drothea Hemşire olmasa, pek kısa bir süre sonra usta bir davulcu kesilip çıkardım.

Düşüncelerimin yarısı Drothea Hemşire'deydi hep. Bari geri kalan yarısı, tam ve eksiksiz, teneke trampetimde olsa, neyse yine. Gelgelelim bir düşünce trampetle başlıyor, Drothea Hemşire’nin Kızılhaç broşunda son buluyordu. Falsolarımı flütüyle ustaca saklamasını bilen Klepp, Oskar’ı öyle yarı düşüncelere dalmış gördükçe tasalanıp soruyordu: “Acıktın mı yoksa? Acıktınsa kan sucuğu söyleyeyim bak?”

Klepp bu dünyadaki her acının gerisinde bir kurt açlığının kokusunu alıyor, dolayısıyla her acıya bir porsiyon kan sucuğuyla deva olunabileceğini sanıyordu. Oskar o zamanlar üzerinde halka halka soğanlarla pek fazla taze kan sucuğu yeyip bira içiyor, yeter ki dostu Klepp derdinin Drothea Hemşire değil de açlık olduğuna inansın istiyordu.

Çok vakit daha pek erkenden Julich Sokağı'ndaki Zeidler’lerin evinden çıkıyor ve Eski Şehir’de kahvaltı yapıyorduk. Bundan böyle ancak sinema için paraya gereksinme duyduğum zaman gidiyordum akademiye. Bu arada Sanat Perisi Ulla üçüncü ya da dördüncü kez Ressam Lankes’le nişanlanmıştı, dolayısıyla bir yere ayrılamıyordu, çünkü Lankes ilk büyük siparişini almıştı sanayicilerden. Gelgelelim sanat perisi olmadan modellik yapmaktan da Oskar zevk duymuyordu; onu yine eciş bücüş resme geçiriyor, çirkin bir şekilde üzerine karalar sürüyorlardı; dolayısıyla kendimi tamamen dostum Klepp’e veriyordum; ne Maria, ne Kurt’un yanında rahat ediyordum bir türlü; Maria'nın yanında her gece şefi ve evli sevgilisi Bay Stenzel geceliyordu.

1949 yılı güz başında bir gün Klepp’le odamızdan çıkmış, koridorda aşağı yukarı buzlu cam kapı önünde karşılaşmıştık; elimizde sazlarla tam

evden ayrılmak istiyorduk ki, oturma ve yatak odasının kapısı biraz aralanmış olan Bay Zeidler seslendi.

Dar ama kaim bir keçe rulesini önü sıra bize doğru itip getirerek, halıyı yere yaymak ve yere tutturmak için yardımımızı istedi. Bir koridor halısı olup, sekiz metre yirmi santim uzunluğundaydı; gelgelelim koridorun boyu sadece yedi metre kırk beş santimi bulduğundan, Klepp'le halının yetmiş beş santimetresini kesmemiz gerekiyordu. Baktık ki ayakta keçe liflerinin kesilmesi o kadar kolay değil, oturarak yaptık bu işi. Ama sonra halıdan iki santimetre fazla kestiğimiz anlaşıldı. Ancak halının genişliği tıpatıp koridorun genişliğine uyuyordu, kendisinin kolay eğilemediğini ileri süren Zeidler el birliğiyle halıyı koridorun tahtalarına çivilememizi rica etti. Çivileme işine kö-yulurken halıyı germe fikrini ortaya attı Oskar; böylece eksik iki santimetrelik yerin büyük bir kısmını halıdan kusturup geriye aldık, ancak çok az bir eksiklik kaldı. Halıyı çivilemeye giriştik; iri başlı, yassı çiviler kullanıyorduk, çünkü küçük başlı çiviler gevşek dokunmuş keçe halıyı döşemeye tutturamazdı. Ne Oskar, ne de Klepp parmaklarına vurdu çekici, ama doğru çakamayıp eğdiğimiz birkaç çivi oldu. Ne var ki çivilerin kalitesinden ileri gelmişti bu, çünkü çiviler Zeidler’in stok malları arasından çıkarılmıştı, yani para reformu öncesi günlerinden kalmaydı. Halının yarısı koridorun tahtalarına çivilenip tutturulduğu zaman, çekiçlerimizi çapraz birbiri üzerine koyduk, çalışırken bizi göz altında tutan Kirpi’yi arsızca değilse de, bir şeyler bekleyerek süzmeye başladık. Bunun üzerine Kirpi yatak ve oturma odasına giderek likör kadehi stokundan üç kadeh alarak döndü, ayrıca bir şişe doppelkorn getirdi yanında. Halının dayanıklı olması dileğiyle kadehleri boşalttık, sonra yine arsızca değil ama, bekleyiş dolu bir edayla: “Halının keçe lifleri de susatıyor insanı” dedik. Ailevî bir öfke nöbetinin kendilerini kırıp dökmesinden önce, peş peşe birçok defa içlerinde doppelkorn barındırmalarına belki de sevindi likör kadehleri. Klepp dalgınlıkla boş bir likör kadehini keçe hah üzerine devirdiğinde, kırılmadı kadehçik, hiç bir ses de çıkarmadı; hep birden keçe halıya övgüler döşendik. Oturma ve yatak odasından doğru çalışmalarımızı seyreden Bayan Zeidler, devrilen likör kadehlerini kırılmaktan koruduğu için bizim gibi keçe halıyı övmeye kalkınca, hiddetlendi Kirpi, halının henüz çivilenmemiş kısmı üzerinde tepindi, boşalmış olan üç likör kadehini kaptığı gibi oturma ve yatak odasına daldı; vitrinden doğru şangır şungur sesler işittik; elindeki üç taneyi yeterli bulmadığı için büfeden daha başka likör kadehleri aldı Kirpi. Birden kendisine hiç de yabancı olmayan bir

müzik sesi işitti Oskar, hayalinde Zeidler'lerin sobası canlandı: parça parça edilmiş sekiz likör kadehi sobanın ayakları dibinde duruyor, Zeidler faraşla el süpürgesini almak üzere eğiliyordu; Kirpi olarak kırdığı kadehlerin parçalarını Zeidler olarak bir araya topluyordu. Ama Bayan Zeidler, arkasında süpürge yerde gezinir ve kadeh parçaları şangur şungur ederken, kapıdaki yerinden ayrılmadı. Bizim çalışmamızla pek ilgileniyordu, zaten biz de Kirpi hiddete kapılır kapılmaz çekiçlerimizi kapmış, işe koyulmuştuk. Kirpi odadan dönüp gelmedi bir daha, ama doppelkorn şişesini yanımızda bırakmıştı. Şişeyi birimiz bırakıp birimiz alarak ağzımıza dayarken, çekindik ilkin. Derken Bayan Zeidler için! için! der gibi güler yüzle başını salladı, ama biz yine şişeyi uzatıp bir yudum da buyrun siz alın diyemedik. Buna rağmen temiz çalışıyor, peş peşe çivileri halıya çakıyorduk. Oskar keçe halıyı Drothea Hemşire'nin kapısının önüne çivilerken, her çekiç vuruşta buzlu camlar şangırdadı. Bu da dokundu Oskar'a ve bir an çekici indirdi elinde; acılarla dolu bir an. Ama Drothea Hemşire'nin odasının önündeki buzlu camı geçince, hem Oskar, hem de elindeki çekiç kendini daha iyi hissetti. Nasıl ki her şeyin bir sonu varsa, halının koridora çivilenmesi de son buldu. İri başlı çiviler köşeden köşeye uzanıyor, boyunlarına kadar koridorun tahtalarına gömülmüş duruyor, başları bir sel gibi kabarıp akan, dalga dalga dalgalanıp girdaplar oluşturan keçe lifler üzerinde ancak güçlükle görülebiliyordu. Kendimizi beğenmiş bir edayla üzerinde aşağı yukarı volta atarak keçe halının boydan boya tadını çıkarıyor, yaptığımız işe övgüler döşeniyor, aç karnına, hiç kahvaltı yapmadan bir keçe halıyı yere yayıp çivilemenin kolay olmadığını belirten sözler söylüyorduk; sonunda başardık: Bayan Zeidler kızoğlan kız diyebileceğim yeni halı üzerinde gezinmeyi göze aldı, halı üzerinden geçerek mutfaka girdi, bize kahve pişirdi, bizim için yumurta kırdı tavaya. Kahvaltıyı benim odada yaptık, Bayan Zeidler evden çıkıp gitti derken, çünkü Mannesmann'daki işine yetişecekti, oda kapı sını açık bıraktık, ağzımızı oynatarak, hafif yorgun, ortaya koyduğumuz eseri, bize doğru karşıdan akıp gelen halıyı seyrettik.

Para reformundan önce az buçuk bir trampa değeri olduğu şüphesiz ucuz bir halıyla ilgili bu kadar sözün ne gereği var sanki? Oskar bu haklı soruyu işitiyor ve sözü ilerden alarak cevap veriyor: Bu keçe halı üzerinde o gece ilk kez Drothea Hemşire'ye rastladım.

Geç vakit, gece yarısına doğru bira ve kan sucuğuyla dolu olarak eve dönmüştüm. Eski Şehir'de bırakmıştım Klepp'i, gitarcıyı arıyordu. Gerçi

anahtar deliğini bulup kapıyı açmış, koridordaki keçe halı üzerinde yürümüş, karanlık buzlu cam kapı önünden geçmiş, odama girip yatağıma varmıştım, giysilerimi de çıkarmıştım üzerimden, ama pijamamı bulamamıştım, yıkanmak üzere Maria'ya götürmüştüm, pijamamı, pijamaya karşılık o pek uzun halıdan kestiğimiz yetmiş beş santimetre uzunluğundaki keçe parçası elime geçmişti, bu parçayı karyolanın önüne yaymış, sonra da yatağa girmiştim, ama uyuyamamıştım bir türlü.

Bir türlü uyku tutmadığından Oskar'ın neler de neler düşündüğünü ya da bu gibi şeyleri düşüncesizce kafasından geçirdiğini şimdi sizlere anlatmanın yeri yok burada. O gece uyuyamayışımın nedenini bulduğumu sanıyorum bugün. Yatağıma girmeden çıplak ayaklarla koridordaki keçe halının bir parçası olan yeni yatak paspası üzerinde dikilmiştim; keçe lifleri çıplak ayaklarımda etkilerini duyurmuş, bu etki cildimden geçerek kanımdan içerlere sızmıştı. Yatağa yattıktan çok sonra bile, hâlâ keçe paspas üzerinde dikilir gibi hissediyordum kendimi, bu yüzden de gözüme uyku girmiyordu; çünkü keçe lifler kadar uyarıcı, uyku kaçıncı, düşünceye daldırıcı bir şey yoktur.

Oskar gece yarısından çok sonralarına, ta sabahın üçüne kadar uykusuz, yatakta yatıp keçe paspas üzerinde dikildi. Derken koridordan doğru açılan bir kapı sesi geldi kulağıma, sonra bir kapı daha açıldı. Herhalde Klepp gitaristi bulamadı, kan sucuğuyla dolu olarak eve dönüyor, diye geçirdim aklımdan; ama ilkin kapıyı, sonra da bir ikinci kapıyı açanın Klepp olmadığını biliyordum. Bir ara şöyle düşündüm: Mademki boşuna yatakta yatıyor, ayaklarının tabanlarında keçe liflerini hissediyorsun, o zaman yataktan çık, karyola önüne yayılmış keçe paspas üzerinde hayalî değil, gerçek olarak dikil. Hani öyle de yaptı Oskar. Bu da birtakım sonuçlara yol açtı. Daha paspas üzerinde dikilmeye başlar başlamaz, yetmiş beş santimetrelik parça tabanlarımdan içeri sızarak bana geldiği yeri, koridordaki yedi metre kırk yedi santim uzunluğundaki keçe halıyı anımsattı. Aslından kesilmiş bu keçe parçasına acıdığımdan mı, yoksa koridordan gelen kapı seslerini işitip Klepp'in eve döndüğünü sandığımdan, ama gerçekten döndüğüne de inanmadığımdan mı, nedense, Oskar eğildi; yatarken pijamasını bulamadığı için karyola önündeki keçe parçasını iki ucundan tuttu; bir ucunu bir eline, öbür ucunu öbür eline aldı, lifler üzerinde değil de tahta zemin üzerinde duracak gibi bacaklarını açtı, halı parçasını bacaklarının arasından çekip yukarı aldı ve yetmiş beş santimetrelik keçeyi sadece bir metre yirmi santim boyundaki vücudunun

önüne tuttu, dolayısıyla haya yerini yakışık aldığı üzere kapadı, ama beri yandan köprücük kemiğinden dizlerine kadar keçe liflerinin etkisi altında bulunuyordu şimdi. Bu etki Oskar'ın lifli keçe giysisinin ardından yürüyüp karanlık odasından koridora çıkması ve koridordaki keçe halı üzerinde soluğu almasıyla daha da arttı.

Keçe halının o pek lifli fısıltıları karşısında acele adımcıklar atarak aşağılardan gelen etkiden kaçmak, kendimi kurtarmak ve zemin döşemesi olarak keçe liflerinin bulunmadığı yere, yani tuvalete koşmak istememde şaşılacak ne var.

Hani tuvalet de koridor kadar, Oskar'ın odası kadar karanlıktı; ama yine de meşgul bulunuyordu. Ufak kadınsı bir çığlık açığa vurmuştu böyle olduğunu. Beri yandan üzerimdeki keçe lifinden post tuvalette oturan birinin dizine çarpmıştı. Tuvaletten çıkıp gitmeye davranmadığımdan —çünkü keçe halı tehdit ediyordu beni geride— önümde oturan kimse beni tuvaletten dışarı dehlemek istedi: "Siz kimsiniz? Ne istiyorsunuz? Gidiniz hemen buradan!" diye söylendi bir ses: tonundan ses sahibinin asla Bayan Zeidler olamayacağı anlaşılıyordu. Biraz gözü yaşlı: "Siz kimsiniz?" diye tekrarladı ses yeniden.

"Evet, Drothea Hemşire, bilin bakalım kimim?" diye bir şakada bulunmayı göze alacak ve karşılaşmamızdaki o biraz tatsız havayı yumuşatacak oldum. Ama Drothea Hemşire tahmin etmek istemedi kim olduğumu, doğrulup kalktı, karanlıkta bana elini uzattı, beni tuvaletten koridordaki keçe halı üzerine itecek oldu, ama fazla yukarıya el atmıştı, dolayısıyla eli başımın üzerinden geçerek boşluğa daldı, sonra daha aşağılarda arandı, ama bu kez de beni değil, önümdeki lifli önlüğü, benim keçe postumu ele geçirdi, yeniden bir çığlık attı —şu kadınlar da ne olsa hemen basarlar çığlığı—, beni biriyle karıştırdı, çünkü titremeye başladı vücudu ve "Aman Yarabbi, şeytan bu!" diyerek fısıldadı; o böyle fısıldayınca hafif bir kikirdeme aldı beni, ama kötü niyetli bir kikirdeme değildi. Yine de Drothea Hemşire şeytan kikirdiyor sandı; ancak şeytan sözcüğü benim hoşuma gitmemişti; o yeniden, ama bu kez sinmiş ve korkak: "Kimsiniz siz?" diye sorunca cevap verdi Oskar: "Şeytanım şeytan! Drothea Hemşire'yi ziyarete geldim!" Drothea Hemşire'nin cevabı: "Aman Yarabbi! Peki neden?"

Yavaş yavaş şeytan rolünü benimseyip, şeytanı içimde suflör olarak çalıştırarak: "Şeytan Drothea Hemşire'yi seviyor da onun için!" dedim.

“Hayır, hayır, hayır! Ama ben istemiyorum onun beni sevmesini!” dedi Drothea Hemşire, sonra kaçmak için bir teşebbüste bulundu, ama bunun sonucu yeniden benim keçe giysimin lifleri içerisine gelip takıldı — galiba pek inceydi geceliği —, on parmakçığının onu da benim o ayartıcı bakir keçe ormanına daldı, bu da onu güçsüz ve dirençsiz bir duruma soktu. Drothea Hemşire’yi yüzüstü yıkan tabiî hafif bir zaaf nöbetiydi. Yukarı doğru kaldırdığım postumla yıkılmakta olan Drothea Hemşire’yi tuttum, uzun bir süre kollarımda kaldı Drothea Hemşire, ancak ondan sonra oynadığım şeytan rolüne uygun bir karara varabildim, hafifçe kollarımı gevşeterek diz çökmesine imkân verdim onun, ama dizlerinin tuvaletin soğuk çinilerine değil de, koridordaki keçe halısına dokunmasına dikkat ettim; sonra onun geriye doğru, başıyla batı yönünde, yani Klepp’in odasına doğru boylu boyunca kaymasına zemin hazırladım; sırtı hiç değilse bir metre altmış santim uzunluğunda keçe halıya değdiğinden, vücudunun ön kısmını da keçe lifleriyle örttüm; ne var ki sadece yetmiş beş santimetrelik bir parça vardı elimde; bu parçanın bir ucunu hemen çenesini altına dayadım, öbür ucu Drothea Hemşire’nin kalçasından biraz fazla aşağı inmişti, dolayısıyla keçe parçasını yaklaşık olarak on santimetre daha yukarıya, ağız hizasına çıkardım, ağzı örtüldü keçeyle Drothea Hemşire’nin, ama burnu açıkta kaldı, nefes alıp vermesi engellenmedi böylelikle; hani Drothea Hemşire de pek hızlı soluyup duruyordu. Derken Oskar üzerine abandı Drothea Hemşire’nin, keçeden paspas üzerine uzandı ve bu keçe parçasını binlerce lifli bir titreşime sürükledi; Drothea Hemşire’yle doğrudan doğruya bir temas kurmaya çalışmadı ilkin, keçe liflerinin etkisini göstermesini bekledi, Drothea Hemşire’yle yeniden konuşmaya başladı. Drothea Hemşire hâlâ hafif bir zaaf nöbeti içerisinde bulunuyor, “Aman Yarabbi, aman Yarabbi!” diye fısıldıyordu boyuna; ikide bir Oskar’ın kim olduğunu öğrenmek istiyor, koridorun keçe halısıyla benim keçeden yatak paspasım arasında titriyordu. Bense adımın şeytan olduğunu söylerken şeytan sözcüğünü şeytanî bir şekilde tiz perdeden telaffuz ediyor, yerimin cehennem olduğunu belirtiyor, bu arada yatak paspasım üzerinde jimnastik yapıp onu hareket halinde tutuyordum; çünkü yıllar öncesi gazoz tozu benim sevgili Maria’da nasıl bir duygu uyandırmışsa, keçe lifleri de Drothea Hemşire'de farkına varmazlıktan gelinemeyecek böyle bir duyguya yol açıyordu; ne var ki gazoz tozu beni yüzde yüz bir başarıya götürmüşken, keçe halı üzerinde yüz kızartıcı bir fiyaskoyla karşılaştım; limana demir atmasını beceremedim bir türlü, gazoz

tozu günlerinde ve ondan sonra yeteri kadar sık olarak dikleşip sertleşerek hedefe varmaya can atan o meret keçe lifleri karşısında boynunu bükmüş duruyordu, isteksizdi, cimriydi, önünde bir hedef görmüyor ve hiçbir davete icabet etmiyordu, ne benim o bütünüyle aklî nitelikteki kandırıcı sözlerime, ne de altımda fısıldayan, inildeyen, ahlayıp oflayarak “Gel şeytan gel!” diyen Drothea Henışire'nin iç çekişlerine uyuyordu; dolayısıyla Drothea Hemşire’yi yatıştırıyor, “Şimdi geliyor şeytan, şimdi geliyor!” diye onu avutarak aşırı bir şeytanilikle mırıldanıyor, beri yandan vaftiz günümden beri içimde yaşıyan —hâlâ da içimde yaşıyor— şeytanla bir konuşmayı sürdürüp çıkışıyordum kendisine: “Oyunbozanlık yapma şeytan!” İçimdeki şeytana yalvarıyordum: “Ne olur yüzümü kara çıkarma benim.” Sonra da pohpohluyordum onu: “Başka zamanlar böyle değildin sen; eski günleri düşün! Maria’yı düşün! Dul Bayan Greff’i düşün! Sonra ikimi z Paris'te o nazlı Roswitha’yla nasıl eğledik gönlümüzü?” Ama içimdeki şeytan tekrarlardan korkmaksızın ters ters cevaplar veriyordu: “İstemiyor içim, Oskar! Şeytan istek duymazsa, fazilet galebe çalar. Nihayet şeytanın da bir yol istek duymamak hakkı olmalı sanırım.”

Böylece desteğini esirgemişti benden şeytan, bu ve buna benzer tekerlemeleri söylemiş, bu arada ben de yavaş yavaş felce uğrayarak keçe parasını hareket halinde tutmaya kalkmış, zavallı Drothea Hemşire’nin cildine eziyette bulunmuş, bu cildi oğup kabartmış ve nihayet onun “Gel şeytan, oh, gel artık!” şeklindeki susamış çağrısına keçe parçası altından, hiçbir temele dayanmadığı için umutsuz ve saçma bir hamleyle karşılık vermiş, boş tabancayla on ikiden vurmak istemiştim. Galiba Drothea Hemşire şeytanına yardımcı olmak isteyerek iki elini ansızın keçe lifleri altından çekip çıkardı, beni sarmak istedi elleriyle ve sardı, benim kamburumu, benim insan sıcaklığı taşıyan, hiç de keçe liflerinden olmayan tenimi ele geçirdi, çağırıp duyduğu şeytanı bulamadı bende, “Gel şeytan, gel!” diye mırıldanmayı bıraktı, kısa kısa öksürerek başka bir ses perdesine geçti ve ilk sorduğu soruyu tekrarladı: “Allah için söyleyiniz, kimsiniz, ne istiyorsunuz benden?” Bunun üzerine aşağıdan aldım ister istemez, resmî belgelere göre adımın Oskar Matzerath olduğunu, kendi odasına bitişik odada kaldığımı ve onu, yani Drothea Hemşire’yi ateşli ve içten bir sevgiyle sevmekte olduğumu itiraf ettim.

Başkalarının başlarına gelen felâkete sevinenler vardır, bunlardan biri hani şimdi derse ki, Drothea Hemşire lânet okuyup bir yumruk savurarak beni kendisinden ayırıp keçe halı üzerine fırlattı, Oskar üzülerek, ama yine

de hafif bir memnunluk duyarak şurasını belirtmek ister: Drothea Hemşire ellerini ve kollarını ancak yavaş yavaş, âdeta düşünceli bir edayla, duraksayarak kamburumdan çekip aldı; bu davranışı son derece hazin bir okşayışa benziyordu. Ayrıca onun hemen alçak sesle ağlayıp hıçkırmaya başladığını işittim. Benim ve keçe parçasının altından sıyrılıp çıktığını, beni üzerinden kaydırıp ittiğini fark etmemiştim; ayrıca koridorun keçe örtüsü de Drothea Hemşire'nin ayak seslerini emmişti. Derken açılan bir kapı sesi geldi kulağıma, kilit içerisinde bir anahtar çevrildi ve hemen Drothea Hemşire’nin altı dörtgenden meydana gelen buzlu cam kapısı içerden doğru aydınlanıp bütün gerçekliğiyle ortaya çıktı.

Oskar yerde yatıyordu; henüz şeytanî oyundan kalma az buçuk sıcaklığı barındıran keçe parçasıyla üzerimi örttüm. Gözlerim kapıdaki ışıklı dörtgenlerdeydi. Ara sıra bir gölge kayıp geçiyordu buzlu cam üzerinden. İşte şimdi gardıroba gidiyor Drothea Hemşire diyordum kendi kendime, şimdi konsola yürüyor. Derken köpeksi bir denemeye kalkıştı Oskar; üzerimde keçe parçası, koridor halısı üzerinde sürünerek Drothea Hemşire’nin kapısına geldim, kapının tahtasını tırmalamaya başladım, biraz doğrulup arayan ve yalvaran bir eli alttaki iki cam dörtgen üzerinde gezdirdim; ama Drothea Hemşire açmadı kapıyı, gardıropla konsol arasında bıkıp usanmadan gidip geliyordu. Biliyor, ama kendi kendime itiraf ediyordum: Drothea Hemşire eşyalarını topluyor, kaçmak, benden kaçıp kurtulmak istiyordu.

Odasından çıkarken elektrikle aydınlanan yüzünü bana göstereceğine dair içimdeki o umut kırıntısından da çaresiz vazgeçmek zorunda kaldım. Buzlu camın arkası karardı ilkin, sonra kilit içerisinde dönen anahtar sesini işittim; kapı açıldı, keçe halı üzerinde iskarpinli ayaklar. Uzanıp Drothea Hemşireyi tutacak oldum, ama bir bavula tosladı elim, sonra onun çoraplı bacağına çarptı; bunun üzerine gardırobunda görmüş olduğum o kaba ve sert iskarpinlerden biriyle göğsüme bir tekme indirdi Drothea Hemşire, beni halının üzerine yıktı. Oskar bir ikinci kez toparlanıp da “Drothea Hemşire!” diye yalvarırken kapı kapatıldı; bir kadın beni terk etmişti.

Benim acımı anlayanlar şöyle söyleyecek şimdi: Git yat artık, Oskar! Bu yüz kızartıcı olaydan sonra daha ne bekliyorsun koridorda. Sabahın saat dördü. Bir keçe halı üzerinde çırılçıplak yatıyorsun, lif lif bir keçe parçasıyla yarı buçuk örtmüşsün üzerini. Ellerin ve dizlerin sürtüle sürtüle açıldı. Kalbin kanıyor, erkeklik organın acıyor; bir yüz karası ki, o kadar

olur. Bay Zeidler’i uyandırdın. O da karısını uyandırdı. Şimdi gelecek, odalarının kapısını açacak ve seni burada görecekler. Git yat artık, Oskar! Nerdeyse beşi vuracak saat.

Ben de o zamanlar keçe halı üzerinde yatarken aynen bunları söylemiştim kendime. Üşüyor, yine de yatmamakta diretiyordum. Drothea Hemşire’nin vücudunu hayalimde canlandırmaya çalıştım bir ara. Ama keçe liflerinden başka bir şey hissettiğim olmadı, liflerden bazısını da dişlerimin arasından duyuyordum. Derken bir ışık dilimi düştü Oskar’ın üzerine: Zeidler’in oda kapısı az bir şey aralandı, Bay Zeidler’in kirpi başı, onun üstünde madenî maşalarla dolu bir diğer baş: Bayan Zeidler’in başı; gözlerini dikmiş bana bakıyorlardı. Bay Zeidler öksürdü derken, Bayan Zeidler kikirdedi. Bay Zeidler seslendi, cevap vermedim:. Bayan Zeidler kikirdemesine devam etti, derken kes şu kikirdemeyi diye çıkıştı Bay Zeidler. Nem olduğunu bilmek istedi Bayan Zeidler, Bay Zeidler de bu nasıl şey böyle dedi. Bayan Zeidler burası namuslu bir ev diye söylendi, Bay Zeidler de beni evden atacağı tehdidini savurdu. Ben sustum, henüz ortada bardağı taşıran damla yoktu. Derken kapıyı açtılar, Bay Zeidler düğmeyi çevirip koridorun ışığını yaktı. Sonra da üzerime yürüdüler, ufak ve kötü gözlerle kötü kötü baktılar bana. Bay Zeidler öfkesini bu kez likör kadehlerinden çıkarmak niyetinde değildi, tepemde dikilmiş durdu. Oskar öfkesini dışarı vurmasını bekledi Kirpi’nin, ama Bay Zeidler öfkesini atamadı içinden, çünkü merdivenlerde ayak sesleri duyuldu, bir anahtar sağa sola oynayarak kapının kilidini aradı ve nihayet buldu kilidi; Klepp içeri girdi ve tıpkı kendisi gibi sarhoş birini getirdi beraberinde: Scholle, hele şükür ele geçirilen gitarist.

İkisi bir olup Bay Zeidler ile karısını yatıştırdılar, sonra Oskar’ın üzerine eğildiler, soru sormadılar, beni tutup kaldırdılar, beni ve o şeytanî keçe parçasını alarak odama taşıdılar.

Oramı buramı ovarak ısıttı beni Klepp, gitarist de giysilerimi alıp getirdi. İkisi iki yandan beni giydirip gözyaşlarımı kuruladılar. Hıçkırıp duruyordum ben. Pencere önünde söken bir şafak ve serçeler. Trampetimi boynuma astı Klepp, kendisi de küçük tahta flütünü eline aldı, gitarist de kitarını omuzladı. Serçe sesleri. Çevremi kuşatıp beni ortalarına aldı dostlar, hıçkırıp duran ve ne derlerse yapan Oskar’ı Zeidler’lerin dairesinden, Jülich Sokağındaki evden çıkarıp serçelerin yanına götürdüler; onu keçe liflerinin etkisinden kurtarıp sabahsı sokaklardan geçirdiler, Saray Parkı içerisinden

vurup gözlemevinin bulunduğu yere, Ren kıyısına geldiler; Hollanda'ya doğru bozbulanık akıyordu Ren, üzerinde gemiler seyrediyor ve gemilerde çamaşırlar dalgalanıyordu.

Sabahın altısından öğle öncesinin dokuzuna kadar o puslu eylül sabahında Flütçü Klepp, Gitarist Scholle ve Trampetçi Oskar Ren Irmağının sağ kıyısında oturdular, birlikte güzel güzel meşkettiler, kendilerini çaldıkları parçaların havasına kaptırdılar, bir şişeden içki içtiler, gözlerini kırpıştırarak karşı kıyıdaki kavak ağaçlarına baktılar, kömür yüklemiş Duisburg'tan gelen ve akıntıya karşı yol almaya çalışan şilepleri hızlı, neşeli-yavaş ve hüzünlü Missisipi havalarıyla karşılayıp, yeni kurulan caz toplulukları için bir isim aradılar.

Biraz güneş çıkarak sabah buğusunu renklendirip de müzik şöyle uzun boylu bir kahvaltı isteğine yerini bırakınca, geride kalan geceyle arasına trampetini sürmüş olan Oskar doğruldu; ceketinin cebinden kahvaltı anlamına gelen para çıkardı, beri yandan yeni doğan caz topluluğunun ismini müjdeledi arkadaşlarına: “The Rhine River Three”. Ve kahvaltı için yola koyulduk.

SOĞANLI MAHZEN

Nasıl biz Ren kıyısındaki çimenlikleri seviyor idiysek, “Soğanlı Mahzen” lokalinin sahibi bulunan Ferdinand Schmuh da Düsseldorf ile Kaiserwerth arasında kalan Ren ırmağının sağ kıyısını seviyordu. Çalacağımız parçaların provalarını çokluk Stockum’un yukarısında yapıyorduk. Schmuh ise elinde küçük çaplı tüfeğiyle sahildeki yamaçları örten çalılıkları ve ağaçlıkları dolaşıp serçe arıyordu. Sahibi bulunduğu lokalde Schmuh’un canı bir şeye sıkılacak oldu mu, karısını mercedes arabasının direksiyonu başına geçirtiyor, ırmak boyunca sürdürüyordu arabayı; derken Stockum’un yukarısında arabayı park ediyorlar, Bay Schmuh, elinde tüfek ve hafif düztaban, çimenler üzerinden aşağılara seğirtiyor, araba içinde kalsa daha memnun olacak karısını, da peşi sıra sürüklüyor, onu kıyıdaki rahat bir kayalık üzerinde bırakıp kendisi çalılıklar arasında kayboluyordu. Biz rag-time [95] üslûbundaki caz müziğimizi meşkederken, çalılıklar ve ağaçlıklarda tüfeğini ateşleyip duruyordu Schmuh.

Klepp gibi Eski Şehir’deki bütün lokal sahiplerini tanıyan Scholle, çalılık ve ağaçlıklardan doğru bir tüfek sesi duyulur duyulmaz: “Bay Schmuh yine serçe avlıyor” diyordu.

Schmuh hayatta olmadığı için, burada onunla ilgili olarak bir anma konuşması yapabilirim şimdi: Schmuh iyi bir nişancıydı, beri yandan iyi de bir insandı belki. Çünkü serçe avlayıp ceketinin sol cebinde küçük çaplı tüfeği için mermi taşımasına karşılık, ceketinin sağ cebini tıka basa kuş yemiyle dolu bulundururdu hep; hani bu yemi kuşları avlamadan önce değil de daha sonra —bir ikindide asla on iki serçeden fazla avlamazdı Schmuh — cömert el hareketleriyle serçeler arasında dağıtırdı.

Schmuh, henüz hayattayken bir gün, 1949 yılının serin bir kasım sabahı — haftalardan beri Ren kıyısında meşkedip duruyorduk — alçak sesle falan değil, aşırı derecede bağırarak şöyle demişti bize: “Burada böyle çalar

söyler kuşları kaçırırsanız, ben nasıl serçe avlarım!” “Oh, affedersiniz!” diye özür diledi Klepp, flütünü ağzından çekip alarak selâm duran bir tüfek gibi elinde tuttu. “Siz o son derece büyük müzik yeteneğinizle çaldığımız parçalara ritmik bakımdan tastamam uyarak, çalılık ve ağaçlıklarda tüfeğini patlatıp duran baysınız, derin saygılarımı sunarım, Sayın Schmuh.”

Klepp’in adıyla sanıyla kendisini tanıması Schmuh'u sevindirmişti, ama ismini nerden bildiğini anlamak istedi onun. Klepp içerlemiş gibi yaptı: “Schmuh’u tanımayan var mı ki! Sokakta hep adı ediliyor, işte Schmuh geldi, işte Schmuh gidiyor, Schmuh’u gördünüz mü, bugün nerde Schmuh, Schmuh serçe avına çıktı deniyor.”

Klepp’in herkesçe tanınan bir adam yaptığı Schmuh bize sigara ikram etti, isimlerimizi öğrenmek istedi bizim, repertuvarımızdan küçük bir parçayı dinlemek arzusunda bulundu, biz de bir tigerrag çaldık kendisine, bunun üzerine el ederek karısını çağırdı Schmuh; karısı üzerinde bir kürk manto bir kayalıkta oturuyordu, Ren ırmağının dalgaları üzerinde düşüncelere dalmıştı, üzerinde kürkle kalkıp geldi yanımıza; biz de ister istemez yeniden sazları elimize aldık, high society’yi çaldık ve biz çalıp bitirdikten sonra kadın, üzerinde kürk: “Tamam işte Ferdy” dedi, “tam senin mahzen için aradığın kimseler.” Galiba Schmuh da aynı fikirdeydi, o da bizi aramış ve bulmuş olduğuna inanır gibiydi, ama ilkin düşünceli bir edayla, belki de birtakım hesaplar yaparak birkaç yassı taşı pek ustaca Ren’in suları üzerinden kaydırdı, ancak ondan sonra bir teklifte bulundu bize: “Soğanlı Mahzen’de akşam dokuzdan gece saat ikiye kadar çalacaksınız, adam başına her gece on mark, haydi diyelim on iki olsun.” Schmuh’a on beş rakamını söyletmek için on yedi dedi Klepp, ama Schmuh on dört ellide diretti, anlaştık.

Dışardan bakınca Soğanlı Mahzen’in o yeni küçük lokallerin çoğundan farklı bir tarafı yoktu; eski lokallerden pahalı olmalarıyla da ayrılıyordu bu küçük lokaller. Ücretlerdeki yüksekliğin nedeni olarak, çokluk sanatçı lokalleri denen bu yerlerin ultra modern iç döşenişleri gösterilebilirdi. Ayrıca taşıdıkları isimlerin de payı vardı bunda, sözgelişi kibar bir hava taşıyan “Raviolis Lokali” ya da esrarengiz ve eksistiyansalist bir hava taşıyan “Tabu” ismi, acı ve yakıcı “Karabiber” ve “Soğanlı Mahzen” gibi isimler bunlar arasındaydı.

Emaye bir tabela üzerine kasdî bir savruklukla bir soğanın saf etkili resmi yapılmış ve yanına Soğanlı Mahzen ismi yazılmıştı. Tabela eski Alman

lokallerindeki gibi cephe kısmında bulunan süslemeli ve demir dökme bir darağacından sarkıyordu. Lokalin tek penceresini bira yeşili küçük ve yuvarlak camlar örtüyordu. O berbat savaş yıllarında bir sığınağa kapılık etmiş olabilecek kırmızı boyalı giriş yerinin önünde kaba bir koyun postuna bürünmüş bir kapıcı dikiliyordu. Hani her isteyen giremiyordu Soğanlı Mahzen'e, özellikle haftalıkların biraya çevrildiği tatil günleri Eski Şehir sakinlerine mahzenin kapıları kapatılıyordu; zaten Soğanlı Mahzen pahalı geliyordu bu gibi kimseler için. Ama içeriye girebilenler kapının arkasında beş basamaklı beton bir merdivenle karşılaşıyor, basamaklardan iniyor, kendini bir metre eninde ve bir metre boyunda bir galeride bulunuyor; bir Picasso sergisinin ilânı bu galeriye bile gösterişli ve orijinal bir hava veriyordu; sonra yeniden, bu kez dört basamak iniliyor, derken gardıropla karşılaşılıyordu. Bir karton afişte: “Lütfen gardırop ücretini sonradan ödeyiniz” diye yazıyordu ve gardıroptaki genç adam —çokluk Güzel Sanatlar Akademisinin sakallı bir öğrencisi— asla önceden para almıyordu; çünkü Soğanlı Mahzen gerçi pahalı, ama ciddi bir lokaldi.

Lokalin sahibi her müşteriyi bizzat karşılıyor ve sanki her yeni gelen müşteriyle yeni bir açılış törenini kutluyormuş gibi son derece oynak kaş göz hareketleri ve jestlerle yapıyordu bunu. Bildiğimiz gibi Ferdinand Schmuh idi lokal sahibinin adı, zaman zaman serçe avına çıkan bir adamdı ve para reformundan sonra Düsseldorf'ta nisbeten çabuk, başka yerlerde ise biraz daha yavaş doğup ortaya çıkan bir sosyetenin dilinden anlayan biriydi.

Asıl Soğanlı Mahzen —ve işte iyi işleyen gece lokalinin ciddî karakteri de görülüyordu buradan — hattâ biraz rutubetli gerçek bir mahzendi. Yaklaşık olarak dört çarpı on sekiz boyutunda, insanın ayaklarını üşüten bir tünele benzetilebilirdi ve kezâ orijinal iki saç soba tarafından ısıtılıyordu. Elbette mahzen aslında bir mahzen değildi. Tavan kısmı kaldırılmış, zemin kata kadar yükseltilmiş bir yerdi burası. Dolayısıyla Soğanlı Mahzen'in tek penceresi de gerçek bir mahzen penceresi olmayıp, eski zemin kattan kalma bir pencereydi. Ancak bu durum iyi işleyen gece lokalinin ağırbaşlılığına asla gölge düşürmüyordu. Ama küçük, yuvarlak ve bombeli camlarla kapatılmamış olsa pencereden dışarı bakılabileceğinden, yani mahzenin yukarı kısmına son derece orijinal bir portatif merdivenle çıkılan bir galeri yapıldığından, Soğanlı Mahzen'e yine de ciddî bir gece lokali olarak bakılabilirdi sanıyorum, isterse mahzen gerçek bir mahzen olmasındı, hem neden ille de öyle olacaktı?

Oskar unuttu söylemeyi; o portatif merdiven de aslında portatif bir merdiven değildi, daha çok bir gemici merdivenine benziyordu, çünkü tehlikeli derecede dik merdivenin sağında ve solunda iki çamaşır ipi uzanıyordu, çıkılıp inilirken bunlara tutunulmasını sağlıyordu; biraz sallanıyor merdiven, insanda bir gemide seyahat ediyormuş izlenimini uyandırıyor ve böylece Soğanlı Mahzen'in pahasını artırıyordu.

Madencilerin karpit lambalarına benzer lambalar aydınlatıyordu Soğanlı Mahzen'i; lambalar etrafa bir karpit kokusu saçıyor, bu da yine ücretlerde bir artmaya yol açıyordu — ve soğanlı mahzenin hesabı ödeyen müşterilerini bir ocağın, sözgelişi Kaliber Maden Ocağı'nın dokuz yüz elli metre derinliğindeki bir kuyusu içerisine, toprak altına götürüp bırakıyordu: Belden yukarıları çıplak işçiler taş duvar önünde çalışıyor, bir damarı oyuyorlar, makineler küçük küçük maden parçalarını bir araya topluyor, bocurgatlar inildeyerek çalışıyor, vagonları madenle dolduruyor, derken çok gerilerde, kuyunun Friedrich 2 kuyusuna doğru dirsek yaptığı yerde sallanan bir ışık seçiliyor; gelen madenci ustasıdır, ve geliyor, "Merhaba çocuklar" diyor ve Soğanlı Mahzen'in sıvasız, kireçle yarım yamalak badana edilmiş duvarlarında asılı olup etrafa ışık saçan, koku saçan, ücretleri artıran ve orijinal bir atmosfer yaratan karpit lambalarına benzeyen bir lambayı elinde sallıyor.

Soğanlı Mahzen'deki oturacak yerler öyle rahat değildi pek; bayağı sandıklar üzerine soğan çuvalları yayılmıştı, oysa tahta masalar tertemiz olup temizlenmiş duruyor ve ışıl ışıl parlıyor, müşteriyi maden ocağından çekip alarak benzerleri filimlerde görülen asude köy evlerinden içeri sokuyordu.

Hepsi bu kadar. Peki büfe? Büfe falan yoktu. Garson Bey, yemek listesini lütfen! Ama ne yemek listesi, ne de Garson Bey var. Sözü edilecek bir şey kalmışsa, o da "The Rhine River Three" adındaki bizim caz topluluğudur. Klepp, Scholle ve Oskar aslında bir gemici merdiveni olan merdiven altında oturuyor, akşam dokuzda gelip sazlarını çıkarıyor, aşağı yukarı saat onda çalmaya başlıyorlardı. Ama şimdi henüz saat dokuzu çeyrek geçtiği için, kendimizden ancak ilerde söz açabileceğiz. Şimdi Schmuh'un arada bir küçük çaplı bir tüfeği tutan parmaklarını adamakıllı bir gözden geçirmek gerekiyor.

Soğanlı Mahzen müşterilerle dolar dolmaz —yarı yarıya dolmasına da dolmuş olarak bakılıyordu mahzenin — lokal sahibi Schmuh şah sarıyordu

boynuna. Kobalt mavisi ipekten bir şaldı bu ve desenlerle, özel desenlerle bezenmişti üzeri; şaldan söz açılması hani şalın boyna dolanmasının ayrı bir önem taşımasındandır. Altın sarısı soğanlar denebilirdi şal üzerindeki baskı desenlerine. Ancak Schmuh bu şalı boynuna doladığı zaman, Soğanlı Mahzen resmen açılmış oluyordu.

Müşteriler, yani iş adamları, doktorlar, avukatlar, sanatçılar, beri yandan sahne sanatçıları, gazeteciler, filimcilikle ilgili kimseler, ünlü sporcular, ayrıca eyalet hükümetinin ve Düsseldorf vilayetinin ileri gelen memurları; kısaca bugün aydın diye nitelenen kimseler eşleriyle, sevgilileriyle, hanım sekreterleriyle, tatbikî güzel sanatların bir dalında çalışan bayanlarla, erkeksi kadın dostlarıyla üzerlerine kilim yayılmış sandıklar üzerinde oturuyor, Schmuh altın sarısı soğan desenleriyle bezenmiş şalı omuzlarına atana kadar alçak perdeden, daha çok zahmetle, âdeta sıkılarak birbirleriyle sohbet ediyorlardı. Bir konu bulup bir konuşma zemini yaratılmaya çalışılıyor, en iyi niyetlere rağmen asıl konuşulacak sorunlara dokunulmadan geçiliyor, bir yol içindekileri dökmek, bir yol şöyle adamakıllı duygularını açığa vurmak, sere serpe, şöyle içten geldiği gibi, akıl denen şeyi bir yana bırakarak, kanlı gerçeği, kısaca bütün çıplaklığıyla insan gerçeğini göstermeye niyet ediliyor, ama bir türlü olmuyordu. Yer yer mahvolmuş bir kariyerin öyküsüne ana hatlarıyla şöylece bir dokunuluveriyor, derken can çekişen bir evliliğin hikâyesi araya giriyordu. Kocaman zekâ dolu başı ve yumuşak, nerdeyse narin elleriyle şu oradaki bay oğlundan yana rahat değildi; çünkü babasının geçmişi hoşuna gitmiyordu oğlun. Karpit ışığında bile üstün kaliteleri açıkça kendini belli eden zerdava kürkleriyle şu iki bayan bütün inançlarını kaybetmiş gibi davranıyorlar; neye olan inançlarını, orası daha belli değil. Henüz kocaman başlı bayın geçmişiyle ilgili bir şey bilmiyoruz; ayrıca geçmişinden ötürü babasına oğlunun çıkardığı güçlüklerden söz açılmıyor. Kıyaslamayı Oskar'a bağışlarsanız, tıpkı yumurta yumurtlamadan önceki gibi durum: ıkınıp sıkılmıyor, ıkınıp sıkınılıyor...

Soğanlı Mahzen'de lokal sahibi Schmuh'un özel şalıyla ortada kısaca bir görünüp herkesin ağzından çıkan sevinçli "Oh!" haykırışını teşekkürle kabullenene kadar sürüyordu bu sonuçsuz ıkınıp sıkınmalar; derken Schmuh tuvaletlerle bir ambarın bulunduğu Soğanlı Mahzen sonundaki bir perdenin arkasında kayboluyor, aradan birkaç dakika geçince yeniden dönüp geliyordu.

Peki dönüp yine müşterilerin karşısına çıktığında ne diye daha sevinçli, âdeta bir kurtuluş müjdeleyen “Oh!” haykırışlarıyla selâmlanıyordu Schmuh? İyi işleyen bir gece lokalinin sahibi bir perdenin arkasında kayboluyor, ambarda bir şeyler alıyor, perde arkasında oturup resimli bir dergi okuyan tuvaletçi kadına yarı yüksek sesle biraz atıp tutuyor, sonra yeniden perdenin önüne çıkıyor ve bir İsa gibi, pek büyük mucizevî bir amca gibi selâmlanıyordu.

Derken kolunda bir sepetçikle müşteriler arasına giriyordu Bay Schmuh. Üzerinde mavi-sarı kareler bulunan bir bez, sepeti örtüyordu. Bez üzerinde domuz ve balık biçimli tahta tablalar bulunuyordu. Güzelce oğulup temizlenmiş bu tahta tablaları müşterilerine dağıtıyordu Schmuh. Bu arada öyle reveransların, öyle komplimanların üstesinden geliyordu ki, gençliğini Budapeşte’de ve Vi-yana’da geçirdiği belli oluyordu; Schmuh’un gülümsemesi hakikî olması muhtemel bir Mona Lisa kopyasına göre yapılan bir kopyadaki gülümsemeye benziyordu.

Ama müşteriler tahta tablaları ciddî ciddî kabulleniyor, ama bazıları da kendilerine verilen tablaları sonradan başka tablalarla değiştiriyordu. Bir kısmı domuz biçimlisini seviyor, bir kısmı ise, en başta kadınlar balık biçimli tablaları enli domuz biçimli tablalara üstün tutuyordu. Tablaları kokluyor, sağa sola itiyorlardı bunları. Lokal sahibi Schmuh galerideki müşterilere de tablalar ulaştırılana, tek tek tablalar artık sükûnete kavuşup kımıldamaz oluncaya kadar bekliyordu.

Sonra —ve bütün gönüller Schmuh’u gözlüyordu—, sonra bir sihirbaza benzemez de denemeyecek bir davranışla sepetin örtüsünü çekip alıyordu Schmuh. Derken sepeti örten ikinci bir örtücük ortaya çıkıyor, ama bu ikinci örtü üzerinde ilk bakışta seçilemeyen mutfak bıçakları bulunuyordu.

Daha önce tahta tablalarla olduğu gibi, şimdi de elinde bıçaklarla müşteriler arasında dolaşıyordu Schmuh.

Ama bu kez turunu daha çabuk tamamlıyor, ücretlerin yükselmesini sağlayacak gergin havayı gittikçe yoğunlaştırıyor, artık komplimanlar yapmaktan vazgeçiyor, mutfak bıçaklarının değiş tokuşuna fırsat vermiyor, hareketlerine dozu iyi ayarlanmış bir acele gelip oturuyor, birden: “Tamam, dikkat, başlıyor!” diye bağırıyor, bezi sepetin üzerinden çekip alıyor, elini sepetin içerisine uzatıyor, dağıtıyor, bağışlıyor, saçıyor müşterilerin içerisine, yumuşak kalpli bir bağışlayıcı, müşterilerini donatıyor, onlara soğanlar veriyor, boynundaki şal üzerinde altın sarısı ve hafif stilize edilmiş

olarak resmi görülen soğanlar, herkesin bildiği soğanlar, yumru yumru şeyler, lâle soğanları değil, ev kadınlarının çarşıdan pazardan satın aldığı soğanlar, sebzecilerin sattığı soğanlar, köylü erkeklerin, köylü kadınların, köylü hizmetkârların ekip biçtikleri soğanlar, HollandalI Kleinmeister'lerin natürmort tablolarında az çok aslına sadık kalınarak resmedildiği görülen soğanlar; müşterilerine bu türlü ve buna benzer soğanlar dağıtıyordu Schmuh, bütün müşteriler soğana kavuşuncaya kadar dağıtıyor, derken bir an gelip sadece saç sobaların çıtırtısı, karpit lambaların türküsü işitiliyor, soğanlar dağıtıldıktan sonra işte böylesine sessizleşiyordu ortalık —ve birden Schmuh’un sesi duyuluyordu: “Buyrun, başlayabilirsiniz, Sayın Baylar ve Bayanlar!” Sonra tıpkı kayakçıların kaymaya başlamadan önce yaptıkları gibi şalının bir ucunu sol omuzuna atıyor ve böylece başlama işaretini veriyordu.

Soğanların kabukları soyulmaya başlıyordu bunun üzerine. Yedi kabuğu olduğundan söz açılır soğanların. Baylar ve bayanlar, ellerinde mutfak bıçakları, soğanların zarlarını soyuyordu. Soğanların birinci, ikinci, üçüncü, sarışın, altın sarısı, pas kahverengisi ya da daha doğrusu soğan rengi zarlarını alıyor, soğanlar camsı, yeşil, beyazımtrak, nemli, yapışkan-sulu bir durum alana kadar etrafa bir koku salana, soğansı soğansı kokana kadar soğanların derilerini yüzüyor, sonra da soğanlar nasıl doğranırsa onları doğruyor, domuz ve balık resimli tahta tablalar üzerinde, kimi az kimi çok becerikli, soğanları doğruyor, şu ya da bu yönde doğruyorlardı soğanları; öyle ki soğanın özsuyu şu ya da bu yöne fışkırıyor ya da havaya karışıyordu. Mutfak bıçaklarını doğru dürüst kullanamayan yaşlıca beylerin parmaklarını kesmemek için dikkatli olmaları gerekiyordu; ama yine de parmaklarını kesenler oluyor, ancak kestiklerini de fark etmiyorlardı. Buna karşılık bayanlar daha çok ustalık gösteriyorlardı soğan doğramada; hepsi değil tabiî; içlerinde ev kadını olanlar sözgelişi patates için ya da elmalı veya halka halka soğanlı ciğer közlemeleri için nasıl soğan doğranacağını biliyorlardı; ama Schmuh’un mahzeninde ne patates yemeği, ne de ciğer közlemesi vardı, yiyecek hiç bir şey yoktu mahzende, bir şey yemek isteyenlerin bir başka lokale, sözgelişi “Balık Lokali”ne gitmesi, Soğanlı Mahzen’e gelmemesi gerekiyordu; çünkü Soğanlı Mahzen’de soğan doğranırdı sadece. Peki ama neden? Çünkü mahzenin adı böyleydi, çünkü soğanlar, doğranmış soğanlar şöyle dikkatle bakılınca başka şeye benzemezdi... *Yo* hayır, soğanlar doğrandıktan sonra Schmuh’un müşterilerinin gözleri başka hiçbir şey görmez ya da birkaçının gözleri

hiçbir şey görmez olurdu, gözleri yaşla dolardı bunların, hani kalpleri pek doluydu da onun için değil; kalp dolu olunca gözlerin yaşla dolması gerekmez ille, birçok insanlar vardır ki, böyle bir şey asla gelmez ellerinden, hele bu son on yıl ve geçmiş on yıllarda. Bu yüzden ilerde bir gün gelecek, yüzyılımıza gözü yaşlı yüzyıl diyecekler, oysa dört bir yanda ne kadar da acı var ve işte gözüyaşsızlık nedeninden ötürü gidebilen insanlar Schmuh'un mahzenine gidiyor, lokal sahibinden domuz ya da balık resimli bir tahta tablayla seksen feniğe bir bıçak ve on iki marka karşılık tarlada bahçede yetişen bayağı bir soğan alıyor, soğanı doğruyor, küçüldükçe küçülüyor soğan, derken soğanın özsuyu hakkından geliyor. Neyin hakkından? Bu dünyanın ve bu dünyadaki acıların hakkından gelemediği şeyin, o yuvarlak beşerî gözyaşının. Yani ağlamalar başlıyordu Soğanlı Mahzen'de. Hele şükür yine bir yol ağlanıyordu, şöyle yakışık aldığı gibi, kendini tutmadan, sere serpe ağlanıyordu. Gözyaşları akıyor ve sel gibi önüne götürüyordu. Derken yağmurlar yağıyordu. Kırağılar düşüyordu. Açılan baraj kapakları geliyordu Oskar'ın aklına. Sellerde çatlayan baraj duvarları geliyordu. Her yıl kıyılarını sular altında bırakan şu ırmağın adı da neydi? Hani taşkınlarına karşı hükümetin hiçbir şey yapamadığı ırmak? Ve on iki mark seksen feniklik tabiat olayından sonra doya doya ağlayan insan konuşmaya başlıyordu. Duraksayarak henüz, kendi çıplak ve örtüsüz sözlerinden ötürü şaşırmış, Soğanlı Mahzen'in müşterileri, soğanların tadını çıkardıktan sonra, kendilerini kilimler yayılmış rahatsız sandıklar üzerinde oturan yanıbaşındaki komşularına bırakıyor, kendilerine çeşitli soruların yöneltilmesini hoş karşılıyor, palto ve mantoların ters yüz edilmesi gibi ters yüz edilmelerine ses çıkarmıyorlardı. Ama Klepp ve Scholie ile gözü yaşsız o sözde gemici merdiveninin altında oturan Oskar, Soğanlı Mahzen'de dile getirilen bütün mahremiyetleri açığa vurmak istemiyor; bütün açığa vurmalardan, kendi kendini suçlamalardan, itiraflardan, içini dökmelerden, sadece Froylayn Pioch'un hikâyesini anlatmak istiyor sizlere. Froylayn Pioch Bay Vollmer'ini bulup bulup kaybetmiş, dolayısıyla taştan bir kalple yaşsız bir gözün sahibi olmuş ve bu yüzden ikide bir Sçhmuh'un pahalı Soğanlı Mahzen'ini ziyaret etmeden duramayan biriydi.

Ağlamasını bittikten sonra; “Tramvayda raslamıştık birbirimize” diye başladı bir gün. “Ben işten dönüyordum — değme bir kitabevinin sahibi ve yöneticisiydi Froylayn Pioch— tramvay tıklım tıklım doluydu; Willy — yani Bay Vollmer— fena halde ayağıma bastı. Öyle ki, ayağımın üzerinde

duramaz oldum ve böylece ilk bakışta vurulduk birbirimize. Yürüyemediğimden koluma girdi Willy, eve kadar bana arkadaşlık etti, daha doğrusu beni alıp kollarında eve taşıdı ve o günden sonra da üzerine basarak morarttığı ayak tırnağımı müşfik bir davranışla tedavi etmeye başladı. Morarmış tırnak sağ ayağımın başparmağından çözülüp ayrılana ve yerini yeni bir tırnağa bırakana kadar başka her bakımdan da bana karşı davranışlarında sevgiyi eksik etmedi. Ama o duygusuzlaşmış tırnak düşer düşmez de soğumaya başladı sevgisi. İkimizi de üzüyordu bu sevginin yitişi. Derken Willy, hâlâ bana bağlılık gösterdiği ve beri yandan birçok ortak yaşantılarımız olduğu için, o korkunç teklifte bulundu: Bırak da, tırnağı kırmızı-mavi olana, sonra da morarıncaya kadar sağ başparmağına basayım dedi. Ben de razı oldum, o da dediğini yaptı. Hemen yine sevgisine bütünüyle kavuşmuştum ve sol başparmağımın tırnağı da solmuş bir yaprak gibi düşene kadar tadını tattım bu sevginin; ama sol başparmağımın tırnağı düşünce yine hazan mevsimini yaşamaya başladı sevgimiz. Bana yine sevgiyle hizmet edebilmek için o bu kez eski tırnağın yerine yenisi büyümüş sağ başparmağıma basacak oldu. Ama müsaade etmedim. Sevgin gerçekten büyükse ve yalancı bir sevgi değilse, bir tırnaktan daha dayanıklı olmalı dedim. O ise beni anlamadı ve beni bırakıp gitti.. Aylar sonrası bir konserde rasladık birbirimize. Antraktan sonra sorgusuz sualsiz gelip yanıbaşıma oturdu, çünkü hemen yanımdaki yer boştu. Dokuzuncu senfoninin koro kısmı başlar başlamaz, önce ayakkabımı çıkarıp sağ ayağımı uzattım kendisine. O da üzerine bastı, ama ben konserde sesimi çıkarmadım. Ancak yedi hafta sonra yeniden bırakıp gitti beni Willy. Bundan sonra yine iki kez, her seferinde birkaç hafta beraber yaşadık; çünkü birinde sol, birinde sağ olmak üzere iki kez daha uzattım ayağımı kendisine. Bugün her iki başparmak da kötürüm olmuş durumda. Eskilerin yerine yeniden tırnak büyümüyor artık. Arada bir yine beni görmeye geliyor Willy, karşımda halının üzerinde oturuyor, sarsılmış bir durumda, hem bana, hem kendisine acıyarak, ama sevgisiz ve gözüyaşsız olarak sevgimizin kurbanı olan her iki tırnaksız başparmağıma bakıyor. Bazan söylüyorum kendisine, gel Willy, diyorum, Schmuh'un Soğanlı Mahzeni'ne gidelim, şöyle doyasıya ağlayalım bir yol. Ama şimdiye kadar bir daha gelmek isteğinde bulunmadı. Gözyaşlarındaki o büyük avutucu güçten zavallının haberi yok anlaşılan.

Daha sonraları — Oskar sadece aranızdaki meraklıları tatmin etmek için çıtlatıyor bunu— Bay Wollmer'le birlikte geldiler bizim mahzene, radyo

alıp satan bir adamdı Vollmer. Froylayn Pioch'la beraber ağladılar ve dün Klepp'in beni dolaştığında anlattığına göre geçenlerde evlenmişler.

İnsan varlığında saklı gerçek trajedi salıdan cumartesiye kadar —Soğanlı Mahzen pazarları kapalı kalıyordu— soğanların tadının tadılmasından sonra bütün genişliğiyle kendini açığa vurmasına rağmen, en trajik olmasa bile en ateşli ağlayıcılar pazartesi müşterileri arasından çıkıyordu. Pazartesi daha ucuzdu Soğanlı Mahzen. Pazartesileri Bay Schmuh yarı fiyatına gençlere soğan dağıtıyordu. Gelenlerin çoğu tıp fakültesinde okuyan erkek ve kız öğrencilerdi. Ama güzel sanatlar akademisinin öğrencileri, bunlar arasından özellikle daha sonradan resim öğretmeni olacaklar da burs olarak aldıkları paranın birazını getirip soğanlara yatırıyorlardı. Peki ama, o kız ve erkek lise son sınıf öğrencileri soğanlara verecek parayı nerden buluyordu? Hâlâ bugün bile sorup dururum kendime.

Gençler bir başka türlü ağlıyor yaşlılardan. Sonra gençlerin sorunları da bambaşka. İlle de sınav ya da olgunluk sınavının yolaçtığı tasalar olması gerekmiyordu bunların. Tabiî Soğanlı Mahzen'de baba oğul olayları, kız ana arasında geçen olaylar da dile getirilmiyor değildi. Oençler kendilerini büyükler tarafından anlaşılmıyor hissetseler de, bu anlaşılmayışı pek üzerinde gözyaşı akıtmaya değer bir şey olarak gördükleri yok. Gençlerin eskisi gibi sadece cinsel sevgiden değil de, genellikle sevgiden gözlerinin yaşarması sevindiriyordu Oskar'ı. Gerhard ile Gudrun: Başlangıçta hep aşağıda oturuyor, daha sonra birlikte galeriye çıkarak ağlıyorlardı.

Kız boylu poslu, güçlü kuvvetli bir voleybolcu olup, kimya tahsil ediyor, saçlarını ensesinde bir topuz yapıyordu. Buzbulanık, ama savaştan önceki Kadınlar Derneği'ne ait afişler üzerinde görülen annemsi ve çokluk doğru ileriye bakan tamamen temiz bakışları vardı. Alnı ne kadar sütümsü, pürüzsüz ve sıhhatli bir kubbe yaparsa yapsın, yine de mutsuzluğunu açık seçik taşıyordu yüzünde. Gırtlağından başlayarak yukarıya doğru çıkan, yuvarlak ve güçlü çenesinin üzerinden geçerek her iki yanağı kapsayan ve bedbaht kızın ikide bir traş etmeye çalıştığı erkeksi bir sakal, geride fena izler bırakmıştı. Anlaşılan kızın narin cildi traş bıçağını kaldırmıyordu. Traş edilen bir kadın sakalının boyuna yeniden çıkmasına imkân veren kızartılı, çatlaklarla dolu, sivilceli bir mutluluk üzerinde gözyaşı akıtıyordu Gudrun. Gerhard kızdan sonra geliyordu Soğan'lı Mahzen'e. Froylayn Pioch ile Bay Vollmer gibi tramvayda değil de, trende tanışmışlardı. Gerhard kızın karşısında oturuyor, her ikisi de sömestre tatilinden dönüyordu. Gerhard

sakalına rağmen o saat sevmişti kızı. Ama Gudrun sakalından ötürü Gerhard'ı hemen sevmeye yanaşamamış, buna karşılık — ki bu da mutsuzluğunun nedeniydi — Gerhard'ın bir çocuğun kaba eti kadar pürüzsüz çene cildine hayran kalmıştı; Gerhard'ın sakalı bıyığı çıkmıyor, bu onu genç kızlara karşı ürkek çekingen yapıyordu. Yine de Gudrun ile konuştu Gerhard. Düsseldorf merkez istasyonunda trenden indikleri vakit, en azından aralarında bir arkadaşlık kurulmuş bulunuyordu. Söz konusu yolculuktan sonra her Allahın günü buluşup görüştüler. Ordan burdan söz açtılar, düşüncelerinden bazısını da bu arada açtılar birbirlerine. Ama çıkmayan sakal bıyıkla traş edildikçe boyuna yeniden çıkan sakal bıyığın asla lâfını etmediler. Ayrıca Gerhard kollayıp gözetti Gudrun'u, eza içerisinde kahrolan cildinden ötürü asla onu öpmedi. Dolayısıyla sevgileri safiyetini korudu, oysa safiyete pek önem verdikleri yoktu her ikisinin, çünkü kız nihayet kimya tahsil ediyordu, oğlana gelince hattâ ilerde doktor olacaktı. Günün birinde ortak bir tanıdıkları kendilerine Soğanlı Mahzen'i salık verince, ikisi de doktor ve kimyacıların o şüpheci haliyde gülümseyecek oldular. Ama sonunda yine de gittiler Soğanlı Mahzen'e, birbirlerine karşı ısrarla belirttiklerine göre burasını sadece şöyle bir kolaçan edeceklerdi. Genç kimselerin bunlar gibi ağladığını seyrek gördü Oskar. Bir defayla kalmayarak sonradan ikide bir gelmeye başladılar Soğanlı Mahzen'e. Altı mark kırk feniği boğazlarından keserek biriktiriyor, Soğanlı Mahzen'e gelerek, çıkmayan sakal bıyıkla o yumuşacık genç kız cildini tarumar eden sakal bıyıktan ötürü ağlıyorlardı. Bazan Soğanlı Mahzen'den uzak kalmaya çalışıyor, bakıyorsunuz bir pazartesi gelmeyi veriyorlardı; ama bir sonraki pazartesi yine Soğanlı Mahzen'e düşüyor, ağlayarak, soğan cücüğünü parmakları arasında ovup ezerek altı mark kırk feniği artırmaya çalıştıklarını, onun için gelemediklerini birbirlerine açıklıyorlardı. Kaldıkları öğrenci odalarında her ikisi de ucuz bir soğan üzerinde denemiş, ama Soğanlı Mahzen'deki sonucu alamamış oluyorlardı. Topluluk içerisinde ağlamak kolaylaşıyordu. Sağda solda ve yukardaki galeride şu ya da bu fakültede okuyan öğrenci arkadaşların, hattâ Güzel Sanatlar Akademisi'nde okuyanlarla lise ve ortaokul öğrencilerinin gözlerinden yaşlar geldiğini görmek, insanda gerçek bir kolektif duygunun doğmasını sağlıyordu.

Gerhard ile Gudrun olayında da gözyaşları yavaş yavaş bir düzelmeye yolaçmıştı. Belki de gözyaşları onların tutukluklarını silip götürmüştü. Hani derler ya, daha çok kanları kaynadı birbirlerine. Gerhard eler tutar yeri

kalmamış cildini öptü Gudrun'un, Gudrun ise Gerhard’ın o pürüzsüz cildinin zevkini tattı ve günlerden bir gün Soğanlı Mahzen’e ayak atmaz oldular, Soğanlı Mahzen’siz de yapacak duruma gelmişlerdi. Oskar aylar sonrası bir gün Ağaçlıklı Kıral Yolunda rastladı kendilerine, ilkin onları tanıyamadı: Oğlanın, yani tüysüz ciltli Gerhard’ın hışırtılı sesler çıkaran kızılımsı bir çember sakalı vardı şimdi; kızın, yani sakallı Gudrun’un ise sadece üst dudağı üzerinde hafif koyu bir ayva tüyü bulunuyordu, bu da kızın yüzüne yakışıyordu doğrusu. Gudrun’un çene ve yanakları ise pürüzsüz ve tüysüzdü, üzerinde bir kıl örtüsü görülmüyor ve ışıl ışıl parıldıyordu. Oğlanla kız evlenmiş, birlikte öğrenimlerini sürdürdükleri bir çift olmuşlardı. Hani elli yıl sonra torunlarına şöyle anlatacaklarını işitir gibi oluyor Oskar: Kız, yanı Gudrun: “Dedenizin henüz köse olduğu zamanlardaydı.” Oğlan, yani Gerhard: “Ninenizin henüz sakallı bıyıklı olduğu ve dedenizle pazartesi günleri Soğanlı Mahzen’e gittiğimiz günlerdeydi.”

Ama neden hâlâ üç müzisyen o gemici merdiveni ya da tavuk merdiveni altında oturuyor? diye soracaksınız. Soğanlı Mahzen’in bütün o ağlamaları, inlemeleri, dişleri takırdatmaları karşısında hâlâ doğru dürüst ve sağlam bir caz müziğine ihtiyaçları var mıydı müşterilerin?

Müşteriler doya doya ağladıktan, doya doya içlerini döktükten sonra, sazlarımıza el atıyor, onların müzik yo luyla gündelik konuşmalara geçişlerini sağlıyor, gelen yeni müşterilere yer açmak için onların Soğanlı Mahzen’den ayrılmalarını kolaylaştırıyorduk. Klepp, Scholle ve Oskar soğan işine karşıydılar. Ayrıca Sehmuh ile yaptığımız anlaşmada bir nokta vardı, müşterileri gibi soğanların tadını çıkarmayı yasaklıyordu bize. Hem soğana ihtiyacımız yoktu bizim. Gitaristimiz Scholle’nin halinden sızlanması için bir neden yoktu, her vakit mutlu ve halinden memnun görünüyordu Scholle, hattâ rag-time parçaları çalarken tam orta yerde banjo’sunun iki teli birden kopacak olsa bile umursamazdı. Ağlamak ve gülmek deyimleri ise dostum Klepp’in bugün bile büsbütün anlayamadığı şeyler. Ağlamayı eğlenceli buluyor Klepp. Evlenmeden önce kendisinin gömleklerini ve çoraplarını yıkayan halasının cenaze törenindeki kadar güldüğünü ben asla görmedim onun. Peki Oskar için nasıldı durum? Oskar’ın ağlaması için yetecek kadar neden vardı ortada. Drothea Hemşire’yi, uzun bir keçe koridor halısı üzerinde boşuna geçen uzunca bir geceyi gözyaşlarıyla silip yıkaması gerekmiyor muydu Oskar’ın? Ayrıca Maria’sı sızlanıp yakınması için bir vesile oluşturmuyor muydu? Maria'nın

şefi olan Bay Stenzel Bilke’deki eve girip çıkmıyor muydu? Kurtçuk, benim kendi oğlum yardımcı mesleği karnavalcılık olan bakkaliye sahibine ilkin Stenzel Amca, daha sonra da Stenzel Baba dememiş miydi? Ve Maria'nın ardında, Saspe Mezarlığı'nın uzak ve yumuşak kumu, Brenntau Mezarlığı'nın balçıklı toprağı altında zavallı annem, budala Jan Bronski ve duygularını ancak çorbalar halinde açığa vurabilen ahçı Matzerath yatmıyor muydu? Bütün bunların hepsi için de gözyaşı dökmek gerekiyordu işte. Ama her şeye rağmen Oskar hâlâ soğansız gözü yaşaran az sayıdaki mutlular arasındaydı. Trampetim bu bakımdan yardımını esirgemiyordu benden. Sadece belli birkaç hava oldu mu yetişiyor, Oskar’ın gözünde Soğanlı Mahzen’in o pahalı gözyaşlarından aşağı kalmayan yaşlar beliriyordu.

Bay Schmuh da soğanlara el uzatmıyordu asla. Boş zamanlarında çalılık ve ağaçlıklarda avladığı serçeler onun için tastamam soğanların yerini tutuyordu. Öyle olmuştu ki, Schmuh avlanmadan sonra vurduğu on iki serçeyi bir gazetenin üzerine dizmiş, bazen daha sıcaklıklarını yitirmemiş on iki tüy yığını karşısında gözleri yaşarmış ve bir yandan gözlerinden yaşlar akarken Ren kıyısındaki çimenlerle sahildeki çakıllar üzerine kuş yemi serpmemiş miydi? Soğanlı Mahzen’de acısını açığa vurmak için bir başka imkân daha vardı elinde: Haftada bir kez tuvaletlere bakan kadına kaba sözlerle hakarette bulunmak; kadını çok defa modası pek geçmiş “Fahişe, kaltak, haspa, melun” gibi isimlerle donatmayı âdet edinmişti. “Defol!” diye tiz bir sesle bağırdığı işitiliyordu sık sık Bay Schmuh’un. “Gözlerim görmesin seni, Allahın belâsı!” Tuvaletlere bakan kadınları süresiz işten çıkarıyor, yerlerine yenilerini alıyordu; ama başka tuvaletçi kadınlar kalmadığı için bir süre sonra güçlükler başgöstermiş, Bay Schmuh bu işi yine bir ya da birçok defa kapı dışarı ettiği kadınlara vermek zorunda kalmıştı. îşten çıkarılan kadınlar seve seve Soğanlı Mahzen’e dönüp geliyordu, çünkü Schmuh’un aşağılayıcı sözlerinin büyük bir kısmını zaten anlamıyor, ayrıca Soğanlı Mahzen’de iyi para kazanıyorlardı. Ağlamak müşterileri başka lokallerden daha çok tuvaletlerin bulunduğu o kuytu yere götürüyor, ağlayan insan da gözleri kuru insana göre daha eli açık oluyordu. Özellikle kıpkırmızı, ıpıslak ve şiş yüzleriyle erkekler bir ara tuvalete kayıyor, yürekten ve büyük bir bonkörlükle ellerini cüzdanlarına daldırıyorlardı. Ayrıca tuvaletlere bakan kadınlar Soğanlı Mahzen’in müşterilerine, üzerlerine bir köşeden bir köşeye “Soğanlı Mahzen’de” yazısı basılmış soğan desenli mendiller satıyorlardı. Eğlenceli bir görünüşü

vardı bu mendillerin, sadece mendil olarak değil, eşarp olarak da kullanılabiliyorlardı. Soğanlı Mahzen'in müşterileri arasında birçok baylar bu renkli dört köşe mendillerden üç köşeli flamalar yaptırıyor ve bunları arabalarının arka pencerelerine asıyorlar ve böylece tatillerde Schmuh'un Soğanlı Mahzenini Paris'e, Cote d'Azura, Roma'ya, Ravenna'ya. Riminiye, hattâ uzak Ispanya ülkesine kadar taşıyıp götürüyorlardı.

Biz müzisyenlere ve icra ettiğimiz müziğe bir görev daha düşüyordu: Ara sıra, özellikle müşterilerden birkaçı kısa aralarla iki soğan doğradığı zaman, Soğanlı Mahzen pek kolay cümbüşlere dönüşebilecek taşkınlıklara sahne oluyordu. Bir yandan Bay Schmuh bu kendini tamamen kapıp koyuverişi sevmiyordu ve baylardan birkaçı boyunbağlarını gevşetip, bayanlardan bazısı ellerini bulüzlerinde dolaştırır dolaştırmaz, müziğe başvurup başlangıç halindeki bu hayasız davranışlara karşı çıkmamız direktifini vermişti bize; ama beri yandan belli bir noktaya kadar cümbüş yolunu, özellikle zaaf sahibi müşterilerine ilk soğandan sonra hemen bir İkincisini sunarak sık sık Schmuhun kendisi açıyordu.

Benim bildiğime göre, Soğanlı Mahzen'in yaşadığı en büyük taşkınlık, Oskar için de hayatının bir dönüm noktası değilse bile, kesin bir önem taşıyan bir yaşantısı olmuştu Schmuh'un eşi, yaşamak sevinciyle dolu Billy mahzene sık sık gelmiyordu; geldiği zaman da Schmuh'un hazetmediği erkek dostlarıyla geliyordu. Dolayısıyla bir akşam da müzik eleştirmeni Wood ve mimar olup boyuna pipo içen Waekerlei ile çıkıp geldi kadın. Her iki bay da Soğanlı Mahzen'in gedikli müşterilerindendi, ama sıkıcı bir gamı da bol bol beraberlerinde taşıyorlardı: Wood dinsel nedenlerden ağlıyordu, mezhep değiştirmek istiyordu ya da değiştirmişti veya bu ikinci mezhep değiştir işiydi; pipo içen Wackerlei ise 1920'lerde ultra modem bir DanimarkalI kız yüzünden gen çevirdiği bir profesörlük kürsüsü için akıtıyordu gözyaşlarını; DanimarkalI kız ise bir başkasıyla, bir Güney Amerikalıyla evlenmişti, altı çocuğu olmuştu, bu ise Wackerlei'a dokunuyor, piposunun ikide bir soğumasına yolaçıyordu. Ama Schmuh'un eşini soğan kesmeye kandıran biraz kötü kalpli Wood olmuştu. Bayan Schmuh soğanı doğramış, gözü yaşarmış ve içindekileri açığa vurmaya başlamış, lokalin sahibi Schmuh'u rezil rüsvay etmiş, öyle şeyler anlatmış ki, Oskar'ın terbiyesi bunları size anlatmasına izin vermiyor. Nihayet karısının üzerine atılmaya kalkan Schmuh'u ancak güçlü kuvvetli adamlar tutup önleyebilmişlerdi; çünkü nihayet dört bir tarafta masalar üzerinde bıçaklar duruyordu. Öfkeye kapılan Schmuh'u tutup bırakmamışlar, bu

arada da hoppa karısı Billy, erkek arkadaşları Wood ve Wackerlei ile Soğanlı Mahzen'den çıkıp gitmişti.

Schmuh hırslanmıştı, bir darbe yemiş gibi bir hali vardı. İkide bir soğan desenli şalına yeniden çeki düzen veren ellerinden anlıyordum bunu, zangır zangır titriyordu elleri. Birçok defalar perdenin arkasında kaybolarak, tuvaletlere bakan kadına hakaretler yağdırdı, dolu bir sepetle dönüp geldi sonunda; ihtilâçlar içinde bir vücut ve aşırı derecede neşeli bir edayla müşterilere bonkörlüğü tutmuş olduğunu, herkese bedava bir soğan takdim edeceğini ve dağıtım işine hemen başlayacağını müjdeledi.

Ne kadar tatsız olursa olsun, nihayet her beşerî durumun kendisine mükemmel bir eğlence hazzı bahşettiği Klepp bile o zaman düşünceli değilse de, merakla Schmuh'a bakmış ve flütünü hazırda tutmaya başlamıştı; bu duygulu ve duyguları incelmiş topluluğa kısa aramalarla iki kez bütün sınırlamaları silip atan ağlama imkânının verilmesinin ne kadar tehlikeli bir iş olacağım ne de olsa biliyorduk.

Sazları çalmaya hazır durumda elimizin altında tuttuğumuzu gören Schmuh hiçbir şey çalmamamız direktifini verdi bize. Masalarda bıçaklar soğanları doğrama işine koyuldu. Gül ağacı rengindeki o pek güzel ilk zarlar soyulup hoyratça bir yana itildi. Soluk yeşil yollarla soğanın camsı etli kısmı bıçaklar altına yatırıldı. Ağlamaya ilk başlayan ne tuhafsa bayanlar olmadı. Tam olgunluk çağındaki baylar, bir büyük değirmenin sahibi, hafif makyajlı erkek arkadaşlarıyla bir otel sahibi, soylu bir aileden gelme bir genel mümessil, bir yönetim kurulu toplantısından dolayı kentte bulunan ve bütün bir masayı dolduran erkek dış giysilerinin imalcisi fabrikatörler, ağlarken dişlerini gıcırdattığı için bizim diş gıcırtadan adını taktığımız o dazlak kafalı aktör; bütün bunların hepsi bayanların bu konuda kendilerine eşlik etmelerini beklemeden gözyaşlarını akıtmaya başladılar. Ne var ki baylar ve bayanlar ilk doğranan soğanın sağladığı o kurtuluşa kavuşturan ağlamaya kaptırmadılar kendilerini, tersine ihtilâçtı bir ağlama tutturdular: Müthiş gıcırdayan diş gıcırdatıcının dişleri, bütün bir tiyatro seyircisini kendisiyle birlikte diş gıcırdatmaya sevkedebilecek bir aktörlüğe erişmiş denebilirdi; büyük değirmenin sahibi o bakımlı ağarmış başını ikide bir masamın üzerine vuruyor, otel sahibi kendi ağlama nöbetini yakışıklı erkek dostunun nöbetine karıştırıyor, merdivenin yanıbaşında dikilen Schmuh'un ise şal omuzlarından sarkıyor, yarı zincirlerini koparmış topluluğu kendini tutarak ve hazla seyrediyordu. Derken yaşlıca bir bayan,

damadının gözü önünde bluzunu parçaladı. Otel sahibinin hafif eksotik bir tarafı bulunduğu daha önceden dikkati çeken erkek dostu, çıplak ve yaradılıştan esmer belden yukarısıyla bir bu, bir öteki masanın üzerine çıkıp Doğu ülkelerinde yapılan oryantal rakslara başladı ve bir cümbüşün başlamış olduğunu müjdeledi, gerçi hızla başladı cümbüş, ama orijinal buluşların eksikliği ve yavanlığı dolayısıyla uzun boylu anlatılmaya değer bir şey olmadı.

Sadece Schmuh hayal kırıklığına uğramamış, Oskar da sıkılarak kaşlarını kaldırmıştı. Hoşa gider birkaç soyunma sahnesi, baylar kadınların iç çamaşırlarına sahip çıkıyor, amazonlar ise erkeklerin boyunbağlarına ve pantolon askılarına el atıyor, yer yer iki kişinin masanın altında kaybolduğu görülüyordu. Her şeye rağmen bir sütyeni dişleriyle parçalayan, ağzında çiğneyen ve galiba birazını yutan diş gıcırdatıcı da şüphesiz adı edilmeye değer burada.

Herhalde gürültü, gerisinde hemen hiçbir şey bulunmayan ahlamalar oflamalar, galiba polisten de çekinen Schmuh'un merdivenin yanıbaşındaki yerini terk etmesine yol açmıştı. Gemici merdiveninin altında oturan bizlere de doğru eğilmiş, ilkin Klepp'i, sonra da beni dürtmüş, tiz bir sesle: "Müzik!" demişti. "Haydi durmayın: Çalın da bitsin şu yapmacık oyunlar!"

Zaten azla yetinir bir çocuk olan Klepp'in kendine bir eğlence bulduğu anlaşılmıştı derken; kahkahalarla sarsılıyor, bir türlü flütü ağzına dayayamıyordu. Klepp'i kendi üstadı olarak gören Scholle de onun her hareketine, dolat yısıyla kahkahalarına da öykünüyordu. Kala kala bir Oskar kalmıştı geriye; bana hani bel bağlayabilirdi Schmuh. Sıranın altından trampeti çekip aldım, serinkanlılıkla bir sigara ateşleyip trampeti konuşturmaya başladım.

Hiçbir plan gözetmeden çalıyordum. Lokallerdeki o kalıplaşmış müziği unutmuştum. Dolayısıyla çaldıkları caz parçaları değildi Oskar'ın. Zaten herkesin beni çılgın bir davulcu olarak görmesi hoşuma gitmiyordu. Her ne kadar caz topluluğunun davulcusu olarak çalışıyorsam da, saf kan bir caz müzisyeni değildim. Viyana valsini sevdiğim gibi caz müziğini de severim öylece. Her ikisini de çalabiliyordum, ama çalmam gerekiyordu. Schmuh benden teneke trampetimi cepheye sürmemi rica edince, çalabileceğim şeyi çalmadım, içimden geldiği gibi konuşturdum trampetimi. O bir zamanlar üç yaşındaki Oskar'ın yumruk yumruk ellerine trampet değneklerini tutuşturmasını başardım. Trampetimi konuşturarak eski yolları gidip

geldim, üç yaşındaki bir çocuğun görüş açısından dünyayı gözler önüne serdim, gerçek bir cümbüş için yeteneksiz savaş sonrası topluluğunun önce elime aldım yularını, yani onları Posadowski Yolu'na, Kauer Teyze’nin çocuk yuvasına götürdüm; onları o duruma getirdim ki, alt çenelerini sarkıttılar, birbirlerinin ellerinden tuttular, ayak uçlarını içe doğru bükerek beni, yani fareli köyün kavalcısını beklemeye başladılar. Dolayısıyla gemici merdiveni altındaki yerimden ayrılarak tepeye çıktım, oradaki bay ve bayanlara ilkin, deneme olarak “Pasta yapar pastacı” şarkısını bellettim, baktım ki dört bir taraftan başarıdan çok çocuksu bir neşe açığa vuruyor kendim, hemen o büyük korkuyu salmak istedim içlerine, “Kara Ahçı Kadın geldi mi?” yi trampetimde vurmaya başladım. Eskiden de beni zaman zaman ama bugün gittikçe daha çok korkutan Kara Ahçı Kadın’la Soğanlı Mahzen’i devcileyin karga karası ve gözle izlenemez bir şekilde kasıp kavurttum ve Bay Schmuh’un sadece soğanlarla elde ettiği şeyi ben bu yoldan sağlamaya çalıştım: Baylar ve bayanlar yuvarlak çocuksu gözyaşları akıttılar, pek korktular, titreyerek benim kendilerine acımamı istediler, ben de bu yüzden onları yatıştırmak, ayrıca onların giysilerini, iç çamaşırlarını, kadife ve ipeklilerini giymelerine yardımcı olmak için şu havayı vurdum trampetimde: “Yeşil, yeşil, yeşildir bütün giysilerim”, keza “Mavi, mavi, mavi...” ve “Sarı, sarı, sarı...” Bütün renklen ve ara tonları elden geçirdim, sonunda yine yakışık alacak bir şekilde giyinik bir topluluğun karşısında buldum kendimi. Çocuk yuvasını bir gezi için hazırladım, Jeschkental Yolu’ymuş da gittiğimiz yol, Erbsberg’den yukarı tırmanıyormuşuz gibi onları Soğanlı Mahzen içerisinden geçirdim, o muazzam Gutenberg Anıtı çevresinden dolaştırdım, sanki Johannis Çimenliği'nin yanından geçiyordum da gerçek papatyalar açmıştı etrafta, baylar ve bayanlar çocuksu bir kıvanç içinde toplayabilirlerdi papatyaları. Sonra da Schmuh da içerisinde olmak üzere bütün oradakilerde oyunla geçirilmiş çocuk yuvasındaki öğle sonrasıyla ilgili bir anı olarak kalmasını istedim, görülecek ufak bir hesap diye konuşturdum trampetimi —o karanlık Şeytan Boğazı'na yaklaşmıştık, ak gürgen fıstıkları topluyorduk— eh, şimdi buyrun bakalım çocuklar: ve oradakiler küçük çocuklar gibi çişlerini yaptılar, hepsi de ıslattı, baylar ve bayanlar ıslattı, ayrıca lokalin sahibi Schmuh ıslattı, dostlarım Klepp’le Scholle ıslattı, hattâ tuvaletlere bakan bir hayli ilerdeki kadın bile ıslattı, şırşırşırşır yaptı hepsi de, hepsi de donlarını ıslattılar, bu arada yere çömüp birbirlerinin şır şır seslerine kulak verdiler. Ancak müzik sona erdikten sonra — Oskar çocuk orkestrasına

trampet değneklerini ancak hafif yollu havada savurarak eşlik etmişti— güçlü direkt trampet darbeleriyle taşkın bir sevinç ve neşeye geçmesini sağladım kalabalığın. Taşkın bir edayla:

Cam, cam, camcık
Şekersiz bira
Bayan Holle pencereyi açıyor
Ve piyano çalıyor...

havasını vurarak yehoolu, kikirdemeli, sersem çocuksu ağızlarını hareket ettirerek peltemsi konuşan kalabalığı gardıroba doğru çekip götürdüm; burada şaşırmış sakallı bir öğrenci Schmuh'un müşterilerine palto ve mantolarım verdi, bunun üzerine o herkesçe sevilen "Kim, hamarat çamaşırcı kadınlar görmek ister?" havasını vurarak, baylar ve bayanları beton merdivenlerden çıkardım, koyun postuna bürünmüş kapıcının önünden geçirdim, ve dışarı çıkardım. Bin dokuz yüz elli yılının sanki ısmarlama yıldızlarla donanmış masalsı, ama serin bir ilkbahar gecesinin göğü altına salıverdim onları; eve gitmeden daha uzun bir süre Eski Şehir'de her türlü çılgınlıklarda bulundular; sonunda polisler sayesinde yaşlarını başlarını, payelerini ve telefon numaralarını anımsadılar.

Kikirdeyip duran, trampetini okşayan ben Oskar ise Soğanlı Mahzen'e döndüm; burada Bay Schmuh hâlâ ellerini çırparak, ıslak pantolonuyla X bacaklı, gemici merdiveninin yanıbaşında duruyor ve Kauer Teyze'nin çocuk yuvasının bahçesinde yetişkin bir Schmuh olarak, serçe avladığı Ren kıyısında çimenler üzerindeki kadar rahat görünüyordu.

ATLANTİK DUVARINDA YA DA SIĞINAKLAR BETONLARINDAN KURTULAMAZ

Oysa Soğanlı Mahzen’in sahibi Schmuh’a yardım etmek istemiştim. O ise paralı müşterilerini pepeleyen, üzerlerindeki ağırlıkları atarak neşelenen, ama beri yandan pantolonlarını ıslatan, bu yüzden ağlayan, ama soğansız ağlayan çocuklar durumuna sokmuş trampet solo konserimi bir türlü affetmedi.

Oskar onu anlamaya çalışıyor; nihayet benim kendisine rekabetimden korkacaktı tabiî. Çünkü ikide bir müşteriler o geleneksel soğanlı gözyaşlarını bir kenara itiyorlardı artık; Oskar da Oskar diye bağırıyor, onun trampetini istiyor, ne kadar yaşlı olursa olsun her birinin çocukluğunu teneke trampeti sayesinde önlerine buyur eden beni karşılarında görmek istiyorlardı.

O zamana kadar tuvaletlere bakan kadınları süresiz olarak işten çıkarmakla yetinmiş olan Schmuh, derken biz müzisyenlere de yol verdi ve o kadar ince elenip sık dokunulmadığı takdirde bir çingene olarak görülebilecek olan ve ayakta keman çalan bir kemancıyı işe aldı.

Ama bizim kapı dışarı edilmemizden sonra müşterilerden bir çoğu, bu arada en iyi müşteriler Soğanlı Mahzen’e bir daha uğramayacakları tehdidini savurduklarından, Schmuh bir iki hafta sonra bir uzlaşma yolu bulmaya çalıştı: Haftada üç akşam kemancı, üç defa da biz çalmaya başladık Soğanlı Mahzen’de. Eskisinden yüksek bir ücret talep etmiş ve istediğimiz ücreti de almıştık: Her gece için yirmi mark. Ayrıca bahşiş furyası gittikçe artıyordu. Oskar bir tasarruf hesabı açtırmıştı kendine ve alacağı faizleri düşünerek seviniyordu.

Bu tasarruf hesabı da çok geçirmeden imdadıma yetişti benim; çünkü günün birinde ölüm denen şey çıkagelip lokal sahibimiz Ferdinand

Schmuh'u elimizden almış, işimizi ve kazancımızı da beraberinde götürmüştü.

Daha önce bir ara söylemiştim: Schmuh serçe avlıyordu. Bazan mercedes arabasına bizi de alıyor, o serçe vururken biz seyrediyorduk. Trampetimin yol açtığı ve benim tarafımı tutan Klepp'le Scholle'yi de üzen kimi tartışmalara rağmen, Schmuh ile müzisyenleri- arasındaki ilişki, daha önce söylediğimiz gibi, ölüm onu bizden alıncaya kadar dostça kaldı hep.

Arabaya doluştuk o gün. Schmuh'un eşi her zamanki gibi direksiyon başındaki yerini aldı, Klepp de onun yanı na geçti; Schmuh ise Oskar'la Scholle arasına oturdu, dizlerinin üzerinde tuttuğu küçük çaplı tüfeğini eliyle okşuyordu arada bir. Kaiserwerth'in hemen yakınına kadar arabayla geldik. Ren ırmağının iki tarafında ağaçtan kulisler. Schmuh'un eşi arabada kaldı ve okumak üzere bir gazete açtı. Klepp çekirdeksiz üzüm almış bulunuyordu daha önceden, oldukça düzenli aralarla bu üzümü yiyordu. Gitarist olmadan önce bir yerlerde öğrenim yapan Scholle, Ren'le ilgili birtakım şiirler okudu ezberinden. Ren ırmağı da bir şiir havasına bürünmüştü, mevsim yazken normal mavnalar dışında sağa sola yalpalanan hazan yapraklarını Duisburg yönünde sürükleyip götürüyordu; Schmuh'un küçük çaplı tüfeğinin arada bir ağzından küçük bir söz çıkmamış olsaydı, Kaiserwerth'in alt tarafında geçirilen bu ikindiye huzur dolu bir ikindi denebilirdi.

Klepp kuru üzümlerini yeyip bitirerek parmaklarım otlara sildiği zaman, Schmuh da işini bitirmiş bulunuyordu. Gazete kağıdı üzerindeki on bir soğuk tüy yığınının yanma, henüz çırpınıp durduğunu söylediği bir on İkincisini getirip koydu derken. Tam Schmuh avladığı serçeleri paket yapmaya başlamıştı ki — çünkü Schmuh akıl ermeyecek nedenlerden ötürü vurduğu serçeleri her seferinde alıp eve götürüyordu —, pek yakınımızdaki suların sürükleyerek getirdiği bir bitki kökü üzerine bir serçe kondu; pek dikkati çeken bir edayla kondu ve öylesine boz renkli, öylesine harikulâde bir serçeydi ki, Schmuh tutup bir on üçüncü serçeyi vurdu o gün. İşte bunu yapmayacaktı.

On üçüncü serçeyi on iki serçenin yanına kattıktan sonra, yola koyulduk ve Schmuh'un eşini siyah arabada uyurken bulduk. İlkin Schmuh öne bindi, sonra da Klepp' le Scholle arkaya bindiler. Ben de binecektim, ama binemedim, biraz şöyle dolaşacağım dedim, tramvayla giderim sonra, siz

beni hiç düşünmeyin dedim; bunun üzerine onlar da arabaya binmemekle iyi yapmış olan Oskar'sız Düsseldorf'a doğru hareket ettiler.

Ben de onlar gittikten sonra usul usul yürüdüm. Fazla da yürümem gerekmedi. Onarım dolayısıyla bir başka taraftan verilmişti yol. Bu yol da bir taş ocağı çukurunun önünden geçiyordu. Baktım, yol seviyesinden aşağı yukarı yedi metre aşağıdaki çukurun içinde tekerlekleri havaya kalkmış siyah bir mercedes araba yatıp duruyor.

Toş ocağında çalışan işçiler üç yaralıyla Schmuh'un ölüsünü arabadan çıkarmışlardı. Cankurtaran arabası yolda geliyordu. Çukura indim, ayakkabılarımın içi çok geçmeden çakılla doldu; biraz yaralılarla ilgilendim, ama kendi acılarına rağmen bana Schmuh'la ilgili sorular yönelten yaralı arkadaşlara onun ölmüş olduğunu söylemedim. Donuk ve şaşkın gözlerle nerdeyse dörtte üçü bulutlarla örtülü gökyüzüne bakıyordu Schmuh. İkindi serçe avının sarılı olduğu gazete paketini pencereden dışarı fırlatıp atmıştı. On iki serçe saydım, on üçüncüsünü bulamadım, ama cankurtaran arabası taş ocağı çukuruna indirildiği zaman hâlâ arıyordum.

Schmuh'un eşi, Klepp ve Scholle hafif yaralar almıştı kazada: Birkaç ezik, birkaç kırılmış kaburga kemiği. Sonradan Klepp'i hastanede ziyaret edip de kazanın nedenini sorduğum zaman, şaşılacak bir olayı hikâye etti: Onarım dolayısıyla kapatılan asıl yoldan ayrılarak, taşıtların gidip gelmesiyle bozulmuş yolda taş ocağı çukurunun yanı sıra usul usul ilerlerken, birden yüzlerce değilse bile muhakkak yüz kadar serçe o yakınlardaki çalılıklardan, koruluklardan, meyva ağaçlarından bulut gibi havaya kalkmış, mercedes arabanın bir gölge gibi örtmüştü üzerini, ön cama gelip çapmışlar, Schmuh'un eşini korkutup sırf o serçe güçleriyle kazaya yol açmışlardı, Schmuh da işte ölmüştü bu arada.

Klepp'in anlattıkları üzerinde şöyle ya da böyle düşünülebilir: Oskar'a gelince şüpheyle bakıyor bu anlatıya; kaldı ki Schmuh'un cenaze töreninde, Güney Mezarlığı'nda taşçı ve kitabe yazıcısı olarak çalışıp mezar taşları arasında gidip geldiği zamanlar, yani yıllar önce gördüğünden daha çok serçe görmemişti. Buna karşılık ödünç aldığım bir silindir şapkayla cemaat arasında tabutun arkasından yürüyen ben, dokuz numaralı parselde Taşçı Ustası Korneff'e rastlamıştım, yanında tanımadığım bir yardımcıyla iki kişilik bir mezar için yapılmış bir Diabes mermerinden kitabe taşını arabadan indirmeye çalışıyordu. Soğanlı Mahzen'in sahibi Schmuh'un tabutu önünden geçirilip yeni düzenlenmiş bulunan onuncu parsele

götürülürken, Korneff mezarlıklar yönetmeliği gereğince başından kasketini çıkardı; belki de başımdaki silindir dolayısıyla beni tanıyamamıştı; derken ensesini ovdu eliyle, bu da yine ensesinde olgunlaşan ya da fazlasıyla olgunlaşmış bulunan çıbanların varlığını gösteriyordu.

Cenaze törenleri. Şimdiye kadar Sizleri o kadar çok mezarlığa çekip götürdüm ki — bir yerde de şöyle demiştim: Cenaze törenleri her vakit daha başka cenaze törenlerini anımsatıyor insana—, dolayısıyla Sehmuh’un cenaze töreninden ve cenaze töreni sırasında Oskar’ın geriye doğru yönelen düşüncelerinden söz açmayacağım. Schmuh sessiz sedasız, gerektiği gibi toprağa verildi, ama şurasını anlatmadan geçemeyeceğim: Cenaze töreninden sonra — Schmuh’un eşi hastanede yattığından herkes hiç çekinmeden hareket ediyordu — adının Dr. Dösch olduğunu söyleyen bir bay yanıma gelerek benimle konuşmaya başladı.

Dr. Dösch bir konser acentesinin başında bulunuyordu. Ama kendisinin değildi acente. Ayrıca kendisine Soğanlı Mahzen'in eski bir müşterisi olarak tanıtmıştı. Oysa Soğanlı Mahzen’de onun hiç farkında olmamıştım. Benim kekeleyen, mutlu çocuklar durumuna soktuğum Schmuh’ un müşterileri arasında o da bulunmuştu demek. Hattâ, bir mahremiyet havası içinde bana açıkladığına bakılırsa, benim teneke trampetimin etkisi altında o mutlu çocukluk günlerine dönebilmişti ve şimdi beni ve kendi deyimiyle benim “o şahane numaramı” pek büyük bir debdebe içerisinde müşterilerinin karşısına çıkarmak istiyordu. Benimle bir anlaşma, bomba etkisi uyandıracak bir anlaşma yapmakla yetkili kılınmıştı; hemen anlaşmanın altına imzamı koyabilirdim. Düsseldorf da Sabber Willem diye bilinen Schugger Leo’nun beyaz eldivenlerle cemaati beklemekte olduğu krematoryumun önünde cebinden bir kâğıt çekip çıkardı, bu kâğıt parçası muazzam para meblâğlarına karşı beni “Trampetçi Oskar” kimliğiyle büyük konser salonlarında, iki ilâ üç bin seyirci önünde tek başıma solo konserler vermek yükümlülüğü altına sokuyordu. Anlaşmayı hemen imzalamaya yanaşmadığımı görünce, üzüldü Dösch. Ben Schmuh’un ölümünü neden olarak ileri sürdüm. Schmuh sağlığında bana pek yakınlık gösterdiği için, böyle apar topar, daha mezarlıkta kendime yeni bir patron aramamın doğru olmayacağını söyledim; ama bu iş üzerinde düşünüp taşınacak, belki de ufak bir geziye çıkacaktım; geziden sonra kendisini arayıp bulacak ve bir iş anlaşması dediği şeyi bakarsın o zaman imzalayacaktım.

Mezarlıkta bir anlaşma imzalamaya yanaşmamıştım gerçi, ama Oskar maddi durumunun sağlam olmayışı yüzünden yine de verilmek istenen bir avansı çaresiz kabul edip cebine atmıştı. Dr. Dösch arabasını park ettiği mezarlık önündeki alanda ve bir zarf içinde mahrem olarak kartvizitiyle sunmuştu bana avansı.

Ve derken söz konusu geziye çıkmış, hattâ bana gezide eşlik edecek bir de arkadaş bulmuştum kendime. Aslında bu geziyi Klepp'le yapsam memnun olurdum; ama Klepp hastanede yatıyordu, dört kaburga kemiği kırıldığından gülmesine izin yoktu. Ayrıca bu gezide Maria'yı yanımda görmek ne kadar sevindirirdi beni; yaz tatili henüz sona ermemişti, Kurt'çuğu da yanımıza alabilirdik; gelgelelim Maria hâlâ patronuyla, Kurt'un kendisine "Stenzel Baba" diye hitap etmesini isteyen Bay Stenzel' le sürdürüyordu ilişkisini.

Bu yüzden Ressam Lankes'le çıktım geziye. Sizler onu Lankes Çavuş olarak, ayrıca Sanat Perisi Ulla'nın geçici bir süre nişanlısı olarak bilirsiniz. Cebimde Dr. Dösch'ten aldığım avansla bankadaki tasarruf hesabım, atelyesinin bulunduğu Sittard Sokağı'na giderek Lankes'i ziyaret ettiğim zaman, yanında eski meslekdaşım Ulla'yı bulacağımı umut ediyordum; çünkü sanat perisiyle çıkmayı tasarlamıştım geziye.

Ulla gerçekten Ressam Lankes'in yanındaydı. Daha iki hafta önce nişanlandık diye çıtlattı bana kapıda. Hânschen Krages'le yapamamış Ulla, ister istemez nişanı atmıştı; acaba Hânschen Krages'i tanıyor muydum?

Hayır, Ulla'nın eski nişanlısını tanımıyordu Oskar ve tanımadığına da üzüldüğünü bildirdi; derken o hovardaca gezi teklifinde bulundum, ama Ulla'nın peki demesine meydan kalmadan o sırada yanımıza gelen Lankes, kendisini Oskar'ın gezi arkadaşı yapıp evde kalmak istemeyen uzun bacaklı sanat perisine birkaç tokat aşk etti ve Ulla'nın gözlerinden yaşlar gelmeye başladı.

Neden karşı duramamıştı Lankes'in bu davranışına Oskar? Madem sanat perisiyle geziye çıkmaktı niyeti, neden sanat perisinin tarafını tutmamıştı? O fidan boylu, açık renk ayva tüylü Ulla'nın yanında yapılacak bir geziyi hayalimde ne kadar güzel canlandırırsam canlandırayım, yine de Ulla'ya pek de yakın bulunmaktan korkuyordum. Sanat perilerinden biraz uzakta durmalıyım, diyordum kendi kendime: yoksa sanat perisinin öpücükleri kaba bir alışkanlığa dönüşür. Onun için, kendisini öpmek istedikçe sanat

perisini tokatlayan Ressam Lankes’le bu geziye çıkmam daha iyi olur diye düşünmüştüm.

Nereye gideceğimizi uzun boylu konuşmamızın gereği yoktu. Sadece Normandiya söz konusu olabilirdi bu gezi için. Caen ile Cabourg arasındaki koruganları dolaşacaktık. Çünkü savaş sırasında orada tanımıştık birbirimizi. Tek bir güçlük varsa gerekli vizeleri sağlamaktı. Ama vize hikâyesinden tek kelimeyle söz açmak istemiyor Oskar.

Lankes eli sıkı bir adamdı. Ucuzluğu muhakkak olan veya sağdan soldan rica minnet parasız ele geçirilmiş boyaları tuvallerde hazırladığı kötü zeminler üzerinde ne kadar har vurup harman savuruyorsa, kâğıt ve sikke parala-**rı** da o kadar tutumlu harcıyor, asla para verip sigara almıyor, ama sigara içiyordu sürekli olarak. Eli sıkılık konusunda ne kadar sistematik davrandığını gösterecek bir örnek size: Kendisine bir sigara veren olur olmaz, pantolonunun sol cebinden bir on kuruş çıkarıyor, on kuruşu bir süre açıkta tuttuktan sonra, günün saatine göre az ya da çok on kuruşların biriktiği sağ cebine aktarıyordu. Birini yakıp birini söndürüyordu sigaraların Lankes, keyifli bir anında bana çıtlatmıştı: “Her Allahın günü yuvarlak hesap iki marklık sigara tüttürüyorum.”

Aşağı yukarı bir yıl önce satın aldığı Wersten’deki o harabeyi uzak ve yakın ahbapların sigaralarıyla satın almış, daha doğru bir deyişle sigaralar tüttürerek ele geçirmişti.

İşte bu Lankes ile Oskar Normandiya’ya doğru yola koyulmuştu. Bir ekspres trenine binmiştik. Lankes otostopla gitmek istemişti. Ama nihayet yol parasını ben ödediğim ve kendisini bu geziye davet eden ben olduğum için, diretmedi. Caen’den Cabourg’a otobüsle gittik. Yol kavak ağaçlarının önünden geçiyor, kavakların hemen arkasında çitler ve çalılıklar görülüyordu. Kahverengi-beyaz inekler bir sütlü çikolata reklamı görünüşü veriyordu araziye. Ne var ki çikolataların yaldızlı kâğıtlarında hâlâ açık seçik ortada görülen savaş tahribatından bir iz bulunmaması gerekiyordu, oysa bu tahribat her köyde vardı, dolayısıyla benim Rosudtha’mı kaybettiğim köy olan Bavent’te de görülüyor ve onu gösterişsiz bir duruma sokuyordu.

Cabourg’tan kıyı boyunu tutarak Orne ağzına doğru yayan düştük yola. Yağmur yağmıyordu. Le Homeun alt başında: “Eh, geldik sayılır, delikanlı, ver bakalım bir sigara!” dedi Lankes. Daha on kuruşu bir cebinden öbür cebine aktarırken, hep ileri doğru uzanmış duran ve bir kurt başını andıran

başıyla kumlar içerisinde sapasağlam kalmış sayısız koruganlardan birini gösterdi. Uzun kollu sol eliyle arka çantasını ve seyyar resim sehpasını ve bir düzine çerçeve kamasını kavradı, sağ eliyle de beni tutup beton korugana doğru sürükledi. Oskar'ın bütün eşyası bir valiziyle trampetiydi sadece.

Atlantik kıyısında kalışımızın üçüncü günü — bu arada Dora Yedi korunağının içerisini rüzgârın üfürüp getirdiği kumlardan temizledik, kendilerine bir in arayan sevgili çiftlerinin çirkin izlerini ortadan kaldırdık, içerisini bir sandıkla bizim yatak tulumlarımız sayesinde oturulabilir bir duruma soktuk— Lankes yanında hatırı sayılır irilikte bir morina balığıyla döndü derken; balığı balıkçılar vermişlerdi; Lankes onların kayıklarının resimlerini yapmış, onlar da morina balığı ikram etmişlerdi kendisine.

Sığınağa hâlâ Dora Yedi dediğimizden, Oskar'm aklına balığı temizlerken Drothea Hemşire'nin gelmesinde şaşılacak bir taraf yoktu. Balığın ciğeri ve sütü Oskarın her iki elinin üzerine bulaşmıştı. Morina balığını güneşe karşı tutarak pullarını ayıklamaya başlamıştım, buna da Lankes hazır karşısına çıkmış bir akvarel konusu olarak gördü. Korunağın arkasında oturuyorduk, rüzgâr tutmuyordu burası. Ağustos güneşi korunağın beton kubbesinde amuda kalkmıştı. Balığın içerisini sarımsak dişleriyle doldurmaya başladım. Daha önce süt, ciğer ve bağırsakların bulunduğu yere soğan, peynir ve kekik tıkıyordum; ama sütü ve karaciğeri de kaldırıp atmadım, her iki nefis yiyeceği hayvanın bir limon sokarak ardına kadar açtığım gırtlağından içeri yerleştirdim. Lankes etrafı kolaçan ediyordu. Hepsine birer birer sahip çıkarak Dora Dört'e, Dora Üç'e ve daha ilerideki koruganlara girip çıktı. Tahtalar ve büyücek kartonlarla döndü sonra, kartonları resim yapmakta kullandı, tahtaları da yanan ateşe attı.

Böyle bir ateşi bütün gün güçlük çekmeden yanar durumda tutabilirdik; çünkü iki adımda bir, kıyıdaki kumlara saplanıp kalmış ve kuruyarak kuş tüyü kadar hafiflemiş, suların sürükleyerek getirdiği tahta parçaları görülüyor, değişip duran gölgeleri vuruyordu yere. Derken tahta parçaları yandı, tam manasıyla bir köz meydana getirdi; sahildeki terkedilmiş bir villadan artakalan bir demir balkon parmaklık parçasını közler üzerine attım. Zeytin yağı sürdüm üzerine balığın, sonra da onu aynı şekilde üzerine yağ sürdüğüm sıcak ısgaraya yatırdım. Çıtır çıtır eden balığın üzerine limon sıktım, onu yavaş yavaş — çünkü bir balığı acele kızartacağım diye çalışmamalı— sofraya çıkarılacak duruma getirdim.

Birkaç boş kovayı bir araya birleştirip üzerine pek geniş, birçok yerinden büktüğümüz katranlı bir karton yayarak bir sofra yaptım. Çatal ve teneke tabak gibi şeyleri yanımızda getirmiştik. Lankes'in dikkatini başka tarafa çekmek üzere — leş ariyan bir aç martı gibi, yavaş yavaş demini alan balığın çevresini dolanıp duruyordu — korunaktan alıp geldiğim trampetimi kumlar içerisine yatırıp, sürekli varyasyonlarla dalgaların ve yem başlayan meddin gürültülerini biraz yumuşatarak, rüzgâra karşı konuşturmaya başladım. Bebra'nın Cephe Tiyatrosu korunağı ziyarete geldi. Kaschubei'dan kalkıp Normandiya'ya geldiler. İki akrobat olan Felix ile Kitty korunağın üzerinde düğüm oldular, sonra çözüldü düğmeler; hani nasıl Oskar rüzgâra karşı trampetini konuşturuyorsa "...ve cumaları balık, tavada yumurta — yaklaşırız rahat günlere kekâ" nakaratı boyuna tekrarlanarak, savaşın ortasında bulunulmasına rağmen yaklaşmakta olup gayet rahat bir yaşamı müjdeleyen bir şiiri rüzgâra karşı okudular; bir Saksonya şivesiyle okuyordu Kitty; ve Bebra, benim bilge Bebra'm ve Propaganda Bölüğünün yüzbaşısı başıyla onaylıyordu; Roswitha'm, benim Akdenizli Raguna'm ise piknik sepetini havaya kaldırıyor, Dora Yedi'nin beton zemin üzerinde sofra kuruyordu; Lankes Çavuş da francala yeyip kakao içiyor ve Yüzbaşı Bebra'nın sigaralarını tüttürüyordu...

"Hey Oskar!" diye seslenerek beni gerilerden alıp geldi Lankes. "İşte tam yapmayı istediğim bir resim; trampetini çalarken; bir sigara ver bakayım önce!" Trampeti çalmayı bırakıp gezi arkadaşıma bir sigara ikram ettim, sonra balığı bir yokladım şöyle, diyecek yok: gözleri uslu uslu, beyaz ve yumuşacık dışarı fırlamıştı. Yavaş yavaş, hiçbir tarafını unutmayarak bir limonu sıkıp, hayvanın yer yer kızarmış, yer yer çatlamış derisinin üzerinde gezdirdim.

"Karnım zil çalıyor" diye söylendi Lankes. Uzun, sivri ve sarı dişlerini gösterdi, maymunlar gibi yaparak iki yumruğuyla kareli bir gömlek altında kalan göğsünü dövdü.

Balığı masa örtüsü olarak katranlı karton üzerine yaydığımız parşömen kâğıdına doğru iterek: "Başını mı istersin, kuyruğunu mu?" diye sordum. "Sen hangisini tavsiye edersin?" diye sordu Lankes, sigarasını söndürdü, ama izmariti atmayarak sakladı.

"Bir dostun olarak kuyruğu al derim. Balığı pişiren bir ahçı olarak sadece başı tavsiye edebilirim. Ama büyük bir balık tüketicisi olan annem olsa

şimdi derdi ki: Bay Lankes kuyruktan şaşmayın, ne yediğinizi bilirsiniz hiç değilse. Benim babama doktorun tavsiyesi...”

“Doktorla falan bir alıp vereceğim yok benim”, diyerek bana karşı güvensizliğini açığa vurdu Lankes.

“Dr. Hollatz babama morinanın, ya da bizdeki ismiyle çitarinin sadece baş kısmını yemesini tavsiye ederdi hep.”

“O zaman sen kuyruğunu ver bana. Çakmadım mı sanki, beni kazıklamak istiyorsun”, diyerek bana karşı güvensizliğinde diretti Lankes.

“Oskar için daha iyi. Ben başın değerini takdirden aciz değilim.”

“Mademki başa bu kadar rağbet ediyorsun, gene sen başı ver bana.”

“Bir türlü bir karara varamıyorsun, senin yerinde olmak istemezdim doğrusu”, diyerek aramızdaki konuşmayı sona erdirecek oldum. “Baş senin, kuyruk da benim.”

Lankes tarafından kazıklanmış olduğunu kendi kendine itiraf etti Oskar; balığın yanı sıra dişlerinin beni kafese koyduğuna dair bir kesin inanç olmadıktan sonra, onun yediği balıktan tat alamayacığını biliyordum çünkü. Hin oğlu hin bir köpek olduğunu ileri sürdüm, her zaman dört ayağı üzerine düşen, kısmetli bir adam olduğunu söyledim, sonra da morina balığına yumulduk.

Lankes baş kısmını aldı balığın; limonların artakalan suyunu kuyruk kısmındaki beyaz ve dağılı dagılıveren et üzerine sıktım, tereyağı gibi yumuşak sarımsak dişleri bu kuyruk kısmından çözülü çözülüveriyordu.

Lankes dişlerinin arasında kılçıkları geriyor ve sonra bana ve benim önümdeki balığın kuyruk kısmına doğru tükürüyordu: “Bir bakayım tadına senin şu kuyruğun.” Ben buyur der gibi başımı salladım, o da tadına baktı, ama bir karar veremedi; sonunda Oskar onun aldığı baş kısmının tadına baktı, her zamanki gibi parçalardan daha iyisine konmuş olduğunu söyleyerek yatıştırdı onu.

Balıkla bordo şarabı içtik. Ben, yazık, kahve fincanlarımızda beyaz şarap olsaydı daha iyi olurdu dedim. Lankes benim bu konudaki tereddüdümü silip atmaya çalıştı; çavuşluk zamanında Dora Yedi’de çıkarma harekâtı baş-layıncaya kadar hep kırmızı şarap içmiş olduklarını hatırladı: “Hey be, çıkarma başladığı zaman hepimiz de zomduk. Şimdi arkada, Cabourg gerisinde hepsi de aynı mezarlıkta yatan Kowalski, Scherbach ve o kısa

boylu Leuthold çıkarmanın başladığını hiç fark etmediler. Şu ötede Arromanches dolaylarında İngilizler, bizim, kesimde ise sürüyle KanadalIlar. Daha biz pantolonlarımızın askılarını omuzlarımıza geçirmeden, yanımızda bitiverdiler ve How are you? dediler bize.”

Sonra çatalla havada delikler açarak ve ağzından kılçıkları tükürerek: “Ha söylemeyi unuttum, bugün Herzog’u gördüm Cabourg’ta, bizim koruganları ziyaretinizde tanımıştınız hani, şu hayaller gören Herzog’u, hani üsteğmendi kendisi.”

' Elbette Oskar Üsteğmen Herzog’u anımsıyordu. Lan-kes her yıl Herzog’un Cabourg’a geldiğini ve yanında haritalar ve ölçme aletleri getirdiğini, çünkü koruganlar dolayısıyla gözüne uyku girmediğini anlattı. Bizim buraya, Dora Yedi’ye uğrayacak ve birtakım ölçmelerde bulunacakmış, dedi.

Daha biz balığı yemekle meşgulken —yavaş yavaş boydan boya uzanan büyük kılçığı görünmeye başlamıştı balığın — Üsteğmen Herzog çıkageldi. Hâkî bir külot pantolon giymişti, tombul baldırları görünüyordu, tenis ayakkabıları vardı ayaklarında, düğmeleri açık keten gömleğinden gri-kahverengi kıllar dışarı taşıyordu. Tabiî kalkmadık ayağa. Lankes beni dostu ve iş arkadaşı olarak tanıttı, Herzog’a emekli üsteğmen diye hitap etti.

Emekli Üsteğmen hemen Dora Yedi’yi adamakıllı gözden geçirmeye koyuldu. Ama ilkin beton korunağın dış yüzünden işe başladı, Lankes de onun Dora Yedi üzerindeki bu çalışmasına müsaade etti. Birtakım listelere geçirdi elde ettiği sonuçlan Herzog, ayrıca yanında bir makaslı dürbün getirmişti, bu dürbünle araziyi ve kıyıdan içerlere doğru saldıran meddi taciz edip durdu. Hemen yanıbaşımızdaki Dora Altı’nın ateş mazgallarını o kadar muhabbetle okşadı ki, sanki bu korugan kendi eşiydi de eşine bir azizlikte bulunmak istiyordu. Ama bizim yazlığımız olan Dora Yedi’yi içerden görmeye kalkınca, buna engel oldu Lankes: “Ne istiyorsunuz kuzum Bay Herzog! Betonun çevresinde dolanıp duruyorsunuz. Bir zaman aktüel olan çoktan maziye karıştı şimdi.”

Maziye karıştı, çok sevdiği bir sözdü Lankes’in. Lankes dünyayı hep aktüel ve maziye karışmış olarak ikiye ayırıyordu. Gelgelelim emekli üsteğmene göre hiçbir şey karışmamıştı maziye, hesap ödevi henüz çözülmemiş duruyordu ortada, sonradan da olsa tarih önünde hesap vermek gerekiyordu ve işte şimdi de kendisi Dora Yedi'yi içerden denetleyecekti: “Anladınız mı ne demek istediğimi, Lankes?”

Ve birden soframıza ve soframızdaki balığımıza Herzog’un gölgesi düştü. Herzog bizim yanımızdan geçmek ve giriş kapısı üzerindeki beton süslemelerde hâlâ Lankes Çavuşun ressam eli sezilen korugana girmek istiyordu.

Ama Herzog soframızın yânından geçerek giremedi korugana. Alttan doğru, elinde çatal, ama çatalı kullanmayarak, yumruğunu yukarı doğru savurup emekli üsteğmeni kumlar içerisine devirmişti Lankes. Başını sallayarak, balıklı yemeğimizin kesintiye uğramasına hayıflanarak doğruldu; sol eliyle üsteğmenin keten gömleğinin yakasına yapıştı, kumlar üzerinde düzgün bir iz çizdirerek, üsteğmeni sürükleyerek kenara aldı ve onu kum yığınından aşağı fırlattı; üsteğmen gözden kaybolmuştu, ama ister istemez sesini işitiyorduk. Lankes’in arkasından fırlattığı ölçme aletlerini topladı ve söylenerek, daha önce Lan-kes’in maziye karıştı diye nitelediği bütün tarihî ruhları bir bir davet ederek uzaklaşmaya başladı.

“O kadar haksız da değil hani senin Herzog. Hayal gören biri falan ama. Biz çıkarma başladığı zaman burada böyle zom olmasaydık, KanadalIların hali nice olurdu kimbilir.”

Bana sadece başımı sallayarak onaylamak kalmıştı, çünkü daha bir gün önce cezirde midye ve boş istridye kabukları arasında bir KanadalInın üniformasına ait bir düğme bulmuştum, bu da açıkça anlatıyordu her şeyi. Oskar düğmeyi cüzdanında saklıyordu ve sanki seyrek ele geçen bir Etrüsk sikkesi bulmuş gibi bu düğme mutluluk veriyordu kendisine.

Üsteğmen Herzog’un ziyareti bütün kısalığına rağmen geçmişteki anıları gözlerimizin önünde canlandırmıştı: “Hâlâ hatırında mı Lankes, hani bir zaman Cephe Tiyatrosuyla sizin beton koruganı dolaşmaya gelmiştik, koruganın üzerinde kahvaltı yapmıştık, bugünkü gibi de hafif bir rüzgâr esiyordu; ve ansızın altı ilâ yedi rahibe belirivermişti, Rommel Kuşkanmazları arasında yengeç ve karides arıyorlardı; sen de hani kıyıyı temizlemek emrini almış, cani bir makineli tüfekle bu işi yapmıştın.”

Lankes hatırlamıştı, balığın kılçıklarından etleri emiyordu, hattâ isimlerini de hâlâ unutmamıştı rahibelerin: Rahibe Scholastika, Rahibe Agneta diye sayıp dökmeye başladı; rahibe adayı Agneta’yı bir sürü karalar ortasında pembe bir yüz olarak tanımladı; o kadar açık seçik bir tablosunu çizip önüme sürdü ki Agneta'nın, benim sürekli olarak hayalimde yaşayan o dünyevî hemşire Drothea’ nın hayali gerçi gömülüp gitmedi içimde ama, yine de biraz örtüldü üzeri; Lankes’in tanımlamasından ancak birkaç dakika

sonra — ama benim bir mucize diye değerlendirebileceğim kadar da çabuk olup şaşırtmamıştı beni — Cabourg yönünden genç bir rahibe kum tümsekleri üzerinden esip geldi, bir sürü kara ortasında pembe bir yüz, hani görülemeyecek gibi değildi.

Yaşlıca beylerin yanlarında taşıdıklarına benzer siyah bir şemsiyeyi güneşe karşı tutuyordu elinde. Ho!lywood'daki hamarat filimcilerin alınlarında taşıdıkları göz koruyucu siperliğe benzer koyu yeşil bir zelüloit siperlik öne doğru bir kubbe oluşturuyordu. Kumlar arasında seslendikleri işitiliyordu kendisine. Anlaşılan geride daha başka rahibeler vardı.

“Rahibe Agneta!” diye bağırıyorlardı. “Rahibe Agneta! Nerdesiniz Allahaşkına?”

Agneta Hemşire bizim gittikçe daha açık seçik ortaya çıkan morina balığımızın belkemiğinin oluşturduğu o iri kılçığın tepesinde dikilen yavrucak da cevap veriyordu: “Buradayım Scholastika Hemşire. Burasını hiç rüzgâr tutmuyor.”

Lankes sanki bu Katolik geçit resmini kendisi davet etmiş, kendisini şaşırtacak hiçbir şey olamazmış gibi sırıtıyor ve o bir kurt başını andıran başını hazla sallıyordu.

Genç rahibe bizi görmüştü ve korunağın solunda dikiliyordu. Yusyuvarlak iki burun deliği bulunan pembe bir yüz; hafif öne fırlamış, başkaca bir kusuru olmayan dişlerinin arasından: “Oh!” dedi bizi görünce.

Lankes belden yukarısını hareket ettirmeden boynuyla başını çevirdi: “Ne o Aziz Hemşire ufak bir geziye mi çıktınız böyle?”

Ne kadar da çabuk cevap verdi Agneta Hemşire: “Yılda bir kez denize ineriz de. Ama ben daha ilk olarak görüyorum denizi. Ne kadar da büyükmüş.”

Bu söze ne denirdi. Deniz üzerine söylenen bu söz bugüne kadar deniz için söylenmiş tek isabetli söz olarak görünmüştür bana hep.

Lankes konukseverlik gösterdi, benim payıma balığın orasını burasını kurcalayarak biraz bir şeyler bulup Hemşire’ye ikram etti: “Biraz bakar mısınız tadına, Aziz Hemşire? Henüz sıcacık daha.”

Lankes’in nasıl öyle serbestçe Fransızca konuşabildiğine şaştım, bunun üzerine Oskar da onun gibi yabancı dille ifadei meram etmeye çalıştı: “Çekinmenize lüzum yok hiç; bugün cuma nasıl olsa.”

Ama tarikatlarının katı kurallarıyla ilgili bu ima da, rahibe cüppesinin ustalıkla örtüp gizlediği kızın soframıza buyurmasını sağlayamadı.

Merakını yenemeyerek: “Hep burada mı oturuyorsunuz?” diye öğrenmek istedi Agneta Hemşire. Korunağımızı hoş, ama biraz komik buluyordu. Ne yazık ki başhemşireyle diğer beş hemşire ellerinde siyah şemsiyeler ve alınlarında yeşil göz koruyucu siperliklerle kum tepelerini aşarak göründüler o anda. Agneta Hemşire hemen seğirtip kayboldu ve doğudan esen rüzgârın kırpıp traş ettiği söz kalabalığından anladığım kadarınca, adamakıllı azarlanıp paylandı, başrahibeyle öbür rahibeler onu aralarına aldılar.

Lankes düşlere kaptırmıştı kendini. Çatalı ters olarak ağzında tutuyor ve kumlar üzerinde esip giden rahibeler topluluğunu süzüyordu: “Bunlar rahibe değil, yelkenli gemi.”

“Yelkenli gemiler beyaz olur.” diye itiraz edecek oldum.

“Bunlar siyah olanları.” Lankes ile kolay değildi konuşmak. “O sol uçtaki amiral gemisi. Agneta ise hızlı hızlı seyreden bir korvet. Yelkenli gemiler için elverişli bir rüzgâr: dümen suları, ön yelken, arka yelkenler, haç direk, ana direk, mizzina direği; bütün yelkenler çekilmiş, İngiltere’ye varmak üzere ufka doğru yol alıyor yelkenliler. Düşün bir, yarın sabah tomiler uyanıyor, pencereden bakıyorlar, ne görseler beğenirsin: Yirmi beş bin rahibe, tepeden tırnağa flamalarla donatılmış ve derken başlıyor...”

“Yeni bir mezhep kavgası”, diye yardım edecek oldum kendisine. Amiral gemisinin adı Maria Stuart ya da De Valera olmalı ya da en iyisi Don Juan. Daha hareketli yeni bir filo Trafalgar yenilgisinin öcünü alıyor. “Bütün Prutan’lara ölüm!” diye bağırılıyor ve bu kez İngilizlerin bir Nelson’ları da yok hazırda. İstilâ başlayabilir: İngiltere’nin bir ada olarak varlığı sona eriyor.”

Lankes’in konuşması pek politik bir niteliğe bürünmüştü. “İşte şimdi istim alıyor rahibeler” diye devam etti sözlerine.

“Yelken açıyorlar”, diyerek düzeltecek oldum.

İster yelken açsın, ister istim alsınlar, Cabourg yönünde esip gidiyor, kendileriyle güneş arasında şemsiyeler tutuyorlardı. Sadece biri biraz geride kalıyor, yürürken bazen eğiliyor, bir şey alıyor yerden, sonra aldığı şeyi yine gerisin geri yere bırakıyordu. Filodan artakalan gemiler — az önceki görüntüye sadık kalmak istersek — usul usul, rüzgâra karşı sağa sola

zikzaklar çizerek, yanıp kül olmuş eski kıyı otellerinin kulislerine doğru varmak için uğraşıp didiniyordu.

“O gerideki demir alamadı, belki de küreklerinde arıza var.” Lankes hâlâ gemici ağzıyla konuşuyordu. “O hızlı korvet olmasın bu, Agneta olmasın?”

Korvet olsun, firkateyn olsun, eğilip yerden midye toplayan, sonra da topladıkları kaldırıp atan rahibe adayı Agneta idi.

“Ne topluyorsunuz öyle, Aziz Hemşire?” Oysa rahibe adayının ne topladığını çok iyi görüyordu Lankes.

“Midye”, diye cevabı verdi Agneta kelimeyi, özellikle vurgulayarak ve yere eğildi.

“İzin var mı peki bunu yapmanıza? Dünyevî nimetlerdir çünkü midyeler.”

Ben rahibe adayı Agnetayı destekledim: “Yanılıyorsun Lankes. Midyeler asla dünyevî nimetlerden değildir.”

“Kıyı nimetleridir o zaman. Ama ne olursa olsun dünyevî servetlerdendir, servet sahibi olmalarına da izin yoktur rahibelerin. Yoksulluktur parolaları onların, yoksulluk, hep yoksulluk. Öyle değil mi, Aziz Hemşire?”

Agneta Hemşire öne fırlamış dişleriyle gülümsedi: “Ben hepsi birkaç midye alıp götüreceğim. Çocuk yuvası için. Küçükler midye kabuklarıyla oynamayı çok seviyor ve hiç deniz kenarına inmediler daha.”

Agneta Hemşire korunağın kapısında dikiliyordu, bir rahibe bakışıyla içeri bir göz attı.

“Nasıl, evciğimizi beğendiniz mi?” dedim ben dostluk kurmaya çalışarak. Lankes daha dolaysız davrandı: “Buyurup bir görmez misiniz içerisini? Görmek bedava, Aziz Hemşire.”

Agneta Hemşire dayanıklı ve sağlam kumaştan rahibe giysisinin altında, ayaklarındaki sivri, iskarpinlerle yeri eşeliyor, hattâ bazen kumları itiyor ayaklarıyla, rüzgâr da kumu alıp balığımızın üzerine serpiyordu. Biraz daha güvensiz ve o anda açık kahverengililiği belirginleşen gözleriyle Lankes’le beni ve bizim aramızdaki sofrayı süzdü. “Hayır hayır, olmaz!” Bu da yine bizim itirazımızı davet etti.

“Ne münasebet, Aziz Hemşire!” diyerek bütün güçlükleri ortadan silip atmaya çalıştı Ressam Lankes ve doğruldu. “Hani güzel bir manzarası var korunağın. Mazgal deliklerinden bütün sahili görebilirsiniz.”

Agneta Hemşire hâlâ duraksıyordu, muhakkak ki kumla dolmuştu kunduraları. Lankes elini korunağın kapısından içeri uzatmıştı. Kendi elinden çıkmış beton süslemeler güçlü ve dekoratif gölgeler yapıyordu. “Sonra temizdir de içerisi.”

Galiba Ressam Lankes’in buyur eden el hareketi Agneta Hemşire’nin korunaktan içeri girmesine yol açtı. “Ama bir an için sadece”, dedi kesin bir edayla. Lankes’in önü sıra süzülüp korunağa daldı. Lankes pantolonuna sürterek sildi ellerini — tipik bir ressam davranışı — ve korunakta kaybolmadan: “Sakın benim balıktan almayasın ha!” diyerek bana gözdağı verdi.

Ne var ki balığa doymuştu Oskar. Sofradan çektim kendimi geriye, kumları sürüyüp getiren rüzgârla güçlü meddin dalgalarının eline kalmıştım. Ayağımla trampetimi bana doğru çekip aldım ve onu konuşturarak bu betonlu araziden, bu koruganlar dünyasından, Rommei Kuşkonmazı denen bu sebzeden bir çıkış yolu aramaya koyuldum.

İlkin, pek de başarı elde edemeyerek sevgiden başladım: Bir zamanlar ben de bir hemşire sevmiştim. Rahibe değil, hastanede çalışan bir hemşire. Pek güzeldi, ama asla görmedim yüzünü. Bir keçe halısı vardı, aramıza girdi. Zeidler’lerin koridoru da pek karanlıktı. Bu yüzden keçe liflerini Drothea Hemşire’nin teninden daha açık seçik hissettim vücudumda.

Bu konu göz açıp kapamadan keçe halı üzerinde son bulunca, Maria’ya karşı duyduğum eski sevgiyi bir ritmik hava içerisine dökerek çabuk büyüyen arsız sarmaşıklar gibi beton korunağın önüne dikmeye çalıştım. Ama baktım yine Drothea Hemşire, Maria’ya karşı duyduğum sevginin yoluna durdu: Bir karbol kokusu esip geldi denizden doğru. Üzerlerinde hemşire giysileriyle martılar el ettiler, güneş gözüme bir kızılhaç broşu olarak göründü.

Trampet çalarken rahatsız edilmesi aslında sevindirmişti Oskar’ı. Başrahibe Scholastika yanında beş rahibesiyle geri dönüp gelmişti. Yorulmuş görünüyor, şemsiyelerini çarpuk çurpuk ve yeis içinde tutuyorlardı: “Genç "bir rahibe gördünüz mü? Bizim rahibe adayını gördünüz mü? Yavrucak daha pek küçük; denizi ilk görüyor. Herhalde kaybetti yolunu. Heyy, nerdesiniz Agneta Hemşire?”

Bu kez arkadan esen rüzgârın giysilerini şişirdiği rahibe kalabalığını Orne ağzı, Arromanches ve bir zamanlar İngilizlerin denize sunî limanlarını oturtuverdikleri Port Winston’a doğru yollamaktan başka yapacak bir şey

kalmadı benim için. Hepsine bizim korunakta yer yoktu. Gerçi bir an Ressam Lankes'i böyle bir ziyaretle şereflendirmek geçmedi değil aklımdan, ama sonra dostluk, usanç ve öfke bir olup başparmağımı Orne ırmağının ağzına doğru uzatmaya beni mecbur etti. Rahibeler başparmağımın gösterdiği yöne uyarak, kum yığınları üzerinde gittikçe küçülen, kara kara esip giden noktalara dönüştüler; ayrıca: "Agneta Hemşire!" diye ağlamaklı haykırışları da gittikçe daha rüzgârlı çıkmaya başladı ve nihayet kum tepeleri arasında silinip gitti.

İlk olarak Lankes çıktı korunaktan. Ressamlardaki o tipik davranış: ellerini pantolonuna sürerek temizledi, güneşe kıvrılıp uzandı, benden bir sigara istedi sonra, verdiğim sigarayı gömlek cebine sokarak soğumuş balığa yumuldu. "Acıktırıyor adamı" diye bir açıklamada bulundu ima yollu ve benim hisseme düşen kuyruk kısmını yağmalamaya başladı.

"Muhakkak bedbahttır şimdi." diye suçladım Lankes'i ve bir yandan bedbaht sözcüğünün tadını çıkarmaya çalıştım.

"Ne münasebet? Bedbaht olması için hiç neden yok."

İnsanlara karşı davranış tarzının onları bedbaht edebileceğini aklı almıyordu Lankes'in.

"Peki ne yapıyor şimdi?" diye sordum, aslında başka bir şeydi sormak istediğim.

Lankes elindeki çatalla bir açıklamada bulunarak: "Cüppesinin bir yeri yırtıldı da yırtılan yeri dikiyor" dedi.

Derken cüppesinin yırtılan yerini diken Agneta Hemşire korunaktan çıktı. Hemen şemsiyesini açtı yeniden,, hafiften bir tralala tutturdu, ama benim işittiğim kadarınca zoraki çıkıyordu sesi: "Korunağınızın manzarası gerçekten güzel. Bütün kıyı ve deniz ayaklar altında."

Balığımızın artıkları önünde durdu derken.

"Müsaade var mı?"

Lankes ile ben aynı zamanda buyur der gibi başımızı salladık.

"Deniz havası acıktırıyor insanı", diyerek Agneta Hemşire'nin duygularını açığa vurmasına yardım edecek oldum; bu kez de o başını sallayarak beni onayladı; ağır manastır işlerine alışkın kızarıp yer yer çatlamış ellerini balığımıza uzattı; bir parça alıp ağzına götürdü; sanki batıktan önce yediği bir şey vardı da, şimdi bunu balıkla yeni baştan

ağzında çiğniyormuş gibi ciddî ciddî, kendini zorlayarak ve dalgın düşünceli ağzını oynatmaya başladı.

Gözüm hotozunun altına kaydı Agneta Hemşire'nin. Yeşil göz siperliğini korunakta unutmuştu. Büyüklükleri birbirinin aynı olan boncuk boncuk terler, katı sınırları içerisinde bir madonna etkisi uyandıran pürüzsüz ve beyaz alnına dizilmişti. Lankes yeniden bir sigara istedi benden, oysa daha önce verdiğimi henüz içmemişti. Bütün paketi tutup attım kendisine. Lankes paketten üç sigara alıp gömleğinin cebine sokarken ve bir sigarayı da dudaklarının arasına yerleştirirken, arkasına döndü Agneta Hemşire, elinden şemsiyeyi attığı gibi koşmaya başladı; ancak o anda yalnayak olduğunu fark ettim; kum yığınlarını tırmandı ve dalgalara doğru seğirtip kayboldu.

“Bırak gitsin!” dedi Lankes. “Gelir yine, ama bakarsın gelmez de.”

Ancak kısa bir süre serinkanlılığımı muhafaza edip Ressam Lankes’in içtiği sigaraya bakabildim. Sonra korunağın üzerine çıkıp met dalgalarının gittikçe daha yakınlara atıp sürdüğü kıyıyı taradım gözlerimle.

“Ee, ne görüyorsun bakalım?” diye sordu Lankes.

“Soyunuyor.” Daha fazla bir bilgi alamadı Lankes benden. “Galiba yıkanıp serinleyecek biraz.”

Ben bu met zamanında, ayrıca yemekten bu kadar kısa bir süre sonra tehlikeli bir iş olarak gördüm bunu. O anda dizlerine kadar suyun içerisine girmiş bulunuyordu Agneta Hemşire ve vücudu gittikçe daha çok suyla örtülüyordu. Yuvarlak bir sırtı vardı. Ağustosun sonunda elbet pek de sıcak olmayan su onu korkutmuyordu; derken yüzmeye başladı, ustaca yüzüyor, çeşitli yüzme biçimlerini deniyor ve suya dalıp dalgaları yararak ilerliyordu.

“Bırak yüzsün! Sen de in artık aşağı!”

Dönüp arkama baktım, Lankes uzanıp geriniyor ve bir yandan sigarasını tüttürüyordu. Morinanın parlak kılçıkları sofranın çevresine hâkim, beyaz beyaz ışıldıyordu güneşte.

Beton korunaktan atlayıp indiğimde, ressam gözlerini açarak dedi ki Lankes: “Yaman bir tablo olur hani: Dalga dalga rahibeler ya da met dalgalarında rahibeler.”

“Allahın canavarı!” diye haykırdım ben. “Ya boğulursa şimdi?”

Lankes gözlerini yumdu: “O zaman boğulan rahibeler olur tablonun adı.”

“Peki geri gelir de, ayaklarının önüne yığılıp kalırsa?”

Gözleri açık, yargısını verdi Lankes hemen: “O zaman kendisine ve tabloya yoldan çıkmış rahibe denir.”

Lankes için iki şıktan biri vardı sadece; ya öyle, ya böyle; ya baş, ya kuyruk; suda boğulmuş ya da yoldan çıkmış. Benim elimden sigaraları alıyor, Üsteğmen'i kum yığınından aşağı fırlatıyor, payıma düşen balıktan yiyor ve aslında Tanrı’ya adanmış bir yavrucağa korunağın içerisini gösteriyor, daha kız denizde yüzerek açılırken yumrularla donanmış kaba ayaklarıyla havaya resimler çiziyor, hemen yapacağı tabloların boyutlarını bildirerek onlara isimler takıyordu: Dalga dalga rahibeler. Rahibeler met dalgaları ortasında. Suda boğulan rahibeler. Yoldan çıkan rahibeler. Yirmi beş bin rahibe. Yanlamasına tablo: Trafalgar önünde rahibeler. Dikine tablo: Rahibeler Lord Nelson’u yenilgiye uğratıyor. Karşıdan esen rüzgârda rahibeler. Yelkenler için elverişli rüzgârda rahibeler. Rüzgâra karşı zikzaklar çizerek ilerleyen rahibeler. Kara, çok çok kara, canına okunmuş beyaz ve buzlara yatırılmış mavi: İstilâ ya da: Mistik, barbarca can sıkıntısı, savaş günlerinde Lankes’in beton korunağa verdiği isim. Ve bütün bu resimleri, yanlamasına ve dikine resimleri Lankes Ren bölgesindeki kente döndüğümüz zaman yaptı, seri halinde rahibe tabloları hazırlayarak bunlara meraklı bir alıcı buldu, kırk üç rahibe tablosundan bir sergi düzenledi; bunlardan yedisini koleksiyonculara, sanayicilere, sanat müzelerine ve bir Amerikalıya sattı; eleştirmenlerin kendisini **Picasso’yla** karşılaştırmalarına yolaçtı ve beni, yani Oskar’ı konser menejleri Dr. Dösch’ün kartvizitine el uzatmaya kandırmak için çalıştı ve bunda da başarı kazandı; çünkü sadece onun sanatı değil, benim kendi sanatım da ekmek! ekmek! diye sesleniyor, dolayısıyla üç yaşındaki Trampetçi Oskar’ın savaştan önce ve savaş sırasındaki tecrübelerini teneke trampet yardımıyla savaş sonrasının çil çil ve çın çın altınına dönüştürmek gerekiyordu.

YÜZÜKLÜ PARMAK

“Bakıyorum artık bir iş tutmaya niyetiniz yok galiba!” dedi Bay Zeidler. Klepp’le Oskar’ın ya Oskar’ın odasında ya da Klepp’in odasında oturup, zamanı aylak aylak geçirmeleri kızdırıyordu Zeidler’i. Gerçi Dr. Dösch’ün Güney Mezarlığı'nda Sehmuh toprağa verilirken bana avans olarak takdim etiği paradan artakalanıyla her iki odanın ekim kirasını ödemiştim, ama kasım malî yönden de kasvetli bir ay olacağa benziyordu.

Oysa yeteri kadar teklifler alıyorduk. Şu ya da bu müzikholde ya da gece lokallerinden birinde caz müziği çalabilirdik. Ama Oskar’ın bundan böyle caz parçaları çalmaya niyeti yoktu. Klepp ile tartışıp duruyorduk. Klepp benim teneke trampeti çalmakta tuttuğum yeni yolun caz müziğiyle artık hiçbir ilişkisi kalmadığını söylüyor, ben de itiraz etmiyordum. Derken beni caz müziği fikrine ihanet eden biri olarak niteledi Klepp.

Klepp kasım başında yeni bir trampetçi, yani “Einhorn” lokalinde usta bir müzisyen olan Bobby’yi buldu ve Bobby ile beraber Eski Şehir’de kendisine bir iş ayarladı; Klepp’in daha o zamanlar KPD kafasıyla düşünmekten çok KPD ağzıyla konuşmaya başlamasına rağmen, yine de eskisi gibi birbirimizle dost geçinmeye başladık.

Açık kapı olarak önümde kala kala sadece Dr. Dösch’ün konser acenteliği kalmıştı. Maria’ya dönemezdim ve dönmek de istemiyordum; kaldı ki dostu Stenzel eşinden ayrılmak ve sonra da benim Maria’mı Maria Stenzel yapmak istiyordu. Arada bir Yakarış Yolu'ndaki Korneff'in atelyesine uğrayarak bir kitabe hak ediyor, bazen da akademiye giderek hamarat sanat müritlerinin karakalem ve soyut resimlerimi yapmalarına imkân veriyor ve pek sık olarak, ama belli bir niyet gütmeden Sanat Perisi Ulla’yı dolaşıyordum. Ulla Atlantik Duvarı’na yaptığımız yolculuktan döndükten hemen sonra nişanlısı Ressam Lankes’ten ayrılmıştı, çünkü

Lankes bundan böyle sadece ağır rahibe tabloları yapıyordu, Sanat Perisi Ulla’yı dövmüyordu bile artık.

Ama Dr. Dösch’ün kartviziti odamda, sessiz ve kendini ısrarla hatırlatarak, küvetin yanındaki masa üzerinde durup duruyordu. Dr. Dösch’le hiçbir alıp vereceğim olmasını istemediğim için bir gün bu kartviziti didik didik ederek kaldırıp attığım zaman, konser acenteliğinin telefon numarasını, ayrıca adresini eksiksik bir şiir gibi ezbere söyleyebildiğimi dehşetle gördüm. Üç gün kadar geçti aradan, telefon numarası yüzünden gözüme uyku girmedi, dolayısıyla dördüncü gün bir telefon kulübesinde aldım soluğu, numarayı çevirdim. Dr. Dösch çıktı telefona, her saat kendisine telefon etmemi beklemiş gibi yaptı, aynı gün ikindi üzeri acenteye kadar zahmet buyurmamı rica etti; beni Şefe takdim edecekmiş, Şef Sayın Matzerath’ı bekliyor dedi.

“Batı” konser acentesi yeni yapılmış bir iş hanının altıncı katında bulunuyordu. Asansöre binmeden, acentenin isminin gerisinde saklı olup sonradan insanın başını ağrıtacak bir politik taraf bulunmasın, diye sordum kendi kendime. “Batı” adında bir konser acentesi olduktan sonra buna benzer bir başka iş hanında da “Doğu” ismiyle bir acente bulunabilirdi tabiî. Hani ustalıkla seçilmişti isim, çünkü hemen “Batı” acentesini yeğledim ve sekizinci katta doğru acenteyi seçtiğim gibi içimde sağlam bir duyguyla asansörü terk ettim; dolaylı bir aydınlatma, tümü de ses geçirmeyen odalar, yanyana kardeş kardeş kapılar, şeflerinin sigara kokularını beraberlerinde sürükleyerek yanımdan gelip geçen uzun bacaklı ve giysileri hışırdayan sekreter bayanlar; az kaldı konser acentesinin büro odalarından gerisin geri kaçıp gidecektim.

Dr. Dösch kollarını açarak karşıladı beni. Adamın kendisini tutup bağrına bastırmadığına sevindi Oskar. Yeşil kazaklı bir kızın kullandığı daktilo makinesi ben içeri girer girmez sustu, benim içeri girmemden ötürü yazamadıklarını sonradan telâfi etti. Dr. Dösch geldiğimi haber verdi Şefe. Oskar İngiliz kırmızısı bir kumaşla kaplanmış bir koltuğun sol ön kenarına ilişti şöylece. Derken bir kanatlı kapı açıldı, yazı makinesi soluğunu tuttu; içimden gelen bir dürtüyle koltuktan fırlayıp kalktım, kapılar arkamdan kapandı; bir halı aydınlık bir salon içerisinden akıp gidiyor, beni de beraberinde çekip götürüyordu; derken bir çelik mobilya bana şöyle dedi: İşte şimdi Oskar Şef'in masasının önünde dikiliyor; kaç kilodur ağırlığı masanın acaba? Mavi gözlerimi kaldırıp sonsuz derecede bomboş duran

meşeağacından bir yüzey arkasında Şefi aradım ve bir dişçi koltuğu gibi yükseltilip alçaltılabilen ve kendi etrafında dönebilen bir tekerlekli sandalyada dostum ve üstadım Bebra'yı buldum, felç geçirmiş olup sadece gözleri ve parmak uçları yaşıyordu.

Ha evet, bir de sesi kalmıştı diri olarak. Bebra'nın içerisinden bu ses şöyle diyordu bana: "İşte böyle dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur, Bay Matzerath. Yıllar önce hani dememiş miydim, hani siz daha üç yaşında bir çocuk olarak bu dünyanın karşısına çıkmayı tercih ediyordunuz: Bizim gibi insanlar birbirlerini kaybedemezler dememiş miydim o zamanlar? Ancak esefle görüyorum ki, boyunuz ve bosunuzu bir hayli ve sizin için avantajlı sayılamayacak şekilde değiştirmiş bulunuyorsunuz?"

Başımla onayladım söylediklerini; ağladı ağlayacak bir halim vardı. Üstadın düzenli bir şekilde vınıldayıp duran, bir elektrik motoru tarafından çalıştırılan tekerlekli sandalyasının arkasında duvarda, duvarın tek süsü olarak, Roswitha'mın barok çerçeveli, tabiî büyüklükte bir göğüs resmi vardı. Benim bakışlarımı izlemeksizin, ama nereye baktığımı bilerek, âdeta ağzını hareket ettirmeden konuşmaya devam etti Bebra: "Ha evet, Roswitha'cık! Acaba bu yeni Oskar'ı beğenir miydi dersin? Sanmam pek. O bir başka Oskar'a kaptırmıştı gönlünü, üç yaşında, gebeş, ama yine de sevgi ateşiyle yanıp tutuşan bir Oskar'a. Bu Oskar'a tapıyordu, bir ara bana itiraf etmekten çok müjdeler gibi söylemişti bunu. Ama gel zaman git zaman, bir gün bu Oskar kendisine kahve alıp gelmeye yanaşmadı, o da bunun üzerine kendi gidip kahveyi almak istedi, bunu yaparken de hayatını kaybetti. Bildiğime göre o gebeş Oskar'ın işlediği tek cinayet değil bu. Zavallı annesini de çalıp durduğu trampetle mezara yollayan o Oskar değil mi?"

Başımla onayladım söylediklerini, çok şükür ağlayabiliyordum, gözlerim Roswitha'dan tarafa dönüktü. O anda Bebra ikinci darbeyi indirmek üzere harekete geçti: "Sonra üç yaşındaki Oskar'ın kendisinden muhtemel baba diye söz açmak zahmetinde bulunduğu o posta memuru Jan Bronski? Oskar cellatların eline teslim etti onu, cellatlar da göğsüne kurşunları veriştirdiler. Acaba yeni bir boy bosla sahneye çıkmak cesaretini gösteren Sayın Oskar Matzerath, üç yaşındaki trampetçinin ikinci muhtemel babası Bakkal Matzerath'ın akıbeti hakkında da bir bilgi verebilirler mi?"

Bu cinayeti de işlediğimi saklamadım, Matzerath'tan yakamı kurtarmak istemiş olduğumu itiraf ettim, onun boğularak nasıl öldüğünü ve bu ölüme

nasıl benim yol açtığımı anlattım, artık o Rus makineli tabancasının arkasına saklanmayarak: “Evet, ben yaptım bu işi, Üstat Bebra”, dedim. “Bunu ben yaptım, bunu yapan benim, bu ölüme yolaçan ben oldum, bu ölümde de suçsuz değilim, acıyın bana ne olur.”

Bebra gülmeye başladı. Bilmiyorum neye gülüyordu. Tekerlekli sandalyası sürekli bir titreşim içerisinde bulunuyor, rüzgârlar o yüz binlerce kırışıklıklardan oluşan yüzünün yukarısındaki ağarmış cüce saçlarını harmanlıyordu.

Bir kez daha ısrarla merhamet dilendim, bunu yaparken sesime bir tatlılık verdim; öyle bir tatlılık ki, etkisiz kalmayacağını biliyordum, beri yandan güzel ve aynı şekilde etkileyici olduklarını bildiğim ellerimi yüzüme kapadım: “Acıyın bana, Aziz Üstadım Bebra, acıyın bana!”

Bunun üzerine kendisini yargıcım yerine koyan ve bu rolü mükemmel bir şekilde oynayan Bebra, dizlerinin üzerinde ve ellerinin arasında tuttuğu fildişi bir şalter tebelasının küçük bir düğmesine bastı.

Arkamda kalmış olan halı yeşil kazaklı kızı alıp geldi derken. Kız beraberinde getirdiği bir dosyayı masanın meşe yüzeyine yaydı, masanın yüzeyi aşağı yukarı benim köprücük kemiğimin hizasında çelik borulardan bir çatkı üzerinde bulunuyor ve benim daktilo kızın masa üzerine yaydığı dosyanın içerisini görmeme imkân vermiyordu. Kız sonra bir dolmakalem uzattı bana: Bebra’nın merhametini bir imzayla satın almam gerekiyordu.

Ama ben yine de tekerlekli sandalya yönünde sorular sormak cesaretinde bulundum: Cilâlı bir tırnağın gösterdiği yere imzamı çakmak bana güç geliyordu.

“Bu bir iş anlaşması”, diye sesini yükseltti Bebra. “Adınızı ve soyadınızı, her ikisini de yazmanız gerekiyor.

Oskar Matzerath diye yazın ki, anlaşmayı kiminle yaptığımızı bilelim.”

İmzamı atmamdan hemen sonra motorun homurtusu beş misli arttı, gözlerimi dolmakalemden ayırdım; son anda, bir tekerlekli sandalyanın acele uzaklaşarak ve gittikçe küçülüp tortop olarak döşeme üzerinden yuvarlanıp bir yan kapıdan çıktığını ve gözden kaybolduğunu görebildim.

İki nüsha halinde benim iki kez imzaladığım o anlaşmanın ruhumu satın aldığına ve Oskar’ı korkunç eylemlere yükümlü kıldığına inananlar çıkabilir. Asla söz konusu değil böyle bir şey. Dr. Dösch’ün yardımıyla ön odada anlaşmayı inceledim ve hemen, zahmet çekmeden anladım ki,

Oskar’a düşen iş trampetiyle tek başına seyirci önüne çıkmak, üç yaşındayken ve sonradan yine bir yol Schmuh’un Soğanlı Mahzeni'nde nasıl trampetini konuşturdumsa, gene trampetini konuşturmaktı. Konser acenteliği benim turnelerimi hazırlama ve trampetçi Oskar trampetiyle seyirci önüne çıkmadan onun reklamını yapma işini üzerine alıyordu.

Reklam işi yürütülürken, Konser Acentesi “Batı”mn bana verdiği bol avansı harcayarak yaşıyordum. Arada bir iş hanına uğruyor, gazetecilerin karşısına çıkıyor, fotoğrafımın çekilmesine imkân veriyordum; alabildiğine genişleyebilen ve tam bir izolasyon sağlayan bir prezervatifle kaplanmış, her bir tarafı birbirine aynı olup aynı kokuyla kokan, dokununca aynı hissi uyandıran son derece edepsizce bir şeymiş izlenimi uyandırıyordu bina; içinde az kalsın kayboluyordum bir defasında. Ne zaman gitsem, Dr. Dösch ile kazaklı kız beni güler yüzle karşılıyordu; ancak Üstat Bebra’yı bir daha görmek kısmet olmadı.

Hani daha ilk turneye çıkmadan daha iyi bir ev tutabilirdim kendime, buna maddî gücüm elverirdi. Ama Klepp’i düşünerek Zeidler’lerin evinde kaldım, söz konusu menejerle düşüp kalkmama darılıp gücenen dostumun gönlünü almaya çalıştım, ama boyun eğmedim ve bir daha da onunla Eski Şehir’e gitmedim, bunda böyle bira içmedim, soğanlı taze kan sucukları yemedim, kendimi ilerdeki tren yolculuklarına hazırlamak üzere birinci sınıf istasyon lokantalarında doyurdum karnımı.

Oskar için başarılarını enine boyuna anlatmanın yeri değil burası. Turnenin başlamasına bir hafta kala, başarılarını hazırlayınca bir rol oynayan benim seyirci karşısına çıkışımı bir sihirbazın, bir üfürükçünün, bir Messias’ın [96] ortaya çıkışı gibi önceden haber veren o rezil ilk ilânlar boy gösterdi. İlkin Ruhr Bölgesi'ndeki şehirlere baskınlar yapacaktım. Sahnelerinde seyircilerin karşısına çıktığım salonlar bin beş yüz ilâ iki bin kişi alıyordu. Siyah bir kadife duvar önünde yapayalnız sahnede oturuyordum. Bir projektör beni gösteriyordu. Bir smokin geçirilmiş oluyordu üzerime. Her ne kadar trampet çalıyorsam da, bana hayranlık duyanlar yine de caz delisi gençler değildi. Kırk beşini aşkın yetişkin kimseler beni dinliyor, bana hayranlık duyuyordu. Daha kesin konuşmak gerekirse, kırk beş ile elli beş yaş arasındakiler benim dinleyicilerimin aşağı yukarı dörtte birini, erkek ve kadın piri faniler ise dinleyicilerimin rahat yarısını ve en kadirşinas kısmını oluşturuyordu. Çok gün görmüş kimselere sesleniyordum ve bu kimseler de bana cevap veriyorlar, üç yaş trampetini

konuşturduğum zaman sus pus oturmuyorlar, Oskar trampetiyle o harikulâde Rasputin'in harikulâde hayatından bir şeyler sunmaya görsün, bundan zevk duyduklarını açığa vuruyorlar, ancak yaşlıların diliyle yapmıyorlar bunu, çocuksu kekelemelere ve peltek konuşmalara başvuruyor, “Raschu! Raschu! Raschu!” diye bağırıyorlardı. Ama dinleyicilerin çoğu için pek ağır olan bu Rasputin parçalarından çok, kendine özgü bir olayı bulunmayan, sadece benim “İlk süt dişleri” - “hain boğmaca” - “uzun yün çoraplar kaşındırır insanı” - “düşünde yangın gören altına işer” gibi isimler verdiğim birtakım parçalarla daha çok başarı sağlıyordum.

Bunlar yaşlıların daha çok hoşuna gidiyor, kendilerini büsbütün benim trampetime veriyorlar, süt dişleri çıktığından, huysuzlanıyorlardı. Ortalığa bir boğmaca öksürüğü salıyor, iki bin ihtiyar fena fena öksürüyordu. Ayaklarına uzun yün çoraplar giydirilince nasıl da kaşınıyorlardı. Çocuklara yangın düşleri gördürdüğüm için yaşlı bayanlar ve yaşlı baylardan külot ve koltuklarını ıslatanlar oluyordu. Wuppertal'da mıydı, yoksa Bochum'da mı, aklımdan çıktı; yo hayır, Recklinghausen’daydı galiba: Yaşlı maden işçilerinin önünde çalıyordum, sendikanın desteğiyle düzenlenmişti konser, yaşlı maden işçileri, nasıl olsa yıllar yılı kara kömürlerle düşüp kalktıklarına göre kara bir korkuya dayanırlar diye düşünmüştüm kendi kendime. Dolayısıyla Oskar Kara Ahçı Kadın’ı konuşturmuş trampetinde, ama yıldırımları, insanı emip yutan dehlizleri, grevleri, işsizlikleri geride bırakmış olan bin beş yüz işçinin kötü kalpli ahçı kadın yüzünden korkunç bir çığlık koyverdiklerine tanıklık etmiş ve —bu olayın adını etmem de bunun için zaten— kalın perdeler arkasındaki salonun bir sürü camı bu çığlıkların kurbanı olmuştu. Ben de işte bu dolambaçlı yoldan camların canına okuyan sesime kavuşmuştum yeniden, ama işimi bozmak istemediğim için bu sesi tutumlu kullandım.

Çünkü turnem tatlı bir işti benim için. Turneden dönüp de Dr. Dösch ile hesap başına oturduğum zaman, teneke trampetimin altın yumurtlayan bir tavuk olduğu ortaya çıktı.

Bebra hakkında hiçbir şey sormadığım halde —onu bir daha görebileceğim umudunu yitirmiştim — Bebra'nın beni beklemekte olduğu haberini verdi Dr. Dösch.

Üstadı bu ikinci ziyaretim birincisinden biraz başka türlü geçti. Oskar bu kez çelik masanın önünde dikilmek zorunda kalmayarak, kendi cüssesine

göre yapılmış, elektrikle işleyen ve oturduğu yerde sağa sola dönebilen bir tekerlekli koltuk buldu oturacak; koltuk Üstat Bebra'nınkinin karşısına yerleştirilmişti. Uzun bir süre karşılıklı oturduk, karşılıklı sustuk. Oskar'ın trampetçilik sanatıyla ilgili olarak radyoda yayınlanan haberleri ve basında çıkan yazıları dinledik; bunları Dr. Dösch banta almıştı ve bantı teypte çalıyordu şimdi. Bebra halinden memnun görünüyordu. Gazetecilerin dedikoduları benimse canımı sıkmıştı daha çok; bana kutsal bir gözle bakıyor, bende ve trampetimde hastaları şifaya kavuşturan bir güç buluyorlardı. Hafıza kaybını ortadan kaldırabildiğim söyleniyordu, Oskarizm sözcüğü ilk olarak ortaya atılmıştı ve çok geçmeden bir parola olup çıktı.

Söz konusu bantı dinledikten sonra kazaklı bir kız çay getirdi bana, Bebra'nın dilinin üzerine ise iki hap yerleştirdi. Derken Üstat'la çene çalmaya başladık; Artık beni suçlamıyordu. Yıllar önce, tıpkı "Cafe Dört mevsim"de oturduğumuz günlerdeki gibiydi tıpkı; eksik olan bir senyoramız, Senyora Roswitha'mız vardı. Oskar'ın geçmişiyle ilgili olarak biraz uzun soluklu konuşmalarım sırasında Üstat Bebra'nın uyuya kaldığını fark edince, ilkin şöyle bir çeyrek saat elektrikle işleyen tekerlekli sandalyemle oynadım, motoru homurtuyla çalıştırıp döşeme üzerinden rüzgâr gibi yol aldırdım sandalyeye, sağa sola döndürdüm, büyümesini ve toparlanıp küçülmesini sağladım ve sonsuz imkânlarıyla zararsız bir tutku oluşturan bu harikulâde mobilyadan kolay kolay ayıramadım kendimi.

İkinci turnem Advent zamanına rastlıyordu. Ben de programımı buna uygun olarak hazırladım, dolayısıyla hem Katolik, hem Protestan gazeteler hakkımda övgüler döşendi. Çünkü ne de olsa kaşarlanmış, kalpleri taşlaşmış günahkârları pek bir yufka yüreklilikle ve yanık yanık Advent İlâhileri okuyan küçük çocuklar durumuna sokmuş, "Ey İsa, senin için yaşar, senin için ölürüm" İlâhisini, o pek ilerlemiş yaşları düşünülürse, öylesine çocuksu bir inanç ateşi kendilerinden asla beklenmeyecek iki bin beş yüz kişiye söyletmiştim.

Karnaval zamanına paralel olarak seyreden üçüncü turnede de bu kez karnavala göre davrandım. Çocuklarca kutlanan hiçbir karnavalda benim konserlerimdeki kadar neşeli ve gamsız geçirilemezdi zaman; elleri titreyen her nineyi gülünç ve saf bir haydut nişanlısı, her sarsak dedeyi cav cuv silâhını konuşturan bir şaki reisi yapıp çıkıyordum.

Karnavaldan sonra bir plak firmasıyla anlaşmalar imzaladım. Ses geçirmez stütyolarda plak doldurdum; stüdyolardaki son derece steril atmosferden dolayı ilkin bu kolay olmadı benim için; ama derken yaşlılar yurtlarında ve park sıralarında görülen o yaşlı insancıkların dev resimlerini stüdyonun duvarlarına astırdım ve sanki insanların sıcaklığının duyulduğu konser salonlarında konser veriyormuş gibi etkileyici bir şekilde trampetimi konuşturdum.

Plaklar su gibi satılıyordu; zengin olmuştu Oskar artık. Ama Zeidler'lerin evindeki o bir zamanlar banyo odası olan odamdan bunun için mi çıkmıştım? Hayır, yapmamıştım bunu. Peki neden? Dostum Klepp'i düşündüğüm için; ayrıca bir zamanlar Drothea Hemşire'nin soluk alıp verdiği buzlu cam gerisindeki boş oda yüzünden oturmaya devam etmiştim evde. O bir sürü parayı ne yapmıştı Os-kar? Maria'ya, Maria'sına bir teklifte bulunmuştu bu parayla.

Maria'ya demiştim ki: "Stenzel'e yol verirsen, sadece ona varmamakla kalmayıp onu düpedüz deflersen, sana kentin en iyi yerinde modern bir şekilde dayanıp döşenmiş bir bakkal dükkânı satın alırım; çünkü sen nihayet nerden çıktığı belli olmayan bir Bay Stenzel için değil, dükkânda çalışmak için yaratılmış bir kadınsın, Maria' cığım."

Maria hakkındaki düşüncemde aldanmamıştım; Stenzel'le kesti ilişkisini, benim kendisine verdiğim paralarla Friedrich Caddesinde birinci sınıf bir bakkaliye satın aldı ve üç yıl önce alınan dükkânın bir şubesini de, dün bana sevinçle ve bir şükran duygusuyla bildirdiğine göre, Oberkassel'de bir haftadan bu yana açmış bulunuyordu.

Yedinci mi, yoksa sekizinci mi turneden dönmüştüm? Aylardan en sıcağı olan temmuz ayındaydık. Merkez İstasyonu'nda el edip bir taksi çağırdım ve dosdoğru iş hanının yolunu tuttum. Merkez İstasyonu'nda olduğu gibi iş hanı önünde de o sırnaşık imza avcıları bekliyordu: emekliler ve evde kalıp torunlarına göz kulak olsalar daha iyi bir iş yapacak nineler. Hemen Şefe geldiğimi haber verdirttim ve kanatlı kapı da der demez açıldı, çelik masa yönünde akıp giden halıyı buldum önümde; ama masanın başında üstat oturuyordu, bir tekerlekli sandelye beklemiyordu beni, tersine Dr. Dösch'ün gülümsemesiyle karşılaştım.

Bebra ölmüştü. Haftalardan beri Üstat Bebra diye bir kimse yaşamıyordu artık. Bebra'nın isteğine uyarak onun bu fena akıbetinden bana haber vermemişlerdi. Hiçbir şeyin, kendi ölümünün bile, benim turnemi kesintiye

uğratmasını istememişti. Çok geçmeden Üstat Bebra'nın vasiyeti açıldı, hatırı sayılır bir servetle Roswitha'nın resmini bırakmıştı bana; ama beri yandan anlaşmayla belirlenmiş Güney Almanya ve İsviçre’ye yapılacak iki turneyi vaktinden önce iptal ettiğim ve anlaşmaya aykırı davrandığım için hakkımda tazminat davası açılmıştı, dolayısıyla hatırı sayılır bir para kaybına uğruyordum.

Birkaç bin marklık kayıp bir yana, Bebra’nın ölümü beni fena halde sarsmıştı; uzunca bir zaman da kaybolmadı bu sarsıntı. Teneke trampetimi bir kenara kaldırmış ve odadan dışarı adımımı atmaz olmuştum. Üstelik dostum Klepp o haftaların birinde evlenip kızıl saçlı sigaracı kızı eş yaptı kendine, çünkü kıza bir resmini vermişti. Benim çağrılmadığım düğünden az önce odasından çıkan Klepp, Stock’uma taşınmış, Oskar da Zeidler’lerin tek kiracısı olarak kalmıştı.

Kirpi’yle aramdaki ilişki biraz değişmişti. Hemen her gazetede adımın başlıklara geçmesinden beri, Kirpi şahsıma karşı büyük bir saygıyla davranır olmuş, ayrıca bana, uygun bir para karşılığında, Drothea Hemşire’nin boş duran odasının anahtarını vermişti; sonraları da başkalarının tutmasına meydan bırakmadan kendim kiralamıştım bu odayı.

Diyeceğim üzüntüm bir yol bulmuştu kendine. Her iki odanın kapısını açıyor, odamdaki küvetten yola koyularak koridordaki keçe halıyı geçiyor, Drothea Hemşire’nin odasına giriyordum; orada gözlerimi dikip boş gardırobun içerisine bakıyor, konsol üzerindeki aynanın benimle eğlenmesine imkân veriyor, ağır ve çarşafsız yatak önünde bir yeistir bastırıyor üzerime, kendimi koridora atıyor, keçe liflerinden kaçarak odama geliyor, ama burada da fazla dayanamıyordum.

Masurya’da bir çiftlik bırakıp gelmiş işbilir bir Doğu Prusyalı, belki de yalnız yaşayan insanları düşünüp Jülich Sokağı'nın yanıbaşında bir dükkân açmıştı: Köpek Kiralama Evi.

Bu dükkândan güçlü kuvvetli, biraz fazla semiz, kara kara ışıldayan Rosweiler cinsi Lux adında bir kepek kiraladım kendime. Zeidler’lerin evinde benim odamdaki banyo ile Drothea Hemşire'nin boş gardırobu arasında mekik dokumaktan kurtulmak için bu köpekle gezmelere çıktım.

Lux çok vakit beni çekip Ren kıyısına götürüyor, burada gelip geçen gemilere havlıyordu. Beni çok vakit Rath’a, Grafenberg Ormanı’na götürüyor, burada da sevgili çiftlerine havlıyordu. 1951 yılı temmuz ayının sonlarına doğru Lux derken beni çekip Gerresheim’a götürdü.

Düsseldorf'un bir banliyösüydü burası, bir köy havasını birkaç atelye ve büyücek bir cam fabrikasıyla zar zor üzerinden atabilen bir yerdi. Hemen Gerresheim’ın arkasında küçük küçük bahçeler vardı ve bahçelerin arasında, yanında ve gerisinde etrafı çitlerle çevrilmiş otlaklar bulunuyor, galiba yulaf ekinleri rüzgârda dalgalanıyordu.

Lux'un beni Gerresheim’a ve Gerresheim’dan dışarlara çekerek ekin tarlaları ve küçük bahçeler arasından götürdüğü günün sıcak bir gün olduğunu söylemiş miydim? Banliyönün en son evlerini geride bıraktıktan sonradır ki, Lux’un ipini çözdüm. Ama o yine ayrılmadı yanımdan, sadık bir köpekti, pek sadık bir köpek; bir köpek kiralama evinin köpeği olarak birçok efendiye sadakat göstermesi gerekiyordu nihayet.

Başka bir deyişle Rosweiler cinsi Lux sözümden çıkmıyordu, kendi cinsinden beklenemeyecek üstün özellikte bir köpekti. Ama ben bu köpek sadakatini aşırı buluyordum, sıçrasa hoplasa daha çok hoşuma giderdi benim; sıçrayıp hoplaması için bazen tekmeliyordum; ama o kötü bir iş yapmış olduğu inancıyla inildiyor, o kadife gibi kara boynunu kıvırıp duruyor her seferinde, o atasözü haline gelmiş köpek sadakatiyle dolu gözlerini bana doğru kaldırıyordu.

“Defol!” diyordum ben. “Defol haydi!”

Lux birçok defalar sözümü dinleyip gidiyor, ama pek: kısa sürüyordu dönmesi; bir defasında uzunca bir zaman görünmeyişi, rüzgâra uyarak, rüzgâra uyarak da ne oluyor — rüzgâr falan estiği yoktu ve fırtına kokuyordu hava — dalgalanan ekinler içinde uzunca bir süre kaybolması dikkatimi çekti, ama beri yandan hoşuma gitmişti bu.

Lux bir tavşancağızın peşine takıldı galiba, diye geçirdim aklımdan. Ama belki de yalnız olmak, nasıl Oskar bir süre köpeksiz bir insan olmak istiyorsa, o da bir süre insansız köpek olmak ihtiyacını duydu.

Çevreme alıcı gözüyle bakmamıştım. Ne küçük küçük bahçeler, ne Gerresheim, ne de daha arkalardaki, buğular içerisinde o yassı yassı duran kent gözlerimi kendine çekmişti. Boş ve paslanmış bir kablo rulesinin üzerine oturmuştum; ama buna kablo trampet demem gerekiyor, çünkü daha Oskar paslanmış kablo rulesinin üzerine oturur oturmaz, topuklarıyla kablo trampeti konuşturmaya başlamıştı. Sıcaktı hava. Elbisemin ağırlığı çöküyordu vücuduma, yaz mevsiminin gerektirdiği gibi hafif değildi. Lux gitmişti ve dönüp geldiği de yoktu bir türlü. Kablo trampet, benim teneke trampetin yerini tutmuyordu elbet; ama hiç yoktan iyiydi: Rulenin

üzerinden usulca kaydım aşağı, baktım ki böyle yürümeyecek, baktım ki son yıllara ait hastaneyle ilgili sahneler ikide bir dönüp geliyor gözlerimin önüne, yerden iki kuru sopa aldım ve kendi kendime şöyle dedim: Dur bakalım, Oskar! Nevin nesisin, nerden geliyorsun, bir anlayalım bakalım. Ve derken gözlerimi dünyaya açar açmaz karşılaştığım o iki altmış mumluk ampul ışıl ışıl yanmaya başlamıştı. Arada bir pervanenin kanat vuruşları işitiliyor, uzaktan uzağa bir fırtına ağır mobilyaları yerinden oynatıyordu; ilkin Matzerath'ın sesi geldi kulağıma, hemen arkadan annem konuştu. Matzerath bana dükkân, annem ise oyuncak vaadetti, üç yaşına gelince bir trampet alacaktı Oskar'a, dolayısıyla Oskar üç yılcağızı elden geldiği kadar çarçabuk gerilerde bıraktı: Yemekler yeyip, içitler içtim, yeyip içtiklerimi dışarı atıp kilolar aldım, kendimi tartıya vurdurdum, beleklere belettim, yıkattım, tarattım, pudralattım, aşılattım, hayran hayran seyrettirdim kendimi, adımla sanımla hitap ettirdim kendime, istek üzerine gülümsedim, dilek üzerine sevinç çığlıkları attım, zamanı gelince uykulara daldım, zamanında uyandım, ve uyurken büyüklerin melek yüzü dedikleri bir yüz takındım. Birçok defalar ishal oldum, çok vakit üşüttüm, boğmacaya yakalandım, bir süre yakasını koyvermedim bu öksürüğün, ancak çetin ritmini kavrayıp bir daha kaybetmemek üzere trampetçi bileğime yerleştirdikten sonra üzerimden silkip attım onu; çünkü bildiğimiz gibi, “Boğmaca Öksürüğü” adındaki parça benim repertuvar içerisinde bulunuyordu ve Oskar iki bin kişi önünde boğmaca öksürüğü havasını vurunca, iki bin yaşlı erkekceğiz ve kadıncağız öksürmeye başlıyordu.

Birden Lux dönüp geldi, inildemeye başladı, dizlerime süründü. Köpek Kiralama Evi'nden kirayla almamı, yalnızlığımın bana buyurmuş olduğu bu köpek, dört ayağı üzerinde dikiliyor, kuyruğunu sallıyordu; bir köpekti; köpeksi köpeksi bakıyor ve salyalı ağzında bir şey tutuyordu: Bir sopa parçası, bir taş ya da bir köpek için değerli olabilecek başkaca bir şey.

O pek önemli çocukluk yılları yavaş yavaş kayıp gidiyordu elimden. İlk süt dişlerimin damağımda uyandırdığı ağrılar dindi, yorgun argın arkama yaslandım: Yetişkin, özenerek, biraz kalınca giyinmiş kambur biri, kolunda bir kol saati, cüzdanında bir kimlik belgesi, bir deste bankınot. Derken bir sigara sokuşturdum dudaklarımın arasına, kibriti çakıp önüne tuttum ve ağzımdaki o açık seçik çocuksu tadın yerini tütüne havale ettim.

Peki Lux? Lux bana sürünüp duruyordu. Bense onu itip uzaklaştırıyor, üzerine sigaranın dumanlarını üflüyordum. Lux bundan hoşlanmıyor, ama

yine de yanımdan ayrılmayarak bana sürünmesine devam ediyordu. Beni yalayıp duruyordu bakışları. Gözlerimi gezdirip yakındaki telgraf direklerinin arasına gerilmiş teller üzerinde kırlangıçlar aradım, sırnaşık köpeği başımdan uzaklaştırmak için kırlangıçları bir ökse olarak kullanacaktım. Ama kırlangıç falan yoktu tellerde, Lux'u da bir türlü başımdan kovup uzaklaştıramadım. Bir ara ağzını pantolonumun bacakları arasına soktu, o hassas yeri o kadar bir şaşmazlıkla bularak dürtükledi ki, sanki Doğu Prusyalı Köpek Kiralayıcısı onu özel olarak bu alanda yetiştirmişti.

Kunduramın ökçesiyle iki defa yapıştırdım hayvana. Biraz uzaklaştı, karşımda titreyerek dört ayak üzerinde dikilmeye başladı; buna rağmen sopa parçası ya da taş tutan ağzını o kadar kesinlikle bana doğru uzatıyordu ki, sanki sopa ya da taş parçası yoktu da ağzında, benim ceketimin cebinde hissettiğim cüzdanım ya da bileğimde tik tak edip duran saatim vardı.

Peki ne tutuyordu Lux öyle ağzında? O kadar önemli, bana o kadar gösterilmeğe değerli bulduğu neydi hayvanın?

Hemen sıcak dişlerinin arasına daldırdım elimi, hemen de gelmişti elime, elimde tuttuğum şeyi hemen tanıdım, ama yine de Lux'un bana çavdar tarlasından bulup getirdiği nesneyi niteleyecek bir isim arıyormuşum gibi yaptım.

İnsan vücudunun öyle kısımları vardır ki, bunlar vücuttan ayrılıp merkezle ilişkisi kesilebilse, daha kolay ve daha dikkatle incelenebilir. Bir parmaktı elimde tuttuğum nesne. Yüzüklü bir parmak. Zevkli bir yüzük taşıyan bir kadın parmağı. Orta el kemiğiyle parmağın ilk boğumu arasındaki bir yerden, yüzüğün aşağı yukarı iki santimetre aşağısından parmak koparılmıştı. Açık seçik görülebilen temiz bir kesit parmakları hareket ettiren sinirin örgüsü seçiliyordu.

Güzel ve oynak bir parmaktı. Altı tane altın pençe içerisinde muhafaza edilen mücevher için mavi zümrüt teşhisi koydum ve sonradan anlaşıldığına göre bunda isabet kaybetmiştim. Yüzüğün bir yeri, parmakta taşına taşına o kadar incelmiş, o kadar narin ve rakik bir durum almıştı ki, atalardan miras kalmış bir yüzük olarak gördüm onu. Sanki yüzüklü parmak yeri kazıyıp bir çukur açmak istemiş gibi pislikler, daha doğrusu toz toprak tırnağın altında bir yay çiziyor, ama tırnağın kesiliş tarzı ve tırnağın yatak kısmı bakımlı bir izlenim uyandırıyordu. Ama Lux'un hayat sıcaklığı taşan ağzından çekip

aldıktan sonra bir soğukluk kazanmıştı parmak; beri yandan kendine özgü o sarımsı renk bu soğukluğu doğruluyordu.

Oskar aylardan beri ceketinin sol tarafındaki mendil cebinde, üç köşeli ucu dışarı bakan bir süs mendili taşıyordu. Bu ipek mendili cebinden çekip alarak açtı, yüzüklü parmağı içerisine sardı; parmağın iç yüzünde yukarı doğru, üçüncü boğuma kadar öyle çizgiler bulunuyordu ki, hamaratlık, çaba ve haris bir diretme özelliklerini kendisinde barındırdığı çıkarılabilirdi bu çizgilerden.

Parmağı mendile yerleştirdikten sonra kablo makarasından doğrulup kalktım, Lux'un boynunu okşadım,, sağ elimde mendil ve mendilin içinde parmakla yola düştüm; Gerresheim'a, eve dönecektim; yüzüklü parmağı ne yapacağımla ilgili çeşitli düşünceler geçiriyordum kafamdan; bu arada yakındaki bir küçük bahçenin çitine kadar gelmiştim ki, Vittlar'ın bana seslendiğini duydum: bir elma ağacının çatal biçimli bir dalı üzerine uzanıp yatmış, beni ve yüzüklü parmağı bulup getiren köpeği gözetlemişti.

SON TRAMVAY YA DA BİR DÜDÜKLÜ TENCEREYE TAPINMA

Daha sadece sesi yeterdi: O burnu havada, kendini beğenmiş hımhım ses. Elma ağacının bir çatalı üzerine uzanmış yatıyordu, dedi ki: “Yaman bir köpeğiniz var, beyim!”

Ben de bunun üzerine biraz afallamış cevap verdim: “Orada, elma ağacında ne yapıyorsunuz öyle?” Çatal biçimindeki daim üzerinde kendini naza çekip belden yukarısıyla gerinip uzanarak: “Kompostoluk elma bunlar, korkmayınız lütfen!”

Bunu işitince çıkıştım ben: “Senin kompomtoluk elmalarından bana ne? Neden korkacakmışım?”

“Şey” dedi dilini oynatarak, “bana cennetteki yılan gözüyle bakarsanız belki; çünkü o zamanlar da vardı kompostoluk elmalar.”

Ben tepem atmış: “Allegorik gevezelikler bunlar.”

O gayet açıkgöz: “Ne o, yoksa sadece sofrada yenen elmalar mı bir günah işlemeye değer sizce?”

Ben çekip gidecek oldum. O anda cennetteki elma cinsleriyle ilgili bir konuşmadan daha katlanılmaz bir şey olamazdı benim için. Derken birden dolaysız sözlerle karşıma çıktı, çevik bir hareketle daldan atladı aşağı; uzun boylu ve rüzgârlı, çitin arkasında dikilmeye başladı: “Köpeğinizin çavdar tarlasından bulup getirdiği şeyin ne olduğunu söyler misiniz bakayım?”

Bu soruyu ne diye: “Bir taş parçası.” diye cevapladım bilmem.

Konuşma bir sorgulamaya dönüşmüştü derken: “Siz de taşı alıp cebinize attınız öyle mi?”

“Cebimde taşlar bulundurmak hoşuma gider de.”

“Bana kalırsa, köpeğin size getirdiği şey bir sopacığa benziyordu.”

“Ben taş diyorum, ama bir değnekçikmiş, ya da bir değnekçik olabilirmiş, varsın olsun.”

“Yani siz de kabul ediyorsunuz bunun bir değnek parçası olduğunu?”

“Hayhay, kabul ediyorum: İster değnek parçası, ister taş olsun, ister kompostoluk, ister yemek için elma...”

“Hareket edebilen bir değnekçik mi bu?”

“Hayvan eve dönmek istiyor, bana müsaade.”

“Et renginde bir değnekçik ha?”

“Siz elmalarınızla ilgilenseniz daha iyi edersiniz. Gel Lux!”

“Yüzüklü, et renginde, hareket edebilen bir değnekçik?”

“Benden ne istiyorsunuz kuzum? Ben kirayla bir köpek alıp gezmeye çıktım, o kadar!”

“Bakın, ben de bir şey kiralamak isterdim doğrusu. Sizin değnekçiğinizde ışıldayan ve değnekçiği yüzüklü bir değnekçik yapan o şirin alyansı bir saniye parmağıma takmak isterdim. Adım Vittlar; Gottfried Vittlar. Soy ve sonumun son temsilciyim.”

Böylece Vittlar’la tanışmış oldum, beri yandan daha aynı gün dostluk kurduk kendisiyle; bugün bile ona dostum diyorum ve bu yüzden birkaç gün önce — beni ziyarete gelmişti kendisi— dedim ki: “Beni sevindiren bir şey varsa, Gottfried’ciğim, o zamanlar polise ihbarı yapanın rasgele biri değil de, senin oluşun.”

Melekler varsa, mutlaka Vittlar’a benziyorlardır: Uzun boylu, rüzgârlı, hareketli, gerektiğinde dürülüp bükülebilir, yumuşak, hemen oltaya gelen bir kızı kucaklamaktansa, sokak fenerlerinin en nankörüne kollarını açan bir Vittlar.

İnsan hemen fark etmiyor Vittlar’ı. Çeşitli yüzlerinden birini açığa vurarak bulunduğu çevreye göre iplik olabilir, bir korkuluk, gardırop askılarından biri, yatay durumda uzanan bir çatallı dal olabilir. Bu yüzden ben kablo makarası üzerinde oturup, o elma ağacının üzerinde uzanmış yatarken, Vittlar gözüme çarpmadı benim. Köpek bile sesini çıkarmadı, çünkü köpekler bir meleğin ne kokusunu alır, ne görür, ne de bir meleğe havlayabilirler.

Evvelki gün ricada bulundum Gottfried’e: “Ah ne olursun, Gottfried” dedim, “aşağı yukarı iki yıl önce mahkemeye yaptığın ve aleyhimdeki

davaya yolaçan o ihbar mektubunun bir kopyasını çıkarıp bana yollar mısın?”

Şimdi işte yanımda bu ihbar mektubu; mahkemede aleyhimde tanıklık eden bu mektuba bırakıyorum sözü:

“Ben, Gottfried Vittlar o gün bir elma ağacının çatallı bir dalı üzerine uzanmış yatıyordum, annemin kent dışındaki küçük bahçesinde o kadar çok elma veren bir ağaçtı ki bu, evimizdeki yedi kavanozun yedisi de elma ezmesiyle dolardı. Çatallı dalın üzerine uzanmıştım, yani yanlamasına yatıyordum, kıçımın sol kanadını çatalın en çukur ve biraz yosunlu yerine yerleştirmiştim. Ayaklarım Gerresheim Cam Fabrikasının yönünü gösteriyordu. Gözlerim — nereye bakıyordu gözlerim? — tam karşıya bakıyor ve görüş alanı içerisinde olup bitecek bir şeyler gözlüyordu.

Derken bugün dostum bulunan sanık belirdi görüş alanında. Yanında bir köpek vardı; köpek çevresinde dolanıyor, bir köpek nasıl davranırsa öyle davranıyordu ve sonradan sanığın bana açıkladığına göre Lux idi adı, Rottwe-iler cinsi bir köpekti, Rochus Kilisesi'nin yakınında bulunan bir köpek kiralama evinden kiralanmıştı.

Sanık gelip, ta savaş sonundan beri annem Alice von Vittlar’a ait küçük bahçenin önünde duran kablo makarasının üzerine oturdu. Yüksek mahkemenin bildiği gibi, sanığın vücudu için ufak tefek ve eciş bücüş deyimini kullanmak gerekiyor. Hani böyle olduğu dikkatimi çekmemiş değildi. Ama şık giyinmiş ufak tefek bayın davranışı daha da tuhaf görünmüştü bana. İki kuru dalı trampet çalar gibi kablo makarasının paslı yuvarlağına vuruyordu. Ama sanığın mesleğinin trampetçilik olduğu ve sonradan anlaşıldığına göre nerde bulunursa bulunsun bu mesleğini icra ettiği, ayrıca kablo makarasının herkesi, hattâ trampetçilik mesleğinden anlayamayanları bile trampet çalmaya ayartabileceği düşünülürse, ister istemez şöyle söylemek gerekecek: Sanık Oskar Matzerath fırtınalı bir yaz günü Rayan Alice von Vittlar’a ait bahçe önünde bulunan o kablo makarasının üzerine tünemiş ve birbirinden ayrı büyüklükte iki kuru söğüt dalıyla ritmik bir düzen taşıyan sesler çıkarmaya başlamıştı.

Ayrıca söylemek istediğim bir şey varsa, Lux adındaki köpek biçilecek bir kıvama gelen çavdar tarlasına girip kaybolmuş ve uzunca bir zaman ortaya çıkmamıştı. Bu zamanın süresini soracak olursanız, bir cevap veremeyeceğim; çünkü elma ağacımızdaki çatal dal üzerine uzanır uzanmaz, zamanın kısalığı ya da uzunluğunu hiç fark etmez olurum. Ama

buna rağmen köpeğin uzunca bir zaman ortaya çıkmadığını söylüyorum, bununla demek istediğim şu: Köpeğin yokluğu dikkatimi çekmiş, siyah siyah tüyleri ve sarkık kulaklarıyla hayvandan hoşlanmıştım.

Ama sanığın kendisi — sanırım ileri sürebilirim böyle bir iddiayı— köpeğin yokluğunun hiç farkına varmamıştı.

Lux o biçilecek kıvamdaki çavdar tarlasından döndüğü zaman, bir şey vardı ağzında. Köpeğin ağzında tuttuğu şeyin ne olduğunu anladığım sanılmasın hani. Bir değnek parçasıdır, bir taştır belki de diye düşünmüştüm; daha az bir ihtimalle, bir teneke kutu ya da hattâ bir teneke kaşıktır diye geçirmiştim aklımdan. Ancak sanık suç unsurunu, yani corpus delicti'yi köpeğin ağzından alır almaz, bunun ne olduğunu anlamıştım açıkça. Ama köpeğin henüz dolu ağzını sanırım sanığın sol pantolonunun bacağına sürtmesinden, sanığın söz konusu nesneye sahip çıkmak üzere elini köpeğin ağzına uzattığı ve ne yazık ki şimdi belirlenmesi mümkün olmayan o an arasında, ihtiyatlı bir deyişle, birçok dakikalar geçmişti.

Köpek kendisini kiralayan efendisinin dikkatini çekmek için ne kadar uğraştıysa da, efendisi insanın belleğine nakşolan, ama yine de çocukların trampet çalışına benzeyen monoton bir şekilde boyuna trampet çalıp duruyordu; öyle ki, böyle bir trampet çalışı aklı almıyordu insanın. Ancak köpek edepsizce bir davranışta çıkar yolu görüp, ıslak ağzını sanığın apış arasına sokunca, efendisi söğüt dallarını bıraktı elinden ve —hani çok iyi hatırlıyorum bunu — sağ bacağıyla köpeği tekmeledi. Köpek yarım bir daire çizdi, köpeksi köpeksi titreyerek yeniden sokuldu efendisine, ona dolu ağzını buyur etti.

Ayağa kalkmadan, yani oturduğu yerden sanık —bu kez sol elini— köpeğin dişlerinin arasına uzattı. Bulduğu şeyi efendisine teslim ettikten sonra birkaç metre geriye çekildi köpek. Ama sanık oturduğu yerden kalkmadı, köpeğin bulup getirdiği şeyi elinde tuttu, elini kapayıp açtı, yeniden kapadı, yeniden açtı, derken köpeğin bulup getirdiği cisimde ışıl ışıl bir şey parladı. Sanık söz konusu cis-min manzarasına alıştıktan sonra, başparmağı ve işaret parmağıyla tutup, diklemesine havaya kaldırdı onu, yaklaşık olarak göz hizasında tuttu.

O anda köpeğin bulduğu şey için bir parmak dedim kendi kendime, ışıltı dolayısıyla bu deyimi genişletip yüzüklü bir parmak dedim ve böylece kendim hissetmeden savaş sonrasının en ilginç davalarından birine ismimi

verdim: Nihayet ben Gottfried Vittlar yüzüklü parmak davasının en önemli tanığı olarak gösteriliyorum.

Sanık serinkanlılığını muhafaza ettiğinden ben de serinkanlılığımı bırakmadım elden. Hattâ diyebilirim ki, sanığın serinkanlılığı ondan bana geçti. Bir jentilmen pozuyla ceketinin mendil cebinde bir çiçek gibi taşıdığı mendili çıkararak yüzüklü parmağı içerisine sarar sarmaz, kablo makarası üzerinde oturan bu insana karşı bir sempati duydum: efendi bir adam diye düşündüm kendi kendime, kendisiyle tanışsam hiç de fena olmaz dedim.

Böylece kirayla aldığı köpekle beraber Gerrsheim yönünde uzaklaşmak isterken seslendim kendisine. Ama o ilkin öfkeyle, nerdeyse küstahça karşıladı bu davranışımı. Arkasından seslendiğim sanığın, sadece elma ağacının dallarına uzanıp yatmama bakarak, neden beni bir yılan sembolü olarak görmek isteğine bugüne kadar akıl erdiremedim bir türlü. Hem sonra benim annemin kompostoluk elmalarına karşı da kuşku beyan etti sanık: “Cennetteki elmalardır tabiî bunlar” dedi.

Evet, daha çok çatallı dallar üzerine uzanıp yatmak gerçekten de kötü’nün alışkanlıklarından biri olabilir. Ama beni haftada birçok defalar elma ağacını yatak yapmaya götüren, benim kendisiyle zahmet çekmeden aşinalık kurduğum bir can sıkıntısından başka bir şey değildi. Ancak belki de can sıkıntısı kötü’nün ta kendisidir. Peki ama, sanığı Düsseldorf şehrinin duvarları önüne çıkaran neydi? Bana sonradan itiraf ettiğine göre yalnızlıktı bu. İyi ama yalnızlık can sıkıntısının adı değil midir? Bütün bu düşünceleri kafamdan geçirmem, sanığı sizlere tanıtmak için, yoksa onu suçlamak gibi bir niyetim yok. Nihayet kötü’yü ritmik olarak çözüp dağıtan ve kendisine karşı içimde bir sempatinin uyanmasını sağlayan ve bu yüzden de beni kendisine seslenip onunla dost olmaya götüren, özellikle sanıktaki o kötü’yü müziğe aktarış biçimi, trampet çalışıydı. Ayrıca beni tanık, onu ise sanık olarak yüksek mahkemenin parmaklıkları önüne çıkaran o ihbar da, bizim kafamızdan uydurduğumuz bir oyun, can sıkıntısıyla yalnızlığımızı dağıtmak ve beslemek için başvurduğumuz çarelerin bir yenisiydi.

Ricam üzerine sanık biraz duraksadıktan sonra, köpeğin bulup getirdiği parmaktan kolaycacık sıyrılıveren yüzüğü alarak benim sol serçe parmağıma taktı. İyi de uydu yüzük parmağıma ve beni sevindirdi. Pek tabiî bu yüzük provasından önce üzerine uzanıp yattığım çatal daldan atlamış bulunuyordum aşağı. O çitin bir başında, ben öbür başında dikiliyorduk; isimlerimizi söyledik karşılıklı, birkaç politik konuya değindikten sonra

birbirimize ısındık, sonra da o bana yüzüğü verdi. Parmağı alıkoydu ama kendisinde, üzerine titriyordu parmağın. Bir kadın parmağının söz konusu olduğu konusunda aynı fikirdeydik. Ben parmağımda yüzüğü taşır ve onu ışığa tutarken, sanık boştaki sol eliyle çit üzerinde dans havasına benzeyen, neşeli, oynak bir hava vurmaya başladı. Gelgelelim annemin küçük bahçesinin önündeki tahta çit o kadar dayanıksız bir şeydi ki, trampetçi sanığın isteklerine takır tukur, titreşip sallanarak, tahtamsı tahtamsı cevap verebildi ancak. Ne kadar bir süre öyle karşı karşıya dikildik ve gözlerimizin aracılığıyla birbirimizle anlaştık, bilmiyorum. Zararsız bir oyunu sürdürmeye başlamıştık, derken ne çok yüksekten, ne de çok alçaktan bir motor sesi işittik. Herhalde bir uçak Lohnhausen Havaalanı'na inmek istiyordu. İki mi, yoksa dört motorlu mu bir uçağın alana ineceğini merak etmemize rağmen, yine de gözlerimi birbirimizin gözlerinden çekip almıyor, başımızı kaldırıp uçağa bakmıyorduk; sonraları ara sıra bu oyunu oynamak fırsatını bulduğumuz zamanlar, Schugger Leo’nun perhizi adını verdik buna; çünkü anlattığına göre, yıllar önce bu isimde bir dostu varmış sanığın; söz konusu oyunu daha çok mezarlıklarda onunla oynamışlar.

Uçak ineceği yeri bulduktan sonra — iki motorlu mu, yoksa dört motorlu muydu, gerçekten söyleyemeyeceğim — yüzüğü geri verdim sanığa. Sanık yüzüğü alıp parmağına taktı, mendilini yeniden ambalaj olarak kullanıp parmağı sardı içine, sonra da benden yolda kendisine arkadaşlık etmemi istedi.

1951 yılının yedi temmuzunda oluyordu bu. Gerresheim’daki son tramvay durağına gelince, trene binmeyerek bir taksiye atladık. Sanık daha sonraları da sık sık bana karşı bonkörce davrandı. Kente indik, Rothus Kilisesinin yakınındaki Köpek Kiralama Evi'nin önünde taksiye beklemesini söyleyip, Lux’u sahibine geri verdik, sonra yine taksiye döndük; araba kent içinden vurup bizi Bilk ve Oberbilk üzerinden Wersten Mezarlığı’na götürdü, taksi ücreti olarak on iki mark ödedi Bay Matzerath; sonra da Taşçı Ustası Korneff in mezartaşı atelyesini ziyaret ettik.

Pislikten geçilmiyordu içerisi; dolayısıyla Taşçı Ustası, dostumun istediği şeyi bir az sonra yapıp teslim edince memnun oldum. Dostum bana uzun boylu ve canı yürekten atelyedeki araç ve gereçlerle çeşitli taş cinsleri üzerinde bilgi verdiği sırada, parmakla ilgili olarak ağzını açıp hiçbir şey konuşmayan Bay Korneff, onun yüzuksüz olarak alçıdan bir modelini yaptı. Taşçı Ustası bu işle uğraşırken göz ucuyla seyrettim kendisini; parmak

üzerinde daha önce bir işlemde bulunmuş, yani parmak yağa banılmış, kenarından bir sicim fırdalayı dolaştırılmıştı; ancak ondan sonra alçı döküldü üzerine, alçı sertleşmeden sicimle parmak biçimdi alçıya oyuldu. Gerçi mesleği dekoratörlük olan benim için bir alçı modelinin hazırlanması yeni bir şey değildir; ama Taşçı Ustası eline alır almaz parmakta estetik olmayan bir şey belirdi, bu da ancak alçıdan modelin başarıyla yapılıp çıkarılmasından sonra sanık parmağı geri alıp yağından temizleyince ve mendiline sarıp sarmalayınca kayboldu. Dostum model için gerekli ücreti Taşçı Ustası Komeff'e ödedi. Taşçı Ustası bir şey almak istemedi ilkin, Bay Matzerath’ı bir meslekdaşı olarak gördüğünü söyledi. Ayrıca Oskar’m, bir zaman ensesindeki kan çıbanlarını sıkarak içindeki cerahati çıkardığını ve buna karşılık kendisinden bir para talep etmemiş olduğunu belirtti. Kalıp donunca Taşçı Ustası orijinaliyle birlikte parmağın alçıdan modelini de verdi Oskar’a ve önümüzdeki günler aynı modelden daha başka kopyalar çıkaracağı vaadinde bulundu, mezartaşı sergisi içerisinden geçirerek Yakarış Yolu’na kadar bize arkadaşlık etti.

İkinci bir taksi yolculuğu merkez istasyonuna getirdi bizi. Bu arada sanık beni o bakımlı ve temiz istasyon lokantalarının birinde mükellef bir akşam yemeğine davet etti. Garsonlarla senli benli konuşuyordu; buradan, Bay Matzerath’ın istasyon lokantalarının bir müdavimi olduğu sonucuna vardım. Taze turpla sığır döşü yedik; Ren alabalığı yedik; sonunda peynir geldi ve arkadan bir şişecik şampanya içtik. Derken yeniden parmaktan söz açtık; ben sanığa parmağı kendi malı olarak görmemesini, onu götürüp aldığı yere bırakmasını öğütleyip, zaten alçıdan bir modelini de bundan böyle elinde bulundurduğunu açıkladım, oysa sanık kendisini parmağın sahibi olarak görmenin kanunî hakkı olduğunu kesinlikle ileri sürdü; çünkü daha doğumunda, trampet değneği sözüyle şifreli bir yoldan da olsa kendisine böyle bir parmağın vaadedilmiş olduğunu söyledi; ayrıca dostu Herbert Truczinski’nin sırtındaki yara nişanlarından da söz açabileceğini, parmak uzunluğundaki bu nişanların da yine yüzüklü parmağa kavuşacağını önceden haber verdiğini de ileri sürebileceğini belirtti; sonra Saspe Mezarlığı'nda bulduğum mermi kovanını da zikredebilirim dedi bu konuda; bu kovanda da müstakbel bir yüzüklü parmağın büyüklüğü ve önemi olduğunu beyan etti.

Ben gerçi her ne kadar başlangıçta yeni kazanılmış dostumun ileri sürdüğü delillere gülümseyip geçecek oldumsa da, şurasını itiraf etmeliyim ki, aptal olmayan bir kimsenin trampet değnekleri, yara nişanları ve boş

kovanla yüzüklü parmağın bir zincir oluşturduğunu anlamakta güçlük çekmemesi gerekiyordu.

Akşam yemeğinden sonra bir üçüncü taksi beni alıp eve getirdi. Daha önce ilerisi için sözleştik dostumla ve ben üç gün sonra sözleşmemize uyarak sanığı ziyaret ettiğim zaman, önceden hazırlanmış bir sürprizle karşıma çıktı.

İlkin evini gösterdi bana, yani odalarını demek istiyorum; çünkü Bay Matzerath kiracının kiracısı olarak bir evde oturuyordu. Galiba ilkin sadece pek külüstür, eskiden banyo olarak kullanılmış bir odası varmış evde; ama sonradan trampetçiliği sayesinde kalkınıp üne kavuşunca, Drothea Hemşire'nin odası dediği penceresiz bir oda için de ek kira vermiş ve derken daha önce Bay Münzer adında sanığın arkadaşı olan bir müzisyenin oturduğu bir üçüncü oda için de kucak dolusu para ödemeye başlamıştı; çünkü ev sahibi Bay Zeidler denen adam, Bay Matzerath'ın durumunun iyi olduğunu bildiği için arsızcasına yükseltmiş kiraları.

Sanık hazırladığı sürprizle, Drothea Hemşire'nin odası denen odada çıktı karşıma. Aynalı bir konsolun mermer yüzeyinde, annemin bahçemizdeki elmalardan hazırladığı elma ezmesini doldurmakta kullandığı kavanoz büyüklüğünde bir kavanoz duruyordu. Ama bu kavanoz, ispirto içerisinde yüzüp duran bir parmağı barındırıyordu içinde. Sanık kasılarak bana birçok bilimsel kitaplar gösterdi; söylediğine göre, parmağın ispirto içerisinde saklanması bakımından bu kitaplar ona yol göstermişti. Ben şöylece karıştırdım bu söz konusu ciltleri, resimlerle pek oyalanmadım, ama parmağın görünüşüne halel getirmeden doğrusu bu işin başarılmış olduğunu itiraf ettim; beri yandan, içindeki yüzüklü parmakla kavanoz, aynanın önünde pek hoş görünüyor, dekoratif bakımdan insanın ilgisini çekiyordu; mesleği dekoratörcülük olan ben ikide bir onaylamadan duramadım böyle olduğunu.

Kavanozun manzarasına ısındığımı fark edince, bu kavanoza zaman zaman tapındığını açıkladı sanık. Merakla, ayrıca biraz sırnaşık bir edayla hemen kendisinden bu tapınmayla ilgili bir örnek vermesini rica ettim. O da buna karşılık benden bir ricada bulundu; bana kâğıt kalem verecek, ben de onun tapınma sırasında söylediği sözleri kâğıda geçirecektim; kendisine sorular da sorabileceğimi, elinden geldiği kadar bu sorulara cevap vereceğini açıkladı.

Şimdi burada tanık olarak sanığın sözlerini sunuyorum sizlere, kendi sorularımı ve onun cevaplarını sunuyorum. Bir kavanoza tapınma: “Sana tapınıyorum ben. Ben kim..? Oskar mı, ben mi? Ben dindar, Oskar dalgın dağınık. Teslimiyet, aralıksız sürdürülen bir teslimiyet, tekrarlardan ne diye korkmalı. Ben. zeki; çünkü bellekten yoksun. Oskar zeki; çünkü anılarla dolu. Soğuk, kızgın, sıcak ben. Soruşturmada suçlu. Soruşturmasız suçsuz. Suçlu çünkü, tökezledi çünkü, ...mesine rağmen suçlu oldu —mek suçundan kurtardım kendimi, aşağı yukarı yuvarlandım, uğraşa didine bir yol açtım kendime, ...mek suçundan kendimi uzak tuttum, güldüm, eğlendim, alay ettim, ağladım önünde, onun için ve onsuz, konuşarak küfre girdim, küfre girerek sustum, konuşmuyorum, susmuyorum, tapınıyorum. Tapınıyorum. Neye? Cama. Ne camı? Kavanoz camı. Ne var içerisinde? Bir parmak var. Nasıl parmak bu? Bir yüzüklü parmak. Kimin parmağı? Sarışın birinin. Kim bu sarışın? Orta boylu. Bu orta boylunun boyu bir metre altmış santim mi? Orta boylunun boyu bir metre altmış üç santim. Peki karakteristik bir özelliği? Bir ben. Nerede? Solda. Nişanlı mı? Evet, ama evli değil. Mezhebi? Protestan. Bakire mi? Bakire. Doğum günü? Bilmiyorum. Ayı? Hannover’de doğmuş. Ayı? Aralık. Ok burcunda mı, teke burcunda nü? Ok burcunda. Peki mizacı? Ürkek, iyi niyetli mi? Hamarat, sonra çalçene. Utangaç mı? Her çiçekten bal alan, açıkyürekli ve Tanrı’ya inanmayan biri. Sarı benizli, çokluk gezilere çıkmayı düşler; adet görmesi düzensiz; hantal, acı çekmekten hoşlanır ve bunun sözünü eder, parlak düşünceler doğmaz kafasında; pasif, her şeyi oluruna bırakır, dikkatle dinler karşısındakini, söylenenleri onaylayarak başını sallar, kollarını kavuşturur, konuşurken gözkapaklarını indirir; birisi kendisine bir şey söyleyecek oldu mu, gözlerini iri iri açar; gözbebeğine yakın yerler kahverengiyle açık gridir; yüzüğü evli olan şefi hediye etmiştir kendisine; ilkin almak istememiş, ama sonra almıştır; korkunç bir yaşantı, lifli bir yaşantı, iblis, bir sürü beyaz, geziye çıktı, başka yere taşındı, dönüp geldi, bir türlü çekemedi elini, kıskançlık da var, ama nedensiz; hastalık, ama kendisi değil hasta olan; ölüm, ama kendisi değil ölen; ama hayır, bilmiyor, istemiyor, peygamber çiçekleri devşiriyordu, o anda geldi, hayır, daha önce gelmişti yanı sıra, artık yetişir... Amin mi? Amin!”

Ben Gottfried Vittlar, mahkeme önündeki tanıklığıma bu tapınma metnini sırf şunun için ekliyorum: Her ne kadar okuyan için karışık şeylerse de, bu tapınmanın yüzüklü parmağın sahibiyle ilgili olarak verdiği bilgiler, bir cinayete kurban giden Drothea Hemşire’yle ilgili olarak mahkemenin

elindeki bilgilere büyük kısmıyla uygunluk gösteriyor. Sanığın hemşireyi ne öldürdüğü, ne onunla bir kez olsun yüz yüze geldiği yolundaki ifadesinin doğruluğundan şüphe edip etmemek ise, bana düşen bir iş değil.

Dikkatle değer ve sanık lehinde değerlendirilebilecek bir şey varsa, onun bir sandalya üzerine koyduğu kavanoz önünde diz çökerek, dizleri arasına kıstırdığı trampetini çalarken halinde beliren o teslimiyet ifadesi olduğunu bugün bile ileri sürmekte duraksamayacağım.

Sonradan da sanığı trampet çalar ve tapınır durumda görmek fırsatı geçti sık sık elime, çünkü dolgun bir ücret karşılığında beni kendisine yol arkadaşı yapmıştı. Uzun bir süre ara verdiği, ama yüzüklü parmağı bulduktan sonra yine çıkmaya başladığı turnelere beni de alıp götürüyordu. Batı Almanya’ya baştan aşağı dolaşmış, Doğu Almanya, hattâ dış ülkeler için de teklifler almıştık. Ama Bay Matzerath Batı Almanya sınırlarından dışarı ayak atmaya yanaşmıyor, kendi deyişiyle o konserlerin normal curcunası içerisine yuvarlanmak istiyordu. Sahneye çıkmadan önce asla kavanoz önünde tapınıp trampet çaldığı olmuyordu. Ancak konser verildikten ve mükellef bir akşam yemeği yendikten sonra, Bay Matzerath’ın oteldeki odasında buluşuyorduk; o trampet çalıyor ve tapınıyor, ben de ona sorular yönetip notlar alıyor, daha sonraki dua metinlerini daha önceki günler ve haftalardaki metinlerle karşılaştırıyordum. Gerçi uzunlu ve kısalı olanları vardı bu dualar içinde. Ayrıca sözler acele ve sert birbirlerine tosluyor bazen bir ertesi gün ise âdeta bir istiğrak havası içinde sanığın ağzından uzun soluklu dökülüyordu. Ama yine de tarafımdan derlenip şimdi yüce mahkemeye sunduğum dualar, benim tanık olarak mahkemeye sunduğum ifadeye ekli o ilk dua metninden fazla bir bilgi sağlamıyor.

Sağa sola yolculukla geçen bir yıl içerisindeki turneler arasında Bay Matzerath’ın eş dost ve akrabalarından bazılarını şöylece tanımak imkânını buldum. Bu arada sanık kendisine pek yaklaşmak istememekle beraber gayet büyük bir hayranlık duyduğu üvey annesi Bayan Maria Matzerath’la tanıştırdı beni. Aynı öğle sonrasında on bir yaşında iyi yetiştirilmiş bir lise öğrencisi olan Kurt Matzerath adındaki üvey kardeşi de bana hoş geldin dedi. Aynı şekilde Bayan Maria Matzerath’ın kızkardeşi Bayan Auguste Koster de olumlu bir izlenim uyandırdı üzerimde. Sanığın bana itiraf ettiğine bakılırsa, savaştan sonraki ilk yıllar ailenin maddî durumu iyice bozulmuş. Ancak Bay Matzerath’ın üvey annesine güney ülkelerinin

meyvalarını da ithal eden büyük bir bakkaliye açması ve dükkânda maddî güçlükler başgösterdikçe parayla yardıma koşması üzerine, anneyle oğul arasında yine dost bir ilişki kurulabilmişti.

Ayrıca Bay Malzerath, eski arkadaşlarından birkaçı, özellikle caz müzisyenleriyle tanıştırdı beni. Sanığın senli benli bir dille Klepp diye hitap ettiği Bay Münzer, bana her ne kadar şen ve insana yakın bir kimse gibi göründüyse de, o zaman aramızda doğan ilişkiyi sonradan sürdürmemi sağlayacak cesaret ve isteği kendimde bugüne kadar bulabilmiş değilim.

Sanığın bonkörlüğü beni bundan böyle dekoratörlük işime devam zorunluluğundan kurtarmasına rağmen, meslek aşkından mıdır, nedendir, bir turneden dönüp geldikçe, bazı vitrinlerin dekorasyon işini üzerime almadan duramıyordum. Sanık da benim işime karşı dostça bir ilgi gösteriyor, çok zaman gece geç vakit sokakta dikiliyor ve benim dekorasyon alanındaki mütevazı hünerlerim için seyirci rolünü oynamaktan bıkmıyordu. Bazan işi bitirdikten sonra gece içerisine gömülmüş Düsseldorf'da şöyle bir ufak gezinti daha yapıyor, ama Eski Şehir’e uğramaktan sakınıyorduk; çünkü sanık pencerelerinin camları yuvarlak ve bombeli meyhane ve lokantalardaki eski Alman tabelalarını görmeye katlanamıyordu. Bir ara —işte şimdi ifademin son bölümüne geliyorum— gece yarısından sonra yaptığımız böyle bir gezinti, bizi gece içerisine gömülmüş Unterrath’tan geçirerek tramvay durağına getirmişti.

İkimiz de aynı duygular içinde durmuş, plan gereğince o anda depoya giren son tramvayları seyrediyorduk. Seyri hoş bir oyundu hani. Çepeçevre karanlık bir kent. Uzaktan, cuma gecesi olduğu için, kafayı bulmuş bir inşaat işçisinin çirkin ve kaba şarkı sesi. Başkaca sakindi ortalık; çünkü depoya giren son tramvaylar ne kadar zil vursa, virajlı rayları ne kadar hızlı konuştursa bile, fazla gürültü çıkarmazlar. Arabaların çoğu hemen gelip depoya giriyordu. Ama birçok araba da vardı ki sağda solda, boş ama sanki bir şenlik aydınlığı içinde durup duruyordu. Kim akletmişti? Bizdik akleden. Ben dedim ki: “Ee, aziz dostum, ne diyorsun bu işe bakalım?” Bay Matzerath başıyla onaylamış, acele etmeden arabalardan birine binmiştik; ben vatmanın yerini almış ve bir anda arabayı çalıştırmıştım; ilkin yavaş, gittikçe hızlanarak sürdüm arabayı, iyi bir vatman olduğumu ortaya koydum; Bay Matzerath da — aydınlıklar içindeki depo arkamızda kalmıştı — şöyle diyerek dostça onayladı beni: “Daha vaftizden beri Katolik biri olmalısın, Gottfried; yoksa bu kadar iyi süremezdin arabayı.”

Gerçekten de önüme çıkan bu ufak iş beni pek zevklendirmişti. Depodakiler bizim arabayla uzaklaşmamızı fark etmemişe benziyorlardı; çünkü arkamızdan geldikleri yoktu; hem havaî hattaki cereyanı keserek bizim arabanın seyrini zahmetsizce durdurabilirlerdi. Ben tramvayı Flinger'e doğru sürdüm, Flinger'den geçirdim; Haniel'e gelince sola, Rath'a, Ratingen yönüne sapsam mı acaba diye düşündüm; o anda Bay Matzerath, Grafenberg ve Gerres-ıeim yönünü tutmamı rica etti. Löwenburg dans lokalinin alt tarafındaki yokuştan çekinmeme rağmen, sanığın isteğine uydum, yokuşun üstesinden geldim; dans lokali geride kaldı, derken fren yapmak zorunda bırakıldım, çünkü üç kişi raylar üzerinde dikiliyordu, ricadan çok zorbalıkla tramvayı durdurdular.

Bay Matzerath daha hemen Hamel'i geçince bir sigara İçmek için arabanın içerisine çekilmişti. Dolayısıyla: “Acele edelim beyler!” diye seslenmek ben vatmana düşmüştü. Başlarına siyah bantlı şapkalar giymiş öbür ikisinin ortasındaki şapkasız üçüncü adamın, tramvaya binerek, beceriksizlikten ya da gözleri iyi görmediğinden birçok defalar ayağını basamağa atamadığı dikkatimi çekti. Kendisine eşlik eden arkadaşları ya da muhafızları pek hoyrat bir davranışla sözde yardım ederek adamı önce benim vatman mahalline çıkardılar, oradan da çekip arabanın içerisine aldılar.

Tam yeniden yola koyulmuştum ki, arkadan, arabanın içerisinden doğru ilkin fena halde bir sızlanma, ayrıca sanki birisi bir başkasını tokatlıyormuş gibi bir ses işittim; ama sonra Bay Matzerath'ın katı sesi kulağıma gelerek yatıştım; Bay Matzerath arabaya yeni binenlere çıkışıyor, onlara yaralı olup gözlüğünü kaybettiği için ne yapacağını şaşırmış bir kimseye vurmamalarını ihtar ediyordu.

Yeşil şapkalılardan birinin: “Sen karışma bakalım or-dan!” diye kükrediğini işittim ansızın. “O bugün görecek gününü! Yeter artık illallah!”

Ben yavaş yavaş Gerresheim'a doğru yol alırken, Bay Matzerath yarı kör bir durumdaki zavallı adamın nasıl bir kötülük yapmış olabileceğini öğrenmek istedi. Konuşma hemen tuhaf bir mecraya döküldü: İki cümleden sonra dönülüp savaşın ta orta yerine gelindi, ya da daha çok 1949 yılının içerisinde bulunduğumuz bir ekim günü savaşın patladığı tarihin çevresinde dönmeye başladı. Yarı kör adam için bir Polonya postanesini savunmuş bir partizan olduğunu söylediler; işin tuhafı o sıra on beş yaşında bulunan Bay Matzerath'ın da bu konuda bilgi sahibi olduğu anlaşıldı; hemen tanıdı yarı

kör adamı, ona Viktor Weluhn diye hitap etti: Zavallı miyop bir posta müvezziiydi Viktor Weluhn, çarpışma sırasında gözlüğünü kaybetmiş, gözlüksüz olarak kaçmayı başarmış, cellatlarının elinden kurtulmuş, ama cellatları işin arkasını koyvermeyerek savaş bitene kadar onun peşini bırakmamış, savaştan sonraki ilk yıllar bile bu kovalamacayı sürdürmüşlerdi; hattâ ellerinde 1939 yılında düzenlenmiş bir vur emri de bulunuyordu. Yeşil şapkalılardan biri: “Hele şükür geçirdik ele!” diye sesini yükseltti, ötekisi de bu işin böylece hallolmasından memnunluk duyduğunu belirtti. Tatilleri de içinde olmak üzere bütün boş vaktini, 1939 yılından kalma bir vur emrini yerine getirmek üzere feda etmek zorunda kaldığını, nihayet kendisinin de bir işi gücü olduğunu, ticarî mümessillik yaptığını, arkadaşının da Doğu'dan kaçıp gelmiş bir kimse olup aynı şekilde birtakım güçlükler karşısında bulunduğunu, kendisine yeni baştan bir iş kurması gerektiğini, Doğu’da eskiden iyi işleyen bir terzi atelyesinin sahibi bulunduğunu söyledi; ama artık paydos zamanının geldiğini, bu gece vur emrini yerine getireceklerini ve böylece geçmiş hesabın defterinin kapanacağını açıkladı. “Ne iyi oldu da, tramvayı kaçırmadık!” dedi.

Dolayısıyla istemediğim halde, ölüme mahkûm edilen biriyle iki celladı Gerresheim’a götüren bir vatman durumuna sokulmuştum. Geçtiğimiz banliyö semtinin yuvarlak olmayıp biraz köşeli boş pazar meydanına gelince sağa saptım, arabayı Cam Fabrikası'nın yakınındaki son istasyona götürmek, orada yeşil şapkalılarla Viktor’u arabadan indirmek ve sonra da dönüş yolunu tutmak istiyordum. Sondan üç durak önce Bay Matzerath arabanın içerisinden çıkarak yanıma geldi; kavanozun dikine bulunduğu el çantasını, vatmanların içerisinde yağlı ve sucuklu ekmek dilimleri bulunan teneke kutularını yerleştirdikleri köşeye koydu.

“Onu kurtarmalıyız! Viktor, zavallı Viktor o!” Bay Matzerath’ın besbelli bir telâş vardı halinde.

“Demek hâlâ gözlerine bir gözlük bulamamış. İleri derecede miyop biri Viktor, onu kurşuna dizecekler, gözleri yanlış bir yöne bakacak kurşuna dizilirken.” Bana kalırsa cellatlar silâhsızdı, ama her iki yeşil şapkalının fazla yer tutan kabarık paltoları Bay Matzerath’ın dikkatini çekmişti.

“Danzig’teki Polonya Postanesi'nde para müvezziliği yapıyordu. Aynı işi Batı Almanya postanelerinin birinde yapıyor şimdi. Ama işten artakalan zamanlar peşindeler hep, çünkü hâlâ ortada bir vur emri bulunuyor.”

Bat Matzerath’ın dediklerinin hepsini anlamadımsa da, Viktor'u kurşuna dizerlerken ben de kendisiyle beraber onun yanında olacağıma, mümkünse onun kurşuna dizilmesini önlemeye çalışacağıma söz verdim.

Cam Fabrikası'nın arkasında, şehir dışındaki küçük bahçelere gelmeden —annemin elma bahçesini mehtapla istesem görebilirdim— fren yaparak durdurdum arabayı ve içeriye doğru seslendim: “Evet beyler, son durak!” Ve hemen de yeşil şapkaları ve şapkalarında siyah bantlarıyla içerden çıkıp geldiler. Yarı kör adam yine basamağı bulmakta güçlük çekti. Onların arkasından da Bay Matzerath indi, daha önce trampetini ceketinin altından çekip çıkardı ve inerken kavanozlu çantayı da almayı unutmamamı benden rica etti.

Arkamızda daha uzun bir süre ışıldayıp duran tramvayı bırakıp yürüdük, cellatların ve kurban edilecek Viktor’un peşinden ayrılmadık.

Bahçe çitleri boyunca yürüyorduk. Bu beni yordu. Önümüzde giden üç kişi durunca anladım ki, annemin küçük bahçesini infaz yeri olarak seçmişler. Sadece Bay Matzerath değil, ben de buna itirazda bulundum. Ama adamlar umursamadılar, zaten çürük çıt latalarını yüklenip devirdiler. Bay Matzerath’ın zavallı Viktor dediği kör adamı elma ağacına, benim çatal dalın altına bağladılar ve biz itiraza devam edince Zalewski adında bir askerî yargıcın imzasını taşıyan o buruş buruş vur emrini çıkarıp cep lambasının ışığında yeniden gösterdiler bize. Sanmıyorum, tarih yerinde “Zappot, beş ekim 1939” yazıyordu; alttaki damgalar da tamamdı, yani yapabileceğimiz pek bir şey yoktu; ama yine de biz Birleşmiş Milletler’den, demokrasiden, kolektif suçtan, Adenauer’dan v.b.den söz açtık; ama yeşil şapkalılardan biri öne sürdüğümüz bütün itirazları, bizim bu işe burnumuzu sokmamamız gerektiğini söyleyerek geri çevirdi; daha bir barış andlaşması imzalanmadığını, kendisinin de tıpkı bizim gibi Adenauer’e oy verdiğini, ama vur emrine gelince henüz geçerliliğini koruduğunu, bu emirle en yüksek mercilere başvurup akıl danıştıklarını, nihayet o Allahın belâsı görevlerinden başka bir şey yapmadıklarını, çekip gidersek bizim için daha iyi olacağını söyledi.

Biz gitmedik. Tersine yeşil şapkalılar paltolarını açıp da makineli tabancalarına sarılınca, trampetine bir çeki düzen verdi Bay Matzerath. Tam o anda sadece kenarları biraz basık bir dolunay, bulutları yarıp çıktı ortaya; bulutların kenarını bir konserve kutusunun sivri kenarı gibi metalsi bir ışıltıya boğdu— ve bu metalsi aya benzeyen, ama sağlam bir teneke trampet

üzerinde elindeki değnekleri indirip kaldırmaya başladı sanık, ne var ki bunu bir umutsuzluk içinde yapıyordu. Yadırgatıcı bir ses çıkarıyor trampet, ama bu ses yine de bana yabancı gelmiyordu. Sık sık O harfi yuvarlanıp çıkıyordu ortaya: Kaybolmadı, kaybolmadı henüz, kaybolan bir şey yok henüz, henüz kaybolmadı Polonya. Ama bunlar Bay Matzerath'ın trampetiyle vurduğu havanın metnini bilen zavallı Viktor'un sözleriydi: Biz yaşadıkça, Polonya kaybolmayacak. Beri yandan çalınan havanın ritmi yeşil şapkalılara da yabancı gelmemiş gibiydi, çünkü mehtabın kenar çizgileriyle aydınlatıp belirgin bir duruma soktuğu ellerindeki maden parçalarının gerisinde büzülüyorlardı, çünkü Bay Matzerath'la zavallı Viktor'un annemin küçük bahçesinde çalıp söyledikleri marş Polonya süvarisinin sahnede boy göstermesini sağlamıştı. Hani ay da yardım etmiş olabilirdi buna; trampet, ay ve miyop Viktor'un kırık ve çatlak sesi bir araya gelerek, üzerlerinde süvariler, bu kadar çok atın yerden biti vermesine yolaçmıştı belki: Nal sesleri takırdıyor, atların burun kanatları sesli sesli soluyor, mahmuzlar şakırdıyor, aygırlar kişniyordu; Hey diye bağırmalar duyuluyordu... Yo, hiçbiri olmuyordu bunların, gümbürdeme, sesli sesli soluma, şakırdama, kişneme hey diye bağırma diye bir şey yoktu; bunların hepsi Gerresheim'ın gerisindeki ekinleri biçilmiş tarlalar üzerinden sessiz sedasız kayıyordu, ama yine de Polonya Ulan süvarilerinin meydana getirdiği bir bölüktü bu, çünkü Bay Matzerath'ın lake trampeti gibi mızrakların ucunda beyaz-kırmızı uçuşup duruyordu flamalar, uçuşmuyordu da süzülüyordu âdeta; nitekim bütün bölük ay altında, belki de aydan gelerek yüzüp duruyordu; atlarının boyunlarını bizim bahçeye doğru çeviriyorlar, yüzüyorlardı; etten, kandan yapılmışa benzemiyor, yine de süzülüyorlardı; oyuncakları andırıyorlar, hayaletler gibi yaklaşıyorlardı. Bay Matzerath'ın sicimlerden ördüğü heykellere benzetilebilirlerdi belki: Bir bölük Po-lonya süvarisi, düğüm düğüm, sessiz sedasız, ama yine de gök gibi gürleyerek, etsiz kemiksiz, yine de PolonyalI ve dizginleri koyvermiş üzerimize üzerimize sürüyorlardı atlarını; öyle ki, biz kendimizi yere attık, aya ve Polonya süvarilerine karşı koymadık, annemin bahçesine de, bütün öteki titiz bir bakım gösterilmiş bahçeler üzerine de çullandı süvariler; ama bahçelerden hiçbirini talan edip viraneye çevirmedi, sadece zavallı Viktor'u ve iki celladı alıp götürdü; derken ay altındaki açık arazide uzaklaşıp, Doğu yönünde, Polonya'ya doğru kayboldu, ama hayır kaybolmadı henüz, atlarını sürerek ay gerisinde kayboldu.

Güçlükle soluyarak gece yeniden durulana, gökyüzündeki açıklık yeniden kapanıp, çoktan çürüyüp kokuşmuş süvari ordularını kandırarak son bir saldırıya geçirmiş o ışığı çekip alana kadar bekledik. Ben ayağa kalkıp, ayın da bu konudaki etkisini küçümsememe rağmen, büyük başarısından ötürü Bay Matzerath'ı kutlayacak oldum. Ama o yorgun ve kolu kanadı kırık, eliyle işaret edip geri çevirdi beni. "Başarı mı, Gottfried'ciğim? Hayatımda o kadar çok, o kadar çok başarı kazandım ki! Bir defa da başarısızlığa uğrayayım isterdim. Ama bu pek güç ve çok çaba isteyen bir şey."

Onun bu konuşmasını beğenmemiştim, çünkü çalışkan bir insanimdir, böyleyken bir başarıya ulaşamadım şimdiye kadar. Dolayısıyla Bay Matzerath nankör biri olarak göründü bana ve bu yüzden ona çıkıştım, cesaret edip: "Kendini yükseklerde gören birisin sen, Oskar!" diye başladım söze; çünkü o zamanlar sen diye hitap ediyorduk birbirimize. "Bütün gazeteler senin üzerine haberlerle dolu. Kendine bir isim yapmış bulunuyorsun. Hani kazandığın paranın sözünü etmek istemiyorum burada. Ama sanıyor musun, hiçbir gazetede adı geçmeyen ben Vittlar için senin, senin gibi el üstünde tutulan bir adamın yanında bir hayata katlanmak kolaydır. Ben de böyle bir işi, başkalarınınkiyle kıyaslanamayacak bir işi, senin az önce üstesinden geldiğine benzer bir işi tek başıma yapabileyim ve bunun sonucu olarak gazetelere geçeyim, matbaa harfleriyle benim için de: "Bunu Gottfried von Vittlar başardı işte", diye yazılsın ne kadar isterdim."

Bay Matzerath'ın bu sözlerime kahkahalarla gülmesi kırdı, gücendirdi beni. Sırtüstü uzanmış yatıyor, kamburunu sağa sola oynatarak gevşecik toprağa gömüyor, her iki eliyle yerdeki otları yoluyor ve tutam tutam otları havaya savurarak her şeye kadir insanilikten uzak bir tanrı gibi gülüyordu: "Aman dostum bundan kolay ne var! Buyur, işte çanta! Mucize kabilinde Polonya süvarilerinin nallan altında kalmadı. Hediyem olsun sana, çantanın içinde yüzüklü parmağın bulunduğu kavanoz var biliyorsun. Al çantayı ve kavanozu, koş Gerresheim'a, atla tramvaya, hediyemle beraber Fürstenwall'a, Müdiriyet'e yollan, hakkımda bir ihbarda bulun, daha yarından sonraya kalmaz, adını bütün gazetelerde görebilirsin."

Bu teklifi kabule yanaşmadım ilkin, kavanozsuz ve parmaksız yaşayamayacağını ileri sürdüm. Ama o yatıştırdı beni, doğrusu bütün bu parmak hikâyesinden kendisine gına geldiğini, hem yüzüklü parmağın kendisinde birden çok kopyası bulunduğunu, ayrıca söz konusu parmağın

som altından dökmesini yaptırdığını, lütfen çantayı artık alıp tramvaya dönmemi, tramvaya atlayıp Müdiriyet'e gitmemi ve gereken ihbarı yapmamı söyledi.

Böylece koşup gittim ben de, uzun bir süre daha Matzerath'ın kahkaha seslerini işittim; çünkü uzanıp yatmasına devam etmek ve ben çan vurarak şehre doğru yol alırken, kendini gecenin koynuna terk etmek, yerden ot yolmak ve gülmek istemişti. Yaptığım ihbara gelince — ancak sabah yapmıştım bunu — benim birçok defalar, Bay Matzerath'ın iyi kalpliliği sayesinde gazetelere geçmemi sağladı."

Ben Oskar, ben iyi kalpli Matzerath ise gecenin karanlığa gömdüğü otlar içerisinde, Gerresheim'ın arkasında gülerek yerde yatıyor, görünürdeki alabildiğine ağırbaşlı birkaç yıldızın altında sağa sola yuvarlanıp duruyor, kamburumu sıcak yer kabuğuna gömüyor, kendi kendime: "Uyu Oskar!" diye düşünüyordum. "Polis uyanmadan sen bir saatçik daha uyu. Üstünde ay, bu kadar sere serpe bir daha nerde yatacaksın?"

Uyandığımda ortalığın ışımış olduğunu fark etmeme meydan kalmadan, bir şeyin, bir kimsenin yüzümü yaladığını fark ettim: sıcak sıcak, kaba, düzenli ve ıslak bir yalayış.

Seni böyle yalayarak uyandıran, Vittlar tarafından uyandırılarak yolu tutup buraya gelmiş polis olmasın sakın, diye düşündüm. Ama ben yine de hemen açmadım gözlerimi, biraz daha sıcak sıcak, kaba, düzenli ve ıslak yalanmasına imkân verdim yüzümün; yalanmanın tadını çıkardım, yalayanın kim olduğunu umursamadım hiç: Ya polistir ya da bir inek diye bir tahminde bulundu Oskar. Ancak ondan sonra tutup açtım gözlerimi.

Ak ve kara benekleri vardı ineğin; yanı başımda yatıyor ve soluyordu. Ortalık ışımıştı, gökyüzü parçalı bulutluydu; Oskar, dedim kendi kendime ne kadar İlâhi bir gözle sana bakarsa baksın, ne kadar kaba diliyle senin belleğini yatıştırmaya ve sınırlandırmaya çaba gösterirse göstersin, sen gel kalma bu ineğin yanında. Ortalık ışıdı, sinekler vızıldayıp durmaya başladı, kaçmaya bak buralardan. Mademki Vittlar ihbar edecek seni, kaçman gerekir ister istemez. Gerçek bir kaçış olmadan, gerçekten bir ihbarın sözü mü edilir. Bırak böğürüp dursun inek, sen kaçmana bak. Ama seni burada olmazsa orada yakalayacaklarmış, varsın yakalasınlar.

Böylece, bir inek tarafından yalanıp, yıkanıp taranarak firara koyuldum; daha ilk adımlardan sonra sabahsı durulukta bir kahkahaya kaptırdım

kendimi. Trampetimi ben kaçarken yattığı yerde kalan ve böğüren ineğin yanında bırakmıştım.

OTUZ YAŞ

Ha evet, kaçış. Anlatmadım henüz. Vittlar'ın ihbarının değerini yükseltmek için kaçmıştım. Bir hedef belirlemeden kaçış olmaz, diye düşünmüştüm kendi kendime. Nereye kaçacaksın, Oskar? diye sormuştum. Politik durum Demir Perde denen Doğu yönünde kaçmamı yasaklıyordu. Dolayısıyla bugün de Kaschubei'daki patates tarlaları üzerinde şişip kabararak bir barınak oluşturan büyükannem Koljaiczek'in dört etekliğini, kaçışımın hedefi olarak hesaptan silmem gerekiyordu; oysa ille de kaçmak gerekiyorsa, büyük annemin eteklikleri altına kaçışı çıkar yollu tek kaçış görüyordum.

Söz arasında şunu söyleyeyim ki, bugün otuzuncu yaş günümü kutluyorum. İnsan otuzuna gelince, kaçış konusunda bir delikanlı gibi değil de, bir büyük adam gibi konuşmak zorunda hissediyor kendini Otuz mumlu pastayı getirip önüme koyan Maria dedi ki: "Eh artık, otuz yaşında bir adam oldun Oskar. Yavaş yavaş aklını başına toplamanın zamanı geldi artık."

Klepp, dostum Klepp her zamanki gibi caz plakları hediye etti bana, beş kibrit harcayarak yaş günü pastamdaki otuz mumu tutuşturdu: "Hayat otuzunda başlar", dedi. Kendisi henüz yirmi dokuzunda.

Vittlar'a, kendisine hepsinden çok yakınlık duyduğum dostum Vittlar'a gelince, yenecek tatlı şeyler getirdi, yatağımı çevreleyen kafes üzerinden abanıp hımhım sesiyle şöyle dedi: "İsa otuzundayken yola koyuldu ve çevresine müritler toplanmaya başladı."

Vittlar zaten her vakit aklımı karıştırmaktan hoşlanır benim. Sadece otuzunda olduğum için yatağımdan ayrılacağım da, çevreme mürit toplayacağım, öyle mi! Derken avukatım geldi, elinde bir kâğıdı sallayarak boru gibi sesiyle tebrikler yağdırdı, yatağımın ayaklarından birine naylon şapkasını geçirip, bana, ayrıca yaş günümü kutlamaya gelmiş ziyaretçilerime müjdeledi: "Mutlu tesadüf diye buna derler işte!

Müvekkilim otuzuncu yaş gününü kutluyor ve tam da onun otuzuncu yaş günü, yüzüklü parmak davasının yeniden görüleceğini bildiren bir haber geliyor mahkemeden, yeni bir iz ele geçirmişler, şu Beata Hemşire, hani biliyorsunuz...”

Benim yıllardan beri, o kaçışımdan beri korkusunu yaşayıp durduğum şey bugün otuzuncu yaş günümde gerçekleşiyor; asıl suçlu ele geçiriliyor, dava yeniden ele alınıyor, hakkımda beraat kararı veriliyor, beni klinikten salıyorlar, tatlı yatağımı elimden alıyor, beni çeşitli hava etkilerine açık bulunan ayaz sokağa atıyorlar ve otuz yaşındaki bir Oskar’ı kendisiyle trampetinin çevresine mürit toplamaya zorluyorlar.

Söylediklerine bakılırsa, Beate Hemşire benim Drothea Hemşire’mi zehir sarısı bir kıskançlıktan katletmiş.

Belki hatırınızdadır henüz? Bir Dr. Werner vardı hani, filmlerde ve hayatta pek sık görüldüğü üzere iki hemşire arasında kalmıştı. Tatsız bir hikâye: Beate Hemşire Dr. Werner’i seviyordu. Dr. Werner ise Drothea Hemşire’ ye kaptırmıştı gönlünü. Drothea Hemşire’ye gelince hiçbirini de sevmiyor ya da gizlice küçük Oskar’a muhabbet duyuyordu. Gel zaman git zaman hastalandı Dr. Werner, Drothea Hemşire de ona baktı; çünkü Drothea Hemşire’nin servisinde yatıyordu Dr. Werner. Beate Hemşire ise bunu kıskanmış, katlanamamıştı buna. Bu yüzden de Drothea Hemşire’yi kendisiyle bir gezinti yapmaya kandırmış, Gerresheim yakınındaki bir çavdar tarlasında onu öldürmüş, daha yerinde bir deyimle onu bertaraf etmişti. Eh, artık Beate Hemşire’nin Dr. Werner'e bakmaması için bir engel kalmamış ortada; ama o şekilde bakıp etmişti ki, Dr. Werner iyi olmamış, tersine günden güne kötüleşmişti. Sevgiden gözü dönen Beate Hemşire belki de şöyle demişti kendi kendine: Dr. Werner hasta olduğu süre benim olarak kalacaktır. Fazla mı ilâç veriyordu acaba Dr. Wer-ner’e? Muhakkak olan bir şey varsa, Dr. Werner ya gerekenden fazla dozda ya da yanlış verilen ilâçlardan ölüp gitmişti günün birinde. Beate Hemşire ise mahkeme önünde ne fazla ne de yanlış bir ifadeye kaçmış, Drothea Hemşire'yle çavdar tarlasına yaptıkları ve Drothea Hemşire’nin son gezintisi olan gezintiyi itiraf etmişti. Üskar’ın da itiraf ettiği bir şey olmamıştı ama, kavanoz içerisinde suçlayıcı bir parmakçığı vardı; bu yüzden çavdar tarlasına yaptığı gezinti dolayısıyla onu mahkûm, ettiler, ama onu aklî dengesi yerinde biri olarak görmeyip müşahade altında tutulmak üzere bir psikiyatri kliniğine yatırdılar. Evet, kendisini mahkûm edip psikiyatri

kliniğine teslim etmelerinden önce kaçmıştı Oskar, çünkü kaçmamla dostum Gpttfried’in yaptığı ihbarın değerini önemi: derecede yükseltmek istiyordum.

Kaçtığım zaman, yirmi sekiz yaşında bulunuyordum. Daha birkaç saat önce doğum günü pastamın çevresinde yağları sessiz sakin yere damlayan otuz mum yanıyordu, Kaçtığım zaman da yine aylardan eylüldü. Bakire burcunda doğmuştum. Ama ampuller altında dünyaya gözlerimi açmamdan değil de, kaçışımdan söz açacağım burada.

Daha önce söylediğim gibi, Doğu yönünde, büyükanneme doğru kaçış yolu kapalı olduğundan, bugün herkes gibi ben de Batı yönünde kaçmak zorunda kaldım. O yüce politika dolayısıyla mademki büyükannene gidemiyorsun Oskar, o zaman Amerika Birleşik Devletleri'nde Buffalo kentinde yaşayan büyükbabanın yanına yollan! Amerika yönünde kaç; bakalım nereye kadar varabileceksin?

Amerika'daki büyükbabam Koljaiczek’in yanma kaçıp gitme fikri Gerresheim’ın arkasındaki çayırda inek beni yalarken ve ben gözlerimi kapalı tutarken gelmişti aklıma. Sabahın yedisi vardı galiba, kendi kendime dedim ki: Sekizde açılır dükkânlar. Ondan sonra da durmayıp kaçtım, ineğin yanında bırakmıştım trampeti, kendi kendime dedim ki: Gottfried yorgundu buradan gittiğinde, ancak saat sekiz ya da sekiz buçukta gereken ihbarı yapacaktır; bu aradaki zamandan yararlan işte. Uyuyakalmış Gerresheim’da telefonla bir taksi çağırmam ve taksinin gelmesi on dakika sürdü. Taksi beni alıp merkez istasyonuna getirdi. Yolda giderken yanımdaki paraları saydım, ama ikide bir yanlış yaptım sayarken, çünkü bir sabah kadar duru ve terütaze kahkahalar atmadan duramıyordum. Derken pasaportumun yapraklarını karıştırmaya başladım; Fransa ile Amerika Birleşik Devletleri için geçerli bir vize buldum içinde; Konser Acentesi “Batı” sayesinde yapılabilmiş vizelerdi bunlar; bu ülkelere Trampetçi Oskar’ın bir turnesini armağan etmek, Dr. Dösch'ün her vakit en büyük arzusu olmuştu.

Haydi hayırlısı, dedim kendi kendime, kaçalım Paris’e, iyi bir şey olur, kulağa da hoş gelen bir isim Paris; bir filmde geçebilirdi hani, ağzında tüten piposu ve yüreğinde iyi duygularla bir Gabin peşime düşebilirdi. Ama kim oynardı acaba benim rolü? Şarlo mu? Picasso mu? — Gülerek ve kaçma düşüncelerinin uyarıcı etkisini üzerimde hissederek, hafif kırışmış pantolonuma hâlâ ellerimle vurup duruyordum ki, taksi şoförü benden yedi

mark istedi. Yedi markı ödedim ve İstasyon Lokantasına girip bir kahvaltı yaptım. Rafadan yumurtanın yanına devlet demiryollarının seyir tarifesini açtım, arayıp elverişli bir tren buldum, kahvaltıdan sonra biraz daha vakit kalmıştı bana, yeteri kadar mark verip gideceğim ülkenin parasıyla değiştirdim, ayrıca derisi zarif bir de valizcik aldım yanıma; Jülich Sokağı'ndaki eve dönmeye çekindiğimden bavulu pahalı, ama bana pek uymayan gömleklerle doldurdum; yeşil bir pijamayı, diş fırçasını, diş macununu ve buna benzer şeyleri tıkıştırdım içine; tutumlu davranmak zorunda olmadığım için birinci mevki bir bilet aldım, çok geçmeden pencere kenarındaki koltuklardan birine yerleştim, bir rahatlık duygusu içindeydim; kaçıyor, ama yaya yapmak zorunda bulunmuyordum bunu. Yumuşak koltuk kafamda belli düşüncelerin uyanmasına yardımcı oluyordu: Ayrıca tren hareket edip de kaçış başlar başlamaz korkulacak bir şey düşünmeye çalıştı Oskar, çünkü korkusuz kaçış olmaz diye boşuna söylememiştim kendi kendime. Peki ama Oskar, polis senin sabahsı durulukta kahkahalar atmana vesile oluşturduğuna göre, senin için korkunç olup kaçmana değecek ne vardır?

Bugün otuz yaşındayım, gerçi söz konusu kaçışı ve davayı geride bıraktım, ama kaçış sırasında kendimi ikna ederek yüreğime yerleştirdiğim o korku kaybolmadan kaldı bugüne kadar.

Raylar üzerindeki takırtılardan mıydı, yoksa trenin mırıldandığı o melodiden mi? Monoton işitiyordum metni, Aachen’a varmadan az önce dikkatimi çekmiş, birinci mevki bir kompartımanın koltuğuna gömülmüş olan benim içerime gelip çöreklenmişti; ve Aachen’ı geçtikten sonra da kaybolmamış —aşağı yukarı saat on buçukta geçmiştik sınırı—, gittikçe açık seçik ve korkutucu bir durum almıştı: öyle ki, gümrük memurları sayesinde dikkatindin biraz başka tarafa çekilmesi beni memnun etmişti; gümrük memurları ismim ve pasaportumdan çok kamburumla ilgilendiler. Kendi kendime şöyle söylendim: Ah şu Vittlar, ne diye uyur kalırsın böyle! Nerdeyse saat on bir olacak, hâlâ kavanozu koltuğunun altına sıkıştırıp da polise başvurmadı besbelli; oysa ben sabahın erken saatinden beri onun hatırı için bir kaçış halinde bulunuyorum, kaçışı ayakta tutacak motor gücünü sağlamak için de, kendimi bir korkunun varlığına iknaya, bu korkuyu içerime yerleştirmeye çalışıyorum; hele Belçika'da tren “Kara Ahçı Kadın [97] geldi mi? Geldi, geldi, geldi, Kara Ahçı Kadın geldi mi? Geldi, geldi, geldi...” türküsünü çağırmaya başlayınca ne kadar korktum bilseniz!

Bugün otuz yaşındayım, şimdi davanın yeniden ele alınması ve bunun sonunda beklenmesi gereken beraat kararıyla tekrar yollara mı düşeyim? Trenlerde, istasyonlarda bir kez daha “Kara Ahçı Kadın geldi mi? Geldi, geldi, geldi” türküsünü işitmek zorunda mı bırakayım kendimi?

Ama her şeye rağmen, korkunç bir şekilde sahnede boy gösterecek diye istasyonlarda beklediğim Kara Ahçı Kadın’ın korkusu bir yana, güzeldi yolculuk. Kompartımanda bir ben vardım hep; belki de Kara Ahçı Kadın bitişik kompartımanda oturuyordu; Belçika ve daha sonra Fransız gümrükçüleriyle tanıştım, arada bir beş dakika kadar kestirdim, ufak bir çığlıkla uyandım her seferinde ve Kara Ahçı Kadın’ın Oskar’ı büsbütün kendini koyvermiş dağılmış bir halde bulmaması için, haftalık “Spiegel” dergisini karıştırmaya başladım. Daha Düsseldorf'ta kompartımanın penceresinden satın almıştım dergiyi, okurken gazetecilerin bilgilerindeki genişliği görerek hayretler içinde kaldım, hattâ menejerim Konser Acentesi Batı'nın direktörü olan Dr. Dösch’le ilgili bir de yazı buldum içinde; daha önceden bildiğim bir şeyi doğruluyordu bu yazı: Dr.

Dösch’ün Konser Acentesi bir tek direk üzerine dayanıyordu ki, o da trampetçi Oskar’dı; ve yazının yanında benim çok iyi çıkmış bir resmim vardı. Dolayısıyla Paris’e varmadan az öncesine kadar Konser Acentesi Batı'nın gümleyip gidişini gözlerimin önünde canlandırıp durdum, benim tutuklanmam ve Kara Ahçı Kadın’ın korkunç bir şekilde sahnede boy göstermesi buna yol açacaktı.

Ömrüm boyunca Kara Ahçı Kadın’dan korkmadım. Ancak kaçarken, korkmak istediğim için, sürünerek derimin altına girdi bu korku ve otuz yaş gününü kutladığım bugüne kadar da çokluk uyuyarak kaldı yerinde; hani çeşitli kılıklara giriyor, sözgelişi bir Goethe sözcüğü olup karşıma çıkıyor, bir çığlık atarak uyanmama ve korkuyla yorganın altına kaçmama yolaçıyor. Her ne kadar çocukluğumdan başlayarak bu ozanlar prensini okuyup durduruşa da, ondaki o olymp serinkanlılığını hep korkunç bir şey olarak görmüştüm. Bugün kılık değiştirip, Kara Ahçı Kadın olarak kara, eskisi gibi aydınlık ve klasik bir kimlikte değil de, bir Rasputin’deki koyu karanlığı da gölgede bırakan bir karanlık içerisinde yatağımın kafesi önüne dikilip, otuzuncu yaş günüm dolayısıyla: “Kara Ahçı Kadın geldi mi?” diye bana sordukça, bir korkuyorum ki!

Geldi, geldi, geldi demişti kaçak Oskar’ı Paris’e götüren tren. Aslında interpol memurlarını Fransızların Gare du Nord dedikleri Paris’in kuzey

istasyonunda beklemiştim. Ama istasyonda sadece yanıma gelip konuştu benimle; hani o kadar fena kırmızı şarap kokuyordu ki, bir türlü kendisini Kara Ahçı Kadın olarak göremedim, güvenle valizimi verdim hamala, turnikenin hemen yakınında bavulu yine hamalın elinden aldım; memurlar ve Kara Ahçı Kadın perona çıkmak için gerekli bilet masrafından kaçınmış olacaklar, sana seslenmek ve seni tutuklamak için turnikenin önünde bekliyor olacaklar diye düşünmüştüm; Onun için, daha turnikeye varmadan bavulu hamaldan alırsan akıllılık etmiş olursun demiştim. Böylece valizimi metroya kadar tek başıma zar zor taşıdım, çünkü turnikenin arkasında da yoktu memurlar, dolayısıyla valizi elimden alacak kimse çıkmadı.

O dünyaca bilinen metrolardaki kokudan söz açmak istemiyorum size. Geçenlerde bir yerde okumuştum, bu kokuyu satın almak ve sürünmek mümkün. Benim dikkatimi çeken, ilkin metronun da tren gibi, ama başka bir ritimle Kara Ahçı Kadın’dan haber sormasıydı; İkincisi, yanımda yöremdeki yolcuların hepsinin de benim gibi Kara-Ahçı Kadın’dan haberdar bulunmaları, Kara Ahçı Kadın'ın onlar için de korkulacak bir şey olarak görünmesiydi; çünkü yanımda ve yöremdekilerin hepsinin de korku ve dehşet vardı soluklarında. Planım, metro ile Porte d’İtalie’ye kadar gidecek, oradan bir taksiye atlayıp, Orly Havaalanı’na yollanacaktım; mademki kuzey istasyonunda beni tutuklamamışlardı, o zaman ünlü Orly Havaalanı'nda yapılacaktı tutuklama ve bu da bana —Kara Ahçı Kadın olarak hostes— pek çekici ve orijinal görünüyordu. Bir defa aktarma yapacaktım, valizimin hafif olmasına sevindim, metrodan çıkınca Güneye yollandım, nerde ineceksin Oskar — Hay Allahım, bir günde ne de çok şey olabiliyor, bu sabah Gerresheim’ın biraz arkasında bir inek yüzünü yalıyordu senin, korkusuz ve neşeliydin, şimdi ise Paris’te bulunuyorsun, nerde ineceksin, nerde kara ve korkunç çıkıverecekler karşına? Place d’İtalie’de mi, yoksa Havaalanı'nda mı?

Havaalanından bir istasyon beride, Maison Blanche’de indim taksiden, şöyle demiştim: onlar tabiî şimdi, kendilerinin beni Havaalanı'nda beklediklerini düşündüğümü düşünüyorlardır. Ama Kara Ahçı Kadın benim ne düşündüğümü, onların ne düşündüklerini bilir hepsini. Sonra da bezmiştim artık. Kaçmalar ve içimdeki korkunun güç belâ ayakta tutulması beni yormuştu. Havaalanına gitmek istemiyordu artık Oskar, Maison Blanche’ı Havaalanı'ndan çok daha orijinal buluyordu ve haklı olduğu da anlaşıldı sonradan, çünkü buradaki metro istasyonunun kendi kendine inip çıkan bir otomatik merdiveni vardı; içimde yüce duyguların uyanmasını ve

“Kara Ahçı Kadın geldi mi? Geldi, geldi, geldi” yollu bir otomatik merdivene özgü tıkırtıyı sağlayacağını umuyordum.

Oskar ne yapacağını şaşırmış durumda. Kaçışı bir sona doğru yaklaşıyor ve kaçışla birlikte anlatısı da son bulacak. Notlarının bitiş sahnesini takırtılarıyla canlandırabilmek için yüksek, dik ve yeteri kadar sembolik bir merdiven olacak mı acaba söz konusu otomatik merdiven.

Ama birden otuzuncu yaş günüm geliyor yine aklıma. Otomatik merdiveni pek gürültülü bulan ve Kara Ahçı Kadın’dan korkusu olmayanlara, otuzuncu yaş günümü anlatımın sonu olarak sunuyorum. Çünkü otuzuncu yaş günü, bütün diğer yaş günleri içerisinde en açık seçik olanı değil midir? Üç rakamı var kendisinde, altmış rakamını insana sezdiriyor ve dolayısıyla gereksiz kılıyor. Bu sabah yaş günü pastasının çevresinde otuz mum yanarken, sevinçten ve içimdeki yüce duygulardan ağlayasım geldi.

Ama Maria’dan utandım: Otuz yaşına gelmiş bir insan ağlayamaz artık.

Otomatik merdivenin ilk basamağı —bir otomatik merdivende ilk basamağın sözü edilebilirse— beni çekip aldığında, bir gülmeye kapıldım. Korkmama rağmen, daha doğrusu korktuğum için gülüyordum. Yavaş yavaş dimdik çıkıyordu basamaklar ve yukarda dikilmiş bekliyorlardı. Bir yarım sigara içecek kadar vakit vardı henüz. İki basamak yukarımda bir sevgili çift çekinmeden birbiriyle öpüşüp koklaşıyordu. Bir basamak altımda yaşlı bir kadın vardı, ilkin durup dururken Kara Ahçı Kadın olmasından kuşkulanmıştım. Meyva motiflerinden bir süsü bulunan bir şapka geçirmişti başına. Sigaramı içerken, kendimi zorladım, otomatik merdivenle ilişkiler kurdum aramda. İlkin şair Dante oldu Oskar, cehennemden dönüyordu ve otomatik merdivenin bittiği yerde yukarıda Spiegel dergisinin hızlı muhabirleri kendisini bekliyorlardı ve o yukarı çıkınca sordular: “E, Dante, nasıldı bakalım aşağısı?” — Aynı oyuncuğu ozanlar prensi Goethe olarak da oynadım, Spiegel muhabirlerine sordurdum: “E, nasıldı bakalım aşağısı, annelerin orası?” Sonunda usandım bıraktım şairleri; kendi kendime yukarıda ne Spiegel dergisinden adamlar bekliyor dedim, ne de paltolarının ceplerinde kelepçeler bulunan beyler dikiliyor, yukarıda o duruyor sadece, Kara Ahçı Kadın, otomatik merdiven takırdıyor: Kara Ahçı Kadın geldi mi?” Ve Oskar cevap veriyordu: “Geldi, geldi, geldi...”

Otomatik merdivenin yanında normal bir merdiven daha vardı. Caddeden gelenler, metro istasyonuna bu merdivenden iniyorlardı. Dışarıda yağmur yağıyor olacaktı, merdivenden inenlerin giysileri ıslanmışa benziyordu. Bu endişelendirdi biraz beni, Düsseldorf'ta kendime bir yağmurluk alacak kadar bir zaman bulamamıştım. Ama yuka-riya bir bakınca, yüzleri dikkati çekmeyişleriyle dikkati çeken bayların ellerinden sivil şemsiyeler bulunduğunu gördüm; ama bu, Kara Ahçı Kadın’ın varlığını şüpheli bir duruma sokmuyordu.

“Kendisine nasıl hitap edeceğim?” tasası belirdi içimde ve yavaş yavaş içimde yüce duyguları daha da yücelten, sezgileri daha da zenginleştiren bir otomatik merdiven üzerinde bir sigarayı ağır ağır, tadını çıkara çıkara içmeye başladım: bir otomatik merdivende gençleşiyor insan, otomatik bir merdivende kocadıkça kocuyor. Ya üç ya da altmış yaşında bir kimse olarak otomatik merdivenden ayrılabilir, ya küçük bir çocuk olarak ya da saçı sakalı ağarmış bir yaşlı olarak interpolün karşısına çıkabilir, ya o, ya bu yaşta biri olarak Kara Ahçı Kadın'ı görüp korkabilirdim; bu iki şıktan birini seçmem gerekiyordu.

Şüphesiz geç oldu artık. Madeni yatağım pek yorgun görünüyor. Üstelik bakıcım Bruno ikidir endişe dolu kahverengi gözünü kapıdaki gözetleme penceresine dayayıp içeri bakıyor. Karşıda, sulu boya gelincik resmi altında henüz kesilmeden duran otuz mumlu pasta bulunuyor. Maria belki de uyumuştur şimdi. Biri, galiba Maria'nın kızkardeşi Guste bundan sonraki otuz yıl için mutluluklar diledi bana. Maria'nın bir uykusu var ki, imrenmemek elde değil. Acaba oğlum, lisede okuyan ve sınıfının en iyi ve örnek öğrencisi olan oğlum doğum günü için ne dilemişti bana? Maria uyumaya görsün, çevresindeki mobilyalar da onunla birlikte uyur. Evet buldum — Kurt’çuk otuzuncu yaş günümde şifalar dilemişti. Bana gelince, Maria'nın uykusundan bir dilim diledim kendime, çünkü yorgun düştüm, konuşacak bir söz bulamaz oldum artık. Klepp’in genç eşi benim kamburum üzerine saçma, ama iyi niyetli bir şiir düzmüş. Prens Eugen’in de biçimsiz bir vücudu varmış, ama yine de Belgrat Kalesi’ni zaptetmiş.

Bir kamburun mutluluk getireceğini nihayet anlamalıymış Maria. Prens Eugen’in de iki babası varmış. Şimdi otuz yaşındayım, ama kamburum benden daha genç. On dördüncü Ludwig, Prens Eugen’in muhtemel babalarından bir tanesi. Eskiden sık sık güzel kadınlar caddenin ortasında kamburuma dokunur, bu dokunuştan mutluluk beklerlerdi. Prens Eugen’in

biçimsiz bir vücudu vardı ve bu yüzden eceliyle ölüp gitti. İsa'nın bir kamburu olsaydı, onu zor çarmıha gererlerdi. Gerçekten şimdi, sadece otuz yaşındayım diye dünyayı gezip dolaşmam, çevreme müritler toplamam mı gerekiyor?

Otomatik merdivenin yol açtığı düşüncelerdi bunlar.. Merdiven gittikçe yukarılara çıkardı beni. Önümde, yukarımda çekinmeden birbirleriyle sevişip koklaşan sevgili çifti; arkamda, altımda şapkalı yaşlı kadın. Dışarıda yağmur yağıyor ve yukarıda, çok yukarıda interpol memurları bekliyordu. Otomatik merdivenin basamakları latalarla kaplanmış. Bir otomatik merdiven üzerinde duruyorsanız, bir kez daha her şeyi düşünüp taşınmak zamanıdır: Nerden gelip, nereye gidiyorsun? Kimsin, nesin? Adın ne? Ne istiyorsun? Kokular bana doğru uçup geliyordu: Genç Maria'nın vanilya rayihası zavallı annemin ısıtıp kızgın kızgın içtiği ve sonunda kendisinin soğuyarak toprak altım boylamasına yol açan sardalya kutularındaki zeytinyağları. Sonra Jan Bronski’nin her vakit müsrifçesine harcadığı lavantaların kokusu; ama yine de erken bir ölümün kokusu Jan’ın vücudunun bütün gözeneklerinden dışarı uğruyordu. Sebzeci Greff in deposu kışlık patatesler kokardı. Ve bir kez daha ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin arduvaz yazı tahtalarından sarkan kurumuş süngerlerin kokusunu duydum: Ve benim Roswitha’mın tarçın ve hint cevizi kokusu geldi burnuma. Ben ateş içerisinde yatarken Bay Fajngold üzerime dezenfekte ilâçlarını püskürttü, bir karbol kokusunda yüzmeye başladım. Ah, ya o Herz-Jesu Kilisesi'ndeki Katoliklik kokusu; o bir sürü havalandırılmamış giysiler ve soğuk tozlar; sol yan mihrap önünde duran ben, trampetimi ödünç olarak verdim. Kime?

Her şeye rağmen bir otomatik merdivenin yol açtığı düşüncelerden başka bir şey değildi bunlar. Bugün beni sımsıkı çivilemek istiyorlar, otuz yaşındasın artık diyorlar. Dolayısıyla çevrene müritler topla, diyorlar. Hatırlasana, seni tutukladıkları zaman ne söylemiştin? Yaş günü pastasını çevreleyen mumları say, yatağından çık ve müritler topla çevrene. Bu konuda otuz yaşındaki birinin elinde o kadar çok imkân var ki! Sözgelişi, beni gerçekten klinikten atmaya kalkarlarsa, Maria’ya bir ikinci evlenme teklifinde bulunabilirim. Bugün bu bakımdan daha çok şanslı bir durumda olduğum muhakkak. Nihayet Oskar bir dükkân açmış bulunuyor Maria’ya, bugün için ünlü bir kimse, doldurduğu plaklarla hâlâ tatlı para kazanıyor ve bu arada daha olgunlaşıp daha bir yaşlanmıştır. Otuzunda evlenmeli insan. Ama belki ilerde de bekâr kalır, eski işlerimden birini seçer, bir fosilli kireç

taşı ocağı satın alır, taşçı ustaları tutar, çıkardığım taşları dosdoğru taş ocağından inşaatçılara satarım. Otuzunda insanın kendisine bir gelecek sağlaması gerekiyor. Ama olmazsa — bina cephelerini süsleyecek bu taşlarla sürekli düşüp kalkmaktan bıkacak olursam, sanat perisi Ulla'yı arar bulur, onunla beraber, onun yanı başında uyarıcı bir model olarak güzel sanatlara hizmet ederim. Kimbilir, belki de günün birinde onu, bu kadar sık ve kısa vadeli olarak nişanlamalardan geçmiş sanat perisini eş yaparım kendime. Otuzunda evlenmeli insan. Ama belki, Avrupa'dan bıkacak olursam, kalkıp göç ederim; Amerika, Buffalo eski düşüm benim: orada büyükbabamı, milyoner olan sanık kundakçı Joe Colchic'i, eski adıyla, Joseph Koljaiczek'i ararım. Otuz yaşında bir yere yerleşip kök salması gerekir insanın. Olmazsa boyun eğer, beni sımsıkı çivilemelerine ses çıkarmaz ve sadece otuz yaşında olduğum için dünyayı dolaşmaya çıkar, bende gördükleri Messias rolünü oynar, trampetime canlandırabileceği rolden daha büyük bir rol yükler, trampetimi bir sembol yapar, bir tarikat, bir parti, ya da sadece bir mason locası kurarım.

Yukarımdaki sevgili çiftine ve bir basamak altımdaki şapkalı kadına rağmen, otomatik merdivenin aklıma getirdiği şeyler bunlar. Sevgili çiftinin benden iki basamak yukarıda bulunduğunu, sevgili çiftiyle arama valizimi koyduğumu söylemiş miydim? Fransa'daki gençler son derece acayip oluyor. Otomatik merdiven biz hepimizi yukarı çıkarırken, kız erkeğin deri ceketinin, daha sonra da gömleğinin düğmelerini çözdü ve ellerini oğlanın on sekiz yaşındaki çıplak cildi üzerinde çalıştırmaya başladı. Ama bunu öylesine hamarat, öylesine pratik, öylesine şehvanî olmaktan uzak hareketlerle yapıyordu ki, içimde bir kuşku uyandı: Fransa'nın bu başkenti bu alandaki ününü yitirmesin diye gençlere resmî makamlarca para ödenip de, onlardan sokak ortasında çılgınca sevişme sahnelerini canlandırması istenmesindi yoksa, diye düşündüm. Ama sevgili çiftinin öpüşmesi üzerine içimdeki kuşku kayboldu; kızın dili nerdeyse oğlanın nefes alamamaktan boğulmasına yolaçacaktı; ben interpol memurlarının karşısına sigara içen bir kimse olarak çıkmamak için sigaramı söndürdüğüm zaman, delikanlı hâlâ bir öksürük nöbetinden kurtaramamıştı yakasını. Benimle şapkasının altındaki yaşlı kadın — demek istediğim başımın hizasında duruyordu şapka, çünkü otomatik merdivenin her iki basamağı arasındaki yükseklik farkı boyumun kısalığı dolayısıyla ortadan silinip gidiyordu — biraz homurdanıp kendi kendine söylenmekle beraber öyle dikkati çeken bir harekette bulunmuyordu: homurdanıp kendi kendine söylenmek de nihayet

birçok yaşlı insanların yaptığı bir şey Paris’te. Otomatik merdivenin lastik kaplı korkuluğu da bizimle çıkıyordu. İnsan elini bu korkuluk üzerine koyabilir ve elinin korkulukla beraber çıkmasını sağlayabilirdi. Yolculuğa çıkarken yanıma eldiven almış olsaydım, bunu yapmaz da değildim. Merdiven sahanlığına döşenmiş çinilerin her biri bir damlacık elektrik ışığını yansıtıp duruyordu. Borular ve iri kıyım kablolar bizim çıkışımıza krem rengi eşlik ediyorlardı. Hani cehennemi bir gürültü çıkarıyor değildi otomatik merdiven. Mekanik yapısına rağmen insana daha çok bir rahatlık veriyordu. Korkunç Kara Ahçı Kadın’la ilgili olarak takırdayıp duran tekerlemeye rağmen, Maison Blanche metro istasyonu bana hoş, nerdeyse bir yuva gibi göründü. Otomatik merdivende âdeta evimde gibi hissettim kendimi; içimdeki korkuya ve çocuksu dehşete rağmen, bana büsbütün yabancı kimseleri değil de, yaşayan ve ölmüş dostlarımla akrabalarımı merdivende benimle çıkıyor görsem mutlu hissederdim kendimi: Matzerath ile Jan Bronski arasında zavallı annem, yanında çocukları Herbert, Guste, Frtitz ve Maria olduğu halde o saçları ağarmış fareye benzeyen Truczinski Nine, ayrıca Sebzeci Greffle pasaklı karısı Lina, sonra tabiî Üstat Bebra ve o ince nazenin Roswitha, benim sallantılı varlığımı çerçeveleyen ve benim varlığıma çarparak yığılıp giden kim varsa; ama yukarda, otomatik merdivenin soluksuz kaldığı yerde, interpol memurlarının yerinde korkunç Kara Ahçı Kadın’ın tersini görmek isterdim: Büyükannem Anna Koljaiczek orada bir dağ gibi durmalı, beni ve yanımdakileri başarılı bir çıkıştan sonra eteklikleri altına, dağın içerisine çekip almalıydı.

Ama yukarıda iki bay dikilmiş bekliyordu; bol eteklikler değil, Amerikan stili yağmurluklar vardı sırtlarında. Ayrıca merdivenin sonuna doğru yukarımdaki o çekinmesiz sevgili çiftiyle aşağımdaki mırıldanıp duran yaşlı kadının bal gibi polis ajanları olduklarını gülümseyerek kendi kendime açıkça itiraf etmeden duramadım.

Daha ne söyleyeyim: Ampuller altında dünyaya açtım gözlerimi, üç yaşında kasten ara verdim büyümeme, bir trampete kavuştum, camların canına okudum şarkı ve türkülerimle, vanilya kokusu kokladım, kiliselerde öksürdüm, Luzie’yi doyurdum, karıncalan izledim, büyüyüp gelişmeye karar verdim sonra, trampetimi gömdüm, Batı’ya doğru yola düştüm, Doğu’yu yitirdim, mermercilik sanatını öğrendim, modelcilik yaptım, yeniden trampetime döndüm, beton yapıları gezdim, para kazandım, bir parmak üzerine titreyip kanat gerdim, parmağı hediye ettim sonra ve gülerek kaçtım, otomatik merdivenle yukarlara çıktım, tutuklandım,

mahkûm edildim, kliniğe yatırıldım, arkadan beraat ettim, bugün otuzuncu yaş günümü kutluyor ve hâlâ Kara Ahçı Kadın'dan korkup duruyorum — Amin!

Söndürdüğüm, sigarayı yere bıraktım elimden. Otomatik merdivenin basamağını kaplayan latalar arasında bir yer buldu kendine izmarit. Uzunca bir süre kırk beş derecelik bir meyille göğe doğru yol aldıktan sonra, üç adımcık da yatay olarak yol aldı Oskar; çekinmesiz sevgili çiftinin arkasından çıkarken, arkasından gelen polis nine tarafından otomatik merdivenin paslı latalarından, kımıldamadan duran bir demir lata üzerine itilmesine ses çıkarmadı. İnterpol memurları kendilerini tanıtıp, Bay Matzerath diye hitap ettiklerinde, bir otomatik merdivenin esprisine uyarak ilkin Almanca: "Ben İsa'yım" dedi, sonra interpol memurlarının karşısında bulunduğunu düşünerek aynı şeyi Fransızca tekrarladı, sonra da İngilizce söyledi: "I am Jesus."

Ama yine de Oskar Matzerath olarak tutuklandım. Karşı koymayarak interpol memurlarının himayesine ve dışarıda yağmur yağdığı için onların ellerindeki şemsiyelerin koruyuculuğuna emanet ettim kendimi; buna rağmen tedirgin, ürkek ve çekingen aranarak çevreme bakındım ve yoldaki kalabalık içerisinde polis arabasının çevresine üşüşmüş korkunç derecede sakin insanlar arasında birden çok — çünkü üstesinden gelemeyeceği bir şey değil bu — yüzünü gördüm Kara Ahçı Kadın'ın.

Artık aklıma bir şey gelmiyor söyleyecek. Ama yine de Oskar'ın klinikten salıverildikten sonra ne yapacağını düşünüp taşınması gerekiyor. Evlenecek mi? Bekâr mı kalacak? Göçüp gidecek mi buralardan? Modellik mi yapacak? Bir taş ocağı mı satın alacak? Çevresine müritler mi toplayacak? Bir tarikat mı kuracak?

Bugünkü günde otuzuna gelmiş bir kimsenin eli altında bulunan imkânları bir gözden geçirmesi gerekiyor; trampetimle de yapmazsam başka neyle yapabilirim bunu. Dolayısıyla gittikçe benim için daha diri ve korkunç bir hal alan o küçük havayı teneke trampetime söyletecek, Kara Ahçı Kadın'ı çağıracak, yarın sabah bakıcım Bruno'ya otuz yaşındaki Oskar'ın bundan böyle gittikçe daha çok karalaşan bir çocuk korkusunun gölgesinde ne biçim bir hayat yaşamayı düşündüğünü bildirebilmek için ona sorular yönelteceğim; çünkü eskiden beni merdivenlerde korkutan, kilerde kömür alıp gelirken beh yapıp beni güldüren, ama her vakit varlığı sezilen, parmakları arasından konuşan, anahtar deliğinden öksürük sesleri

gelen,sobada iç çekişleri duyulan, kapı açılıp kapandıkça çığlıklar atan, duman duman bacalardan yükselen oydu; siste gemilerin öttürdüğü düdüklerde ya da çift pencereler arasında bir sineğin saatlerce süren can çekişmesinde onun varlığı hissediliyordu; ayrıca yılanbalıkları annemi arzuladı ya da zavallı annem yılanbalıklarını arzuladı mı, güneş Turmberg gerisinde kayboldu ya da kendi kendisi için yaşamaya başladı mı, hep o vardı. Kehlibar! Tahta heykelin üzerine atladığında aklında kim vardı acaba Herbert'in? Ayrıca ana mihrabın gerisindeydi — bütün günah çıkarma hücrelerini karartan Kara Ahçı Kadın olmadan Katoliklik neye yarar? Sigusmund Markus'un oyuncakları kırılıp dökülürken Kara Ahçı Kadın'ın gölgesi vurmuştu ortalığa ve kira evinin avlusundaki çocukların, Alex Mischke ve Nuchy Eyke, Susi Kater ve Hanschen Kollin'in ağzından çıkmıştı, kiremit unundan çorbayı pişirdikleri zaman çocuklar bir tekerleme halinde söylemişlerdi bunu: "Kara Ahçı Kadın geldi mi? Geldi, geldi, geldi..." Hep vardı Kara Ahçı Kadın; ne kadar masum bir yeşillikte köpürmüş olsa da, Waîdmeister gazoz tozunda bile vardı; benim içerisine girip çömdüğüm bütün giysi dolaplarında yanıbaşıma gelip oturdu, ilerde Luzie Rennwans'ın üç köşeli tilki yüzünü ödünç alıp takındı, zarı soyulmamış sucuklu ekmek dilimlerini atıştırdı, toz alıcıları bir atlama kulesine götürdü — sadece Oskar kaldı geride, karıncaları seyretti ve anladı hemen: Bu onun gölgesi, çoğaltılmış bir gölge ve azizenin arkasından giden bir gölge ve bütün o sözler; mübarek, acılarla dolu, mübeccel, bakirelerin bakiresi... ve bütün bu taşlar: Bazalt, Tuff, Diabas, fosilli kireç taşı, yumuşak su mermeri... ve bütün o şarkı ve türkülerimle canına okunmuş camlar, saydam cam, soluk inceliğinde üflenmiş cam... ve bakkal dükkânlarındaki mallar: yarım kiloluk ve iki yüz elli gramlık mavi külâhlarda un ve şeker. Sonra da dört kedi, ve Bismarck idi birinin adı, yeni badana edilmesi gereken duvarlar, ölüme vurgun PolonyalIlar, sonra bir tarafın bir diğer tarafa ait bir gemiyi batırması üzerine verilen özel savaş haberleri, teraziden paldır küldür yere yuvarlanan patatesler, ayak ucuna doğru daralan tabutlar, üzerinde dikildiğim mezarlıklar, üzerlerine diz çöktüğüm çiniler, üzerine yattığım keçe lifleri... ve beton içerisine karıştırılan yaratıklar, soğanların gözleri yaşartan özsuyu, parmaktaki yüzük ve yüzümü yalayan inek... Kara Ahçı Kadın'ın kim olduğunu sormuyor üskar. Konuşacak söz bulamıyor artık. Çünkü eskiden sırtımda oturan, sonra da kamburumu öpen şey, şimdi karşımda benim ve bundan böyle hep karşımda olacak:

Kara Ahçı Kadın karaydı arkamdaydı hep Şimdi bana doğru geliyor karşıdan kara Sözlerini ters yüz ediyor kara, mantosu kara Karaborsa akçeyle ödüyor kara Çocuklar şarkı söylüyor, ve söylemiyor artık:

Kara Ahçı Kadın geldi mi? Geldi, geldi, geldi...

SON

Notlar

[←1] Prusya'nın kuzeybatısıyla Pomcranya'nın kuzeydoğusu arasında kalan bölge. (C.N.)

[←2] Krüger Amca (1825-1904); Asıl adı Paul Krüger; Güney Afrika'da İngilizlere karşı başarılı bir savaştan sonra soydaşları Boer'lerin bağımsızlığa kavuşmasını sağladı. (1884) (Ç.N.)

[←3] Vaftiz ve evlilik gibi törenlerde kilisede rahip tarafından İsa adına bağışlanan kutsallık. (Ç.N.)

[←4] Polonya'nın Kielce bölgesindeki endüstri kenti Częstochowska'da bir manastır kilisesinde asılı olup, St. Luke tarafından yapıldığı söylenen Meryem Ana ikonası. Częstochowska, Polonya'nın kutsal yerlerinden olup, her yıl kalabalık bir hacı kafilesi tarafından ziyaret edilmektedir. (Ç.N.)

[←5] Hıristiyanlığı yayma amacıyla 1202'de Livland piskoposunun önayak olmasıyla kurulmuş bir tarikat.

[←6] S.M.S. (Seiner Majestat Schiff): Majestelerinin Gemisi. (C.N.)

[←7] Rentenmark: Almanya'da 1923 yılında enflasyonu ortadan kaldırmak için kabul edilen para birimi. (Ç.N.)

[←8] Rapallo Antlaşması: Almanya ile Rusya arasında 16.4.1922'de imzalanan dostluk ve ticaret antlaşması. (Ç.N.)

[←9] KdF (Kraft durch Freude = Sevinç Yoluyla Güç) : Alman işçi sınıfının boş vakitlerini tiyatro, spor, gezi v.b. gibi faaliyetlerle değerlendirme amacını güden bir Nasyonal Sosyalizm örgütü. (Ç.N.)

[←10] Vogcsler: Ren nehrinin yukarı kesiminin batı kıyısındaki dağlık bölge (Ç.N.)

[←11] Riesengenbirge: Bohemya ile Silezya arasında kalan bir dağ silsilesi. (Ç.N.)

[←12] Rubezaht: Riesengenbirge'de kol gezip kötüleri cezalandıran ve yoksullara yardım eden bir peri. (Ç.N.)

[←13] KPD: Almanya Komünist Partisi. (Ç.N.)

[←14] Polak: Hakaret anlamında Polonyalı.

[←15]Sgraflilos: Rönesansları bu yana uygulanan ve özellikle modern mimaride baş vurulan bir dekorasyon tekniği. (Ç.N.)

[←16] Jugendstil: 1865 - 1910 yılları arasında görülen ve ortak özellikleri tarihi formlara sırt çevirmek.zamana uygun yeni biçimler aramak olan sanat akımının adı. (Ç.N.)

[←17] Baden - Powel: İngiliz generali; doğ. 22.2.1857, öl. 7.1.1941: İngiliz izciliğinin kurucusu. (Ç.N.)

[←18] Biricik Hidayete Kavuşturucu: Üçüncü yüzyıldan bu yana Kalolik Kilisesi'ne verilen isim. (Ç.N.)

[←19] Sütterlin Yazısı: Grafikçi ve resini öğrenilen Luchving Sütterlin (doğ. 1865, öl. 1917) tarafından bulunup, 1915 yılında Prusya okullarında, daha sonraları diğer Alman okullarında uygulanan bir çeşit yazı. (Ç.N.)

[←20] Büyük Alfabe : Büyük harfleri içeren alfabe. Küçük Alfabe : Küçük harfleri içeren alfabe. (Ç.N.)

[←21] Büyük Çarpını Tablosu: Birden ona kadar olan çarpım tablosu. Küçük Çarpım Tablosu: Ondan yukarı sayıların çarpım tablosu. (Ç.N.)

[←22] Kathe Kruse adında bir kadının atölyesinde çocuklar için elle yapılan ve ince bir zevk ürünü kumaş bebekler. (Ç.N.)

[←23] Alman yazarı Gustav Preytag'ın (dog. 13.7.1816 öl. 30.4.1895) bir romanı.

[←24] Goethe'nin bir romanı ; Türkçe'ye Prof. Dr. Sadi Irmak tarafından "Gönül Akrabalıkları" adıyla çevrildi.

[←25] Goelhe'nin Gönül Akrabalıkları adındaki romanın kadın kahramanlardan biri, Charlotte'nin kocası Eduard'ın gönül kaptırdığı kız. (Ç.N.)

[←26] Anneler : Goethe'nin Faust adlı dramında (İkinci kısım, birinci perde) Mephisto ile Faust bir kral sarayına gelirler. Sarayın bütçesi tamtakırdır, ortalıkta âdeta bir matem havası eser. Mephisto, o alışılmış şeytanî hünerlerine başvurup, karşılıksız para bastırarak ortalığı yine

sevince boğar. Bu arada Faust Kral'a bir vaatte bulunmuştur; bu vaat gereğince Kral Helena ile Paris'i bir an önce karşısında görmek ister. Faust, Mephisto'nun yardımına başvurur. Mephisto bunun için "anneler" denen, insanlar tarafından bilinmeyen, şeytanlarca da adı edilmek istenmeyen çok derinlerde yalnızlık ve zamansızlık ortasında yaşayan tanrıçaların yanına inmesi gerektiğinden söz açar; Faust'a bir anahtar verir ve söz konusu derinliklere indiğinde karşısına çıkacak ışıl ışıl bir sacayağını alarak yeryüzüne getirmesini, bununla her islenilen kişiyi ölüler ülkesinden çıkarabaliceğini söyler. (Ç.N.)

[←27] Stockturm : Bir zamanlar şehrin savunulmasında önemli bir yer tutan, daha sonra zindan ve hapishane olarak kullanılan bir kule. (Ç.N.)

[←28] Noel'e hazırlık süresi; Noel'den önce dördüncü pazardan başlar.

[←29] Greiser, Arthur : 1934 yılında Danzig Senatosunun başkanlığına seçildi. Polonya ile Almanya arasında Naziler'le bir andlaşma imzaladı. Savaştan sonra Polonya'da savaş suçlusu olarak ölüme mahkûm edildi. (Ç.N.)

[←30] Forster, Albert : 1935'de Naziler tarafından Danzig Bölge Başkanlığına getirildi, 1 Eylül 1939'da Polonya ile bağımsızlık andlaşmasını çiğneyerek Danzig'i" Almanya'ya katıldığını açıkladı. (Ç.N.)

[←31] Kiyevm, Ernst (1887 - 1934): Alman Nasyonal Sosyalist Partisi yöneticilerinden; 1934 yılında Hitler'e karşı bir darbe hazırladığı gerekçesiyle tutuklanarak kurşuna dizildi. (Ç.N.)

[←32] Brand ve Qucx : Nasyonal Sosyalizm döneminde halk için yazılmış kitaplar ve propaganda lilmlerinde, Hitler Gençliği ve S.A. örgülünün Nazizm uğrunda canlarını vermiş ideal üyeleri olarak gösterilen kimseler; Qucx, komünistler tarafından öldürüldü. (Ç.N.)

[←33] Rausching, Hermann: 1933 - 1934 yılları arasında Danzig, Senatosuna başkanlık etti. Danzing Parti Bölge Başkanlığına getirilen Forster'in izlediği politika dolayısıyla Hitler ve Nasyonal Sosyalizm'e cephe aldı; 1936'da Almanya'dan kaçtı, Nazi rejimini eleştiren çeşitli kitaplar yazdı. (Ç.N.)

[←34] Kara Bilgelik (Ç.N.)

[←35] Hubertus : Lüttich piskoposu (öl. 727) ; bir efsaneye göre avcılığa çok meraklı bir kimse; günün bilinde boynuzları arasında bir haç işareti

taşıyan bir geyikle karşılaşması üzerine avcılığı terk eder; avcıların koruyucusu olan bir ermiş. (CN.)

[←36] Saulus : Havarilerden Paulus'un Hıristiyanlığı kabulünden önceki adı. (Ç.N.)

[←37] Paskalyadan önceki hafta. (Ç.N.)

[←38] Paskalya öncesi haftanın cuma günü; Hazreti İsa'nın çarmıha gerildigi gün. (Ç.N.)

[←39] İsa'nın dört İncil'de anlatılan çektiği çilelerin öyküsü; Büyük Hafta sırasında bu öykü kiliselerde anlatılır ve canlandırılır. (Ç.N.)

[←40] Korinth mektupları : İncil'de Havarilerden Paulus'un Korinth'deki Hıristiyan cemaatine yazdığı iki mektup. Mektuplardan biri İ.S. 54 ya da 57 yılında Efes'te ötekisi 55 ya da 57 yılında Makedonya'da kaleme alınmıştır. (Ç.N.)

[←41] 6. yüzyıldan buyana Hıristiyanlar tarafından kutlanan Noel'e hazırlık dönemi Katolik Kilisesine göre, Noel'den önceki dört haftayı içerir. Perhizle geçirilen bu sure Ortodoks Kilisesince 40 günü kapsar. (Ç.N.)

[←42] Pilsudski, Josef (doğ. 1867, öl. 1935) : Polonya devlet adamı ve mareşal; 1914 - 1916 yılları arasında Rusya'ya karşı savaşır, 1918 - 1922 arasında Polonya devlet başkanı ve Polonya ordusu başkumandanı; 1920'de Kızılordu'yu Varşova yakınında yenilgiye uğratarak mareşallik payesine ulaştı. (Ç.N.)

[←43] 1 Eylül 1939'da Alman orduları Polonya'ya saldırmıştı. (Ç.N.)

[←44] Danzig'de bir şehrin adı. (Ç.N.)

[←45] Polonya'nın Kielce bölgesinde bir kent: Hazreti Meryem'in siyah bir heykelinin bulunduğu bir hac yeri. (Ç.N.)

[←46] Türk atasözü "erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır" ile aşağı yukarı aynı anlamda "Morgenstund hat / Gold im Mund = Sabah saati / taşır ağzında altın" Alman atasözünü telmih. (Ç.N.)

[←47] Marklin firması tarafından çocuklar için yapılan oyuncaklar; parçalar halinde olup, çocuklar bu parçaları bir araya getirerek şemada gösterilen oyuncakları inşa ederler. (Ç.N.)

[←48] Hazreti İsa’nın doğduğu 24 aralığı 25 aralığa bağlayan gece.

[←49] 13. yüzyılın sonlarında kaleme alınmış epik bir eser kahramanı.

[←50] Bir tip uçak; Junkers’in kısaltılmış şekli.

[←51] Goethe’nin “Gönül Akrabalıkları” romanında kadın kahramanlardan biri.

[←52] Nasyonal Sosyalist Kültür Derneği.

[←53] Volksdeutschen: Alman toprakları dışında toplu olarak yaşayan Almanlara verilen isim.

[←54] İnanılmaz hikâyeler anlatmaktan hoşlanan ve anlattığı hikâyeler daha sonradan derlenip bir halk kitabı haline getirilen bir baron.

[←55] Doğu Roma İmparatoru I. Justinianus’un başkumandanı (505-565).

[←56] (Organisation Todt) : 1933 yılından başlayarak Alman otoban inşa faaliyetinin, 1938 yılında ise Alman-Fransız sınırındaki istihkâmların, daha sonra Atlantik duvarının inşasını yöneten Fritz Todt adındaki bir mühendisin kurduğu örgüt.

[←57] Bizans İmparatoru Justinianus’un başkumandanı (478 -573); Totila kumandasındaki Doğu Gotiarı’nı yendi ve İtalya’daki egemenliklerine son verdi.

[←58] Yunan mitolojisinde geçen ve karşılaştığı bütün yaratıkları hayvan kılığına sokan bir büyücü kadın; Odysseus’un arkadaşlarını da domuz kılığına sokar ve Odysseus tarafından büyüyü bozmak zorunda bırakılır.

[←59] Odysseus’un eşi.

[←60] Odysseus ve Penelope’nin oğlu.

[←61] Kuzey Kutbunda liyakat gösteren askerlere verilen madalyanın halk arasındaki ismi.

[←62] Katolik Kilisesi.

[←63] (Latince: İnanıyorum); Kiliselerde okunan İman Kanunu’nun başlangıcı.

[←64] Hazret-i İsa’nın çarmıha gerildiği Golgotha’ya kadar götürülürken geçtiği yol, Katolik kiliselerinde on dört durağı canlandıran on dört tablo halinde tasvir edilir.

[←65] İlk havarilerden olup Hazreti İsa tarafından Aram dilinde kaya anlamına Kephas (Yunansa. Petros) adı verilen, İsa’nın, kilisesini üzerine

kurmak istediği kaya olarak gördüğü, İsa'nın ölümünden sonra Hıristiyanların önderliğini ele alan ve asıl adı Simou olan bir balıkçı.

[←66] (Lat. merhamet eyle): Katolik kiliselerinde tövbe, istiğfar ve definle ilgili İlâhinin başlangıcı.

[←67] Hamsin Yortusundan sonra gelen 2. perşembe günü, şarap ve ekmeğin İsa'nın kanı ve bedenine dönüşümünün, yollardan alaylar halinde geçilerek kutlanışı.

[←68] Hazreti İsa'yı açık kalbiyle gösteren heykel.

[←69] 1943-1946 yılları arasında Burma'yı Japonlardan geri alan İngiliz komutanı.

[←70] Çocukları severken Ruslar'ın kullandığı bir sözcük.

[←71] Dünyanın çok eski zamanlarında yaşamış olup boyu 30 metreye ve yüksekliği 11 metreye kadar ulaşabilen bir sürüngen.

[←72] 1942-1943 yılları arasında Ghetto'da kurulmuş bir yeraltı karşıkoyma örgütü.

[←73] Dujardin: Bir çeşit konyak.

[←74] Tasso: Goethe'nin bir oyunu.

[←75] Jorick: Shakespeare'in ünlü Hamlet dramında geçen soytarı.

[←76] Kapıların Dışında (Draussen vor der Tür): Çağdaş Alman yazarı Wolfgang Borchert'in (doğ. 1921, öl. 1947) bir oyunu.

[←77] Gründgens, Gustav (doğ. 1899): Ünlü Alman aktör ve tiyatro yönetmeni.

[←78] Korpus (Corpus) : Lâtince'de vücut, beden anlamına gelir.

[←79] Cranach, Lucas (doğ. 1472, öl. 1533): Ünlü Alman ressamlarından biri.

[←80] Faun: Roma mitolojisinde verimlilik tanrısı; çokluk Yunan tanrısı Pan'la bir tutulur.

[←81] Nymphe: Antik mitolojide korular, pınarlar, ormanlar ve mağaralarda yaşayan, şarkı söyleyip rakseden dişi periler.

[←82] Raskolnikoff: Dostoyevski'nin "Suç ve Ceza" romanının erkek başkahramanı.

[←83] Madonna: Resim ve heykeltraşlıkta Çocuk Hazreti İsa ile birlikte tasvir edilen Hazreti Meryem’in tablo veya heykeli.

[←84] Parzival: Bir Britanya efsanesinin kahramanı; başta Fransız sanatçısı Chretien de Troyes ve Alman sanatçısı Wolfram von Eschenbach olduğu halde birçok sanatçılar tarafından işlenmiş ve Richard Wagner tarafından sahne eseri haline konmuştur.

[←85] Samaritler: Aslında Samaria adındaki bir ülkenin sakinleri, bugün Lukas’ın İncildeki bir benzetisine dayanılarak başkalarından, özellikle hastalardan yardımını esirgemeyen kimselere verilen isim.

[←86] Sauerbruch, Ernst Ferdinand (doğ. 1875, öl. 1951): Ameliyatlarındaki çabukluk ve güvenlilikle, ayrıca tüberküloz ve cerrahî alanlarındaki diğer çığır açıcı çalışmalarıyla ün salmış bir operatör.

[←87] Avrupa (Europa): Yunan mitolojisinde Fenike Kralı Agenor’un kızı; Zeus bir boğa kılığına girerek Europa’yı kaçırıp Kıbrıs’a götürür; Zeus ile Europa'nın birleşmesinden Minos ve Radamanthys adlarında iki çocuk dünyaya gelir.

[←88] Vulkon: Roma mitolojisinde yangından koruyan ateş tanrısı.

[←89] Pluto: Yunan mitolojisinde yeraltının, ölüler ülkesinin hâkimi; Kronos’un oğlu ve Persephone'nin kocası.

[←90] Proserpina: Persephone’nin Lâtince’deki adı.

[←91] Maria Stuart (doğ. 1542, öl. 1587): Kraliçe Elisabeth’in idam ettirdiği İskoçya kraliçesi.

[←92] KPD (Kommunistische Partei Deutschlands = Alman Komünist Partisi): 1918 yılında kurulmuştu, 1956’da Batı Almanya’da yasaklandı.

[←93] Dixiland Caz Müziği: Beyazlar tarafından özenilen zenci caz müziği; Amerika’da New Orleans çevresindeki bölgeye Dixiland denmektedir.

[←94] Tek Boynuzlu At: Doğu mitolojisinde sivri ve uzun bir burma boynuzu bulunan efsanevî bir yaratık; çokluk at şeklinde tasvir olunur; muhtemelen İskenderiye’de yaşayan bir Hristiyan tarafından M.S. 3. yüzyılda kaleme alınmış olup, hayalî, gerçek bitki ve hayvanlardan söz açan Physiologus adlı eserde bunun küçük bir keçiye benzeyen pek cesur bir hayvan olduğu, bir bakire görür görmez bütün hırçınlık ve taşkınlığını yitirdiği anlatılır. Bu bakımdan bakireliğin bir sembolü olmuş ve Hazreti

Meryem ile Hazreti İsa konusunda bu sembol bugüne kadar kullanılagelmiştir.

[←95] Rag-time: Ortada bulunan bir pastanın çevresinde yapılan eski bir zenci dansı Cakewalk'tan geliştirilerek ortaya çıkarılan ilk caz müziği.

[←96] Messias : Tevrat'ta Tanrı tarafından yollanacağı bildirilen kurtarıcı.

[←97] Kara Ahçı Kadın: Çocukların oynadığı şarkılı bir oyun: Birkaç çocuk halka halinde çömer. Bir başka çocuk halkanın çevresinde dolanır ve bu arada şu tekerlemeyi söyler: "Kara Ahçı Kadın geldi mi? Gelmedi. Gelmedi. Gelmedi." Üç kez halkanın çevresini dolanır, dördüncüsünde "Tenceremi kaybederim", beşincisinde "Seni alır giderim" der. Böylece her defasında çocuklar arasından birini çekip götürür. Sonunda bir tek çocuk kalınca hep birden şöyle söylerler: "Kara Ahçı Kadın geldi mi? Geldi. Geldi. Geldi. İşte orda kendi. İşte orda kendi. İşte orda kendi."